

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

**Gesloten opvang van minderjarigen in Vlaanderen:
een rechtspositieregeling**

Jole Carlé
Prof. dr. Tim Ogenhaffen
Prof. dr. Johan Put
Prof. dr. Stefaan Pleysier

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
 Minderbroedersstraat 8 – B-3000 Leuven
 Tel 0032 16 37 34 32
 E-mail: swvg@kuleuven.be
 Website: <http://www.steunpuntwvg.be>

Publicatie nr. 2021/01
 SWVG-Rapport 45
 Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
 Titel rapport: Gesloten opvang van minderjarigen in Vlaanderen: een rechtspositieregeling
 Promotoren: Prof. dr. Tim Opgenhaffen^{1,3} prof. dr. Johan Put^{1,2}, prof. dr. Stefaan Pleysier²,
 Onderzoeker: Jole Carlé^{1,2}

¹ Instituut voor Sociaal Recht, KU Leuven

² LINC, KU Leuven

³ Centrum voor Overheid en Recht, UHasselt

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. De Vlaamse Overheid kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Het consortium SWVG

<i>Deelnemende instellingen - Dagelijks bestuur</i>	
KU Leuven	
· LUCAS, Centrum voor zorgonderzoek en consultancy	Prof. dr. Chantal Van Audenhove
· Instituut voor Sociaal Recht	Prof. dr. Anja Declercq
· HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving	Prof. dr. Johan Put
· Leuven Instituut voor Gezondheidsbeleid	Prof. dr. Tine Van Regenmortel
· Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen	Prof. dr. Erik Schokkaert
UGent	
· Vakgroep Marketing, Innovatie en Organisatie	Prof. dr. Paul Gemmel
· Vakgroep Publieke Governance, Management & Financiën	Prof. dr. Joris Voets
· Vakgroep Volksgezondheid en Eerstelijnszorg	Prof. dr. An De Sutter
Vrije Universiteit Brussel	
· Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen	Prof. dr. Dominique Verté
Universiteit Antwerpen	
· CRESC, UAntwerpen	Prof. dr. Peter Raeymaeckers
<i>Partnerinstellingen</i>	
Universiteit Hasselt	
· Centrum voor Statistiek	
Thomas More Hogeschool	
· Opleiding Toegepaste Psychologie	Dr. Peter De Graef
Arteveldehogeschool	
· Dienst onderzoek en dienstverlening	
Hogeschool Gent	
· Faculteit Mens en Welzijn	
UC Leuven-Limburg	
· Groep Gezondheid en Welzijn	
<i>Coördinatie en secretariaat</i>	
Coördinator SWVG Administratieve ondersteuning	Dr. Kathleen De Cuyper Manuela Schröder Lut Van Hoof

Rapport 45

Maart 2021

Gesloten opvang van minderjarigen in Vlaanderen: een rechtspositieregeling

Onderzoeker: Jole Carlé^{1,2}

Promotoren: Prof. dr. Tim Opgenhaffen^{1,3}, prof. dr. Johan Put^{1,2}, prof. dr. Stefaan Pleysier²,

¹ Instituut voor Sociaal Recht, KU Leuven

² LINC, KU Leuven

³ Centrum voor Overheid en Recht, UHasselt

Samenvatting

Aanleiding en doelstelling van het onderzoek

1. Het Vlaamse jeugdhulplandschap is in volle evolutie. Na het decreet integrale jeugdhulp wordt met het Jeugddelinquentiedecreet het Vlaamse jeugdrecht, en daarmee ook het landschap van de interventies en voorzieningen, ingrijpend gewijzigd. Eén van de aspecten die fundamenteel veranderen, is (de organisatie van) de 'gesloten opvang'.

2. In dit onderzoek komen vier opvangvormen aan bod, elk met hun specifieke kenmerken en accenten.

De eerste twee betreffen 'de gesloten oriëntatie en begeleiding binnen de gemeenschapsinstellingen' en het 'beveiligend verblijf'. In de toekomst worden minderjarigen die zich in een verontrustende situatie bevinden niet meer opgevangen binnen de gemeenschapsinstellingen (zoals in de ons omringende landen en de Franse gemeenschap). Door een maatregel 'beveiligend verblijf' opgelegd door de jeugdrechter/jeugdrechtbank worden deze minderjarigen in een verontrustende situatie (in beginsel) gescheiden van minderjarigen die een jeugddelict hebben gepleegd (of daarvan verdacht worden) en aan wie een 'gesloten begeleiding' binnen een gemeenschapsinstelling wordt opgelegd. Het 'beveiligend verblijf' dat reeds eerder was opgenomen in het Decreet Integrale Jeugdhulp en het erkennings- en subsidiëringsbesluit voor voorzieningen in de jeugdhulp, krijgt op die manier bijkomende invulling en een aanzienlijke uitbreiding.

De derde opvangvorm betreft een zeer specifieke setting: het Vlaams detentiecentrum (nu te Beveren, voordien te Tongeren). Het Jeugddelinquentiedecreet behoudt immers de mogelijkheid van uithandengeving; uit handen gegeven jongeren worden daar tot hun 23ste opgevangen

Een vierde vorm van gesloten opvang betreft de minderjarigen die verblijven in een multifunctioneel centrum (MFC) voor personen met een handicap met gedrags- en emotionele stoornissen (GES+). In de hertekening van het jeugdhulplandschap is ook dit type van voorzieningen, dat voorheen onder het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap viel, overgeheveld naar het agentschap Opgroeien.

In een aansluitend onderzoek(srapport) zal nog een vijfde opvangvorm aan bod komen: de FOR-K afdelingen, Intensieve Behandeleenheden en crisisbedden op K-diensten van psychiatrische ziekenhuizen. Minderjarige verdachten en delictplegers en minderjarigen in een verontrustende situatie kunnen op deze plek terecht komen wanneer ze een psychiatrische problematiek hebben.

3. Er bestaat een uitgebreid mensen- en kinderrechtelijk kader dat voorschrijft hoe de rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang en, daarmee samenhangend, de positie van de organiserende voorzieningen en het toezicht erop, er internrechtelijk zou moeten uitzien. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige creëert, wat Vlaanderen betreft, een generieke rechtspositie voor minderjarigen 'in alle contacten met de jeugdhulp'. De vraag rijst echter in welke mate dat decreet de rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang, in het licht van het (uitgebreide) mensen- en kinderrechtelijke kader, op toereikende wijze regelt. De aanleiding voor onderhavig onderzoek was dat dit minstens niet volledig het geval is, o.a. omdat belangrijke aspecten in het Decreet Rechtspositie Minderjarige niet worden geregeld en dat decreet momenteel niet van toepassing is op minderjarigen die uit handen worden gegeven.

4. Dit onderzoek beoogt aldus een inspirerend kader te creëren voor een Vlaamse regelgeving inzake de interne rechtspositie (rechten als bewoner van een voorziening) van minderjarigen in gesloten opvang, in overeenstemming met het ter zake geldende internationale mensen- en kinderrechtelijke kader. De onderzoeksvragen die aan de basis liggen van onderhavig onderzoek zijn de volgende:

1. Wat is het (relevante) internationale mensen- en kinderrechtelijke kader inzake de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang?
2. Wat is de actuele interne rechtspositieregeling van minderjarigen in gesloten opvang in Vlaanderen?
3. In welke mate is de actuele interne rechtspositieregeling van minderjarigen in gesloten opvang in Vlaanderen in overeenstemming met het internationale mensen- en kinderrechtelijke kader, of behoeft deze aanpassing of aanvulling?
4. Welke inspiratie kunnen de regelingen in Nederland en in de Franse Gemeenschap bieden voor de verdere uitwerking van de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang?
5. Welke aanvullingen zijn nodig t.o.v. het Decreet Rechtspositie Minderjarige, t.a.v. minderjarigen in gesloten opvang?
6. Welke aanvullingen zijn nodig t.o.v. het Decreet Rechtspositie Minderjarige, m.b.t. veiligheid, sancties, en afzondering en fixatie?
7. In welke mate moet, wat de interne rechtspositie betreft, een onderscheid worden gemaakt tussen de diverse vormen van gesloten opvang [beveiligende opvang n.a.v. een verontrustende opvoedingssituatie ('vrijwillig' of 'gedwongen'), gesloten plaatsing in een gemeenschapsinstelling, time-out in een gemeenschapsinstelling, opvang uit handen gegeven jongeren, opvang in een GES+]?
8. Op welke manieren kunnen de noodzakelijke aanvullingen op het Decreet Rechtspositie Minderjarige vorm krijgen (decretale regeling; interne documenten; tussenkomst jeugdrechter ...)?

Bij het beantwoorden van deze onderzoeksvragen zijn drie elementen in het bijzonder van belang:

1. De interne rechtspositie van minderjarigen in a) beveiligend verblijf n.a.v. een verontrustende situatie; b) gesloten begeleiding n.a.v. een (vermoedelijk) gepleegd jeugddelict; c) hechtenis of gevangenisstraf na uithandengeving, uitgevoerd in een Vlaams detentiecentrum; d) plaatsing in een GES+ voorziening. Het gaat om de rechten en de verplichtingen van deze minderjarigen.

2. De rechten/bevoegdheden en de verplichtingen van de voorzieningen die de gesloten opvang aanbieden, te weten private (daartoe erkende) voorzieningen (in het geval van a); de gemeenschapsinstellingen (in het geval van b); een Vlaams detentiecentrum (in het geval van c); een GES+ voorziening (in het geval van d). Dit betreft deels het 'spiegelbeeld' van de interne rechtspositie van de minderjarigen (zie 1°), en deels bijkomende modaliteiten (bv. qua infrastructuur, personeel enz.).
3. Het toezicht op 1° en 2° (klachtrecht en klachtenbehandeling, Zorginspectie, Commissie van toezicht voor jeugdinstanties enz.).

Opbouw van het onderzoek en methodologie

5. Het onderzoek bestaat uit twaalf thematisch ingedeelde hoofdstukken, zoals klachtrecht, opname, sociale levenssfeer, persoonlijke levenssfeer enz. Per thema (en dus hoofdstuk) wordt de huidige Vlaamse interne rechtspositie van minderjarigen geëvalueerd a.d.h.v. het internationale mensen- en kinderrechtelijke kader. Op basis daarvan worden aanbevelingen geformuleerd. Er wordt tevens, ter inspiratie, gekeken naar de regelingen in de Franse Gemeenschap en Nederland.

6. Om tot die evaluatie en aanbevelingen te komen werd in eerste instantie een internationaal toetsingskader ontwikkeld, op basis van een uitgebreid onderzoek van de internationale mensen- en kinderrechtelijke bronnen. Daarbij werd vertrokken vanuit de relevante 'standards' van het *European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)*, om dan in andere mensenrechtelijke bronnen (Beijing Rules, Havana Rules, rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, enz.) op zoek te gaan naar bevestigingen, aanvullingen en afwijkingen. Hieruit werd een mensen- en kinderrechtelijk toetsingskader gedistilleerd, dat in het eerste onderdeel van elk hoofdstuk terug te vinden is.

7. In het rechtsvergelijkend deel, dat terug te vinden is in het tweede onderdeel van elk hoofdstuk, werd een generieke screening doorgevoerd van de regelgeving die in de Franse Gemeenschap resp. Nederland geldt voor de volgende categorieën van gesloten opvang:

1. Franse Gemeenschap:
 - Kind in gevaar (in een private instelling);
 - Overheidsinstellingen (voor jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd);
 - *centre communautaire* (voor uit handen gegeven jongeren).
2. Nederland:
 - Gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen (ook bekend als JeugdzorgPlus);
 - Justitiële jeugdinrichtingen (voor jongeren die een misdrijf hebben gepleegd).

Deze screening wordt gebruikt om inspiratie te bieden bij het formuleren van aanbevelingen, na evaluatie van de Vlaamse interne rechtspositie van minderjarigen (zie hieronder).

8. In het derde deel van elk hoofdstuk wordt de Vlaamse regelgeving getoetst aan het internationale mensen- en kinderrechtelijk kader. Om die toetsing mogelijk te maken werd eerst een grondige analyse doorgevoerd van de Vlaamse regelgeving op het vlak van de interne rechtspositie van minderjarigen in de diverse vormen van gesloten opvang (gemeenschapsinstellingen; Vlaams detentiecentrum; voorzieningen beveiligend verblijf; GES+). Nadien werd het Vlaamse kader aan het internationale kader getoetst, waarbij specifiek werd gezocht naar welke elementen op Vlaamse niveau conform zijn, welke elementen niet conform zijn, en welke elementen ontbreken of niet geregeld zijn.

Op basis van die toetsing werden aanbevelingen geformuleerd, waarbij werd gewerkt met vijf niveaus, nl.:

1. Wettelijk te regelen (W).
2. Niet noodzakelijk wettelijk te regelen, maar moet aantoonbaar zijn (A); onderverdeeld in:
 - Is naar ons aanvoelen goed om in de regelgeving op te nemen (Aw).
 - Moet naar ons aanvoelen niet in de regelgeving worden opgenomen (An).
3. Niet noodzakelijk wettelijk te regelen, maar moet in de praktijk gerealiseerd worden (P).
 - Is naar ons aanvoelen goed om in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Moet naar ons aanvoelen niet in de regelgeving worden opgenomen (Pn).

Bij de formulering van de aanbevelingen, en in het bijzonder de keuze of een regeling al dan niet in de wetgeving moet worden opgenomen, werden diverse criteria gehanteerd. Die hebben o.a. te maken met de formulering van de internationale bronnen, de plaats van het betrokken principe in de besluitvorming of organisatie inzake jeugdhulp en de conformiteit van het wettelijk kader.

Bevindingen

9. De volgende thema's worden in het onderzoeksrapport achtereenvolgens behandeld:
 - Basisprincipes (gerechtvaardigd doel van de gesloten opvang; in aanmerking nemen van het belang van het kind; verbod van discriminatie).
 - Opname.
 - Infrastructuur.
 - Personeel.
 - Omkadering en tijdsbesteding.
 - Persoonlijke levenssfeer.
 - Sociale levenssfeer.
 - Klachtrecht en recht op bijstand.
 - Inspectie voorzieningen.
 - Veiligheid.
 - Sancties.
 - Afzondering en fixatie.
10. Per thema worden de geformuleerde aanbevelingen (W; Aw / An; Pw / Pn) voorgesteld in een (afzonderlijke) Excelsheet, waarbij ook gewerkt wordt met een kleurencode om (het verschil tussen) de aanbevelingen te visualiseren. Zo'n Excelsheet ziet er als volgt uit (*in casu* voor het hoofdstuk m.b.t. persoonlijke levenssfeer):

HT 6: Persoonlijke levenssfeer				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Kledij en pers. bezittingen</i>				
Eigen kledij of kledij voorziening krijgen	Pw	v	Pw	Pw
en uniform, niet vernederend, geen badges	v	Pn	Pn	Pn
Aangepast aan klimaat	Pn	Pn	Pn	Pn
Proper	v	v	v	v
en voorziening: eigen of onopvallende kledij	Pn	Pn	Pn	Pn
G: niet hele tijd in pyjama/nachtjapon	/	/	/	Pn
Mogelijkheid pers. bezittingen bij te houden	v	v	Pw	Pw
Adequate opbergruimte	Pw	Pw	Pw	Pw
ingen voorwerpen + afgetekende inventaris	An	v	An	An
ontslag: teruggave + tekenen voor ontvangst	An	An	An	An
<i>Hygiëne</i>				
Onderhouden pers. hygiëne	v	v	Pw	Pw
A.d.h.v. water en toiletartikelen	Pn	Pn	Pn	Pn
Artikelen onderhoud haar en baard	Pn	Pn	Pn	Pn
en: regelmatige gelegenheid om te scheren	Pn	Pn	Pn	Pn
iers/maandverbanden + regelm. verversing	/	/	/	Pn

De geformuleerde aanbevelingen betreffen elementen die een grote variëteit vertonen, van heel praktische zaken tot (meer) fundamentele zaken waarvoor een wettelijke/decretale basis nodig is. Het is niet mogelijk om in deze samenvatting een representatief overzicht te geven van al deze voorbeelden; daarvoor moet het rapport zelf worden geraadpleegd. Hieronder volgen per categorie slechts enkele voorbeelden.

- 11.** In het totaal zijn 1466 elementen onderzocht/getoetst:
- 481 van die onderzochte elementen zijn vandaag al geregeld in de Vlaamse regelgeving en dus 'in orde' (aangeduid met 'v').
 - 83 van de onderzochte elementen moeten wettelijk worden geregeld.
 - 17 van de onderzochte elementen moeten aantoonbaar zijn, en o.i. is het goed om die elementen ook in de regelgeving op te nemen.
 - 61 van de onderzochte elementen moeten aantoonbaar zijn, en moeten o.i. niet in de regelgeving worden opgenomen.
 - 361 van de onderzochte elementen moeten in de praktijk worden gerealiseerd, en o.i. is het goed om die elementen ook in de regelgeving op te nemen.
 - 463 van de onderzochte elementen moeten in de praktijk worden gerealiseerd, en moeten o.i. niet in de regelgeving worden opgenomen.

Dat geeft het volgende overzicht:

v	481	32,81 %
W	83	5,66 %
Aw	17	1,16 %
An	61	4,16 %
Pw	361	24,62 %
Pn	463	31,58 %
	1466	100 %

12. Zoals blijkt uit de tabel hierboven, is bijna één derde van de onderzochte zaken vandaag al geregeld in de Vlaamse regelgeving en dus reeds op wettelijk niveau 'in orde' (v = 32,81 %).

13. Een beperkt aantal elementen moet volgens het internationale toetsingskader in de regelgeving worden opgenomen, terwijl dat nu nog niet het geval is (W = 5,66 %).

Enkele voorbeelden:

- Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet het gebruik van handboeien bij het transport worden geregeld. Zoals aangegeven bij het internationale kader, moet er een wettelijke basis zijn voor het (verbod op) gebruik van handboeien. Op heden bestaat er enkel de bepaling in de Wet op het politieambt, waarvan het toepassingsgebied t.a.v. minderjarigen in gesloten opvang erg onduidelijk is. Dit toepassingsgebied zou in eerste instantie moeten worden verduidelijkt, en vervolgens moet (indien gewenst) een aanvullende regeling worden uitgewerkt voor de minderjarigen die daar niet onder vallen. De decreetgever kan een dergelijke basisregeling invoeren en kan het transport uitgevoerd door de eigen diensten regelen; indien een beroep wordt gedaan op de politiediensten, gebeurt zulks best in overleg met de federale overheid. Hierbij moet ook steeds worden verzekerd dat er een individuele risico-inschatting plaatsvindt.

- Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de situaties waarin een foullering, van personen of van gebouwen, nodig is en de aard ervan worden bepaald in de nationale wetgeving. Voor de gemeenschapsinstellingen zijn deze zaken vandaag al omschreven in het huishoudelijk reglement, maar moeten deze dus worden 'overgezet' naar de eigenlijke wetgeving. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is op heden niets bepaald, zodat als deze voorzieningen (enige vorm van) foullering doorvoeren, dit ook in de wetgeving moet worden opgenomen.
- Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat er, omtrent het opleggen van sancties in gesloten opvang, in een wettelijke en/of reglementaire basis wordt voorzien die de volgende zaken regel(t)/(en): het gedrag dat een disciplinaire inbreuk uitmaakt; de types van sancties die kunnen worden toegepast en de duur ervan; de te volgen procedures; de autoriteit die bevoegd is om ter zake beroepen te behandelen.

14. Naast het verplicht wettelijk niveau, situeren een heel aantal van de onderzochte zaken en van de aanbevelingen zich op 'praktijkniveau'. In dit segment is het in elk geval zo dat ervoor moet worden gezorgd dat de praktijk conform met het internationale toetsingskader moet zijn georganiseerd. Een bijkomende vraag is of een wettelijke regeling ter zake wenselijk is.

De daarvoor geformuleerde aanbevelingen betreffen in bijna één derde van de gevallen een element dat in de praktijk moet worden gerealiseerd en waarvoor o.i. geen regelgevend optreden nodig is (Pn = 31,58%).

Enkele van die aanbevelingen zijn de volgende:

- Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de geplaatste minderjarige contact kan hebben met de lokale gemeenschap, alsook specifieke, op re-integratie gerichte opleidingen kan volgen.
- Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat t.a.v. minderjarigen die bijzondere behoeften hebben bepaalde beschermingsmaatregelen worden genomen. Concreet houdt dat bijvoorbeeld in t.a.v. etnische minderheden: mogelijkheid voortzetten culturele gewoontes, voor zover mogelijk; t.a.v. taalminderheden: gratis bijstand door tolk indien nodig; toegankelijk maken beschikbare schriftelijke materiaal; mogelijkheid tot volgen taallessen in officiële taal.
- Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, moet worden verzekerd dat de minderjarige water en toiletartikelen ter beschikking worden gesteld om zijn persoonlijke hygiëne te onderhouden.

Daarnaast worden aanbevelingen geformuleerd over elementen die in de praktijk gerealiseerd moeten worden, maar waarvan we het goed vinden daarvoor ook een wettelijke regeling te creëren (Pw = 24,62 %). Gezien de heel brede scope van het onderzoek, gaat het hier om een heel grote variëteit van aanbevelingen, van heel minieme, technische aspecten tot vrij fundamentele zaken. De relevantie ervan kan ook afhangen van het type van gesloten opvang. Louter bij wijze van voorbeeld halen we hier enkele aanbevelingen aan.

- Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat indien er een plaatsing gebeurt die niet-gerechtelijk van aard is, en die louter via de intersectorale toegangspoort (en dus niet via een gemandateerde voorziening) verloopt, de minderjarige in kwestie wordt begeleid door (sociale) diensten die door de (bevoegde) overheid worden verstrekt of verzekerd.

- Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de minderjarige die er verblijft niet wordt gescheiden van (en dus samen wordt geplaatst met) zijn (eveneens geplaatste) broers en/of zussen, voor zover dat in zijn belang is.
- Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet de regeling omtrent het medisch onderzoek na aankomst worden bijgewerkt, in de volgende zin: (a) voor de gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling en het beveiligend verblijf moet worden verzekerd dat er na aankomst een medisch onderzoek plaatsvindt; (b) voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat het medisch onderzoek zo snel mogelijk plaatsvindt, en bij voorkeur binnen een termijn van 24 uur na aankomst.

15. Het kleinste aandeel van de aanbevelingen heeft betrekking op elementen die aantoonbaar moeten zijn, en o.i. wel ($A_w = 1,16\%$) of niet ($A_n = 4,16\%$) in de regelgeving moeten worden opgenomen.

Een voorbeeld van een A_w -aanbeveling:

- Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat elke fouillering door de voorziening wordt geregistreerd, incl. de identiteit van diegene(n) die de fouillering uitvoerde(n), de reden ervoor en het resultaat ervan (als onderdeel van een coherente fouille-regeling).

Een voorbeeld van een A_n -aanbeveling:

- Voor alle categorieën van gesloten opvang moeten leidende criteria worden bepaald die de betrokken actoren – in eerste instantie het personeel van de voorzieningen – ertoe in staat stellen bij het nemen van beslissingen het belang van de minderjarige te bepalen.

16. Besluitend kan worden gesteld dat dit onderzoek aan het licht brengt dat er op het vlak van de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang in de Vlaamse regelgeving al heel wat geregeld is (nl. bijna 1/3 van de onderzochte elementen). De overige zaken verdienen verdere aandacht op verschillende niveaus en manieren: via een wettelijk regeling daaromtrent (W ; A_w ; P_w), via het aantoonbaar maken van het betrokken element (A_n) of via een realisatie ervan in de praktijk (P_n). Als we dat alles samenleggen, komt het erop neer dat wat de heel lange reeks (1466) van onderzochte elementen betreft, de wetgever verplicht is 5,66 % ervan te regelen en dat we suggereren dat hij ook ondersteunend een aantal zaken regelt die aantoonbaar moeten zijn (1,16 %) of in de praktijk gerealiseerd moeten worden (24,62 %). Daarnaast ligt een belangrijke verantwoordelijkheid bij de praktijkactoren, die de aantoonbaarheid en praktijkrealisatie moeten garanderen, ook wanneer dat niet wettelijk geregeld moet worden (resp. 4,16 % en 31,58 % van de elementen).

17. Wat de aanbevelingen betreft waarbij we een opname in de regelgeving suggereren (W ; A_w ; P_w), rijst de vraag waar het betrokken element moet of kan worden geregeld. Aangezien het internationale kader hier geen duidelijkheid over biedt, formuleren we de volgende algemene suggesties:

1. Er wordt best één rechtspositieregeling gemaakt die geldt voor de vier categorieën van gesloten opvang, en die waar nodig specifieke aanvullende of afwijkende bepalingen bevat voor elk van de categorieën afzonderlijk.
2. Er is vandaag al een aanzet voor een dergelijke ‘alomvattende’ rechtspositieregeling, nl. het Decreet Rechtspositie Minderjarige (DRM), waarop dus zou kunnen worden verder gewerkt.
3. Het is niet nodig dat alle elementen waarvoor we een opname in de regelgeving suggereren, in een wet of decreet worden opgenomen; ook een opname ervan in uitvoeringsbesluiten is

mogelijk. De keuze of iets in een wet of decreet dan wel een uitvoeringsbesluit wordt opgenomen, moet o.i. afhankelijk worden gemaakt van het (internrechtelijk) legaliteitsbeginsel.

18. Wat de aanbevelingen betreft waarbij we geen opname in de regelgeving suggereren (An; Pn) is een *'checklist'* opgenomen dat als werkdocument kan dienen voor de voorzieningen om op het terrein mee aan de slag te gaan. Voor deze elementen moet in de praktijk immers worden geverifieerd of ze inderdaad aantoonbaar zijn (in het geval van An) of in de praktijk worden gerealiseerd (in het geval van Pn).

19. Tot slot benadrukken we ook in deze *executive summary* graag dat huidig onderzoek een uitsluitend juridisch perspectief hanteert. Dergelijk 'eenzijdig' perspectief is ontoereikend om een materie die dermate complex is als de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang, vorm te geven. Daarom vinden we het nodig dat, naast de inhoud van dit onderzoek, andere relevante analyses en perspectieven (bv. ethische, (ortho)pedagogische en praktijkrelevante perspectieven) worden betrokken. Op basis van dit 'totaalbeeld' kunnen dan concrete beleidskeuzes worden gemaakt, die vervolgens nog moeten worden geïmplementeerd a.d.h.v. de nodige passende voorlichting en opleiding.

Inhoud

Afkortingenlijst	17
Inleiding	25
1 Context en probleemstelling	25
2 Doelstelling van het onderzoek	27
Methodologie	29
1 Internationaal toetsingskader	29
1.1 Aanpak	29
1.2 Moeilijkheden en wijze van omgang	31
1.3 Beperkingen	36
2 Rechtsvergelijking met Franse Gemeenschap en Nederland	37
2.1 Aanpak	37
2.2 Moeilijkheden en wijze van omgang	38
3 Toetsing Vlaamse regelgeving en formuleren aanbevelingen	38
3.1 Aanpak	38
3.2 Moeilijkheden en wijze van omgang	42
Hoofdstuk 1 Basisprincipes: gerechtvaardigd doel; belang van het kind; non-discriminatie	45
1 Inleiding bij dit hoofdstuk	46
2 Internationaal toetsingskader	46
2.1 Gerechtvaardigd doel gesloten opvang	46
2.2 Belang van het kind	47
2.3 Non-discriminatie	48
3 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	49
3.1 Franse Gemeenschap	49
3.2 Nederland	50
4 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	51
4.1 Gerechtvaardigd doel gesloten opvang	51
4.2 Belang van het kind	55
4.3 Verbod op discriminatie	56
Hoofdstuk 2 Opname	59
1 Internationaal toetsingskader	60
1.1 Onthaal	60
1.2 Overplaatsing en transport	61
2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	61
2.1 Franse Gemeenschap	61
2.2 Nederland	63
3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	64

Hoofdstuk 3	Infrastructuur	73
1	Internationaal toetsingskader	74
1.1	Ligging	74
1.2	Vormgeving	74
1.3	Kamer	74
1.4	Sanitaire voorzieningen	75
1.5	Maaltijdzorg	76
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	77
2.1	Franse Gemeenschap	77
2.2	Nederland	77
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	79
3.1	Ligging	79
3.2	Vormgeving	81
3.3	Kamer	83
3.4	Sanitaire voorzieningen	84
3.5	Maaltijdzorg	86
Hoofdstuk 4	Personeel	89
1	Internationaal toetsingskader	90
1.1	Personeelsbeleid	90
1.2	Aanwerving en selectie	90
1.3	Opleiding	90
1.4	Statuut en arbeidsvoorwaarden	91
1.5	Samenstelling equipe	91
1.6	Personeelsnorm	93
1.7	Organisatie van het werk	93
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	94
2.1	Franse Gemeenschap	94
2.2	Nederland	96
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	96
3.1	Personeelsbeleid	96
3.2	Aanwerving en selectie	97
3.3	Opleiding	99
3.4	Statuut en arbeidsvoorwaarden	101
3.5	Samenstelling equipe	102
3.6	Personeelsnorm	105
3.7	Organisatie van het werk	106

Hoofdstuk 5	Omkadering en tijdsbesteding	109
1	Internationaal toetsingskader	110
	1.1 Algemeen: dagbesteding	110
	1.2 Onderwijs	110
	1.3 Beroepsopleiding	111
	1.4 Werk	112
	1.5 Sport en fysieke activiteit	112
	1.6 Vrije tijd	113
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	113
	2.1 Franse Gemeenschap	113
	2.2 Nederland	115
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	117
	3.1 Algemeen: dagbesteding	117
	3.2 Onderwijs	118
	3.3 Beroepsopleiding	122
	3.4 Werk	124
	3.5 Sport en fysieke activiteit	126
	3.6 Vrije tijd	127
Hoofdstuk 6	Persoonlijke levenssfeer	129
1	Internationaal toetsingskader	130
	1.1 Kledij en persoonlijke bezittingen	130
	1.2 Persoonlijke hygiëne	130
	1.3 Geneeskundige hulp	131
	1.4 (Verwerking van) persoonsgegevens	134
	1.5 Overtuiging	135
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	135
	2.1 Franse Gemeenschap	135
	2.2 Nederland	136
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	138
	3.1 Kledij en persoonlijke bezittingen	138
	3.2 Persoonlijke hygiëne	141
	3.3 Geneeskundige hulp	142
	3.4 (Verwerking van) persoonsgegevens	145
	3.5 Overtuiging	148
Hoofdstuk 7	Sociale levenssfeer	151
1	Internationaal toetsingskader	151
	1.1 Interne contacten: scheiding categorieën	152
	1.2 Externe contacten	153
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	156
	2.1 Franse Gemeenschap	156
	2.2 Nederland	160

3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	163
3.1	Interne contacten: scheiding categorieën	163
3.2	Externe contacten	166
Hoofdstuk 8 Klachtrecht en recht op bijstand		189
1	Internationaal toetsingskader	190
1.1	Klachtrecht	190
1.2	Recht op bijstand	191
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	192
2.1	Franse Gemeenschap	192
2.2	Nederland	193
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	195
3.1	Klachtrecht	195
3.2	Recht op bijstand	206
Hoofdstuk 9 Inspectie voorzieningen		209
1	Internationaal toetsingskader	210
1.1	Door de overheid	210
1.2	Door een onafhankelijke instantie	210
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	211
2.1	Franse Gemeenschap	211
2.2	Nederland	212
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	214
3.1	Door de overheid	214
3.2	Door een onafhankelijke instantie	216
Hoofdstuk 10 Veiligheid		223
1	Internationaal toetsingskader	223
1.1	Toezicht in de voorziening	224
1.2	Fouillering	224
1.3	Drugs	225
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	225
2.1	Franse Gemeenschap	225
2.2	Nederland	226
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	227
3.1	Toezicht in de voorziening	227
3.2	Fouillering	228
3.3	Drugs	234

Hoofdstuk 11	Sancties	237
1	Internationaal toetsingskader	237
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	239
	2.1 Franse Gemeenschap	239
	2.2 Nederland	240
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	240
	3.1 Toetsing	240
	3.2 Aanbevelingen	243
Hoofdstuk 12	Afzondering en fixatie	247
1	Internationaal toetsingskader	247
	1.1 Sanctie	248
	1.2 Veiligheidsmaatregel	251
	1.3 Ordemaatregel	259
	1.4 Zorghandeling	259
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	260
	2.1 Franse gemeenschap	260
	2.2 Nederland	264
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	273
	3.1 Sanctie	273
	3.2 Veiligheidsmaatregel	282
	3.3 Zorghandeling	294
Bijlagen		295
Bijlage 1: Overzicht aanbevelingen		297
Bijlage 2: Checklist voorzieningen		321
Checklist gemeenschapsinstellingen		323
Checklist Vlaams detentiecentrum		331
Checklist voorzieningen beveiligend verblijf		339
Checklist GES+		347

Afkortingenlijst

INTERNATIONAAL TOETSINGSKADER	
AFKORTING	VOLUIT
Rec social reactions to juvenile delinquency	Aanbeveling van de Raad van Europa (87)20 van 17 september 1987 inzake 'social reactions to juvenile delinquency'.
BUPO-verdrag	Internationaal Verdrag van 19 september 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten.
GC nr. * bij het BUPO-verdrag	General comment nr. * bij het Internationaal Verdrag van 19 september 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten.
Kinderrechten-verdrag	Verdrag van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind.
GC nr. * bij het Kinderrechten-verdrag	General comment nr. * bij het Verdrag van 20 november 1989 inzake de rechten van het kind.
GC nr. * bij het VN anti-folterverdrag	General comment nr. * bij het Verdrag van 10 december 1984 tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, <i>BS</i> 28 oktober 1999.
CPT standard, juveniles deprived of their liberty	CPT/Inf(2015)1-part rev1, Juveniles deprived of their liberty under criminal legislation.
CPT standard, checklist social care institutions	CPT/Inf (2015) 23, Checklist for visits to social care institutions where persons may be deprived of their liberty.
CPT standard, psychiatric establishments	CPT/Inf(98)12-part, Involuntary placement in psychiatric establishments.
CPT standard, women in prison	CPT/Inf(2018)5, Women in prison.
CPT standard, women deprived of their liberty	CPT/Inf(2000)13-part, Women deprived of their liberty.
CPT standard, remand detention	CPT/Inf(2017)5-part, Remand detention.
CPT standard, health care	CPT/Inf(93)12-part, Health care services in prisons.

CPT standard, ill-treatment	CPT/Inf(2013)29-part, Documenting and reporting medical evidence of ill-treatment.
CPT standard, developments	CPT/Inf(2001)16-part, Developments concerning CPT standards in respect of imprisonment.
CPT standard, living space per prisoner	CPT/Inf(2015)44, Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards.
CPT standard, complaints mechanisms	CPT/Inf(2018)4-part, Complaints mechanisms.
CPT standard, imprisonment	CPT/Inf(92)3-part2, Imprisonment.
CPT standard, solitary confinement	CPT/Inf(2011)28-part2, Solitary confinement of prisoners.
Rec new ways of dealing with juvenile delinquency	Aanbeveling van de Raad van Europa (2003)20 van 24 september 2003 inzake 'new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice'.
European rules juvenile offenders	Aanbeveling van het Comité van Ministers (2008)11 van 5 november 2008 inzake 'European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures'.
Rec children living in residential institutions	Aanbeveling van de Raad van Europa (2005)5 van 16 maart 2005 inzake 'the rights of children living in residential institutions'.
Beijing rules	Resolutie 40/33 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (29 november 1985), <i>UN Doc. A/RES/40/33</i> (1985).
Havana rules	Resolutie 45/113 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (14 december 1990), <i>UN Doc. A/RES/45/113</i> (1990).
CRC State party Report [land + jaartal]	Committee on the Rights of the Child, State party Report [land + jaartal], te raadplegen via: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&TreatyID=10&TreatyID=11&DocTypeID=29&DocTypeCategoryID=4 .
Guidelines Alternative Care of Children	Resolutie 64/142 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (24 februari 2010), <i>UN Doc. A/RES/64/142</i> (2010).
Nelson Mandela rules	Resolutie 70/175 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (8 januari 2016), <i>UN Doc. A/RES/70/175</i> (2016).
Bangkok rules	Resolutie 65/229 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (21 december 2010), <i>UN Doc. A/RES/65/229</i> (2010).

Body principles persons under detention	Resolutie 43/173 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (9 december 1988).
RL procedurele waarborgen kinderen in strafprocedure	RICHTLIJN (EU) 2016/800 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 11 mei 2016 betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure.
Vienna guidelines	Resolutie 1997/30 van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties (21 juli 1997), <i>UN Doc. E/1997/97</i> (1997).
SPT State party Report [land]	Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, State party Report, [land + jaartal], te raadplegen via: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/CountryVisits.aspx?SortOrder=Chronological .
Basic principles use of force and firearms	Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, aangenomen door het Achtste VN-congres over de preventie van misdaad en de behandeling van misdadigers, Havana, Cuba, 27 augustus tot 7 september 1990.
Riyadh guidelines	Resolutie 45/112 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (14 december 1990), <i>UN Doc. A/RES/45/112</i> (1990).
Guidelines child friendly justice	Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, aangenomen door het Comité van Ministers van de Raad van Europa op 17 november 2010.
Principles of medical ethics	Resolutie 37/194 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (18 december 1982).
Code of conduct law enforcement officials	Resolutie 34/169 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (17 december 1979).
Basic principles treatment of prisoners	Resolutie 45/111 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (14 december 1990).
Europees Sociaal Handvest	Herziene Europees Sociaal Handvest van 3 mei 1996, <i>BS</i> 10 mei 2004.
Rec social reintegration of prisoners	Aanbeveling van de Raad van Europa (1741)2006 van 6 november 2006 inzake 'social reintegration of prisoners'.
<u>RECHTSVERGELIJKING</u>	
AFKORTING	VOLUIT
Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming	Decreet van 18 januari 2018 houdende het wetboek van preventie, hulpverlening aan de jeugd en jeugdbescherming, <i>BS</i> 3 april 2018.

BFR overheidsinstellingen	Besluit van de Regering van de Franse Gemeenschap van 3 juli 2019 betreffende de overheidsinstellingen voor jeugdbescherming, <i>BS</i> 24 juli 2019.
Decreet <i>centre communautaire</i>	Decreet van 14 maart 2019 betreffende de opvang, in een "Centre communautaire" (Gemeenschappelijk centrum), van uithandengegeven jongeren, <i>BS</i> 23 april 2019.
BFR 5 december 2018	Besluit van de Franse Regering van 5 december 2018 betreffende de algemene voorwaarden voor de erkenning en de subsidiëring van de diensten bedoeld in artikel 139 van het decreet van 18 januari 2018 houdende het wetboek van preventie, hulpverlening aan de jeugd en jeugdbescherming, <i>BS</i> 11 januari 2019.
Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen	Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, <i>Staatsblad</i> 16 november 2000.
Algemene wet bestuursrecht	Wet van 04/06/1992 houdende algemene regels van bestuursrecht, <i>Staatsblad</i> 4 juni 1992.
Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen	Regeling van 1 september 2001 eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.
Reglement justitiële jeugdinrichtingen	Reglement justitiële jeugdinrichtingen, <i>Staatsblad</i> 26 juli 2001.
Jeugdwet	Wet van 1 maart 2014 inzake regels over de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen, <i>Staatsblad</i> 14 maart 2014.
<u>VLAAMS KADER</u>	
AFKORTING	VOLUIT
Jeugddelinquentiedecreet	Decreet van 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht, <i>BS</i> 26 april 2019.
Decreet Integrale Jeugdhulp	Decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, <i>BS</i> 13 september 2013.
Basiswet gevangeniswezen	Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, <i>BS</i> 1 februari 2005.
BVR voorzieningen jeugdhulp	Besluit van de Vlaamse Regering van 5 april 2019 betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor voorzieningen in de jeugdhulp, <i>BS</i> 12 juli 2019.
BVR Integrale Jeugdhulp	Besluit van de Vlaamse Regering van 21 februari 2014 betreffende de integrale jeugdhulp, <i>BS</i> 28 februari 2014.
Decreet Rechtspositie Minderjarige	Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en binnen het kader van het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, <i>BS</i> 4 oktober 2004.

KB 8 april 2011	Koninklijk besluit van 8 april 2011 tot bepaling van de datum van inwerkingtreding en uitvoering van verscheidene bepalingen van de titels III en V van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, <i>BS 21 april 2011</i> .
Wetboek van strafvordering	WETBOEK van 17 november 1808 VAN STRAFVORDERING, <i>BS 28 november 1808</i> .
BVR 4 februari 2011	Besluit van de Vlaamse Regering van 4 februari 2011 betreffende de algemene erkenningsvoorwaarden en kwaliteitszorg van voorzieningen voor opvang, behandeling en begeleiding van personen met een handicap, <i>BS 8 april 2011</i> .
Decreet Kinderrechten-commissariaat en Commissie van toezicht	Decreet van 15 juli 1997 houdende oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en instelling van het ambt van Kinderrechtencommissaris en houdende oprichting van een Commissie van toezicht met betrekking tot voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, <i>BS 7 oktober 1997</i> .
Strafwetboek	Strafwetboek van 8 juni 1867, <i>BS 9 juni 1997</i> .
Wet patiëntenrechten	Wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, <i>BS 26 september 2002</i> .
WPA	Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, <i>BS 22 december 1992</i> .
BVR gemeenschapsinstellingen en VDC	Besluit van de Vlaamse Regering van 5 april 2019 tot inrichting van de gemeenschapsinstellingen en tot uitvoering van diverse bepalingen van het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, <i>BS 3 juli 2019</i> .
BVR normen voorzieningen agentschap Jongerenwelzijn	Besluit van de Vlaamse Regering van 18 juni 2010 tot vaststelling van de investeringssubsidie en de bouwtechnische en bouwfysische normen voor de door het agentschap Jongerenwelzijn erkende voorzieningen en vergunde diensten, <i>BS 27 juli 2010</i> .
MB gemeenschapsinstellingen en VDC	Ministerieel besluit van 18 juli 2019 tot vaststelling van de capaciteit van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, <i>BS 17 december 2019</i> .
KB uitvoering basiswet gevangeniswezen	Koninklijk besluit van 3 februari 2019 tot uitvoering van de artikelen 41, § 2, en 134, § 2, van de wet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden.
Vlaams personeelsstatuut	Besluit van de Vlaamse Regering van 13 januari 2006 houdende vaststelling van de rechtspositie van het personeel van de Vlaamse overheid, <i>BS 27 maart 2006</i> .
MB begeleidingsteams gemeenschapsinstellingen	Ministerieel besluit van 1 februari 2016 tot aanwijzing van de begeleidingsteams in de gemeenschapsinstellingen waarvoor meer dan 80% van de betrekkingen voorbehouden mag worden aan personen van hetzelfde geslacht als de toe te vertrouwen jongeren, <i>BS 29 februari 2016</i> .
BVR gelijke kansen Vlaamse administratie	Besluit van de Vlaamse Regering van 24 december 2004 houdende maatregelen ter bevordering en ondersteuning van het gelijkheids- en diversiteitsbeleid in de Vlaamse administratie, <i>BS 13 april 2005</i> .

Decreet evenredige participatie arbeidsmarkt	Decreet van 8 mei 2002 houdende evenredige participatie op de arbeidsmarkt, <i>BS</i> 26 juli 2002.
Gecoördineerde wet uitoefening gezondheidsberoepen	Gecoördineerde wet van 10 mei 2015 betreffende de uitoefening van de gezondheidszorgberoepen, <i>BS</i> 18 juni 2015.
Wet praktijkvoering gezondheidszorg	Wet van 22 april 2019 inzake de kwaliteitsvolle praktijkvoering in de gezondheidszorg, <i>BS</i> 14 mei 2019.
Wet verzekering geneeskundige verzorging	Wet van 14 juli 1994 betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen gecoördineerd op 14 juli 1994, <i>BS</i> 2 februari 2018.
Vlaamse deontologische code	Omzendbrief BZ 201 I/ van 6 juli 2011: deontologische code voor de personeelsleden van de Vlaamse overheid.
Decreet Opgroeien regie	Decreet 30 april 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid Opgroeien regie, <i>BS</i> 7 juni 2004.
Huisregels gemeenschapsinstellingen	Huisregels gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand, te raadplegen via: https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/algemene-huisregels.pdf .
Decreet hulp- en dienstverlening gedetineerden	Decreet van 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, <i>BS</i> 11 april 2013.
BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen	Besluit van de Vlaamse Regering van 27 juni 1990 waarbij de voorwaarden worden vastgesteld waaronder in bepaalde Gemeenschapsinstellingen voor observatie en opvoeding en in onthaal- en oriëntatiecentra en in de observatiecentra, ressorterend onder de bijzondere jeugdbijstand aan de leerplicht kan worden voldaan, <i>BS</i> 3 augustus 1990.
Codex basisonderwijs	Decreet van 25 februari 1997 basisonderwijs, <i>BS</i> 17 april 1997.
Codex secundair onderwijs	Gecodificeerde decreten van 17 december 2010 betreffende het secundair onderwijs, <i>BS</i> 24 juni 2011.
KB inkomsten uit arbeid gevangenis	Koninklijk besluit van 26 juni 2019 tot vaststelling van het bedrag en de toekenningsvoorwaarden van de inkomsten uit arbeid en van de opleidingstoelage en tot vaststelling van de voorwaarden waaronder de tijd besteed aan vormingsactiviteiten in de gevangenis met arbeidstijd wordt gelijkgesteld, <i>BS</i> 3 juli 2019.
Wet maatschappelijke zekerheid arbeiders	Wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, <i>BS</i> 25 juli 1969.

KB penitentiair arbeidsongeval	Koninklijk besluit van 26 juni 2019 besluit betreffende de vergoeding van de gedetineerden die het slachtoffer zijn van een penitentiair arbeidsongeval, <i>BS</i> 3 juli 2019.
Drugswet	Wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, psychotrope stoffen, ontsmettingsstoffen en antiseptica en van de stoffen die kunnen gebruikt worden voor de illegale vervaardiging van verdovende middelen en psychotrope stoffen, <i>BS</i> 6 maart 1921.
Algemene verordening gegevensbescherming	Verordening (EU) 2016/679 van het Europees Parlement en de Raad van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Richtlijn 95/46/EG.
Gerechtelijk wetboek	Gerechtelijk Wetboek van 10 oktober 1967, <i>BS</i> 31 oktober 1967.
Grondwet	Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, <i>BS</i> 17 februari 1994.
MB capaciteit gemeenschapsinstellingen en VDC	Ministerieel besluit van 18 juli 2019 tot vaststelling van de capaciteit van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, <i>BS</i> 17 december 2019.
BWHI	Bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, <i>BS</i> 15 augustus 1980.
KB toegang tot gevangenis	Koninklijk besluit van 17 augustus 2019 tot uitvoering van de bepalingen van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden inzake de toegang tot de gevangenis, <i>BS</i> 29 augustus 2019.
Wet externe rechtspositie	Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, <i>BS</i> 15 juni 2006.
Bestuursdecreet	Bestuursdecreet van 7 december 2018, <i>BS</i> 19 december 2018.
Wet motivering bestuurshandelingen	Wet van 29 juli 1991 betreffende de uitdrukkelijke motivering van de bestuurshandelingen, <i>BS</i> 12 september 1991.
Burgerlijk wetboek	BURGERLIJK WETBOEK van 21 maart 1804, <i>BS</i> 3 september 1807.
Jeugdbescherming swet	Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, <i>BS</i> 14 april 1965.
BVR vertrouwenspersoon jeugdhulp	Besluit van de Vlaamse Regering van 20 april 2012 betreffende de aanwijzing van een persoon die de minderjarige bijstaat bij de uitoefening van zijn rechten in de integrale jeugdhulp wanneer de minderjarige en zijn ouders tegenstrijdige belangen hebben en de minderjarige niet in staat is om zelf een

	vertrouwenspersoon aan te wijzen of niemand het ouderlijk gezag uitoefent, <i>BS</i> 25 mei 2012.
MB kosteloze bijstand	Ministerieel besluit van 19 juli 2016 tot vaststelling van de nomenclatuur van de punten voor prestaties verricht door advocaten belast met gedeeltelijk of volledig kosteloze juridische tweedelijnsbijstand, <i>BS</i> 10 augustus 2016.
Toezichtsdecreet	Decreet van 19 januari 2018 houdende het overheidstoezicht in het kader van het gezondheids- en welzijnsbeleid, <i>BS</i> 21 februari 2018.
BVR beleidsdomein WVG	Besluit van de Vlaamse Regering van 31 maart 2006 betreffende het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, betreffende de inwerkingtreding van regelgeving tot oprichting van agentschappen in het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en betreffende de wijziging van regelgeving met betrekking tot dat beleidsdomein, <i>BS</i> 31 mei 2006.
Kwaliteitsdecreet	Decreet van 17 oktober 2003 betreffende de kwaliteit van gezondheids- en welzijnsvoorzieningen, <i>BS</i> 10 november 2003.
Decreet cliëntenorganisaties	Decreet van 21 december 2018 houdende wijziging van het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp, wat cliëntenorganisaties en een cliëntenforum in de integrale jeugdhulp betreft, <i>BS</i> 28 januari 2019.
Wapenwet	Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens, <i>BS</i> 9 juni 2006.
KB wapenwet	Koninklijk besluit van 26 juni 2002 betreffende het voorhanden hebben en het dragen van wapens door de diensten van het openbaar gezag of van de openbare macht, <i>BS</i> 29 juni 2002.
Gecoördineerde wetten Raad van State	Gecoördineerde wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State, <i>BS</i> 21 maart 1973.
Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen	Gedragscode bij afzondering in een veilige kamer in de gemeenschapsinstellingen, te raadplegen via: https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/afzondering_veilige_kamer_gedragscode_gi.pdf .
Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen	Procedure afzondering in een veilige kamer in de Gemeenschapsinstellingen, te raadplegen via: https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/afzondering_veilige_kamer_procedure_gi.pdf .
Gedragscodes controles in gemeenschapsinstellingen	Gedragscode en procedures betreffende diverse controles in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand, te raadplegen via: https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/controles_gedragscode-procedures.pdf .

Inleiding

1 Context en probleemstelling

20. Met het Jeugddelinquentiedecreet wordt het Vlaamse jeugdrecht, en daarmee ook het jeugdhulplandschap, ingrijpend gewijzigd. Eén van de aspecten die fundamenteel veranderen, is (de organisatie van) de gesloten opvang. De memorie van toelichting bij dat decreet bepaalt hierover het volgende: “Gesloten opvang als meest ingrijpende reactie op een jeugddelict. Als publieke, residentiële maatregel was plaatsing in de setting van de gemeenschapsinstelling in Vlaanderen tot op heden zowel toegankelijk voor minderjarige (vermoedelijke) delictplegers als voor jongeren die zich in een verontrustende opvoedings- of leefsituatie bevinden. De aanleiding van de plaatsing leidde niet tot een gescheiden opvang en begeleiding van deze twee deelgroepen en op het vlak van aanbod bestond er zowel ‘open’ als ‘gesloten’ aanbod. Het huidige aanbod werd omschreven in termen van jeugdhulpverlening binnen een context van dwang. Aan deze dualiteiten, onduidelijkheden en vermenging komt met de inwerkingtreding van het jeugddelinquentierecht een einde. Voor jongeren die zich in een verontrustende opvoedings- of leefsituatie bevinden en minderjarige (vermoedelijke) delictplegers, komen er twee gescheiden sporen”.¹

Voortaan² worden minderjarigen die zich in een verontrustende situatie bevinden en t.a.v. wie de jeugdrechter/jeugdrechtbank de maatregel ‘beveiligend verblijf’ oplegt, (in beginsel) dus gescheiden van minderjarigen die een jeugddelict hebben gepleegd (of daarvan verdacht worden) en aan wie een ‘gesloten begeleiding’ wordt opgelegd. De eerste groep van minderjarigen zal worden opgevangen in (daartoe erkende) private voorzieningen, terwijl de tweede categorie van minderjarigen uitsluitend in de gemeenschapsinstellingen terecht zal komen. Daarnaast handhaaft het Jeugddelinquentiedecreet de mogelijkheid van uithandengeving, wat inhoudt dat een minderjarige die ervan verdacht wordt een jeugddelict te hebben gepleegd berecht wordt volgens het ‘volwassenenstrafrecht’. Deze laatste minderjarigen worden tot hun 23ste opgevangen in een Vlaams detentiecentrum.

21. Gemeenschappelijk aan deze drie categorieën van minderjarigen is dat zij tijdens de gesloten opvang bepaalde, specifiek daaraan gelieerde, rechten (zouden moeten) genieten. Daartegenover staan bepaalde verplichtingen, die zij moeten vervullen. Hetzelfde geldt voor de voorzieningen die de gesloten opvang organiseren; ook zij bezitten bepaalde rechten/bevoegdheden en verplichtingen. Een concreet voorbeeld betreft het gebruik van dwangmaatregelen, zoals de afzondering in een isoleercel. Er dient o.a. te worden bepaald wat deze maatregel juist inhoudt, of hij geoorloofd kan zijn en in welke omstandigheden, en welke procedure er gevolgd moet worden indien hij wordt opgelegd. Een laatste aspect betreft het toezicht op (de naleving van) de rechten en verplichtingen van de minderjarigen resp. de organiserende voorzieningen.

¹ Ontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, *Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1670/1, 16

² D.i. vanaf de inwerkingtreding van de artikelen uit het Jeugddelinquentiedecreet m.b.t. de nieuwe werking van de gemeenschapsinstellingen, nl. op een door de Vlaamse regering te bepalen datum en uiterlijk op 1 september 2022.

Ook voor de minderjarigen die (gesloten) worden opgevangen in een multifunctioneel centrum (MFC) voor personen met een handicap met GES+³ zijn de voorgaande zaken van belang.⁴

22. Er bestaat een uitgebreid mensen- en kinderrechtelijk kader dat voorschrijft hoe de rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang en, daarmee samenhangend, de positie van de organiserende voorzieningen en het toezicht erop, er internrechtelijk zou moeten uitzien. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige creëert, wat Vlaanderen betreft, een generieke rechtspositie voor minderjarigen ‘in alle contacten met de jeugdhulp’, inclusief de minderjarigen die op grond van het Jeugddelinquentiedecreet met de jeugdhulp of reacties op jeugddelinquentie in aanraking komen. De vraag rijst echter in welke mate dat decreet de rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang, in het licht van het (uitgebreide) mensen- en kinderrechtelijke kader, op toereikende wijze regelt.

23. De aanleiding voor onderhavig onderzoek was dat dit minstens niet volledig het geval is, o.a. omdat het Decreet Rechtspositie Minderjarige op vrij algemene wijze de rechten van minderjarigen in de jeugdhulp omschrijft⁵ en het bepaalde belangrijke aspecten (zoals de mogelijkheid tot fouillering of het opleggen van sancties) niet of slechts in zeer beperkte mate regelt. Dat blijkt overigens ook uit de memorie van toelichting bij het Jeugddelinquentiedecreet, waarin m.b.t. de ‘rechtspositie, rechtswaarborgen en kwaliteitseisen binnen een gesloten kader’ wordt gesteld dat “de rechten en plichten van minderjarigen wiens vrijheid voor een bepaalde periode beroofd wordt, in een specifiek wettelijk kader [moeten] gegoten worden”.⁶ Bovendien lijkt het Decreet Rechtspositie Minderjarige niet van toepassing te zijn op minderjarigen die uit handen worden gegeven.⁷ Zolang zij in federale detentiecentra terecht kwamen (en nu nog wanneer ze naar een gevangenis worden overgeplaatst), was de rechtspositieregeling van (meerderjarige) gedetineerden⁸ van toepassing, waarin evenwel slechts op één plaats expliciet verwezen wordt naar het verblijf van minderjarigen in de gevangenis (d.i. in het kader van de oplegging van een bijzonder individueel veiligheidsregime; zie art. 118, § 11 Basiswet gevangeniswezen). Na de overheveling van deze detentiecentra naar de gemeenschappen, is hun rechtspositieregeling nog onduidelijker geworden. O.a. omwille van de (internationale) vereiste van kind-specificiteit, lijkt deze situatie op heden niet langer houdbaar.

De nood aan een duidelijkere rechtspositieregeling wordt ook verwoord in de Beleidsnota WVG 2014-2019: “Het niveau van rechtsbescherming van de minderjarige wordt aangepast aan de mate waarin de minderjarige van zijn vrijheid wordt beroofd. We hanteren in dit verband het beginsel van schadebeperking. Bij het opleggen van maatregelen houden we rekening met de ernst van de feiten en de maturiteit van de minderjarige en respecteren we het proportionaliteitsbeginsel. Bijzondere aandacht moet uitgaan naar het bepalen van minimale normen met betrekking tot het opleggen van dwang- en controlemaatregelen, extern toezicht en klachtenbehandeling en de mogelijkheden tot inspraak en participatie. We integreren de werking van de jeugdinstelling van Everberg in de gemeenschapsinstellingen, en stemmen hier ook de werking van het detentiecentrum in Tongeren op af. Om de werking van Tongeren te garanderen sluiten we een samenwerkingsakkoord af met de

³ Verder aangeduid als ‘GES+’.

⁴ De regeling omtrent de GES+ werd overigens recent, via het Besluit van de Vlaamse Regering van 20 maart 2020 tot wijziging van de regelgeving over de observatie- en behandelcentra, de centra voor minderjarigen met ernstige gedrags- en emotionele stoornissen en de centra voor ontwikkelingsstoornissen en andere regelgeving uit de jeugdhulp, *BS* 28 april 2020, ingekanteld in (de regelgeving omtrent) de Vlaamse jeugdhulp.

⁵ Cf. recht op jeugdhulp, recht op informatie, recht op inspraak en participatie...

⁶ Ontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, *Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1670/1, 25

⁷ Ontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, *Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1670/1, 25.

⁸ Cf. Basiswet gevangeniswezen.

federale overheid, waarin de afstemming van de interne en externe rechtspositie van de uithandengegeven jongeren wordt opgenomen.”⁹

2 Doelstelling van het onderzoek

24. Het onderzoek beoogt een kader te creëren voor een Vlaamse regelgeving inzake de interne rechtspositie (rechten als bewoner van een voorziening) van minderjarigen in gesloten opvang, in overeenstemming met het ter zake geldende internationale mensen- en kinderrechtelijke kader.

Het onderzoek betreft enkel de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang. De Vlaamse regelgeving bevat geen definitie van wat het begrip ‘interne rechtspositie’ (al dan niet) inhoudt. In essentie kan worden gesteld dat de interne rechtspositie de rechten betreft van (*in casu*) de minderjarige als ‘bewoner’ van de voorziening voor gesloten opvang. Dit staat tegenover de externe rechtspositie, die betrekking heeft op de rechten van de minderjarige m.b.t. de (externe) samenleving (o.a. mogelijkheid om de voorziening te verlaten, modaliteiten m.b.t. de plaatsing *an sich* (bv. elektronisch monitoring)). Ook de voorwaarden om te worden geplaatst, zoals leeftijdsgrenzen, behoren tot de externe – en dus niet de interne – rechtspositie en worden in onderhavig onderzoek niet meegenomen. In de literatuur (*in casu* m.b.t. het Nederlandse detentierecht), wordt de interne rechtspositie als ‘de binnenkant’ van de sanctie voorgesteld, terwijl de externe rechtspositie er ‘de buitenkant’ van vormt.¹⁰

25. De onderzoeksvragen die aan de basis liggen van onderhavig onderzoek zijn de volgende:

1. Wat is het (relevante) internationale mensen- en kinderrechtelijke kader inzake de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang?
2. Wat is de actuele interne rechtspositieregeling van minderjarigen in gesloten opvang in Vlaanderen?
3. In welke mate is de actuele interne rechtspositieregeling van minderjarigen in gesloten opvang in Vlaanderen in overeenstemming met het internationale mensen- en kinderrechtelijke kader, of behoeft deze aanpassing of aanvulling?
4. Welke inspiratie kunnen de regelingen in Nederland en in de Franse Gemeenschap bieden voor de verdere uitwerking van de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang?
5. Welke aanvullingen zijn nodig t.o.v. het Decreet Rechtspositie Minderjarige, t.a.v. minderjarigen in gesloten opvang?
6. Welke aanvullingen zijn nodig t.o.v. het Decreet Rechtspositie Minderjarige, m.b.t. veiligheid, sancties, en afzondering en fixatie?
7. In welke mate moet, wat de interne rechtspositie betreft, een onderscheid worden gemaakt tussen de diverse vormen van gesloten opvang [beveiligende opvang n.a.v. een verontrustende opvoedingssituatie (‘vrijwillig’ of ‘gedwongen’), gesloten plaatsing in een gemeenschapsinstelling, time-out in een gemeenschapsinstelling, opvang uit handen gegeven jongeren, opvang in een GES+]?

⁹ Beleidsnota 2014-2019, Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, *Parl.St.* VI.Parl. 2014-15, nr. 125/1, 51.

¹⁰ C. KELK, *Studieboek materieel strafrecht*, Amsterdam, Kluwer, 2005, 489-494.

8. Op welke manieren kunnen de noodzakelijke aanvullingen op het Decreet Rechtspositie Minderjarige vorm krijgen (decretale regeling; interne documenten; tussenkomst jeugdrechter ...)?
- 26.** Bij het beantwoorden van deze onderzoeksvragen zijn drie elementen in het bijzonder van belang, te weten:
1. De interne rechtspositie van minderjarigen in a) beveiligend verblijf n.a.v. een verontrustende situatie; b) gesloten begeleiding n.a.v. een (vermoedelijk) gepleegd jeugddelict; c) hechtenis of gevangenisstraf na uithandengeving, uitgevoerd in een Vlaams detentiecentrum; d) plaatsing in een GES+. Het gaat om de rechten en de verplichtingen van deze minderjarigen.
De rechtspositieregeling in de kinder- en jeugdpsychiatrie valt buiten onderhavig onderzoek, maar maakt het voorwerp uit van het (vervolg)onderzoek EF 59(2) 'Gesloten opvang van minderjarigen in de forensische kinder- en jeugdpsychiatrie in Vlaanderen: een rechtspositieregeling'. Na afloop daarvan wordt een geïntegreerd eindrapport opgesteld.
 2. De rechten/bevoegdheden en de verplichtingen van de voorzieningen die de gesloten opvang aanbieden, te weten private (daartoe erkende) voorzieningen (in het geval van a); de gemeenschapsinstellingen (in het geval van b); een Vlaams detentiecentrum (in het geval van c); een GES+ (in het geval van d). Dit betreft deels het 'spiegelbeeld' van de interne rechtspositie van de minderjarigen (zie 1°), en deels bijkomende modaliteiten (bv. qua infrastructuur, personeel enz.).
 3. Het toezicht op 1° en 2° (klachtrecht en klachtenbehandeling, Zorginspectie, Commissie van toezicht voor jeugdinstanties enz.).
- 27.** De hoofdstukken in dit onderzoek zijn thematisch ingedeeld. Per thema wordt de huidige Vlaamse interne rechtspositie van minderjarigen geëvalueerd a.d.h.v. het internationale mensen- en kinderrechtelijke kader. Op basis hiervan worden aanbevelingen geformuleerd. Er wordt tevens, ter inspiratie, gekeken naar de regelingen in de Franse Gemeenschap en Nederland. De wijze waarop het onderzoek gevoerd is, wordt in het volgende hoofdstuk uitvoering toegelicht.
- 28.** Voor wat afzondering en fixatie betreft wordt het toetsingskader ontwikkeld in nauwe afstemming met het toetsingskader voor de Intersectorale richtlijn voor de preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de residentiële brede jeugdhulp (project EF64 van het Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin).

Methodologie

29. In dit eerste, voorafgaandelijke hoofdstuk wordt de methodologie toegelicht die in onderhavig onderzoek wordt gebruikt. Om deze bespreking, en het onderzoek, overzichtelijk te houden, wordt er gewerkt in drie grote onderdelen, die ook telkens in ieder hoofdstuk worden aangewend. Het gaat om 1) het internationaal toetsingskader; 2) de rechtsvergelijking met de regelingen die van kracht zijn in de Franse Gemeenschap en Nederland; en 3) de toetsing van de Vlaamse regeling aan het internationale kader en het formuleren, in het licht van die toetsing, van aanbevelingen.

30. Per onderdeel wordt hierna de besproken aanpak uiteengezet, alsook de ondervonden moeilijkheden en de manier waarop het onderzoeksteam daarmee is omgegaan. Bij het internationaal toetsingskader worden ook een aantal beperkingen geformuleerd.

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Aanpak

31. Aan het begin van het onderzoek werd een internationaal toetsingskader ontwikkeld. Hieraan ging een uitgebreid onderzoek van de internationale mensen- en kinderrechtelijke bronnen vooraf. Daarbij werd vertrokken vanuit de relevante '*standards*' van het *European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (hierna het 'CPT').¹¹ Deze *standards* zijn om vier redenen een goed vertrekpunt. Ten eerste geven ze een gestructureerde en gedetailleerde inkijk in de aspecten die internationaalrechtelijk relevant zijn voor de interne rechtspositie van de minderjarige in de gesloten opvang. Ten tweede zijn ze *bottom up* opgebouwd: ze bundelen immers de vaakst weerkerende en belangrijkste aanbevelingen die het CPT deed naar aanleiding van inspecties in voorzieningen in de lidstaten. Ten derde en hiermee samenhangend, kennen ze een breed toepassingsgebied. Het CPT bezoekt immers niet enkel klassieke detentievoorzieningen, maar bezoekt alle plekken waar personen van hun vrijheid kunnen zijn beroofd. De *standards* hebben daardoor, meer dan de meeste andere bronnen, aandacht voor alle contexten waarin minderjarigen verblijven. Tot slot hebben de *standards* een grote normatieve waarde, in het bijzonder omdat het EHRM zich in zijn rechtspraak er regelmatig op beroept. Hierdoor hebben ze in verhouding tot bronnen van de meeste andere mensenrechtenorganen een grotere normatieve impact op onze rechtsorde.

Vertrekkende vanuit de *standards* zijn we in andere mensenrechtelijke bronnen op zoek gegaan naar bevestigingen, aanvullingen en afwijkingen. Zo werden bronnen binnen de Verenigde Naties (Havana Rules, Beijing Rules...), en de (overige) bronnen van de Raad van Europa, waaronder de bij het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) horende rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), toegevoegd aan het kader. In hoofdstuk 12 (afzondering en fixatie) werd in het bijzonder aandacht besteed aan de landenrapporten van het CPT. Deze landenrapporten zijn de schriftelijke neerslag en evaluatie van bezoeken van het CPT aan voorzieningen in de lidstaten. Dat ze een centralere rol spelen, komt omdat het toetsingskader in dit hoofdstuk samen ontwikkeld werd met het toetsingskader voor de Intersectorale richtlijn voor de

¹¹ Deze *standards* zijn integraal te raadplegen via de website van het CPT: <https://www.coe.int/en/web/cpt/standards>.

preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de residentiële brede jeugdhulp (project EF64 van het Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin). Bij de ontwikkeling van de intersectorale richtlijn zijn de landenrapporten een noodzakelijke aanvulling, i.h.b. voor wat de praktische toepassing van afzondering en fixatie betreft.

32. De uitslag van dit bronnenonderzoek werd systematisch verwerkt in een Exceldocument, waarbij de informatie per thema (bv. onthaal van de minderjarige, infrastructuur van de voorzieningen...) werd gegroepeerd, en er werd gewerkt met een kleurencode¹². Dit Exceldocument zag er als volgt uit:

Upon admission to prison, a comprehensive individual medical, psychiatric and social needs assessment should be conducted. All prisoners should be assessed, interviewed and physically examined by a medical doctor, or a qualified nurse responsible to a doctor, as soon as possible after their admission to the reception centre, preferably, on the day of arrival (or 14 working days newly arrived) and prior to their placement in the prison. The assessment should include a physical examination, a psychiatric assessment and a social assessment. The assessment should also include a check of weight (if relevant social care). All newly admitted prisoners should be assessed, interviewed and physically examined, as soon as possible after their admission to the reception centre, preferably, on the day of arrival (or 14 working days newly arrived) and prior to their placement in the prison. The assessment should include a physical examination, a psychiatric assessment and a social assessment. The assessment should also include a check of weight (if relevant social care). Particular medical examination of prisoners? (checklist social care) Social care (Care plan drawn up for each prisoner. Are prisoners physically examined in the process? Regular review? (checklist social care)	nr. 108_CPCO_OC24 (right to be examined by a physician or a health practitioner upon admission to the reception centre) nr. 108_CPCO_OC24 (right to be examined by a physician or a health practitioner upon admission to the reception centre) nr. 108_CPCO_OC24 (right to be examined by a physician or a health practitioner upon admission to the reception centre) nr. 108_CPCO_OC24 (right to be examined by a physician or a health practitioner upon admission to the reception centre) nr. 108_CPCO_OC24 (right to be examined by a physician or a health practitioner upon admission to the reception centre)	A prisoner or other person in health care provision, whether or not they are required to report to the physician, shall see a health care professional following his or her admission and thereafter as necessary. The physician shall see the prisoner as soon as possible after admission, and thereafter as necessary. The physician shall see the prisoner as soon as possible after admission, and thereafter as necessary. The physician shall see the prisoner as soon as possible after admission, and thereafter as necessary. Art. 17, §1 a) ESH (recht op verzorging en toezicht door de overheid en de familie en de gemeenschap)	Concrete requirements for the reception centre after admission to the prison should be: (checklist social care) As has been the case during previous visits, the health-care units of the prison visited were poorly equipped in particular, they lacked essential equipment, such as a defibrillator, oxygen and an ECG monitor. The CPT recommends that steps be taken to equip every prison health-care unit in the country with such basic life-saving equipment (CPT rep. Albania, 2016)

33. Vanuit het excel document werd rechtstreeks een mensen- en kinderrechtelijk toetsingskader gedestilleerd, dat er als volgt uitzag:

2. Opname
1. Onthaal

- a. Recht om persoon naar keuze in te lichten over plaatsing; indien nodig, doen autoriteiten dit op eigen initiatief (cfr. ouders of voogd)
- b. Kopie ontvangen met leefregels in de voorziening + rechten en plichten van de minderjarige:
 - i. Inhoud: beroepsprocedure (tegen beslissing tot opname); juridische bijstand; klachtrecht- en procedure; instemming met behandeling; aanbod van medische diensten binnen voorziening + basis regels inzake hygiëne
 - ii. Modaliteiten: verstrekt op verstaanbare wijze (o.a. qua taal, ook braille); indien nodig, bijstand geboden om verstaanbaar te maken (bv. tolk, mondeling overbrengen (bij analfabeten)); samenvattingen opgehangen in gemeenschappelijke delen voorziening; minderjarige moet tekenen voor ontvangst; ook ouders / voogd worden ingelicht
- c. Deelname aan ontvangst- en inductieprogramma's
- d. Onderzoek bij aankomst:
 - i. Medisch onderzoek:
 - 1. Inhoud: alg.: noden op gezondheidsvlak; voorgaande onmenselijke behandeling; risico op zelfdoding; afkickverschijnselen; besmettelijke ziekten; fitheid om te werken, sport en andere activiteiten te beoefenen
 - 2. Modaliteiten: zo snel mogelijk na aankomst, sowieso binnen 24 uur; vertrouwelijkheid; minimaal invasief; schriftelijke registratie; overgemaakt à directeur m.o.o. bepalen plaatsing (binnen instelling) en behandeling minderjarige
 - ii. Psychologisch en sociaal onderzoek, minstens:
 - 1. Inhoud: factoren relevant voor type en niveau van behandeling; niveau van beveiliging
 - 2. Modaliteiten: overgemaakt à directeur m.o.o. bepalen plaatsing (binnen instelling) en behandeling minderjarige

Tot slot werd dit mensen- en kinderrechtelijk toetsingskader uitgeschreven tot een doorlopende tekst die in het eerste onderdeel van elk hoofdstuk terug te vinden is. Het internationaal mensen- en

¹² Waarbij zwart stond voor een bevestiging van de CPT standards, rood voor een afwijking ervan, en groen voor een aanvulling erop.

kinderrechtelijk toetsingskader dat in elk van de hoofdstukken is opgenomen, is m.a.w. grotendeels een neerslag van wat in de internationale bronnen wordt vermeld.

1.2 Moeilijkheden en wijze van omgang

34. Een eerste moeilijkheid die bij het opstellen van het internationaal toetsingskader naar voor kwam, is dat er geen één op één relatie bestaat tussen de internationale bronnen en de context in Vlaanderen. Het was niet steeds duidelijk welke bron toepasbaar is op welk type voorziening in Vlaanderen. Op internationaal niveau worden vaak specifieke bronnen ontwikkeld voor minderjarigen die in een detentiecontext verblijven, minderjarigen in de jeugdhulp en minderjarigen in voorzieningen voor personen met een handicap. Het is niet eenduidig hoe dit correspondeert met de op Vlaams niveau bestaande voorzieningen, nl. de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+.

Hier komt bovenop dat de meeste bronnen de focus leggen op een klassieke detentiecontext (een minderjarige pleegt een misdrijf en wordt als reactie daarop in een voorziening geplaatst). Bronnen in de context van de ruimere jeugdhulp of de zorg voor personen met een handicap zijn schaars(er).

Indien we bij de ontwikkeling van het internationale toetsingskader een strikte driedeling zouden bewaren tussen bronnen die betrekking hebben op een detentiecontext, een jeugdhulpcontext en een context van zorg aan personen met een handicap, zou het toetsingskader minstens voor de Vlaamse categorieën beveiligend verblijf en GES+ zeer beperkt zijn. Dat zou in contrast staan tot het omvangrijke toetsingskader gebaseerd op de bronnen voor de internationale detentiecontext en bruikbaar voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum. Een beperkt toetsingskader voor het ene type voorziening en een uitgebreid toetsingskader voor het andere, strookt niet met de opzet van het onderzoek. Ten eerste worden alle categorieën van gesloten opvang (even) relevant geacht. Ten tweede is de intentie een algemeen kader voor de interne rechtspositie te creëren, dat algemeen is waar mogelijk en specifiek waar nodig. Dat is van belang voor zowel de transparantie als de rechtszekerheid, en bovendien zou een verschillende behandeling op heel wat punten vragen doen rijzen in het licht van het non-discriminatiebeginsel.

Daarom werd ervoor gekozen de driedeling tussen detentie, jeugdhulp en gehandicaptenzorg te overstijgen en bij wijze van uitgangspunt de internationale bronnen te generaliseren. M.a.w., alle internationale bronnen worden relevant geacht voor alle Vlaamse categorieën van gesloten opvang; in de praktijk komt dit er vooral op neer dat de internationale bronnen m.b.t. de context detentie óók worden toegepast op de Vlaamse categorieën beveiligend verblijf en GES+. Hiermee wordt meteen ook een antwoord geboden op de moeilijkheid dat het niet steeds duidelijk is welke internationale bron correspondeert met welk voorzieningstype (*supra*).

Voor deze aanpak zijn er drie doorslaggevende argumenten:

1. Ten eerste is het concept '*deprivation of liberty*' zoals dit volgt uit onder meer artikel 5 EVRM ruim, en vallen de meeste plaatsingen in gesloten opvang onder dat begrip 'vrijheidsberoving' in de mensenrechtelijke zin. Elke vrijheidsberoving moet gepaard gaan met de nodige waarborgen, ook wat de interne rechtspositie betreft. Wanneer een beperking in alle contexten voorkomt, mag het ontbreken van bronnen in één context, er o.i. niet toe leiden dat er in deze context ook waarborgen ontbreken.

Wanneer bronnen in één context waarborgen bieden, en in andere contexten bronnen ontbreken, zijn de waarborgen uit deze ene context – o.a. vanuit het belang van het kind (zie hierover nr. 2 hieronder) – mogelijk te hanteren als een mensenrechtelijk minimum dat ook in

de andere contexten geldt. Dit is niet altijd mogelijk (zie daarover verder, uitzondering nr. 2), maar als er ter zake geen tegenindicaties bestaan is het o.i. een goede manier om voor de minderjarigen voor wie strikt genomen maar weinig bronnen en dus waarborgen voorhanden zijn een meer beschermend kader te creëren. Bijvoorbeeld, indien minderjarigen in een detentiecontext minstens recht hebben op twee uur per dag activiteiten in open lucht, terwijl de bronnen over jeugdhulp hierover geen aanbevelingen formuleren, kan ook in deze context het recht op activiteiten in de buitenlucht nooit onder de twee uur per dag gaan.

Dit betekent uiteraard niet dat elke beperking op de rechten van de minderjarige in elke context door de internationale bronnen wordt toegelaten. Zo is afzondering geen toegelaten straf in de context van jeugdhulp en zorg voor personen met een handicap, maar volgens bepaalde (niet alle) bronnen wel in een detentiecontext. Zie hierover hoofdstuk 12. Dat betekent wel dat eenmaal een bepaalde beperking toegelaten is in een bepaalde context, de gevonden waarborgen generaliseerbaar zijn.

2. Ten tweede moet er op basis van het belang van het kind, worden uitgegaan van de meest beschermende optie. Een hoofdzakelijk op de context detentie gestoeld internationaal toetsingskader voor de Vlaamse categorieën beveiligend verblijf en GES+ is beter dan een heel beperkt toetsingskader dat enkel gesteund is op de bronnen die voorhanden zijn voor de internationale contexten jeugdhulp en gehandicaptenzorg (want in dat geval is er slechts een heel beperkte bescherming).
3. Ten derde blijkt dat, waar er m.b.t. een bepaald thema wél bronnen zijn voor de verschillende contexten, de bronnen inhoudelijk heel vaak overeenstemmen.¹³

Op het uitgangspunt dat we de bronnen generaliseren waar mogelijk, hanteerden we twee uitzonderingen:

1. Ten eerste spreekt het voor zich dat waar er bronnen zijn voor elk van de drie contexten, en deze bronnen van elkaar afwijken, we binnen het kader gediversifieerd hebben. Voor zover de vraag rees naar welke internationaalrechtelijke context correspondeert met de Vlaamse voorzieningstypes hebben we ervoor gekozen om de bronnen over *detentiecontext* te gebruiken voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum; de bronnen over de *jeugdhulpcontext* te gebruiken voor de voorzieningen beveiligend verblijf; en de bronnen over de context van *zorg aan personen met een handicap* te gebruiken voor de GES+.¹⁴ Deze keuze is gebaseerd op het feit dat de dominante populatie in deze voorzieningen overeenstemt met de (dominante) populatie in de internationaalrechtelijke bron.
2. Ten tweede zijn we niet tot generalisering overgegaan indien er hierdoor naar ons aanvoelen een vreemd effect ontstaat (bv. omdat een internationale bron duidelijk (en enkel) voor de context detentie is geschreven, en niet lijkt te kunnen worden toegepast voor de contexten jeugdhulp en/of gehandicaptenzorg; de omgekeerde optie is ook mogelijk); in dat geval wordt in voetnoot uitdrukkelijk aangegeven dat de toepassing voor dit éne specifieke element of deze

¹³ Zie bv. de bronnen omtrent persoonlijke levenssfeer (kledij en persoonlijke bezittingen, geneeskundige hulp...) en sociale levenssfeer (recht op bezoek, telefonisch contact...).

¹⁴ Hierbij merken we op dat, op Vlaams niveau, de GES+ (sinds kort) geïntegreerd zijn in de integrale jeugdhulp. Indien gewenst, zou er voor de GES+ dus ook naar de internationale bronnen over jeugdhulp worden gekeken.

éne specifieke bron wordt beperkt.¹⁵ Hierbij kan bijkomend worden opgemerkt dat het de overheid vrij staat deze oefening (cf. generalisering of niet) te maken m.b.t. de aspecten waar geen expliciet toepasselijke regels voorhanden zijn. M.a.w., indien er m.b.t. een bepaald thema uit het internationale kader niets voortvloeit voor een bepaalde categorie van gesloten opvang – in casu zo goed als altijd beveiligend verblijf en/of GES+

Bovendien wordt doorheen heel het toetsingskader, bij elke eis/regel/voorwaarde, een duidelijke bronvermelding toegepast. Op die manier kan worden nagegaan uit welke context (detentie; jeugdhulp; gehandicaptenzorg) een bepaalde eis/regel/voorwaarde afkomstig is, waardoor het precieze toepassingsgebied van de betrokken bron duidelijk wordt.¹⁶ Deze bronvermelding stelt de overheid ook in staat om, mocht zij dat willen, zelf (verder) te analyseren of het inderdaad wenselijk is de betrokken (detentie)norm inderdaad toe te passen op het beveiligend verblijf en/of de GES+.

35. Een tweede moeilijkheid betreft de mate waarin de internationale bronnen (al dan niet) een dwingend karakter hebben. Er is vast te stellen dat op internationaal niveau (heel) weinig '*hard law*' bestaat (waaruit dwingende juridische aanbevelingen volgen), en veel '*soft law*' (waaruit geen juridisch dwingende aanbevelingen kunnen worden afgeleid). Binnen die *soft law*, bestaan er op terminologisch vlak dan nog eens verschillende gradaties, die gaan van '*it would be useful*' (weinig dwingend) tot '*it should be assured*' (meer dwingend). Gelet op die onduidelijkheid, werd ervoor gekozen om alles wat in de internationale bronnen naar voor wordt geschoven op te nemen als 'norm' in het internationaal toetsingskader. Er wordt m.a.w. geen onderscheid gemaakt naar het niveau van de verplichting die de internationale bron aangeeft, en alles wordt beschouwd als even dwingend.

Deze aanpak kan worden verdedigd op basis van de volgende argumenten:

1. Het toetsen van de Vlaamse regelgeving en het formuleren van aanbevelingen is (zo goed als) onmogelijk als op internationaal niveau alle nuances worden meegenomen, zeker binnen de gegeven tijdspanne van het onderzoek.
2. De weinige *hard law* bepalingen die er op internationaal niveau zijn, zijn vaak heel abstract en algemeen, zodat een invulling d.m.v. *soft law* hoe dan ook noodzakelijk is. In nogal wat gevallen valt ook op te merken dat als een vrij algemene *hard law* bepaling (bv. uit het EVRM) in concrete cases moet worden ingevuld of geïnterpreteerd (bv. in een arrest van het EHRM), deze invulling mede stoelt op en vrij vergelijkbaar is met bepaalde relevante *soft law* bepalingen.
3. Op basis van het belang van het kind, is uit te gaan van de meest beschermende optie. Een solide toetsingskader waarbij *hard law* én *soft law* worden meegenomen, en waarbij *soft law* de (beperkte) *hard law* invult, is beter dan een enkel op *hard law* – en dus onvermijdelijk heel beperkt – toetsingskader (want in dat geval is er slechts een heel beperkte bescherming).

Het gevolg van de hierboven beschreven aanpak is dat het internationale toetsingskader een weerspiegeling is van een mensenrechtenconforme rechtspositie, zonder dat de niet-naleving ervan onmiddellijk (juridische) gevolgen zal hebben voor de Vlaamse overheid.¹⁷

¹⁵ Zie bv., bij de interne scheiding van categorieën, de regel dat onder jeugdige delinquenten de veroordeelden moeten worden gescheiden van zij die nog niet werden veroordeeld, die enkel relevant is in een detentiecontext (dus voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum).

¹⁶ Bv. de regel dat minderjarigen in gesloten opvang recht hebben op minstens twee uur activiteiten in de buitenlucht per dag, komt specifiek uit bronnen inzake detentie. De bronnen inzake gehandicaptenzorg, spreken meer algemeen over '*the possibility to take outdoor exercise on a daily basis*'.

¹⁷ Wat niet wegneemt dat er wel degelijk gevolgen zouden kunnen zijn indien de *hard law* bepalingen zouden worden miskend.

Hierbij kan, zoals bij het vorige punt, worden aangegeven dat doorheen de hele toetsing een duidelijke bronvermelding wordt toegepast, zodat steeds kan worden geverifieerd uit wat voor bron de betrokken norm afkomstig is en men, waar wenselijk, kan achterhalen of het om een 'harde' of 'zachtere' norm gaat.

36. Een derde ondervonden moeilijkheid bij het opstellen van het internationale toetsingskader is dat de internationale bronnen soms tegenstrijdigheden bevatten of er vreemde bevindingen uit naar voor komen. Omdat het internationale toetsingskader o.i. een (louter) beschrijvende analyse van de mensen- en kinderrechtelijke instrumenten inzake het thema gesloten opvang moet zijn, werden er geen 'keuzes' gemaakt m.b.t. de verwerking van de bronnen en werden dus ook de tegenstrijdige en/of vreemde bevindingen uit de internationale bronnen meegenomen. Ook op Vlaams niveau werden deze bevindingen in beginsel getoetst (en dus meegenomen), tenzij een bepaald element naar ons aanvoelen volledig naast de kwestie is; in dat geval wordt het betrokken element niet mee getoetst en wordt dit in voetnoot uitdrukkelijk gesignaleerd.

37. Een vierde moeilijkheid die bij het opstellen van het internationale kader werd vastgesteld, is dat de internationale bronnen geen specifiek antwoord bieden op elke vraag. Zo viel het op dat op veel – vaak evidente – vragen geen antwoord terug te vinden was. We hadden bijvoorbeeld verwacht een antwoord te vinden op de vraag of minderjarigen in de voorziening een eigen GSM-toestel ter beschikking mogen hebben en welke beperkingen voorzieningen mogen opleggen op het gebruik ervan. De door ons geraadpleegde internationale bronnen gaan op die kwestie echter niet in. Een duidelijke reden hiervoor hebben we niet, al stellen we vast dat veel bronnen (redelijk) gedateerd zijn en zodoende niet zijn aangepast aan actuele vraagstukken (nog voorbeelden: videobellen en/of het gebruik van internet in de voorzieningen, de rechten van LGBTQ-personen, voedselallergieën en intoleranties (zoals bv. aan gluten)...).

De lacune in de internationale bronnen heeft in het bijzonder implicaties voor het hoofdstuk over veiligheid. Evidente vragen over de mogelijkheid om gsm's/smartphones te verbieden, de mogelijkheid om beperkingen op te leggen als er in de voorziening internet ter beschikking wordt gesteld, de mogelijkheid om urinetesten uit te voeren m.b.t. de inname van drugs/verboden stoffen..., worden niet (of niet voldoende gedetailleerd) behandeld door de internationale bronnen.

Zoals hierboven reeds aangegeven¹⁸, is het internationale toetsingskader een louter beschrijvende analyse van de mensen- en kinderrechtelijke instrumenten inzake het thema gesloten opvang; een gevolg daarvan is ook dat wat niet in de internationale bronnen voorkomt niet terugkomt in dit onderzoek.

Dat er geen specifieke bronnen bestaan en we dus geen minimumnormen kunnen formuleren, sluit niet uit dat de algemene mensenrechtelijke logica gebruikt kan worden om dit soort vragen te beantwoorden. Deze logica is de volgende:

1. Sommige beperkingen zijn inherent aan een verblijf in een voorziening voor gesloten opvang. Het spreekt voor zich dat de minderjarige niet volledig vrij is om te doen en te laten wat hij wil. Vooral de veiligheid en de goede werking van de voorziening kunnen er aanleiding toe geven dat er in het algemeen – voor alle minderjarigen – beperkingen gelden. Voor zover deze beperkingen door het nationale recht niet geregeld worden, vinden ze hun (impliciete) wettelijke basis in de *aard* van de gesloten opvang en moeten ze door voorzieningen verder gespecificeerd worden, bijvoorbeeld in de huisregels. Met betrekking tot deze

¹⁸ Zie hierover bij de derde moeilijkheid.

beperkingen is het belangrijk om na te gaan of ze daadwerkelijk inherent zijn aan een verblijf in een bepaald type voor gesloten opvang. Belangrijke vragen zijn hierbij of de beperking [1] noodzakelijk is, [2] de minst verregaande optie is, [3] het beoogde doel kan bereiken, en [4] geen te verregaande impact heeft op de vrijheid van de minderjarige. Zo moet een voorziening zich afvragen of een totaalverbod op GSM's aan deze voorwaarden voldoet; het antwoord op deze vraag kan hierbij anders zijn naargelang het type voorziening.

Voor zover deze beperkingen door het nationale recht wel geregeld worden, is het in de eerste plaats de wetgever die zich dient af te vragen of aan bovenstaande voorwaarden is voldaan.

2. Daarnaast kan het soms nodig of wenselijk zijn om ten aanzien van een bepaalde minderjarige specifieke beperkingen op te leggen, hetzij in het belang van de minderjarige zelf, hetzij in het belang van de orde en de werking van de voorziening. Voor zover het mensenrechtelijke minimum niet uit het toetsingskader volgt, zijn deze beperkingen slechts gerechtvaardigd indien ze aan de volgende voorwaarden voldoen.
 - a. In overeenstemming zijn met de nationale regelgeving. Concreet moet er een rechtsgrond zijn (i) die de uitzondering/beperking toelaat - ook interne reglementen kunnen onder 'expliciete bepaling' vallen indien ze niet ingaan tegen hogere rechtsnormen; (ii) die toegankelijk en voorzienbaar is, d.i. geformuleerd met voldoende precisie; en (iii) die kwalitatief is, d.i. de bepaling biedt effectief bescherming tegen arbitrair optreden.^{19 20}
 - b. Een legitiem doel dienen. Hieronder wordt verstaan: de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.
 - c. Noodzakelijk zijn in een democratische samenleving. Dit vraagt dus om een proportionaliteitstoets, waarbij moet worden vertrokken van de normale omstandigheden binnen een voorziening voor gesloten opvang. De overheid (of, bij uitbreiding, de door haar opgerichte of erkende voorziening) heeft bij het doorvoeren van die toets een discretionaire beoordelingsvrijheid; verschillende elementen kunnen de toets beïnvloeden, zoals de reden waarom de minderjarige werd geplaatst (strafrechtelijke veroordeling of niet), zijn leeftijd, en de reden waarom de betrokken uitzondering /beperking wordt doorgevoerd.

We merken op dit punt op dat in Vlaanderen een wettelijke basis (zo goed als altijd) ontbreekt, waardoor dergelijke individuele beperkingen vaak plaatsvinden in strijd met deze algemene beginselen. Voor zover de wetgever aan de voorzieningen niet expliciet de bevoegdheid geeft om de rechten van de minderjarige te beperken, moet er immers van worden uitgegaan dat de minderjarige zijn rechten behoudt.

Een toets van de betrokken beoogde uitzondering/beperking aan het voormelde evaluatieschema is niet voldoende. Daarnaast moet ook rekening worden gehouden met de internrechtelijke bepalingen die relevant zijn voor de betrokken uitzondering/beperking, bv. de bevoegdheid van de politieambtenaren

¹⁹ Het louter voorhanden zijn van een (expliciete) bepaling volstaat dus niet, als deze geen bescherming biedt tegen arbitrair overheidsoptreden.

²⁰ Dergelijke rechtsgrond zou bv. kunnen inhouden dat de jeugdrechter een welbepaalde beperking kan opleggen. Er dient dan wel nog verzekerd te worden dat de betrokken rechtsgrond, waarin aan de jeugdrechter die bevoegdheid wordt toegekend, aan de (overige) hierboven omschreven EHRM-eisen beantwoordt, nl. (i) toegankelijk, voorzienbaar, en kwalitatief; (ii) dienen van een legitiem doel; (iii) noodzakelijk in een democratische samenleving.

om tot een gerechtelijke foullering (waaronder o.a. een foullering gericht op het vinden van drugs) over te gaan onder leiding van een officier van gerechtelijke politie.²¹ Gelet op de onduidelijkheid ter zake, verdient het o.i. bovendien de aanbeveling deze kwestie aan een bijkomend (specifiek) onderzoek te onderwerpen, vanuit een breder (juridisch) perspectief dan de scope van dit onderzoek, en best aan te vullen met andere (bv. ethische praktijkrelevante) perspectieven.

38. Een vijfde moeilijkheid, die aansluit bij de voorgaande, is dat bepaalde zaken in het internationaal toetsingskader wél geregeld zijn maar op een abstracte en/of vage manier zonder nadere verduidelijking.²² Ook hier is ervoor gekozen om (het opstellen van) het internationale toetsingskader te beperken tot een louter beschrijvende analyse en dus geen 'keuzes' te maken, ook niet wat de invulling van bepaalde begrippen/concepten betreft. O.i. staat het de Vlaamse overheid vrij om, weliswaar binnen de grenzen die (de terminologie van) het internationale kader aangeeft, deze begrippen/concepten naar eigen goeddunken nader in te vullen.

1.3 Beperkingen

39. De aanpak en de keuzes die hierbij gemaakt zijn, brengen een aantal beperkingen met zich mee:

1. Ten eerste is het internationale bronnenmateriaal zeer ruim.²³ Dit is in het bijzonder het geval indien niet enkel de specifieke op gesloten opvang betrekking hebbende bronnen worden meegenomen, maar ook de meer algemene mensen- en kinderrechtelijke bronnen zoals het Kinderrechtenverdrag en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Omdat het niet mogelijk was om, gelet op de gegeven tijdspanne van het onderzoek, alle bronnen integraal te verwerken, is ervoor geopteerd om de focus te leggen op internationale instrumenten die specifiek over gesloten opvang gaan (zoals de *standards* van het CPT; zie ook *supra*). Meer algemene bronnen, zoals het Kinderrechtenverdrag en het EVRM, zijn in beginsel dus niet meegenomen, tenzij een bepaalde bepaling of een bepaald element hieruit toch specifiek relevant was voor gesloten opvang.²⁴
2. Ten tweede betreft het een internationaal juridisch kader. Een toetsing aan het internationale kader is evenwel slechts één invalshoek om uitspraken te doen over de rechtspositie. Daarom is het aangewezen om in het verder maken van keuzes en het uittekenen en uitvoeren van

²¹ Zie art. 28, § 2 Wet op het politieambt.

²² Voorbeelden van zaken waarrond de stuurgroep vragen heeft gesteld, maar waarvoor geen verduidelijking terug te vinden is in de internationale bronnen:

- HT 1, randnr. 11: bijzondere behoeften: groep van minderjarigen die lange tijd geplaatst worden, wordt vermeld. Wat zijn dan bijzondere behoeften? Wat is lange duur?
- HT 1, randnr. 8: vereiste dat er contact nodig is met de 'lokale gemeenschap': speciëren waarover dit precies gaat: jongeren die naar buiten moeten of de gemeenschap die binnenkomt? (bv. bib?, vrijwilligers ...). Of wordt bedoeld 'de context van de jongere'? Of beide?
- HT 1, randnr. 6 (aspecten re-integratieplan): wat wordt bedoeld met 'sociale levenssfeer'? Is dit sociaal en cognitief leren in een pedagogische context?
- HT 4, randnr. 30.1: 'het personeel dat met behoeftige minderjarige werkt daartoe specifiek opgeleid wordt'? 'behoefstig' ... 'specifiek opgeleid'... Welke minderjarigen zijn niet 'behoefstig'?
- HT 9, randnr. 2: component van training tav. personeel door inspectie... Over? Wenselijkheid?

²³ Zie evenwel de bedenking die hierboven werd gemaakt m.b.t. de concepten jeugdhulp en gehandicaptenzorg; voor deze categorieën is dit dus niet het geval.

²⁴ Zo vermeldt het Kinderrechtencomité in de General Comments bij het Kinderrechtenverdrag soms wel bepaalde zaken die specifiek over gesloten opvang gaan; deze zijn dan wel meegenomen.

beleid en praktijk, ook die andere invalshoeken aan bod te doen komen. Volgend op onderhavig onderzoek zou een behoorlijk uitgewerkte wettelijke (vnl. decretale) rechtspositieregeling tot stand moeten komen, die verder moet worden aangevuld met interne regels, en op de dagelijkse werkvloer op een correcte manier moet worden toegepast. Al bij de uitwerking van die regeling moeten vele keuzes worden gemaakt, en dat geldt nog meer bij de verdere aanvulling en de concrete toepassing. Te denken valt aan de inbreng van jongeren, ouders en personeel bij het keuzeprocess, aan ethische en pedagogische overwegingen, aan de implicaties voor de infrastructuur van de voorzieningen, aan communicatie, aan de noodzakelijke opleiding van het personeel enz.

3. Ten derde betreft het een minimumkader, wat inhoudt dat de betrokken actoren (overheid, voorzieningen...) niet onder de lat van het internationale kader zouden mogen gaan. Dit houdt echter nog niet in dat louter aan het internationale kader voldoen ook altijd voldoende is; m.a.w., op de meeste vlakken wordt er liefst méér dan gedaan dan wat het internationale kader vereist. Dat is in het bijzonder het geval omdat, zoals hoger aangegeven, de bronnen voor de detentie-context werden gegeneraliseerd voor de contexten jeugdhulp en gehandicaptenzorg – zeker in die laatste contexten kan het (althans in sommige gevallen) zeer aangewezen zijn de lat effectief hoger te leggen.

2 Rechtsvergelijking met Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Aanpak

40. In het rechtsvergelijkend deel werd een generieke screening doorgevoerd van de regelgeving die in de Franse Gemeenschap resp. Nederland geldt voor de volgende categorieën van gesloten opvang (waarbij telkens de volgende termen worden gebruikt om aan te geven over welke voorzieningen het gaat):

1. Franse Gemeenschap:
 - Kind in gevaar (in een private instelling).²⁵
 - Overheidsinstellingen (voor jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd).²⁶
 - *Centre communautaire* (voor uit handen gegeven jongeren).²⁷
2. Nederland:
 - Gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen (ook bekend als Jeugdzorg^{Plus}).²⁸
 - Justitiële jeugdinrichtingen (voor jongeren die een misdrijf hebben gepleegd).²⁹

²⁵ Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

²⁶ Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming, en BFR overheidsinstellingen.

²⁷ Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming, en Decreet *centre communautaire*.

²⁸ Jeugdwet.

²⁹ Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

2.2 Moeilijkheden en wijze van omgang

41. Een eerste moeilijkheid bij de rechtsvergelijking is tweeledig.

1. Niet alle regelgeving kan worden onderzocht: het rechtsvergelijkend onderzoek werd beperkt tot de hierboven vermelde categorieën van gesloten opvang in de betrokken regio of het betrokken land. De keuze voor deze categorieën is logisch, omdat het de voornaamste categorieën van gesloten opvang betreft waarvoor bovendien eenduidige pakketten aan regelgeving bestaan.
2. Niet alle onderzochte regelgeving is relevant: in het rechtsvergelijkend deel dat in ieder hoofdstuk is opgenomen, wordt enkel die regelgeving vermeld die voor Vlaanderen effectief inspiratie kan bieden; het is m.a.w. niet de ambitie van onderhavig onderzoek om een volledig overzicht van de regelgeving van de Franse Gemeenschap en Nederland m.b.t. de betrokken categorieën van gesloten opvang te geven.

42. Een tweede ondervonden moeilijkheid is dat de regelgeving die in de Franse Gemeenschap en Nederland bestaat ook niet altijd voldoet aan het internationale toetsingskader. Het valt evenwel buiten de scope van onderhavig onderzoek om óók de regelgeving van de Franse Gemeenschap en Nederland in zijn totaliteit aan het internationale kader te toetsen. Daarom werd ervoor gekozen om de betrokken regelgeving uitdrukkelijk (louter) als inspiratie mee te geven. Indien men deze regelgeving in de praktijk zou willen gebruiken (bv. om toekomstige Vlaamse regelgeving op te baseren), moet voorafgaandelijk nog worden geverifieerd of ze ook effectief volledig aan het internationale kader voldoet.

Een voorbeeld: het internationale toetsingskader schrijft, m.b.t. de omkadering en tijdsbesteding in een voorziening voor gesloten opvang³⁰, voor dat de minderjarige recht heeft op minstens twee uur fysieke activiteit in de buitenlucht per dag, vanaf zijn aankomst in de voorziening. Op Vlaams niveau is dit niet geregeld, zodat we suggereren te kijken naar het *centre communautaire* van de Franse Gemeenschap, waarvoor dit wel uitdrukkelijk geregeld is. De verwijzing naar het *centre communautaire* m.b.t. dit éne specifieke punt, wil echter niet zeggen dat de volledige regeling van het *centre communautaire* inzake omkadering en tijdsbesteding aan het internationale kader voldoet; indien wordt beoogd die regeling daarvoor als inspiratie te gebruiken, is dus steeds na te gaan welke elementen ervan (al dan niet) aan het internationale kader voldoen.

3 Toetsing Vlaamse regelgeving en formuleren aanbevelingen

3.1 Aanpak

43. Om de Vlaamse regelgeving aan het internationale kader te toetsen, werd daarvan eerst een grondige analyse doorgevoerd op het vlak van de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang voor de volgende vier categorieën: de gemeenschapsinstellingen; het Vlaams detentiecentrum; de voorzieningen beveiligend verblijf; de GES+. Het resultaat ervan werd verwerkt in een gelijkaardig Exceldocument als hierboven, bij het internationale toetsingskader, besproken. Nadien werd het Vlaamse kader aan het internationale kader getoetst, waarbij specifiek werd gezocht naar welke elementen op Vlaams niveau conform zijn, welke elementen niet conform zijn, en welke elementen ontbreken of niet geregeld zijn. Op basis van die toetsing werden, voor de elementen die niet conform

³⁰ Zie hierover hoofdstuk 5.

zijn en de elementen die ontbreken of niet geregeld zijn, aanbevelingen geformuleerd. Om de aanbevelingen te formuleren werd gewerkt met drie 'hoofdniveaus', waarbij het tweede en derde hoofdniveau elk nog eens zijn onderverdeeld in twee 'subniveaus'.³¹ De niveaus zijn de volgende:

1. Wettelijk te regelen (W).
2. Niet noodzakelijk wettelijk te regelen, maar moet aantoonbaar zijn (A); onderverdeeld in:
 - Is naar ons aanvoelen goed om in de regelgeving op te nemen (Aw).
 - Moet naar ons aanvoelen niet in de regelgeving worden opgenomen (An).
3. Niet noodzakelijk wettelijk te regelen, maar moet in de praktijk gerealiseerd worden (P).
 - Is naar ons aanvoelen goed om in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Moet naar ons aanvoelen niet in de regelgeving worden opgenomen (Pn).

Om de geformuleerde aanbevelingen voor de lezer overzichtelijk(er) te maken, werden ze opgenomen in een Exceldocument, waarbij voor elk hoofdstuk een afzonderlijke Excelsheet werd gemaakt en waarbij gewerkt werd met een afzonderlijke kleurencode voor elk van de (soort) aanbevelingen. De kleurencodes zijn met name de volgende:

1. Wettelijk te regelen (W): **rood**.
2. Niet noodzakelijk wettelijk te regelen, maar moet aantoonbaar zijn (A); onderverdeeld in:
 - Is naar ons aanvoelen goed om in de regelgeving op te nemen (Aw): **oranje**.
 - Moet naar ons aanvoelen niet in de regelgeving worden opgenomen (An): **geel**.
3. Niet noodzakelijk wettelijk te regelen, maar moet in de praktijk gerealiseerd worden (P).
 - Is naar ons aanvoelen goed om in de regelgeving op te nemen (Pw): **bruin**.
 - Moet naar ons aanvoelen niet in de regelgeving worden opgenomen (Pn): **roze**.

Het Exceldocument ziet er als volgt uit:

HT 6: Persoonlijke levenssfeer				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Kledij en pers. bezittingen</i>				
Eigen kledij of kledij voorziening krijgen	Pw	v	Pw	Pw
en uniform, niet vernederend, geen badges	v	Pn	Pn	Pn
Aangepast aan klimaat	Pn	Pn	Pn	Pn
Proper	v	v	v	v
en voorziening: eigen of onopvallende kledij	Pn	Pn	Pn	Pn
G: niet hele tijd in pyjama/nachtjapon	/	/	/	Pn
Mogelijkheid pers. bezittingen bij te houden	v	v	Pw	Pw
Adequate opbergruimte	Pw	Pw	Pw	Pw
ingen voorwerpen + afgetekende inventaris	An	v	An	An
ontslag: teruggave + tekenen voor ontvangst	An	An	An	An
<i>Hygiëne</i>				
Onderhouden pers. hygiëne	v	v	Pw	Pw
A.d.h.v. water en toiletartikelen	Pn	Pn	Pn	Pn
Artikelen onderhoud haar en baard	Pn	Pn	Pn	Pn
en: regelmatige gelegenheid om te scheren	Pn	Pn	Pn	Pn
iers/maandverbanden + regelm. verversing	/	/	/	Pn

³¹ Finaal zijn er dus vijf niveaus te onderscheiden.

Het onderscheid tussen de verschillende aanbevelingen (W; Aw; An; Pw; Pn) was niet altijd evident te maken. Hiervoor werd een lijst met criteria gehanteerd; het betreft een lijst die bij het schrijven van het onderzoek werd samengesteld en de belangrijkste overwegingen bevat waarmee rekening werd gehouden. Dit sluit niet uit dat er in sommige gevallen toch (mede) een andere overweging aan de betrokken keuze ten grondslag ligt; in sommige gevallen verantwoordt meerdere elementen/argumenten tezamen de keuze voor een bepaalde aanbeveling.³² De lijst met criteria is de volgende:

1. In de internationale bronnen wordt aangegeven dat het 'W' moet zijn.³³
2. Het betreft een principe dat zich opdringt aan de plaatsende instantie (jeugdrechter of intersectorale toegangspoort).
3. Het betreft een principe dat zich opdringt aan de overheid, m.b.t. haar eigen voorzieningen en/of het erkennen van private voorzieningen (het kunnen opnemen als erkenningsvoordeel).
4. Het belang van het recht (basisprincipe).
5. Er is al een aanknopingspunt in de bestaande regelgeving.³⁴
6. Er wordt conformiteit met de andere Vlaamse categorieën van gesloten opvang beoogd.
7. Er zijn relevante voorbeelden in de Franse Gemeenschap en Nederland die de ene of de andere aanbeveling suggereren.
8. Tot slot, speelt ook de inschatting van de onderzoekers mee.³⁵

Wat de aanbevelingen betreft waarbij we een opname in de regelgeving suggereren (W; Aw; Pw), rijst de vraag waar het betrokken element moet of kan worden geregeld. Het internationale kader biedt hier geen duidelijkheid over. Zelfs al wordt vereist dat iets in de regelgeving wordt opgenomen (W), wil dat nog niet zeggen dat dat effectief in een formele wet (*in casu* wet of decreet) moet; het wetsbegrip dat internationaalrechtelijk wordt gebruikt, stemt immers niet één op één overeen met wat het interne recht onder (formele) wet verstaat. We stellen dan ook de volgende richtlijnen voor om de keuze naar de plaats van een bepaalde regeling te maken:

4. O.i. wordt er best één rechtspositieregeling gemaakt die geldt voor de vier categorieën van gesloten opvang, en die waar nodig specifieke aanvullende of afwijkende bepalingen bevat voor elk van de categorieën afzonderlijk.³⁶
5. Er is vandaag al een aanzet voor een dergelijke 'alomvattende' rechtspositieregeling, nl. het Decreet Rechtspositie Minderjarige (DRM). Dat is wel te nuanceren:
 - o Naast het DRM bestaan er inrichtings- en erkenningsbepalingen, die het DRM bevestigen en/of aanvullen. Waar nodig of wenselijk, kunnen ook deze inrichtings- en erkenningsbepalingen (aanvullend) worden gebruikt om de rechtspositieregeling vorm te geven.

³² De hieronder gegeven lijst is dus niet (volledig) exhaustief.

³³ Dit gebeurt slechts in een beperkt aantal gevallen.

³⁴ Bv. het recht op duidelijke, toereikende en begrijpelijke informatie over de jeugdhulp in het Decreet Rechtspositie Minderjarige.

³⁵ Het betreft een weliswaar subjectieve maar juridische insteek die gedragen is door de visie van de onderzoeker en de promotoren van het onderzoek.

³⁶ Veel aspecten kunnen ook relevant zijn voor andere vormen van residentieel verblijf, ongeacht het 'open' of 'gesloten' karakter ervan. Dit onderzoek is evenwel beperkt tot de vormen van gesloten opvang, zodat we daarover geen verdere uitspraak doen.

- Het DRM lijkt op heden niet van toepassing te zijn op de minderjarige die verblijft in het Vlaams detentiecentrum³⁷; in onderhavig onderzoek worden dan ook de Basiswet gevangeniswezen en haar uitvoeringsbesluiten onderzocht om de huidige rechtspositie van die minderjarige te analyseren. O.i. is het aangewezen om ook de rechtspositie van de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum in de globale rechtspositieregeling (die dus ook zou gelden voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf, en de GES+) te vatten. Voorafgaandelijk daaraan moet evenwel worden onderzocht of dit vanuit bevoegdheidsrechtelijk oogpunt (al dan niet) mogelijk is. Bevoegdheidsrechtelijk is weliswaar niet volkomen duidelijk welke aspecten van een rechtspositieregeling tot de federale bevoegdheid dan wel tot deze van de gemeenschappen behoren. In een relevant advies was de Afdeling Wetgeving van de Raad van State van oordeel dat de ‘interne’ rechtspositie van uit handen gegeven jongeren die in een gemeenschapsinrichting zijn geplaatst, door de gemeenschappen kan worden geregeld.³⁸
6. Zoals al gezegd, is het niet nodig dat alle elementen waarvoor we een opname in de regelgeving suggereren in een formele wet (wet of decreet) worden opgenomen; ook een opname ervan in uitvoeringsbesluiten is mogelijk. De keuze of iets in een wet of decreet dan wel een uitvoeringsbesluit wordt opgenomen, moet o.i. afhankelijk worden gemaakt van het (internrechtelijk) legaliteitsbeginsel. Zonder dat legaliteitsbeginsel volledig te willen bespreken, komt de essentie erop neer dat vooral de zaken waarvan de Grondwet bepaalt dat ze ‘door de wet’ of ‘bij wet’ geregeld moeten worden in een formele wet (wet of decreet) moeten worden opgenomen; indien dat niet het geval is, is er (meer) marge om ter zake regelgevende bevoegdheid aan de uitvoerende macht te delegeren.³⁹

Wat de aanbevelingen betreft waarbij we geen opname in de regelgeving suggereren (An; Pn) wordt een ‘*checklist*’ opgenomen dat als werkdocument kan dienen voor de voorzieningen om op het terrein mee aan de slag te gaan (voor deze elementen moet in de praktijk immers worden geverifieerd of ze inderdaad aantoonbaar zijn (in het geval van An) of in de praktijk worden gerealiseerd (in het geval van Pn)). Voor afzondering en fixatie (hoofdstuk 12) wordt geen checklist toegevoegd voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+. Deze types voorziening komen ook aan bod in een project over de multidisciplinaire richtlijn over de preventie en toepassing van afzondering en fixatie (Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin, EF 64). Binnen dit project worden reeds omvattende en pluridisciplinaire aanbevelingen ontwikkeld t.a.v. voorzieningen en

³⁷ Zie o.a.: Ontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, *Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1670/1, 37, waarin hieromtrent het volgende wordt vermeld: “[h]et decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp is niet van toepassing is op minderjarigen ten aanzien van wie een beslissing tot uithandengeving is genomen”. In het DRM zelf wordt hierover evenwel niets vermeld, terwijl het toepassingsgebied van het decreet, zoals omschreven in art. 3, § 1, hierover ook geen volledig uitsluitel biedt. Om die reden wordt hier geschreven dat het DRM niet van toepassing ‘lijkt’ op de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum. Gelet op het geciteerde advies van de Raad van State (zie verder) lijkt de Vlaamse decreetgever evenwel de mogelijkheid hebben om het DRM wél van toepassing te verklaren of een eigen regeling uit te werken inzake de interne rechtspositie.

³⁸ Adv.RvS 17 januari 2019, nr. 64.696/2/VR, over een voorontwerp van decreet van de Franse Gemeenschap ‘relatif à la prise en charge en centre communautaire des jeunes ayant fait l’objet d’un dessaisissement’.

³⁹ Voor meer informatie hierover, zie o.a.: H. BORTELS en P. HEYVAERT, “Het legaliteitsbeginsel in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof: een variërende intensiteit van de toetsing”, *TBP* 2011, 334-364.

zorgverleners. Voor het Vlaams Detentiecentrum, dat in het project EF 64 niet aan bod komt, wordt voor dit thema wel een checklist ontwikkeld.

3.2 Moeilijkheden en wijze van omgang

44. In eerste instantie is de regelgeving op het vlak van de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang zeer verspreid over verschillende wet- en regelgevende instrumenten (bv. Decreet Rechtspositie Minderjarige, andere sectorale regelgeving, algemene regelgeving zoals de Grondwet en de Wet Patiëntenrechten...). Er is voor gekozen om zowel het Decreet Rechtspositie Minderjarige als de sectorale regelgeving integraal mee te nemen; voor de algemene regelgeving is de basis meegenomen⁴⁰, maar kan de volledigheid niet met zekerheid worden gegarandeerd.

45. Veel rechtspositionele aspecten worden ook geregeld in interne (beleids)documenten. De vraag rijst of en op welke manier deze interne documenten al dan niet worden meegenomen. Initieel was het de bedoeling om te werken in twee fases, waarbij in een eerste fase de regelgeving *stricto sensu* (relevante wetten, decreten en uitvoeringsbesluiten) werd verwerkt en in een tweede fase ook niet-regelgevende, meer algemene en/of interne documenten werden geïntegreerd. Omwille van tijdsgebrek is die aanpak echter moeten worden bijgesteld. Worden nu verwerkt, naast de regelgeving *stricto sensu*, het 'huishoudelijk reglement'⁴¹ en de 'deontologische code'⁴² van de gemeenschapsinstellingen. Het betreffen twee documenten die, hoewel ze formeel gesproken geen regelgeving zijn, toch een belangrijke normatieve waarde hebben. Om de betrokken documenten te selecteren, werden de volgende criteria gehanteerd: [1] ze gelden voor alle gemeenschapsinstellingen; [2] ze zijn publiek; [3] ze bevatten duidelijke en concrete regels t.a.v. (vooral) de minderjarigen. Daarnaast werd, voor de gemeenschapsinstellingen en (op sommige punten) het Vlaams detentiecentrum, een *prima facie* screening verricht van het 'draaiboek gedeelde trajecten'⁴³ en de 'modulering 3.0'⁴⁴; de inhoud van deze documenten lijkt zeker relevant om na te gaan in welke mate er op praktijkniveau aan de internationale vereisten wordt voldaan. M.a.w., uit deze documenten blijkt dat voor een aantal van de elementen die op internationaal niveau worden vereist, maar waarvan geen neerslag is te vinden in de regelgeving, de voorzieningen zelf aangeven ze in de praktijk te realiseren.⁴⁵ Deze documenten zijn dus zeker grondiger

40 O.a. Grondwet, Wet Patiëntenrechten, Vlaams Personeelsstatuut...

41 Het betreft meer bepaald: de algemene huisregels, de documenten inzake controle, de gedragscode en procedure inzake afzondering en isolatie, de leidraad voor klachtenbehandeling, de bezoeksregeling, de zakgeldregeling, het afsprakenkader voor activiteiten buitenshuis, de documenten inzake participatie en de documenten inzake toegang tot het dossier. Dit reglement is te raadplegen via:

<https://www.jeugdhulp.be/organisaties/gemeenschapsinstelling/huishoudelijk-reglement>.

Deze deontologische code is te raadplegen via:

[file:///C:/Users/u0133692/Downloads/deontologische_code_gemeenschapsinstellingen_2009%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/u0133692/Downloads/deontologische_code_gemeenschapsinstellingen_2009%20(4).pdf).

43 Te raadplegen via: https://jongerenwelzijn.be/professionelen/assets/docs/jeugdhulpaanbieders/samenwerking-gi-priv-voorz/draaiboek_gedeelde_trajecten_2020.pdf.

44 Te raadplegen via: https://jongerenwelzijn.be/professionelen/assets/docs/jeugdhulpaanbieders/gemeenschapsinstellingen/publicaties/modulering_publieke_jeugdinstellingen_3.0.pdf.

45 Enkele voorbeelden hiervan zijn, (1) inzake het onthaal van de minderjarige: de vereiste dat er een persoon naar keuze van de minderjarige over zijn plaatsing wordt geïnformeerd, in het bijzonder zijn ouders of voogd(en) (zie modulering 3.0, p. 76); de vereiste dat de minderjarige een kopie van de leefregels en geldende rechten en plichten ontvangt (modulering 3.0, p. 77 resp. p. 120); de vereiste dat er bij de psychosociale intake van de minderjarige aandacht is voor educatieve aspecten (m.o.o. bepalen te volgen onderwijs- en opleidingsprogramma's) (zie modulering 3.0, p. 57)...; (2) inzake veiligheid: de vereiste dat het personeel wordt opgeleid omtrent de foullering van de minderjarigen-bewoners (zie modulering 3.0, p. 50).

te analyseren in het kader van een (verdere) evaluatie en input van de praktijk, tezamen met de interne documenten die van de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ werden ontvangen.

46. Een derde probleem dat we bij de analyse en toetsing van de Vlaamse regelgeving ondervonden is het gegeven dat bepaalde regelgeving op heden nog niet in werking is getreden.⁴⁶ Er werd voor gekozen om deze regelgeving mee te nemen zoals andere (wel in werking getreden) regelgeving, maar met de uitdrukkelijke vermelding in voetnoot dat de betrokken regelgeving nog in werking moet treden.

⁴⁶ Bv. het luik 'gesloten opvang' uit het Jeugddelinquentiedecreet; zie art. 89, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet.

Hoofdstuk 1

Basisprincipes: gerechtvaardigd doel; belang van het kind; non-discriminatie

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1	Basisprincipes: gerechtvaardigd doel; belang van het kind; non-discriminatie	45
1	Inleiding bij dit hoofdstuk	46
2	Internationaal toetsingskader	46
	2.1 Gerechtvaardigd doel gesloten opvang	46
	2.2 Belang van het kind	47
	2.3 Non-discriminatie	48
3	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	49
	3.1 Franse Gemeenschap	49
	3.2 Nederland	50
4	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	51
	4.1 Gerechtvaardigd doel gesloten opvang	51
	4.2 Belang van het kind	55
	4.3 Verbod op discriminatie	56

1 Inleiding bij dit hoofdstuk

47. In dit hoofdstuk wordt een aantal basisprincipes besproken die in de internationale bronnen, als het over de gesloten opvang van minderjarigen gaat, veelvuldig naar voor komen. Het betreft de vereiste van het gerechtvaardigd doel van de gesloten opvang, het in aanmerking nemen van het belang van het kind en het verbod op discriminatie.

48. De vereiste van het gerechtvaardigd doel van de gesloten opvang betreft *an sich* niet (rechtstreeks) de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang, wat nochtans het voorwerp is van dit onderzoek. Ze wordt hier desondanks besproken, omdat ze zoals ze in de internationale bronnen wordt ingevuld wél concrete implicaties voor die interne rechtspositie heeft (en haar, zij het onrechtstreeks, dus mee bepaalt). Eén van die implicaties is bv. dat bij het begin van de gesloten opvang een (individueel) plan moet worden opgesteld waarin o.a. het doel van de opvang en de daartoe aan te wenden middelen worden omschreven.

49. De beginselen van het belang van het kind en het verbod op discriminatie zijn algemene beginselen die gelden bij elke vorm van jeugdhulp, en zelfs ruimer bij alle beslissingen t.a.v. kinderen. Ook deze beginselen krijgen in de internationale bronnen een invulling die concrete implicaties heeft op het vlak van de interne rechtspositie. Zo vereist het non-discriminatiebeginsel dat in een setting van gesloten opvang bijzondere aandacht wordt besteed aan bepaalde categorieën van minderjarigen, waaronder meisjes en taalminderheden.

50. Deze lijst van basisprincipes is niet exhaustief. Het valt echter buiten de draagwijdte van dit onderzoek om alle internationale basisprincipes die enige (mogelijke) doorwerking hebben op het vlak van de interne rechtspositie van minderjarigen in gesloten opvang te bespreken. Er werd voor de drie voormelde principes gekozen, omdat deze in de geconsulteerde bronnen uitdrukkelijk en veelvuldig aan bod komen.⁴⁷

2 Internationaal toetsingskader

2.1 Gerechtvaardigd doel gesloten opvang

51. De gesloten opvang moet een gerechtvaardigd doel nastreven. Dat doel verschilt naargelang van de soort van gesloten opvang waarover het gaat.

52. Bij detentie moet de gesloten opvang gericht zijn op de re-integratie van de betrokkene in de maatschappij.⁴⁸ In dat kader moet, per minderjarige, een re-integratieplan worden opgesteld waarin de te behalen doelen, alsook de tijd en de middelen die dat in beslag neemt, worden gespecificeerd.⁴⁹ Aspecten die daarbij aan bod moeten komen zijn: onderwijs, werk, inkomen, gezondheid, huisvesting,

⁴⁷ Ook 'participatie' is een belangrijk principe in het kader van de gesloten opvang van minderjarigen. Dit principe is verwerkt doorheen de verschillende hoofdstukken van dit onderzoek; ook in de internationale bronnen is het een principe dat wordt geïntegreerd bij verschillende thema's (bv. in het kader van het klachtrecht), eerder dan een op zichzelf staand beginsel, zodat het hier ook op die manier wordt overgenomen.

⁴⁸ Zie o.a.: art. 10, § 3 BUPO-Verdrag; GC nr. 17 bij het BUPO-Verdrag, § 2; GC nr. 21 bij het BUPO-Verdrag, § 10; art. 40 (1) Kinderrechtenverdrag.

⁴⁹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 109.

sociale levenssfeer en opvolging.⁵⁰ Het re-integratieplan moet regelmatig worden herzien in samenspraak met de minderjarige, de betrokken externe diensten en indien mogelijk de ouders/voogd(en).⁵¹

53. Bij jeugdhulp en gehandicaptenzorg moet de gesloten opvang primair gericht zijn op zorg. Er moet een individueel zorgplan worden opgemaakt⁵², dat de te behalen doelen alsook de middelen en het personeel dat daarvoor nodig zal zijn omschrijft. De volgende aspecten dienen aan bod te komen: voorbereiding op zelfstandig leven, ontwikkeling capaciteiten, respect voor autonomie en contacten met de buitenwereld.⁵³ Bij gehandicaptenzorg ligt een belangrijke (bijkomende) nadruk op revalidatie en therapie.⁵⁴ Het zorgplan moet worden opgesteld in samenspraak met de betrokken minderjarige en op regelmatige basis worden herzien.⁵⁵

54. Het doel van re-integratie vereist dat het restrictief karakter van de gesloten opvang afneemt met de tijd.⁵⁶ Dit kan o.a. door de overgang naar een semi-residentieel verblijf⁵⁷, en het toestaan of uitbreiden van uitgaansvergunningen en vervroegde (voorwaardelijke) invrijheidsstelling.⁵⁸ Verder moet ervoor worden gezorgd dat de betrokken minderjarige de mogelijkheid krijgt contact te hebben met de lokale gemeenschap.⁵⁹ Tot slot moet de minderjarige opleidingen kunnen volgen die specifiek gericht zijn op zijn re-integratie.⁶⁰

55. Bij al de voorgaande zaken wordt de minderjarige begeleid door (sociale) diensten die door de bevoegde overheid worden verstrekt of verzekerd.⁶¹

2.2 Belang van het kind

56. Bij alle maatregelen betreffende kinderen, en in het bijzonder t.a.v. kinderen in gesloten opvang, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.⁶² De overheid moet procedures en criteria ontwikkelen die de relevante betrokken actoren, zoals het personeel van voorzieningen die gesloten opvang aanbieden, ertoe in staat stellen het belang van het kind te bepalen.⁶³

⁵⁰ Rec new ways of dealing with juvenile delinquency, § 19.

⁵¹ European rules juvenile offenders, § 79.4. In de internationale bronnen wordt niet verduidelijkt in functie waarvan het re-integratieplan moet worden herzien. O.i. kan ervan worden uitgegaan dat dat (o.a.) moet gebeuren in functie van het proces dat de minderjarige gedurende de gesloten opvang doormaakt, en zijn daarmee gepaard gaande veranderende behoeften.

⁵² CPT standard, checklist social care institutions.

⁵³ Rec children living in residential institutions.

⁵⁴ CPT standard, checklist social care institutions; CPT standard, psychiatric establishments, § 37.

⁵⁵ CPT standard checklist social care institutions.

⁵⁶ European rules juvenile offenders, § 50.1.

⁵⁷ Beijing rules, § 29.1.

⁵⁸ European rules juvenile offenders, § 101.2.

⁵⁹ Havana rules, § 8.

⁶⁰ Havana rules, § 79.

⁶¹ Havana rules, § 80.

⁶² Zie o.a. art. 3 Kinderrechtenverdrag; Beijing rules, § 17/1/d; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 96. Er bestaat discussie over de vraag of 'de' eerste overweging een correcte vertaling is van '*une considération primordiale*' of '*a primary consideration*' uit het Kinderrechtenverdrag; zie hierover Put, 2015: 31.

⁶³ CRC State party Report Belgium 2019, § 17 (b).

57. Bij jeugdhulp en gehandicaptenzorg wordt het in het belang van de minderjarige geacht om niet gescheiden te worden van zijn (eveneens geplaatste) broers en/of zussen.⁶⁴ Het betreft een vermoeden dat kan worden weerlegd, bv. bij risico op misbruik. Indien broers en zussen niet samen verblijven, moeten ze met elkaar contact kunnen houden tenzij dat niet in hun belang zou zijn.⁶⁵

2.3 Non-discriminatie

58. Er mag niet tussen de minderjarigen worden gediscrimineerd om welke reden dan ook (afkomst, huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere overtuigingen ...).⁶⁶

59. Om dat in de praktijk te realiseren, moeten t.a.v. minderjarigen die bijzondere behoeften hebben bepaalde beschermingsmaatregelen worden genomen. Het betreft:

- Meisjes. Van belang is dat zij worden opgevangen in kleinere leefgroepen.⁶⁷ In het kader van de onthaalprocedure, moet een specifieke medische screening worden uitgevoerd (die aandacht heeft voor elementen als SOA's, reproductieve geschiedenis, seksueel misbruik en mentale gezondheid).⁶⁸ Meisjes hebben nood aan een specifieke hygiëne: zij moeten te allen tijde een vlotte toegang hebben tot het sanitair, er moeten (kosteloos) specifieke sanitaire producten (in het kader van de ongesteldheid) voorhanden zijn, en de mogelijkheid moet bestaan om vuile kledingstukken te (laten) wassen.⁶⁹ Ook hun gezondheidszorg is bijzonder. Het in het kader van gesloten opvang algemeen geldende principe van '*equivalence of care*'⁷⁰, houdt voor meisjes concreet in dat zij o.a. toegang moeten krijgen tot een gynaecoloog, anticonceptie, screening op borst- en baarmoederhalskanker enz., maar bv. ook therapie in geval van eerder ondergaan seksueel misbruik of geweld.⁷¹ Meisjes moeten de keuze hebben om te worden onderzocht of behandeld door een vrouwelijke dokter of verpleegster, behalve in medische noodgevallen.⁷² Buiten het medisch personeel, mag daarbij niemand anders aanwezig zijn. Een uitzondering hierop vormt de situatie waarin een meisje, ondanks haar keuze, door een mannelijke beroepsbeoefenaar wordt onderzocht of behandeld; in dat geval is de aanwezigheid van een vrouwelijk personeelslid vereist.⁷³ Tot slot moeten meisjes binnen de voorziening worden beschermd tegen psychisch en fysiek geweld.

⁶⁴ Guidelines Alternative Care of Children, § 17. Zie bv. ook: EHRM 24 maart 1988, nr. 1, Olsson/Zweden. De internationale bronnen verduidelijken niet of dit principe ook van toepassing is op andere dan 'volledige' broers en zussen (zoals halfbroers- en zussen, stiefbroers- en zussen...).

⁶⁵ Guidelines Alternative Care of Children, § 17.

⁶⁶ Zie o.a. art. 2 Kinderrechtenverdrag; Nelson Mandela rules, § 2.

⁶⁷ CPT standard, women in prison.

⁶⁸ Bangkok rules, § 6. In de bronnen wordt ook melding gemaakt van de opname van gegevens m.b.t. eventuele kinderen (het aantal en hun persoonlijke gegevens) in het register en de mogelijkheid om m.b.t. die kinderen regelingen te treffen (waaronder het afstemmen van de bezoeken op schoolgaande kinderen); zie Bangkok rules, § 2 en 3.

⁶⁹ CPT standard women deprived of their liberty, § 31; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 105.

⁷⁰ Dit principe houdt, kort gezegd, in dat personen die in een gesloten setting worden geplaatst recht hebben op gezondheidszorg van een kwaliteit die gelijk is aan de kwaliteit van de gezondheidszorg die aan het brede publiek wordt verschaft in hetzelfde land.

⁷¹ CPT standard, women deprived of their liberty, § 32; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 117.

⁷² Bangkok rules, § 10.

⁷³ Bangkok rules, § 11.

Daartoe moeten t.a.v. het personeel duidelijke richtlijnen worden opgesteld m.b.t. hun omgang met meisjes.⁷⁴

- Etnische minderheden en taalminderheden. Etnische minderheden moeten, voor zover mogelijk, hun culturele gewoontes kunnen verderzetten.⁷⁵ Voor taalminderheden moet, wanneer nodig (bv. medisch onderzoek, tuchtprocedure), in gratis bijstand door een competente tolk worden voorzien⁷⁶ en moet het beschikbare schriftelijke materiaal (incl. de verklaring over rechten) toegankelijk worden gemaakt.⁷⁷ Zij moeten de mogelijkheid krijgen taallessen te volgen in de officiële taal.⁷⁸
- Jonge kinderen.⁷⁹ Hun specifieke behoeften op het vlak van veiligheid, gezondheid, voeding en, meer algemeen, ontwikkeling, moeten worden gewaarborgd. Zij moeten steeds aan dezelfde verzorger verbonden zijn.⁸⁰
- Ook andere (groepen van) minderjarigen kunnen bijzondere behoeften hebben die gelenigd moeten worden⁸¹: minderjarigen die het slachtoffer zijn van fysiek, mentaal of seksueel misbruik, minderjarigen met een drugs- en/of alcoholverslaving, minderjarigen die lange tijd in de gesloten opvang moeten doorbrengen⁸², sociaal geïsoleerde minderjarigen ...⁸³

3 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

3.1 Franse Gemeenschap

3.1.1 Belang van het kind

60. T.a.v. kinderen in gevaar is uitdrukkelijk bepaald dat de rechtbank en de directeur voor jeugdbescherming er bij het nemen van maatregelen, waaronder het toevertrouwen aan een inrichting, voor zorgen dat broers en zussen niet van elkaar worden gescheiden. Uitzonderingen hierop gelden wanneer dit niet mogelijk is of strijdig is met het belang van de minderjarige.⁸⁴

3.1.2 Non-discriminatie

61. T.a.v. minderjarigen die worden opgenomen in een overheidsinstelling of opgevangen in het *centre communautaire* (verder ook centrum), en die de Franse taal niet machtig zijn, gelden bepaalde beschermende regels:

⁷⁴ Bangkok rules, § 31.

⁷⁵ European rules juvenile offenders, § 106.1 en 106.2.

⁷⁶ Body principles persons under detention, § 14; Havana rules, § 6.

⁷⁷ European rules juvenile offenders, § 106.3.

⁷⁸ European rules juvenile offenders, § 106.4. Hoewel dit in de betrokken internationale bron niet expliciet wordt gezegd, blijkt uit de formulering dat het gaat om de officiële taal van het gebied waar de voorziening is gelegen.

⁷⁹ De betrokken internationale bron bepaalt geen leeftijdsgrens voor de kwalificatie als 'jong kind'. Er wordt wel gesproken over "young children, especially those under the age of 3 years".

⁸⁰ Guidelines Alternative Care of Children, § 87.

⁸¹ De internationale bronnen verduidelijken niet wat onder 'bijzondere behoeften' moet worden verstaan.

⁸² De internationale bronnen verduidelijken niet wat onder 'lange tijd in gesloten opvang doorbrengen' moet worden verstaan.

⁸³ European rules juvenile offenders, § 52.2 en 73.

⁸⁴ Art. 42, § 2-3 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

- Alle beslissingen die in het kader van de betrokken regelgeving⁸⁵ worden genomen, moeten mondeling en schriftelijk in een toegankelijke taal aan de betrokken minderjarige worden meegedeeld. Als de minderjarige geen Frans beheerst, houdt dit concreet in dat “een beroep [wordt] gedaan op elk redelijk middel zodat hij de beslissing en haar motivering kan begrijpen”.⁸⁶
- Hetzelfde geldt in het kader van het onthaal van de minderjarige: zowel het individueel onderhoud met de directeur als (de kopie van) de relevante documenten die worden overhandigd (waaronder het huishoudelijk reglement) moeten door de minderjarige, mits aanwending van elk redelijk middel, worden begrepen.⁸⁷ Deze regel is niet voorzien voor de minderjarige in het *centre communautaire*.
- De overheidsinstelling besteedt bijzondere aandacht “aan de specifieke behoeften van ongeletterde, analfabete jongeren of de jongeren die de Franse taal niet beheersen”. Zij krijgen aangepast onderwijs.⁸⁸

62. Ook voor meisjes gelden in beide instellingen (overheidsinstelling en centrum) beschermende maatregelen:

- Er worden eenheden of afdelingen voorzien, met een specifieke regeling en organisatie, die jonge meisjes opvangen, zodat de begeleiding van jonge zwangere meisjes en jonge meisjes met hun kind jonger dan drie jaar daar mogelijk is.⁸⁹ M.b.t. dergelijke afdeling in het centrum, is bepaald dat die ten minste individuele woonruimtes en aparte sanitaire voorzieningen omvat.⁹⁰
- Het principe van ‘*equivalence of care*’ wordt expliciet in de regelgeving bevestigd, evenwel zonder te verwijzen naar de concrete implicaties die dat voor de aan meisjes verstrekte gezondheidszorg heeft (of volgens het internationale kader zou moeten hebben).⁹¹ Wel wordt uitdrukkelijk vermeld dat jonge zwangere vrouwen worden overgebracht naar een ziekenhuis voor hun bevalling en dat jonge zwangere vrouwen die een abortus aanvragen worden overgebracht naar een zorginstelling waaraan een informatiedienst is verbonden.⁹²

3.2 Nederland

63. Ook voor minderjarigen die in Nederland in een justitiële jeugdinrichting zijn geplaatst gelden maatregelen op het vlak van taal, die een concrete uiting zijn van het non-discriminatiebeginsel.

- Die maatregelen hebben in eerste instantie betrekking op de informatie- en mededelingsplicht t.a.v. de minderjarige. Zowel het informeren van de minderjarige over zijn rechten en plichten

⁸⁵ Het betreft het BFR overheidsinstellingen en het Decreet *centre communautaire*.

⁸⁶ Art. 5 BFR overheidsinstellingen ; art. 14 Decreet *centre communautaire*.

⁸⁷ Onderhoud en (kopie van) documenten: art. 18 BFR overheidsinstellingen; art. 20 Decreet *centre communautaire*. Specifiek m.b.t. huishoudelijk reglement: art. 7 BFR overheidsinstellingen; art. 19 Decreet *centre communautaire*.

⁸⁸ Art. 28, laatste lid BFR overheidsinstellingen.

⁸⁹ Art. 21, § 3 BFR overheidsinstellingen; art. 11, § 3 Decreet *centre communautaire*.

⁹⁰ Art. 11, § 3, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁹¹ Art. 31 BFR overheidsinstellingen; art. 45 Decreet *centre communautaire*.

⁹² Art. 32, § 2 BFR overheidsinstellingen; art. 46, § 3 Decreet *centre communautaire*.

bij binnenkomst van de inrichting, als het nemen van belangrijke beslissingen die hem betreffen moet “zo veel mogelijk in een voor hem begrijpelijke taal” gebeuren.⁹³

- Er gelden ook maatregelen op taalvlak wanneer de maandcommissaris⁹⁴ optreedt in het kader van een bemiddeling. Indien de minderjarige en de directeur worden samengebracht om hun standpunt toe te lichten, heeft de minderjarige die het Nederlands niet voldoende beheerst recht op een tolk.⁹⁵ Hij heeft ook recht op een vertaling van de mededeling met de resultaten van de bemiddeling.⁹⁶
- Tot slot gelden maatregelen indien de minderjarige een procedure bij de beklagcommissie initieert omtrent een beslissing die t.a.v. hem wordt genomen. Indien de minderjarige het Nederlands niet voldoende beheerst kan hij het klaagschrift indienen in een andere taal⁹⁷, heeft hij tijdens de procedure recht op bijstand door een tolk⁹⁸, en krijgt hij een vertaling van de uitspraak van de procedure (incl. de mededeling van de beroepsmogelijkheden).⁹⁹

64. Er is ook in een regeling voorzien voor het onderbrengen van een kind (van de geplaatste minderjarige) in de inrichting, die evenwel niet enkel/specifiek van toepassing is op meisjes.¹⁰⁰

4 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

4.1 Gerechtvaardigd doel gesloten opvang

4.1.1 Toetsing

65. Conform het internationale kader, is het doel van een gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling re-integratie.¹⁰¹ De geboden hulpverlening vertaalt zich in (de opmaak van) een handelingsplan, dat de leidraad vormt voor het pedagogisch handelen door de instelling.¹⁰² Er is niets bepaald over de inhoud of de herziening van het plan.¹⁰³

De jeugdrechter kan de minderjarige, op advies van de directie van de gemeenschapsinstelling, onder de voorwaarden die hij bepaalt, toelaten de instelling voor een bepaalde termijn te verlaten of contact te hebben met specifieke (aangewezen) derden. De jeugdrechter die de gevraagde toelating weigert te

⁹³ Binnenkomen van de inrichting: art. 60, eerste lid *jo.* art. 80 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Nemen van beslissingen: art. 61, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen; art. 62, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Bij het nemen van beslissingen gaat het concreet over het horen van de minderjarige (voorafgaand aan de beslissing) en de kennisgeving achteraf.

⁹⁴ Het betreft de maandcommissaris-lid van de commissie van toezicht, in de zin van art. 7, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁹⁵ Art. 64, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁹⁶ Art. 64, vijfde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁹⁷ Art. 65, eerste lid *jo.* art. 66, zesde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁹⁸ Art. 70, tweede lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁹⁹ Art. 72, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Deze regel geldt enkel indien “in de inrichting niet op andere wijze in een vertaling kan worden voorzien”.

¹⁰⁰ Art. 16 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁰¹ Art. 40, § 2, 2° Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁰² Art. 58, eerste lid Decreet Integrale Jeugdhulp.

¹⁰³ Art. 58, eerste lid van het Decreet Integrale Jeugdhulp stelt dat het handelingsplan in samenspraak met de betrokken partijen en de jeugdhulpaanbieders, op aanvraag van de sociale dienst wordt opgesteld, maar dit zegt nog niets over de herziening van het plan.

verstrekken, moet dit motiveren.¹⁰⁴ Het verlaten van de instelling voor bepaalde belangrijke evenementen (verschijnen voor de rechtbank, medische redenen, bijwonen begrafenis) is niet aan een rechterlijke toelating onderworpen. De voorgaande mogelijkheid (tot het verlaten van de instelling) bestaat niet voor de sanctie van de zgn. 'lange detentie' (in de zin van art. 37 Jeugddelinquentiedecreet). Wel is voorzien in een periodieke (zesmaandelijke resp. jaarlijkse¹⁰⁵) evaluatie van de sanctie, waarbij in voorkomend geval een 'vervolgtraject' wordt uitgewerkt en opgelegd.¹⁰⁶ Er wordt niet verduidelijkt wat onder dit 'vervolgtraject' moet worden verstaan; in de memorie van toelichting bij het Jeugddelinquentiedecreet wordt verwezen naar een handelingsplan waarin de afbouw van residentiële geslotenheid vervat zit, wat de mogelijkheid geeft om "vanuit de geslotenheid te experimenteren met nieuwe rollen en uitdagingen in de maatschappij".¹⁰⁷ In de mate dat onder deze 'afbouw van residentiële geslotenheid' begrepen wordt dat de lange detentie op een andere wijze (dan door een verblijf in een gemeenschapsinstelling) kan worden ingevuld, bv. door een ambulante begeleiding en/of het opleggen van voorwaarden, komt dit tegemoet aan de internationale vereiste van de afname van het restrictief karakter met de tijd. Over contacten met de lokale gemeenschap en het volgen van specifieke opleidingen is niets bepaald.

De plaatsing in een gemeenschapsinstelling gaat altijd gepaard met een ondertoezichtstelling door de Sociale Dienst Jeugdrechtbank¹⁰⁸ (verder ook sociale dienst).¹⁰⁹

66. Bij een hechtenis of gevangenisstraf in een Vlaams detentiecentrum is de vrijheidsstraf gericht op herstel t.a.v. de slachtoffers, alsook rehabilitatie en re-integratie van de veroordeelde.¹¹⁰ Ook hier wordt dus een doel nagestreefd dat conform is met het internationale kader.¹¹¹ Voor iedere veroordeelde wordt een individueel detentieplan opgesteld, dat de volgende aspecten behandelt: detentietraject, activiteiten gericht op herstel van de schade van de slachtoffers, adviezen over overplaatsingen, voorstellen van activiteiten waaraan de veroordeelde zal deelnemen (arbeid, onderwijs in de brede zin, psychosociale/medische/psychologische begeleidings- of behandelingsprogramma's).¹¹² Het plan wordt uitgewerkt en aangevuld, geconcretiseerd en bijgestuurd in samenwerking met de veroordeelde.¹¹³

In de afname van het restrictief karakter van de hechtenis of vrijheidsstraf is voorzien in de vorm van de (mogelijke) toekenning van uitgaansvergunningen, penitentiair verlof, voorwaardelijke invrijheid-

¹⁰⁴ Art. 27, § 3 *jo.* art. 36, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet.

¹⁰⁵ De lange detentie wordt zesmaandelijks geëvalueerd zolang de betrokkene minderjarig is; nadien vindt een jaarlijkse evaluatie plaats.

¹⁰⁶ Art. 37, § 5 Jeugddelinquentiedecreet. In het kader van de periodieke evaluatie is ook steeds een (vroegtijdige) stopzetting van de opgelegde sanctie mogelijk.

¹⁰⁷ Ontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, *Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1670/1, 34.

¹⁰⁸ In de zin van art. 56 *jo.* art. 2, § 1, 51° Decreet Integrale Jeugdhulp.

¹⁰⁹ Art. 20, § 2, eerste lid Jeugddelinquentiedecreet resp. art. 29, § 2, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet. Zie ook art. 57, eerste lid Decreet Integrale Jeugdhulp.

¹¹⁰ Art. 9 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹¹ Zie ter zake ook het Decreet hulp- en dienstverlening gedetineerden; in artikel 4 wordt vermeld dat één van de doelstellingen van de integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening in de gevangenis (waarmee het Vlaams detentiecentrum wordt gelijkgesteld) 'de integratie en participatie in de samenleving na de detentieperiode bevorderen' is.

¹¹² Art. 35-36 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹³ Art. 38-39 Basiswet gevangeniswezen.

stelling ...¹¹⁴ Er zijn geen bepalingen omtrent contacten met de lokale gemeenschap of het volgen van op re-integratie gerichte opleidingen.

De minderjarige heeft in het kader van het uitwerken en beheren van zijn detentieplan recht op voorbereiding en opvolging door de aan het centrum verbonden dienst.¹¹⁵ Meer algemeen, heeft de minderjarige recht op het in het centrum aanwezige aanbod inzake sociale hulp- en dienstverlening.¹¹⁶

67. Het doel van een beveiligend verblijf blijkt uit de erkenningsvoorwaarden die voor dit soort van private voorzieningen gelden, te weten het organiseren van een permanente opvoedkundige aanwezigheid en structureel extra ondersteuning voor iedere minderjarige.¹¹⁷ De permanente opvoedkundige aanwezigheid vertaalt zich in een doorgedreven individuele, planmatige en op continuïteit gefocuste begeleiding met extra aandacht voor de veiligheid. De ondersteuning heeft betrekking op de volgende domeinen: herstel van normale gezagshierarchieën; investeren in beschermende factoren en wegnemen van risicofactoren; agressiebeheersing en afleren van destructief gedrag; beleving van relaties en seksualiteit; activeren, herstellen en creëren van een positieve en ondersteunende context; inzetten op schools functioneren; sterke afstemming met medische actoren; veiligheid in al zijn facetten; werken aan re-integratie en (her)aansluiting bij de reguliere hulpverlening.¹¹⁸ Uit het voorgaande blijkt dat het doel van een beveiligend verblijf veelzijdig is; minstens een aantal elementen lijkt te beantwoorden aan de internationale vereiste dat het verblijf primair gericht moet zijn op zorg. De hulpverlening vertaalt zich in een handelingsplan t.a.v. de minderjarige¹¹⁹, waarin de volgende aspecten geregeld worden: identiteit van de minderjarige en de andere bij de hulpverlening betrokken partijen; tussentijdse en concrete doelstellingen; aandachtspunten en klemtonen die in de hulpverlening gelegd moeten worden en waarbij de minderjarige, het gezin, de school, het werkmilieu en het bredere sociale netwerk worden betrokken; acties die aangewend zullen worden om de doelstellingen te realiseren; afspraken over de bezoeksregeling, briefwisseling en opvoedingsregime; taakverdeling en samenwerkingsafspraken tussen de partijen.¹²⁰ Het plan wordt opgesteld en bijgestuurd in samenspraak met de minderjarige.¹²¹ Er is niets bepaald over de afname van het restrictief karakter van de gesloten opvang met de tijd, noch over de mogelijkheid voor de minderjarige om contact te hebben met de lokale gemeenschap, en het volgen van specifieke, op re-integratie gerichte opleidingen. De Sociale Dienst Jeugdrechtbank waakt over de uitvoering van opgelegde gerechtelijke (plaatsings)maatregelen¹²²; dat is niet het geval bij een niet-gerechtelijke plaatsing via (louter) de intersectorale toegangspoort; maatregelen die worden opgelegd na tussenkomst door een gemandateerde voorziening worden wel opgevolgd door de consulenten/medewerkers van de gemandateerde voorziening in kwestie, in het kader van het

¹¹⁴ In de zin van de Wet externe rechtspositie.

¹¹⁵ Art. 102 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁶ Art. 103 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷ Het doel van het beveiligend verblijf betreft het doel dat door de voorziening in kwestie t.a.v. de minderjarigenbewoners wordt nagestreefd. Er wordt niet ingegaan op de vraag naar de rechtsgrond voor de (private) voorziening in kwestie om binnen de context van gesloten opvang op te treden, aangezien dit onderzoek beperkt is tot de interne rechtspositie.

¹¹⁸ Art. 15 BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹¹⁹ Art. 11, tweede lid, 5° BVR voorzieningen jeugdhulp *jo.* art. 58 Decreet Integrale Jeugdhulp.

¹²⁰ Art. 11, tweede lid, 6° BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹²¹ Art. 58, eerste lid Decreet Integrale Jeugdhulp; Art. 11, tweede lid, 7° BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹²² Art. 57-58 Decreet Integrale Jeugdhulp.

'casemanagement'.¹²³ Er is dus enkel niet voldaan aan de internationale vereiste van opvolging/begeleiding van opgelegde maatregelen, bij niet-gerechtelijke maatregelen die (louter) via de intersectorale toegangspoort worden opgelegd.

68. Het doel van een verblijf in een GES+ is gericht op ondersteuning¹²⁴ en op bescherming en beveiliging als de problematiek van de minderjarige dat vereist.¹²⁵ In de mate dat 'ondersteuning' ook zorg omvat, strookt dit met het internationale kader. De bepalingen m.b.t. de voorzieningen beveiligend verblijf inzake het handelingsplan (zie vorig nr.) zijn overeenkomstig van toepassing op de GES+. Er is niets bepaald over de afname van het restrictief karakter van de gesloten opvang met de tijd, noch over de mogelijkheid voor de minderjarige om contact te hebben met de lokale gemeenschap, en het volgen van specifieke, op re-integratie gerichte opleidingen. De Sociale Dienst Jeugdrechtbank waakt over de uitvoering van opgelegde gerechtelijke (plaatsings)maatregelen¹²⁶; dat is niet het geval bij een niet-gerechtelijke plaatsing via (louter) de intersectorale toegangspoort; maatregelen die worden opgelegd na tussenkomst door een gemandateerde voorziening worden wel opgevolgd door de consulenten/medewerkers van de gemandateerde voorziening in kwestie, in het kader van het 'casemanagement'.¹²⁷ Er is dus enkel niet voldaan aan de internationale vereiste van opvolging/begeleiding van opgelegde maatregelen, bij niet-gerechtelijke maatregelen die (louter) via de intersectorale toegangspoort worden opgelegd.

4.1.2 Aanbevelingen

69. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor de gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling, moet de inhoud en de wijze van herziening van het handelingsplan worden bepaald. Conform het internationale kader, moeten de te behalen doelen, en de tijd en middelen die daarvoor nodig zijn, worden gespecificeerd. Minstens zijn daarbij de volgende aspecten te behandelen: onderwijs, werk, inkomen, gezondheid, huisvesting, sociale levenssfeer en opvolging. De herziening van het plan, in samenspraak met de minderjarige, de externe diensten en indien mogelijk de ouders/opvoedingsverantwoordelijke(n), moet worden verzekerd.
 - De inhoud van het handelingsplan is iets dat aantoonbaar moet zijn (A). Gezien het voor alle andere categorieën van gesloten opvang in de regelgeving is bepaald, zouden we de inhoud van het handelingsplan ook voor de gemeenschapsinstellingen in de regelgeving specificeren (Aw). De herziening is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), maar ook hier zouden we dit omwille van de conformiteit met de andere categorieën van gesloten opvang in de regelgeving opnemen (Pw).
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat het restrictief karakter van de gesloten opvang afneemt met de tijd, bv. door de overgang naar een semi-residentieel verblijf.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het in de regelgeving zouden opnemen omdat het een principe is waarmee de plaatsende instantie (jeugdrechter of intersectorale toegangspoort rekening moet houden), en het

¹²³ Art. 35-38 en 42 § 3 Decreet Integrale Jeugdhulp en art. 67-69 BVR Integrale Jeugdhulp.

¹²⁴ Art. 27/2, 2° en 6° BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹²⁵ Art. 27/2, 3° BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹²⁶ Art. 57-58 Decreet Integrale Jeugdhulp.

¹²⁷ Art. 35-38 en 42 § 3 Decreet Integrale Jeugdhulp en 67-69 BVR Integrale Jeugdhulp.

- voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum ook in de regelgeving is bepaald (element van conformiteit) (Pw).
- Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de geplaatste minderjarige contact kan hebben met de lokale gemeenschap, alsook specifieke, op re-integratie gerichte opleidingen kan volgen.
 - Dit zijn zaken die in de praktijk gerealiseerd moeten worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
 4. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat indien er een plaatsing gebeurt die niet-gerechtigd van aard is, en die louter via de intersectorale toegangspoort (en dus niet via een gemandateerde voorziening) verloopt, de minderjarige in kwestie wordt begeleid door (sociale) diensten die door de (bevoegde) overheid worden verstrekt of verzekerd.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dit in de regelgeving zouden opnemen, gezien er een dienst 'bevoegd' moet worden gemaakt om de begeleiding te verzekeren (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de andere categorieën van gesloten opvang.

4.2 Belang van het kind

4.2.1 Toetsing

70. Artikel 22*bis* van de Grondwet bepaalt dat het belang van het kind de eerste overweging vormt bij elke beslissing die het kind aangaat. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige bevat de werkwijze om dat belang te bepalen, nl. in dialoog met de minderjarige, waarbij aan zijn mening passend gevolg wordt gegeven rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. Daarnaast is tevens respect vereist voor de mening en verantwoordelijkheden van de ouders.¹²⁸ Voor geen van de categorieën van gesloten opvang zijn criteria bepaald om het belang van de minderjarige (die zich in de opvang bevindt) te bepalen.

71. Noch de regelgeving m.b.t. een beveiligend verblijf, noch deze m.b.t. een verblijf in een GES+, waarborgen dat broers en/of zussen gebeurlijk samen worden geplaatst (en dus niet van elkaar worden gescheiden).

4.2.2 Aanbevelingen

72. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor alle categorieën van gesloten opvang moeten leidende criteria worden bepaald die de betrokken actoren – in eerste instantie het personeel van de voorzieningen – ertoe in staat stellen bij het nemen van beslissingen het belang van de minderjarige te bepalen.
 - Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (An). O.i. kan best per setting van gesloten opvang worden nagedacht en bepaald hoe het bewerkstelligen van het belang van de minderjarige, t.a.v. alle beslissingen die moeten worden genomen (en die een minderjarige betreffen), te operationaliseren is.

¹²⁸ Art. 5 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de minderjarige die er verblijft niet wordt gescheiden van (en dus samen wordt geplaatst met) zijn (eveneens geplaatste) broers en/of zussen, voor zover dit in zijn belang is.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dit in de regelgeving zouden opnemen omdat het een criterium is dat zich opdringt aan de plaatsende instantie (jeugdrechter of intersectorale toegangspoort) (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling in de Franse Gemeenschap, waar t.a.v. kinderen in gevaar uitdrukkelijk is bepaald dat de rechtbank en de directeur voor jeugdbescherming er bij het nemen van maatregelen, waaronder het toevertrouwen aan een inrichting, voor zorgen dat broers en zussen (behoudens uitzonderingen) niet van elkaar worden gescheiden.

4.3 Verbod op discriminatie

4.3.1 Toetsing

73. De beginselen van gelijkheid en non-discriminatie zijn vervat in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, en worden in de Vlaamse sectorale regelgeving bevestigd.¹²⁹

74. In de regelgeving zijn amper beschermingsmaatregelen voorzien voor minderjarigen in gesloten opvang met bijzondere behoeften.

- Een beperkt aantal bepalingen zijn relevant voor anderstalige minderjarigen. Zo bepaalt het Decreet Rechtspositie Minderjarige dat de minderjarige recht heeft op “duidelijke, toereikende en voor hem begrijpelijke informatie over de jeugdhulp en over alle zaken die daarmee verband houden, inzonderheid leefregels en afspraken”.¹³⁰ Ook moet de communicatie met de minderjarige verlopen “in een voor hem begrijpelijke taal, afgestemd op zijn leeftijd en maturiteit”. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige stelt een uitvoeringsbesluit voorop waarin de Vlaamse regering zal bepalen hoe dit recht wordt nageleefd t.a.v. anderstalige minderjarigen, maar dat is tot op heden niet gebeurd.¹³¹ Deze bepalingen lijken niet te beantwoorden aan de internationale vereisten, die inhouden dat – specifiek voor anderstaligen – 1) indien nodig, een competente tolk wordt ingeschakeld; 2) het beschikbare schriftelijke materiaal, incl. de verklaring over rechten, toegankelijk wordt gemaakt en 3) Nederlandse taallessen worden aangeboden.

De minderjarige in een Vlaams detentiecentrum heeft wel recht op ‘elk redelijk vertaalmiddel’ om hem toe te laten de inhoud van de inlichtingen die hem in het kader van zijn onthaal worden verstrekt te bevatten¹³², maar ook dit lijkt niet te beantwoorden aan de voornoemde internationale vereisten.

- Er zijn geen bepalingen m.b.t. andere behoeftige minderjarigen: meisjes, etnische minderheden, jonge kinderen¹³³, of andere.

¹²⁹ Bv. art. 6 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹³⁰ Art. 11, § 1, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹³¹ Art. 12 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹³² Art. 2, tweede lid KB 8 april 2011.

¹³³ Zoals aangegeven in het internationale kader is het onduidelijk welke minderjarigen precies onder het begrip ‘jonge kinderen’ vallen. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is het, althans op regelgevend niveau, niet

4.3.2 Aanbevelingen

75. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat t.a.v. minderjarigen die bijzondere behoeften hebben bepaalde beschermingsmaatregelen worden genomen. Concreet houdt dat in:
 - a. Waarborgen t.a.v. meisjes: opgevangen in kleinere leefgroepen; onthaalprocedure: specifieke medische screening (met o.a. aandacht voor elementen als SOA's en reproductieve geschiedenis); specifieke hygiëne (o.a. te allen tijde vlotte toegang tot sanitair); bijzondere gezondheidszorg (o.a. toegang tot een gynaecoloog); bescherming tegen psychisch en fysiek geweld binnen de voorziening.
 - b. Waarborgen t.a.v. etnische minderheden en taalminderheden: etnische minderheden: mogelijkheid voortzetten culturele gewoontes, voor zover mogelijk; taalminderheden: gratis bijstand door tolk indien nodig; toegankelijk maken beschikbare schriftelijke materiaal; mogelijkheid tot volgen taallessen in officiële taal.
 - c. Waarborgen t.a.v. jonge kinderen: waarborgen specifieke behoeften op vlak van veiligheid, gezondheid, voeding, ontwikkeling; elke minderjarige steeds verbonden aan dezelfde verzorger.
 - d. Waarborgen t.a.v. andere behoeftige minderjarigen, zoals minderjarigen die het slachtoffer zijn van fysiek, mentaal of seksueel misbruik, minderjarigen met een drugs- en/of alcoholverslaving, minderjarigen die lange tijd in de gesloten opvang moeten doorbrengen, sociaal geïsoleerde minderjarigen: lenigen van hun bijzondere behoeften.
- Dit zijn zaken die in de praktijk gerealiseerd moeten worden (P), waarbij we het – mede gelet op het uitgebreid en detaillistisch karakter van de betrokken waarborgen – niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn). Eventueel zou er wel kunnen worden gewerkt met een meer algemene bepaling (die wijst op de bijzondere behoeften en dus nood aan bescherming van de betrokken minderjarigen), om daar dan een conforme praktijkuitoefening aan te koppelen.

uitgesloten dat minderjarigen beneden een bepaalde leeftijd daar worden geplaatst; het internationale kader vereist dat de specifieke behoeften van deze minderjarigen worden gelenigd.

Hoofdstuk 2

Opname

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 2	Opname	59
1	Internationaal toetsingskader	60
	1.1 Onthaal	60
	1.2 Overplaatsing en transport	61
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	61
	2.1 Franse Gemeenschap	61
	2.2 Nederland	63
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	64

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Onthaal

76. Wanneer de minderjarige in de voorziening aankomt, informeren de bevoegde autoriteiten een persoon naar keuze van de minderjarige over zijn plaatsing. Bijzondere aandacht wordt gegeven aan het informeren van de ouders of voogd(en).¹³⁴

77. De minderjarige ontvangt een kopie van de leefregels in de voorziening, alsook van de geldende rechten en plichten.¹³⁵ Hij tekent voor ontvangst.¹³⁶ Ook de ouders of voogd(en) worden over deze zaken, en alle andere relevante informatie, ingelicht.¹³⁷

De informatie wordt verstrekt in een taal en op een wijze die de minderjarige kan verstaan.¹³⁸ Indien nodig, wordt daartoe bijstand geboden (bv. door het inschakelen van een tolk of het mondeling overbrengen van de informatie).¹³⁹ Er worden samenvattingen van de informatie opgehangen in de gemeenschappelijke delen van de voorziening.¹⁴⁰

78. Bij zijn aankomst krijgt de minderjarige een medisch onderzoek.¹⁴¹ Daarbij wordt bijzondere aandacht besteed aan de volgende aspecten: de algemene noden op het vlak van gezondheid en behandeling; eventuele voorgaande onmenselijke behandeling; psychologische of andere vormen van stress ten gevolge van de opname; besmettelijke ziekten indien daar aanwijzingen voor zijn; fitheid om te werken, en sport en andere activiteiten te beoefenen.¹⁴²

Het medisch onderzoek wordt zo snel mogelijk en bij voorkeur binnen 24 uur na aankomst van de minderjarige in de voorziening uitgevoerd.¹⁴³ Het is zo min mogelijk invasief¹⁴⁴ en onderworpen aan het medisch beroepsgeheim.¹⁴⁵ De conclusies van het onderzoek worden schriftelijk geregistreerd.¹⁴⁶

79. De minderjarige krijgt daarnaast een psychosociaal onderzoek, dat erop gericht is de juiste behandeling (type en intensiteit) en het nodige niveau van veiligheid te bepalen.¹⁴⁷ Hierbij wordt ook aandacht besteed aan aspecten van educatieve aard, met het oog op het bepalen van een plan inzake (te volgen) onderwijs- en opleidingsprogramma's.¹⁴⁸

¹³⁴ Body principles persons under detention, § 16; European rules juvenile offenders, § 62.4.

¹³⁵ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 130; CPT standard, psychiatric establishments, § 53; CPT standard, checklist social care institutions; Havana rules, § 24; Nelson Mandela rules, § 54.

¹³⁶ CPT rep. Albania 2018; CPT rep. Azerbeizjan 2016.

¹³⁷ European rules juvenile offenders, § 62.4.

¹³⁸ GC nr. 58 bij BUPO-verdrag; Havana rules, § 24; Nelson Mandela rules, § 55.

¹³⁹ Nelson Mandela rules, § 55.

¹⁴⁰ Nelson Mandela rules, § 55.

¹⁴¹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 114; CPT Standard, remand detention, § 72; CPT Standard, health care, § 33; CPT Standard, ill-treatment, § 73; CPT standard, checklist social care institutions; CRC State party Report, § 108; Body principles persons under detention, § 24; Havana rules, § 27.

¹⁴² Nelson Mandela rules, 30; Havana rules, § 50.

¹⁴³ CPT standard, remand detention, § 72; CPT standard, health care, § 33; CPT standard, ill-treatment, § 73.

¹⁴⁴ RL procedurele waarborgen kinderen in strafprocedure.

¹⁴⁵ CPT standard, remand detention, § 72; CPT standard, health care, § 33; CPT standard, ill-treatment, § 73.

¹⁴⁶ RL procedurele waarborgen kinderen in strafprocedure.

¹⁴⁷ Havana rules, § 27; European rules juvenile offenders, § 62.6.

¹⁴⁸ European rules juvenile offenders, § 62.6. Het begrip 'onderwijs- en opleidingsprogramma's' wordt niet gedefinieerd en kan o.i. ruim worden ingevuld, zodat bv. ook pedagogische begeleidingsprogramma's daar onder kunnen vallen.

80. De voorziening biedt aan de minderjarige die binnenkomt ontvangst- en introductieprogramma's¹⁴⁹ aan.¹⁵⁰

1.2 Overplaatsing en transport

81. Minderjarigen moeten tijdens hun plaatsing in beginsel op een vaste plaats kunnen blijven.¹⁵¹ Overplaatsing van één voorziening naar een andere is slechts mogelijk indien dat bij wet is voorzien en bevolen wordt door een gerechtelijke of administratieve autoriteit na een passend onderzoek.¹⁵²

82. Tijdens het transport van de minderjarige worden zijn anonimiteit en privacy gewaarborgd.¹⁵³ Het transport dient te gebeuren op humane wijze, o.a. qua ventilatie en verlichting.¹⁵⁴ De kosten ervan kunnen niet worden aangerekend aan de minderjarige.¹⁵⁵

Handboeien, en andere dwangmiddelen¹⁵⁶, kunnen enkel worden gebruikt ter voorkoming van ontsnapping tijdens een overplaatsing indien daar een wettelijke basis voor is.¹⁵⁷ Bovendien moet er een individuele risico-inschatting gebeuren (het gebruik mag dus nooit routinematig zijn) en moet de menswaardigheid gegarandeerd zijn (de handboeien mogen bv. niet te strak zitten).¹⁵⁸

83. Met het oog op het bewaken van de '*continuity of care*', worden in geval van overplaatsing alle relevante informatie en gegevens over de minderjarige overgedragen naar de nieuwe voorziening.¹⁵⁹

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Onthaal

84. Behoudens andersluidende rechterlijke beslissing, heeft de minderjarige bij aankomst in de overheidsinstelling of het *centre communautaire* recht op een gratis telefoontje naar binnen- of buitenland.¹⁶⁰ De overheidsinstelling of het centrum informeert, binnen 24 uur na aankomst van de minderjarige, de personen die over hem het ouderlijk gezag uitoefenen telefonisch over zijn aankomst

¹⁴⁹ Het CPT definieert niet (precies) wat het onder deze 'ontvangst- en introductieprogramma's verstaat. Uit een samenlezing van de CPT Standaard (remand detention, nr. 54) en de landenrapporten (zie bv. Denemarken, bezoek 2019, nr. 104) blijkt dat deze programma's er vooral op gericht zijn de belangrijke informatie omtrent het leven in de voorziening (o.a. regels, programma, activiteiten...) aan de recent binnengekomen persoon over te brengen.

¹⁵⁰ CPT standard, remand detention, § 54.

¹⁵¹ CPT standard, health care, § 67.

¹⁵² European rules juvenile offenders, § 98.

¹⁵³ European rules juvenile offenders, § 99.3; Nelson Mandela rules, § 73.

¹⁵⁴ European rules juvenile offenders, § 99.2; Nelson Mandela rules, § 73.

¹⁵⁵ Nelson Mandela rules, § 73.

¹⁵⁶ De term die in de internationale bronnen (Nelson Mandela Rules) wordt gebruikt is '*instruments of restraint*'.

¹⁵⁷ Nelson Mandela rules, § 47.

¹⁵⁸ CPT, Verenigd Koninkrijk, bezoek 2016; CPT, Denemarken, bezoek 2014.

¹⁵⁹ European rules juvenile offenders, § 99.1.

¹⁶⁰ Art. 19, eerste lid BFR overheidsinstellingen; art. 21, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

in de instelling.¹⁶¹ Deze informatie wordt schriftelijk bevestigd binnen twee werkdagen na aankomst van de minderjarige.¹⁶²

85. Iedere minderjarige die aan een overheidsinstelling of het centrum wordt toevertrouwd, krijgt zodra hij daar aankomt en ten laatste binnen 24 uur, een individueel onderhoud met de directeur.¹⁶³ Dat onderhoud is erop gericht de minderjarige uitleg te geven bij een aantal belangrijke zaken die het leven in de instelling of het centrum betreffen, waaronder in het bijzonder het recht om met zijn advocaat te communiceren en de contactgegevens van zijn advocaat. Als de minderjarige geen Frans spreekt, worden alle redelijke middelen aangewend om hem in staat te stellen de verstrekte informatie te begrijpen.¹⁶⁴ Na het onderhoud ontvangt de minderjarige een aantal documenten (informatiedocument met de belangrijkste besproken informatie, huishoudelijk reglement ...).¹⁶⁵ Hij tekent voor ontvangst.¹⁶⁶

86. De minderjarige wordt zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen drie dagen na aankomst onderzocht door een arts.¹⁶⁷ Met toestemming van de minderjarige, kan deze arts contact opnemen met zijn behandelend arts met het oog op het waarborgen van de continuïteit van de zorg en behandeling.¹⁶⁸

87. Het kind in gevaar dat aan een inrichting wordt toevertrouwd wordt, zodra het ten laste wordt genomen, geïnformeerd over zijn recht om met zijn advocaat en de kinderrechtencommissaris te communiceren.¹⁶⁹ Het kind van ten minste 12 jaar oud ondertekent een document waarbij hij verklaart over dit recht ingelicht geweest te zijn.¹⁷⁰ Het kind alsook de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen, krijgen een afschrift van het huishoudelijk reglement.¹⁷¹

2.1.2 Overplaatsing en transport

88. De jongere¹⁷² in het *centre communautaire* kan of zal worden overgeplaatst naar een strafinrichting voor volwassenen in drie gevallen, nl. (1) hij is 18 jaar of ouder en het aantal plaatsen in het centrum is ontoereikend (op het tijdstip van plaatsing of later)¹⁷³; (2) hij is 23 jaar of ouder¹⁷⁴; (3) hij is 18 jaar of ouder en verstoort het leven in het centrum ernstig of brengt de integriteit van de andere jongeren of het personeel in het gevaar.¹⁷⁵ M.b.t. het eerste geval, de overplaatsing wegens plaatsgebrek, is bepaald dat de beslissing tot overplaatsing genomen wordt door de leidend ambtenaar

¹⁶¹ Art. 19, tweede lid BFR overheidsinstellingen; art. 21, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁶² Art. 19, derde lid BFR overheidsinstellingen; art. 21, derde lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁶³ Art. 18, § 1, eerste lid BFR overheidsinstellingen; art. 20, § 1, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁶⁴ Art. 18, § 2 BFR overheidsinstellingen; art. 20, § 2 Decreet *centre communautaire*.

¹⁶⁵ Art. 18, § 1, tweede lid BFR overheidsinstellingen; art. 20, § 1, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁶⁶ Art. 18, § 1, derde lid BFR overheidsinstellingen; art. 20, § 1, derde lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁶⁷ Art. 20, eerste lid BFR overheidsinstellingen; art. 22, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁶⁸ Art. 20, tweede lid BFR overheidsinstellingen; art. 22, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁶⁹ Art. 47, § 2, eerste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹⁷⁰ Art. 47, § 2, tweede lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹⁷¹ Art. 47, § 3 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹⁷² Hier wordt voor de term 'jongere' i.p.v. minderjarige geopteerd, omdat het (in elk van de drie gevallen van overplaatsing) gaat over personen die ouder zijn dan 18 jaar.

¹⁷³ Art. 606, derde lid, eerste zin Wetboek van strafvordering.

¹⁷⁴ Art. 606, derde lid, laatste zin Wetboek van strafvordering.

¹⁷⁵ Art. 606, vierde lid Wetboek van strafvordering. In dit geval richt de bevoegde overheid van de gemeenschap een omstandig verslag aan de minister van Justitie, die de jongere naar de strafinrichting voor volwassenen kan verwijzen.

(of zijn afgevaardigde) op basis van het advies van de directeur en het psychosociaal-educatief team.¹⁷⁶ De vraag welke jongere uit het centrum moet vertrekken, wordt “hoofdzakelijk gebaseerd op de mate waarin de verschillende jongeren van 18 jaar en ouder in de centra investeren en meewerken aan de ontwikkeling en uitvoering van hun individuele projecten en op de voortgang van dat project”.¹⁷⁷ Elke beslissing tot overplaatsing van een kind in gevaar van de éne inrichting naar een andere wordt genomen door de directeur voor de jeugdbescherming op grond van een omstandig verslag van de dienst¹⁷⁸ en na het kind te hebben gehoord.¹⁷⁹ Het kind wordt geïnformeerd over de redenen van de overplaatsing en de kenmerken van zijn nieuwe opvangmilieu.¹⁸⁰

2.2 Nederland

89. De selectiefunctionaris is belast met de overplaatsing van de minderjarige die in een justitiële jeugdinrichting is opgenomen.¹⁸¹ Hij neemt daarbij de aanwijzingen van het openbaar ministerie, de autoriteiten die de straf of maatregel hebben opgelegd en, zo veel als mogelijk, de gecertificeerde instelling¹⁸² in aanmerking.¹⁸³ De minderjarige heeft het recht om bij de selectiefunctionaris een bezwaarschrift in te dienen tegen de beslissing om hem over te plaatsen.¹⁸⁴ Hij kan de selectiefunctionaris ook verzoeken om hem naar een bepaalde inrichting over te plaatsen.¹⁸⁵

¹⁷⁶ Art. 3, eerste lid Decreet *centre communautaire*. In zijn advies bij het Decreet *centre communautaire* heeft de Raad van State gezegd dat, wat de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid resp. de gemeenschappen op het vlak van de overplaatsing van uit handen gegeven jongeren betreft, het aan de gemeenschappen toekomt het systeem te organiseren dat bepaalt welke minderjarige het centrum in voorkomend geval moet verlaten, en het aan de federale overheid toekomt de daaropvolgende plaatsing van de betrokken minderjarige in een strafinrichting voor volwassenen te regelen; zie: Adv.RvS 17 januari 2019, nr. 64.696/2/VR, over een voorontwerp van decreet van de Franse Gemeenschap ‘relatif à la prise en charge en centre communautaire des jeunes ayant fait l’objet d’un dessaisissement’.

¹⁷⁷ Art. 3, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁷⁸ Het betreft de erkende residentiële dienst in de zin van art. 2, 32° van het Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹⁷⁹ Art. 50, eerste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹⁸⁰ Art. 50, derde lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹⁸¹ Art. 12, derde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁸² In de zin van art. 1.1 van de Jeugdwet, waar ‘gecertificeerde instelling’ als volgt wordt gedefinieerd: “rechtspersoon die in het bezit is van een certificaat of voorlopig certificaat als bedoeld in artikel 3.4 en die een kinderbeschermings-maatregel of jeugdreclassering uitvoert”. Het gaat om instellingen die van overheidswege gecertificeerd zijn om kinderbeschermingsmaatregelen en maatregelen in het kader van de jeugdreclassering te mogen uitvoeren. Zij nemen daarbij meerdere taken op, zoals: uitvoering van diverse jeugdreclasseringsmaatregelen, het opstellen van bepalingen voor jeugdhulp, het doorverwijzen van de jongere naar andere zorgverleners. Zie:

<https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Jeugdreclassering/Jeugdreclassering-Wie-doet-wat>.

¹⁸³ Art. 12, vijfde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁸⁴ Art. 18, eerste lid, b) Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁸⁵ Art. 19, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1.1 Onthaal

3.1.1.1 Toetsing

90. Voor geen van de vier categorieën van gesloten opvang is voorzien dat de bevoegde autoriteiten een persoon naar keuze van de minderjarige informeren over zijn plaatsing. De minderjarige die een hechtenis of gevangenisstraf ondergaat in het Vlaams detentiecentrum heeft wel het recht om, nadat hij van zijn vrijheid werd beroofd, kosteloos één – binnenlands of buitenlands wanneer er geen diplomatieke of consulaire instantie bestaat in België – telefoongesprek te voeren.¹⁸⁶

91. Voor elk van de categorieën gelden in hoofde van de minderjarige een aantal informatie-rechten.

- Bij een gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling, een beveiligend verblijf en een verblijf in een GES+, heeft de minderjarige recht op duidelijke, toereikende en voor hem begrijpelijke informatie over de jeugdhulp en alle zaken die daarmee verband houden, inzonderheid leefregels en afspraken.¹⁸⁷ Er wordt niets vermeld over de internationale vereisten dat de minderjarige een kopie van de leefregels en de geldende rechten en plichten ontvangt, hij tekent voor ontvangst daarvan, en ook de ouders of voogd(en) over deze zaken worden ingelicht.¹⁸⁸

Conform het internationale kader, verloopt de communicatie met de minderjarige in een voor hem begrijpelijke taal, afgestemd op zijn leeftijd en maturiteit.¹⁸⁹ Er is niets bepaald over wat er wordt gedaan indien de minderjarige niet in staat is de verstrekte informatie te begrijpen (cf. de internationale vereiste dat bijstand moet worden geboden indien nodig), noch over het afficheren van de betrokken informatie in de gemeenschappelijke ruimten van de voorziening.

- Bij een hechtenis of gevangenisstraf in een Vlaams detentiecentrum wordt de minderjarige bij zijn onthaal geïnformeerd over zijn rechten en plichten, over de in de gevangenis of afdeling geldende regels, over de rol van het personeel en over de mogelijkheden op het vlak van medische, juridische, psychosociale, familiale hulpverlening, van morele, levensbeschouwelijke of godsdienstige ondersteuning en van maatschappelijke hulp- en dienstverlening.¹⁹⁰ Hij heeft, binnen 24 uur na aankomst, een gesprek met de directeur van het centrum die hem inlicht over: zijn wettelijke en penitentiaire toestand, de grote lijnen van het huishoudelijk reglement, de wijze waarop hij met de directie in contact kan treden, het bestaan van de commissie van toezicht en de wijze waarop contact kan worden genomen met de maandcommissaris.¹⁹¹ Ook hier wordt geen melding gemaakt van de internationale vereisten dat de minderjarige een kopie van de leefregels en de geldende rechten en plichten ontvangt, hij tekent voor ontvangst daarvan, en ook de ouders of voogd(en) over deze zaken worden ingelicht.

¹⁸⁶ Art. 64, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁸⁷ Art. 11, § 1, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige; uitzonderingen op deze regel zijn mogelijk.

¹⁸⁸ In het eerdere op de GES+ toepasselijke BVR 4 februari 2011, was een zeer uitgebreide regeling opgenomen omtrent het ondertekenen van de rechten en plichten door de gebruiker / zijn wettelijke vertegenwoordiger, met zelfs een regeling bij weigering van ondertekening wanneer de minderjarige via de jeugdrechter of een gemandateerde voorziening het GES+ binnenkomt.

¹⁸⁹ Art. 12 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁹⁰ Art. 19, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁹¹ Art. 2 *jo.* art. 3 KB 8 april 2011.

Indien de minderjarige de taal van de regio waar het detentiecentrum gelegen is niet begrijpt, wordt een beroep gedaan op ‘elk redelijk vertaalmiddel’ teneinde hem toe te laten de inhoud van de inlichtingen die hem worden verstrekt te bevatten.¹⁹² Dit lijkt tegemoet te komen aan de internationale vereiste dat de informatie voor de minderjarige, zo nodig mits bijstand, begrijpelijk moet zijn. Er is evenwel niets opgenomen over het ophangen van samenvattingen van de informatie in de gemeenschappelijke delen van het centrum.

- Tot slot geldt een specifieke informatieplicht in hoofde van de voorzieningen ‘voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren’, zijnde de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf.¹⁹³ In deze voorzieningen moet de minderjarige bij zijn opname de informatie krijgen die door de Commissie van toezicht bij het Kinderrechtencommissariaat ter beschikking wordt gesteld.¹⁹⁴

92. Inzake de medische intake is voor de minderjarige in een Vlaams detentiecentrum voorzien dat hij binnen 24 uur na aankomst gezien wordt door een arts van of verbonden aan het centrum.¹⁹⁵ Ook de minderjarige die (residentieel) in een GES+ wordt opgevangen, wordt “na zijn opname in de voorziening medisch onderzocht”.¹⁹⁶ In de dat mate hiermee een medisch-somatisch onderzoek wordt bedoeld, dat gericht is op onder andere het vaststellen van eventuele ziektes, beantwoordt dit aan het internationale kader. Er is geen termijn bepaald waarbinnen dit laatste medisch onderzoek plaatsvindt. Voor de gemeenschapsinstellingen en de voorzieningen beveiligend verblijf is op regelgevend niveau niet in een medisch onderzoek na aankomst voorzien.

Voor geen van de categorieën van gesloten opvang is bepaald dat het medisch onderzoek zo min mogelijk invasief moet zijn, noch wat de inhoud ervan moet zijn. Dat het onderworpen is aan het medisch beroepsgeheim vloeit voort uit de strafrechtelijke sanctionering van de schending van dat beroepsgeheim in het (Belgische) Strafwetboek.¹⁹⁷ De schriftelijke registratie van de conclusies ervan is dan weer een element dat wordt gewaarborgd door de Wet Patiëntenrechten, waarin is opgenomen dat de (minderjarige) patiënt t.a.v. de beroepsbeoefenaar recht heeft op een zorgvuldig bijgehouden en veilig bewaard patiëntendossier.¹⁹⁸

93. Voor elk van de vier categorieën van gesloten opvang is via een (vrij) uitgebreide regeling voorzien in een psychosociale intake. De gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling volgt steeds op een gesloten oriëntatie in een gemeenschapsinstelling, d.i. een periode van maximaal een maand waarin een multidisciplinaire screening en risicotaxatie centraal staan. Deze screening en taxatie resulteren in een oriëntatievoorstel t.a.v. de jeugdrechter, dat o.a. adviseert over de nood aan een gesloten begeleiding en de duur ervan.¹⁹⁹ Het oriëntatievoorstel is dus bepalend voor de verdere invulling van de gesloten opvang. Dat blijkt ook uit de definitie die in het Jeugddelinquentiedecreet aan ‘oriëntatievoorstel’ gegeven wordt: “*het voorstel van het meest aangewezen traject voor een bepaalde jongere* dat wordt geformuleerd op grond van een multidisciplinaire screening en risicotaxatie tijdens

¹⁹² Art. 2, tweede lid KB 8 april 2011.

¹⁹³ Art. 2, 6° Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹⁹⁴ Art. 11, § 1, tweede lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁹⁵ Art. 2 jo. art. 5 KB 8 april 2011; art. 89 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁹⁶ Art. 27/1, 6° BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹⁹⁷ Art. 458 Strafwetboek.

¹⁹⁸ Art. 9, § 1 Wet Patiëntenrechten.

¹⁹⁹ Art. 26, § 1 jo. art. 26, § 4 Jeugddelinquentiedecreet.

een gesloten oriëntatie” (eigen cursivering).²⁰⁰ Er wordt niet uitdrukkelijk vermeld of hierbij, conform het internationale kader, ook aspecten van educatieve aard in aanmerking worden genomen.

Voor de minderjarige die een hechtenis of gevangenisstraf in een Vlaams detentiecentrum ondergaat, is voorzien in een onderzoek naar zijn persoon en levenssituatie dat uitmondt in (het opstellen van) een individueel detentieplan. Het betrokken onderzoek heeft tot doel het schadebeperkingsbeginsel (cf. aan detentie gelinkte schade) te individualiseren, te bepalen hoe de met de detentie beoogde doelstellingen (herstel, rehabilitatie, re-integratie) zullen worden behaald en zo nodig (op basis van de voornoemde informatie) de beslissing tot plaatsing bij te stellen. Het detentieplan bevat ook voorstellen omtrent de onderwijs- of vormingsprogramma’s, opleidings- of omscholingsactiviteiten en andere op re-integratie gerichte activiteiten waaraan de veroordeelde zal deelnemen.²⁰¹ Deze regeling strookt dus volledig met het internationale kader.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf is bepaald dat ze (om te worden erkend) moeten beschikken over onderbouwde vraagverhelderings- en risicotaxatie-instrumenten die bij de start van elke begeleiding ingezet worden opdat het aanbod ingezet wordt op (de noden van) de minderjarige in kwestie.²⁰² Enkel over (het in aanmerking nemen van) de educatieve aspecten in dat kader is niets (uitdrukkelijk) bepaald.²⁰³ Met uitzondering van dit laatste element, beantwoordt de regeling voor voorzieningen beveiligend verblijf dus aan het internationale kader.

Voor de GES+ tot slot is bepaald dat zij diagnostiek en behandeling (laten) uitvoeren door multidisciplinair samengestelde teams²⁰⁴, zonder dat gespecificeerd wordt wat het precieze doel van die multidisciplinaire diagnostiek is. Uit de erkenningscriteria die voor GES+ gelden blijkt wel dat de (concrete modules) hulpverlening moet(en) worden ingezet naargelang van een evoluerende hulpvraag²⁰⁵, waaruit (minstens impliciet) kan worden afgeleid dat de initiële diagnostiek er conform het internationale kader (mede) op gericht is die hulpvraag te definiëren – en dus de verdere invulling van de gesloten opvang te bepalen. Er is niets specifiek bepaald over het in aanmerking nemen van educatieve aspecten bij de diagnostiek.

94. Tot slot is voor geen van de vier categorieën van gesloten opvang uitdrukkelijk voorzien in ontvangst- en introductieprogramma’s in het kader van het onthaal van de minderjarige.

3.1.1.2 Aanbevelingen

95. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de bevoegde autoriteiten – wat hier allicht de voorziening zelf is – een persoon naar keuze van de minderjarige informeren over zijn plaatsing, met bijzondere aandacht voor het informeren van de ouders of voogd(en)/opvoedingsverantwoordelijke(n).

²⁰⁰ Art. 2, 14° Jeugddelinquentiedecreet.

²⁰¹ Art. 35-36 *jo.* 38 Basiswet gevangeniswezen; zie ook art. 2 *jo.* art 4 KB 8 april 2011.

²⁰² Art. 15, 2° BVR voorzieningen jeugdhulp.

²⁰³ De erkenningsvoorwaarden voor de private voorzieningen omvatten wel de verplichting om alternatieve dagbesteding te organiseren bij schooluitval en structureel samen te werken met onderwijs- en tewerkstellingsactoren; zie art. 15, 5° resp. 6° BVR voorzieningen jeugdhulp.

²⁰⁴ Art. 27/1, 4° BVR voorzieningen jeugdhulp. Onder multidisciplinair samengestelde teams wordt verstaan: minimaal een master in de psychologische of pedagogische wetenschappen, een bachelor in het sociaal werk en een kind- en jeugdpsychiater.

²⁰⁵ Art. 27/2, 1° *jo.* art. 12, 1° BVR voorzieningen jeugdhulp.

- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn). Het is wel zo dat over deze plaatsingen bijna altijd door de jeugdrechter wordt beslist, in welk geval er ook een vorm van informatieverstrekking geldt (bv. betrekken van de ouders/opvoedingsverantwoordelijke(n) bij de besluitvorming, betekenen van de beschikking of het vonnis, ...). O.i. volstaat deze vorm van informatieverstrekking op zich niet, en wordt dit best ook vanuit de voorziening zelf gerealiseerd in de hierboven besproken zin.
2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige een kopie van de leefregels en van de geldende rechten en plichten ontvangt, hij tekent voor ontvangst daarvan²⁰⁶ en ook de ouders of voogd(en)/opvoedingsverantwoordelijke(n) hierover worden ingelicht. Tevens moet er bijstand (bv. d.m.v. een tolk) worden geboden indien de minderjarige de verstrekte informatie niet begrijpt (dit element is wel geregeld voor het Vlaams detentiecentrum). Er moeten ook samenvattingen van de informatie worden opgehangen in de gemeenschappelijke delen van de voorziening.
- Dit zijn zaken die in de praktijk gerealiseerd moeten worden (P), m.u.v. het tekenen voor ontvangst door de minderjarige, wat aantoonbaar moet zijn (A). Het is o.i. niet nodig deze zaken in de regelgeving op te nemen (Pn / An). Uitzondering op het voorgaande vormt het bieden van bijstand indien de minderjarige de verstrekte informatie niet begrijpt. Hiervoor zouden we (eventueel) wél een regelgevende bepaling opnemen (Pw), gezien (1) een dergelijke bepaling goed zou aansluiten bij het nu reeds voorziene recht op duidelijke, toereikende en begrijpelijke informatie over de jeugdhulp; en (2) het belang van dit recht.
 - Inspiratie voor dit laatste element (het bieden van bijstand) kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor het Vlaams detentiecentrum, alsook deze die geldt voor de overheidsinstellingen en het *centre communautaire* in de Franse Gemeenschap.
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet de regeling omtrent het medisch onderzoek na aankomst worden bijgewerkt, in de volgende zin: (a) voor de gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling en het beveiligend verblijf moet worden verzekerd dat er na aankomst een medisch onderzoek plaatsvindt; (b) voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat het medisch onderzoek zo snel mogelijk plaatsvindt, en bij voorkeur binnen een termijn van 24 uur na aankomst; (c) voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de inhoud van het onderzoek geconformeerd wordt aan de internationale standaarden²⁰⁷ en het zo min mogelijk invasief is.
- Dit zijn zaken die in de praktijk gerealiseerd moeten worden (P). Naar het voorbeeld van de regeling voor het Vlaams detentiecentrum, en gelet op het belang ervan,

²⁰⁶ Indien de minderjarige niet bekwaam is om zelf te tekenen kan worden verwezen naar de regeling die wettelijk inzake vertegenwoordiging is bepaald. Ook is te wijzen op de artikelen 11 en 12 uit het Decreet Rechtspositie Minderjarige, die het recht op informatie en duidelijke communicatie in hoofde van de minderjarige inhouden. Concreet, betekent dat m.b.t. het tekenen voor ontvangst van de huisregels, dat de onbekwame minderjarige (die dus niet kan tekenen) daarover maximaal wordt ingelicht op een voor hem verstaanbare manier.

²⁰⁷ Bij het medisch onderzoek moet bijzondere aandacht worden besteed aan de volgende aspecten: de algemene noden op het vlak van gezondheid en behandeling; eventuele voorgaande onmenselijke behandeling; psychologische of andere vormen van stress ten gevolge van de opname; besmettelijke ziekten indien daar aanwijzingen voor zijn; fitheid om te werken, en sport en andere activiteiten te beoefenen.

zouden we het principe dat er een medisch onderzoek moet zijn (voor de gemeenschapsinstellingen en de voorzieningen beveiligend verblijf) en het feit dat dit zo snel mogelijk moet plaatsvinden, en bij voorkeur binnen een termijn van 24 uur na aankomst (voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+) in de regelgeving opnemen (Pw). De overige zaken, nl. de inhoud van/te behandelen aspecten tijdens het onderzoek en het feit dat het zo min mogelijk invasief moet zijn, moeten o.i. niet in de regelgeving worden opgenomen (Pn).

- Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor het Vlaams detentiecentrum.
- 4. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, behalve voor het Vlaams detentiecentrum (waar dit al geregeld is), moet worden verzekerd dat de psychosociale intake ook aspecten van educatieve aard omvat, met het oog op het opstellen van een plan inzake (te volgen) onderwijs- en opleidingsprogramma's.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
- 5. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moeten ontvangst- en introductieprogramma's voor de minderjarige worden opgesteld.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).²⁰⁸

3.1.2 Overplaatsing en transport

3.1.2.1 Toetsing

96. Op Vlaams niveau zijn verschillende vormen van 'overplaatsing' denkbaar.²⁰⁹ Zo zou er een 'interne' overplaatsing kunnen gebeuren, waarbij de minderjarige binnen eenzelfde voorziening wordt verplaatst van de éne leefgroep naar de andere. Dergelijke overplaatsingen vallen o.i. niet onder het internationaalrechtelijke begrip 'overplaatsing', o.a. omdat daar geen transport aan te pas komt, zodat ze ook niet dienen te worden beoordeeld a.d.h.v. het internationale kader.

97. Een tweede mogelijkheid is een 'externe' overplaatsing, waarbij de minderjarige wordt verplaatst van een type voorziening naar een ander type voorziening, bv. van een gemeenschapsinstelling naar een voorziening beveiligend verblijf of omgekeerd. Maar er zou ook een overplaatsing kunnen gebeuren van een gemeenschapsinstelling naar een andere gemeenschapsinstelling, of van een voorziening beveiligend verblijf naar een andere voorziening beveiligend verblijf. Ook dergelijke overplaatsingen lijken ons onder het internationaalrechtelijke begrip 'overplaatsing' te vallen, zodat ze aan de vooropgestelde vereisten moeten voldoen. Ook de zgn. 'time-outs' (van voorziening beveiligend verblijf naar gemeenschapsinstelling) zijn onder externe overplaatsing te begrijpen.

²⁰⁸ Overigens is de (internationaal bepaalde) finaliteit van deze ontvangst- en introductieprogramma's het overbrengen van de belangrijke informatie omtrent het leven in de voorziening aan de minderjarige, wat o.i. al in belangrijke mate wordt bewerkstelligd door het recht op duidelijke, toereikende en begrijpelijke informatie over de jeugdhulp en alle zaken die daarmee verband houdend, inzonderheid leefregels en afspraken en, wat het Vlaams detentiecentrum betreft, de informatie die in het kader van het onthaal aan de minderjarige wordt verstrekt.

²⁰⁹ We benadrukken dat deze (Vlaamse) vormen van overplaatsing, en het onderscheid ertussen, niet terug te vinden zijn in de internationale bronnen, waar louter gesproken wordt over 'the transfer from one type of institution to another' en 'the removal from or to an institution'. In wat volgt, wordt dus een eigen (subjectieve) vertaling gemaakt van de internationale bronnen naar het Vlaamse niveau.

98. Over de ‘externe overplaatsingen’ moet de instantie die de maatregel of sanctie oorspronkelijk heeft uitgesproken beslissen. Bij gesloten opvang is dat in de meeste gevallen de jeugdrechter. Ofwel wordt deze jeugdrechter opnieuw gevat om een (andere) maatregel of sanctie uit te spreken (maar dan is er niet echt sprake van een ‘overplaatsing’ maar eerder van een nieuwe maatregel of sanctie²¹⁰), ofwel wijzigt hij de eerder opgelegde maatregel of sanctie op basis van de hem decretaal toegekende herzieningsmogelijkheid.²¹¹ Die wijziging (die dus een overplaatsing tot gevolg kan hebben) beantwoordt aan het internationale kader: er is een wettelijke basis voor, een gerechtelijke autoriteit spreekt zich uit en dit na een passend onderzoek (nl. beoordeling door de jeugdrechter). Ook indien men in gesloten opvang terecht komt via de toegangspoort (dus buiten de jeugdrechter om), zal de besluitvormingsprocedure bij die toegangspoort²¹² opnieuw moeten worden doorlopen om een externe overplaatsing te kunnen effectueren, zodat aan de internationale vereisten is voldaan.

Wel is op te merken dat er omtrent de time-outs niets (uitdrukkelijk) is geregeld, zodat het – althans op regelgevend niveau – onduidelijk is wie de bevoegdheid heeft om daartoe te beslissen.

99. Specifiek voor de minderjarige die een hechtenis of gevangenisstraf in het Vlaams detentiecentrum ondergaat, geldt een regeling voor de overplaatsing naar een strafinrichting voor volwassenen. Dergelijke overplaatsing kan of zal gebeuren in dezelfde drie gevallen als in de Franse Gemeenschap, nl. bij plaatsgebrek in het Vlaams detentiecentrum, op het ogenblik dat de minderjarige 23 jaar wordt en indien de minderjarige het leven in het centrum ernstig verstoort of de integriteit van anderen in gevaar brengt. De overplaatsing bij de 23ste verjaardag is een (wettelijk bepaald) automatisme, dat samenhangt met de overgang van minderjarigheid naar meerderjarigheid, en wordt hier verder dus buiten beschouwing gelaten.²¹³ Wat de overplaatsing wegens plaatsgebrek betreft, heeft de Vlaamse regelgever – in tegenstelling tot de Franstalige – niet geregeld wie deze beslissing moet nemen en op basis van welke procedure. Er is m.a.w. wel een wettelijke basis voor de overplaatsing, maar er is niet bepaald wie ze beveelt en dat daar een passend onderzoek aan voorafgaat. Dit is wel het geval voor de minderjarige die het leven in het centrum verstoort of de integriteit van anderen in gevaar brengt: de bevoegdheid komt toe aan de minister van Justitie en volgt op een omstandig verslag van de bevoegde overheid van de gemeenschap.²¹⁴

100. Over het gebruik van handboeien (of andere instrumenten van dwang) tijdens het transport is erg weinig regelgeving voorhanden. Enkel voor het transport door de politie is in de Wet op het politieambt een bepaling opgenomen. Handboeien kunnen in dit geval worden gebruikt (1) bij de overbrenging, uithaling en bewaking van gedetineerden; en (2) in het kader van een vrijheidsbeneming

²¹⁰ In dat geval wordt de ganse besluitvormingsprocedure, waarbij de jeugdrechter een maatregel of sanctie uitspreekt die door het team Jeugdhulpregie van de intersectorale toegangspoort wordt omgezet in een of meer modules niet rechtstreeks toegankelijke hulpverlening, opnieuw doorlopen. De internationale vereisten (wettelijke basis, bevel door een gerechtelijke autoriteit en passend onderzoek) zijn in dat geval vervuld.

²¹¹ Art. 51, eerste lid Decreet Integrale Jeugdhulp; art. 16, § 2 Jeugddelinquentiedecreet.

²¹² De aanwijzing van een jeugdhulpaanbieder is een onderdeel van de jeugdhulpregie, in de zin van art. 26, § 2 Decreet Integrale Jeugdhulp. Op diverse plaatsen is geregeld hoe (evt. versneld) regie moet worden gevoerd bij een verlenging of overplaatsing: art. 28, eerste lid, 2° Decreet Integrale Jeugdhulp (time-out); art. 39, § 1, eerste lid, 1° BVR Integrale Jeugdhulp (‘overstap’ voor dezelfde module bij een andere jeugdhulpaanbieder); art. 42 BVR Integrale Jeugdhulp (verlenging bij dezelfde of een andere jeugdhulpaanbieder; overname).

²¹³ Deze overplaatsing gebeurt dus sowieso wanneer een jongere 23 jaar wordt, zonder dat daar een voorafgaande beslissing en/of beoordeling aan te pas komt.

²¹⁴ Art. 606, vierde lid Wetboek van strafvordering.

of arrestatie, als het gelet op de omstandigheden noodzakelijk wordt beschouwd.²¹⁵ De vraag rijst welke categorieën van minderjarigen in gesloten opvang onder deze bepaling kunnen vallen. Allicht is dat het geval voor de minderjarige die uit handen werd gegeven en zich in het Vlaams detentiecentrum bevindt, maar voor de anderen is dat volstrekt onduidelijk. Gelet op de fundamenteel andere aard van het jeugddelinquentierecht t.o.v. het strafrecht en van een gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling t.o.v. de voorlopige hechtenis of gevangenisstraf, is het betwifelbaar of de term 'gedetineerde' ook kan worden gebruikt voor een onder het Jeugddelinquentiedecreet geplaatste jongere. Dat is zeker uitgesloten voor de minderjarige in een voorziening beveiligend verblijf of een GES+. Zoals gezegd, is de regelgeving zelf hierover onduidelijk, zodat dit een kwestie van interpretatie is.

Zelfs los van de vraag naar het toepassingsgebied van de bepaling in de Wet op het politieambt, is (althans op wettelijk niveau) niet voldaan aan de internationale vereisten ter zake. In het geval van de overbrenging, uithaling en bewaking van gedetineerden (zie (1)) wordt immers niets gezegd over het uitvoeren van een individuele risico-inschatting; daarnaast wordt het gebruik van handboeien op menswaardige wijze niet gegarandeerd.

Wat de andere modaliteiten van het transport betreft, kan op het vlak van anonimiteit en privacy worden gewezen op artikel 35 van de Wet op het politieambt. Deze bepaling schrijft voor dat de politiediensten de van hun vrijheid beroofde personen, buiten noodzaak, niet aan publieke nieuwsgierigheid mogen blootstellen, hen niet zonder hun toestemming mogen onderwerpen aan vragen of beeldopnamen door journalisten of derden die vreemd zijn aan hun zaak, en hun identiteit niet bekend mogen maken zonder daartoe de instemming van de bevoegde gerechtelijke instantie te hebben gekregen (behalve om hun verwanten te verwittigen). Zoals hierboven reeds aangegeven, is het toepassingsgebied van de Wet op het politieambt, en dus ook deze bepaling, volstrekt onduidelijk in het kader van de gesloten opvang van minderjarigen. De andere modaliteiten van het transport (op humane wijze, kosten niet ten laste van de minderjarige) zijn in het geheel niet geregeld.

101. Wat betreft het overdragen van de gegevens en informatie betreffende de minderjarige, kan worden gewezen op de regeling die m.b.t. de verwerking van persoonsgegevens is opgenomen in het Decreet Integrale Jeugdhulp.²¹⁶ Die regeling voorziet dat de betrokken actoren, waaronder de voorzieningen die jeugdhulp aanbieden, onder elkaar persoonsgegevens uitwisselen met het oog op de uitvoering van hun (decretaal geregelde) bevoegdheden en taken. Hoewel deze regeling *an sich* geen automatische verplichting inhoudt om bij elke overplaatsing een overdracht van de gegevens en informatie van de betrokken minderjarige te realiseren, wijst ze er toch op dat dit in de praktijk veelal wél zal gebeuren (of minstens dat het de bedoeling van de decreetgever is dat dit gebeurt). Deze regeling van het Decreet Integrale Jeugdhulp geldt niet voor de minderjarige die een hechtenis of gevangenisstraf uitzit in het Vlaams detentiecentrum.

²¹⁵ Art. 37bis WPA. Er zou een (niet-openbare) dwingende richtlijn bestaan die deze bepaling van de Wet op het politieambt nader concretiseert, en de wijze van boeien daarbij o.a. afstemt op het dreigingsgevaar dat van de betrokkene uitgaat. Dit neemt echter niet weg dat het toepassingsgebied van de betrokken bepaling uit de Wet op het politieambt onduidelijk blijft, en hoe dan ook niet alle categorieën van minderjarigen in gesloten opvang omvat. De aanbevelingen die verder worden geformuleerd m.b.t. het gebruik van handboeien bij het transport van minderjarigen in gesloten opvang, blijven dan ook onverkort gelden.

²¹⁶ Art. 74 Decreet Integrale Jeugdhulp.

3.1.2.2 Aanbevelingen

102. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor het Vlaams detentiecentrum moet ervoor worden gezorgd dat, voor het geval van overplaatsing wegens plaatsgebrek²¹⁷, dit bevolen wordt door een gerechtelijke of administratieve autoriteit na een passend onderzoek.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), maar omwille van verschillende redenen (belang; conformiteit met de andere bepalingen en categorieën; het gegeven dat een gerechtelijke of administratieve autoriteit moet bevelen²¹⁸) zouden we dit in de regelgeving opnemen (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de andere bepalingen (m.b.t. het Vlaams detentiecentrum) en categorieën van gesloten opvang. Ook kan inspiratie worden gevonden bij de regeling in de Franse Gemeenschap m.b.t. diezelfde overplaatsing.
2. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ zijn de ‘externe overplaatsingen’ – hoewel niet uitdrukkelijk – geregeld conform het internationale kader. Enkel wat de time-outs betreft (met een externe overplaatsing van een voorziening beveiligend verblijf naar een gemeenschapsinstelling), is er op dit ogenblik geen (uitdrukkelijke) regelgeving.
 - O.i. verdient het, omwille van de rechtszekerheid, aanbeveling in de regelgeving te expliciteren dat tot dergelijke overplaatsingen niet eenzijdig door de voorzieningen kan worden beslist maar dat daarentegen steeds gegaan moet worden via de (reeds decretaal voorziene) procedure voor de jeugdrechter dan wel de toegangspoort. Ook de ganse regeling omtrent de time-outs, incl. de bevoegdheid om over de overplaatsing te beslissing, zou in de regelgeving moeten worden verankerd.
 - Dit geldt ook voor de overplaatsingen tussen hetzelfde type van voorziening, bv. van gemeenschapsinstelling naar gemeenschapsinstelling of van voorziening beveiligend verblijf naar voorziening beveiligend verblijf. In de mate dat het de bedoeling zou zijn om dergelijke overplaatsingen ook vlotter te kunnen laten plaatsvinden, zonder tussenkomst van de jeugdrechter of de toegangspoort, moet daarvoor in een decretale basis worden voorzien.
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet het gebruik van handboeien bij het transport worden geregeld.
 - Zoals aangegeven bij het internationale kader, moet er een wettelijke basis zijn voor het (verbod op) gebruik van handboeien (W). Op heden bestaat er enkel de hoger aangehaalde bepaling in de Wet op het politieambt, waarvan het toepassingsgebied t.a.v. minderjarigen in gesloten opvang erg onduidelijk is. Dit toepassingsgebied zou in eerste instantie moeten worden verduidelijkt, en vervolgens moet (indien gewenst) een aanvullende regeling worden uitgewerkt voor de minderjarigen die daar niet onder vallen. De decreetgever kan een dergelijke basisregeling invoeren en kan het transport uitgevoerd door de eigen diensten regelen; indien een beroep wordt gedaan op de politiediensten, gebeurt zulks best in overleg met de federale overheid. Hierbij moet

²¹⁷ In de zin van art. 606, derde lid, eerste zin Wetboek strafvordering.

²¹⁸ Bovendien speelt hier het element van (potentiële) willekeur (gezien er een jongere wordt ‘gekozen’ die het centrum moet verlaten), zodat het des te meer van belang is de modaliteiten van deze mogelijkheid tot overplaatsing op regelgevend niveau vast te leggen.

ook steeds worden verzekerd dat er een individuele risico-inschatting plaatsvindt en het gebruik op menswaardige wijze gebeurt; zeker de verplichting van het uitvoeren van een individuele risico-inschatting zouden we mee in de wettelijke bepaling opnemen; het gebruik op menswaardige wijze kan desgevallend enkel in de praktijk worden uitgevoerd (en hoeft o.i. dus niet perse in de regelgeving te worden opgenomen).

4. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat (de rest van) het transport van de minderjarige gebeurt conform de internationale standaarden: met inachtneming van zijn anonimiteit en privacy, op humane wijze, en kosteloos in zijn hoofd.
 - Dit zijn elementen om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten ze in de regelgeving op te nemen (Pn).
5. Voor het Vlaams detentiecentrum moet ervoor worden gezorgd dat als een minderjarige wordt overgeplaatst naar een strafinrichting voor volwassenen, de hem betreffende relevante gegevens en informatie mee worden overdragen.
 - Gelet op de (strengere) regelgeving m.b.t. de verwerking van persoonsgegevens hieromtrent, zal hiervoor o.i. sowieso een regelgevende basis moeten worden voorzien (W).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die ter zake is opgenomen in het Decreet Integrale Jeugdhulp.

Hoofdstuk 3

Infrastructuur

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 3	Infrastructuur	73
1	Internationaal toetsingskader	74
1.1	Ligging	74
1.2	Vormgeving	74
1.3	Kamer	74
1.4	Sanitaire voorzieningen	75
1.5	Maaltijdzorg	76
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	77
2.1	Franse Gemeenschap	77
2.2	Nederland	77
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	79
3.1	Ligging	79
3.2	Vormgeving	81
3.3	Kamer	83
3.4	Sanitaire voorzieningen	84
3.5	Maaltijdzorg	86

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Ligging

103. De voorzieningen die gesloten opvang aanbieden mogen niet worden afgezonderd maar zijn sociaal, economisch en cultureel ingebed in de gemeenschap.²¹⁹ Ze moeten gemakkelijk bereikbaar zijn²²⁰, ook met het openbaar vervoer.²²¹ De plaats waar een voorziening wordt ingebed, moet vrij zijn van gezondheids- en andere risico's.²²²

104. De minderjarige moet worden geplaatst in een voorziening die zo dicht als mogelijk gelegen is bij de verblijfplaats van zijn familie²²³ of de plaats waar hij gewoonlijk verblijft.²²⁴

1.2 Vormgeving

105. In de voorzieningen voor gesloten opvang moet er gewerkt worden in gedecentraliseerde, kleine units met een beperkt aantal kamers (gewoonlijk niet meer dan tien) en een gemeenschappelijke ruimte.²²⁵

106. Het ontwerp en de structuur van de voorzieningen moeten het risico op brand beperken en, in het geval van brand, een veilige evacuatie mogelijk maken. Er moet een brandalarm aanwezig zijn, en formele en geoefende evacuatieprocedures.²²⁶

1.3 Kamer

107. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet in principe een individuele kamer hebben.²²⁷ Indien er gewerkt wordt met gedeelde kamers, mogen maximum twee minderjaren een kamer delen op voorwaarde dat zij daarvoor hun vrije toestemming geven. In dat geval moet ervoor worden gezorgd dat personen van hetzelfde geslacht en een vergelijkbare leeftijd een kamer delen, behalve in het geval van broers en zussen.²²⁸ Het gebruik van slaapzalen wordt ten stelligste afgeraden.²²⁹

108. Er gelden minimumvereisten m.b.t. de afmetingen van de kamers. Een individuele kamer heeft een minimale vloeroppervlakte van 6m², waarbij er minimum 2 meter is tussen de muren en 2,5 meter tussen de vloer en het plafond. Indien er gewerkt wordt met gedeelde kamers, moet er minimum 4m²

²¹⁹ Havana rules, § 30; CPT standard, psychiatric establishments, § 58.

²²⁰ Vienna guidelines, § 20.

²²¹ CRC State party Report Belgium 2010, § 83.

²²² Havana rules, § 32.

²²³ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 94.

²²⁴ Nelson Mandela rules, § 55. In de betrokken bepaling wordt de (Engelse) term '*places of social rehabilitation*' gebruikt. O.i. betreft het een feitelijke situatie die gebaseerd kan zijn op verschillende elementen, zoals de plaats waar men naar school gaat, waar de vrienden/kennissen wonen, waar men naar de jeugdbeweging gaat...

²²⁵ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 101; Havana rules, § 30.

²²⁶ Havana rules, § 32.

²²⁷ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 104; Nelson Mandela rules, § 12; European rules juvenile offenders, § 63.2.

²²⁸ European rules juvenile offenders, § 63.2.

²²⁹ CPT standard, developments, § 29; CPT standard, remand detention, § 57; CPT standard, psychiatric establishments, § 36.

extra vloeroppervlakte zijn per persoon (dus minimum 10m² voor een door twee minderjarigen gedeelde kamer).²³⁰

109. De kamer moet bemeubeld zijn²³¹, wat inhoudt dat er een bed met matras²³² en kussen²³³, een nachttafel en een kleerkast in staan.²³⁴ Er moet in voldoende beddengoed voor op het bed worden voorzien, dat individueel (dus voor iedere minderjarige apart) is en proper wordt gehouden.²³⁵ De kamer moet kunnen worden verwarmd.²³⁶ Natuurlijk licht, voldoende om te lezen of werken, en verse lucht moeten de kamer kunnen binnenkomen.²³⁷ Er moet ook voldoende (kunstmatige) verlichting aanwezig zijn zodat de minderjarige kan lezen of werken zonder oogschade op te lopen.²³⁸ Tot slot wordt melding gemaakt van aandacht voor de decoratie van zowel de kamers als de gemeenschappelijke ruimten, met het oog op het visueel stimuleren van de minderjarigen-bewoners.²³⁹

1.4 Sanitaire voorzieningen

110. De wc's in voorzieningen voor gesloten opvang moeten onmiddellijk beschikbaar zijn voor iedere minderjarige²⁴⁰, wat inhoudt dat ze zich ofwel op de kamers zelf bevinden, bij voorkeur in een sanitaire annex, ofwel erbuiten waarbij op elk moment van de dag (ook 's nachts) toegang wordt gegarandeerd.²⁴¹ De wc's moeten hygiënisch worden gehouden²⁴² en de privacy van de minderjarigen gegarandeerd als zij die bezoeken.²⁴³

111. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft recht op een regelmatige douche. De internationale bronnen spreken elkaar tegen over wat onder 'regelmatig' moet worden verstaan. Het absolute minimum lijkt één keer per week te zijn²⁴⁴, terwijl andere bronnen spreken over dagelijks indien mogelijk.²⁴⁵ Van belang lijkt vooral te zijn dat de mogelijkheid zich te douchen de minderjarige in staat stelt zijn persoonlijke hygiëne te onderhouden, en dit rekening houdend met de specifieke omstandigheden van de plaats waar de voorziening gelegen is en in het bijzonder het klimaat.²⁴⁶ Het water van de douches moet een (aan het klimaat) aangepaste temperatuur hebben.²⁴⁷

²³⁰ CPT standard, living space per prisoner. In de rechtspraak van het EHRM worden op deze regels wel soms uitzonderingen toegestaan, zie bv. EHRM, Stanev v. Bulgarije, § 208.

²³¹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 104.

²³² SPT State party Report Bolivia, § 92.

²³³ SPT State party Report Cyprus, § 27.

²³⁴ CPT standard, psychiatric establishments, § 34; CPT standard, checklist social care institutions.

²³⁵ Havana rules, § 33; Nelson Mandela rules, § 31.

²³⁶ Nelson Mandela rules, § 13.

²³⁷ Nelson Mandela rules, § 14.

²³⁸ Nelson Mandela rules, § 14.

²³⁹ CPT standard, psychiatric establishments, § 34.

²⁴⁰ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 105.

²⁴¹ CPT Standard, imprisonment, § 49.

²⁴² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 105.

²⁴³ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 105.

²⁴⁴ Nelson Mandela rules, § 16.

²⁴⁵ European rules juvenile offenders, § 65.3. Bepaalde rapporten van het CPT spreken dan weer over minstens twee keer per week, zie bv. CPT, Albanië, bezoek 2017.

²⁴⁶ Zie de bewoording in Nelson Mandela rules, § 16. Zie ook de rechtspraak van het EHRM, waarin het Hof in bepaalde omstandigheden stelt dat het recht om zich één keer per week te douchen onvoldoende is (EHRM, Stanev v. Bulgarije, § 209).

²⁴⁷ Nelson Mandela rules, § 16; European rules juvenile offenders, § 65.3.

De douches moeten hygiënisch worden gehouden²⁴⁸ en de privacy van de minderjarigen gegarandeerd als zij die gebruiken.²⁴⁹

112. Het is wenselijk dat er lopend water is in de kamers.²⁵⁰

113. In de gehandicaptenzorg moet in aangepaste sanitaire voorzieningen worden voorzien. Wc's waarbij men enkel kan staan zijn bv. niet geschikt. Ook voor bedlegerige patiënten moet adequate verzorging, incl. persoonlijke hygiëne, worden verzekerd.²⁵¹

1.5 Maaltijdzorg

114. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet voedsel krijgen van een adequate kwaliteit, dat verstrekt wordt in gepaste hoeveelheden rekening houdend met zijn leeftijd, gezondheid, fysieke toestand, religie, cultuur en de activiteiten die hij in de voorziening onderneemt.²⁵² De inschatting van de behoeftigheden van de minderjarige wordt gemaakt op basis van (onder andere) een groeitabel.²⁵³ Het voedsel moet worden geserveerd op een correcte temperatuur, en ook aan de presentatie ervan moet aandacht worden besteed.²⁵⁴ De nood aan het volgen van een speciaal dieet (bv. voor diabetici) moet worden ingewilligd.²⁵⁵ Voedingssupplementen moeten worden verstrekt indien nodig.²⁵⁶

115. De voeding moet worden opgediend op de gebruikelijke tijdstippen van de dag, d.w.z. drie maaltijden per dag met voldoende tussentijd.²⁵⁷ Indien mogelijk, krijgt de minderjarige de mogelijkheid om zelf te koken.²⁵⁸

116. In de gehandicaptenzorg moeten de bijzondere behoeften van de minderjarigen-bewoners in aanmerking worden genomen. Dit houdt in dat de minderjarige de gelegenheid krijgt om zelf te eten, en dat daartoe bijstand wordt geboden indien nodig. Indien hij niet kan of wil eten, moeten regelingen worden getroffen (bv. in de vorm van kunstmatige voeding).²⁵⁹

117. Drinkbaar water moet te allen tijde beschikbaar zijn voor elke minderjarige.²⁶⁰

²⁴⁸ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 105.

²⁴⁹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 105.

²⁵⁰ CPT Standard, imprisonment, § 49.

²⁵¹ CPT standard, psychiatric establishments, § 34; CPT standard, checklist social care institutions. Dit is een vereiste die hoofdzakelijk relevant lijkt te zijn voor de gehandicaptenzorg, zodat we deze enkel voor deze categorie hebben meegenomen. Al zou kunnen worden beargumenteerd dat de gemeenschapsinstellingen ook aangepaste voorzieningen moeten hebben (bv. een gehandicaptenoilet), zoals op veel plaatsen dat het geval is.

²⁵² Nelson Mandela rules, § 22; Havana rules, § 37; Guidelines Alternative Care of Children, § 83; European rules juvenile offenders, § 68.1.

²⁵³ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 118.

²⁵⁴ CPT standard, psychiatric establishments, § 34.

²⁵⁵ CPT standard, checklist social care institutions.

²⁵⁶ Guidelines Alternative Care of Children, § 83.

²⁵⁷ Nelson Mandela rules, § 22; European rules juvenile offenders, § 68.2.

²⁵⁸ European rules juvenile offenders, § 68.4.

²⁵⁹ CPT standard, psychiatric establishments, § 35; CPT standard, checklist social care institutions. Dit is een vereiste die hoofdzakelijk relevant lijkt te zijn voor de gehandicaptenzorg, zodat we deze enkel voor deze categorie hebben meegenomen.

²⁶⁰ Nelson Mandela rules, § 22.

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Kamer

118. De minderjarige die wordt opgevangen in een overheidsinstelling of het *centre communautaire*, verblijft alleen in de kamer die hem wordt toegewezen.²⁶¹ De minderjarige kan de hem toegewezen leefruimte inrichten, binnen de grenzen van het huishoudelijk reglement.²⁶²

2.1.2 Sanitaire voorzieningen

119. Zowel de overheidsinstellingen als het *centre communautaire* zorgen ervoor dat de minderjarige voor zijn persoonlijke hygiëne kan zorgen, (onder andere) door de minderjarige toegang te bieden tot hygiënische en privacyvriendelijke sanitaire voorzieningen.²⁶³

2.1.3 Maaltijdzorg

120. De minderjarige in een overheidsinstelling of het *centre communautaire* krijgt evenwichtige voeding, in voldoende hoeveelheden en aangepast aan de eisen van zijn gezondheidstoestand. De minderjarige kan toegang hebben tot vegetarische voeding.²⁶⁴

2.2 Nederland

2.2.1 Kamer

121. De directeur van een justitiële jeugdinstelling wijst iedere minderjarige een kamer toe.²⁶⁵ Bij ministeriële regeling is gedetailleerd bepaald aan welke eisen de kamers in justitiële jeugdinstellingen moeten beantwoorden²⁶⁶:

- Algemeen: de kamer is zodanig uitgevoerd en ingericht dat zij voldoet aan de eisen die het karakter van de inrichting, de regelgeving inzake de arbeidsomstandigheden en de brandveiligheidsvoorschriften daaraan stellen. Bij toewijzing van een kamer aan een minderjarige is de kamer schoon, in goede staat en zonder gebreken.²⁶⁷

²⁶¹ Art. 21, § 1 BFR overheidsinstellingen; art. 11, § 1 Decreet *centre communautaire*. Voor beide voorzieningen is een uitvoeringsbesluit vooropgesteld dat de voorwaarden bepaalt waaraan de kamers moeten beantwoorden inzake gezondheid, veiligheid en hygiëne en de regels vaststelt die betrekking hebben op de afmetingen, de verlichting, de ventilatie, de sanitaire installaties en het onderhoud, maar dergelijke uitvoeringsbesluiten zijn er tot op heden niet.

²⁶² Art. 26 BFR overheidsinstellingen; art. 28 Decreet *centre communautaire*.

²⁶³ Art. 30, tweede lid BFR overheidsinstellingen; art. 44, tweede lid Decreet *centre communautaire*. In het vorige nummer werd al gewezen op het in het vooruitzicht gestelde uitvoeringsbesluit, dat ook de sanitaire installaties regelt.

²⁶⁴ Art. 29 BFR overheidsinstellingen; art. 43 Decreet *centre communautaire*.

²⁶⁵ Art. 16, tweede lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

²⁶⁶ Deze eisen zijn enkel van toepassing in 'normaal beveiligde inrichtingen', zijnde een gesloten inrichting of afdeling. T.a.v. kamers in 'beperkt beveiligde inrichtingen' zijn slechts enkele van de besproken eisen van toepassing; zie de art. 11-13 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinstellingen.

²⁶⁷ Art. 2 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinstellingen.

- Oppervlakte: met een afwijkingmarge van 10% heeft de kamer minimaal een vloeroppervlak van 10 m², een breedte van 2 meter en een vrije hoogte van 2,5 meter.²⁶⁸
- Inrichting: in de kamer zijn in de buitenwand een of meer ramen aangebracht, waarvan het totaal oppervlak minstens 0,75 m² bedraagt.²⁶⁹ In de binnenwand van de kamer bevindt zich een slechts van buitenaf afsluitbare deur.²⁷⁰ In de kamer is een verwarming met een bedienkraan aangebracht, die een zodanige capaciteit heeft dat bij een buitentemperatuur van minus 10 graden Celsius en een windsnelheid van 10 meter per seconde in de kamer een temperatuur van 18 graden Celsius kan worden bereikt. De kamer is voorzien van een ventilatiemogelijkheid waardoor op natuurlijke dan wel mechanische wijze lucht kan worden aangevoerd.²⁷¹ De kamer is voorzien van een intercom of bel waarmee vanuit de kamer te allen tijde het inrichtingspersoneel kan worden opgeroepen.²⁷² De kamer is voorzien van een van binnenuit en al dan niet van buitenaf bedienbare verlichting met voldoende lichtsterkte, al dan niet gecombineerd met een van buitenaf bedienbare nachtverlichting.²⁷³ De kamer is ingericht met tenminste: een spiegel; een hang-legkast; een schrijfwerktafel; een stoel; een aan de wand bevestigd prikbord; een bed; twee contactdozen.²⁷⁴

2.2.2 Sanitaire voorzieningen

122. Elke kamer is voorzien van een toilet, dat zodanig is afgeschermd dat de privacy gewaarborgd is, alsook een wasgelegenheid. Bij het toilet bevindt zich een ventilatierooster.²⁷⁵

2.2.3 Maaltijdzorg

123. De directeur van een justitiële jeugdinrichting zorgt ervoor dat aan de minderjarige voeding wordt verstrekt of hem voldoende geldmiddelen ter beschikking worden gesteld om hierin naar behoren te voorzien.²⁷⁶ De directeur zorgt ervoor dat bij de verstrekking van voeding zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de godsdienst of de levensovertuiging van de minderjarigen.²⁷⁷

²⁶⁸ Art. 3 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁶⁹ Art. 4 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷⁰ Art. 5 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷¹ Art. 6 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷² Art. 7 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷³ Art. 8 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷⁴ Art. 10 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷⁵ Art. 9 Regeling eisen kamer justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷⁶ Art 49, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

²⁷⁷ Art. 49, derde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Ligging

3.1.1 Toetsing

124. Er zijn drie gemeenschapsinstellingen, in Mol (twee campussen), Ruiselede (campussen te Ruiselede, Beernem en Wingene) en Kortenberg (Everberg)²⁷⁸, waardoor een zekere geografische spreiding – en dus bereikbaarheid van de instellingen – is gewaarborgd.²⁷⁹ Dat is niet het geval voor het Vlaams detentiecentrum, waarvan er maar één is, te Tongeren.²⁸⁰ Over de socio-economische en culturele inbedding in de gemeenschap, de bereikbaarheid met het openbaar vervoer en de afwezigheid van gezondheids- en andere risico's is niets bepaald.

Ook wat de voorzieningen beveiligend verblijf²⁸¹ en de GES+²⁸² betreft, wordt er (via de erkenning) voor gezorgd dat ze overheen de regio's worden verspreid en dus (in meer of mindere mate) bereikbaar zijn.²⁸³ Bovendien wordt in de regelgeving m.b.t. deze voorzieningen uitdrukkelijk bepaald dat ze, conform het internationale kader, gemakkelijk toegankelijk en bereikbaar zijn, onder meer met het openbaar vervoer.²⁸⁴ Wat betreft de afwezigheid van gezondheids- en andere risico's kan melding worden gemaakt van de mogelijkheid voor de administrateur-generaal om (na het doorlopen van een procedure) de erkenning van een voorziening beveiligend verblijf of GES+ in te trekken als blijkt dat “de gezondheid, de veiligheid of de zedelijkheid van minderjarigen binnen een voorziening ernstig in het gedrang komt”.²⁸⁵ Over de inbedding in de gemeenschap is niets (uitdrukkelijk) bepaald.

125. Wat betreft de keuze van de voorziening waar de minderjarige wordt geplaatst, is voor de gesloten begeleiding in een gemeenschapsinstelling bepaald dat die ‘bij voorkeur’ gebeurt zo dicht mogelijk bij de verblijfplaats van de minderjarige verdachte of delictpleger of de verblijfplaats van zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijk(en), wat strookt met het internationale kader.²⁸⁶

Voor de minderjarige die een hechtenis of gevangenisstraf in een Vlaams detentiecentrum krijgt opgelegd, bestaat er geen keuzemogelijkheid, aangezien er slechts één Vlaams detentiecentrum bestaat. Er zou beargumenteerd kunnen worden dat de minderjarige dus zo dicht ‘als mogelijk’ bij zijn

²⁷⁸ Art. 3 BVR gemeenschapsinstellingen en VDC.

²⁷⁹ Het feit dat die geografische spreiding er is betekent nog niet dat er ook spreiding is op het vlak van de aangeboden modules.

²⁸⁰ Deze ligging blijkt (indirect) uit art. 14 van het BVR gemeenschapsinstellingen en VDC, waarin de overdracht van het Vlaams detentiecentrum aan het agentschap Opgroeien wordt geregeld. In art. 13 van hetzelfde besluit wordt bepaald dat de minister ‘de afdelingen’ van het Vlaams detentiecentrum bepaalt, maar dat is tot op heden niet gebeurd.

²⁸¹ Rondzendbrief ‘Uitbouw van het residentiële aanbod in de jeugdhulp’ d.d. 13 mei 2019, pag. 6, te raadplegen via: https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/190513_rondzendbrief_resid_cap_beveiligend_verblijf.pdf.

Nota ‘Aanpassing GES+’ d.d. 16 juni 2017, pag. 6, te raadplegen via:

https://www.vaph.be/sites/default/files/documents/bijlage-bij-infonota-herverdeling-en-uitbreiding-van-aanbod-ges/06.16_bijlage_nota_ges.pdf.

²⁸³ De basis voor deze spreiding is het Ministerieel besluit van 26 april 2011 betreffende de programmatie van de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, BS 12 mei 2011, maar dit besluit is verouderd en houdt o.a. geen rekening met de nieuwe categorieën van erkende voorzieningen 7 en 8.

²⁸⁴ Art. 2, tweede lid BVR normen voorzieningen agentschap Jongerenwelzijn.

²⁸⁵ Art. 66 BVR voorzieningen jeugdhulp.

²⁸⁶ Art. 17, § 1 Jeugddelinquentiedecreet.

verblijfplaats wordt geplaatst (want er bestaat slechts één centrum). Hierbij kan wel de vraag worden gesteld of dit strookt met de bedoeling van de internationale bronnen, die met de vereiste van plaatsing dicht bij de familiale verblijfplaats contacten met de familie mogelijk (zo) gemakkelijk (mogelijk) beogen te maken. Dat wordt *in casu* echter niet gegarandeerd.

Wat betreft de plaatsing in een voorziening beveiligend verblijf of GES+, bepaalt het Decreet Integrale Jeugdhulp op algemene wijze dat “de jeugdrechter en de jeugdrechtbank de jeugdhulpaanbieder [bepalen] bij wie de functie dient opgenomen te worden (...)”.²⁸⁷ In de memorie van toelichting bij dat decreet wordt verduidelijkt dat de aangehaalde bepaling “de contextgerichte werking van de plaatsingsmaatregelen [wil] waarborgen en bijvoorbeeld beletten dat de (...) maatregelen, waarbij minderjarigen, zelfs kortstondig, aan hun milieu worden onttrokken, te ver van de plaats waar zij gewoonlijk verblijven, zouden worden uitgevoerd, zodat een contextgerichte werking daardoor onmogelijk of ernstig belemmerd wordt. Enkel het belang van de minderjarige kan een uitzondering op die bepaling rechtvaardigen. Deze uitzondering moet restrictief worden toegepast.”²⁸⁸ In de mate dat het decreet en de memorie van toelichting samen worden gelezen, lijkt dit dus eveneens aan het internationale kader te beantwoorden (zij het dat uitzonderingen mogelijk zijn in het belang van de minderjarige). De plaatsing dicht bij de familiale of gewoonlijke verblijfplaats vloeit ook voort uit de (in het Decreet Integrale Jeugdhulp vooropgestelde) principes van contextgericht werken²⁸⁹ en bereikbaarheid van de jeugdhulp.²⁹⁰ Deze principes gelden ook indien een plaatsing in een voorziening beveiligend verblijf of GES+ zou gebeuren via de toegangspoort (dus buiten de jeugdrechter om). Waar de gesloten opvang wordt uitgevoerd zal daarnaast worden bepaald door de vraag welke toegangspoort (territoriaal) bevoegd is om het dossier van de minderjarige in kwestie te behandelen.²⁹¹ De ‘bevoegde’ toegangspoort is die van de ‘woonplaats’ van de minderjarige²⁹², waarmee het wettelijk domicilie – en dus niet noodzakelijkerwijze de feitelijke verblijfplaats – wordt bedoeld.²⁹³ Dit strookt niet met het internationale kader²⁹⁴, waar net die feitelijke familiale verblijfplaats als uitgangspunt wordt gesteld. Wel valt in de memorie van toelichting bij het Decreet Integrale Jeugdhulp te lezen dat, indien het domicilie (nog) niet overeenstemt met de feitelijke verblijfplaats van de minderjarige, de bevoegde toegangspoort kan samenwerken met voorzieningen uit andere regio’s.²⁹⁵ Dat is echter geen verplichting voor de betrokken toegangspoort, en de minderjarige zal daar dus ook geen aanspraak op kunnen maken. Bovendien kunnen vragen worden gesteld bij de mogelijkheid om een goede jeugdhulpregie te verlenen zonder (of met beperkte) kennis van het reële jeugdhulpaanbod in de betrokken regio.

²⁸⁷ Art. 48, tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp. Dit vloeit ook voort uit de beginselen van contextgericht werken (art. 6, tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp) en bereikbaarheid van de jeugdhulp (art. 11, tweede lid, 2° Decreet Integrale Jeugdhulp).

²⁸⁸ Ontwerp van decreet betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI. Parl. 2012-14, nr. 1952, 61.

²⁸⁹ Art. 6, tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp.

²⁹⁰ Art. 11, tweede lid, 2° Decreet Integrale Jeugdhulp.

²⁹¹ Daarnaast spelen uiteraard nog andere elementen, waaronder in het bijzonder de beschikbaarheid binnen de voorzieningen.

²⁹² Art. 18, § 1 BVR Integrale Jeugdhulp.

²⁹³ Art. 1, 28° BVR Integrale Jeugdhulp.

²⁹⁴ Evenmin strookt deze regeling met de regels inzake bevoegdheidsverdeling, gezien een toegangspoort op die basis in feite buiten het Nederlandse taalgebied zou kunnen gaan opereren; zie hierover: Put, 2015: 407.

²⁹⁵ Ontwerp van decreet betreffende de integrale jeugdhulp, *Parl.St.* VI. Parl. 2012-13, nr. 1952, 110.

3.1.2 Aanbevelingen

126. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor alle categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de voorzieningen niet worden geïsoleerd maar ingebed in het socio-economisch en cultureel weefsel van de gemeenschap. Daarnaast moet, voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, worden verzekerd dat zij – ook met het openbaar vervoer – gemakkelijk bereikbaar zijn en dat er geen gezondheids- of andere risico's aanwezig zijn.
 - Dit zijn zaken die in de praktijk moeten worden gerealiseerd (P), waarbij we het niet nodig vinden dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige, bij een plaatsing via de toegangspoort, terecht komt in een voorziening die zo dicht als mogelijk gelegen is bij zijn familiale verblijfplaats (en dus niet zijn wettelijk domicilie, zoals vandaag het geval is). Voor alle categorieën van gesloten opvang moet bovendien een regeling worden opgenomen voor het geval waarin de minderjarige geen familiale verblijfplaats heeft; de internationale bronnen stellen in dat geval de plaats waar de minderjarige gewoonlijk verblijft voorop.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het in de regelgeving zouden opnemen gezien het een criterium is dat zich opdringt aan de plaatsende instantie (Pw). Ook voor een plaatsing in een voorziening beveiligend verblijf of GES+ via de jeugdrechter op basis van de familiale verblijfplaats verdient het o.i. de aanbeveling dit expliciet in het decreet zelf (en dus niet louter in de memorie van toelichting, zoals nu het geval is) op te nemen.
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor de plaatsing van een minderjarige in een gemeenschapsinstelling op grond van het Jeugddelinquentie-decreet (cf. gesloten begeleiding).

3.2 Vormgeving

3.2.1 Toetsing

127. Wat betreft de internationale vereiste van het werken in gedecentraliseerde, kleine units kan worden gewezen op de capaciteit van de verschillende voorzieningen voor gesloten opvang die in Vlaanderen, in meer of mindere mate, systematisch wordt beperkt.²⁹⁶ De realisatie van de decentralisatie en het werken in kleine units is echter nog belangrijker op het niveau van de voorziening zelf. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf is uitdrukkelijk in de regelgeving opgenomen dat er

²⁹⁶ Zie voor de gemeenschapsinstellingen: art. 1 MB gemeenschapsinstellingen en VDC, waarbij wel de bemerking moet worden gemaakt dat vooral de gemeenschapsinstellingen te Ruiselede en Mol geen echt 'kleine' instellingen zijn met meer dan 100 plaatsen per instelling; voor het VDC: art. 5 MB gemeenschapsinstellingen en VDC (15 plaatsen); voor de voorzieningen beveiligend verblijf en GES+ wordt dit bewerkstelligd via de (beperkte en gespreide) erkenning van deze voorzieningen.

gewerkt wordt in leefgroepen van maximaal zes minderjarigen.²⁹⁷ Dit is echter niet het geval voor de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum²⁹⁸ en de GES+.

128. Op het vlak van brandveiligheid, is er voor de gemeenschapsinstellingen niets bepaald. Voor het Vlaams detentiecentrum is bepaald dat alle ruimten in overeenstemming moeten zijn met de regelgeving op het vlak van brandpreventie en -bestrijding.²⁹⁹ Hierbij is wel op te merken dat de ‘reeds bestaande gevangenissen’ zich pas tegen februari 2039 in die zin in de praktijk moeten conformeren.³⁰⁰ De opname van dit aspect in de regelgeving, garandeert voor de gevangenissen dus vooralsnog geenszins de realisatie ervan op het terrein/in het centrum zelf.³⁰¹ Ook voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is (in het kader van de toekenning van investeringsubsidies) bepaald dat zij moeten voldoen aan de regelgeving over de brandveiligheid.³⁰²

3.2.2 Aanbevelingen

129. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf moet ervoor worden gezorgd dat er, op het niveau van de voorziening, decentralisatie wordt gerealiseerd en gewerkt wordt in kleine units. Concreet houdt dit in dat binnen de voorzieningen gewerkt wordt in leefgroepen met een beperkt aantal minderjarigen, en dat die leefgroepen (onder andere) over een (eigen) gemeenschappelijke (leef)ruimte beschikken.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
2. Voor de gemeenschapsinstellingen moet ervoor worden gezorgd dat ze voldoen aan de normen op het vlak van brandveiligheid.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van het belang ervan in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de andere categorieën van gesloten opvang voor minderjarigen.

²⁹⁷ Art. 15, 3°, c) BVR voorzieningen jeugdhulp.

²⁹⁸ In het Vlaams detentiecentrum zijn er slechts 15 plaatsen, zodat de ‘leefgroep’ hier sowieso ‘beperkt’ is. Dit neemt niet weg dat aan de andere aspecten m.b.t. decentralisatie en werken in kleine units, waaronder het voorhanden zijn van een gemeenschappelijke (leef)ruimte, moet zijn voldaan.

²⁹⁹ Art. 41, § 2 Basiswet gevangeniswezen *jo.* art. 10 KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

³⁰⁰ Zie art. 11 KB uitvoering basiswet gevangeniswezen, dat hieromtrent het volgende bepaalt: “De op het ogenblik van inwerkingtreding van dit besluit reeds bestaande gevangenissen moeten uiterlijk twintig jaar na deze inwerkingtreding aan de bepalingen van dit besluit aangepast zijn.”. Het betrokken KB is in werking getreden op 14 februari 2019.

³⁰¹ In dit kader rijst de vraag in welke mate het Vlaams detentiecentrum nog gekwalificeerd kan worden als ‘gevangenis’, wat ook samenhangt met de toepasselijkheid van de Basiswet gevangeniswezen en haar uitvoeringsbesluiten. Dit aspect wordt behandeld in het hoofdstuk ‘methodologie’.

³⁰² Art. 2, eerste lid, 1° BVR normen voorzieningen agentschap Jongerenwelzijn.

3.3 Kamer³⁰³

3.3.1 Toetsing

130. Noch voor de gemeenschapsinstellingen, noch voor het Vlaams detentiecentrum, noch voor de voorzieningen beveiligend verblijf is in de regelgeving bepaald dat de minderjarige recht heeft op een individuele kamer (of hoe er te werk wordt gegaan indien hij een kamer moet delen). Dat is wel het geval voor de GES+, die in individuele kamers voor de minderjarigen moeten voorzien.³⁰⁴

131. Wat betreft de afmetingen van de kamer, is voor de gemeenschapsinstellingen niets bepaald. Voor de andere categorieën van gesloten opvang gelden de volgende minima:

- Vlaams detentiecentrum: 10 m² vloeroppervlakte voor één gedetineerde en 12 m² voor twee gedetineerden; minimaal 2 m breedte en 2,5 m hoogte; mogelijkheid om m.b.t. de vloeroppervlakte en de vrije hoogte 15 % af te wijken.³⁰⁵ Dat is conform de internationale standaarden, behalve indien van de afwijkingsmogelijkheid gebruik wordt gemaakt (dan is de hoogte niet langer conform). Ook hier dient evenwel te worden opgemerkt dat ‘de bestaande gevangenissen’ zich op dit punt pas tegen 2039 in de praktijk moet conformeren, zodat het voor de gevangenissen tot dan geenszins gegarandeerd is dat de afmetingen van de kamers conform de internationale voorschriften zijn.
- Voorzieningen beveiligend verblijf en GES+: 16 m² vloeroppervlakte voor een eenpersoonskamer, met de mogelijkheid om af te wijken naar 12 m²³⁰⁶, wat aan de internationale standaard beantwoordt. Er is niets bepaald over de breedte of hoogte van de kamer.

132. Over de inrichting van een kamer in een gemeenschapsinstelling is wederom niets bepaald. Een kamer in het Vlaams detentiecentrum moet over een raam beschikken dat de inval van natuurlijk licht en een rechtstreeks buitenzicht toelaat³⁰⁷, en verwarmd kunnen worden (ongeacht de weersomstandigheden, bij nacht en bij dag, tot een temperatuur van 18 graden Celsius).³⁰⁸ Ook over de inrichting van een kamer in een voorziening beveiligend verblijf of GES+ is geen regelgeving voorhanden.

3.3.2 Aanbevelingen

133. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige een individuele kamer krijgt (dan wel een regeling worden getroffen voor het gebruik van gedeelde kamers die conform de internationale vereisten is).
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we dit omwille van het belang ervan in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de bepaling zoals die is voorzien voor de GES+, alsook in de regeling die geldt in de Franse Gemeenschap en Nederland.

³⁰³ In dit onderdeel wordt consequent de term ‘kamer(s)’ gebruikt, hoewel het voor bepaalde categorieën – in het bijzonder het Vlaams detentiecentrum – meer aangewezen zou zijn om over ‘cel(len)’ te spreken.

³⁰⁴ Art. 27/2, 4° BVR voorzieningen jeugdhulp.

³⁰⁵ Art. 1 KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

³⁰⁶ Art. 3, eerste lid, 2° BVR normen voorzieningen agentschap Jongerenwelzijn.

³⁰⁷ Art. 1, laatste lid KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

³⁰⁸ Art. 8, § 2 KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

2. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moeten de afmetingen van de kamers worden geconformeerd aan de internationale standaarden. Voor de gemeenschapsinstellingen betreft het zowel de vloeroppervlakte, als de breedte en hoogte van de kamer; voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ (enkel) de breedte en hoogte van de kamer (de vloeroppervlakte is bepaald en conform).
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het in de regelgeving zouden opnemen omdat het een principe is dat zich opdringt aan de overheid bij het bouwen of erkennen van voorzieningen (Pw). Bovendien is er hieromtrent al regelgeving voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+, zodat de betrokken (op te nemen) bepalingen voor deze voorzieningen aanvullend zijn aan de reeds aanwezige regelgeving.
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor het Vlaams detentiecentrum (m.u.v. de niet-conforme afwijkingmogelijkheid van 15 % op het vlak van de hoogte). Ook de gedetailleerde regeling in Nederland kan als inspiratie dienen.
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet de inrichting van de kamer worden geconformeerd aan de internationale standaarden. Voor het Vlaams detentiecentrum is wel al bepaald dat er natuurlijk licht en verwarming moet zijn.
 - Dit zijn zaken om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het m.b.t. het recht op verlichting, verluchting en verwarming aangewezen vinden om dit in de regelgeving op te nemen, omdat het een principe is dat zich opdringt aan de overheid bij het bouwen of erkennen van voorzieningen (Pw). De overige elementen moeten o.i. niet in de regelgeving worden opgenomen (Pn).
 - Inspiratie m.b.t. het recht op verlichting, verluchting en verwarming kan worden gevonden bij de gedetailleerde regeling die ter zake in Nederland geldt.

3.4 Sanitaire voorzieningen

3.4.1 Toetsing

134. Voor de gemeenschapsinstellingen is niets bepaald omtrent de aanwezigheid³⁰⁹, het gebruik³¹⁰, het onderhoud en de privacy van de wc's.

Voor het Vlaams detentiecentrum bepaalt de regelgeving dat de kamer voorzien is van een afgescheiden sanitair blok, bestaande uit minimaal een toilet, een lavabo en zo mogelijk een douche. Indien de kamer gedeeld wordt, moet het sanitair blok volledig afgescheiden zijn van de rest van de verblijfsruimte.³¹¹ Deze bepaling waarborgt dus de aanwezigheid, het gebruik en de privacy van een wc. Ook hier moet erop worden gewezen dat 'de bestaande gevangenen' zich m.b.t. dit aspect pas tegen 2039 in de praktijk moet conformeren, zodat het tot dan voor de gevangenen geenszins gegarandeerd is dat het sanitair conform is met de internationale vereisten. Over het onderhoud is niets bepaald.

³⁰⁹ Het internationale kader stelt voorop dat de wc zich ofwel op de kamer zelf moet bevinden, ofwel erbuiten met toegang op elk moment van de dag.

³¹⁰ Het internationaal kader stelt voorop dat de wc's te allen tijde beschikbaar moeten zijn voor iedere minderjarige.

³¹¹ Art. 2, eerste lid KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is bepaald dat elke eenpersoonskamer³¹² over een aparte, ingerichte sanitaire cel beschikt, die minstens een toilet of een douche en een wastafel omvat³¹³ en die is aangepast aan de behoeften van een rolstoelgebruiker.³¹⁴ De aanwezigheid, het gebruik, en de privacy van de wc's is dus gewaarborgd maar niet het onderhoud ervan.

135. De regelgeving bevat geen recht voor de minderjarige om een douche te nemen. Voor het Vlaams detentiecentrum is wel bepaald dat de minderjarige in staat wordt gesteld zijn uiterlijk en lichamelijke hygiëne dagelijks behoorlijk te verzorgen³¹⁵, wat lijkt aan te sluiten bij de finaliteit die ter zake in de internationale bronnen voorop wordt gesteld. Ook omtrent de temperatuur van het water, het onderhoud en de privacy van de douches is niets bepaald.

136. Wat betreft de aanwezigheid van stromend water op de kamer, is voor de gemeenschapsinstellingen niets bepaald. Voor het Vlaams detentiecentrum is bepaald dat het (zich op de kamer bevindend) sanitair blok een lavabo omvat. Ook voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is dit het geval: de individuele sanitaire cel op de eenpersoonskamer omvat onder andere een wastafel.

137. Voor de GES+ is voorzien dat de individuele sanitaire cel aangepast is aan de behoeften van een rolstoelgebruiker.³¹⁶ Ook de gemeenschappelijke sanitaire ruimten beschikken over minstens een rolstoeltoegankelijk toilet met wastafel.³¹⁷ Meer algemeen, geldt dat de voorziening over een aangepaste infrastructuur beschikt.³¹⁸ Er is niets concreet bepaald over bedlegerige patiënten.

3.4.2 Aanbevelingen

138. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen moeten de aanwezigheid, het gebruik en de privacy van de wc's, conform de internationale standaarden, worden verzekerd. Daarnaast moet, voor alle categorieën van gesloten opvang, het onderhoud van de wc's worden gegarandeerd.
 - Dit zijn zaken die in de praktijk gerealiseerd moeten worden (P), waarbij we voor de gemeenschapsinstellingen de regeling omtrent de wc's m.u.v. het onderhoud – dus inzake aanwezigheid, gebruik en privacy – in de regelgeving zouden opnemen m.o.o. conformiteit met de andere categorieën van gesloten opvang (Pw). De regeling inzake het onderhoud van de wc's moet o.i. (voor geen van de categorieën van gesloten opvang) in de regelgeving worden opgenomen (Pn).
 - Voor de gemeenschapsinstellingen kan inspiratie worden gevonden bij de regeling die geldt voor de andere categorieën van gesloten opvang en in Nederland.
2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, behalve het Vlaams detentiecentrum, moet het recht worden verzekerd voor de minderjarige om zich te douchen.

³¹² Hier lijkt er, ook voor de voorzieningen beveiligend verblijf, te worden vanuit gegaan dat elke bewoner-minderjarige over een eenpersoonskamer beschikt. Maar een echt recht op een eenpersoonskamer kan daaruit niet worden afgeleid.

³¹³ Het is vreemd dat er in de betrokken bepaling gesproken wordt over een aparte, ingerichte sanitaire cel 'met minstens een toilet of een douche en een wastafel'. O.i. is het de bedoeling dat de sanitaire cel in ieder geval een toilet, en daarnaast ook een douche en/of wastafel omvat.

³¹⁴ Art. 3, 3° BVR normen voorzieningen agentschap Jongerenwelzijn.

³¹⁵ Art. 44 Basiswet gevangeniswezen.

³¹⁶ Art. 3, 3° BVR normen voorzieningen agentschap Jongerenwelzijn.

³¹⁷ Art. 3, 5° BVR normen voorzieningen agentschap Jongerenwelzijn.

³¹⁸ Art. 27/2, 3° BVR voorzieningen jeugdhulp.

- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dit in de regelgeving zouden opnemen gelet op het belang ervan en in aansluiting bij de regeling omtrent de wc's (Pw). Dit kan gebeuren hetzij via een algemeen recht om zijn persoonlijke hygiëne behoorlijk te onderhouden, zoals het geval is voor het Vlaams detentiecentrum en de Franse Gemeenschap (zie volgende bullet), hetzij via een expliciet recht om te douchen. In dit laatste geval zal ook moeten worden bepaald hoe frequent men dat recht kan uitoefenen, waarbij men zich dient te schikken naar de internationale standaard ter zake (nl. één keer per week als absolute minimum). De overige elementen inzake het recht om te douchen (temperatuur water; onderhoud douches; privacy-aspecten) moeten o.i. niet noodzakelijk in de regelgeving worden opgenomen (het recht op privacy tijdens het douchen vloeit hoe dan ook al voort uit meer algemene bepalingen inzake het recht op privacy) (Pn).
 - Inspiratie voor het recht om te douchen kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor het Vlaams detentiecentrum en in de Franse Gemeenschap.
3. Voor de gemeenschapsinstellingen is het wenselijk dat er stromend water aanwezig is op de kamers.
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij het niet nodig is dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
4. Voor de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de sanitaire voorzieningen aangepast zijn, en er een regeling voorhanden is voor bedlegerige patiënten.
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij het niet nodig is dit in de regelgeving op te nemen (Pn).

3.5 Maaltijdzorg

3.5.1 Toetsing

139. De internationale vereisten op het vlak van voeding, en de bedeling ervan, zijn erg gedetailleerd. Op Vlaams niveau is er, wat de gemeenschapsinstellingen betreft, niets geregeld over het voedsel en de bedeling ervan. Voor de andere categorieën van gesloten opvang, gelden er algemene bepalingen:

- Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is bepaald dat hij voldoende voedsel krijgt, dat voldoet aan de normen van de moderne hygiëne en zo nodig is aangepast aan de vereisten van zijn gezondheid.³¹⁹
- Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is bepaald dat, om te worden erkend, zij evenwichtige en afwisselende voeding moeten serveren.³²⁰

3.5.2 Aanbevelingen

140. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de maaltijdzorg voldoet aan de (gedetailleerde) internationale vereisten ter zake.

³¹⁹ Art. 42 Basiswet gevangeniswezen.

³²⁰ Art. 13, 4° BVR voorzieningen jeugdhulp.

- Dit zijn zaken om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet aangewezen achten alle (gedetailleerde) eisen afzonderlijk in de regelgeving op te nemen (Pn). Wel zouden we voor de gemeenschapsinstellingen – in aansluiting bij wat voorzien is voor de andere categorieën van gesloten opvang – een algemene regelgevende bepalingen opnemen, die het recht op (de bedeling van) degelijke voeding voor elke minderjarige waarborgt (Pw). De algemene regelgevende bepalingen moeten als aanknopingspunt dienen voor een invulling in de praktijk die strookt met de internationale vereisten.
- Inspiratie voor een algemene regelgevende bepaling kan bij de andere categorieën van gesloten opvang worden gevonden, alsook bij de regeling die in de Franse Gemeenschap en Nederland geldt.

Hoofdstuk 4

Personeel

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 4	Personeel	89
1	Internationaal toetsingskader	90
1.1	Personeelsbeleid	90
1.2	Aanwerving en selectie	90
1.3	Opleiding	90
1.4	Statuut en arbeidsvoorwaarden	91
1.5	Samenstelling equipe	91
1.6	Personeelsnorm	93
1.7	Organisatie van het werk	93
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	94
2.1	Franse Gemeenschap	94
2.2	Nederland	96
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	96
3.1	Personeelsbeleid	96
3.2	Aanwerving en selectie	97
3.3	Opleiding	99
3.4	Statuut en arbeidsvoorwaarden	101
3.5	Samenstelling equipe	102
3.6	Personeelsnorm	105
3.7	Organisatie van het werk	106

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Personeelsbeleid

141. Er moet een personeelsbeleid zijn, dat opgenomen wordt in een formeel geschreven document, en dat minstens de volgende aspecten behandelt: aanwerving en selectie; opleiding; statuut en arbeidsvoorwaarden; gedragscode voor de omgang met minderjarigen; mogelijkheid om enige schending van ethische en professionele standaarden te rapporteren.³²¹

1.2 Aanwerving en selectie

142. Het personeel van een voorziening voor gesloten opvang moet zorgvuldig worden geselecteerd³²² op basis van de morele, psychologische en fysieke capaciteit om met minderjarigen te werken³²³, en het slagen voor een theoretisch en praktisch examen (of *assessment*) na het volgen van een opleiding m.b.t. de (toekomstig) uit te oefenen taken.³²⁴ Het moet ook adequaat gediplomeerd zijn.³²⁵ De directeur van zo'n voorziening moet adequaat gediplomeerd zijn, de nodige ervaring bezitten en beschikken over administratieve capaciteiten.³²⁶ Het (blijven) voldoen aan de (initieel vooropgestelde) selectiecriteria moet periodiek worden geëvalueerd.³²⁷

143. De selectie moet gebeuren aan de hand van een behoorlijke selectieprocedure.³²⁸

1.3 Opleiding

144. Het personeel van een voorziening voor gesloten opvang moet worden opgeleid omtrent de taken die het moet uitoefenen³²⁹, zowel bij de indiensttreding als in de loop van de carrière.³³⁰

145. De opleiding moet minstens de volgende aspecten betreffen: omgaan met de minderjarige (psychologie en welzijn van het kind³³¹, communicatie³³²...); relevante internationale en nationale regelgeving³³³; rechten en plichten van het personeel bij de uitoefening van hun taken³³⁴; gezondheid

³²¹ European rules juvenile offenders, § 127; Guidelines Alternative Care of Children, § 107. Uit de internationale bronnen blijkt niet duidelijk in hoefde van wie die rapporteringsmogelijkheid moet bestaan (bv. andere personeelsleden, minderjarigen-bewoners, ouders...). Het specifieke klachtrecht van de minderjarige-bewoner komt later in dit onderzoek nog aan bod, zie hoofdstuk 8.

³²² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 119; Nelson Mandela rules, § 74; Havana rules, § 82; Basic principles use of force and firearms, § 18.

³²³ Basic principles use of force and firearms, § 18; zie in dezelfde zin, hoewel wat anders verwoord: CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 119.

³²⁴ Nelson Mandela rules, § 75; Guidelines Alternative Care of Children, § 113.

³²⁵ Nelson Mandela rules, § 75.

³²⁶ Havana rules, § 86.

³²⁷ Basic principles use of force and firearms, § 18.

³²⁸ Basic principles use of force and firearms, § 18.

³²⁹ Riyadh guidelines, § 58; Guidelines Alternative Care of Children, § 80 en 115; GC nr. 9 bij het Kinderrechtenverdrag, § 43; CRC State party Report Belgium 2010, § 45.

³³⁰ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 99 en 120; Nelson Mandela rules, § 75; Havana rules, § 85.

³³¹ Havana rules, § 85.

³³² Guidelines child friendly justice, § 15.

³³³ Nelson Mandela rules, § 76; Havana rules, § 85; Vienna guidelines, § 24; CRC State party Report Belgium 1995, § 18.

³³⁴ Nelson Mandela rules, § 76.

van de minderjarige (eerste hulp, psychiatrische stoornissen, suïciderisico...)³³⁵; technieken op het vlak van geweldbeheersing (preventie, verbale de-escalatie, bemiddeling en onderhandeling, gebruik van dwang...)³³⁶. Het personeel dat werkt met minderjarigen die bijzondere behoeften hebben (bv. meisjes³³⁷, minderjarigen met een chronische ziekte³³⁸...), moet daartoe specifiek worden opgeleid.³³⁹

146. Het is wenselijk dat opleidingen buiten de (eigen) voorziening en *secondments* worden aangeboden. Eveneens is het wenselijk dat er onafhankelijke personen en organen (onderzoekers, studenten...) in de voorziening aanwezig zijn.³⁴⁰

1.4 Statuut en arbeidsvoorwaarden

147. Het personeel van een voorziening voor gesloten opvang moet op basis van een voltijds professioneel statuut worden tewerkgesteld en genieten van correcte arbeidsvoorwaarden, waaronder een eerlijke verloning.³⁴¹ De personeelsleden moeten in dienst worden genomen door of via de uitvoerende macht³⁴², en gepaste externe bijstand (bv. psychologische begeleiding na een incident waarbij dwang werd gebruikt³⁴³) krijgen bij de uitoefening van hun job.³⁴⁴

1.5 Samenstelling equipe

1.5.1 Algemeen

148. Het is wenselijk dat de equipe van een voorziening voor gesloten opvang een gemengde bezetting (mannen en vrouwen) heeft.³⁴⁵ Indien het gaat om een voorziening voor meisjes³⁴⁶, zijn de vereisten strenger: sommige bronnen stellen dat hier enkel vrouwelijke personeelsleden mogen werken

³³⁵ Nelson Mandela rules, § 76 (m.b.t. eerste hulp); CPT standard, health care, § 42 (m.b.t. psychiatrische stoornissen); CPT standard, health care, § 58 (m.b.t. suïciderisico).

³³⁶ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 120; CPT standard, psychiatric establishments, § 46; Nelson Mandela rules, § 76 en 82; Basic principles use of force and firearms, § 19 en 20; Guidelines Alternative Care of Children, § 116.

³³⁷ CPT standard, women in prison, § 5; Bangkok rules, § 32 en 33.

³³⁸ Guidelines Alternative Care of Children, § 117.

³³⁹ Nelson Mandela rules, § 76.

³⁴⁰ CPT standard, psychiatric establishments, § 46. De finaliteit van deze vereiste wordt in de betrokken CPT Standard als volgt toegelicht: "External stimulation and support are also necessary to ensure that the staff of psychiatric establishments do not become too isolated".

³⁴¹ Havana rules, § 83; Nelson Mandela rules, § 74.

³⁴² Nelson Mandela rules, § 74; de betrokken bepaling van de Nelson Mandela Rules luidt als volgt: "To secure the foregoing ends, personnel shall be appointed on a full-time basis as professional prison staff and *have civil service status with security of tenure (...)*" (eigen cursivering). 'Civil service status' kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd en vertaald, maar uit geraadpleegde online bronnen blijkt dat deze bepaling vooral beoogt dat het personeel niet wordt tewerkgesteld door het leger en/of de politie maar dus wel door of via de uitvoerende macht, zie:

https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/handbook_3rd_ed_english_v5_web.pdf.

³⁴³ Basic principles use of force and firearms, § 21.

³⁴⁴ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 120.

³⁴⁵ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 119; CPT standard, women in prison, § 5; CPT standard, women deprived of their liberty, § 23.

³⁴⁶ In de internationale bronnen wordt niet duidelijk gedefinieerd wat onder 'voorziening voor meisjes' moet worden verstaan; het zou kunnen gaan om voorzieningen waar uitsluitend meisjes verblijven, maar ook 'gemengde voorzieningen' (waar dus zowel jongens als meisjes verblijven) zouden hier onder kunnen vallen.

en aanwezig zijn³⁴⁷, andere bronnen vereisen dat het personeel 'hoofdzakelijk' uit vrouwen bestaat.³⁴⁸ Ook het aanwerven van personen die tot etnische minderheden behoren wordt aangemoedigd.³⁴⁹

149. De equipe moet de nodige gespecialiseerde profielen omvatten, te weten: psychiaters, psychologen, sociaal werkers, opvoeders en vakleraren.³⁵⁰ Wat de gehandicaptenzorg betreft, moet het team bovendien ergotherapeuten omvatten.³⁵¹

1.5.2 Medisch personeel

150. Een specifieke categorie van personeel in een voorziening voor gesloten opvang, is het medisch personeel. Het medisch personeel moet bestaan uit een interdisciplinair team met voldoende gekwalificeerde personen, waaronder artsen.³⁵² Minderjarigen-bewoners kunnen in beginsel geen medische taken uitoefenen, noch instaan voor de distributie van medicijnen.³⁵³

151. Het medisch personeel moet specifieke kennis bezitten omtrent de ziektebeelden die in gesloten voorzieningen voorkomen en het medisch handelen daarop afstemmen.³⁵⁴ In voorzieningen voor meisjes moet het, met het oog op het waarborgen van het principe van '*equivalence of care*', ook specifiek zijn opgeleid om vrouwen te behandelen, incl. op gynaecologisch vlak.³⁵⁵

152. Het medisch personeel moet, met het oog op het waarborgen van zijn onafhankelijkheid, zo veel als mogelijk gelijk worden gesteld met het medisch personeel van de maatschappij.³⁵⁶ Zijn werk moet worden gesuperviseerd door een gekwalificeerde medische autoriteit.³⁵⁷

153. De leden van het medisch personeel moeten een team vormen dat regelmatig samenkomt onder het gezag van een ervaren arts.³⁵⁸

154. De beslissingen van het medisch personeel mogen enkel worden genomen op basis van medische criteria.³⁵⁹ De arts die de minderjarige in de voorziening behandelt (of zal behandelen) mag niet worden gevraagd te verklaren dat de betrokken minderjarige geschikt is om te worden geplaatst,

³⁴⁷ Nelson Mandela rules, § 81. Er wordt wel verduidelijkt dat deze regel niet uitsluit dat mannelijke personeelsleden, in het bijzonder artsen en leraren, er hun professionele taken uitoefenen, noch dat mannelijke personeelsleden de voorziening betreden begeleid door een vrouwelijk personeelslid. Hoger in dit onderzoek werd al gewezen op het recht voor meisjes in gesloten opvang om te worden onderzocht door een vrouwelijke arts. O.i. sluiten deze twee zaken (nl. werkzaamheden uitgevoerd door een mannelijke arts maar mogelijkheid voor meisjes om te verzoeken door een vrouwelijke arts te worden onderzocht) elkaar niet uit.

³⁴⁸ CPT standard, women in prison, § 5.

³⁴⁹ GC nr. 2 bij het VN anti-folterverdrag, § 24.

³⁵⁰ Havana rules, § 81; Nelson Mandela rules, § 78.

³⁵¹ CPT standard, psychiatric establishments, § 42.

³⁵² Nelson Mandela rules, § 25.

³⁵³ CPT standard, health care, § 76.

³⁵⁴ CPT standard, health care, § 75.

³⁵⁵ CPT standard, women in prison.

³⁵⁶ CPT standard, health care, § 71. Uit de internationale bronnen blijkt dat het waarborgen van die onafhankelijkheid in het kader van gesloten opvang niet altijd evident is, gelet op de – potentieel tegenstrijdige – belangen van de nood aan behandeling (van zieke minderjarigen-bewoners) enerzijds en overwegingen van management van de voorziening en veiligheid anderzijds. Wat dan die 'gelijkstelling' precies moet inhouden, wordt niet verder uitgeklaard.

³⁵⁷ CPT standard, health care, § 72.

³⁵⁸ CPT standard, health care, § 40.

³⁵⁹ CPT standard, health care, § 72.

noch om in opdracht van een autoriteit³⁶⁰ fouilles aan het lichaam of andere onderzoeken (bv. Onderzoekingen³⁶¹) uit te voeren, tenzij in een noodgeval waarbij geen andere arts kan worden geroepen.³⁶² Zijn professionele plicht blijft gelden, zelfs als de minderjarige die hij behandelt de medische regels overtreedt of bedreigingen of geweld gebruikt.³⁶³

155. Wat de gehandicaptenzorg betreft, wordt melding gemaakt van het zgn. ‘hulppersoneel’, waarmee (hoewel niet uitdrukkelijk omschreven) wordt bedoeld op personeel dat helpt bij het uitvoeren van medische taken maar geen gekwalificeerd medisch of verplegend personeel is.³⁶⁴ Dit hulppersoneel moet, indien daar gebruik van wordt gemaakt, worden gesuperviseerd door het gekwalificeerde medisch personeel dat in de voorziening werkzaam is.³⁶⁵ Bovendien gelden voor dit personeel de hierboven beschreven vereisten inzake aanwerving en selectie en opleiding.

1.6 Personeelsnorm

156. In een voorziening voor gesloten opvang moet een voldoende aantal personeelsleden, incl. gespecialiseerde profielen (zie vorig nr.), tewerk worden gesteld³⁶⁶, ook 's nachts en in het weekend.³⁶⁷ Hierbij is het uitgangspunt dat een personeelslid de mogelijkheid moet hebben om een minderjarige individuele aandacht te geven en, omgekeerd, een minderjarige de mogelijkheid een band op te bouwen met een specifiek personeelslid.³⁶⁸ Het ‘voldoende’ aantal moet ook worden bekeken vanuit de mogelijkheid om de minderjarigen-bewoners t.o.v. elkaar te kunnen beschermen.³⁶⁹

1.7 Organisatie van het werk

157. Het personeel van een voorziening voor gesloten opvang moet worden georganiseerd en geleid op een manier die de communicatie tussen de (verschillende categorieën van) personeelsleden, incl. de administratie³⁷⁰, bevordert.³⁷¹

Wat de gehandicaptenzorg betreft, houdt dergelijke organisatie in dat het personeel van de voorziening bestaat uit één of meerdere teams die regelmatig samenkomen onder het gezag van een ervaren arts.³⁷²

³⁶⁰ Er wordt niet verduidelijkt wat onder ‘een autoriteit’ moet worden verstaan. O.i. is dit, in het licht van de medische onafhankelijkheid die moet worden gewaarborgd, zeer breed te interpreteren als (de directeur van) de voorziening, de overheid...

³⁶¹ Principles of medical ethics, § 4.

³⁶² CPT standard, health care, § 73.

³⁶³ CPT standard, health care, § 74.

³⁶⁴ Zie CPT standard, psychiatric establishments, § 28: “The information at the CPT's disposal suggests that when deliberate ill-treatment by staff in psychiatric establishments does occur, such auxiliary staff rather than medical or qualified nursing staff are often the persons at fault”. Dit is een vereiste die hoofdzakelijk relevant lijkt te zijn voor de gehandicaptenzorg (cf. hulppersoneel), zodat we deze enkel voor deze categorie hebben meegenomen.

³⁶⁵ CPT standard, psychiatric establishments, § 28.

³⁶⁶ Nelson Mandela rules, § 78; Havana rules, § 81; CPT standard, psychiatric establishments, § 42.

³⁶⁷ CPT standard, psychiatric establishments, § 30.

³⁶⁸ Guidelines Alternative Care of Children, § 127.

³⁶⁹ CPT standard, psychiatric establishments, § 30.

³⁷⁰ De internationale bronnen verduidelijken niet wat onder ‘administratie’ moet worden verstaan. Uit de betrokken bepaling kan wel worden afgeleid dat hiermee het personeel van een voorziening dat niet direct werkt/in contact staat met de minderjarigen (zoals bv. de directeur) wordt bedoeld.

³⁷¹ Havana rules, § 84.

³⁷² CPT standard, psychiatric establishments, § 31 en 45.

158. De organisatie van het werk heeft ook betrekking op de relatie tussen het personeel en de minderjarigen-bewoners van de voorziening. Elke voorziening moet een gedragscode voor de omgang met minderjarigen hebben, waarin de rol van elk personeelslid wordt omschreven en duidelijke rapporteringsprocedures in geval van professioneel wangedrag worden bepaald.³⁷³ Die gedragscode houdt minstens de volgende regels in:

- Het personeel respecteert en beschermt de menselijke waardigheid en fundamentele mensenrechten van iedere minderjarige, wat onder andere inhoudt een verbod op iedere vorm van wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing; een verbod op iedere vorm van corruptie³⁷⁴; de bescherming van de fysieke en mentale gezondheid van iedere minderjarige³⁷⁵; het waarborgen van het recht op privacy van iedere minderjarige, incl. wat betreft de informatie die op vertrouwelijke wijze door de minderjarige of zijn familie aan het personeel wordt toevertrouwd³⁷⁶; het streven naar een maximale beperking van de verschillen tussen het leven binnen en buiten de voorziening.³⁷⁷
- De directeur van de voorziening, zijn afgevaardigde en het grootste deel van het personeel spreken de taal van het merendeel van de minderjarigen in de voorziening.³⁷⁸ Wanneer nodig, wordt een competente tolk ingeschakeld.³⁷⁹
- Het personeel draagt in beginsel geen uniform.³⁸⁰

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

159. In de Franse Gemeenschap gelden verschillende vereisten op het vlak van personeel. Voor de overheidsinstellingen en het *centre communautaire* vloeien die rechtstreeks voort uit de betrokken regelgeving³⁸¹, voor de inrichtingen die kinderen in gevaar residentieel opvangen worden ze opgelegd via de figuur van de erkenning en daaraan gekoppelde voorwaarden.³⁸²

2.1.1 Opleiding

160. Elk personeelslid dat werkzaam is in een overheidsinstelling of het *centre communautaire*, krijgt een basisopleiding die rekening houdt met zijn oorspronkelijke opleiding en de functie die hij binnen de

³⁷³ Guidelines Alternative Care of Children, § 107.

³⁷⁴ Code of conduct law enforcement officials, § 7.

³⁷⁵ Code of conduct law enforcement officials, § 6.

³⁷⁶ Code of conduct law enforcement officials, § 4.

³⁷⁷ Havana rules, § 87. Zie o.a. ook CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 121 m.b.t. pesterijen; CPT standard, psychiatric establishments, § 44 m.b.t. 'belastende' minderjarigen of minderjaren die geen revalidatiepotentieel hebben.

³⁷⁸ Nelson Mandela rules, § 80.

³⁷⁹ Nelson Mandela rules, § 80.

³⁸⁰ Guidelines Alternative Care of Children, § 80.

³⁸¹ Zie: BFR overheidsinstellingen; Decreet *centre communautaire*.

³⁸² Zie art. 139-140 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming *jo*. BFR 5 december 2018.

voorziening zal uitoefenen.³⁸³ Gedurende de carrière, volgt elk personeelslid een voortgezette opleiding die bestaat uit de uitdieping van de basisopleiding en de actualisering ervan in functie van de evolutie van de kennis.³⁸⁴ Zowel de basisopleiding als de voortgezette opleiding hebben in het bijzonder betrekking op de naleving van de rechten en het belang van de minderjarige, en op de opvoedingsprojecten resp. het actiekader.³⁸⁵ Bovendien wordt de deelneming door personeelsleden aan externe opleidingen aangemoedigd.³⁸⁶

Ook het personeel van inrichtingen voor kinderen in gevaar moet binnen een bepaalde tijdsspanne na de aanstelling een basisopleidingsmodule volgen.³⁸⁷ Dit geldt ook voor de directeur van zo'n inrichting.³⁸⁸ Bovendien is het personeel verplicht om zich voortdurend bij te scholen.³⁸⁹

2.1.2 Samenstelling equipe

2.1.2.1 Algemeen

161. In de overheidsinstellingen, wordt gewerkt met een pluridisciplinair team dat samengesteld is uit, ten eerste, een psycho-medisch-sociaal team bestaande uit psychiaters, (algemene) artsen, psychologen, maatschappelijke assistenten en verplegers en, ten tweede, een opvoedingsteam bestaande uit opvoeders, leerkrachten en opleiders, incl. filosofische en godsdienstige adviseurs.³⁹⁰ In het *centre communautaire* wordt gewerkt met een psychosocio-educatief team, bestaande uit minstens een psycholoog, een opvoeder, een maatschappelijk werker en een opleider of leraar.³⁹¹

2.1.2.2 Medisch personeel

162. Zowel aan de overheidsinstellingen als aan het *centre communautaire* is een medische dienst verbonden.³⁹² De zorgverleners van de medische dienst behouden hun professionele onafhankelijkheid. Hun beoordelingen en beslissingen m.b.t. de gezondheid van de minderjarige zijn uitsluitend gebaseerd op medische criteria.³⁹³

³⁸³ Art. 6, eerste lid BFR overheidsinstellingen; art. 15, eerste lid Decreet *centre communautaire*. Wat betreft de overheidsinstellingen, is bepaald dat de basisopleiding moet plaatsvinden binnen de zes maanden na de indiensttreding van het betrokken personeelslid.

³⁸⁴ Art. 6, tweede lid BFR overheidsinstellingen; art. 15, tweede lid Decreet *centre communautaire* (in dit laatste decreet aangeduid als 'permanente bijscholing').

³⁸⁵ Art. 6, derde lid BFR overheidsinstellingen; art. 15, derde lid Decreet *centre communautaire*. Voor elk type van opvang in de overheidsinstellingen beschrijft het (aan de verschillende overheidsinstellingen gemene) opvoedingsproject o.a. de theoretische en methodologische referenties van het optreden en de taken en opdrachten van de personeelsleden in de uitvoering ervan (zie art. 14 BFR overheidsinstellingen). Voor het *centre communautaire* wordt dit aangeduid als het 'actiekader' (zie art. 16 Decreet *centre communautaire*).

³⁸⁶ Art. 6, vierde lid BFR overheidsinstellingen; art. 15, vierde lid Decreet *centre communautaire*.

³⁸⁷ Art. 22, tweede en derde lid BFR 5 december 2018.

³⁸⁸ Art. 22, vierde en vijfde lid BFR 5 december 2018.

³⁸⁹ Art. 22, eerste lid BFR 5 december 2018.

³⁹⁰ Art. 16 BFR overheidsinstellingen.

³⁹¹ Art. 1, 9° jo. art. 18 Decreet *centre communautaire*.

³⁹² Art. 32, § 1 BFR overheidsinstellingen; art. 46, § 1 Decreet *centre communautaire*.

³⁹³ Art. 37 BFR overheidsinstellingen; art. 51 Decreet *centre communautaire*.

2.1.3 Personeelsnorm

163. Voor de inrichtingen voor kinderen in gevaar is een minimum ‘reëel personeelskader’ vastgesteld, dat afhankelijk is van het aantal voltijdse equivalenten waarvoor de inrichting werd erkend (bv. indien het personeelskader van een inrichting werd erkend voor 5 voltijdse equivalenten, moet het reële personeelskader minimum 93% daarvan, dus minimum 4,65 voltijdse equivalenten, omvatten). Indien aan deze norm niet wordt voldaan, kunnen daar (na verloop van tijd) allerlei consequenties aan worden verbonden (verplichting tot het verstrekken van inlichtingen t.o.v. de administratie, opstellen actieplan, verlagen subsidies, wijzigen/verlagen aantal erkende opvangplaatsen).³⁹⁴

2.2 Nederland

164. De gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen organiseert zich op zodanige wijze, voorziet zich kwalitatief en kwantitatief zodanig van personeel en materieel en draagt zorg voor een zodanige verantwoordelijkheidstoedeling, dat verantwoorde hulp kan worden geboden.³⁹⁵

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Personeelsbeleid

3.1.1 Toetsing

165. Het personeel van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum behoort tot het agentschap Opgroeien en valt dus onder het personeelsbeleid van de Vlaamse overheid zoals omschreven in het Vlaams Personeelsstatuut³⁹⁶, een formeel en geschreven document. Het Vlaams Personeelsstatuut behandelt de volgende aspecten: rekrutering en selectie³⁹⁷, opleiding³⁹⁸, statuut en arbeidsvoorwaarden (salaris, toelagen, sociale voordelen...)³⁹⁹, mogelijkheid tot het melden van een onregelmatigheid bij de Vlaamse Ombudsman.⁴⁰⁰ Specifiek voor de omgang met minderjarigen is er de ‘deontologische code gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand’.⁴⁰¹ Dergelijke code is er echter niet voor het personeel van het Vlaams detentiecentrum.

De voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moeten een kwaliteitsbeleid hebben dat onder andere het personeelsbeleid omschrijft.⁴⁰² Er kan dus van worden uitgegaan dat deze voorzieningen, conform de internationale vereisten, een personeelsbeleid hebben dat is opgenomen in een formeel en

³⁹⁴ Art. 23 BFR 5 december 2018.

³⁹⁵ Art. 4.1.1, tweede lid Jeugdwet.

³⁹⁶ D.i. het Vlaams personeelsstatuut.

³⁹⁷ Art. III.1-III.33 Vlaams Personeelsstatuut.

³⁹⁸ Art. II.6 Vlaams Personeelsstatuut.

³⁹⁹ Art. VII.1-VII.217 Vlaams Personeelsstatuut.

⁴⁰⁰ Art. II.3-II.4 Vlaams Personeelsstatuut.

⁴⁰¹ Te raadplegen via: <https://www.vlaanderen.be/publicaties/deontologische-code-gemeenschapsinstellingen-voor-bijzondere-jeugdbijstand>.

⁴⁰² Art. 28 BVR voorzieningen jeugdhulp.

geschreven document. Er wordt echter niet bepaald welke aspecten dat personeelsbeleid moet behandelen.

3.1.2 Aanbevelingen

166. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat het personeelsbeleid een gedragscode voor de omgang met minderjarigen omvat.
 - Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (An).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de ‘deontologische code gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand’ (zie vorig nr.).
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat het personeelsbeleid de internationaal vereiste aspecten behandelt, nl. aanwerving en selectie; opleiding; statuut en arbeidsvoorwaarden; gedragscode voor de omgang met minderjarigen; klachtrecht in geval van schending van ethische en professionele standaarden.
 - Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (An).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij het Vlaams Personeelsstatuut en de ‘deontologische code gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand’, waarin deze aspecten worden behandeld (zie vorig nr.).

3.2 Aanwerving en selectie

3.2.1 Toetsing

167. Het Vlaams Personeelsstatuut (hierna ook ‘het VPS’) vormt de basis voor de aanwerving en selectie van het personeel van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.⁴⁰³ Per selectie wordt bijkomend een selectiereglement vastgesteld, waarin onder andere wordt bepaald welke diploma’s toegang geven tot de procedure, het aantal en de aard van de testen en de criteria op basis waarvan de geschiktheid of het geslaagd zijn beoordeeld worden.⁴⁰⁴ Wat betreft de conformiteit met het internationale kader, kan het volgende worden gezegd:

- Uit het hele systeem, zoals opgenomen in het Vlaams Personeelsstatuut (en nader uitgewerkt in het functie specifieke selectiereglement), blijkt dat de selectie zorgvuldig en aan de hand van een behoorlijke procedure gebeurt (zie in het bijzonder Deel III, Hoofdstuk 2 van het VPS: ‘De selectie via een objectief wervingssysteem’).
- De internationaal vooropgestelde selectiecriteria zijn, minstens op algemene wijze, in het Vlaams Personeelsstatuut opgenomen:
 - De kandidaat moet een gedrag hebben dat in overeenstemming is met de eisen van de beoogde betrekking, alsook de medische geschiktheid bezitten die vereist is voor de uit

⁴⁰³ Art. III.1-III.33 Vlaams Personeelsstatuut.

⁴⁰⁴ De toelichting bij het Vlaams personeelsstatuut zegt hierover het volgende: “De selectieonderdelen worden dus niet meer opgesomd in het Vlaams personeelsstatuut, maar moeten wel beantwoorden aan de criteria opgenomen in de omzendbrief “Kwaliteitscriteria voor selectoren en selecties (omzendbrief BZ 2014/5 van 23 mei 2014) die de minimale stappen voor een kwaliteitsvolle selectie bevat zoals cv-screening en gestructureerd interview”.

te oefenen functie.⁴⁰⁵ Dit correspondeert met de internationale vereiste van het bezitten van de morele, psychologische en fysieke capaciteit om met minderjarigen te werken.

- De kandidaat moet slagen voor een vergelijkende selectie via een objectief wervings-systeem.⁴⁰⁶ De internationale vereiste van het slagen voor een theoretisch examen/*assessment* is dus gewaarborgd. Bovendien kan, voor specifieke personeelscategorieën, het programma van de proeftijd voorzien in het slagen voor een competentieproef en/of het afleggen van praktische proeven.⁴⁰⁷
- Tot slot moet de kandidaat het diploma of studiegetuigschrift bezitten dat overeenstemt met het administratief niveau van de functie waarin wordt aangeworven.⁴⁰⁸ Dit zorgt er dus voor dat het (toekomstige) personeelslid adequaat gediplomeerd is.
- Voor (de aanwerving van) de directeur van een gemeenschapsinstelling of het Vlaams detentiecentrum geldt eveneens de diploma-vereiste zoals hierboven beschreven. De internationaal vooropgestelde criteria i.v.m. het bezitten van de nodige ervaring en beschikken over administratieve capaciteiten, staan niet (uitdrukkelijk) in het Vlaams Personeelsstatuut.
- Het Vlaams Personeelsstatuut bevat tevens een heel systeem m.b.t. de evaluatie gedurende de loopbaan.⁴⁰⁹ Hoewel het (blijven) voldoen aan de hierboven beschreven selectiecriteria daarbij niet uitdrukkelijk wordt vermeld, kan er o.i. van worden uitgegaan dat dit inherent van het evaluatiesysteem deel uitmaakt.⁴¹⁰

Het personeel van de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet van goed zedelijk gedrag zijn⁴¹¹ en zijn gezondheidstoestand mag geen gevaar inhouden voor de minderjarigen met wie het in contact komt.⁴¹² Dit correspondeert met de internationale vereiste van het bezitten van de morele, psychologische en fysieke capaciteit om met minderjarigen te werken.⁴¹³ Over de overige internationaal vereiste elementen (het slagen voor een theoretisch en praktisch examen/*assessment*; de diplomaverreiste; de directeur van de voorziening; de periodieke evaluatie van de selectiecriteria; de selectieprocedure) is niets bepaald.

⁴⁰⁵ Art. III.1, § 1 Vlaams personeelsstatuut.

⁴⁰⁶ Art. III.2, 2° Vlaams personeelsstatuut.

⁴⁰⁷ Art. III.16, § 1, derde lid Vlaams personeelsstatuut.

⁴⁰⁸ Art. III.2, 2° Vlaams personeelsstatuut.

⁴⁰⁹ Art. IV.1-IV.11 Vlaams personeelsstatuut.

⁴¹⁰ De selectiecriteria m.b.t. het slagen voor een theoretisch en praktisch examen/*assessment* en het bezitten van een bepaald diploma of studiegetuigschrift, lijken hoe dan ook niet opnieuw te moeten worden geëvalueerd. Het eerste selectie criterium, m.b.t. het vereiste gedrag en de medische geschiktheid, zal onvermijdelijk deel uitmaken van de (algemene) evaluatieprocedure die is voorzien (de evaluatie heeft immers betrekking op 'de prestaties en de wijze waarop ze werden geleverd', cf. art. IV.1, § 1 Vlaams personeelsstatuut).

⁴¹¹ Daarvoor moet een uittreksel uit het strafregister worden voorgelegd dat een model omvat als vermeld in artikel 596, tweede lid van het Wetboek van Strafvordering. Het betreft het attest dat erop gericht is toegang te krijgen tot een activiteit die onder opvoeding, psycho-medisch-sociale begeleiding, hulpverlening aan de jeugd, kindbescherming, animatie of begeleiding van minderjarigen valt.

⁴¹² Art. 11, tweede lid, 4° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁴¹³ Het personeel moet ook een geattesteerde kennis van het Nederlands hebben.

3.2.2 Aanbevelingen

168. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet er tevens voor worden gezorgd dat de directeur (mede) geselecteerd wordt op basis van zijn ervaring en het beschikken over administratieve capaciteiten.
 - Dit is iets dat in de praktijk moet worden georganiseerd (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de gehele aanwerving en selectie van het personeel (cf. selectiecriteria; evaluatie selectiecriteria gedurende loopbaan; behoorlijke selectieprocedure; aanwerving en selectie directeur) plaatsvindt conform het internationale kader, gezien op heden enkel gewaarborgd wordt dat de selectie van het personeel gebeurt op basis van de capaciteit om met minderjarigen te werken.
 - Dit is iets dat in de praktijk moet gebeuren (P), waarbij we het logisch achten om de basisuitgangspunten hieromtrent in de regelgeving op te nemen (Pw). Die uitgangspunten kunnen dan bij concrete vacatures worden gepreciseerd.
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor het personeel van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum (cf. Vlaams Personeelsstatuut).

3.3 Opleiding

3.3.1 Toetsing

169. Het Vlaams Personeelsstatuut bevat een regeling omtrent opleiding, die van toepassing is op het personeel van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum. Het personeelslid heeft recht op informatie en vorming m.b.t. de aspecten die nuttig zijn voor de functie-uitoefening en de uitbouw van de beroepsloopbaan.⁴¹⁴ Het personeelslid houdt zich ook op de hoogte van de technieken, reglementeringen en navorsingen in de materies waarmee hij belast is.⁴¹⁵ In de toelichting bij het VPS wordt verduidelijkt dat dit laatste element betrekking heeft op (het volgen van) bijscholing door het personeel. Die vorming/bijscholing is een plicht wanneer zij noodzakelijk blijkt voor een betere uitoefening van de functie of het functioneren van de entiteit; de kosten ervan worden gedragen door de Vlaamse overheid.⁴¹⁶ Het Vlaams Personeelsstatuut waarborgt dus de opleiding van het personeel van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, zowel bij indiensttreding als gedurende de carrière (cf. bijscholing). Er is wel niets bepaald over de inhoud van de opleiding(en)⁴¹⁷, noch over het volgen van (bijkomende) opleidingen door het personeel dat met behoeftige minderjarigen werkt.

⁴¹⁴ Art. II.6, § 1 Vlaams personeelsstatuut.

⁴¹⁵ Art. II.6, § 2 Vlaams personeelsstatuut.

⁴¹⁶ Art. II.6, § 3 Vlaams personeelsstatuut.

⁴¹⁷ Uitzondering hierop vormt art. 3, § 2, 1° Jeugd delinquentiedecreet, dat stelt dat elk optreden in het kader van het decreet wordt uitgevoerd 'door personen die een speciale en aangehouden vorming hebben genoten over het jeugdrecht'.

De voorzieningen beveiligend verblijf moeten zorgen voor een professionalisering van het personeel, door intensieve coaching, vorming en permanente ondersteuning ervan.⁴¹⁸ Hoewel niet uitdrukkelijk bepaald, lijkt dit er toch op te wijzen dat het personeel zowel bij indiensttreding als gedurende de carrière wordt opgeleid m.b.t. de uit te oefenen taken. Er is niets bepaald over de inhoud van de opleiding, noch over bijkomende opleidingen voor zij die met behoeftige minderjarige werken. Omtrent de opleiding van het personeel van de GES+, is niets bepaald.

3.3.2 Aanbevelingen

170. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf moet worden verzekerd dat de inhoud van de aangeboden opleiding(en) de internationaal vereiste aspecten betreft⁴¹⁹, alsook dat het personeel dat met behoeftige minderjarigen werkt daartoe specifiek wordt opgeleid.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
2. Voor de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat het personeel wordt opgeleid conform de internationale vereisten, m.n. m.b.t. het tijdstip van de opleiding (zowel bij indiensttreding als gedurende de carrière), de inhoud van de opleiding, en de (bijkomende) opleidingen voor personeel dat met behoeftige minderjarigen werkt.
 - Dit is iets dat in de praktijk moet gebeuren (P), waarbij we het logisch achten om de basisuitgangspunten hieromtrent in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor het personeel van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum (cf. Vlaams Personeelsstatuut), maar ook in de Franse Gemeenschap geldt ter zake voor de overheidsinstellingen en het centre communautaire een gedetailleerde regeling.
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang is het wenselijk dat er opleidingen buiten de eigen voorziening en *secondments* worden aangeboden, en er onafhankelijke personen en organen in de voorziening aanwezig zijn.⁴²⁰
 - Dit is iets dat in de praktijk moet gebeuren (P), waarbij we het niet nodig vinden dit in de regelgeving op te nemen (Pn).

⁴¹⁸ Art. 15, 9° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁴¹⁹ Het betreft de volgende aspecten: omgaan met minderjarigen; relevante internationale en nationale regelgeving; rechten en plichten van het personeel bij de uitoefening van hun taken; gezondheid van de minderjarigen; technieken op het vlak van geweldbeheersing.

⁴²⁰ Hoger, bij het internationale kader, werd er al op gewezen wat onder 'onafhankelijke personen en organen' moet worden verstaan (nl. onderzoekers, studenten,...) en wat de finaliteit daarvan is (nl. ervoor zorgen dat het personeel van de betrokken voorzieningen niet te geïsoleerd wordt).

3.4 Statuut en arbeidsvoorwaarden

3.4.1 Toetsing⁴²¹

171. Het personeel van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum wordt tewerkgesteld op basis van een professioneel statuut, nl. het Vlaams Personeelsstatuut. De arbeidsvoorwaarden, waaronder het salaris, sociale voordelen, verloven..., worden eveneens in dat statuut bepaald.⁴²² Conform het internationale kader, worden de personeelsleden in dienst genomen door de uitvoerende macht, nl. de Vlaamse overheid. Het personeelsstatuut bepaalt niets over externe bijstand voor het personeel.

Omtrent het statuut en de arbeidsvoorwaarden van het personeel van de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is, althans in de sectorale regelgeving, erg weinig bepaald. Wel vloeien uit de tewerkstelling van het betrokken personeel op basis van het gemeen arbeidsrechtelijk statuut, al verschillende waarborgen voort op het vlak van professionaliteit en correcte arbeidsvoorwaarden (zoals o.a. billijke verloning). Ook de subsidiëring van deze voorzieningen door de Vlaamse overheid zorgt ervoor dat de personeelsleden op basis van een professioneel statuut (en dus bv. niet als vrijwilliger) tewerkgesteld worden; minimaal 70% van de toegekende subsidies moet immers voor personeelskosten worden aangewend.⁴²³ Deze subsidiëring, in combinatie met de voor de sector geldende (en te respecteren) barema's⁴²⁴, zorgt er ook voor dat de verloning van de personeelsleden correct is. De personeelsleden worden niet rechtstreeks door de Vlaamse overheid in dienst genomen, maar wel door een voorziening die op haar beurt door die Vlaamse overheid wordt erkend, wat o.i. conform de internationale standaard ter zake is. Ook hier is niets bepaald over externe bijstand⁴²⁵ voor het personeel.

3.4.2 Aanbevelingen

172. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet het personeel gepaste externe bijstand krijgen bij de uitoefening van de job/functie, zoals bv. psychologische begeleiding na een incident waarbij dwang werd gebruikt.
 - Dit is een element dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).

⁴²¹ De internationale vereiste van 'voltijdse tewerkstelling' vloeit o.i. voort uit de bezorgdheid dat geen vrijwilligers maar wel professionals tewerk worden gesteld in voorzieningen voor gesloten opvang (cf. 'voltijds professioneel statuut' in de internationale bronnen). In het licht van de waarborgen die ter zake op Vlaams niveau zijn voorzien, lijkt die (afzonderlijke) vereiste ons (allicht) minder relevant zodat we ze hier niet afzonderlijk bespreken.

⁴²² Art. VII.1-VII.13 Vlaams personeelsstatuut.

⁴²³ Art. 38, eerste lid BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁴²⁴ De personeelsleden van de private voorzieningen vallen onder de salarisschalen van het paritair comité 319 - private sector, zie: <https://jongerenwelzijn.be/professionelen/private-voorzieningen/salarisschalen/>.

⁴²⁵ Zie hoger in het internationale kader; het gaat bv. om psychologische begeleiding na een incident waarbij dwang werd gebruikt.

3.5 Samenstelling equipe

3.5.1 Algemeen

3.5.1.1 Toetsing

173. Voor het personeel van de gemeenschapsinstellingen wordt ernaar gestreefd een evenredige vertegenwoordiging tussen mannen en vrouwen te realiseren bij het opvoedings- en toezichthoudend personeel. Daarbij wordt evenwel minimaal 50% tot maximaal 80%⁴²⁶ van de betrekkingen in elk begeleidingsteam voorbehouden aan personen van hetzelfde geslacht als de hun toe te vertrouwen personen.⁴²⁷ Dit lijkt dus te beantwoorden aan wat internationaal wordt gevraagd: er wordt gestreefd naar een gemengde bezetting en tegelijkertijd wordt het geslacht van het personeel (mannelijk / vrouwelijk) in belangrijke mate afgestemd op (het geslacht van) de minderjarigen die in de voorziening verblijven. Voor de andere categorieën van gesloten opvang is niets bepaald omtrent de vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in de personeelsequipe.

174. Wat betreft het aanwerven van personen die tot etnische minderheden behoren, kan voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum worden gewezen op het personeelsbeleid van de Vlaamse overheid m.b.t. de evenredige participatie op de arbeidsmarkt, in het kader waarvan gestreefd wordt naar een evenredige participatie en gelijke behandeling van (onder andere) personen van buitenlandse herkomst.⁴²⁸ Om dit te realiseren wordt gewerkt met streefcijfers, waarbij het streefcijfer voor personen van buitenlandse herkomst 10% is.⁴²⁹ Voor de andere categorieën van gesloten opvang is er niets voorzien om de aanwerving van etnische minderheden te bevorderen.

175. Wat betreft de aanwezigheid van gespecialiseerde profielen in de personeelsequipe, is enkel iets bepaald voor de GES+; de teams die in deze voorzieningen belast zijn met de diagnostiek en behandeling zijn multidisciplinair samengesteld en bestaan minimaal uit een master in de psychologische of pedagogische wetenschappen, een bachelor in het sociaal werk en een kinder- en jeugdpsychiater.⁴³⁰ Worden hier dus niet vermeld, hoewel internationaal vereist: vakleraren en ergotherapeuten. Voor de andere categorieën van gesloten opvang is hieromtrent niets bepaald.

3.5.1.2 Aanbevelingen

176. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor het Vlaams detentiecentrum, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is het wenselijk dat de personeelsequipe een gemengde bezetting (mannen en vrouwen) heeft. In voorzieningen voor meisjes, moet er – minstens – voor worden gezorgd dat het personeel hoofdzakelijk uit vrouwen bestaat.
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is het wenselijk dat de personeelsequipe profielen bevat die tot etnische minderheden behoren.

⁴²⁶ Op grond van art. 1 het MB begeleidingsteams gemeenschapsinstellingen, mag dit percentage (80%) voor de gemeenschapsinstellingen De Kempen, De Zande en De Grubbe overschreden worden.

⁴²⁷ Art. 6 BVR gelijke kansen Vlaamse administratie.

⁴²⁸ Zie het Decreet evenredige participatie arbeidsmarkt *jo.* art. 3 BVR gelijke kansen Vlaamse administratie. Ook vrouwen vallen overigens onder dit beleid, maar de vastgestelde streefcijfers hebben enkel betrekking op vrouwen in middenmanagement en topfuncties.

⁴²⁹ Die doelstelling werd eind 2018 overigens behaald, zie:

<https://overheid.vlaanderen.be/bedrijfsinformatie/buitenlandse-herkomst>.

⁴³⁰ Art. 27/1, 4° BVR voorzieningen jeugdhulp.

3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de personeelsequipe de nodige gespecialiseerde profielen omvat, nl. psychiaters, psychologen, sociaal werkers, opvoeders en vakleraren, en voor de gehandicaptenzorg ook ergotherapeuten. Voor de GES+ is wel al bepaald dat er een multidisciplinair team werkzaam moet zijn, dat uit de vereiste profielen bestaat; enkel de vakleraren en ergotherapeuten worden niet in de regelgeving vermeld.
- De bovenstaande elementen zijn elementen om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het aangewezen vinden om voor elk van de categorieën van gesloten opvang een algemene bepaling op te nemen omtrent de diversiteit onder het personeel, zowel op het vlak van geslacht, als op het vlak van etniciteit en specialisatie (Pw). Daarbij zou de realisatie van voldoende diversiteit onder het personeel als ‘zachte’ doelstelling kunnen worden geformuleerd, dus zonder dat er daadwerkelijke streefcijfers aan gekoppeld worden; de realisatie zal dan in grote mate afhangen van het beleid van elke individuele voorziening. Er zou ook geopteerd kunnen worden voor een ‘hardere’ aanpak, waarbij er effectief streefcijfers worden geformuleerd die (bv.) elk jaar moeten worden gerealiseerd en worden geëvalueerd. Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij het diversiteitsbeleid van de Vlaamse overheid, waarbij om de vijf jaar een Strategisch Gelijkekansen- en diversiteitsplan en ieder jaar een Gelijkekansen- en diversiteitsplan worden opgesteld.⁴³¹ De keuze tussen ‘zachte’ en ‘harde’ aanpak is er echter niet voor: (1) het personeel in voorzieningen voor meisjes; dat moet ‘hoofdzakelijk’ (dus meer dan 50%) uit vrouwen bestaan; (2) de gespecialiseerde profielen in elk van de categorieën van gesloten opvang; elk van deze profielen moet in elke voorziening aanwezig zijn; de internationale bronnen gaan echter niet in op het aantal profielen van elke specialisatie en hun tewerkstellingsgraad, zodat de voorzieningen hieromtrent hun eigen beleid kunnen voeren. De voorgaande zaken (i.v.m. vrouwelijk personeel in voorzieningen voor meisjes en gespecialiseerde profielen) zijn ook als dusdanig in de (op te maken) regelgeving op te nemen.
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die geldt in de Franse Gemeenschap (het betreft een bepaling over de gespecialiseerde profielen binnen de personeelsequipe; ook de andere elementen (geslacht en etniciteit) moeten daarnaast worden verwerkt).

3.5.2 Medisch personeel

3.5.2.1 Toetsing⁴³²

177. Hoewel het internationale kader op het vlak van medisch personeel verschillende, gedetailleerde vereisten bevat, is daaromtrent in de Vlaamse sectorale regelgeving niets bepaald. Een

⁴³¹ Voor meer informatie, zie: <https://overheid.vlaanderen.be/diversiteitsbeleid>.

⁴³² Uit het internationale kader blijkt niet duidelijk of een voorziening voor gesloten opvang al dan niet ‘eigen’ medisch personeel moet hebben (dan wel er beroep kan worden gedaan op personeel van de maatschappij), en zo ja, hoeveel medisch personeel er dan moet zijn. De in dit onderdeel besproken eisen (en toetsing daarvan) wordt om die reden algemeen geformuleerd.

aantal algemene principes vloeit voort uit de Wet Patiëntenrechten tezamen gelezen met de andere relevante (algemene) regelgeving ter zake⁴³³:

- De beroepsbeoefenaar pleegt in het belang van de patiënt multidisciplinair overleg.⁴³⁴ Dit komt (in een welwillende interpretatie) tegemoet aan de internationale vereiste dat het medisch personeel van de voorziening moet bestaan uit een interdisciplinair team, waaronder artsen.
- De patiënt heeft tegenover de beroepsbeoefenaar recht op kwaliteitsvolle dienstverlening die beantwoordt aan zijn behoeften⁴³⁵, en behoort de meest aangepaste zorg te krijgen om zijn pijn te voorkomen, er aandacht voor te hebben, te evalueren, in aanmerking te nemen, te behandelen en te verzachten.⁴³⁶ In een welwillende interpretatie van de Wet Patiëntenrechten kan worden gezegd dat deze bepalingen tegemoet komen aan de internationale vereisten die vooropstellen dat (1) de beslissingen van het medisch personeel enkel mogen worden genomen op basis van medische criteria (want de dienstverlening moet beantwoorden aan de behoeften van de patiënt) en (2) de professionele plicht van de behandelende arts in elk geval blijft gelden (want er is een recht op dienstverlening voor de patiënt). Deze zaken vloeien ook voort uit de hierboven vermelde wetgeving.

Het verbod om minderjarigen-bewoners medische taken te laten uitoefenen, wordt gewaarborgd door de wet uitoefening gezondheidsberoepen.⁴³⁷

Er wordt daarentegen niets bepaald over de vereiste omtrent het beschikken van specifieke kennis door het medisch personeel; de gelijkstelling van het medisch personeel met het personeel van de maatschappij en de supervisie van zijn werk; de organisatie van het medisch personeel; de taken die de behandelende arts niet mag uitoefenen; het (gebeurlijke) hulppersoneel in de GES+.

3.5.2.2 Aanbevelingen

178. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat (de organisatie en werking van) het medisch personeel strookt met het internationale kader. De Wet Patiëntenrechten bevat, tezamen met de andere (algemene) regelgeving ter zake, een aantal principes die ook van toepassing zijn op het medisch personeel in voorzieningen voor gesloten opvang, maar die (zeer) algemeen blijven. In het bijzonder moet ervoor worden gezorgd dat:
 - Het medisch personeel specifieke kennis bezit omtrent de ziektebeelden die in gesloten voorzieningen voorkomen en, in voorzieningen waar meisjes verblijven, het behandelen van vrouwen (incl. op gynaecologisch vlak).
 - Dit is een element dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we geen regelgevend optreden nodig achten (Pn).
 - Het medisch personeel zo veel als mogelijk gelijk wordt gesteld met het medisch personeel van de maatschappijen zijn werk wordt gesuperviseerd door een

⁴³³ D.i. de Gecoördineerde wet uitoefening gezondheidsberoepen, de Wet praktijkvoering gezondheidszorg, en de Wet verzekering geneeskundige verzorging.

⁴³⁴ Art. 4 Wet Patiëntenrechten.

⁴³⁵ Art. 5 Wet Patiëntenrechten.

⁴³⁶ Art. 11bis Wet Patiëntenrechten.

⁴³⁷ Art. 3, § 1 Gecoördineerde wet uitoefening gezondheidsberoepen. Dit geldt natuurlijk ook voor andere niet-bevoegde personen (en niet enkel t.a.v. minderjarigen-bewoners).

gekwalficeerde medische autoriteit, met het oog op het waarborgen van zijn onafhankelijkheid.

- Dit is een element dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we geen regelgevend optreden nodig achten (Pn).⁴³⁸
- De leden van het medisch personeel een team vormen dat regelmatig samenkomt onder het gezag van een ervaren arts.
 - Dit is een element dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we geen regelgevend optreden nodig achten (Pn).
- De beslissingen van het medisch personeel enkel genomen worden op basis van medische criteria en de professionele plicht van de behandelende arts in elk geval blijft gelden (ook bij wangedrag van de minderjarige). Ook mag de behandelende arts bepaalde taken niet uitoefenen, tenzij in een noodgeval waarbij geen andere arts kan worden geroepen.⁴³⁹
 - Zoals hoger aangegeven, bevat de Wet Patiëntenrechten een aantal algemene bepalingen die, in een zeer ruime/welwillende interpretatie ervan, aan deze internationale vereisten tegemoetkomen. Het is o.i. dan ook niet nodig om ze verder in de regelgeving te gaan opnemen/detailleren (Pn). Op het voorgaande zouden we wel een uitzondering maken voor de vereiste dat de behandelende arts bepaalde taken niet mag uitoefenen (tenzij in noodgevallen); daarvoor zouden we dus wel een regelgevende bepaling voorzien (Pw).
 - Voor dergelijke regelgevende bepaling hebben we geen inspiratie gevonden.
- Als er in de GES+ gebruik wordt gemaakt van ‘hulppersoneel’, dit gebeurt conform de internationale vereisten (op het vlak van aanwerving en selectie, opleiding en supervisie).
 - Dit is een element dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we geen regelgevend optreden nodig achten (Pn).

3.6 Personeelsnorm

3.6.1 Toetsing

179. Voor geen van de categorieën van gesloten opvang is iets bepaald omtrent de aanwezigheid van voldoende personeel in de voorziening.

Dergelijke aanwezigheid hangt o.i. (hoofdzakelijk) af van twee elementen. Het eerste element betreft het aanwerven van voldoende personeel (voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum) dan wel voldoende subsidiëren (voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+)⁴⁴⁰ door de Vlaamse overheid.⁴⁴¹ Indien de aanwerving resp. subsidiëring toereikend is, moet er

⁴³⁸ De supervisie door een gekwalificeerde medische autoriteit zal allicht wel een weerslag hebben op bepaalde regelgeving (inzake toezicht), maar niet per se op de Vlaamse sectorale regelgeving inzake jeugdbescherming.

⁴³⁹ Het betreft de minderjarige geschikt verklaren om te plaatsen en fouilles aan het lichaam of andere onderzoeken in opdracht van een autoriteit.

⁴⁴⁰ Temeer nu voor deze laatste voorzieningen is bepaald dat minimaal 70% van de toegekende (forfaitaire) subsidies voor personeelskosten moet worden aangewend.

⁴⁴¹ Of hieraan al dan niet ‘voldaan’ is, kunnen we in het kader van onderhavig onderzoek niet beantwoorden, en moet in de praktijk worden geëvalueerd en gerealiseerd.

in tweede instantie voor worden gezorgd dat het reële personeelskader, d.i. de personeelsleden die (dag op dag) effectief in de voorziening aanwezig zijn, adequaat is (wat bv. kan worden verhinderd door ziekte, afwezigheid, ontoereikend aanwervingsbeleid door de (private) voorzieningen zelf...).

3.6.2 Aanbevelingen

180. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor alle categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat een voldoende aantal personeelsleden wordt tewerkgesteld, incl. 's nachts en in het weekend. Dit 'voldoende' aantal moet de mogelijkheid bieden om een individuele relatie tussen personeelslid en minderjarige te doen ontstaan en de minderjarigen-bewoners t.o.v. elkaar te beschermen.
 - Zoals hoger aangegeven, hangt dit in eerste instantie af van de Vlaamse overheid; zij moet een aanwervings- resp. subsdiëringsbeleid voeren dat een adequate personeelsbezetting in de voorzieningen voor gesloten opvang mogelijk maakt. Indien dat gerealiseerd is, moet er op het niveau van de voorzieningen zelf voor worden gezorgd dat ook het reële personeelskader toereikend is. Dit is iets om de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).

3.7 Organisatie van het werk

3.7.1 Toetsing

181. Voor geen van de categorieën van gesloten opvang is iets bepaald over de organisatie en de leiding van het personeel.

182. Wat betreft de relatie tussen het personeel en de minderjarigen-bewoners, bestaat voor de gemeenschapsinstellingen de 'deontologische code gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand' (hierna de 'deontologische code gemeenschapsinstellingen').⁴⁴² Daarnaast zijn het Vlaams Personeelsstatuut en de 'deontologische code voor de personeelsleden van de Vlaamse overheid'⁴⁴³ van toepassing. Deze documenten bevatten de te volgen rapporteringsprocedures in geval van wangedrag⁴⁴⁴, het beginsel van de menselijke waardigheid en respect voor de fundamentele mensenrechten van iedere minderjarige⁴⁴⁵, en de vereiste van voldoende kennis van het Nederlands.⁴⁴⁶ Worden, hoewel internationaal vereist, niet vermeld: de rol van elk personeelslid, het inschakelen van een competente tolk indien nodig, en het uitgangspunt dat in de voorziening geen uniform wordt gedragen.⁴⁴⁷

Voor het Vlaams detentiecentrum is er geen specifieke deontologische code zoals voor de gemeenschapsinstellingen. Wel gelden hier ook (de deontologische regels vervat in) het Vlaams

⁴⁴² Te raadplegen via: <https://www.vlaanderen.be/publicaties/deontologische-code-gemeenschapsinstellingen-voor-bijzondere-jeugdbijstand>.

⁴⁴³ Vlaamse deontologische code.

⁴⁴⁴ Art. II.3 Vlaams personeelsstatuut; punt 6 Vlaamse deontologische code.

⁴⁴⁵ Art. II.1, § 2 Vlaams personeelsstatuut; punt 4.2 Vlaamse deontologische code; punt 1 deontologische code gemeenschapsinstellingen. Dit beginsel wordt ook gewaarborgd door art. 27 van het Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁴⁴⁶ Zie toelichting bij art. III.5 Vlaams personeelsstatuut.

⁴⁴⁷ De Vlaamse deontologische code bevat wel de regel dat de kleding, haardracht en algemeen voorkomen verzorgd moeten en niet provocerend mogen zijn, maar dit lijkt het dragen van een uniform niet uit te sluiten.

Personeelsstatuut en de Vlaamse deontologische code, zodat de hierboven vermelde elementen ook hier (wel of niet) aanwezig zijn.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is er geen deontologische code voor de omgang met minderjarigen. Een aantal uitgangspunten – die volgens het internationale kader dus in een deontologische code zouden moeten zijn opgenomen – wordt wel elders gewaarborgd:

- Wat betreft wangedrag door het personeel (en de te volgen procedures), kan worden gewezen op de erkenningsvoorwaarde die vooropstelt dat elke ernstige gebeurtenis onverwijld en binnen 48 uur gemeld wordt aan de administratie, en in voorkomend geval, aan de geman-dateerde voorziening of aan de jeugdrechtbank en de sociale dienst.⁴⁴⁸
- Het beginsel van het recht voor iedere minderjarige op een menswaardige behandeling is ingeschreven in het Decreet Rechtspositie Minderjarige.⁴⁴⁹
- Het personeel in dienst van de voorziening dat instaat voor de dienstverlening, incl. de contacten met kinderen en gezinnen, moet over een geattesteerde kennis van het Nederlands beschikken.⁴⁵⁰

3.7.2 Aanbevelingen

183. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor alle categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat het personeel wordt georganiseerd en aangevoerd op een manier die de onderlinge communicatie bewerkstelligt. Voor de GES+ is ter zake een specifieke organisatievorm voorgeschreven (één of meerdere teams o.l.v. een ervaren arts).
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat er een gedragscode is, waarin de internationaal vereiste elementen zijn opgenomen.
 - Dit is een element dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (An).
3. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet ervoor worden gezorgd dat de deontologische code ook de rol van elk personeelslid omschrijft, bepaalt dat de personeelsleden geen uniform dragen en verzekert dat er een competente tolk wordt ingeschakeld wanneer nodig.
 - Deze elementen moeten (als onderdeel van de deontologische code) aantoonbaar zijn (A), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (An).

⁴⁴⁸ Art. 11, 17° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁴⁴⁹ Art. 27 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁴⁵⁰ Art. 11, tweede lid, 20° BVR voorzieningen jeugdhulp *jo.* art. 24 Decreet Opgroeien regie.

Hoofdstuk 5

Omkadering en tijdsbesteding

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 5	Omkadering en tijdsbesteding	109
1	Internationaal toetsingskader	110
1.1	Algemeen: dagbesteding	110
1.2	Onderwijs	110
1.3	Beroepsopleiding	111
1.4	Werk	112
1.5	Sport en fysieke activiteit	112
1.6	Vrije tijd	113
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	113
2.1	Franse Gemeenschap	113
2.2	Nederland	115
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	117
3.1	Algemeen: dagbesteding	117
3.2	Onderwijs	118
3.3	Beroepsopleiding	122
3.4	Werk	124
3.5	Sport en fysieke activiteit	126
3.6	Vrije tijd	127

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Algemeen: dagbesteding

184. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet minstens acht uur per dag doorbrengen buiten zijn kamer⁴⁵¹.⁴⁵² Gedurende die acht uur moet hij betrokken worden in leerrijke en gevarieerde activiteiten (in het bijzonder onderwijs; beroepsopleiding en werk; sport en fysieke activiteiten; zie hieronder). Ook tijdens weekends en vakanties moeten de voorzieningen leerrijke en gevarieerde activiteiten aanbieden.⁴⁵³ Het is wenselijk dat de minderjarige gedurende de dag toegang tot zijn kamer krijgt (eerder dan verplicht wordt de hele dag door te brengen in een gemeenschappelijke ruimte met andere bewoners).⁴⁵⁴

1.2 Onderwijs

185. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft het recht om onderwijs te volgen.⁴⁵⁵ Voor dit onderwijs geldt het *'equivalence (of education)'* principe⁴⁵⁶ wat concreet inhoudt dat het gegeven moet worden door professionele leerkrachten, de minderjarige het normale curriculum moet volgen⁴⁵⁷, en de diploma's die hij ontvangt dezelfde moeten zijn als in de maatschappij en op geen enkele wijze aan de gesloten opvang verbonden kunnen worden.⁴⁵⁸

186. Naast het 'klassieke' onderwijs (cf. het onderwijs volgens het normale curriculum), moet de minderjarige aangemoedigd worden om onderwijs te volgen omtrent een breed scala aan aspecten die nuttig zijn voor na zijn verblijf (bv. leren werken met de computer en internet).⁴⁵⁹

187. Het onderwijs wordt verstrekt aan de minderjarige die effectief of voorlopig werd geplaatst.⁴⁶⁰ Het is verplicht voor de minderjarige die onder de leerplicht valt; voor de niet-leerplichtige minderjarige is het een mogelijkheid.⁴⁶¹ Indien mogelijk, wordt het onderwijs verstrekt in een school van de maatschappij (dus buiten de voorziening)⁴⁶²; indien dat niet mogelijk is, wordt het in de voorziening

⁴⁵¹ In dit onderdeel wordt consequent de term 'kamer(s)' gebruikt, hoewel het voor bepaalde categorieën – in het bijzonder het Vlaams detentiecentrum – meer aangewezen zou zijn om over 'cel(len)' te spreken.

⁴⁵² CPT Standard, imprisonment, § 47; CPT standard, remand detention, § 58; CPT standard, health care, § 67; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 107; Beijing rules, § 13.5 en 26.2; Havana rules, § 12.

⁴⁵³ European rules juvenile offenders, § 80.1. De vereiste van minimum acht uur per dag leerrijke en gevarieerde activiteiten buiten de kamer lijkt hier (tijdens weekends en vakanties) niet te gelden, wat uiteraard niet wegneemt dat er wel dergelijke activiteiten moeten worden aangeboden.

⁴⁵⁴ CPT standard, psychiatric establishments, § 36.

⁴⁵⁵ Havana rules, § 38; GC nr. 11 bij het BUPO-verdrag; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Nelson Mandela rules, § 4; Basic principles treatment of prisoners, § 6.

⁴⁵⁶ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 110.

⁴⁵⁷ EHRM, D.L. v. Bulgaria, § 74; EHRM, Blokhin, § 170.

⁴⁵⁸ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 110; Havana rules, § 40.

⁴⁵⁹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 110; EHRM, D.G. v. Ierland, § 80; EHRM, Koniarska v. U.K., § 80.

⁴⁶⁰ Wat betreft de minderjarige die voorlopig werd geplaatst is dit te nuanceren: het is hoe dan ook wenselijk dat deze minderjarige (hetzelfde) onderwijs krijgt, maar het EHRM laat een opening voor een voorlopige plaatsing zonder opvoedkundige component op voorwaarde dat ze op korte termijn wordt gevolgd door de werkelijke toepassing van een opvoedkundig regime in een gespecialiseerde omgeving (EHRM, Bouamar v. België, § 50).

⁴⁶¹ Havana rules, § 39; European rules juvenile offenders, § 78.4; SPT State party Report Macedonia, § 54.

⁴⁶² Havana rules, § 38; Guidelines Alternative Care of Children, § 85; European rules juvenile offenders, § 78.3.

gegeven en gecontroleerd door externe daartoe bevoegde diensten.⁴⁶³ Het onderwijs moet kosteloos zijn voor de minderjarige⁴⁶⁴; verborgen kosten (zoals o.a. voor schoolboeken) moeten redelijk zijn en de impact ervan op kwetsbare groepen moet worden beperkt. Ten minste 25 uur per week moet aan onderwijs(activiteiten) worden besteed.⁴⁶⁵ Bijzondere aandacht moet worden gegeven aan het onderwijs voor specifieke categorieën van minderjarigen in gesloten opvang, nl. minderjarigen van buitenlandse origine of met bijzondere culturele of etnische behoeften, en minderjarigen die ongeletterd zijn of die cognitieve problemen hebben of moeilijkheden om te leren.⁴⁶⁶

188. Voor de jeugdhulp en de gehandicaptenzorg, is het recht op onderwijs in een voorziening voor gesloten opvang slechts van toepassing voor zover dat passend en proportioneel is in het licht van de aard en de duur van de gesloten opvang.⁴⁶⁷

1.3 Beroepsopleiding

189. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft het recht om een beroepsopleiding te volgen.⁴⁶⁸ Ook hier geldt het principe van *'equivalence (of vocational training)'*, wat inhoudt dat de opleiding gegeven moeten worden door professionele vakleraren en aan de minderjarige certificaten moeten worden afgeleverd die dezelfde zijn als in de maatschappij en geen kenmerken van de gesloten opvang dragen.⁴⁶⁹

190. De beroepsopleiding moet betrekking hebben op beroepen waarin de minderjarige in de toekomst tewerkgesteld kan worden.⁴⁷⁰

191. Indien mogelijk, wordt de opleiding verstrekt in een opleidingscentrum van de maatschappij (dus buiten de voorziening);⁴⁷¹ indien dat niet mogelijk is, wordt ze in de voorziening gegeven en gecontroleerd door externe daartoe bevoegde diensten.⁴⁷²

192. Ook hier wordt voor de jeugdhulp en de gehandicaptenzorg vermeld dat het recht op (beroeps)opleiding in een voorziening voor gesloten opvang slechts van toepassing is voor zover dat passend en proportioneel is in het licht van de aard en de duur van de gesloten opvang.⁴⁷³

⁴⁶³ European rules juvenile offenders, § 78.3.

⁴⁶⁴ Art. 17, § 2 Europees Sociaal Handvest. Hiermee wordt o.i. bedoeld op het inschrijvingsgeld voor het betrokken onderwijs (dat dus niet kan worden gevraagd, gezien het onderwijs *an sich* kosteloos moet zijn).

⁴⁶⁵ Rec social reintegration of prisoners, § 7.

⁴⁶⁶ Havana rules, § 38.

⁴⁶⁷ RL procedurele waarborgen kinderen in strafprocedure. In de betrokken internationale bron wordt niet gespecificeerd wat onder 'aard van de gesloten opvang' moet worden verstaan. O.i. kan dit niet geïnterpreteerd worden als betrekking hebbend op de persoon van de minderjarige-bewoner, maar moet dit eerder te maken hebben met de soort opvang of een situatie die zich in dit kader voordoet (bv. rechtmatige plaatsing in een isoleercel voor een (heel) beperkte periode). Het is ons overigens niet duidelijk waarom dit enkel zou gelden voor de categorieën 'other than detention', zoals in de betrokken internationale bron staat vermeld ("*Points (b), (c), and (d) of the first subparagraph shall apply to situations of deprivation of liberty other than detention only to the extent that is appropriate and proportionate in the light of the nature and duration of such situations*").

⁴⁶⁸ Nelson Mandela rules, § 4/2; Havana rules, § 42; Guidelines Alternative Care of Children, § 85; GC nr. 11 bij het BUPO-verdrag.

⁴⁶⁹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 110; Havana rules, § 40.

⁴⁷⁰ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Havana rules, § 45.

⁴⁷¹ GC nr. 11 bij het BUPO-verdrag; European rules juvenile offenders, § 78.3.

⁴⁷² European rules juvenile offenders, § 78.3.

⁴⁷³ RL procedurele waarborgen kinderen in strafprocedure. De opmerking die we hoger maakten m.b.t. het onderwijs, geldt hier evenzeer.

1.4 Werk

193. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft ook het recht om te werken.⁴⁷⁴

194. De minderjarige moet kunnen kiezen welk werk hij wil uitoefenen⁴⁷⁵, op voorwaarde dat de organisatie ervan mogelijk is in het kader van de gesloten opvang en het stimulerend en educatief verantwoord werk betreft.⁴⁷⁶

195. Ook gaan werken doet de minderjarige, indien mogelijk, in de maatschappij (dus buiten de voorziening); indien dat niet mogelijk is, wordt de mogelijkheid tot werken in de voorziening aangeboden en wordt ervoor gezorgd dat de gebruikte organisatie en methodes zo veel als mogelijk aansluiten bij gelijkaardig werk in de maatschappij.⁴⁷⁷ De minderjarige ontvangt een billijke vergoeding voor het werk dat hij verricht.⁴⁷⁸ Een deel van die vergoeding kan de minderjarige aanwenden voor eigen gebruik, het overige deel wordt op een spaarrekening gezet waarvan de minderjarige het saldo krijgt bij het einde van zijn verblijf.⁴⁷⁹ De minderjarige wordt ook gedekt door een socialezekerheidsstelsel dat gelijkaardig is aan dat van de maatschappij.⁴⁸⁰ Tot slot zijn alle beschermende nationale en internationale standaarden m.b.t. de tewerkstelling van minderjarigen van toepassing op minderjarigen in gesloten opvang.⁴⁸¹

196. Onderwijs en beroepsopleiding hebben voorrang op het uitoefenen van werk.⁴⁸²

1.5 Sport en fysieke activiteit

197. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft recht op minstens twee uur fysieke activiteit in de buitenlucht per dag, vanaf zijn aankomst in de voorziening.⁴⁸³ De minderjarige moet daartoe faciliteiten (d.i. ruimte, installaties en materiaal) worden geboden die hem de mogelijkheid bieden sport te beoefenen, ruim zijn en, indien mogelijk, beschutting bieden voor het weer.⁴⁸⁴ Tijdens de uren voorzien voor fysieke activiteit in de buitenlucht, moet de minderjarige lichamelijke opvoeding krijgen.⁴⁸⁵ De voorziening moet ervoor zorgen dat elke minderjarige-bewoner

⁴⁷⁴ CPT standard, psychiatric establishments, § 37; Basic principles treatment of prisoners, § 8; Havana rules, § 18; European rules juvenile offenders, § 82.1.

⁴⁷⁵ Havana rules, § 43.

⁴⁷⁶ Havana rules, § 43; European rules juvenile offenders, § 82.1.

⁴⁷⁷ Havana rules, § 45.

⁴⁷⁸ Havana rules, § 18 en 45-46; European rules juvenile offenders, § 82.2.

⁴⁷⁹ Havana rules, § 46.

⁴⁸⁰ European rules juvenile offenders, § 82.4.

⁴⁸¹ Havana rules, § 44. Die standaarden zijn voor de Europese lidstaten, waaronder België, onder andere omschreven in art. 7 van het Europees Sociaal Handvest, m.b.t. het 'recht van kinderen en jeugdige personen op bescherming'. Het betreft regels zoals de minimumleeftijd om te werken (nl. 15 jaar), het verbod op nachtarbeid, het recht op vakantie met behoud van loon...

⁴⁸² European rules juvenile offenders, § 78.1.

⁴⁸³ CPT standard, remand detention, § 58. In de CPT Standard m.b.t. juveniles deprived of their liberty, wordt gesproken over minstens twee uur fysieke activiteit, waarvan minstens één uur in de buitenlucht (zie § 108). Conform de voor dit onderzoek toegepaste methodologie, wordt hier uitgegaan van de meest beschermende benadering.

⁴⁸⁴ CPT Standard, imprisonment, § 48; Nelson Mandela rules, § 23.

⁴⁸⁵ Havana rules, § 47.

fysiek in staat is om aan de lichamelijke opvoeding deel te nemen, en moet de minderjarige daartoe bewegings- of andere therapie bieden indien nodig.⁴⁸⁶

1.6 Vrije tijd

198. Bovenop de hierboven omschreven activiteiten, moet de minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang dagelijks vrije tijd hebben die hij op nuttige wijze kan invullen.⁴⁸⁷ Deze invulling mag niet beperkt blijven tot verplichte en/of georganiseerde activiteiten (bv. begeleide uitstappen) maar moet ook vrij spel en vrije ontspanning omvatten.⁴⁸⁸ Het aanbod aan activiteiten moet zeker activiteiten van culturele en artistieke aard (kunst, muziek, ambachtelijke vaardigheden...) omvatten.⁴⁸⁹ Ook deze activiteiten vinden, indien mogelijk, plaats in de maatschappij⁴⁹⁰. De minderjarige moet de nodige faciliteiten worden geboden om zijn vrije tijd in de hierboven beschreven zin te besteden.⁴⁹¹

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Onderwijs

199. De minderjarige in een overheidsinstelling krijgt onderwijs dat aangepast is aan zijn behoeften en vaardigheden, en dat erop gericht is zijn herinschakeling in de school te bevorderen.⁴⁹² Indien mogelijk, wordt het onderwijs verstrekt in een school buiten de instelling; alternatief, ontwikkelt de instelling met de school die de minderjarige voor zijn plaatsing bezocht een samenwerking die ertoe strekt de door de minderjarige gedurende zijn verblijf verworven vaardigheden en competenties te valoriseren. In het laatste geval (onderwijs in de instelling), wordt het onderwijs bij voorkeur verstrekt door gekwalificeerde leerkrachten. De instelling zorgt ook voor de begeleiding van de minderjarige inzake het slagen voor de examencommissie.⁴⁹³ De instelling besteedt bijzondere aandacht aan de specifieke behoeften van ongeletterde, analfabeten minderjarigen of minderjarigen die de Franse taal niet beheersen; deze minderjarigen krijgen aangepast onderwijs.⁴⁹⁴

Het *centre communautaire* zorgt ervoor dat de minderjarige een zo ruim mogelijke toegang heeft tot activiteiten, waaronder onderwijs, ter verwezenlijking van de met de gesloten opvang beoogde doelstellingen.⁴⁹⁵ Het onderwijs wordt in het centrum verstrekt, eventueel d.m.v. afstandsonderwijs.⁴⁹⁶

⁴⁸⁶ Havana rules, § 47.

⁴⁸⁷ Nelson Mandela rules, § 4; Havana rules, § 47; GC nr. 17 bij het Kinderrechtenverdrag, VII; Guidelines Alternative Care of Children, § 86.

⁴⁸⁸ GC nr. 17 bij het Kinderrechtenverdrag, VII.

⁴⁸⁹ Havana rules, § 47.

⁴⁹⁰ GC nr. 17 bij het Kinderrechtenverdrag, VII.

⁴⁹¹ Havana rules, § 18.

⁴⁹² Deze regel geldt niet voor de minderjarige die wordt opgevangen in een intermediaire eenheid in de zin van art. 9, 3e jo. art. 12 van het BFR overheidsinstellingen.

⁴⁹³ D.i. de 'jursys de la Fédération Wallonie-Bruxelles'; zie: <http://www.enseignement.be/index.php?page=26897>.

⁴⁹⁴ Art. 28 BFR overheidsinstellingen.

⁴⁹⁵ Art. 32, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁴⁹⁶ Art. 31, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

Het is aangepast aan de behoeften en vaardigheden van de minderjarige.⁴⁹⁷ Indien nodig, neemt het psychosociaal-educatief team vóór de aankomst van de minderjarige contact op met de school die door de minderjarige wordt bezocht om de continuïteit van het onderwijs te waarborgen.⁴⁹⁸ Voor de organisatie van de activiteiten, waaronder het onderwijs, kan het centrum beroep doen op externe personen en diensten en hun een geschikte ruimte ter beschikking stellen.⁴⁹⁹

2.1.2 Beroepsopleiding

200. Het *centre communautaire* zorgt ervoor dat de minderjarige een zo ruim mogelijke toegang heeft tot activiteiten, waaronder beroepsopleiding, ter verwezenlijking van de met de gesloten opvang beoogde doelstellingen.⁵⁰⁰ De beroepsopleiding wordt in het centrum verstrekt, eventueel d.m.v. afstandsonderwijs.⁵⁰¹ Ze is aangepast aan de behoeften en vaardigheden van de minderjarige.⁵⁰² Indien nodig, neemt het psychosociaal-educatief team vóór de aankomst van de minderjarige contact op met de opleidingsinstelling die door de minderjarige wordt bezocht om de continuïteit van de opleiding te waarborgen.⁵⁰³ Voor de organisatie van de activiteiten, waaronder de beroepsopleiding, kan het centrum beroep doen op externe personen en diensten en hun een geschikte ruimte ter beschikking stellen.⁵⁰⁴ De overheid bepaalt de voorwaarden waaronder de aan opleidingsactiviteiten bestede tijd als arbeidstijd kan worden aangerekend. In dat geval, ontvangt de minderjarige voor die tijd een opleidingstoelage, waarvan het bedrag door de overheid wordt vastgesteld.⁵⁰⁵

2.1.3 Werk

201. De minderjarige in het *centre communautaire* heeft ook het recht om deel te nemen aan het werk dat in het centrum beschikbaar is, op voorwaarde dat dit werk is opgenomen in zijn individuele project en in overeenstemming is met zijn opleidingsdoelstellingen.⁵⁰⁶ Het centrum zorgt ervoor dat het beschikbare werk billijk wordt toegewezen aan de minderjarigen die daarom hebben verzocht.⁵⁰⁷ De minderjarige wordt in het centrum aan het werk gezet in omstandigheden die zo dicht mogelijk aanleunen bij die in de maatschappij.⁵⁰⁸ De aan de minderjarige toegewezen werkzaamheden mogen geen inbreuk vormen op zijn waardigheid of het karakter hebben van een individuele straf.⁵⁰⁹ De duur en de werktijden worden in het huishoudelijk reglement vastgesteld, waarbij de arbeidstijd in geen geval langer mag zijn dan die welke geldt voor overeenkomstige activiteiten in de maatschappij.⁵¹⁰ Het in het centrum ter beschikking gestelde werk maakt niet het voorwerp uit van een arbeidsovereenkomst.⁵¹¹

⁴⁹⁷ Art. 31, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁴⁹⁸ Art. 31, derde lid Decreet *centre communautaire*.

⁴⁹⁹ Art. 32, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰⁰ Art. 32, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰¹ Art. 31, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰² Art. 31, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰³ Art. 31, derde lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰⁴ Art. 32, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰⁵ Art. 37, § 2 Decreet *centre communautaire*. Dat is tot nu toe nog niet gebeurd.

⁵⁰⁶ Art. 33 Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰⁷ Art. 34, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰⁸ Art. 35, § 1, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁵⁰⁹ Art. 35, § 1, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁵¹⁰ Art. 35, § 2 Decreet *centre communautaire*.

⁵¹¹ Art. 35, § 3 Decreet *centre communautaire*.

Met toestemming van de directeur⁵¹² heeft de minderjarige het recht om in het centrum andere werkzaamheden te verrichten dan die welke door of via het centrum worden aangeboden.⁵¹³ De minderjarige krijgt een werktoelage voor het werk dat hij in het centrum verricht, waarvan het bedrag door de overheid wordt vastgesteld.⁵¹⁴ Er is ook voorzien dat de overheid de regels vaststelt voor de toekenning van schadevergoeding aan slachtoffers van een arbeidsongeval in het centrum.⁵¹⁵

2.1.4 Sport en fysieke activiteit

202. De minderjarige in een overheidsinstelling heeft het recht om sportactiviteiten en activiteiten in de buitenlucht uit te oefenen.⁵¹⁶

De minderjarige in het *centre communautaire* heeft het recht om deel te nemen aan sportactiviteiten, gedurende minstens twee uur per week. Hij heeft ook het recht om activiteiten in de buitenlucht te beoefenen, gedurende minstens twee uur per dag.⁵¹⁷

2.1.5 Vrije tijd

203. De minderjarige in een overheidsinstelling heeft het recht op toegang tot een bibliotheek, alsook het recht om intellectuele, culturele of artistieke activiteiten uit te oefenen en het recht om deel te nemen aan collectieve ontspanningsactiviteiten. Bovendien beschrijft elke overheidsinstelling, voor elk type opvang dat zij aanbiedt, de educatieve en vrijetijdsactiviteiten die ze organiseert.⁵¹⁸

De minderjarige in het *centre communautaire* heeft het recht om, individueel of collectief, een intellectuele, culturele of artistieke activiteit uit te oefenen.⁵¹⁹ De minderjarige heeft ook het recht om deel te nemen aan groepsrelaxatieactiviteiten.⁵²⁰

2.2 Nederland

2.2.1 Algemeen: dagbesteding

204. De minderjarige in een justitiële jeugdinrichting verblijft in groep en neemt deel aan gemeenschappelijke activiteiten gedurende ten minste 77 uur per week, waarvan minstens acht uur en half per dag. Tijdens de voor nachtrust bestemde uren verblijft de minderjarige in zijn kamer, tenzij hij als onderdeel van het regime van de inrichting deelneemt aan meerdaagse activiteiten buiten de inrichting.⁵²¹ Op de voormelde uren bestaan wel een aantal uitzonderingen, voor de minderjarige die

⁵¹² De directeur kan de toestemming weigeren indien de controle die nodig is om de orde of veiligheid te waarborgen een onredelijke toename van de werklust van het centrum betekent.

⁵¹³ Art. 36, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁵¹⁴ Art. 37, § 1 Decreet *centre communautaire*. Dat is tot nu toe nog niet gebeurd.

⁵¹⁵ Art. 37, § 3 Decreet *centre communautaire*. Dat is tot nu toe nog niet gebeurd.

⁵¹⁶ Art. 14, tweede lid BFR overheidsinstellingen.

⁵¹⁷ Art. 41, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁵¹⁸ Art. 14, tweede en derde lid BFR overheidsinstellingen.

⁵¹⁹ Art. 42, eerste lid Decreet *centre communautaire*. De directeur kan deze uitoefening verbieden of beperken indien dit absoluut noodzakelijk is voor de handhaving van de orde of de veiligheid.

⁵²⁰ Art. 41, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁵²¹ Art. 22 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

op een speciale afdeling verblijft.⁵²² In bepaalde gevallen⁵²³ kan het verblijf van de minderjarige in een groep worden uitgesloten en zijn deelname aan gemeenschappelijke activiteiten worden beperkt (tot zes uur per dag). Deze beslissing moet worden geautoriseerd door de bevoegde persoon, zijnde de inrichtingsdirecteur of een personeelslid of medewerker, is steeds beperkt in de tijd, en moet worden opgenomen in een daartoe bestemd register.⁵²⁴

2.2.2 Onderwijs

205. De minderjarige in een justitiële jeugdinstelling is verplicht tot het volgen van onderwijs of het deelnemen aan andere activiteiten in het kader van zijn pedagogische vorming.⁵²⁵ Bij de keuze daarvan worden de mate van beveiliging van de instelling of afdeling en het voor de jeugdige geldende stelsel van vrijheden in acht genomen⁵²⁶, en wordt zo veel als mogelijk rekening gehouden met de redelijke wensen van de minderjarige alsook met die van zijn ouders, voogd, stief- of pleegouders.⁵²⁷ Het onderwijs in de instelling bestaat uit theoretisch onderwijs, een beroepsgerichte leerweg of praktijkonderwijs, en omvat in ieder geval rekenen en wiskunde, Nederlandse taal, wereldoriëntatie of maatschappijleer, sociale redzaamheid of zelfredzaamheid, technieken, lichamelijke opvoeding en creatieve opvoeding.⁵²⁸ Elke instelling beschrijft welk onderwijs door of vanwege de instelling wordt aangeboden, met alle bijzonderheden zoals leerinhouden, modules, toetsen, certificaten en methodes.⁵²⁹ Het onderwijs wordt gegeven door een daartoe bevoegde persoon.⁵³⁰ De Minister kan regels stellen omtrent de voorwaarden waaronder aan de minderjarige een tegemoetkoming kan worden verleend in de kosten verbonden aan het volgen van onderwijs of het deelnemen aan pedagogische activiteiten, voor zover hierin niet door de directeur van de instelling kan worden voorzien.⁵³¹

Naast het hierboven omschreven onderwijs, moet voor de justitiële jeugdinstellingen melding worden gemaakt van het zgn. 'scholings- en trainingsprogramma', een samenstel van activiteiten (min. 26 uur per week) waaraan de minderjarige ter verdere uitvoering van de aan hem opgelegde straf of maatregel

⁵²² Zie art. 22a t.e.m. 22d Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen. Het gaat om de afdelingen intensieve zorg en intensieve behandeling en de trajectafdeling; in die gevallen moet er zes uur per dag activiteiten worden aangeboden en vier uur per dag in het weekend.

⁵²³ Het betreft: indien dit noodzakelijk is ter voorbereiding van de beslissing omtrent onderbrenging van de jeugdige in de groep of ten behoeve van de vaststelling van een perspectiefplan; indien dit noodzakelijk is in het belang van zijn geestelijke of lichamelijke ontwikkeling of de uitvoering van het hem betreffende perspectiefplan; indien het gedrag van de jeugdige verstorend is voor de rust in de groep, en in verband daarmee de kortdurende uitsluiting ertoe bijdraagt dat het gedrag van de jeugdige gunstig wordt beïnvloed.

⁵²⁴ Art. 23 en 23a Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁵²⁵ Art. 52, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁵²⁶ Binnen de justitiële jeugdinstellingen zijn er verschillende afdelingen, die elk gepaard gaan met hun eigen vrijheden en beperkingen naar de minderjarigen toe. Bv. de afdeling voor intensieve zorg, de afdeling voor intensieve behandeling, de individuele trajectafdeling...; zie art. 22-31 Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁵²⁷ Art. 52, tweede lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁵²⁸ Art. 62, tweede lid Reglement justitiële jeugdinstellingen. Dit is het geval voor de rijksinstellingen; voor de particuliere instellingen is de Wet van 15 december 1982 op de expertisecentra van toepassing.

⁵²⁹ Art. 63, eerste lid Reglement justitiële jeugdinstellingen.

⁵³⁰ Art. 63, tweede lid Reglement justitiële jeugdinstellingen.

⁵³¹ Art. 52, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen. Behoudens vergissing, is er nog geen uitvoering gegeven aan de bepaling die voorziet in een tegemoetkoming in de aan onderwijs of pedagogische activiteiten verbonden kosten.

buiten de inrichting deelneemt, en dat zo voorziet in de geleidelijke overgang van de inrichting naar de vrije maatschappij.

2.2.3 Sport en fysieke activiteit

206. De minderjarige heeft recht op lichamelijke oefening en het beoefenen van sport gedurende ten minste tweemaal drie kwartier per week, voor zover zijn gezondheid zich daar niet tegen verzet.⁵³²

2.2.4 Vrije tijd

207. De minderjarige heeft recht op recreatie en dagelijks verblijf in de buitenlucht, voor zover zijn gezondheid zich daar niet tegen verzet.⁵³³ De directeur zorgt ervoor dat de minderjarige in de gelegenheid wordt gesteld om deel te nemen aan recreatieve activiteiten gedurende ten minste twee uur per dag alsook om dagelijks ten minste één uur in de buitenlucht te verblijven.⁵³⁴

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Algemeen: dagbesteding

3.1.1 Toetsing

208. Elke leefgroep in een gemeenschapsinstelling heeft een eigen dagprogramma en regels.⁵³⁵ Op vaste momenten in het dagprogramma (alsook 's nachts) verblijft de minderjarige op zijn kamer.⁵³⁶ Daarnaast zijn er individuele activiteiten en groepsactiviteiten, waarvan er sommige plaatsvinden buiten de instelling.⁵³⁷ Deze bepalingen omvatten niet expliciet het (internationaal vereiste) recht om minimum acht uur per dag buiten zijn kamer door te brengen en betrokken te worden in nuttige activiteiten, incl. in het weekend en de vakanties.

In het Vlaams detentiecentrum wordt aan de gedetineerde 'een zo ruim mogelijke toegang' verleend tot het geheel van vormingsactiviteiten, waaronder onderwijs, alfabetisering, beroepsopleiding, sociaal-culturele vorming en sociale vaardigheidstraining, creatieve en culturele activiteiten en lichamelijke opvoeding.⁵³⁸ Die 'zo ruim mogelijke toegang' wordt niet geconcretiseerd, noch in termen van uren, noch in termen van wat de regeling is tijdens de weekends en vakanties, zodat niet kan worden gesteld

⁵³² Art. 53, tweede lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁵³³ Art. 53, derde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁵³⁴ Art. 53, vierde en vijfde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁵³⁵ Punt 6 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁵³⁶ Punt 6.2 Huisregels gemeenschapsinstellingen. Er zijn nog andere redenen waarom een minderjarige in een gemeenschapsinstelling op zijn kamer verblijft (bv. bij negatief gedrag (voor een tijdje)); zie punt 6.2 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁵³⁷ Voor elke minderjarige bepaalt het begeleidingsteam aan welke activiteiten hij meedoet, met inachtneming van het handelingsplan en het advies van de jeugdrechter (punt 7 Huisregels gemeenschapsinstellingen). In de beginperiode mag de minderjarige niet buiten de instelling komen voor [x] aantal weken (in te vullen per campus/setting). Hierop zijn in sommige gevallen uitzonderingen mogelijk, in overleg met de jeugdrechter.

⁵³⁸ Art. 76 Basiswet gevangeniswezen. Dit volgt, zij het minder expliciet, ook uit het Decreet hulp- en dienstverlening gedetineerden, waarin het recht van alle gedetineerden en hun directe sociale omgeving op een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening wordt gewaarborgd, die er o.a. op gericht is de zelfontplooiing van de gedetineerde te stimuleren (zie art. 3-4 Decreet hulp- en dienstverlening gedetineerden).

dat aan de internationale vereisten ter zake (min. 8 uur per dag buiten kamer, incl. in het weekend en tijdens de vakanties) voldaan is.

Voor de voorzieningen verblijf is enkel bepaald dat zij alternatieve dagbesteding organiseren bij schooluitval. Hieruit valt niet af te leiden of de minderjarige-bewoner, conform het internationale kader, minimum acht uur per dag buiten zijn kamer doorbrengt en betrokken wordt in nuttige activiteiten, incl. in het weekend en de vakanties.

Voor de GES+ is niets bepaald omtrent de dagbesteding van de minderjarige-bewoner, noch omtrent diens mogelijkheid om gedurende de dag toegang tot zijn kamer te krijgen.

3.1.2 Aanbevelingen

209. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige-bewoner minimum 8 uur per dag doorbrengt buiten zijn kamer, waarbij hij betrokken wordt in leerrijke en gevarieerde activiteiten. Ook tijdens de weekends en vakanties moet de minderjarige kunnen deelnemen aan leerrijke en gevarieerde activiteiten. Tot slot is het wenselijk dat de minderjarige gedurende de dag toegang tot zijn kamer krijgt.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we adviseren om in dit wettelijk te regelen (Pw) omdat het een basisprincipe is dat het fundament vormt voor (de invulling van) de overige activiteiten (onderwijs, beroepsopleiding, werk,...).
 - Inspiratie kan worden gevonden in de regeling zoals die geldt in Nederland.⁵³⁹

3.2 Onderwijs

3.2.1 Toetsing

210. Het recht op onderwijs wordt, voor elk van de categorieën van gesloten opvang, gewaarborgd door de Grondwet.⁵⁴⁰ De Grondwet bepaalt ook dat de toegang tot dat onderwijs kosteloos is tot het einde van de leerplicht⁵⁴¹, terwijl het internationale kader de verplichting van kosteloosheid in het algemeen oplegt (dus niet enkel tot het einde van de leerplicht).

Voor de minderjarige die wordt geplaatst in een gemeenschapsinstelling of het Vlaams detentiecentrum geldt bovendien het volgende:

- De minderjarige met leerplicht is verplicht om onderwijs te volgen, terwijl de minderjarige die niet langer leerplichtig is het aanbod krijgt zijn recht op onderwijs uit te oefenen⁵⁴², wat strookt met het internationale kader.
- Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de minderjarige die geplaatst wordt gedurende de voorbereidende rechtspleging, dan wel de rechtspleging ten gronde, wat eveneens conform het internationale kader is.

⁵³⁹ Hierbij moet worden benadrukt dat enkel de 'algemene' regeling in Nederland conform het internationale kader is, en dus niet de afwijkende regelingen voor de minderjarige die op een speciale afdeling (bv. intensieve zorg of behandeling) verblijft.

⁵⁴⁰ Art. 24, § 3, eerste lid Grondwet. Zie voor het Vlaams detentiecentrum ook: art. 76 *jo.* 78 Basiswet gevangeniswezen.

⁵⁴¹ Art. 24, § 3, eerste lid Grondwet.

⁵⁴² Art. 15, tweede lid BVR gemeenschapsinstellingen en VDC.

- Het onderwijs wordt aangeboden binnen de voorziening⁵⁴³ tijdens de periode waarin het voor de minderjarige onmogelijk is om deel te nemen aan lessen in een externe onderwijsinstelling.⁵⁴⁴ Ook dit strookt met het internationale kader, dat vereist dat het onderwijs wordt gevolgd in een school van de maatschappij (buiten de voorziening) tenzij dat niet mogelijk zou zijn. Het onderwijs dat in de voorziening wordt gegeven moet wel worden gecontroleerd door externe daartoe bevoegde diensten; dat is voorzien voor de gemeenschapsinstellingen⁵⁴⁵, maar niet (uitdrukkelijk) voor het Vlaams detentiecentrum.⁵⁴⁶
- Het onderwijs is erop gericht de minderjarige voor te bereiden op de terugkeer naar de onderwijsinstelling, op het volgen van een (erkende) beroepsopleiding of op de toeleiding naar de arbeidsmarkt.⁵⁴⁷ De minderjarige die niet (langer) onder de leerplicht valt, wordt aangemoedigd en ondersteund om onderwijs voort te zetten of een beroepsopleiding te volgen, of wordt voorbereid op de arbeidsmarkt.⁵⁴⁸ Hiermee wordt echter niet gegarandeerd, zoals het internationale kader vereist, dat de minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang hetzelfde curriculum volgt als de minderjarige in de maatschappij (zie ook het volgende streepje).
- Meer algemeen, kan omtrent het aangeboden onderwijs worden vastgesteld dat het gelijkgeschakeld wordt met 'huisonderwijs', maar tegelijkertijd uitgesloten wordt van (zo goed als) alle ter zake geldende vereisten, waaronder in het bijzonder de verplichting om de leerplichtige in te schrijven bij de examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap via dewelke getuigschriften of diploma's kunnen worden behaald.⁵⁴⁹ Dit heeft als resultaat dat het principe van *equivalence (of education)* in de wetgeving niet gewaarborgd wordt: naast het ontbreken van de garantie dat het normale curriculum wordt gevolgd (cf. vorige streepje), is in het systeem niet ingebouwd dat de minderjarige in een gemeenschapsinstelling of het Vlaams detentiecentrum dezelfde diploma's ontvangt als de minderjarige in de maatschappij (gezien er geen verplichting bestaat om deze minderjarige in te schrijven bij de Vlaamse

⁵⁴³ De tekst van het BVR is onduidelijk gezien er gesproken wordt over 'het onderwijs dat aangeboden wordt binnen een afdeling van een gemeenschapsinstelling', terwijl de bepaling zowel betrekking heeft op de minderjarige in een gemeenschapsinstelling als op de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum.

⁵⁴⁴ Art. 15, eerste lid BVR gemeenschapsinstellingen en VDC. Zie ter zake ook punt 8 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁵⁴⁵ Art. 3, 2° *jo.* art. 4 BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen.

⁵⁴⁶ In de regelgeving inzake onderwijs wordt ter zake ook geen mandaat verleend aan de onderwijsinspectie; integendeel wordt het 'huisonderwijs' in het geval van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum uitdrukkelijk uitgesloten van de controle door de onderwijsinspectie; zie art. 110/31 *jo.* 110/33 Codex Secundair Onderwijs. Voor de gemeenschapsinstellingen wordt dit uitdrukkelijk voorzien door het hierboven vermelde BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen.

⁵⁴⁷ Art. 15, eerste lid, *in fine* lid BVR gemeenschapsinstellingen en VDC.

⁵⁴⁸ Art. 15, tweede lid, *in fine* lid BVR gemeenschapsinstellingen en VDC.

⁵⁴⁹ Art. 26quater/1 Codex Basisonderwijs resp. art. 110/33 Codex Secundair Onderwijs. Zie ook punt 8 Huisregels gemeenschapsinstellingen, waar wordt vermeld dat de minderjarige 'soms aan examens kan meedoen van zijn oude school'.

examencommissie)⁵⁵⁰, en verder is ook niets bepaald over (de professionaliteit van) de leerkrachten die het onderwijs geven.⁵⁵¹

- Ook de internationale standaard op het vlak van het aantal uren (nl. min. 25 uur per week) wordt niet gewaarborgd; voor de gemeenschapsinstellingen wordt een onderscheid gemaakt tussen deeltijds onderwijs en voltijds onderwijs, waarbij het voltijds onderwijs aan het internationale minimum beantwoordt (nl. minimum 28 en maximum 36 wekelijkse lestijden van 50 minuten), maar er wordt nergens verduidelijkt welke minderjarige (al dan niet) voltijds onderwijs krijgt.⁵⁵² Voor het Vlaams detentiecentrum is hierover niets bepaald.
- Dat er 'breed onderwijs' (ook buiten het normale curriculum) wordt geboden, wordt voor de gemeenschapsinstellingen weerspiegeld in het huishoudelijk reglement, waar gezegd wordt dat er getracht wordt iedere minderjarige 'een programma te laten volgen dat het meest aansluit op zijn kennis, vaardigheden en achtergrond, en dat alleszins bestaat uit sport, theorielessen en praktijklessen'. Voor het Vlaams detentiecentrum is hierover niets bepaald.
- Tot slot is niets bepaald omtrent het besteden van bijzondere aandacht aan het onderwijs voor specifieke categorieën van minderjarigen (van buitenlandse origine; met bijzondere culturele of etnische behoeften; ongeletterden; minderjarigen met cognitieve problemen of moeilijkheden om te leren).

Voor de minderjarige die wordt geplaatst in een voorziening beveiligend verblijf is, buiten de hierboven vermelde aspecten uit de Grondwet, (enkel) bepaald dat de voorziening alternatieve dagbesteding organiseert bij schooluitval.⁵⁵³ GES+ betreft tot slot, is, buiten de grondwettelijke aspecten, niets bepaald inzake het recht op onderwijs. Voor beide categorieën van gesloten opvang zijn dus enkel het recht op onderwijs en de kosteloosheid ervan tot het einde van de leerplicht, in de regelgeving opgenomen.

3.2.2 Aanbevelingen

211. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet worden gegarandeerd dat het verstrekte onderwijs het *equivalence (of education)* principe respecteert, wat concreet inhoudt dat het normale curriculum wordt gevolgd, het onderwijs gegeven wordt door professionele leerkrachten en de minderjarige dezelfde diploma's ontvangt als de minderjarige in de maatschappij.
 - o Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), m.u.v. (het ontvangen van) dezelfde diploma's, wat aantoonbaar (A) moet zijn. We adviseren om het *equivalence principe*

⁵⁵⁰ In het BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen is wel voorzien dat de minderjarige die gedurende een bepaalde periode onderwijs volgt in een gemeenschapsinstelling daarvoor een attest van de onderwijsinspectie ontvangt, en dat de minister van onderwijs het model van dat attest en de modaliteiten voor de invulling ervan vastlegt. Behoudens vergissing, is dit op heden echter (nog) niet gebeurd (en wordt er dus geen attest – en al zeker geen gelijkwaardige diploma's – uitgereikt); zie art. 6 BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen.

⁵⁵¹ Art. 3, 4° BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen bepaalt dat de gemeenschapsinstellingen 'een lijst van de personen die het huisonderwijs verstrekken, met vermelding van eventuele bekwaamheidsbewijzen' (eigen cursivering) aan de onderwijsinspectie moeten bezorgen, zonder evenwel vereisten te stellen t.a.v. welke bekwaamheidsbewijzen de betrokken personen (leerkrachten) moeten bezitten.

⁵⁵² Art. 2 BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen.

⁵⁵³ Art. 15, 5° BVR voorzieningen jeugdhulp.

- wettelijk te verankeren (Pw + Aw (m.b.t. de diploma's)) omdat het een basisprincipe is dat doorheen de rechtspositie op verschillende plaatsen terugkomt.⁵⁵⁴
- Inspiratie kan worden gevonden in de regeling zoals die geldt in de Franse Gemeenschap, waar uitdrukkelijke bepalingen omtrent de leerkrachten en het deelnemen aan de examencommissie zijn opgenomen. Alternatief, zou kunnen worden overwogen om een meer 'algemeen' *equivalence principe* in te schrijven, m.b.t. het onderwijs specifiek, of m.b.t. meerdere aspecten tezamen (zie vorige bullet).
2. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet worden gegarandeerd dat het onderwijs in het algemeen, dus ook na de leerplicht, kosteloos is, en dat verborgen kosten (zoals bv. voor schoolboeken) worden beperkt.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
 3. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat er minimum 25 uur per week aan onderwijsactiviteiten wordt besteed.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
 4. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat er bijzondere aandacht wordt gegeven aan het onderwijs voor specifieke categorieën van minderjarigen, nl. minderjarigen van buitenlandse origine; met bijzondere culturele of etnische behoeften; ongeletterden; minderjarigen met cognitieve problemen of moeilijkheden om te leren.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn). We wijzen er wel op dat er hieromtrent in de Franse Gemeenschap, voor de overheidsinstellingen, wél een uitdrukkelijke regelgevende bepaling bestaat. Eventueel zou dergelijke bepaling kunnen worden ingevoegd bij het *equivalence (of education) principe* (zie hoger, nr. 1).
 5. Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden gegarandeerd dat er, naast het onderwijs m.b.t. het normale curriculum, ook 'breed onderwijs' wordt geboden m.b.t. aspecten die nuttig zijn voor na de vrijlating van de minderjarige.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
 6. Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat als het onderwijs in de voorziening wordt gegeven, daarop controle wordt gehouden door externe daartoe bevoegde diensten.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), maar omdat een externe instantie bevoegdheid moet worden gegeven om een Vlaamse instelling te controleren is een wettelijke basis nodig (Pw); bovendien is het ook voor de gemeenschapsinstellingen wettelijk bepaald, zodat dit de uniformiteit ten goede komt.
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt in de gemeenschapsinstellingen.
 7. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moeten alle modaliteiten m.b.t. het recht op onderwijs, zoals opgenomen in het internationale kader, worden verzekerd. Hiervan

⁵⁵⁴ Cf. *equivalence of care, equivalence of education, equivalence of vocational training...*

kan worden afgeweken 'voor zover dat passend en proportioneel is in het licht van de aard en de duur van de gesloten opvang'.

- Dit zijn zaken om in de praktijk te realiseren (P). Net zoals voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, zouden we het *equivalence (of education)* principe wel in de regelgeving inschrijven (Pw / Aw) (zie hierboven, nr. 1), eventueel aangevuld met een passage omtrent het onderwijs voor specifieke categorieën van minderjarigen (zie hierboven, nr. 4). Ook de externe controle op het onderwijs zal wettelijk moeten worden geregeld (Pw) (zie hierboven, nr. 6). Tot slot zal enige afwijking van dit recht en deze modaliteiten, zoals internationaal voorzien 'in functie van de aard en de duur van de gesloten opvang', wettelijk moeten geregeld omdat het een afwijking op het (algemeen geldende) grondwettelijke recht op onderwijs betreft (Pw).
- Inspiratie voor deze elementen (m.u.v. het aspect m.b.t. de afwijking) kan worden gevonden bij de andere categorieën van gesloten opvang, en bij de regelingen die gelden in de Franse Gemeenschap en Nederland (die weliswaar andere doelgroepen van minderjarigen betreffen).

3.3 Beroepsopleiding

3.3.1 Toetsing

212. Wat betreft het volgen van een beroepsopleiding, moet voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum worden opgemerkt dat 'onderwijs' in de betrokken regelgeving gebruikt wordt als containerbegrip, waaronder niet enkel het onderwijs in de strikte zin (cf. punt 3.2), maar ook 'het volgen van een erkende beroepsopleiding' en 'de toeleiding naar de arbeidsmarkt' vallen.⁵⁵⁵ Dit heeft als gevolg dat de analyse m.b.t. de beroepsopleiding in grote mate overeenstemt met deze die m.b.t. het onderwijs werd gemaakt:

- Het recht om een beroepsopleiding te volgen wordt gewaarborgd⁵⁵⁶, zoals het internationale kader vereist.
- Het onderwijs (cf. de beroepsopleiding) wordt aangeboden binnen de voorziening⁵⁵⁷ tijdens de periode waarin het voor de minderjarige onmogelijk is om deel te nemen aan lessen in een externe onderwijsinstelling.⁵⁵⁸ Ook dit strookt met het internationale kader, dat vereist dat de opleiding verstrekt wordt in een opleidingscentrum van de maatschappij (buiten de voorziening) tenzij dat niet mogelijk zou zijn. Het onderwijs dat in de voorziening wordt gegeven moet wel worden gecontroleerd door externe daartoe bevoegde diensten; dat is voorzien voor de gemeenschapsinstellingen⁵⁵⁹, maar niet (uitdrukkelijk) voor het Vlaams detentiecentrum.

⁵⁵⁵ Art. 15 BVR gemeenschapsinstellingen en VDC.

⁵⁵⁶ Art. 15 BVR gemeenschapsinstellingen en VDC. Zie voor het VDC ook: art. 78 Basiswet gevangeniswezen.

⁵⁵⁷ De tekst van het BVR is onduidelijk gezien er gesproken wordt over 'het onderwijs dat aangeboden wordt binnen een afdeling van een gemeenschapsinstelling', terwijl de bepaling zowel betrekking heeft op de minderjarige in een gemeenschapsinstelling als op de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum.

⁵⁵⁸ Art. 15, eerste lid BVR gemeenschapsinstellingen en VDC. Zie ter zake ook punt 8 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁵⁵⁹ Art. 3, 2° jo. art. 4 BVR leerplicht gemeenschapsinstellingen.

- De regelgeving voorziet ook dat het onderwijs gericht is op 'het volgen van een door de Vlaamse Gemeenschap erkende beroepsopleiding of op de toeleiding naar de arbeidsmarkt'. Het gegeven dat het gaat om een 'erkende' beroepsopleiding dan wel die opleiding uitdrukkelijk moet leiden tot (een toegang tot) de arbeidsmarkt, toont aan dat ze betrekking heeft op beroepen waarin de minderjarige in de toekomst tewerkgesteld kan worden, wat conform het internationale kader is.
- Het *equivalence (of vocational training)* principe – wat concreet inhoudt dat de beroepsopleiding gegeven moet worden door professionele vakleraren en de minderjarige dezelfde certificaten moet ontvangen als in de maatschappij – wordt echter niet gewaarborgd.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is niets bepaald omtrent het recht voor de minderjarige om een beroepsopleiding te volgen, terwijl het internationale kader voorschrijft dat dit recht van toepassing is voor zover dat passend en proportioneel is in het licht van de aard en de duur van de gesloten opvang.

3.3.2 Aanbevelingen

213. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet worden gegarandeerd dat de verstrekte beroepsopleiding het *equivalence (of vocational training)* principe respecteert, wat concreet inhoudt dat de opleiding gegeven wordt door professionele vakleraren en de minderjarige dezelfde certificaten ontvangt als de minderjarige in de maatschappij.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), m.u.v. (het ontvangen van) dezelfde certificaten, wat aantoonbaar (A) moet zijn. We adviseren om het *equivalence principe* wettelijk te verankeren (Pw + Aw (m.b.t. de certificaten)) omdat het een basisprincipe is dat doorheen de rechtspositie op verschillende plaatsen terugkomt (cf. *supra*).
 - Inspiratie kan worden gevonden in de regeling zoals die geldt in de Franse Gemeenschap, waar inzake onderwijs uitdrukkelijke bepalingen omtrent de leerkrachten en het deelnemen aan de examencommissie zijn opgenomen.⁵⁶⁰ Alternatief, zou kunnen worden overwogen om een meer 'algemeen' *equivalence principe* in te schrijven, m.b.t. de beroepsopleiding specifiek, of m.b.t. meerdere aspecten tezamen.
2. Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat als de beroepsopleiding in de voorziening wordt gegeven, daarop controle wordt gehouden door externe daartoe bevoegde diensten.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), maar omdat een externe instantie bevoegdheid moet worden gegeven om een Vlaamse instelling te controleren is een wettelijke basis nodig (Pw); bovendien is het ook voor de gemeenschapsinstellingen wettelijk bepaald, zodat dit de uniformiteit ten goede komt.
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt in de gemeenschapsinstellingen.

⁵⁶⁰ Die bepalingen zouden dus wel moeten worden 'omgezet' naar de beroepsopleiding, en kunnen hier dus louter als inspiratie (en niet meer dan dat) dienen.

3. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet in eerste instantie het recht voor de minderjarige om een beroepsopleiding te volgen worden gewaarborgd. Verder moeten alle modaliteiten m.b.t. dat recht, zoals opgenomen in het internationale kader, worden verzekerd. Hiervan kan worden afgeweken 'voor zover dat passend en proportioneel is in het licht van de aard en de duur van de gesloten opvang'.
- Dit zijn zaken om in de praktijk te realiseren (P). We zouden hieromtrent wel verschillende elementen in de regelgeving opnemen, nl.:
 - Het recht om een beroepsopleiding te volgen, omdat het een fundamenteel principe betreft én omdat het o.i. voor deze voorzieningen een controleerbaar erkenningscriterium moet zijn (Pw).
 - Het *equivalence (of vocational training)* principe (Pw / Aw) (zie hierboven, nr. 1).
 - De externe controle op de beroepsopleiding (Pw) (zie hierboven, nr. 2).
 - Tot slot zal enige afwijking van dit recht en deze modaliteiten, zoals internationaal voorzien 'in functie van de aard en de duur van de gesloten opvang', wettelijk moeten geregeld (Pw).
 - Inspiratie voor deze elementen (m.u.v. het aspect m.b.t. de afwijking) kan worden gevonden bij de andere categorieën van gesloten opvang, en bij de regelingen die geldt in de Franse Gemeenschap.

3.4 Werk

214. Wat betreft het recht om te werken, bevat de Grondwet het recht op arbeid en op de vrije keuze van beroepsarbeid in het raam van een algemeen werkgelegenheidsbeleid, het recht op billijke arbeidsvoorwaarden en een billijke beloning, alsmede het recht op informatie, overleg en collectief onderhandelen.⁵⁶¹ De Grondwet vereist dat een formele wet (d.i. wet, decreet of ordonnantie) de voorwaarden voor de uitoefening van de betrokken rechten bepaalt.⁵⁶²

Voor de gemeenschapsinstellingen is er niets specifiek bepaald. Wel waarborgt het (gemeen) arbeidsrecht het ontvangen van een billijke vergoeding voor het verrichte werk, de dekking door een socialezekerheidsstelsel en de toepasselijkheid van beschermende nationale en internationale standaarden m.b.t. de tewerkstelling van minderjarigen.

Voor het Vlaams detentiecentrum voorziet de Basiswet gevangeniswezen dat de gedetineerde het recht heeft om deel te nemen aan de in de gevangenis beschikbare arbeid⁵⁶³, en dat de penitentiaire administratie er zorg voor draagt dat aan de gedetineerde 'nuttige' arbeid⁵⁶⁴ beschikbaar wordt gesteld.⁵⁶⁵ De wet voorziet ook dat de tewerkstelling van de gedetineerde in de gevangenis (hier: het centrum) geschiedt in omstandigheden die, voor zover de aard van de detentie zich daar niet tegen verzet, zoveel mogelijk overeenstemmen met die welke in de vrije samenleving identieke activiteiten

⁵⁶¹ Art. 23, derde lid, 1° Grondwet.

⁵⁶² Art. 23, tweede lid Grondwet.

⁵⁶³ Art. 81 Basiswet gevangeniswezen.

⁵⁶⁴ D.i. arbeid die de mogelijkheid biedt om zinvol hun detentietijd door te brengen, om na hun invrijheidstelling de geschiktheid tot een bestaansactiviteit te behouden, te bevorderen of te verwerven, om hun detentie te verzachten, om verantwoordelijkheden op te nemen, in voorkomend geval t.a.v. hun nabestaanden en de slachtoffers en om desgevallend schulden af te betalen.

⁵⁶⁵ Art. 82 Basiswet gevangeniswezen.

kenmerken, wat slechts conform het internationale kader is voor zover prioriteit wordt gegeven aan tewerkstelling buiten het centrum.⁵⁶⁶ De gedetineerde is gerechtigd om, mits toelating van de directeur, andere dan in de gevangenis (het centrum) beschikbaar gestelde arbeid te verrichten, terwijl de directeur dit slechts in een beperkt aantal gevallen kan weigeren en zijn weigering moet motiveren.⁵⁶⁷ Dit duidt erop dat de betrokkene, conform het internationale kader, in beginsel kan kiezen welk werk hij wil uitoefenen. Uit de Basiswet blijkt ook dat de gedetineerde voor de in de gevangenis (het centrum) verrichte arbeid inkomsten ontvangt⁵⁶⁸, zoals het internationale kader vereist. Er wordt wel niet bepaald hoe de door de betrokkene ontvangen inkomsten worden besteed. Doordat de in de gevangenis beschikbaar gestelde arbeid niet het voorwerp uitmaakt van een arbeidsovereenkomst⁵⁶⁹, is het Belgische sociale zekerheidsstelsel niet op gedetineerden van toepassing, en t.a.v. hen geldt ook geen afzonderlijk socialezekerheidsstelsel; er is wel een specifieke regeling indien de gedetineerde bij het uitoefenen van arbeid in de gevangenis (het centrum) het slachtoffer wordt van een arbeidsongeval.⁵⁷⁰ Tot slot is niets bepaald omtrent de toepasselijkheid van nationale en internationale standaarden m.b.t. de tewerkstelling van minderjarigen op de minderjarige die arbeid verricht in het centrum, noch m.b.t. het gegeven dat onderwijs en beroepsopleiding in hoofde van deze minderjarige voorrang krijgen op werk.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf, is enkel bepaald dat de voorziening toeziet 'op de naleving van de sociale wetgeving over de minderjarige'.⁵⁷¹ Voor de GES+ is er niets specifiek bepaald. Ook hier waarborgt het (gemeen) arbeidsrecht evenwel het ontvangen van een billijke vergoeding voor het verrichte werk, de dekking door een socialezekerheidsstelsel⁵⁷² en de toepasselijkheid van beschermende nationale en internationale standaarden m.b.t. de tewerkstelling van minderjarigen.

3.4.1 Aanbevelingen

215. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor alle categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat als een minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang tewerk wordt gesteld, de modaliteiten daaromtrent in overeenstemming zijn met het internationale kader. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ betreft het: de keuze van werk, de voorkeur voor tewerkstelling in de maatschappij of erbuiten met gelijkaardige organisatie en methoden (als in de maatschappij), het principe dat onderwijs en beroepsopleiding voorrang hebben op werk. Voor het Vlaams detentiecentrum betreft het de voorkeur voor tewerkstelling in de maatschappij of erbuiten met gelijkaardige organisatie en methoden (als in de maatschappij), en het principe dat onderwijs en beroepsopleiding voorrang hebben op werk

⁵⁶⁶ Art. 83, § 1 Basiswet gevangeniswezen. Zo mag de arbeidsduur in geen geval de duur overschrijden die voor overeenkomstige activiteiten in de vrije samenleving door of krachtens de wet worden bepaald; zie art. 82, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁵⁶⁷ Art. 85, § 4 Basiswet gevangeniswezen.

⁵⁶⁸ Art. 86, § 1 Basiswet gevangeniswezen *jo.* KB inkomsten uit arbeid gevangenis

⁵⁶⁹ Art. 84, § 4 Basiswet gevangeniswezen *jo.* art. 1, § 1 Wet maatschappelijke zekerheid arbeiders.

⁵⁷⁰ Art. 86, § 3 Basiswet gevangeniswezen *jo.* KB inkomsten uit arbeid gevangenis

⁵⁷¹ Art. 13, 7° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁵⁷² Dit wordt voor de voorzieningen beveiligend verblijf dus uitdrukkelijk bevestigd in het BVR voorzieningen jeugdhulp.

- De Grondwet bepaalt dat de voorwaarden voor de uitoefening worden opgenomen in een formele wet. Hierbij rijst de vraag wat als ‘voorwaarde voor de uitoefening’ van het recht op werk moet worden gekwalificeerd. O.i. kan worden beargumenteerd dat de voorrang van onderwijs en beroepsopleiding op werk geen ‘voorwaarde voor de uitoefening’ van het recht op werk is, zodat enkel een realisatie in de praktijk vereist is (Pn); de overige aspecten lijken ons daar weer wel onder te vallen (W).
- Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum, en de regeling in de Franse Gemeenschap.

3.5 Sport en fysieke activiteit

3.5.1 Toetsing

216. De Belgische Grondwet waarborgt op algemene wijze het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing, maar daaruit vloeien geen specifieke rechten voor de minderjarige in gesloten opvang voort op het vlak van fysieke activiteit in de buitenlucht.⁵⁷³

Voor de gemeenschapsinstellingen is daarnaast weinig bepaald: uit het huishoudelijk reglement van de gemeenschapsinstellingen blijkt duidelijk dat er fysieke activiteit/sport wordt aangeboden⁵⁷⁴, maar dit zegt niets over het recht om fysieke activiteit te beoefenen in de buitenlucht, het aantal uren, de faciliteiten die ervoor worden voorzien, en het verstrekken van lichamelijke opvoeding en (bewegings)therapie indien nodig.

Voor het Vlaams detentiecentrum is bepaald dat de gedetineerde recht heeft op lichamelijke opvoeding en sport gedurende ten minste twee uur per week alsook op een dagelijkse wandeling of andere recreatieve activiteit in de buitenlucht van minstens één uur.⁵⁷⁵ Hier wordt dus, conform het internationale kader, gewaarborgd dat de minderjarige een fysieke activiteit in de buitenlucht kan beoefenen. Het aantal uren waarin dit recht kan worden uitgeoefend is echter te beperkt: het internationale kader stelt minstens twee uur per dag voorop, terwijl de betrokkene in het Vlaams detentiecentrum slechts minstens één uur per dag krijgt bovenop minstens twee uur sport per week. Ook over de faciliteiten, en het verstrekken van lichamelijke opvoeding en (bewegings)therapie indien nodig is niets bepaald.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is ter zake niets bepaald.

3.5.2 Aanbevelingen

217. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor alle categorieën van gesloten opvang moet het recht op sport en fysieke activiteit conform het internationale kader worden gewaarborgd. Concreet houdt dat in: fysieke activiteit in de buitenlucht, gedurende minstens twee uur per dag, met de nodige faciliteiten (ruimte, installaties en materiaal), met een aanbod van lichamelijke opvoeding en, indien

⁵⁷³ Art. 23, derde lid, 5° Grondwet.

⁵⁷⁴ Zie punt 8 Huisregels gemeenschapsinstellingen, waar wordt vermeld dat het in de voorziening verstrekte onderwijs zeker sport omvat, alsook punt 6.3 Huisregels gemeenschapsinstellingen, waar wordt vermeld dat voor sport specifieke (sport)kledij moet worden gedragen.

⁵⁷⁵ Art. 79, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

nodig, (bewegings)therapie. Voor het Vlaams detentiecentrum is het recht op fysieke activiteit in de buitenlucht wel al gewaarborgd, maar de andere modaliteiten niet.

- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), maar we zouden hierbij wel adviseren om hieromtrent een – minstens algemene – bepaling te voorzien omdat ook dit een fundamenteel principe betreft. De betrokken bepaling zou dan kunnen stellen dat er een recht op dagelijkse fysieke activiteit en sport in de buitenlucht bestaat (Pw). Er zou ook kunnen worden overwogen om het minimum aantal uur per dag (nl. minstens twee) in de regelgeving op te nemen (Pw). De overige modaliteiten m.b.t. (het recht op) sport en fysieke activiteit moeten (enkel) in de praktijk worden bewerkstelligd (Pn).
- Inspiratie voor dergelijke bepaling kan worden gevonden in de regelgeving die op dit vlak in de Franse Gemeenschap geldt voor het *centre communautaire*. Ook in Nederland geldt ter zake een specifieke bepaling, maar hier is het aantal uren ontoereikend (nl. minstens twee maal drie kwartier per week terwijl het internationale kader dagelijks minstens twee uur vereist).

3.6 Vrije tijd

3.6.1 Toetsing

218. Hoger werd al gewezen op het grondwettelijk verankerende recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing⁵⁷⁶; hieruit vloeien voor de minderjarige in gesloten opvang echter (ook) geen rechten voort op het vlak van (op nuttige wijze ingevulde) vrije tijd. Verder is er zeer weinig bepaald.⁵⁷⁷ Enkel voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is bepaald dat hij, behoudens wettelijk bepaalde uitzonderingen, het recht heeft om aan gemeenschappelijke ontspanningsactiviteiten deel te nemen gedurende de uren die in het huishoudelijk reglement worden bepaald.⁵⁷⁸ Bovendien mag de minderjarige, met de toestemming van de directeur⁵⁷⁹, een niet-winstgevende activiteit van intellectuele of artistieke aard uitoefenen.⁵⁸⁰

3.6.2 Aanbevelingen

219. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor alle categorieën van gesloten opvang moet het recht op vrije tijd conform het internationale kader worden gewaarborgd. Concreet houdt dat in: nuttig ingevulde vrije tijd, die dagelijks plaatsvindt, met naast verplichte en/of georganiseerde activiteiten ruimte voor vrij spel en vrije ontspanning m.i.v. activiteiten van culturele en artistieke aard, indien mogelijk in de maatschappij (buiten de voorziening), met de nodige faciliteit (ruimte,

⁵⁷⁶ Art. 23, derde lid, 5° Grondwet.

⁵⁷⁷ Hoger werd al gewezen op de vermelding, in Huisregels gemeenschapsinstellingen, dat er zowel individuele als groepsactiviteiten worden georganiseerd. Hieruit blijkt echter niet uitdrukkelijk of het ook gaat om vrijetijdsactiviteiten (buiten onderwijs, beroepsopleiding, en sport en fysieke activiteit), zoals internationaal vereist.

⁵⁷⁸ Art. 79, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁵⁷⁹ Die toestemming wordt in principe verleend, maar kan door de directeur op elk moment worden geweigerd of ingetrokken op grond van de eigen behoeften van de instelling in bepaalde gevallen (gevaar voor orde of veiligheid; aanwenden activiteit voor illegale doeleinden; onredelijk grote arbeidsbelasting voor de administratie).

⁵⁸⁰ Art. 80 Basiswet gevangeniswezen.

installaties en materiaal). Voor het Vlaams detentiecentrum is wel al gewaarborgd dat de minderjarige die er verblijft kan deelnemen aan gemeenschappelijke (d.i. dus georganiseerde en/of verplichte) ontspanningsactiviteiten en een activiteit van intellectuele of artistieke aard kan uitoefenen, maar de andere modaliteiten niet.

- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het algemeen principe ('recht op vrije tijd') in de regelgeving zouden opnemen omdat dit goed aansluit bij de hierboven besproken aspecten inzake onderwijs, beroepsopleiding, werk, en sport en fysieke activiteit (waar we tevens adviseren om, waar dit nog niet bestaat, ter zake een algemene bepaling op te nemen) (Pw). De andere modaliteiten behoeven enkel een uitwerking in de praktijk (Pn).
- Inspiratie voor dergelijke bepaling kan worden gevonden in de regelgeving die ter zake in de Franse Gemeenschap en in Nederland geldt, waarbij er wel moet over worden gewaakt dat de desgevallend opgenomen modaliteiten van het recht op vrije tijd in overeenstemming zijn met het internationale kader.

Hoofdstuk 6

Persoonlijke levenssfeer

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 6	Persoonlijke levenssfeer	129
1	Internationaal toetsingskader	130
1.1	Kledij en persoonlijke bezittingen	130
1.2	Persoonlijke hygiëne	130
1.3	Geneeskundige hulp	131
1.4	(Verwerking van) persoonsgegevens	134
1.5	Overtuiging	135
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	135
2.1	Franse Gemeenschap	135
2.1.1	Kledij en persoonlijke bezittingen	135
2.1.2	Persoonlijke hygiëne	136
2.1.3	Geneeskundige hulp	136
2.2	Nederland	136
2.2.1	Kledij en persoonlijke bezittingen	136
2.2.2	Persoonlijke hygiëne	137
2.2.3	Geneeskundige hulp	137
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	138
3.1	Kledij en persoonlijke bezittingen	138
3.1.1	Toetsing	138
3.1.2	Aanbevelingen	140
3.2	Persoonlijke hygiëne	141
3.2.1	Toetsing	141
3.2.2	Aanbevelingen	141
3.3	Geneeskundige hulp	142
3.3.1	Toetsing	142
3.3.2	Aanbevelingen	144
3.4	(Verwerking van) persoonsgegevens	145
3.4.1	Toetsing	145
3.4.2	Aanbevelingen	147
3.5	Overtuiging	148
3.5.1	Toetsing	148
3.5.2	Aanbevelingen	149

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Kledij en persoonlijke bezittingen

220. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet de mogelijkheid hebben om eigen kledij te dragen.⁵⁸¹ Indien hij geen eigen kledij heeft, moet hij kledij van de voorziening krijgen.⁵⁸² De kledij mag niet de stijl hebben van een uniform⁵⁸³, noch vernederend zijn⁵⁸⁴; ook het (laten) dragen van badges is niet toegestaan.⁵⁸⁵ De kledij moet tevens geschikt zijn, wat inhoudt dat ze aangepast aan het klimaat⁵⁸⁶ en proper is, waarbij proper betekent zo vaak gewassen als nodig om een goede hygiëne te behouden, in het bijzonder wat het ondergoed betreft.⁵⁸⁷ Wanneer een minderjarige de voorziening verlaat, voor welk doel ook, moet hij eigen of andere onopvallende kledij dragen.⁵⁸⁸ De minderjarige-bewoner mag niet de hele tijd in pyjama of nachtjapon gekleed gaan.⁵⁸⁹

221. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet de mogelijkheid krijgen om persoonlijke bezittingen bij zich te houden, alsook beschikken over adequate opbergruimte ervoor.⁵⁹⁰ Voorwerpen die de minderjarige niet mag bijhouden en voorwerpen die hij ontvangt van personen buiten de voorziening moeten veilig worden bewaard; ze worden opgenomen in een inventaris die door de minderjarige wordt afgetekend.⁵⁹¹ Indien de minderjarige uit de voorziening wordt ontslagen, worden al die voorwerpen aan hem teruggegeven en tekent hij voor ontvangst.⁵⁹²

1.2 Persoonlijke hygiëne

222. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet verzocht worden zijn persoonlijke hygiëne te onderhouden, en moet daarvoor water en de nodige toiletartikelen ter beschikking gesteld krijgen.⁵⁹³ Ook moet in de nodige artikelen worden voorzien om het haar en de baard te onderhouden, en jongens moeten de gelegenheid krijgen zich regelmatig te scheren.⁵⁹⁴ Zo

⁵⁸¹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 106; Havana rules, § 36; CPT standard, checklist social care institutions.

⁵⁸² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 106.

⁵⁸³ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 106. Voor de jeugdhulp vermelden de internationale bronnen dat er maatregelen moeten worden genomen om de link tussen de minderjarige en de context van gesloten opvang te beperken; zie Guidelines Alternative Care of Children, § 95.

⁵⁸⁴ Nelson Mandela rules, § 19; European rules juvenile offenders, § 66.3; Havana rules, § 36.

⁵⁸⁵ SPT State party Report Kazachstan, § 113.

⁵⁸⁶ Nelson Mandela rules, § 19; European rules juvenile offenders, § 66.3; Havana rules, § 36; CPT standard, checklist social care institutions.

⁵⁸⁷ Nelson Mandela rules, § 19.

⁵⁸⁸ Nelson Mandela rules, § 19; Havana rules, § 36.

⁵⁸⁹ CPT standard, psychiatric establishments, § 34.

⁵⁹⁰ Havana rules, § 35; CPT standard, health care, § 67; CPT standard, psychiatric establishments, § 34.

⁵⁹¹ Nelson Mandela rules, § 67.

⁵⁹² Hierop zijn uitzonderingen mogelijk, bv. indien de minderjarige het geld dat voor hem werd bewaard heeft opgedaan, hij voorwerpen heeft verstuurd naar een plaats buiten de voorziening, of het om hygiënische redenen nodig werd bevonden bepaalde voorwerpen te vernietigen.

⁵⁹³ Nelson Mandela rules, § 18; European rules juvenile offenders, § 65.4.

⁵⁹⁴ Nelson Mandela rules, § 18.

nodig moeten luiers of maandverbanden voor de incontinente minderjarige-bewoner worden voorzien, en voldoende regelmatige verversing ervan.⁵⁹⁵

1.3 Geneeskundige hulp⁵⁹⁶

223. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft recht op geneeskundige hulp, die omschreven wordt aan de hand van vijf basisprincipes⁵⁹⁷: (i) het recht op toegang tot een arts; (ii) het principe van *equivalence of care*; (iii) de instemming met de geneeskundige hulp door de minderjarige en de medische vertrouwelijkheid; (iv) het recht op preventieve gezondheidszorg; (v) de professionele onafhankelijkheid en bekwaamheid van de zorgverstrekker. Deze principes worden hieronder toegelicht.

224. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft recht op toegang tot een arts.⁵⁹⁸ Aan dat recht zijn de volgende modaliteiten verbonden:

- De arts moet regelmatig consulteren.⁵⁹⁹ Indien nodig, moet de minderjarige op periodieke basis door een arts worden gezien.⁶⁰⁰
- Indien het nodig is dat de minderjarige wordt opgenomen in een ziekenhuis, moet hij worden overgebracht met de snelheid en op de wijze die zijn gezondheidstoestand vereisen.⁶⁰¹
- De medische diensten moeten bij voorkeur worden verstrekt in de maatschappij (dus buiten de voorziening).⁶⁰² Indien zij toch in de voorziening worden verstrekt, moet het personeel en het materiaal daarvoor adequaat zijn in functie van het aantal minderjarigen in de voorziening en hun medische vereisten.⁶⁰³ De minderjarige die (nog) niet (definitief) werd veroordeeld, moet de mogelijkheid hebben om, desgevallend op eigen kosten, zijn eigen arts te raadplegen en zich erdoor te laten behandelen.⁶⁰⁴
- De aan de minderjarige verstrekte medische diensten zijn voor hem kosteloos.⁶⁰⁵ Hij moet ook de mogelijkheid hebben een tweede opinie te vragen.⁶⁰⁶

⁵⁹⁵ CPT standard, checklist social care institutions.

⁵⁹⁶ Het internationale kader op het vlak van geneeskundige hulp, is dermate uitgebreid en gedetailleerd dat we het hier vereenvoudigd hebben moeten weergeven; daardoor kunnen sommige nuances verloren zijn gegaan.

⁵⁹⁷ Deze vijf principes zijn een letterlijke overname van wat het CPT daarover stelt in zijn standard m.b.t. minderjarigen in gesloten opvang: “when examining the issue of health-care services in prisons, the CPT has been guided in its work by a number of general criteria (access to a doctor; equivalence of care; patient’s consent and confidentiality; preventive health care; professional independence and professional competence)”. Ook andere indelingen van deze principes zijn uiteraard denkbaar.

⁵⁹⁸ CPT standard, remand detention, § 71; CPT standard, health care, § 34.

⁵⁹⁹ CPT standard, health care, § 34-35; Havana rules, § 51.

⁶⁰⁰ CPT standard, checklist social care institutions.

⁶⁰¹ CPT standard, health care, § 37.

⁶⁰² GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Havana rules, § 49.

⁶⁰³ Havana rules, § 51.

⁶⁰⁴ CPT standard, remand detention, § 71.

⁶⁰⁵ Body principles persons under detention, § 24.

⁶⁰⁶ Body principles persons under detention, § 25; dit recht kan enkel aan redelijke voorwaarden worden onderworpen die erop gericht zijn de veiligheid en de orde in de voorziening te bewaren. In de betrokken internationale bron wordt niet gespecificeerd of dit recht (al dan niet) kosteloos aan de minderjarige in gesloten opvang moet worden verstrekt.

- Het principe van *continuity of care*⁶⁰⁷ moet gedurende het hele traject van de minderjarige worden gewaarborgd, inclusief na ontslag uit de voorziening en bij overplaatsing tussen voorzieningen.⁶⁰⁸

Aan het recht op toegang tot een arts is ook het recht op adequate medicatie verbonden.⁶⁰⁹ De medicatie mag enkel worden bereid door daartoe gekwalificeerd personeel (in het bijzonder een apotheker), en moet correct worden bedeed.⁶¹⁰ De toediening ervan mag enkel gebeuren op medische gronden en, indien mogelijk, na toestemming van de betrokken minderjarige.⁶¹¹ Er moet een register worden bijgehouden van elke medicamenteuze behandeling en toediening.⁶¹² Er moet een regelmatige herziening van de voorgeschreven medicatie plaatsvinden.⁶¹³

Tot slot moet, in het kader van het recht op toegang tot een arts, het recht op mentale gezondheidszorg worden vermeld. De minderjarige met mentale gezondheidsproblemen, moet de mogelijkheid hebben zich te laten behandelen door psychologen en psychiaters die gespecialiseerd zijn in minderjarigen.⁶¹⁴ Aan elke voorziening voor gesloten opvang moet minstens één psychiater verbonden zijn, alsook een aantal verpleegkundigen die hieromtrent een basisopleiding hebben gekregen⁶¹⁵; in andere bronnen wordt vermeld dat een minderjarige met mentale gezondheidsproblemen behandeld moet worden in een gespecialiseerde instelling onder leiding van een onafhankelijk medisch management.⁶¹⁶ Specifiek m.b.t. (de preventie van) suïcide en automutilatie, moet er een uitgestippeld beleid met adequate procedures zijn.⁶¹⁷ Die procedures moeten er o.a. voor zorgen dat het risico (op suïcide en/of automutilatie) bij aankomst wordt ingeschat⁶¹⁸, er voor risicogeveallen een speciaal observatieregime wordt opgezet, en er ter zake een correcte informatiedoorstroming plaatsvindt.⁶¹⁹ Voor de gehandicaptenzorg wordt melding gemaakt van het toedienen van electroconvulsietherapie (ECT). Dit is enkel mogelijk indien deze behandeling is opgenomen in het zorgplan van de minderjarige-patiënt en gepaard gaat met de nodige waarborgen in zijn hoofd. Die waarborgen zijn o.a.: het toedienen van verdovende middelen en spierontspanners voor de behandeling; het uitvoeren van de behandeling

⁶⁰⁷ Dit principe wordt als volgt gedefinieerd: 'de mate waarin de gezondheidszorg voor bepaalde gebruikers in de loop van de tijd soepel is georganiseerd binnen en tussen de aanbieders, instellingen en regio's, en in hoeverre het gehele ziekte-traject wordt bestreken'; zie: <https://www.healthybelgium.be/en/health-system-performance-assessment/quality-of-care/continuity-of-care>.

⁶⁰⁸ CPT standard, remand detention, § 73.

⁶⁰⁹ CPT standard, health care, § 38.

⁶¹⁰ CPT standard, health care, § 38; CPT standard, psychiatric establishments, § 38.

⁶¹¹ Havana rules, § 55. Er wordt op gewezen dat de medicatie in het bijzonder niet mag worden toegediend met het oog op het verkrijgen van informatie of een bekentenis, als straf of als dwangmaatregel; zie: Havana rules, § 55. De Havana Rules bepalen niet wat er moet worden gedaan indien de toestemming van de betrokken minderjarige niet wordt verkregen. Het is ook niet toegestaan om routinematig, aan elke minderjarige in de voorziening kalmeringsmiddelen toe te dienen; zie: SPT State party Report Macedonia, § 54.

⁶¹² European rules juvenile offenders, § 72.1.

⁶¹³ CPT standard, psychiatric establishments, § 40.

⁶¹⁴ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 112.

⁶¹⁵ CPT standard, health care, § 41.

⁶¹⁶ Havana rules, § 53. O.i. zal dit slechts nodig zijn als de voorziening waar de minderjarige verblijft niet geschikt is om het mentale gezondheidsprobleem in kwestie te behandelen.

⁶¹⁷ CPT standard, health care, § 57.

⁶¹⁸ CPT standard, health care, § 58.

⁶¹⁹ CPT standard, health care, § 59.

buiten het zicht van andere minderjarigen-patiënten en door daartoe opgeleid personeel; de registratie ervan in een specifiek register.⁶²⁰

225. De aan de minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang verstrekte geneeskundige hulp moet beantwoorden aan het principe van *equivalence of care*. Hoger in dit onderzoek werd al toegelicht dat dit principe inhoudt dat een minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang gezondheidszorg moet ontvangen die een gelijkaardige kwaliteit heeft als de gezondheidszorg die aan het brede publiek wordt verschaft in hetzelfde land.

226. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet zijn toestemming geven voor elke medische behandeling die op hem wordt uitgevoerd. Uitzonderingen daarop moeten bij wet worden omschreven en betrekking hebben op duidelijke en strikt omschreven uitzonderlijke omstandigheden die van toepassing zijn op de hele maatschappij.⁶²¹ Opdat de minderjarige zijn vrije toestemming kan geven, moet hij op volledige, accurate en begrijpelijke wijze zijn geïnformeerd over zijn medische aandoening en de daaromtrent voorgestelde behandeling.⁶²² Er moeten waarborgen worden ingebouwd voor de wilsonbekwame minderjarige, zoals bv. het betrekken van zijn wettelijke vertegenwoordiger of de goedkeuring van de medische behandeling door een rechtbank of een ander extern orgaan.⁶²³

De medische betrouwbaarheid moet in een voorziening voor gesloten opvang worden toegepast zoals in de maatschappij.⁶²⁴ Uitzonderingen daarop moeten worden gerechtvaardigd vanuit (i) een reëel en imminent gevaar t.a.v. de betrokken minderjarige of t.a.v. andere personen⁶²⁵; of (ii) vanuit de plicht om bewijs m.b.t. een onmenselijke behandeling aan te geven.⁶²⁶

227. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft ook recht op preventieve gezondheidszorg. Concreet houdt dat o.a. in dat hij gezondheidsvoorlichting krijgt, in het bijzonder over overdraagbare ziektes (wijze van besmetting, beschermingsmaatregelen ...).⁶²⁷

228. Tot slot moet de geneeskundige hulp aan de minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang worden verstrekt door een onafhankelijke en bekwame zorgverstrekker. Onafhankelijk houdt in dat de medische beslissingen enkel worden genomen op basis van medische criteria.⁶²⁸ Bekwaam wil zeggen dat de zorgverstrekker specifieke kennis bezit omtrent de ziektebeelden die in gesloten voorzieningen voorkomen en het medisch handelen daarop afstemt.⁶²⁹

⁶²⁰ CPT standard, psychiatric establishments, § 38. Dit is een vereiste die hoofdzakelijk relevant lijkt te zijn voor de gehandicaptenzorg (cf. ECT), zodat we deze enkel voor deze categorie hebben meegenomen.

⁶²¹ CPT standard, health care, § 47; CPT standard, psychiatric establishments, § 41.

⁶²² CPT standard, health care, § 47; CPT standard, psychiatric establishments, § 41.

⁶²³ CPT standard, checklist social care institutions.

⁶²⁴ CPT standard, health care, § 50.

⁶²⁵ Nelson Mandela rules, § 32, (c).

⁶²⁶ CPT standard, ill-treatment, § 77. Het CPT is in dergelijk geval zelfs voorstander van een automatische meldingsplicht in hoofde van de zorgverstrekker.

⁶²⁷ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 116; CPT standard, developments, § 31; CPT standard, health care, § 34.

⁶²⁸ CPT standard, health care, § 72; Nelson Mandela rules, § 27.

⁶²⁹ CPT standard, health care, § 75.

1.4 (Verwerking van) persoonsgegevens⁶³⁰

229. De verwerking van persoonsgegevens heeft in eerste instantie betrekking op het dossier van de minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang. Omtrent dat dossier zijn er heel veel internationale bronnen, die niet altijd (volledig) dezelfde vereisten stellen. De belangrijkste uitgangspunten lijken de volgende te zijn:

- In het dossier moeten zowel bij aankomst van de minderjarige, als gedurende zijn verblijf in de voorziening relevante gegevens worden opgenomen. Het gaat om zaken als naam, verantwoordelijke binnen de voorziening, tijdstip van aankomst, kennisgeving aan de ouders of voogd(en), inventaris van de persoonlijke bezittingen, enz.⁶³¹
- Het dossier moet worden opgenomen in een op het niveau van de voorziening gecentraliseerd en officieel register⁶³², bestaande uit een elektronische database of een geschreven registratieboek.⁶³³
- Het moet gemakkelijk toegankelijk zijn voor 'de betrokkenen', waarbij vooral verwezen wordt naar de familieleden van de betrokken minderjarige.⁶³⁴
- Een specifiek deel van het dossier, zijn de medische gegevens bestaande uit diagnostische informatie omtrent de minderjarige-patiënt, een beschrijving van zijn evolutie, en specifieke onderzoeken die hij heeft ondergaan.⁶³⁵
- Dit medisch (gedeelte van het) dossier moet worden bijgehouden onder verantwoordelijkheid van een arts.⁶³⁶
- Indien de minderjarige uit de voorziening wordt ontslagen en hij daarvoor zijn akkoord geeft, moet het medisch (gedeelte van het) dossier worden overgemaakt aan een externe arts.⁶³⁷
- De toegang tot het medisch (gedeelte van het) dossier moet bij wet worden geregeld⁶³⁸, waarbij er enkel toegang kan zijn voor 'geautoriseerde personen'⁶³⁹, alsook de minderjarige zelf, tenzij dat vanuit therapeutisch oogpunt onverantwoord zou zijn, en een door hem aangewezen derde.⁶⁴⁰

⁶³⁰ Het internationale kader op het vlak van (de verwerking van) persoonsgegevens, is dermate uitgebreid en gedetailleerd dat we het hier vereenvoudigd hebben moeten weergeven; daardoor kunnen sommige nuances verloren zijn gegaan.

⁶³¹ GC nr. 11 bij het BUPO-verdrag; GC nr. 58 bij het BUPO-verdrag; Nelson Mandela rules, § 7 en 8; Havana rules, § 21.

⁶³² GC nr. 58 bij het BUPO-verdrag; Nelson Mandela rules, § 6.

⁶³³ Nelson Mandela rules, § 6. Indien er gewerkt wordt met een geschreven registratieboek, moeten de pagina's van dat boek worden gedateerd en voorzien van een handtekening. De voorkeur ligt evenwel bij een elektronische database, zie: SPT State party Report Chile, § 37.

⁶³⁴ GC nr. 11 bij het BUPO-verdrag; GC nr. 58 bij het BUPO-verdrag.

⁶³⁵ CPT standard, health care, § 38; CPT standard, psychiatric establishments, § 40.

⁶³⁶ CPT standard, health care, § 50.

⁶³⁷ CPT standard, psychiatric establishments, § 40.

⁶³⁸ Body principles persons under detention, § 26.

⁶³⁹ Havana rules, § 19. Dit begrip wordt niet gedefinieerd.

⁶⁴⁰ CPT standard, health care, § 46; Nelson Mandela rules, § 26. In de CPT Standard wordt vermeld dat het (voorwaardelijke) toegangsrecht van de minderjarige 'preferably' wordt geïnstalleerd; in de Nelson Mandela Rules wordt die nuance niet gemaakt.

- Ook alle rapporten m.b.t. de gerechtelijke procedure, de gevoerde disciplinaire procedures, en de behandeling van de minderjarige⁶⁴¹ moeten in een vertrouwelijk individueel dossier worden opgenomen, dat enkel toegankelijk is voor 'geautoriseerde personen'.⁶⁴²

230. Een tweede aspect betreft het verbod op identificatie: geen informatie mag beschikbaar worden gemaakt of gepubliceerd, in het bijzonder in de media, die rechtstreeks of onrechtstreeks kan leiden tot identificatie.⁶⁴³ Dat verbod moet bij wet worden gewaarborgd.⁶⁴⁴

1.5 Overtuiging

231. Het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst van de minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet worden gewaarborgd.⁶⁴⁵ Concreet houdt dat in dat er in de voorziening erediensten moeten worden georganiseerd, dan wel hij de mogelijkheid moet krijgen zijn eigen erediensten te organiseren. De minderjarige moet ook over de nodige religieuze of andere boeken en voorwerpen kunnen beschikken. Tot slot moet de minderjarige privaat bezoek kunnen krijgen van een religieuze of andere vertegenwoordiger. De minderjarige moet te allen tijde het recht hebben zijn deelname aan één van de voormelde zaken te weigeren.⁶⁴⁶

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Kledij en persoonlijke bezittingen

232. De minderjarige in een overheidsinstelling of het *centre communautaire* kan zijn eigen schoenen en persoonlijke kledij dragen. Voor de minderjarige die geen persoonlijke schoenen en kledij heeft of deze niet wil dragen stelt de overheidsinstelling of het *centre communautaire* gepaste schoenen en kledij ter beschikking. De instelling of het *centre communautaire* kan in het huishoudelijk reglement opleggen dat voor specifieke activiteiten specifieke, door haar ter beschikking gestelde kledij wordt gedragen, alsook beperkingen invoeren op het dragen van sommige kledingstukken. De overheidsinstelling of het *centre communautaire* treft alle nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat de kledij van de minderjarige net en bruikbaar is.⁶⁴⁷

233. De minderjarige in een overheidsinstelling mag over persoonlijke bezittingen beschikken, op voorwaarde dat dit is toegestaan door het huishoudelijk reglement. Bovendien kan de directeur van de instelling m.b.t. een voorwerp dat niet in de lijst van toegestane voorwerpen is opgenomen beslissen dat het toch is toegestaan. Niet-toegelaten voorwerpen worden door en onder verantwoordelijkheid

⁶⁴¹ Hiermee wordt o.i. bedoeld het bereiken van de doelen die met de gesloten opvang worden beoogd, los van de zuiver medische behandeling die wordt toegepast bij bv. ziekte of verwonding.

⁶⁴² Havana rules, § 19.

⁶⁴³ Beijing rules, § 8.2; Guidelines child friendly justice, § 2.6.

⁶⁴⁴ Guidelines child friendly justice, § 2.6.

⁶⁴⁵ Nelson Mandela rules, § 2; Havana rules, § 4.

⁶⁴⁶ Nelson Mandela rules, § 65-66; Havana rules, § 48; Guidelines Alternative Care of Children, § 88.

⁶⁴⁷ Art. 23 BFR overheidsinstellingen; art. 26 Decreet *centre communautaire*.

van de instelling tegen ontvangstbewijs bewaard. De minderjarige kan verzoeken dat de voorwerpen die door de instelling in bewaring worden genomen, overgedragen worden aan een externe persoon.⁶⁴⁸

2.1.2 Persoonlijke hygiëne

234. De overheidsinstelling of het *centre communautaire* moet ervoor zorgen dat de minderjarige zijn persoonlijke hygiëne kan verzorgen, en biedt de minderjarige daartoe (naast toegang tot adequate sanitaire voorzieningen, de nodige toiletartikelen).⁶⁴⁹

2.1.3 Geneeskundige hulp

235. De minderjarige in een overheidsinstelling of het *centre communautaire* heeft recht op de gezondheidszorg die nodig is voor zijn specifieke behoeften en die gelijkwaardig is aan die welke in de samenleving wordt geboden. De gezondheidszorg die vóór de aankomst van de minderjarige in de overheidsinstelling of het *centre communautaire* wordt verleend, blijft tijdens zijn verblijf in de instelling of het *centre communautaire* op gelijkwaardige wijze verleend. Bovendien zorgt de overheidsinstelling of het *centre communautaire* voor continuïteit van de zorg aan het einde van het verblijf van de minderjarige.⁶⁵⁰ Wanneer het personeel van de instelling of het *centre communautaire* dit nodig acht of op verzoek van de minderjarige, wordt de zorg (over de betrokken minderjarige) zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen 48 uur door de medische dienst van de overheidsinstelling of het *centre communautaire* overgenomen. Indien de overheidsinstelling of het *centre communautaire* niet in staat is de nodige zorg te verlenen doet ze binnen dezelfde termijn een beroep op een externe zorgverlener.⁶⁵¹ De minderjarige kan op eigen kosten een beroep doen op de zorgverlener van zijn keuze en door hem worden behandeld, op voorwaarde dat de personen die het ouderlijk gezag over hem uitoefenen ermee instemmen de kosten te dekken.⁶⁵²

De toediening van geneesmiddelen kan alleen plaatsvinden met de vrije en geïnformeerde toestemming van de minderjarige. De minderjarige heeft het recht om, gratis, de geneesmiddelen te krijgen die hij nodig heeft en de behandelingen en diëten te volgen die door een arts zijn voorgeschreven.⁶⁵³

Voor de minderjarige die psychologische of psychiatrische zorg nodig heeft, werkt de overheidsinstelling of het *centre communautaire* samen met instellingen in de geestelijke gezondheidszorg, en garandeert ze vrije toegang tot psychologische of psychiatrische consultaties met externe professionals.

2.2 Nederland

2.2.1 Kledij en persoonlijke bezittingen

236. De minderjarige in een justitiële jeugdinstelling heeft het recht op het dragen van eigen kledij en schoeisel, tenzij die een gevaar kunnen opleveren voor de orde of veiligheid in de instelling. Hij kan worden verplicht tijdens het deelnemen aan activiteiten of sport aangepaste kledij of schoeisel te

⁶⁴⁸ Art. 22 BFR overheidsinstellingen; art. 24 Decreet *centre communautaire*.

⁶⁴⁹ Art. 30 BFR overheidsinstellingen; art. 44 Decreet *centre communautaire*.

⁶⁵⁰ Art. 31 BFR overheidsinstellingen; art. 45 Decreet *centre communautaire*.

⁶⁵¹ Art. 32, § 1 BFR overheidsinstellingen; art. 46, § 1 Decreet *centre communautaire*.

⁶⁵² Art. 33 BFR overheidsinstellingen; art. 47 Decreet *centre communautaire*. In dat geval zorgt de directeur van de overheidsinstelling ervoor dat zo spoedig mogelijk contact wordt opgenomen met de betrokken zorgverlener

⁶⁵³ Art. 34 BFR overheidsinstellingen; art. 48 Decreet *centre communautaire*.

dragen.⁶⁵⁴ De directeur draagt er zorg voor dat aan de minderjarige noodzakelijke kledij en schoeisel worden verstrekt dan wel dat hem voldoende geldmiddelen ter beschikking worden gesteld om hierin naar behoren te voorzien.⁶⁵⁵ In de huisregels kunnen regels worden gesteld omtrent de wijze van gebruik en onderhoud van kledij en schoeisel.⁶⁵⁶

237. In de huisregels van een justitiële jeugdinstelling kan worden bepaald dat het bezit van bepaalde voorwerpen binnen (een afdeling van) de instelling verboden is, indien dat noodzakelijk is in het belang van de handhaving van de orde of veiligheid in de instelling of omwille van de beperking van de aansprakelijkheid van de directeur ter zake.⁶⁵⁷ De directeur kan een minderjarige (voorwaardelijke) toestemming geven hem toebehorende voorwerpen, waarvan het bezit niet is verboden, in zijn kamer te plaatsen of bij zich te hebben, voor zover dit zich verdraagt met een aantal belangen (handhaving van de orde of veiligheid in de instelling, geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van de minderjarige ...).⁶⁵⁸ De directeur is bevoegd aan de minderjarige toebehorende voorwerpen te laten onderzoeken, om een beslissing te nemen omtrent het toestaan of het verbieden ervan.⁶⁵⁹ De directeur is ook bevoegd om voorwerpen die niet zijn toegestaan of verboden zijn in beslag te nemen. Deze (in beslag genomen) voorwerpen worden bewaard (tegen ontvangstbewijs en op kosten van de minderjarige), vernietigd of overgemaakt aan een opsporingsambtenaar.⁶⁶⁰

2.2.2 Persoonlijke hygiëne

238. De directeur van een justitiële jeugdinstelling draagt er zorg voor dat de minderjarige in staat wordt gesteld zijn uiterlijk en lichamelijke hygiëne naar behoren te verzorgen.⁶⁶¹

2.2.3 Geneeskundige hulp

239. De minderjarige in een justitiële jeugdinstelling heeft recht op verzorging door een aan de instelling verbonden arts.⁶⁶² De directeur van de instelling zorgt ervoor dat die arts regelmatig spreekuur houdt en op andere tijdstippen beschikbaar is indien dit in nodig is. De directeur zorgt er bovendien voor dat de arts de minderjarigen onderzoekt op hun geschiktheid om aan sport of andere activiteiten deel te nemen.⁶⁶³ Hij zorgt tot slot voor de bedeling van door de arts van de instelling voorgeschreven en diëten, voor de opvolging van een door de arts van de instelling voorgeschreven behandeling, en voor de overbrenging van de minderjarige naar het ziekenhuis of een andere voorziening in het kader van een behandeling.⁶⁶⁴

De minderjarige heeft ook recht op raadpleging, voor eigen rekening, van een arts naar keuze.⁶⁶⁵

⁶⁵⁴ Art. 49, tweede lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁵⁵ Art. 49, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁵⁶ Art. 49, tweede lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁵⁷ Art. 50, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁵⁸ Art. 50, tweede en derde lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁵⁹ Art. 50, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁶⁰ Art. 50, vijfde lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁶¹ Art. 49, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁶² Art. 47, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁶³ Art. 47, derde lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁶⁴ Art. 47, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

⁶⁶⁵ Art. 47, tweede lid Beginselenwet justitiële jeugdinstellingen.

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Kledij en persoonlijke bezittingen

3.1.1 Toetsing

240. Voor de gemeenschapsinstellingen is in het huishoudelijk reglement een aantal elementen bepaald omtrent kledij en uiterlijk. Zo moet de minderjarige zichzelf verzorgen, o.a. op het vlak kledij. Soms draagt hij kledij van de instelling, soms eigen kledij. Bij bepaalde activiteiten, zoals sport of werken, moet er aangepaste kledij worden gedragen. De kledij mag niet beledigend, kwetsend of choquerend zijn. Piercings zijn om veiligheidsredenen verboden, terwijl religieuze symbolen zijn toegestaan tenzij ze de veiligheid in het gedrang brengen.⁶⁶⁶ Deze regeling lijkt dus op een aantal vlakken conform het internationale kader te zijn, zij het dat hieruit niet duidelijk blijkt wat precies de regeling is op het vlak van het dragen van eigen kledij (het internationale kader vereist dat de minderjarige steeds de mogelijkheid heeft eigen kledij te dragen, tenzij hij geen eigen kledij zou hebben). Daarnaast wordt er niets vermeld omtrent de aangepastheid van de kledij aan het klimaat en de kledij die wordt gedragen bij het verlaten van de instelling. Ook (het verbod op) het dragen van uniformen, vernederende kledij en badges wordt niet uitdrukkelijk vermeld, maar dit kan o.i. deels worden gevat onder 'niet beledigend, kwetsend of choquerend'. Er wordt ook niets vermeld omtrent het dragen van een pyjama/nachtjapon. Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is bepaald dat hij het recht heeft om in het centrum zijn eigen kledij en schoeisel te dragen, mits deze voldoen aan de normen die door een gedwongen samenleven met anderen gesteld worden op het vlak van hygiëne, welvoeglijkheid, orde of veiligheid.⁶⁶⁷ Aan de minderjarige die zijn eigen kledij en schoeisel niet wenst te dragen, wordt behoorlijke kledij en schoeisel ter beschikking gesteld. Deze regeling is conform het internationale kader, voor zover onder 'het niet wensen dragen van eigen kledij' (ook) het niet ter beschikking hebben van eigen kledij wordt verstaan. Verder is bepaald dat de minderjarige verplicht kan worden tijdens de arbeid of andere activiteiten aangepaste kledij en schoeisel te dragen die hem daartoe ter beschikking worden gesteld⁶⁶⁸, maar over de overige elementen die het internationale kader vermelden (geen uniform-stijl, aangepastheid aan het klimaat ...) is niets bepaald. Er wordt ook niets vermeld omtrent het dragen van een pyjama/nachtjapon.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is in de erkenningsvoorwaarden louter opgenomen dat de kledij van de daar verblijvende minderjarige verzorgd is.⁶⁶⁹ Omtrent de andere elementen, vermeld in het internationale kader, is niets bepaald.

241. Wat de persoonlijke bezittingen betreft, is voor de gemeenschapsinstellingen niets uitdrukkelijk bepaald. Uit het huishoudelijk reglement blijkt wel dat de minderjarige persoonlijke bezittingen bij zich kan houden, gezien daarin vermeld wordt dat hij uit zijn kamer 'alleen persoonlijke bezittingen mag meenemen bij zijn vertrek'.⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ Punt 6.3 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁶⁶⁷ De directeur kan de minderjarige verplichten door het centrum ter beschikking gestelde, behoorlijke kledij of schoeisel te dragen, wanneer de eigen kledij en het eigen schoeisel niet aan de vooropgestelde normen beantwoordt; zie art. 43, § 1 - § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁶⁶⁸ Art. 43, § 3 Basiswet gevangeniswezen.

⁶⁶⁹ Art. 13, 5° BVR voorzieningen jeugdhulp (beveiligend verblijf); art. 13, 5° jo. art. 27/1, 1° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁶⁷⁰ Punt 6.3 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum geldt ter zake een uitgebreide regeling. De voorwerpen die hij bij zijn insluiting bij zich draagt en diegene die hij tijdens zijn verblijf verwerft worden hetzij in zijn bezit gelaten, hetzij voor hem in bewaring genomen onder afgifte van een bewijs van ontvangst, hetzij op zijn verzoek uit de gevangenis verwijderd.⁶⁷¹ De minderjarige heeft het recht de hem toebehorende voorwerpen, waarvan het bezit niet onverenigbaar is met de orde en de veiligheid, in zijn verblijfsruimte onder te brengen dan wel bij zich te hebben.⁶⁷² Bepaalde voorwerpen (verboden of niet toegelaten door het huishoudelijk reglement, voorwerpen die een controle vereisen die onmogelijk is zonder de voorwerpen te beschadigen of een onredelijke grote arbeidsbelasting voor de administratie meebrengen...) worden voor de minderjarige in bewaring genomen of uit de gevangenis verwijderd. De bederfbare goederen worden op zijn verzoek uit de gevangenis verwijderd of vernietigd.⁶⁷³ Het bewijs van ontvangst (opgesteld bij de in bewaring neming van goederen) bevat een aantal verplichte vermeldingen (naam en voornaam, datum van in bewaring neming ...) en de precieze lijst van de in bewaring genomen voorwerpen, hun respectieve aantal, de staat ervan en eventuele opmerkingen. Het wordt ondertekend door de betrokken (minderjarige) gedetineerde en de ambtenaar die het heeft opgesteld, en in het opsluitingsdossier van de minderjarige bewaard.⁶⁷⁴ Wanneer de (minderjarige) gedetineerde verzoekt om hem toebehorende voorwerpen uit het centrum te laten verwijderen, moet hij daartoe een formulier invullen waarbij hij specificceert welke voorwerpen moeten worden teruggegeven en aan wie. De personen die de betrokken voorwerpen ontvangen, ondertekenen een ontvangstbewijs dat een aantal belangrijke gegevens bevat (lijst van teruggegeven voorwerpen, datum van ontvangst...). Dit bewijs wordt bewaard in het opsluitingsformulier van de betrokken (minderjarige) gedetineerde.⁶⁷⁵ Deze regeling stemt in grote mate overeen met het internationale kader; er is evenwel niets bepaald over het beschikken over adequate opbergruimte voor de persoonlijke bezittingen, noch wat er met de in bewaring genomen voorwerpen gebeurt als de minderjarige de voorziening verlaat.

242. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is ter zake niets bepaald.

243. Volledigheidshalve wordt vermeld dat de minderjarige die (residentieel) verblijft in een gemeenschapsinstelling, een voorziening beveiligend verblijf of een GES+, ten laste van de Vlaamse overheid recht heeft op een vrij besteedbaar bedrag ('zakgeld').⁶⁷⁶ Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ geldt bovendien dat de voorziening per minderjarige die eigen inkomsten heeft, een individuele rekening moet bijhouden.⁶⁷⁷ Ook voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum geldt dat hij over een individuele rekening beschikt die bij zijn insluiting wordt geopend, en hij vrij kan beschikken over het geld dat op zijn rekening staat.⁶⁷⁸ Het internationale kader bevat hieromtrent echter geen vereisten.

⁶⁷¹ Art. 45, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

⁶⁷² Art. 45, § 2 Basiswet gevangeniswezen. Tot dergelijke voorwerpen behoort niet contant geld, maar de gedetineerde kan wel over een individuele rekening beschikken; zie art. 46, §1-§2 Basiswet gevangeniswezen.

⁶⁷³ Art. 6 KB 8 april 2011.

⁶⁷⁴ Art. 6 KB 8 april 2011.

⁶⁷⁵ Art. 9 KB 8 april 2011.

⁶⁷⁶ Art. 26 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁶⁷⁷ Art. 13, 6° BVR voorzieningen jeugdhulp (beveiligend verblijf); art. 13, 6° jo. art. 27/1, 1° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁶⁷⁸ Art. 10 KB 8 april 2011.

3.1.2 Aanbevelingen

244. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de regeling omtrent (het dragen van) kledij in overeenstemming is met het internationale kader. Concreet houdt dat in:
 - Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+, dat de minderjarige de mogelijkheid heeft om eigen kledij te dragen en, indien hij daarover niet beschikt, hem door de voorziening kledij ter beschikking wordt gesteld (wat eveneens de vorm kan aannemen van begeleiding van de betrokken minderjarige, in het bijzonder op financieel vlak, om eigen kledij aan te kopen).
 - o Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard ervan in de wetgeving zouden opnemen (Pw).
 - o Inspiratie ter zake kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum, of bij de regelingen zoals van toepassing in Nederland resp. de Franse Gemeenschap.
 - Voor het Vlaams detentiecentrum, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+, dat de kledij niet de stijl mag hebben van een uniform, noch vernederend mag zijn of het dragen van badges impliceert.
 - o Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn). Eventueel zou in de algemene bepaling omtrent het dragen van eigen kledij (zie vorig streepje), – zoals voor de gemeenschapsinstellingen het geval is – kunnen worden voorzien dat de kledij niet beledigend, choquerend of kwetsend (naar anderen toe) mag zijn.
 - Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, dat de kledij moet aangepast zijn aan het klimaat en dat wanneer een minderjarige de voorziening verlaat hij eigen of onopvallende kledij draagt.
 - o Dit zijn zaken die in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
 - Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, dat de minderjarige-bewoner niet de hele tijd in pyjama of nachtjapon gekleed mag gaan.
 - o Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de regeling omtrent (het bij zich houden van) persoonlijke bezittingen in overeenstemming is met het internationale kader. Concreet houdt dat in:
 - Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+, dat de minderjarige de mogelijkheid heeft om persoonlijke bezittingen bij zich te houden.
 - o Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard ervan in de wetgeving zouden opnemen (Pw).
 - o Inspiratie worden gevonden bij de regeling die geldt voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum, of bij de regelingen zoals van toepassing in Nederland resp. de Franse Gemeenschap. Ook voor de gemeenschaps-

instellingen verdient het de voorkeur hieromtrent een uitdrukkelijk bepaling te voorzien, eerder dan dat dit moet worden 'afgeleid' uit het huishoudelijk reglement.

- Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, dat de minderjarige beschikt over adequate opbergruimte voor zijn persoonlijke bezittingen.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn). Eventueel zou in de algemene bepaling omtrent (het bij zich houden van) persoonlijke bezittingen (zie vorig streepje), kunnen worden voorzien dat de minderjarige ook moet beschikken over adequate opbergruimte voor die bezittingen.
- Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+, dat de voorwerpen die door de minderjarige in bewaring worden gegeven worden opgenomen in een door de minderjarige afgetekende inventaris.
 - Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (afgetekende inventaris) (A), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (An).
- Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, dat de minderjarige bij zijn ontslag alle in bewaring gegeven voorwerpen terugkrijgt en hij tekent voor ontvangst.
 - Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (tekenen voor ontvangst) (A), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (An).

3.2 Persoonlijke hygiëne

3.2.1 Toetsing

245. Voor de gemeenschapsinstellingen is in het huishoudelijk reglement bondig bepaald dat er van de minderjarige verwacht wordt dat hij zichzelf verzorgt, zowel op het vlak van lichaam als haar (en kledij, *supra*).⁶⁷⁹ Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum zorgt het inrichtingshoofd er, conform het internationale kader, voor dat hij in staat wordt gesteld zijn uiterlijk en zijn lichamelijk hygiëne dagelijks behoorlijk te verzorgen.⁶⁸⁰ Voor beide categorieën (gemeenschapsinstellingen en Vlaams detentiecentrum) is evenwel niets bepaald omtrent het voorzien van water en de nodige toiletartikelen voor die verzorging, noch m.b.t. het voorzien van de nodige artikelen om het haar en de baard te onderhouden en de gelegenheid voor mannen om zich regelmatig te scheren. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is niets bepaald op het vlak van persoonlijke hygiëne.

3.2.2 Aanbevelingen

246. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+, moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige die er verblijft zijn persoonlijke hygiëne kan onderhouden.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard ervan in de wetgeving zouden opnemen (Pw).

⁶⁷⁹ Punt 6.3 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁶⁸⁰ Art. 44 Basiswet gevangeniswezen.

- Inspiratie ter zake kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor de minderjarige in een gemeenschapsinstelling of het Vlaams detentiecentrum, of bij de regelingen zoals van toepassing in Nederland resp. de Franse Gemeenschap.
- 2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang, moet worden verzekerd dat de minderjarige water en toiletartikelen ter beschikking worden gesteld om zijn persoonlijke hygiëne te onderhouden, alsook de nodige artikelen voor haar en baard en, voor de mannen, de gelegenheid om zich regelmatig te scheren. Er moet bovendien voor worden gezorgd dat er, indien nodig, luiers/maandverbanden voorhanden zijn die regelmatig worden verversd.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).

3.3 Geneeskundige hulp

3.3.1 Toetsing⁶⁸¹

247. Het internationale kader is erg gedetailleerd op het vlak van geneeskundige hulp in gesloten opvang, met de vijf basisprincipes die elk dan nog eens verschillende modaliteiten omvatten. Op Vlaams niveau wordt het recht op toegang tot een arts (*principe (i)*) gewaarborgd door de (Belgische) Grondwet, die bepaalt dat eenieder het recht heeft op bescherming van de gezondheid en op geneeskundige bijstand.⁶⁸² De Grondwet vereist dat een formele wet (d.i. wet, decreet of ordonnantie) de voorwaarden voor de uitoefening van de betrokken rechten bepaalt.⁶⁸³ De Wet Patiëntenrechten bepaalt vervolgens dat iedere patiënt recht heeft op vrije keuze van de beroepsbeoefenaar en op wijziging van deze keuze.⁶⁸⁴ Voor de minderjarige in een gemeenschapsinstelling is in het huishoudelijk reglement bijkomend bepaald dat hij op consultatie kan gaan bij de arts (alsook de tand- of oogarts).⁶⁸⁵ De minderjarige in het Vlaams detentiecentrum kan de arts raadplegen telkens wanneer hij erom verzoekt.⁶⁸⁶ Hij heeft het recht bezoek te ontvangen van en zich te laten adviseren door een arts naar zijn keuze. Deze arts treedt in overleg met de arts van het centrum, over de diagnose, voorgestelde diagnostische onderzoeken en behandeling. In sommige gevallen en onder bepaalde voorwaarden kan de (minderjarige) gedetineerde zich in het centrum laten behandelen door een vrij gekozen arts (dus zonder dat er overleg plaatsvindt met de arts van het centrum).⁶⁸⁷ Wanneer een gedetineerde een bepaald onderzoek of gespecialiseerde behandeling nodig heeft waarvoor het centrum niet of onvoldoende is uitgerust, wordt hij naar een hiertoe gespecialiseerde gevangenis, ziekenhuis of instelling voor gezondheidszorg overgebracht.⁶⁸⁸ Voor de minderjarige in een voorziening beveiligend

⁶⁸¹ De in dit deel besproken principes worden slechts op algemene aangehaald. Vaak zijn hier specifieke voorwaarden en/of vormvereisten aan verbonden, of uitzonderingen op bepaald. Een bespreking hiervan gaat echter de draagwijdte van dit onderzoek te buiten.

⁶⁸² Art. 23, derde lid, 3° Grondwet.

⁶⁸³ Art. 23, tweede lid Grondwet.

⁶⁸⁴ Art. 6 Wet Patiëntenrechten.

⁶⁸⁵ Punt 12 Huisregels gemeenschapsinstellingen. Het betreft de arts van de voorziening en dus niet een zelf gekozen arts.

⁶⁸⁶ Art. 89 Basiswet gevangeniswezen.

⁶⁸⁷ Art. 91, §1-2 Basiswet gevangeniswezen.

⁶⁸⁸ Art. 93 Basiswet gevangeniswezen.

verblijf of een GES+, is slechts op (zeer) algemene wijze bepaald dat de betrokken voorziening 'voorziet in een passende medische verzorging en medische voorschriften naleeft'.⁶⁸⁹

Wat het recht op adequate medicatie betreft (onderdeel van het recht op toegang tot een arts, principe (i)), wordt de internationale vereiste dat de medicatie bereid wordt door een gekwalificeerd persoon voor elk van de categorieën gesloten opvang gewaarborgd door de regelgeving inzake (de erkenning van) apothekers.⁶⁹⁰ Voor de minderjarige in een gemeenschapsinstelling is ook bepaald dat hij enkel medicatie mag nemen die door de arts of psychiater is voorgeschreven (d.i. dus op medische gronden).⁶⁹¹

Enkel voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is (uitdrukkelijk) bepaald dat hij recht heeft op een gezondheidszorg die gelijkwaardig is met de gezondheidszorg in de vrije samenleving, d.i. dus het *equivalence of care* principe (principe (ii)).⁶⁹²

Wat betreft de instemming met de geneeskundige hulp en de medische vertrouwelijkheid (principe (iii)) bepaalt de Wet Patiëntenrechten voor alle categorieën van gesloten opvang dat de patiënt het recht heeft om geïnformeerd, voorafgaandelijk en vrij toe te stemmen in iedere tussenkomst van de beroepsbeoefenaar.⁶⁹³ Om die toestemming (al dan niet) weloverwogen te kunnen geven geldt een informatierecht: t.o.v. de beroepsbeoefenaar heeft de patiënt recht op alle hem betreffende informatie die nodig is om inzicht te krijgen in zijn gezondheidstoestand en de vermoedelijke evolutie ervan.⁶⁹⁴ Bovendien is er, zowel voor de minderjarige als de meerderjarige patiënt, voorzien in een regeling inzake de uitoefening van de rechten bij wilsonbekwaamheid. Voor de minderjarige patiënt geldt dat de rechten worden uitgeoefend door de ouders die het gezag over hem uitoefenen of door zijn voogd. De minderjarige wordt betrokken bij de uitoefening van zijn rechten rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. De rechten moeten door de minderjarige patiënt die tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht zelfstandig worden uitgeoefend.⁶⁹⁵ Voor de meerderjarige patiënt geldt dat de rechten door de persoon zelf worden uitgeoefend voor zover hij hiertoe wilsbekwaam is. De rechten worden uitgeoefend door een persoon die de patiënt vooraf heeft aangewezen (vertegenwoordiger) om in zijn plaats op te treden⁶⁹⁶, voor zover en zolang hij niet in staat is om zijn rechten zelf uit te oefenen. De meerderjarige wilsonbekwame patiënt wordt zoveel mogelijk en in verhouding tot zijn begripsvermogen betrokken bij de uitoefening van zijn rechten.⁶⁹⁷ De medische vertrouwelijkheid

⁶⁸⁹ Art. 13, 3° BVR voorzieningen jeugdhulp (beveiligend verblijf); art. 13, 3° jo. art. 27/1, 1° BVR voorzieningen jeugdhulp (GES+).

⁶⁹⁰ Zie Drugswet en de bijhorende uitvoeringsKB's.

⁶⁹¹ Punt 12 Huisregels gemeenschapsinstellingen. Daarnaast zijn nog een aantal elementen vermeld die niet relevant zijn in het licht van het internationale kader, o.a. m.b.t. het stoppen of verminderen en bewaren van medicatie.

⁶⁹² Art. 88 Basiswet gevangeniswezen.

⁶⁹³ Art. 8, § 1 Wet Patiëntenrechten.

⁶⁹⁴ Art. 7, § 1 Wet Patiëntenrechten.

⁶⁹⁵ Art. 12 Wet Patiëntenrechten.

⁶⁹⁶ De Wet Patiëntenrechten voorziet ook een hele cascaderegeling die van toepassing is bij afwezigheid of niet-optreden van een aangewezen vertegenwoordiger, nl. een de door de vrederechter aangewezen bewindvoerder (§2); de samenwonende echtgenoot, de wettelijk samenwonende partner of de feitelijk samenwonende partner (§3, eerste lid); een meerderjarig kind, een ouder, een meerderjarige broer of zus van de patiënt (§3, tweede lid).

⁶⁹⁷ Art. 14, §1-4 Wet Patiëntenrechten.

wordt voor elk van de categorieën van gesloten opvang gewaarborgd door de strafrechtelijke sanctionering van de schending van het beroepsgeheim in het Belgische Strafwetboek.⁶⁹⁸

M.b.t. het recht op preventieve gezondheidszorg (principe (iv)) is voor geen van de categorieën van gesloten opvang iets (uitdrukkelijk) bepaald.

Dat de geneeskundige hulp wordt verstrekt door een onafhankelijke en bekwame zorgverstrekker (principe (v)), wordt (voor elk van de categorieën van gesloten opvang) verzekerd door de regelgeving omtrent de verplichte erkenning die verkregen moet zijn om een gezondheidsberoep uit te oefenen.⁶⁹⁹ Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is bovendien specifiek bepaald dat de zorgverleners hun professionele onafhankelijkheid behouden, en hun evaluaties en beslissingen m.b.t. de gezondheid van de (minderjarige) gedetineerde enkel gefundeerd worden op medische criteria. Zij kunnen niet worden gedwongen handelingen te stellen die hun vertrouwensrelatie met de gedetineerde in het gedrang brengen.⁷⁰⁰

3.3.2 Aanbevelingen

248. Zoals blijkt uit de analyse hierboven zijn omtrent het recht op geneeskundige hulp al verschillende elementen bepaald in meer algemene regelgeving, waaronder de Wet Patiëntenrechten.⁷⁰¹ Enkel specifieke aanvullingen op die algemene bepalingen, worden hieronder behandeld.

249. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet een aantal elementen m.b.t. het recht op toegang tot een arts worden gegarandeerd. Het betreft de volgende elementen⁷⁰²:

⁶⁹⁸ Art. 458 Strafwetboek. Terzijde is hier ook te wijzen op art. 7 van het Decreet Integrale Jeugdhulp dat voorziet in een geheimhoudingsplicht in hoofde van 'alle personen die hun medewerking verlenen aan de toepassing van dit decreet'.

⁶⁹⁹ Gecoördineerde wet uitoefening gezondheidsberoepen.

⁷⁰⁰ Art. 96 Basiswet gevangeniswezen

⁷⁰¹ Het gaat de draagwijdte van dit onderzoek te buiten om ook te toetsen/analyseren of die meer algemene bepalingen (al dan niet) volledig conform het internationale kader zijn en/of er ter zake verbeterpunten kunnen worden geformuleerd. Zodoende worden hier enkel suggesties geformuleerd t.a.v. de (aanvullende) Vlaamse regelgeving.

⁷⁰² Omwille van de uitgebreidheid van deze lijst, sommen we de elementen niet elk afzonderlijk op maar voegen we een kopie in van het excel document waarin per categorie en per element wordt aangeduid of hieraan (al dan niet) voldaan is.

Geneeskundige hulp				
(1) Recht op toegang tot dokter	v	v	v	v
gelm. consultatie; G: consultatie periodieke basis	v	v	Pn	Pn
toort naar ziekenhuis: adequate snelheid en wijze	Pn	v	Pn	Pn
voorziening met adequaat personeel en materiaal	Pn	Pn	Pn	Pn
Nog niet veroordeelde: mogelijk. eigen dokter	v	v	v	v
Kosteloos	Pn	Pn	Pn	Pn
Mogelijk. 2e opinie vragen	Pn	Pn	Pn	Pn
Continuity of care	Pn	Pn	Pn	Pn
Recht op adequate medicatie	Pw	Pw	Pw	Pw
Bereid door gekwalificeerd personeel	v	v	v	v
Correcte bedeling	Pn	Pn	Pn	Pn
Medische gronden + toestemming (indien mogelijk)	v	Pn	Pn	Pn
Opname in register	An	An	An	An
G: regelmatig herziening	Pn	Pn	Pn	Pn
Recht op mentale gezondheidszorg	Pw	Pw	Pw	Pw
Gespecialiseerde psychologen en psychiaters	Pn	Pn	Pn	Pn
Voorziening of behandeling in gespec. instelling	Pn	Pn	Pn	Pn
Beleid en procedures suicide en automutilatie	An	An	An	An
Continuity of care na ontslag	Pn	Pn	Pn	Pn
Voorwaarden m.b.t. toediening ECT	/	/	/	Pn

- Het recht op toegang tot een arts is voor elk van de categorieën van gesloten opvang reeds in de regelgeving opgenomen. De aan dit recht op toegang tot een arts verbonden elementen, zijn zaken om in de praktijk te realiseren (P) dan wel zaken die aantoonbaar moeten zijn (A). Daarbij zijn het recht op adequate medicatie en het recht op mentale gezondheidszorg o.i. dermate belangrijk dat ze een opname in de regelgeving verantwoord (Pw). De overige principes kunnen o.i. het best worden gewaarborgd door (enkel) een realisatie in de praktijk (Pn / An).
 - Inspiratie voor het recht op adequate medicatie en het recht op mentale gezondheidszorg kan worden gevonden bij de regeling die geldt in de Franse Gemeenschap.
2. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet het *equivalence of care* principe worden verzekerd.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard van dit principe aangewezen achten om dit in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Inspiratie voor het *equivalence* principe kan worden gevonden bij de regeling die geldt in het Vlaams detentiecentrum.
 3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet het recht op preventieve gezondheidszorg (cf. gezondheidsvoorlichting) worden gewaarborgd.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).

3.4 (Verwerking van) persoonsgegevens

3.4.1 Toetsing

250. M.b.t. het dossier van de minderjarige geldt voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ een uitgebreide regeling die in het Decreet Rechtspositie Minderjarige (hierna ook 'het DRM') is opgenomen⁷⁰³:

⁷⁰³ Art. 20 t.e.m. 23 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

- Als uitgangspunt geldt dat de minderjarige recht heeft op een zorgvuldig bijgehouden en veilig bewaard dossier⁷⁰⁴, dat zowel gegevens over de gezondheid als andere gegevens omvat.⁷⁰⁵
- Het Decreet Rechtspositie Minderjarige bepaalt niet welke gegevens moeten worden verstaan onder 'gegevens die niet de gezondheid betreffen'.⁷⁰⁶ De regelgeving vermeldt ook niet expliciet dat het dossier moet worden opgenomen in een gecentraliseerde elektronische databank of (geschreven) registratieboek. De vereiste van het zorgvuldig bijhouden en veilig bewaren van het dossier⁷⁰⁷ lijkt hieraan evenwel, zij het in meer algemene bewoordingen, tegemoet te komen. De toegang tot deze gegevens is zeer uitgebreid geregeld in het Decreet Rechtspositie Minderjarige⁷⁰⁸, zodat o.i. kan worden gesteld dat dit aan het internationale kader beantwoordt.
- Gegevens over de gezondheid worden in het DRM (met verwijzing naar de Algemene Verordening Gegevensbescherming) gedefinieerd als "persoonsgegevens die verband houden met de fysieke of mentale gezondheid van een natuurlijke persoon, waaronder gegevens over verleende gezondheidsdiensten waarmee informatie over zijn gezondheidstoestand wordt gegeven".⁷⁰⁹ Dit lijkt dus, zij het in meer algemene terminologie, te beantwoorden aan de internationale vereisten die worden gesteld m.b.t. de medische gegevens. De betrokken gegevens worden, in de vorm van een patiëntendossier, bewaard onder verantwoordelijkheid van een arts.⁷¹⁰ De toegang tot deze gegevens is, conform het internationale kader, strikt en wettelijk geregeld.⁷¹¹ Er is evenwel niet bepaald wat er met de betrokken gegevens (het patiëntendossier) gebeurt indien de minderjarige uit de voorziening wordt ontslagen, terwijl het internationale kader vereist dat het op dit moment wordt overgemaakt aan een (aan de voorziening) externe arts.
- Het internationale kader vereist dat, naast de hierboven besproken gegevens, ook de volgende gegevens in een vertrouwelijk (deel van het) dossier worden opgenomen: (i) gegevens m.b.t. de behandeling van de minderjarige; (ii) de rapporten m.b.t. de gerechtelijke procedure; (iii) de (informatie omtrent) gevoerde disciplinaire procedures. Dit wordt gegarandeerd door het Decreet Rechtspositie Minderjarige, dat het volledige dossier van de minderjarige (dus ook de

⁷⁰⁴ Art. 20, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige. In het Decreet Integrale Jeugdhulp is ook een regeling opgenomen over het dossier, die in grote mate overeenstemt met deze in het Decreet Rechtspositie Minderjarige. Er gelden slechts enkele afwijkingen of bijzonderheden, zoals een regeling voor de dossiers van de sociale dienst bij de jeugdrechtsbank; zie art. 72 t.e.m. 77 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁷⁰⁵ Zie art. 21-22 Decreet Rechtspositie Minderjarige. T.a.v. de gegevens die de gezondheid betreffen, geldt de verplichting om deze in het dossier apart bij te houden. De Wet Patiëntenrechten bepaalt er zake o.a. dat de minderjarige recht heeft op de bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer en dat geen inmenging van dat recht is toegestaan dan voor zover het bij wet voorzien is en nodig is voor de bescherming van de volksgezondheid of de rechten en vrijheden van anderen; zie art. 10 Wet Patiëntenrechten. Ook de toegang tot deze gegevens is strikt gereguleerd (zie verder).

⁷⁰⁶ In het Decreet Integrale Jeugdhulp is wel een bepaling opgenomen i.v.m. de inhoud van het dossier van de minderjarige, maar dit betreft het elektronisch dossier dat bij de toegangspoort wordt aangelegd m.o.o. indicatiestelling – en dus niet het dossier m.b.t. het verblijf van de minderjarige in de voorziening; zie art. 72, § 2, tweede lid DIJ.

⁷⁰⁷ Art. 20, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁷⁰⁸ Art. 22 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁷⁰⁹ Art. 2, § 1, 2° Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁷¹⁰ Art. 9 Wet Patiëntenrechten. Het recht van de patiënt op een patiëntendossier wordt uitdrukkelijk geformuleerd t.a.v. de beroepsbeoefenaar.

⁷¹¹ Art. 9 Wet Patiëntenrechten.

gegevens die geen betrekking hebben op zijn gezondheid) aan een vertrouwelijke regeling onderwerpt.⁷¹²

Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum geldt enkel de regeling uit de Wet Patiëntenrechten, d.w.z. m.b.t. patiëntendossier *sensu strictu*⁷¹³; voor het overige is omtrent zijn dossier niets bepaald.⁷¹⁴ Wel volgt uit de algemene regelgeving dat ook de gegevens m.b.t. zijn behandeling en de rapporten m.b.t. de gerechtelijke procedure als vertrouwelijk moeten worden behandeld; dit is echter niet het geval m.b.t. de (informatie omtrent) gevoerde disciplinaire procedures.

251. Naast het dossier van de minderjarige, vereist het internationale kader ook dat er een wettelijk verbod is op identificatie van de minderjarige die zich in een voorziening voor gesloten opvang bevindt. Dergelijk verbod staat in artikel 433*bis* van het Belgische Strafwetboek (cf. aantasting van de persoonlijke levenssfeer van minderjarigen).

3.4.2 Aanbevelingen

252. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat in het dossier zowel bij aankomst van de minderjarige, als gedurende zijn verblijf relevante gegevens, zoals naam, verantwoordelijke binnen de voorziening, tijdstip van aankomst, inventaris van de persoonlijke bezittingen, enz., worden opgenomen.
 - Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (An).
2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat indien de minderjarige uit de voorziening wordt ontslagen en hij daarvoor zijn akkoord geeft, het medisch (gedeelte van het) dossier worden overgemaakt aan een externe arts
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dit in de regelgeving zouden opnemen (Pw) omdat het een samenwerking (en dus coördinatie) vergt tussen verschillende instanties (zowel binnen de voorziening als buiten de voorziening) die bij de opvang van/zorg voor een minderjarige in gesloten opvang betrokken zijn.
 - We hebben geen inspiratie gevonden voor een regelgevende bepaling in die zin.
3. Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum moet, bovenop de twee bovenstaande punten, worden gegarandeerd dat (i) zijn dossier wordt opgenomen in een op het niveau van de voorziening gecentraliseerd en officieel register, bestaande uit een elektronische database of een geschreven registratieboek; (ii) zijn dossier gemakkelijk toegankelijk is voor zijn (tot inzage gerechtigde) familieleden; (iii) de informatie omtrent de t.a.v. hem gevoerde disciplinaire procedures in een vertrouwelijk (deel van het) dossier wordt opgenomen.

⁷¹² Art. 22 Decreet Rechtspositie Minderjarige. Wat de gegevens m.b.t. de behandeling van de minderjarige en de rapporten m.b.t. de gerechtelijke procedure betreft, volgt dit ook uit de algemene regelgeving ter zake (resp. de Algemene Verordening Gegevensbescherming (zie overw. 35 bij de AVG) en de algemene (procesrechtelijke) regelgeving, nl. het Gerechtelijk Wetboek (art. 720 t.e.m. 725) resp. het Wetboek van Strafvordering (o.a. art. 47*bis*)).

⁷¹³ D.i. dus m.u.v. de gegevens inzake zijn behandeling, de rapporten m.b.t. de gerechtelijke procedure en de gevoerde disciplinaire procedures.

⁷¹⁴ In de Basiswet gevangeniswezen wordt wel op een aantal plaatsen verwezen naar 'het dossier van de gedetineerde', maar er is geen afzonderlijke bepaling waarin een recht op een dossier wordt gecreëerd en de modaliteiten daaromtrent worden bepaald.

- Punten (i) en (iii) moeten aantoonbaar zijn (A), punt (ii) moet in de praktijk gerealiseerd worden (P). Enkel de toegangsrechten tot het dossier m.b.t. de gegevens die niet de gezondheid betreffen zouden we wettelijk regelen (Pw). M.b.t. de overige zaken is o.i. geen regelgevend optreden nodig (An / Pn), zij het dat – zoals voor de andere categorieën van gesloten opvang – wel zou kunnen worden ingeschreven dat het dossier van de minderjarige zorgvuldig moet worden bijgehouden en veilig bewaard.

3.5 Overtuiging

3.5.1 Toetsing

253. De Belgische Grondwet waarborgt op algemene wijze de vrijheid van eredienst en de vrije openbare uitoefening ervan, en de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten.⁷¹⁵ In aansluiting daarbij, kan niemand worden gedwongen op enigerlei wijze deel te nemen aan handelingen en plechtigheden van een eredienst of de rustdagen ervan te onderhouden.⁷¹⁶

Specifiek voor (o.a.) de gemeenschapsinstellingen is, in aanvulling op het voorgaande, bepaald dat de minderjarige recht heeft op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer, m.i.v. een respectvolle omgang met de eigen politieke, filosofische, ideologische of religieuze overtuiging en seksuele geaardheid.⁷¹⁷ Het huishoudelijk reglement van de gemeenschapsinstellingen bepaalt bovendien dat elke minderjarige recht heeft op de bijstand van een bedienaar van een erkende eredienst of moreel consulent. In de voorziening kunnen ook erediensten worden ingericht.⁷¹⁸ Enkel het recht van de minderjarige om over de nodige religieuze of andere boeken en voorwerpen te kunnen beschikken, wordt niet (uitdrukkelijk) gewaarborgd.

Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is omtrent de (persoonlijke) overtuiging, in aanvulling op het in de Grondwet bepaalde, een uitgebreide regeling voorzien. De (minderjarige) gedetineerde heeft het recht om zijn godsdienst of levensbeschouwing individueel en in gemeenschap met anderen te beleven en belijden, mits inachtneming van de rechten van anderen.⁷¹⁹ Hij heeft recht op godsdienstige, geestelijke of morele bijstand van een daartoe aangestelde of toegelaten vertegenwoordiger van zijn godsdienst of levensbeschouwing.⁷²⁰ Aalmoezeniers, consulenten van erkende erediensten en morele consulenten van een niet-confessionele levensbeschouwing worden bij de gevangenen aangewezen.⁷²¹ Deze personen hebben het recht de (minderjarige) gedetineerde die erom verzoekt te bezoeken in zijn verblijfsruimte en met hem niet aan toezicht onderworpen briefwisseling te voeren.⁷²² Voor het ontvangen van de (minderjarige) gedetineerde beschikken ze over

⁷¹⁵ Art. 19 Grondwet.

⁷¹⁶ Art. 20 Grondwet.

⁷¹⁷ Art. 25, eerste lid, 1° Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁷¹⁸ Punt 13 Huisregels gemeenschapsinstellingen. De bijstand van een bedienaar van een erkende eredienst lijkt te zijn beperkt tot de (in de Huisregels gemeenschapsinstellingen uitdrukkelijk vermelde) christelijke, islamitische en joodse religies.

⁷¹⁹ Art. 71, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

⁷²⁰ Art. 71, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁷²¹ Art. 72 Basiswet gevangeniswezen. Het statuut van deze personen wordt uitgebreid omschreven in het KB van 17 mei 2019 betreffende de aalmoezeniers, de consulenten van de erediensten en de moreel consulenten bij de gevangenen, *BS* 11 juni 2019.

⁷²² Art. 73, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

een passende ruimte waarin ze hem in een vertrouwelijke sfeer kunnen ontmoeten.⁷²³ De (minderjarige) gedetineerde heeft ook het recht om zonder beperkingen, naar eigen keuze deel te nemen aan de uitoefening van de erediensten en daarmee samenhangende activiteiten, evenals aan bijeenkomsten en activiteiten georganiseerd door de morele consulenten.⁷²⁴ Er wordt voorzien in een passende ruimte voor (de organisatie van) de voormelde activiteiten.⁷²⁵ Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum geldt dus dat alle elementen van het internationale kader worden gewaarborgd, behalve het kunnen beschikken over de nodige religieuze of andere boeken en voorwerpen. Ook voor de voorziening beveiligend verblijf en de GES+ is bepaald dat de minderjarige recht heeft op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer, m.i.v. een respectvolle omgang met de eigen politieke, filosofische, ideologische of religieuze overtuiging en seksuele geaardheid.⁷²⁶ Iedere voorziening moet er bovendien voor zorgen dat de minderjarige de gelegenheid heeft om zich moreel te verdiepen en zijn eventuele godsdienst te beoefenen volgens de voorschriften en de verplichtingen ervan.⁷²⁷ Er wordt echter niet bepaald (en dit kan ook niet uit de betrokken, algemeen geformuleerde, bepaling worden afgeleid) welke verplichtingen dit in hoofde van de voorziening t.a.v. de minderjarige precies inhoudt. De vereisten omtrent (de organisatie van) erediensten, religieuze of andere boeken en voorwerpen, en (het ontvangen van) privaat bezoek van een religieuze of andere vertegenwoordiger worden dus niet gewaarborgd.

3.5.2 Aanbevelingen

254. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden gewaarborgd dat de minderjarige over de nodige religieuze of andere boeken en voorwerpen kan beschikken.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet bovendien worden verzekerd dat er in de voorziening erediensten worden georganiseerd (of kunnen worden georganiseerd door de minderjarige) en de minderjarige privaat bezoek kan krijgen van een religieuze of andere vertegenwoordiger.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dit in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.

⁷²³ Art. 73, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁷²⁴ Art. 74, § 1 Basiswet gevangeniswezen. De (minderjarige) gedetineerde moet zich, met het oog op deelname, wel verbinden tot naleving van voorwaarden van orde, waardigheid en verdraagzaamheid die met deze activiteiten samengaan; zie art. 74, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁷²⁵ Art. 74, § 4 Basiswet gevangeniswezen.

⁷²⁶ Art. 25, eerste lid, 1° Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁷²⁷ Art. 11, tweede lid, 10° BVR voorzieningen jeugdhulp.

Hoofdstuk 7

Sociale levenssfeer

Hoofdstuk 7	Sociale levenssfeer	151
1	Internationaal toetsingskader	151
	1.1 Interne contacten: scheiding categorieën	152
	1.2 Externe contacten	153
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	156
	2.1 Franse Gemeenschap	156
	2.2 Nederland	160
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	163
	3.1 Interne contacten: scheiding categorieën	163
	3.2 Externe contacten	166

Internationaal toetsingskader

1.1 Interne contacten: scheiding categorieën

255. In een voorziening moeten bepaalde categorieën van minderjarigen van andere categorieën worden gescheiden. Het betreft de volgende categorieën:

- Minderjarigen moeten worden gescheiden van meerderjarigen.⁷²⁸ Hierop bestaan uitzonderingen. Een algemene uitzondering geldt voor situaties waarin het belang van de betrokken minderjarige daarmee niet gediend is en de belangen van de andere minderjaren in de voorziening daar niet onder lijden.⁷²⁹ Verder gelden een aantal *ad hoc* uitzonderingen: leden van dezelfde familie⁷³⁰; in het kader van specifiek opgezette programma's⁷³¹; om reden van behandeling⁷³²; jongeren die 18 (zijn ge)worden.⁷³³
- Jongens en meisjes moeten van elkaar worden gescheiden.⁷³⁴ Dit is echter niet het geval in 'welzijnsinstellingen en instellingen voor geestelijke gezondheidszorg'.⁷³⁵ Indien ze van elkaar gescheiden leven, moeten gezamenlijke activiteiten worden georganiseerd.⁷³⁶
- Jeugdige delinquenten moeten worden gescheiden van minderjarigen die om andere redenen in gesloten opvang zijn geplaatst.⁷³⁷ Indien zij toch samen worden geplaatst, moeten de delinquenten op dezelfde manier worden behandeld als de andere minderjarigen.⁷³⁸
- Wat de jeugdige delinquenten betreft, moeten veroordeelden worden gescheiden van zij die nog niet werden veroordeeld.⁷³⁹

⁷²⁸ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 102-102; CPT standard, remand detention, § 67; CPT standard, psychiatric establishments, § 30; GC nr. 2 bij het BUPO-verdrag; art. 10, § 2 BUPO-verdrag; art. 10, § 3 BUPO-verdrag; GC nr. 4 bij het Kinderrechtenverdrag, § 29; Nelson Mandela rules, § 11; Beijing rules, § 13.4 en 26.3.

⁷²⁹ Art. 37 (c) Kinderrechtenverdrag *jo.* GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 105; RL procedurele waarborgen kinderen in strafprocedure; deze uitzondering moet strikt worden geïnterpreteerd; zie: GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 104.

⁷³⁰ Havana rules, § 29.

⁷³¹ Havana rules, § 29; European rules juvenile offenders, § 59.2.

⁷³² Rec social reactions to juvenile delinquency, § 16. In de betrokken bron wordt niet verder toegelicht wat onder 'redenen van behandeling' moet of kan worden verstaan.

⁷³³ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 105. Deze jongeren moeten in beginsel de mogelijkheid krijgen om in de voorziening te blijven, tenzij dat zou ingaan tegen het belang van de betrokken jongere en/of de belangen van de andere minderjaren in de voorziening.

⁷³⁴ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 103; CPT standard, women in prison, § 1; CPT standard, women deprived of their liberty, § 24; Nelson Mandela rules, § 11; European rules juvenile offenders, § 60.

⁷³⁵ European rules juvenile offenders, § 60. In de betrokken bron wordt niet gedefinieerd welke instellingen (al dan niet) onder 'welzijnsinstellingen en instellingen voor geestelijke gezondheidszorg' vallen.

⁷³⁶ European rules juvenile offenders, § 60.

⁷³⁷ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 103; Nelson Mandela rules, § 11; Guidelines Alternative Care of Children, § 124.

⁷³⁸ European rules juvenile offenders, § 116.

⁷³⁹ Nelson Mandela rules, § 11; art. 10, § 2 BUPO-verdrag *jo.* GC nr. 9 bij het BUPO-verdrag; Body principles persons under detention, § 8; Havana rules, § 17.

- Personen met mentale stoornissen moeten ook worden gescheiden van personen met leerstoornissen.⁷⁴⁰

1.2 Externe contacten

1.2.1 Bezoek⁷⁴¹

256. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft het recht om bezoek te ontvangen van de volgende personen: familie⁷⁴²; vrienden⁷⁴³; vertegenwoordigers van achtenswaardige externe organisaties⁷⁴⁴; burens; voormalige hulpverleners.⁷⁴⁵

257. De bezoekrechten die aan de minderjarige worden toegekend moeten zo ruim mogelijk zijn. In de context van gesloten opvang, houdt dat in dat de volgende rechten minimaal moeten worden gegarandeerd⁷⁴⁶:

- De bezoekrechten gelden vanaf het ogenblik dat de minderjarige wordt geplaatst.⁷⁴⁷
- De minimumfrequentie is 'meer dan één uur per week'.⁷⁴⁸
- Ook in het weekend kan bezoek worden ontvangen.⁷⁴⁹
- Er worden uitgeruste faciliteiten ter beschikking gesteld om het bezoek te ontvangen.⁷⁵⁰
- Het recht op privacy van de minderjarige wordt gerespecteerd. Wat de korte bezoeken betreft, houdt dat in dat ze plaatsvinden onder 'open omstandigheden'.⁷⁵¹ Ook langdurige bezoeken zonder toezicht worden aangemoedigd.⁷⁵²

⁷⁴⁰ CPT standard, checklist social care institutions. Er wordt verder niet verduidelijkt wat hiermee precies wordt bedoeld.

⁷⁴¹ Wat het echtelijk bezoek betreft, maken de Nelson Mandela Rules melding van de vereiste van o.a. gelijke toegang hiertoe voor alle personen in gevangenschap/gesloten opvang 'where conjugal visits are allowed'. Er lijkt dus geen absoluut recht op dergelijke echtelijke bezoeken te bestaan; ook in andere internationale bronnen werd dergelijk absoluut recht niet teruggevonden. In kind specifieke bronnen wordt dit echtelijk – of ruimer intiem – bezoek zelfs niet vermeld.

⁷⁴² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 122; Beijing rules, § 26.5; EHRM, K. & T. v. Finland, § 150; het concept 'familie' is breed te interpreteren, in die zin dat ook personen met wie de minderjarige nauwe persoonlijke banden onderhoudt als familie kunnen worden gekwalificeerd, ook al zijn die banden niet geformaliseerd.

⁷⁴³ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95.

⁷⁴⁴ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95.

⁷⁴⁵ Guidelines Alternative Care of Children, § 81.

⁷⁴⁶ Er wordt benadrukt dat dit een absoluut minimum betreft, en dat elke beperking nog steeds verantwoord moet worden vanuit de noodzakelijkheid ervan én proportioneel moet zijn in het licht van de aard van de voorziening waarin de beperking wordt doorgevoerd.

⁷⁴⁷ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 122; CPT standard, remand detention, § 59.

⁷⁴⁸ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 123. In de Havana Rules wordt gesproken over 'in principe één keer per week en niet minder dan één keer per maand', zonder de minimale duurtijd van dergelijk bezoek te vermelden. De CPT Standard m.b.t. juveniles is dus strenger, zodat daarvan wordt uitgegaan. Voor de duidelijkheid wordt benadrukt dat een bezoekrechten van één uur per week niet aan het internationale kader voldoet, gezien er als minimum meer dan één uur per week wordt vooropgesteld.

⁷⁴⁹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 123.

⁷⁵⁰ CPT standard, health care, § 63.

⁷⁵¹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 123. In de betrokken bron wordt niet toegelicht wat onder 'open omstandigheden' moet worden verstaan.

⁷⁵² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 123.

- De toegangsprocedures t.a.v. de bezoeker mogen niet vernederend zijn. Indien de bezoeker wordt gefouilleerd, kan hij op elk ogenblik zijn toestemming daarvoor intrekken.⁷⁵³ Er gebeurt geen onderzoek van de lichaamsholten.⁷⁵⁴

1.2.2 Communicatie

258. De minderjarige heeft ook recht op communicatie met dezelfde personen als van wie hij bezoek moet kunnen ontvangen.

259. De middelen waarmee de minderjarige moet kunnen communiceren zijn brief en telefoon.⁷⁵⁵ Ook het kosteloze gebruik van 'Voice over Internet Protocol'⁷⁵⁶ wordt aangemoedigd.⁷⁵⁷

260. De communicatierechten die aan de minderjarige worden toegekend moeten zo ruim mogelijk zijn. In de context van gesloten opvang, houdt dat in dat de volgende rechten minimaal moeten worden gegarandeerd⁷⁵⁸:

- De communicatierechten gelden vanaf het ogenblik dat de minderjarige wordt geplaatst.⁷⁵⁹
- De minimumfrequentie is, voor het gebruik van de telefoon, minstens twee keer per week.⁷⁶⁰ Voor het corresponderen via brief mag er geen beperking zijn op het aantal te versturen brieven⁷⁶¹; de minderjarige moet ook het recht hebben om brieven te ontvangen.⁷⁶²
- De minderjarige moet waar nodig bijstand krijgen om zijn communicatierechten te kunnen uitoefenen.⁷⁶³
- Iedere bewaking, onderschepping of opname van het telefoon- en briefverkeer moet worden verboden. Wat de brieven betreft, houdt dat concreet in dat ze worden afgeleverd aan de geadresseerde zonder ze te openen of op een andere wijze te lezen.⁷⁶⁴

1.2.3 Verlaten van de voorziening

261. De minderjarige moet ook de mogelijkheid krijgen om, zoveel als mogelijk, de voorziening te verlaten, met of zonder begeleiding.⁷⁶⁵ Indien het niet mogelijk is om de voorziening te verlaten, moet de minderjarige bijkomende en langdurige bezoeken kunnen krijgen van familie of andere personen die een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van de minderjarige kunnen leveren.⁷⁶⁶

⁷⁵³ In dit geval mag de voorziening de toegang van de betrokken bezoeker weigeren.

⁷⁵⁴ Nelson Mandela rules, § 60.

⁷⁵⁵ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 124; CPT standard, remand detention, § 59; Havana rules, § 60.

⁷⁵⁶ Bij IP-telefonie, Voice over IP of VoIP wordt het internet of een ander IP-netwerk gebruikt om spraak te transporteren.

⁷⁵⁷ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 124; CPT standard, remand detention, § 59.

⁷⁵⁸ Er wordt benadrukt dat dit een absoluut minimum betreft, en dat elke beperking nog steeds verantwoord moet worden vanuit de noodzakelijkheid ervan én proportioneel moet zijn in het licht van de aard van de voorziening waarin de beperking wordt doorgevoerd.

⁷⁵⁹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 122; CPT standard, remand detention, § 59.

⁷⁶⁰ Havana rules, § 60.

⁷⁶¹ European rules juvenile offenders, § 83. In de Havana Rules wordt, ook wat betreft de correspondentie via brief, gesproken over minstens twee keer per week. De European rules juvenile offenders zijn dus strenger (want onbeperkt recht), zodat daarvan wordt uitgegaan.

⁷⁶² Havana rules, § 60.

⁷⁶³ Havana rules, § 60.

⁷⁶⁴ GC nr. 8 bij het BUPO-verdrag.

⁷⁶⁵ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 122; European rules juvenile offenders, § 86.1.

⁷⁶⁶ European rules juvenile offenders, § 86.2.

262. Los van de hierboven besproken ‘algemene’ mogelijkheid om de voorziening te verlaten, moet de minderjarige ook de mogelijkheid krijgen om, met of zonder begeleiding, een ernstig ziek familielid of belangrijke naaste te bezoeken en om zijn/haar begrafenis bij te wonen.⁷⁶⁷

1.2.4 Contacten met advocaat^{768 769}

263. De minderjarige heeft het recht om met zijn advocaat te communiceren en hem te consulteren. Daartoe moeten de minderjarige adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten worden geboden. De communicatie of consultatie moet plaatsvinden zonder vertraging, onderschepping of censuur, en in volle vertrouwelijkheid, overeenkomstig het nationale recht. Concreet houdt die vertrouwelijkheid in dat de consultatie in het zicht van het personeel van de voorziening kan plaatsvinden, maar het niet toegestaan is dat zij kunnen meeluisteren.⁷⁷⁰

1.2.5 Uitzonderingen⁷⁷¹

264. Uitzonderingen op de bovenstaande principes zijn mogelijk onder de volgende voorwaarden:

- De uitzondering moet in overeenstemming zijn met de nationale regelgeving. Concreet moet er (i) een expliciete bepaling zijn m.b.t. de uitzondering; ook interne reglementen kunnen onder ‘expliciete bepaling’ vallen; (ii) die toegankelijk en voorzienbaar is, d.i. geformuleerd met voldoende precisie; en (iii) die kwalitatief is, d.i. de bepaling biedt effectief bescherming tegen arbitrair overheidsoptreden.⁷⁷²
- De uitzondering moet een legitiem doel dienen. Hieronder wordt verstaan: de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.⁷⁷³
- De uitzondering is noodzakelijk in een democratische samenleving. Dit vraagt dus om een proportionaliteitstoets, waarbij moet worden vertrokken van de normale omstandigheden

⁷⁶⁷ Havana rules, § 58; Nelson Mandela rules, § 70.

⁷⁶⁸ Dit deel gaat enkel over de contacten van de minderjarige met zijn advocaat; zie m.b.t. het recht op bijstand van een advocaat verder.

⁷⁶⁹ In het internationale kader wordt geen melding gemaakt van de contacten van de minderjarige in gesloten opvang met zijn vertrouwenspersoon. O.i. zou kunnen worden beargumenteerd dat dezelfde principes van toepassing zijn als op de contacten met de advocaat; minstens is het de meest veilige piste dat als de contacten met de vertrouwenspersoon worden beperkt, deze beperking beantwoordt aan de hierboven uiteengezette rechtspraak van het EHRM, nl (i) is in overeenstemming met de nationale regelgeving; (ii) dient een legitiem doel; (iii) is noodzakelijk in een democratische samenleving.

⁷⁷⁰ Nelson Mandela rules, § 61. Ook dit betreft de meest verregeande beperking, die enkel gerechtvaardigd is indien ze noodzakelijk is én proportioneel in het licht van de aard van de voorziening waarin de beperking wordt doorgevoerd.

⁷⁷¹ Het kader m.b.t. de uitzonderingen op het vlak van externe contacten is gebaseerd op een uitgebreide lezing van de EHRM-rechtspraak m.b.t. art. 8 van het EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). De volgende EHRM-arresten liggen aan de basis hiervan: EHRM 12 juli 2001, K. & T. v. Finland; EHRM 10 juli 2002, Kutzner v. Duitsland; EHRM 8 april 2008, Haase v. Duitsland; EHRM 19 mei 2016, D.L. v. Bulgarije; EHRM 17 januari 2001, Gnahoré v. Frankrijk; EHRM 8 juli 1987, W. v. V.K.; EHRM 23 mei 1989, Eriksson v. Zweden; EHRM 24 maart 1988, Olsson nr. 1 v. Zweden.

⁷⁷² Het louter voorhanden zijn van een (expliciete) bepaling volstaat dus niet, als deze geen bescherming biedt tegen arbitrair overheidsoptreden.

⁷⁷³ In de CPT Standard m.b.t. imprisonment wordt ook, éénmalig, over een uitzondering omwille van ‘resource considerations’ gesproken. Omdat dit verder nergens wordt vermeld, en dit evenmin lijkt aan te sluiten bij één van de in de rechtspraak van het EHRM aangehaalde gronden, wordt er hier verder niet op ingegaan.

binnen een voorziening voor gesloten opvang.⁷⁷⁴ De overheid (of bij uitbreiding, de door haar opgerichte of erkende voorziening) heeft bij het doorvoeren van die toets een discretionaire beoordelingsvrijheid; verschillende elementen kunnen de toets beïnvloeden, zoals de reden waarom de minderjarige werd geplaatst (strafrechtelijke veroordeling of niet), zijn leeftijd, het soort contacten die worden beperkt (de contacten met advocaat/juridisch adviseur en NGO's hebben een geprivilegieerde status), en de frequentie en duur van de contacten die overeind blijven.

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland⁷⁷⁵

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Bezoek

265. De minderjarige in een overheidsinstelling heeft het recht om door personen van zijn keuze te worden bezocht, overeenkomstig de in het huishoudelijk reglement vastgelegde procedures, naar rata van minstens één uur per week als hij recht op uitgaan heeft en minstens drie uur per week als hij geen recht op uitgaan geniet. De overheidsinstelling zorgt ervoor dat het bezoek plaatsvindt in omstandigheden die de emotionele banden met de familie en vrienden in stand houden of versterken.⁷⁷⁶ Tijdens het bezoek wordt toezicht gehouden om de orde en veiligheid te handhaven. Deze controle bestaat uitsluitend uit een visuele inspectie, tenzij er geïndividualiseerde aanwijzingen zijn dat een andere vorm van inspectie noodzakelijk is in het belang van de orde of veiligheid. Tijdens de bezoeken van de advocaat van de minderjarige kan evenwel enkel visueel toezicht worden uitgeoefend.⁷⁷⁷ In geval van risico's voor de handhaving van de orde of veiligheid kan de directeur van de overheidsinstelling: 1° van de bezoeker eisen dat hij een identiteitsbewijs voorlegt en zijn bezittingen in een afgesloten ruimte deponeert; 2° het aantal personen dat tegelijkertijd tot de minderjarige wordt toegelaten, beperken; 3° de toegang van een bezoeker alleen voor het eerstvolgende geplande bezoek verbieden of de permanente aanwezigheid van een personeelslid in de ruimte waar het bezoek plaatsvindt, opleggen.⁷⁷⁸ Het personeelslid dat toezicht houdt op het bezoek kan het bezoek vroegtijdig beëindigen indien de bezoeker of minderjarige in strijd handelt met de openbare orde en de goede zeden of het huishoudelijk reglement overtreedt.⁷⁷⁹ Bezoeken van bepaalde personen, waaronder de advocaat van de minderjarige, mogen niet worden verboden of beperkt in aantal of duur.⁷⁸⁰ Bezoeken en beslissingen om deze te verbieden of te beperken worden geregistreerd in een speciaal daartoe ingesteld register, dat voor

⁷⁷⁴ Zo stelt het EHRM dat "some measure of control over the correspondence of persons who have been deprived of their liberty is called for and is not of itself incompatible with the Convention".

⁷⁷⁵ Omdat het, gelet op de (interne) regelgeving die voorligt, moeilijk is om de aspecten m.b.t. 'contacten met de advocaat' en 'uitzonderingen (op de externe contacten)' afzonderlijk te bespreken, worden ze hier geïntegreerd besproken in de delen m.b.t. bezoek, communicatie en het verlaten van de voorziening.

⁷⁷⁶ Art. 45 BFR overheidsinstellingen.

⁷⁷⁷ Art. 46, § 1 BFR overheidsinstellingen.

⁷⁷⁸ Art. 46, § 2 BFR overheidsinstellingen.

⁷⁷⁹ Art. 46, § 3 BFR overheidsinstellingen.

⁷⁸⁰ Art. 47 BFR overheidsinstellingen. Het betreft, naast de bezoeken van de advocaat, de bezoeken van magistraten van de jeugdrechtbank, leden van het parlement, consulaire en diplomatieke ambtenaren van het land van herkomst van de minderjarige, de kinderrechtencommissaris, de leden van de commissie van toezicht en de personen of organen die verantwoordelijk zijn voor het toezicht op de overheidsinstelling.

elke beslissing een aantal elementen (doel van de beslissing, duur van het verbod of de beperking ...) specificereert.⁷⁸¹ Het register kan te allen tijde worden geraadpleegd door bepaalde aangeduide personen (waaronder de advocaat van de minderjarige en ook de minderjarige zelf).⁷⁸²

De minderjarige in het *centre communautaire* heeft het recht om, tenzij een rechtbank anders beslist, ten minste drie keer per week, gespreid over drie dagen, waarvan ten minste één dag van het weekend en woensdagmiddag, bezoek te ontvangen van personen van zijn keuze. De duur van een bezoek is minimaal een uur. De minderjarige heeft ook het recht op een intiem bezoek van ten minste twee uur, ten minste eenmaal per maand, onder de voorwaarden die de Regering bepaalt.⁷⁸³ Het centrum zorgt ervoor dat het bezoek plaatsvindt in omstandigheden die de emotionele banden in stand houden of versterken, vooral wanneer het gaat om een bezoek van de kinderen van de minderjarige.⁷⁸⁴ In bepaalde gevallen (o.a. op verzoek van de minderjarige of de bezoeker maar bv. ook bij vrees voor incidenten) kan de directeur beslissen dat het bezoek plaatsvindt in een ruimte die is voorzien van een transparante scheidingswand tussen de bezoekers en de minderjarige. Dergelijke beslissing kan slechts worden genomen voor een periode van ten hoogste drie maanden. De directeur kan het bezoek van een persoon in bepaalde gevallen (geïndividualiseerd bewijs m.b.t. gevaar voor de ordehandhaving of veiligheid, het eerder overtreden van de regels voor bezoeken en ernstige reden om te vrezen dat de overtreding zich opnieuw zal voordoen ...) en onder bepaalde voorwaarden ook verbieden, dit eveneens voor een periode van ten hoogste drie maanden. De voorgaande beslissingen worden schriftelijk aan de betrokken bezoekers meegedeeld.⁷⁸⁵ Tevens kan de directeur het aantal personen dat terzelfder tijd tot de minderjarige wordt toegelaten beperken met het oog op ordehandhaving of veiligheid.⁷⁸⁶ Tijdens het bezoek wordt er toezicht uitgeoefend ten behoeve van de ordehandhaving en veiligheid. Dat toezicht bestaat uitsluitend uit een visuele inspectie, tenzij er geïndividualiseerde aanwijzingen zijn dat een andere vorm van inspectie in het belang van de orde of veiligheid noodzakelijk is.⁷⁸⁷ Het personeelslid dat toezicht houdt op het bezoek kan het bezoek vroegtijdig beëindigen als de bezoeker of de jongere de interne regels overtreedt.⁷⁸⁸ Bezoeken van bepaalde personen, waaronder de advocaat van de minderjarige, mogen niet worden verboden of beperkt in aantal of duur.⁷⁸⁹ Bezoeken en beslissingen om deze te verbieden of te beperken worden geregistreerd in een speciaal daartoe ingesteld register, dat voor elke beslissing een aantal elementen (doel van de beslissing, duur van het verbod of de beperking ...) specificereert.⁷⁹⁰ Het register kan te allen tijde worden geraadpleegd door bepaalde aangeduide personen (waaronder de advocaat van de minderjarige en ook de minderjarige zelf).⁷⁹¹ De toegang tot het centrum is onderworpen aan specifieke controlemaatregelen (identiteitscontrole, doorgang door een detectieportaal, controle van de voorwerpen en stoffen in het bezit van de persoon).⁷⁹² Indien de directeur ernstige redenen heeft om te vrezen dat de bezoeker in

⁷⁸¹ Art. 48, eerste lid BFR overheidsinstellingen.

⁷⁸² Art. 48, tweede lid BFR overheidsinstellingen.

⁷⁸³ Art. 58 Decreet *centre communautaire*.

⁷⁸⁴ Art. 59, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁷⁸⁵ Art. 60 Decreet *centre communautaire*.

⁷⁸⁶ Art. 61, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁷⁸⁷ Art. 62 Decreet *centre communautaire*.

⁷⁸⁸ Art. 63 Decreet *centre communautaire*.

⁷⁸⁹ Art. 64 Decreet *centre communautaire*.

⁷⁹⁰ Art. 65, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

⁷⁹¹ Art. 65, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁷⁹² Art. 79, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

het bezit is van voorwerpen of stoffen die niet zijn toegestaan, kan hij onder bepaalde voorwaarden de kledij van de bezoeker laten doorzoeken.⁷⁹³

2.1.2 Communicatie

266. Iedere minderjarige in een overheidsinstelling heeft het recht met elke persoon van zijn keuze te communiceren.⁷⁹⁴ De overheidsinstelling treft alle noodzakelijke maatregelen om het behoud van de contacten van de minderjarige met zijn familie en andere bekenden aan te moedigen. De overheidsinstelling moedigt de contacten aan van de minderjarige met het geheel van personen en instellingen die toelaten zijn re-integratie te bevorderen.⁷⁹⁵ Op de voorgaande principes kunnen uitzonderingen worden gemaakt, door een beslissing van de jeugdrechtbank⁷⁹⁶ of een beslissing van de directeur van de overheidsinstelling onder bepaalde voorwaarden (risico op schade of het in gedrang brengen van de veiligheid, contacteren van de rechtbank en gedurende maximum drie dagen).⁷⁹⁷ Het communiceren kan zowel gebeuren via briefwisseling als per telecommunicatie. Wat de briefwisseling betreft, stelt de overheidsinstelling de minderjarige daarvoor gratis het nodige materiaal ter beschikking. De minderjarige verstuurt en ontvangt brieven via de directeur van de overheidsinstelling.⁷⁹⁸ Brieven die aan de minderjarige worden gericht kunnen, voordat ze worden bezorgd, onder de controle van de directeur van de overheidsinstelling worden geplaatst met het oog op de handhaving van de orde of de veiligheid. Deze controle betreft de aanwezigheid van voorwerpen of stoffen die vreemd zijn aan de briefwisseling en laat niet toe de brief te lezen. De minderjarige wordt in dit geval uitgenodigd om de brief in aanwezigheid van de directeur te openen; wanneer dit absoluut noodzakelijk is voor de handhaving van de orde of de veiligheid, kan die laatste de inlevering van de bij de brief gevoegde voorwerpen of stoffen eisen.⁷⁹⁹ Brieven van bepaalde personen (waaronder de advocaat van de minderjarige, de gerechtelijke autoriteiten ...) zijn niet aan voormelde controle onderworpen.⁸⁰⁰ De door de minderjarige verzonden brieven zijn niet onderworpen aan de controle van de directeur van de overheidsinstelling vóór hun verzending, behalve om na te gaan of de minderjarige zich niet schriftelijk richt tot een persoon met wie hij niet kan communiceren n.a.v. een gerechtelijke beslissing of een beslissing van de directeur genomen.⁸⁰¹ Wat de telecommunicatie betreft, heeft de minderjarige het recht om kosteloos per telefoon en videoconferentie te communiceren met personen van zijn keuze, minstens driemaal per week gedurende minstens tien minuten, overeenkomstig de bepalingen van het huishoudelijk reglement.⁸⁰² De directeur van de overheidsinstelling kan de minderjarige enkel verbieden om per telefoon of videoconferentie te communiceren als er geïndividualiseerde aanwij-

⁷⁹³ Art. 61, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁷⁹⁴ Art. 60, § 1 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

⁷⁹⁵ Art. 66 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

⁷⁹⁶ Art. 60, § 1 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming *jo. art.* Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

⁷⁹⁷ Art. 67 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

⁷⁹⁸ Art. 41 BFR overheidsinstellingen.

⁷⁹⁹ Art. 42 BFR overheidsinstellingen.

⁸⁰⁰ Art. 44 BFR overheidsinstellingen. Om de vrijheid van briefwisseling te waarborgen, moeten de hoedanigheid en het beroepsadres van deze personen of overheden en de identiteit van de minderjarige op de enveloppe worden vermeld.

⁸⁰¹ Art. 43 BFR overheidsinstellingen. Met de beslissing van de directeur wordt bedoeld de beslissing vermeld in art. 67 van het Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming (cf. *supra*).

⁸⁰² Art. 49 BFR overheidsinstellingen.

zingen zijn dat deze communicatie een bedreiging kan inhouden voor de handhaving van de orde of de veiligheid.⁸⁰³ Alle telefonische en gesprekken via videoconferentie van de minderjarige zijn privé en vertrouwelijk en kunnen niet worden beluisterd.⁸⁰⁴ De communicatie per telefoon en videoconferentie met bepaalde personen (waaronder de advocaat van de minderjarige en de magistraten van de jeugdrechtbank) mag niet worden beperkt in aantal of duur.⁸⁰⁵ Indien één van de personen waarmee de communicatie niet mag worden beperkt de overheidsinstelling oproept om met de minderjarige een onderhoud te hebben, wordt het verzoek ingewilligd; indien de minderjarige niet onmiddellijk beschikbaar is, zorgt de overheidsinstelling ervoor dat hij de betrokkene zo spoedig mogelijk kan terugbellen.⁸⁰⁶ Alle andere telecommunicatiemiddelen tussen een minderjarige en de buitenwereld van de overheidsinstelling dan die welke door het besluit van de Franse Gemeenschapsregering van 3 juli 2019 zijn toegestaan, zijn verboden, tenzij een andersluidende ministeriële beslissing.⁸⁰⁷

Voor de minderjarige in het *centre communautaire* geldt, op het vlak van communicatie, een grotendeels gelijklopende regeling met deze die geldt voor de minderjarige in een overheidsinstelling. Toch zijn er aantal verschilpunten:

- Wat betreft de correspondentie per brief, is zowel voor de aan de minderjarige gerichte brieven als deze die hij zelf verstuurt in de mogelijkheid voorzien om ze te lezen 'bij afwezigheid van de minderjarige'.⁸⁰⁸
- Ook kan de directeur na onderzoek van een aan de minderjarige gerichte brief beslissen dat de betrokken brief niet aan de minderjarige wordt overhandigd (en dus niet enkel de eventueel daaraan gehechte voorwerpen of stoffen).⁸⁰⁹
- Het verbod op het voeren van telefonische communicatie en communicatie via videoconferentie, dat de directeur t.a.v. een minderjarige kan invoeren, mag niet meer dan één maand bedragen.⁸¹⁰
- In bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden, kunnen de door de minderjarige gevormde nummers door de (bevoegde) overheid worden opgenomen, opgeslagen en geraadpleegd en aan de gerechtelijke overheden worden meegedeeld.⁸¹¹
- Het verbod op beperking van de communicatie van de minderjarige met zijn advocaat lijkt minder absoluut te zijn. In bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden kan de directeur de correspondentie(per brief) voorleggen aan de stafhouder van de balie van de orde waartoe de advocaat behoort.⁸¹² In bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden kan de directeur de advocaat de toegang tot het centrum verbieden.⁸¹³ Tot slot kan de directeur ook de

⁸⁰³ Art. 50 BFR overheidsinstellingen.

⁸⁰⁴ Art. 51 BFR overheidsinstellingen.

⁸⁰⁵ Art. 52, eerste lid BFR overheidsinstellingen.

⁸⁰⁶ Art. 52, tweede lid BFR overheidsinstellingen.

⁸⁰⁷ Art. 53 BFR overheidsinstellingen.

⁸⁰⁸ Art. 55, derde lid Decreet *centre communautaire* jo. art. 56, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

⁸⁰⁹ Art. 55, laatste lid Decreet *centre communautaire*.

⁸¹⁰ Art. 67 Decreet *centre communautaire*.

⁸¹¹ Art. 69 Decreet *centre communautaire*.

⁸¹² Art. 72, laatste lid Decreet *centre communautaire*. Het betreft de situatie waarin de directeur ernstige redenen heeft om aan te nemen dat de correspondentie tussen de minderjarige en de advocaat niets te maken heeft met rechtsbijstand.

⁸¹³ Art. 73, tweede lid Decreet *centre communautaire*. Het betreft de situatie waarin de directeur ernstige redenen heeft om aan te nemen dat het bezoek van de advocaat de veiligheid ernstig in gevaar kan brengen.

communicatie per telefoon en videoconferentie tussen de minderjarige en zijn advocaat, in bepaalde gevallen en mits het voldoen aan vooropgestelde voorwaarden, verbieden.⁸¹⁴

- Er gelden specifieke regels omtrent contacten van de minderjarige met de media.⁸¹⁵

Ook elk kind in gevaar dat krachtens een beschermingsmaatregel buiten zijn leefomgeving wordt gevestigd, heeft het recht met elke persoon van zijn keuze te communiceren, tenzij de jeugdrechtbank daarover anders beslist.⁸¹⁶

2.1.3 Verlaten van de voorziening

267. De minderjarige in een overheidsinstelling kan deze op elk moment verlaten omwille van bepaalde (in de regelgeving bepaalde) redenen (gerechtelijke verschijning, medische doeleinden, bijwonen begrafenis bepaalde personen).⁸¹⁷ Het recht van de minderjarige in een gesloten stelsel is gedurende de eerste acht weken beperkt tot de hiervoor beschreven gevallen.⁸¹⁸ Na die acht weken, worden de aard, frequentie, voorwaarden en procedures van de mogelijkheden om uit te gaan bepaald door het opvoedingsproject van de betrokken minderjarige.⁸¹⁹ Tot slot is er een regeling m.b.t. mogelijkheden tot uitgaan zonder toezicht vanuit de overheidsinstelling.⁸²⁰

2.2 Nederland

2.2.1 Bezoek

268. De gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen heeft huisregels, die in ieder geval een regeling van de bezoektijden, van de controle van de bezoekers en van voorwerpen die de minderjarige i.v.m. de veiligheid binnen de accommodatie niet in zijn bezit mag hebben.⁸²¹ T.a.v. de minderjarige in zo'n gesloten accommodatie kunnen in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden beperkingen van het bezoek plaatsvinden, waaronder ook kan worden verstaan dat het bezoek slechts onder toezicht kan plaatsvinden.⁸²²

De minderjarige in een justitiële jeugdinrichting heeft het recht gedurende ten minste één uur per week bezoek te ontvangen.⁸²³ De directeur kan in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden: het aantal tegelijk tot de minderjarige toe te laten personen beperken; de toelating tot de minderjarige van één of meer personen weigeren; toezicht op het bezoek (laten) uitoefenen (d.i. het beluisteren of opnemen van het gesprek tussen de bezoeker en de minderjarige; tevoren wordt aan de betrokkenen mededeling gedaan van de aard en de reden van het toezicht); het bezoek binnen de daarvoor bestemde tijd beëindigen en de bezoeker uit de inrichting doen verwijderen.⁸²⁴ Iedere bezoeker moet zich bij binnenkomst op deugdelijke wijze legitimeren. De directeur kan in bepaalde gevallen en onder bepaalde

⁸¹⁴ Art. 74 Decreet *centre communautaire*.

⁸¹⁵ Art. 74 Decreet *centre communautaire*.

⁸¹⁶ Art. 47, § 1 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

⁸¹⁷ Art. 54, § 1 BFR overheidsinstellingen.

⁸¹⁸ Art. 54, § 2 BFR overheidsinstellingen.

⁸¹⁹ Art. 54, § 3 BFR overheidsinstellingen.

⁸²⁰ Art. 54, § 4 BFR overheidsinstellingen.

⁸²¹ Art. 6.2.4 Jeugdwet.

⁸²² Art. 6.3.3, eerste lid, b) *jo.* art. 6.3.6, art. 6.3.7, art. 6.3.9 Jeugdwet.

⁸²³ Art. 43, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸²⁴ Art. 43, tweede t.e.m. vierde, en zesde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

voorwaarden bepalen dat een bezoeker wordt onderzocht aan zijn kleding, incl. de meegebrachte voorwerpen, of aan zijn lichaam (incl. het uitwendig schouwen van de openingen en holten van het lichaam).⁸²⁵ Bepaalde personen en instanties (o.a. de commissie van toezicht, de inspecteurs van de Inspectie gezondheidszorg en jeugd ...) hebben te allen tijde toegang tot de minderjarige. Bepaalde andere personen en organen (o.a. de justitiële autoriteiten, de advocaat/rechtsbijstandverlener van de minderjarige, ouders ...) hebben toegang tot de minderjarige op in de huisregels vastgestelde tijden en plaatsen. Indien echter de ouders (of gelijkgestelden) niet in staat zijn op de vooropgestelde tijden en plaatsen op bezoek te komen, treft de directeur daaromtrent maatregelen. Tijdens het bezoek kunnen de ouders (of gelijkgestelden) zich vrijelijk met de minderjarige onderhouden, tenzij in bepaalde uitzonderingsgevallen en onder specifieke voorwaarden.⁸²⁶

2.2.2 Communicatie

269. T.a.v. de minderjarige in een gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen kunnen in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden beperkingen van het brief- en telefoonverkeer of het gebruik van andere communicatiemiddelen plaatsvinden.⁸²⁷ Ook kan er in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden (waaronder de aanwezigheid van de minderjarige), een onderzoek op de aanwezigheid van voorwerpen gebeuren van poststukken afkomstig van of bestemd voor de minderjarige.⁸²⁸

De minderjarige in een justitiële jeugdinrichting heeft het recht brieven en stukken per post te verzenden en te ontvangen. Tenzij de directeur anders bepaalt, komen de kosten daarvan ten laste van de minderjarige.⁸²⁹ De directeur kan in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden beperkingen doorvoeren op dit recht: hij kan enveloppen of andere poststukken op de aanwezigheid van bijgesloten voorwerpen onderzoeken en ze daartoe openen; hij kan toezicht uitoefenen op, inclusief kopieën nemen van, de inhoud van brieven of andere poststukken afkomstig van of bestemd voor de minderjarige; hij kan de verzending of uitreiking van bepaalde brieven of andere poststukken en bijgesloten voorwerpen weigeren.⁸³⁰ Een aantal van de voornoemde beperkingen (nl. het uitoefenen van toezicht en het weigeren van de verzending of uitreiking) is niet van toepassing op brieven door de minderjarige gericht aan of afkomstig van bepaalde personen of instanties (o.a. de justitiële autoriteiten, de advocaat/rechtsbijstandverlener van de minderjarige, ouders ...).⁸³¹ De minderjarige in een justitiële jeugdinrichting heeft ook het recht om minstens tweemaal per week gedurende tien minuten een of meer telefoongesprekken te voeren met personen buiten de inrichting. Tenzij de directeur anders bepaalt, komen de kosten daarvan ten laste van de minderjarige.⁸³² De directeur kan in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarde beperkingen doorvoeren op dit recht: hij kan bepalen dat op de door of met de minderjarige gevoerde telefoongesprekken toezicht wordt uitgeoefend (in de vorm

⁸²⁵ Art. 43, vijfde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸²⁶ Art. 43, zevende lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸²⁷ Art. 6.3.3, eerste lid, b) *jo.* art. 6.3.6, art. 6.3.7, art. 6.3.9 Jeugdwet.

⁸²⁸ Art. 6.3.3, tweede lid, d) *jo.* art. 6.3.6, art. 6.3.7, art. 6.3.9 Jeugdwet.

⁸²⁹ Art. 41, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸³⁰ Art. 41, tweede t.e.m. vijfde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸³¹ Art. 42 Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸³² Art. 44, eerste lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

van het beluisteren of uitluisteren van een opgenomen telefoongesprek⁸³³); hij kan de gelegenheid tot het voeren van een bepaald telefoongesprek weigeren of een telefoongesprek binnen de daarvoor bestemde tijd beëindigen.⁸³⁴ Op de gesprekken met bepaalde personen of instanties (zie hoger) wordt geen ander toezicht uitgeoefend dan voor zover noodzakelijk is om diens identiteit vast te stellen.⁸³⁵ In bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden kan de directeur de minderjarige de toestemming geven om een gesprek te voeren met (een vertegenwoordiger van) de media.⁸³⁶

2.2.3 Verlaten van de voorziening

270. Aan de minderjarige in een gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen kan verlof om de gesloten accommodatie te verlaten worden verleend indien zulks, gelet op de reden waarom hij daar moet verblijven, verantwoord is. Aan het verlof kunnen voorwaarden worden verbonden betreffende de jeugdhulp en het gedrag van de jeugdige; verlof wordt slechts verleend indien redelijkerwijs kan worden aangenomen dat de minderjarige de voorwaarden zal naleven. Er moet ook vooraf een gekwalificeerde gedragswetenschapper met (de toekenning van) het verlof hebben ingestemd. Het verlof wordt ingetrokken indien de voortzetting ervan niet langer verantwoord is of indien de minderjarige zich niet aan de opgelegde voorwaarden houdt.⁸³⁷

Ook de minderjarige in een justitiële jeugdinrichting kan in bepaalde gevallen en onder specifieke voorwaarden verlof krijgen. Bij de beoordeling daarvan wordt het belang van de minderjarige afgewogen tegen de (in de regelgeving bepaalde) risico's voor de continuïteit van de tenuitvoerlegging en de maatschappelijke orde en veiligheid, waarbij enkel aanvaardbare risico's kunnen worden genomen. De directeur kan bepalen dat het verlof zal plaatsvinden onder begeleiding of bewaking.⁸³⁸ Naast dit 'algemeen' verlof, kan aan de jeugdige ook incidenteel verlof worden verleend i.v.m. onverwachte gebeurtenissen of omstandigheden in zijn persoonlijke levenssfeer waarbij zijn aanwezigheid noodzakelijk is (het in levensgevaar verkeren of overlijden van een relatie, de bevalling van de partner ...). De duur van dit verlof is niet langer dan drie etmalen, zij het dat de directeur op grond van dezelfde gebeurtenis meerdere keren incidenteel verlof kan toekennen.⁸³⁹ Aan de minderjarige die op strafrechtelijke titel in een justitiële jeugdinrichting is geplaatst kan in bepaalde gevallen en onder bepaalde voorwaarden ook planmatig verlof worden verleend, d.i. verlof in het kader van een verlofplan (onderdeel van het perspectiefplan) dat tot doel heeft de resocialisatie van de minderjarige. Zo'n verlofplan geldt telkens voor een periode van ten hoogste zes maanden.⁸⁴⁰ Er gelden bepaalde regels indien de minderjarige wegens ziekte niet in staat is tijdig van het verlof naar de inrichting terug te keren⁸⁴¹ en indien zich tijdens het verlof een incident (bv. betrokkenheid van de minderjarige bij een verstoring van de openbare orde of het plegen van een strafbaar feit) voordoet.⁸⁴² De directeur kan de

⁸³³ Art. 50.a van het Reglement justitiële jeugdinrichting bevat een regeling omtrent de opgenomen telefoongesprekken, o.a. wat betreft de bewaartijd ervan.

⁸³⁴ Art. 44, tweede t.e.m. derde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸³⁵ Art. 44, vierde lid Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸³⁶ Art. 45 Beginselenwet justitiële jeugdinrichting.

⁸³⁷ Art. 6.4.1 Jeugdwet.

⁸³⁸ Art. 31 Reglement justitiële jeugdinrichting.

⁸³⁹ Art. 32 Reglement justitiële jeugdinrichting. Voor de aanvraag van het incidenteel verlof gelden bepaalde procedure regels; zie art. 34 Reglement justitiële jeugdinrichting.

⁸⁴⁰ Art. 33 Reglement justitiële jeugdinrichting.

⁸⁴¹ Art. 35 Reglement justitiële jeugdinrichting.

⁸⁴² Art. 36 Reglement justitiële jeugdinrichting.

minderjarige een bijdrage in de reis- en verblijfkosten verstrekken.⁸⁴³ Op grond van gewijzigde omstandigheden kan de directeur een reeds verleend verlof of het daarvan nog resterende gedeelte intrekken, naar een andere tijdstip verplaatsen of er nadere voorwaarden aan verbinden.⁸⁴⁴

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen⁸⁴⁵

3.1 Interne contacten: scheiding categorieën

3.1.1 Toetsing

271. Het toepassingsgebied van het Jeugddelinquentiedecreet zorgt ervoor dat minderjarige (vermoedelijke) delictplegers in een gemeenschapsinstelling i.p.v. in een gevangenis terecht komen. Het uitgangspunt is aldus een scheiding van minderjarigen en meerderjarigen.⁸⁴⁶ Binnen de gemeenschapsinstellingen, worden ook jongens en meisjes van elkaar gescheiden.⁸⁴⁷ Vanaf de inwerkingtreding van het onderdeel 'gesloten opvang' van het Jeugddelinquentiedecreet⁸⁴⁸, is er ook een scheiding van jeugdige delinquenten en minderjarigen die om andere redenen in gesloten opvang zijn geplaatst (in het bijzonder de VOS-jongeren).⁸⁴⁹ Er wordt evenwel geen onderscheid gemaakt tussen (in de zin dat er andere voorzieningen of leefgroepen binnen die voorzieningen zijn voor) veroordeelden en zij die nog niet werden veroordeeld (of, anders gesteld, minderjarige verdachten en minderjarige delictplegers). Tot slot wordt er geen melding gemaakt van de scheiding van personen met mentale stoornissen van deze met leerstoornissen.

De minderjarige in het Vlaams detentiecentrum wordt pas overgeplaatst naar een strafinrichting voor volwassenen op het ogenblik dat hij de leeftijd van 23 jaar bereikt⁸⁵⁰; in die zin verblijven minderjarigen in het Vlaams detentiecentrum dus tezamen met meerderjarigen. Het Vlaams detentiecentrum is enkel beschikbaar voor jongens, zodat de scheiding tussen jongens en meisjes is verzekerd.⁸⁵¹ In het Vlaams

⁸⁴³ Art. 38 Reglement justitiële jeugdinrichting.

⁸⁴⁴ Art. 39 Reglement justitiële jeugdinrichting.

⁸⁴⁵ Ook in de Vlaamse regelgeving worden de aspecten 'contacten met de advocaat' en 'uitzonderingen (op de externe contacten)' geïntegreerd besproken in de delen m.b.t. bezoek, communicatie en het verlaten van de voorziening.

⁸⁴⁶ De minderjarige in een gemeenschapsinstelling kan meerderjarig worden tijdens de plaatsing; in dat geval is er geen overplaatsing of afzonderlijke plaatsing mogelijk (en wordt het uitgangspunt van scheiding tussen minder- en meerderjarigen verlaten). Hierbij is wel op te merken dat een jongere op heden 'maar' tot zijn 20 jaar in een gemeenschapsinstelling kan verblijven; in de toekomst wordt die leeftijd evenwel opgetrokken, tot zelfs 35 jaar, zodat het duidelijk is dat er in dat geval een regeling zal moeten worden voorzien die conform het internationale kader ter zake is (cf. scheiding minderjarigen – meerderjarigen).

⁸⁴⁷ Art. 1 MB gemeenschapsinstellingen en VDC.

⁸⁴⁸ Dit onderdeel is nog niet in werking getreden, en zal in werking treden op een door de Vlaamse regering te bepalen datum en uiterlijk op 1 september 2022; zie art. 89, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet.

⁸⁴⁹ Hierop bestaan wel uitzonderingen, zoals bv. in het geval van de time-out in een gemeenschapsinstelling.

⁸⁵⁰ Art. 606, derde lid Wetboek van strafvordering.; er bestaan situaties waarin de minderjarige al eerder wordt overgeplaatst, nl. op de 18^e verjaardag, maar dat is dus niet het uitgangspunt.

⁸⁵¹ Dit volgt evenwel niet uitdrukkelijk uit de regelgeving, maar is o.a. bepaald op de website van het agentschap Opgroeien: <https://www.jeugdhulp.be/organisaties/vlaams-detentiecentrum>. Het is evenwel onduidelijk wat er met uit handen gegeven meisjes zou moeten gebeuren; allicht zouden zij dan geplaatst worden in een gemeenschapsinstelling, maar dan komt de internationale vereiste van onderscheid tussen minder- en meerderjarigen weer in het gedrang, gezien uit handen gegeven jongeren in beginsel pas worden overgeplaatst naar een strafinrichting voor volwassenen op 23-jarige leeftijd.

detentiecentrum worden uitsluitend jeugdige delinquenten geplaatst, en dus geen minderjarigen die om andere redenen dan om het plegen van een strafbaar feit in een voorziening (moeten) worden opgenomen.⁸⁵² De scheiding tussen veroordeelden en verdachten/zij die nog niet werden veroordeeld, wordt niet verzekerd gezien de uit handen gegeven minderjarige in het Vlaams detentiecentrum kan worden geplaatst vanaf het vonnis tot uithandengeving en dus vóór een veroordeling tot een hoofd- of bijkomende gevangenisstraf.⁸⁵³ Tot slot wordt er geen melding gemaakt van de scheiding van personen met mentale stoornissen van deze met leerstoornissen.

In een voorziening beveiligend verblijf en een GES+ is het uitgangspunt dat minderjarigen worden begeleid en opgenomen.⁸⁵⁴ Dit principe is onverkort van toepassing indien de verstrekte jeugdhulp gerechtelijk van aard is, gezien die hulp automatisch stopt op het ogenblik dat de minderjarige de leeftijd van 18 jaar bereikt.⁸⁵⁵ Indien de jeugdhulp evenwel op vrijwillige basis wordt verstrekt, ook indien die niet rechtstreeks toegankelijk is (en de toewijzing gebeurt via de intersectorale toegangspoort), kan die worden verlengd tot de leeftijd van 25 jaar.⁸⁵⁶ In dat laatste geval wordt het onderscheid tussen minder- en meerderjarigen niet verzekerd. Verder is er niets bepaald over de scheiding tussen jongens en meisjes, maar o.i. kan aangenomen worden dat zowel de voorzieningen beveiligend verblijf als de GES+ onder de in het internationale kader vermelde 'welzijnsinstellingen en instellingen voor geestelijke gezondheidszorg'⁸⁵⁷ vallen, zodat de (internationale) regel van scheiding tussen jongens en meisjes hier niet van toepassing is. In de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ worden geen minderjarigen geplaatst die verdacht worden van of veroordeeld zijn voor het plegen van strafbare feiten.⁸⁵⁸ Tot slot wordt er geen melding gemaakt van de scheiding van personen met mentale stoornissen van deze met leerstoornissen.

3.1.2 Aanbevelingen

272. De volgende punten moeten worden overlopen:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden nagegaan in welke mate minderjarigen worden gescheiden van meerderjarigen. Voor de gemeenschapsinstellingen is er een (mogelijke) vermenging indien de voorziening meerderjarige jongeren huisvest, gezien een jongere tot zijn 20 jaar – en in de toekomst zelfs tot 35 jaar – in de voorziening kan verblijven. Voor het Vlaams detentiecentrum is er een (mogelijke) vermenging tussen minderjarigen enerzijds en jongeren met een leeftijd tussen 18 en 23 jaar anderzijds, gezien er slechts op de leeftijd van 23 jaar een automatische overplaatsing naar een strafinrichting voor volwassenen plaatsvindt. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is er een (mogelijke)

⁸⁵² Art. 38 Jeugddelinquentiedecreet.

⁸⁵³ Art. 5, § 1, II, 6°, d) BWHI *jo.* art. 606 Wetboek van strafvordering.

⁸⁵⁴ Art. 11, tweede lid, 1° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁸⁵⁵ Art. 52, tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁸⁵⁶ Art. 18, § 3 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁸⁵⁷ Hoewel de internationale bronnen niet verduidelijken wat onder deze instellingen moet worden verstaan, *cf. supra*.

⁸⁵⁸ Met de invoeging, in het Decreet Integrale Jeugdhulp, van de zgn. 'derde vorderingsgrond' (zie art. 47, 3°) is daarop evenwel nuance aan te brengen: de jeugdrechter kan nu ook kennis nemen van verontrustende situaties en gerechtelijke maatregelen opleggen indien er voor de minderjarige een procedure loopt voor de jeugdrechter of jeugdrechtbank op grond van het Jeugddelinquentiedecreet en er voldoende aanwijzingen zijn dat hij zich in een verontrustende situatie bevindt. Desalniettemin zullen de op basis van het Decreet Integrale Jeugdhulp desgevallend uitgesproken gerechtelijke maatregelen nog steeds betrekking hebben op de VOS en niet op het gebeurlijk gepleegde als misdrijf omschreven feit.

vermenging indien de voorziening minderjarigen-bewoners huisvest die een vrijwillige (d.i. niet-gerechtelijke) plaatsing ondergaan, en een leeftijd tussen 18 en 25 jaar hebben.

Hierbij moet worden opgemerkt dat het voorgaande niet nodig is indien de situatie van de betrokken voorziening onder één van de in het internationale kader vooropgestelde uitzonderingen valt. Specifiek zou hier toepassing kunnen worden gemaakt van de uitzondering die kan gelden t.a.v. jongeren die 18 (zijn ge)worden; het Comité voor de Rechten van het Kind stelt voorop dat deze jongeren in beginsel de mogelijkheid moeten krijgen om in de voorziening te blijven, tenzij dat zou ingaan tegen het belang van de betrokken minderjarige(n) en/of de belangen van de andere minderjarigen in de voorziening.

- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het wenselijk achten dat de principes inzake al dan niet scheiding op wettelijk niveau worden vastgelegd (Pw). Daarbij zou het uitgangspunt moeten zijn dat minderjarigen in beginsel worden gescheiden van meerderjarigen, tenzij het in het belang van de betrokkenen (zowel meerderjarig geworden jongere in kwestie als de overige bewoners) is om tot samen plaatsing over te gaan. Zeker voor grote(re) voorzieningen, zoals bv. de gemeenschapsinstellingen vanaf de inwerkingtreding van het luik gesloten opvang van het Jeugddelinquentiedecreet⁸⁵⁹, vinden we het aangewezen dat er een organisatie op poten wordt gezet die maximaal aan deze vereisten tegemoetkomt, door bv. met minstens twee leeftijdsgroepen (min 18 en plus 18) te werken.
2. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat minderjarigen die nog niet werden veroordeeld worden gescheiden van minderjarigen die wel al werden veroordeeld, wat op heden niet het geval is.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het wenselijk vinden dit principe in de regelgeving op te nemen, gezien het een criterium is dat zich opdringt aan de plaatsende instantie, zijnde *in casu* de jeugdrechter (Pw).⁸⁶⁰
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die ter zake is opgenomen in de Basiswet gevangeniswezen.⁸⁶¹
 3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat minderjarigen met mentale stoornissen worden gescheiden van minderjarigen met leerstoornissen.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).⁸⁶²

⁸⁵⁹ Zie art. 89, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet.

⁸⁶⁰ Als er immers gescheiden (onderdelen van) voorzieningen zijn dan moet de jeugdrechter bij zijn keuze van waar de plaatsing zal worden uitgevoerd rekening houden met het gegeven of de betrokken minderjarige verdacht dan wel veroordeeld is.

⁸⁶¹ Cf. art. 11 Basiswet gevangeniswezen, dat luidt als volgt: *“Behoudens wanneer zij met het oog op de deelname aan gemeenschappelijke activiteiten schriftelijk met het tegendeel instemmen, worden verdachten gescheiden van de veroordeelden gehouden”*; hiermee is evenwel nog niets gezegd over de situatie zoals die zich in de praktijk voordoet.

⁸⁶² Zoals hoger aangegeven, verduidelijkt het CPT ook niet wat hiermee precies wordt bedoeld; wij zijn er ons ook van bewust dat dit in de praktijk een erg moeilijk te realiseren doelstelling betreft.

3.2 Externe contacten

3.2.1 Bezoek

3.2.1.1 Toetsing⁸⁶³

273. De minderjarige in een gemeenschapsinstelling heeft recht op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer m.i.v. het recht om bezoek te ontvangen en om te gaan met personen van zijn eigen keuze, voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder dit toelaten en er geen beperking van dat recht voortvloeit uit een rechterlijke beslissing.⁸⁶⁴ Ook in het huishoudelijk reglement van de gemeenschapsinstellingen is een (uitgebreide) passage opgenomen over het ontvangen van bezoek door de minderjarige; er wordt een onderscheid gemaakt tussen ‘contact met familie en vrienden’ en ‘contact met bevoorrechte personen’. Wat het bezoek van familie en vrienden betreft⁸⁶⁵, is bepaald dat de minderjarige minstens één keer per week bezoek mag ontvangen van zijn ouders, grootouders, broers, zussen en andere personen die hiervoor toelating hebben gekregen van de jeugdrechter. De voorziening controleert de identiteit van de bezoekers. De directeur kan het bezoek van bepaalde personen weigeren als dat nodig is voor de handhaving van de orde of de veiligheid in de instelling, de voorkoming of opsporing van strafbare feiten, de bescherming van slachtoffers van misdrijven of op een andere manier bij misdrijven betrokken personen, de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van de minderjarige, of de uitvoering van zijn handelingsplan. De directeur kan de bezoeker na het verstrijken van de initiële weigeringstermijn (zijnde maximum vier weken) telkens opnieuw weigeren als hij of zij dat nodig vindt. Om dezelfde redenen als waarvoor bezoek geweigerd kan worden, kan de directeur van een gemeenschapsinstelling bepalen dat tijdens het bezoek toezicht wordt gehouden. Personeelsleden van de voorziening mogen dan meeluisteren met de gevoerde gesprekken. Onder ‘bevoorrechte personen’ wordt verstaan de consulent van de minderjarige (d.i. de persoon die zijn dossier opvolgt), zijn jeugdrechter en zijn advocaat. Bij een bezoek van een bevoorrecht persoon is geen toezicht aanwezig, tenzij de directeur toezicht noodzakelijk vindt omdat het anders te gevaarlijk zou worden voor de bezoeker. Als de minderjarige zijn advocaat op bezoek heeft, moet het toezicht zo zijn dat hij nog vertrouwelijk met hem kan praten. De volgende bevoorrechte personen kunnen de minderjarige altijd bezoeken als ze dat willen: medewerkers van de JO-lijn, de kinderrechtencommissaris en inspecteurs van Zorginspectie.⁸⁶⁶

Wat de conformiteit met het internationale kader betreft, kan dus het volgende worden gezegd m.b.t. het bezoek in de gemeenschapsinstellingen:

- De minderjarige heeft het recht om bezoek te ontvangen.
- De personen die de minderjarige mogen bezoeken zijn de ouders, grootouders, broers en zussen, en de bevoorrechte personen (consulent, jeugdrechter, advocaat, medewerkers JO-lijn, kinderrechtencommissaris en inspecteurs Zorginspectie). Ook ‘andere personen die daarvoor

⁸⁶³ Omwille van de uitgebreidheid van de regelgeving, worden enkel de voor de toetsing relevante elementen besproken.

⁸⁶⁴ Art. 25, 3° Decreet Rechtspositie Minderjarige. Dit vloeit overigens ook voort uit art. 14, eerste lid van het Decreet Rechtspositie Minderjarige, dat bepaalt dat als de jeugdhulpverlening de minderjarige scheidt van zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke, hij recht heeft op ‘regelmatig persoonlijk en rechtstreeks contact’ met die persoon.

⁸⁶⁵ Punt 9.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁸⁶⁶ Uit het Huisregels gemeenschapsinstellingen blijkt niet duidelijk of de regel van de afwezigheid van toezicht, die geldt bij de consulent, advocaat en jeugdrechter, ook van toepassing is medewerkers van de JO-lijn, de kinderrechtencommissaris en inspecteurs van het agentschap Zorginspectie.

- toelating hebben gekregen van de jeugdrechter', waaronder vrienden en kennissen, kunnen de minderjarige bezoeken. Het internationale kader bepaalt echter dat vrienden zonder meer in staat moeten zijn de minderjarige te bezoeken, en verbindt daaraan geen (mogelijke) voorwaarde van een voorafgaande toelating door de (jeugd)rechter. Hetzelfde geldt voor de (niet-vermelde) vertegenwoordigers van organisaties, bureaus, en voormalige hulpverleners.
- Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de minderjarige die in de voorlopige fase dan wel in de fase ten gronde werd geplaatst, wat overeenstemt met wat internationaal wordt gevraagd (gezien de communicatierechten moeten gelden vanaf het ogenblik dat de minderjarige wordt geplaatst).
 - De frequentie van het bezoek is minstens één keer per week, maar er is niet bepaald hoe lang het bezoek mag duren, terwijl internationaal vereist wordt dat dit 'meer dan één uur per week' is.
 - Er is niets bepaald over het ontvangen van bezoek tijdens het weekend.
 - Er is evenmin iets bepaald over het ter beschikking stellen van uitgeruste faciliteiten voor de ontvangst van het bezoek.
 - Wat betreft het recht op privacy van de minderjarige, wordt in de regelgeving niet gegarandeerd dat de korte bezoeken plaatsvinden onder 'open omstandigheden', en dat er daarnaast langdurige bezoeken zonder toezicht kunnen worden georganiseerd. Weliswaar vloeit een algemeen recht op privacy voort uit artikel 25 van het Decreet Rechtspositie Minderjarige alsook uit artikel 22 van de Grondwet, maar hieruit volgt o.i. niet rechtstreeks dat de bezoeken onder open omstandigheden en/of zonder toezicht plaatsvinden.⁸⁶⁷
 - Over de toegangsprocedures is enkel bepaald dat de identiteit van de bezoekers en de door hen meegebrachte voorwerpen worden gecontroleerd, maar niet hoe dat precies in zijn werk gaat, zodat de conformiteit met het internationale kader op dit punt niet kan worden bevestigd.
 - Wat betreft het bezoek van de advocaat van de minderjarige, is voorzien dat deze hem in de voorziening kan bezoeken; in het huishoudelijk reglement wordt hij aangeduid als 'bevoorrecht persoon'. Er is evenwel niets bepaald omtrent de mogelijkheden, tijd en faciliteiten die de minderjarige daartoe krijgt, noch over het feit dat de consultatie moet plaatsvinden zonder vertraging, onderschepping of censuur. Wat de vertrouwelijkheid en het toezicht betreft, is in het huishoudelijk reglement opgenomen dat als de minderjarige zijn advocaat op bezoek heeft, het toezicht zo moet zijn dat hij nog vertrouwelijk met hem kan praten; dat is conform het internationale kader, dat vereist dat het toezicht zo wordt georganiseerd dat er niet kan worden meegeluisterd. Evenwel blijkt uit het internationale kader dat dit moet zijn 'overeenkomstig het nationale recht'; het is niet duidelijk of daarmee een effectieve regelgevende basis wordt vereist dan wel andersoortige regels (in de vorm van bv. een intern reglement) ook aanvaardbaar kunnen zijn.
 - Wat de beperkingen op het bezoekrecht betreft, geldt het volgende⁸⁶⁸:
 - o In het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen is in een regeling voorzien die inhoudt dat de directeur van de voorziening in bepaalde, opgesomde gevallen kan overgaan tot de weigering van bezoek voor de minderjarige. Aan de eerste voorwaarde

⁸⁶⁷ De Huisregels gemeenschapsinstellingen voorziet in een mogelijkheid tot toezicht in bepaalde gevallen, maar er lijkt geen automatisch/systematisch toezicht op de bezoeken te worden gehouden.

⁸⁶⁸ Hieronder worden enkel de effectieve beperkingen van het bezoekrecht geanalyseerd in het licht van de EHRM-rechtspraak ter zake. Ook elke andere restrictie, waaronder het houden van toezicht op het bezoek, moet in het licht van deze rechtspraak worden geanalyseerd maar dat gaat de draagwijdte van dit onderzoek te buiten.

(i), het voorhanden zijn van een expliciete bepaling, lijkt te zijn voldaan gelet op de bepaling in het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen. Aan de tweede voorwaarde (ii), nl. het dienen van een legitiem doel⁸⁶⁹, lijkt in de meeste gevallen voldaan, nl. in het geval van toezicht als dit nodig is voor de handhaving van de orde of de veiligheid in de instelling; de voorkoming of opsporing van strafbare feiten; de bescherming van slachtoffers van misdrijven of op een andere manier bij misdrijven betrokken personen; en de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van de minderjarige; wat de reden 'de uitvoering van zijn handelingsplan' betreft is dit twijfelachtig, temeer omdat dit een heel open – en dus breed te interpreteren bepaling – is (waardoor o.i. bijna in elk geval bezoek kan worden geweigerd). Ten derde (iii) moet dan ook nog voldaan zijn aan de voorwaarde van noodzakelijkheid, wat een toetsing/inschatting is die in elk concreet geval moet worden gemaakt.

- Bijkomend is op te merken dat het onduidelijk is of de regel dat de directeur de bezoeker t.a.v. wie eerder een bezoek werd geweigerd na het verstrijken van de initiële weigeringstermijn opnieuw kan weigeren, beantwoordt aan de vereiste van het legitiem doel; het is immers niet duidelijk of hier opnieuw een afweging wordt gemaakt in het licht van de in het huishoudelijk reglement bepaalde doelen om een bezoek initieel te weigeren (dan wel een eerdere weigering automatisch aanleiding kan geven tot een nieuwe weigering), terwijl dit volgens het internationale kader wel het geval zou moeten zijn (élke beperking moet worden verantwoord door een legitiem doel).
- Voorts zijn er ook de algemene beperkingsmogelijkheden die voortvloeien uit het Decreet Rechtspositie Minderjarige⁸⁷⁰, nl. de beperking die voortvloeit uit een rechterlijke beslissing en de beperking die voortvloeit uit 'de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder'. Voor beide is er een expliciete bepaling voorhanden (voorwaarde (i)); wat het legitiem doel betreft (voorwaarde (ii)), zal dit wat de rechterlijke beslissing betreft af te toetsen zijn voor elke beslissing (en de daarin opgenomen reden tot beperking) afzonderlijk; wat de voorwaarde gerelateerd aan de jeugdhulpaanbieder betreft, lijkt het o.i. twijfelachtig of dit aan één van de legitieme doelen zoals vooropgesteld in de EHRM-rechtspraak⁸⁷¹ beantwoordt; tot slot zal ook steeds, per (beslissing tot) beperking, de noodzakelijkheid moeten worden getoetst (voorwaarde (iii)).

De minderjarige in het Vlaams detentiecentrum heeft het recht om bezoek te ontvangen, behoudens de door de wet bepaalde uitzonderingen. De frequentie van het bezoek verschilt naargelang de minderjarige verdacht, dan wel veroordeeld is. De verdachte kan dagelijks bezoek ontvangen, terwijl de veroordeelde minimum drie bezoeken per week kan ontvangen, gespreid over drie dagen, waarvan op zijn minst een dag in het weekend en de woensdagmiddag. De duur van een bezoek is minimum één uur. Bloed- en aanverwanten in de rechte lijn, de voogd, de echtgenoot, de wettelijk of feitelijk

⁸⁶⁹ Volgens het internationale kader zijn de volgende doelen legitiem: de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

⁸⁷⁰ Cf. art. 25, 3° Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁸⁷¹ Volgens het internationale kader zijn de volgende doelen legitiem: de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

samenwonende partner, de broers, zusters, ooms en tantes worden toegelaten tot het bezoek aan de (minderjarige) gedetineerden⁸⁷² na van hun hoedanigheid te hebben doen blijken.⁸⁷³ Andere bezoekers worden toegelaten tot het bezoek na een voorafgaande toelating door de directeur.⁸⁷⁴ In het huishoudelijk reglement wordt de regeling van het bezoek bepaald, zowel wat de tijdstippen en de lokalen betreft als wat de regels betreft met betrekking tot de wijze waarop de (minderjarige) gedetineerden en de bezoekers zich dienen te gedragen.⁸⁷⁵ De directeur draagt er wel hoe dan ook zorg voor dat het bezoek kan plaatsvinden in omstandigheden die de banden met het affectief milieu in stand houden of bevorderen, inzonderheid wanneer het een bezoek door minderjarigen aan hun ouder betreft.⁸⁷⁶ Tijdens het bezoek wordt toezicht uitgeoefend met het oog op de handhaving van de orde of de veiligheid. Qua toegangsprocedures gelden er 'controle- en veiligheidsmaatregelen' om het centrum te betreden, m.i.v. de vastlegging en opslag van de beeltenis van de persoon die de gevangenis betreedt; deze maatregelen zijn nader uitgewerkt bij koninklijk besluit.⁸⁷⁷ De directeur kan het bezoek ook afhankelijk stellen van een voorafgaand onderzoek van de door de bezoeker meegebrachte voorwerpen of substanties of van een onderzoek aan de kledij van de bezoeker op de aanwezigheid van voorwerpen of substanties die de orde of de veiligheid in het gedrang kunnen brengen.⁸⁷⁸ Het bezoek kan de personen die geen voorafgaande toelating moeten verkrijgen van de directeur⁸⁷⁹ voorlopig worden ontzegd, wanneer er geïndividualiseerde aanwijzingen bestaan dat het de handhaving van de orde of de veiligheid ernstig in gevaar kan brengen en wanneer het plaatsen van een transparante wand⁸⁸⁰ onvoldoende is om dit gevaar af te wenden.⁸⁸¹

M.b.t. het bezoek van de advocaat gelden bepaalde specifieke regels.⁸⁸² De advocaat mag de (minderjarige) gedetineerde die op hem een beroep doet of waarvan hij de belangen behartigt in het centrum bezoeken. Dit kan mits hij de bepaalde bezoektijden respecteert en de voorgeschreven veiligheids- en controlemaatregelen ondergaat. Tijdens het gesprek van de advocaat met de (minderjarige) gedetineerde kan geen ander dan visueel toezicht uitgeoefend worden. De directeur kan het bezoek van de advocaat slechts in beperkte/strikt omschreven gevallen weigeren, nl. indien hij ernstige gronden heeft om aan te nemen dat het bezoek van de advocaat de veiligheid ernstig in gevaar kan brengen en hij daaromtrent een beslissing heeft verkregen van de bevoegde stafhouder; in afwachting van een beslissing kan hij de advocaat wel voorlopig de toegang ontzeggen.⁸⁸³

872 Het is niet duidelijk of deze bepaling enkel betrekking heeft op veroordeelden, of ook op verdachten. O.i. is het de bedoeling van dit voor de beide categorieën te doen gelden.

873 Art. 59, § 1, eerste lid Basiswet gevangeniswezen.

874 Art. 59, § 2, eerste lid Basiswet gevangeniswezen.

875 Art. 60, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

876 Art. 60, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

877 Art. 32 Basiswet gevangeniswezen *jo.* KB toegang tot gevangenis.

878 Art. 61, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

879 Er geldt een afwijkende regeling voor de beperking van het bezoek t.a.v. personen die wel een voorafgaande toelating moeten krijgen van de directeur, maar gelet op het internationale kader dat niet in enige voorafgaande toelating voorziet wordt daarop niet verder ingegaan.

880 In de zin van art. 60, § 3 Basiswet gevangeniswezen.

881 Art. 59, § 1, tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

882 Er gelden ook specifieke regels m.b.t. de communicatie met andere 'bevoorrechte personen', waaronder de consulaire en diplomatieke ambtenaren en de aalmoezeniers en (religieuze of morele) consultants; zie art. 69 Basiswet gevangeniswezen; art. 73 Basiswet gevangeniswezen.

883 Art. 67 Basiswet gevangeniswezen.

Wat de conformiteit met het internationale kader betreft, kan dus het volgende worden gezegd m.b.t. het bezoek in het Vlaams detentiecentrum:

- De minderjarige heeft het recht om bezoek te ontvangen.
- De personen die de minderjarige mogen bezoeken zijn de bloed- en aanverwanten in de rechte lijn, de voogd, de echtgenoot, de wettelijk of feitelijk samenwonende partner, de broers, zusters, ooms en tantes, en de advocaat.⁸⁸⁴ Ook 'andere personen die daarvoor toelating hebben gekregen van de directeur' kunnen de minderjarige bezoeken. Het internationale kader bepaalt echter dat vrienden, vertegenwoordigers van organisaties, burens, en voormalige hulpverleners zonder meer in staat moeten zijn de minderjarige te bezoeken, en verbindt daaraan geen (mogelijke) voorwaarde van een voorafgaande toelating door de directeur.
- Er gelden ruimere bezoekrechten voor de verdachte minderjarige dan voor de veroordeelde minderjarige. Dit lijkt conform het internationale kader te zijn, dat er o.i. vooral op gericht is ervoor te zorgen dat de voorlopig geplaatste minderjarige niet uitgesloten wordt van zijn fundamentele recht op (het ontvangen van) bezoek.
- De frequentie van het bezoek is dagelijks minimum één uur voor de minderjarige verdachte, en minimum drie bezoeken per week gespreid over drie dagen voor de veroordeelde minderjarige. De beide regelingen overtreffen dus het internationale kader, dat 'meer dan één uur per week' vooropstelt.
- Enkel voor de veroordeelde minderjarige is bepaald dat hij ook in een dag van het weekend bezoek moet kunnen ontvangen; voor de voorlopig geplaatste minderjarige is daaromtrent niets bepaald.
- Er is evenmin uitdrukkelijk iets bepaald over het ter beschikking stellen van uitgeruste faciliteiten voor de ontvangst van het bezoek.⁸⁸⁵ Wel is – meer algemeen – bepaald dat de directeur ervoor moet zorgen dat het bezoek kan plaatsvinden in omstandigheden die de banden met het affectief milieu in stand houden of bevorderen, inzonderheid wanneer het een bezoek door minderjarigen aan hun ouder betreft. In een welwillende lezing van het voorgaande, kan o.i. worden gesteld dat aan de voorwaarde van de 'uitgeruste faciliteiten' is voldaan.
- Wat betreft het recht op privacy van de minderjarige, wordt in de regelgeving niet gegarandeerd dat de korte bezoeken plaatsvinden onder 'open omstandigheden', en dat er daarnaast langdurige bezoeken zonder toezicht kunnen worden georganiseerd. Weliswaar vloeit een algemeen recht op privacy voort uit artikel 22 van de Grondwet, maar hieruit volgt o.i. niet rechtstreeks dat de bezoeken onder open omstandigheden en/of zonder toezicht plaatsvinden. De Basiswet gevangeniswezen voorziet integendeel klaarblijkelijk in een algemeen/automatisch toezicht op de bezoeken die in het centrum doorgaan met het oog op de handhaving van de orde of veiligheid.
- Wat de toegangsprocedures betreft blijkt uit (het samen lezen van) de betrokken bepalingen, dat deze niet vernederend zijn (de procedures blijven beperkt tot de standaard zaken zoals de identificatie van de bezoeker d.m.v. voorleggen van een identiteitsdocument, de registratie van

⁸⁸⁴ En daarnaast ook de consulaire en diplomatieke ambtenaren, en de aalmoezeniers en (religieuze of morele) consulenten, cf. *supra*.

⁸⁸⁵ M.u.v. het bezoek door de aalmoezeniers en (morele of religieuze) consulenten waarvoor een passende ruimte ter beschikking moet worden gesteld die een bezoek in vertrouwelijke sfeer mogelijk maakt. De Basiswet gevangeniswezen stelt bovendien dat in het huishoudelijk reglement 'de regeling van het bezoek' wordt bepaald, waaronder de lokalen maar dit biedt hier op zich geen toegevoegde waarde.

zijn gegevens en het door een metaaldetector gaan), alsook dat er geen onderzoek aan de lichaamsholten gebeurt, en dat de bezoeker zijn toestemming met het uitvoeren van de geldende controle- en veiligheidsmaatregelen op elk moment kan weigeren/intrekken.⁸⁸⁶ Op dit punt is dus aan het internationale kader voldaan.

- De advocaat van de minderjarige kan hem in de voorziening bezoeken. Wat betreft de mogelijkheden, tijd en faciliteiten daartoe, is enkel bepaald dat de advocaat de bezoektijden moet respecteren en de voorgeschreven controle- en veiligheidsmaatregelen moet ondergaan. Dit verzekert echter niet voldoende mogelijkheden, tijd en faciliteiten voor de minderjarige om zijn advocaat te consulteren. Ook is niets bepaald omtrent het plaatsvinden van de consultatie zonder vertraging, onderschepping of censuur. Wat de vertrouwelijkheid en het toezicht betreft, voorziet de Basiswet gevangeniswezen dat geen ander dan visueel toezicht kan worden uitgeoefend, wat conform het internationale kader is.
- Wat de beperkingen op het bezoekrecht betreft tot slot, geldt het volgende⁸⁸⁷:
 - o De directeur kan de personen die geen voorafgaande toelating moeten krijgen het bezoek voorlopig ontzeggen wanneer er geïndividualiseerde aanwijzingen bestaan dat het bezoek de handhaving van de orde of de veiligheid ernstig in gevaar kan brengen en wanneer het plaatsen van een transparante wand onvoldoende is om dit gevaar af te wenden. Er is dus een expliciete bepaling voorhanden (voorwaarde (i)); er wordt ook een legitiem doel vermeld (voorwaarde (ii)), nl. het bewaren van de orde en veiligheid in de gevangenis; tot slot zal voor elk individueel geval *in concreto* de noodzakelijkheidstoets moeten worden doorgevoerd (voorwaarde (iii)).
 - o De directeur kan het bezoek van de advocaat ook beperken indien hij ernstige gronden heeft om aan te nemen dat het bezoek van de advocaat de veiligheid ernstig in gevaar kan brengen en hij daaromtrent een beslissing heeft verkregen van de bevoegde stafhouder. Er is dus een expliciete bepaling voorhanden (voorwaarde (i)); er wordt ook een legitiem doel vermeld (voorwaarde (ii)), nl. het bewaren van de veiligheid in de gevangenis; tot slot zal voor elk individueel geval *in concreto* de noodzakelijkheidstoets moeten worden doorgevoerd (voorwaarde (iii)).

De minderjarige in een voorziening beveiligend verblijf of een GES+ heeft recht op respect voor zijn persoonlijke levenssfeer m.i.v. het recht om bezoek te ontvangen en om te gaan met personen van zijn eigen keuze, voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder dit toelaten en er geen beperking van dat recht voortvloeit uit een rechterlijke beslissing.⁸⁸⁸ In het geval van gerechtelijke plaatsing, kan de jeugdrechter of jeugdrechtbank voor de minderjarige tevens ‘aanvullende voorwaarden’ bepalen die verbonden zijn aan de genomen plaatsingsmaatregel⁸⁸⁹, waaronder dus ook modaliteiten i.v.m. (het ontvangen van) bezoek kunnen vallen. Verder bepalen de erkenningsvoorwaarden voor deze voorzieningen dat het handelingsplan dat voor iedere minderjarige-bewoner wordt opgemaakt, de afspraken over o.a. de bezoekregeling omvat ‘rekening houdend met hetgeen in voorkomend geval

⁸⁸⁶ Zie in het bijzonder art. 7, derde lid, *in fine* KB toegang tot gevangenis.

⁸⁸⁷ Hieronder worden enkel de effectieve beperkingen van het bezoekrecht geanalyseerd in het licht van de EHRM-rechtspraak ter zake. Ook elke andere restrictie, waaronder het houden van toezicht op het bezoek maar ook het plaatsen van een transparante scheidingswand, de beperking van het aantal bezoekers..., moet in het licht van deze rechtspraak worden geanalyseerd; dat gaat evenwel de draagwijdte van dit onderzoek te buiten.

⁸⁸⁸ Art. 25, 3° Decreet Rechtspositie Minderjarige; zie ook art. 14, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁸⁸⁹ Art. 49 Decreet Integrale Jeugdhulp.

werd beslist door de gemandateerde voorziening of door de jeugdrechtbank'.⁸⁹⁰ Wat de conformiteit met het internationale kader betreft, kan dus het volgende worden gesteld:

- De minderjarige heeft het recht om bezoek te ontvangen.
- Dat recht lijkt in twee gevallen te kunnen worden beperkt, nl. indien de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder het niet toelaten het recht op bezoek in hoofde van de minderjarige te realiseren, en indien de jeugdrechter of de gemandateerde voorziening dit recht beperkt. Hierboven (bij de gemeenschapsinstellingen) werden deze beperkingen al geanalyseerd in het licht van de EHRM-rechtspraak ter zake: (i) er is een expliciete bepaling voorhanden; (ii) wat het legitiem doel betreft, lijkt de eerste beperkingsmogelijkheid (m.b.t. de opdracht en organisatie van de jeugdhulpaanbieder) ons niet te vallen onder één van de door het EHRM ter zake vooropgestelde doelen; wat de rechterlijke beslissing en de beslissing door de gemandateerde voorziening betreft zal steeds geval per geval moeten worden nagegaan of er (al dan niet) een legitiem doel voorhanden is; (iii) per beslissing tot beperking zal *in concreto* de noodzakelijkheidstoets moeten worden doorgevoerd.
- Over de overige elementen van het internationale kader is niets bepaald, zodat de naleving ervan niet via de regelgeving wordt verzekerd.

3.2.1.2 Aanbevelingen

274. De volgende punten moeten overlopen worden⁸⁹¹:

1. Voor elk van de categorieën gesloten opvang moet worden verzekerd dat de minderjarige het recht heeft om bezoek te ontvangen van de in het internationale kader vermelde personen, ook zonder voorafgaandelijke toestemming van enige bevoegde persoon (jeugdrechter of directeur). Wat de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum betreft, wordt dat op heden (door de regelgeving) niet verzekerd voor vrienden van de minderjarige, (vertegenwoordigers van) externe organisaties, burens, en voormalige hulpverleners. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ betreft het alle in het internationale kader vermelde personen.⁸⁹²
 - o Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het aangewezen vinden om een algemene bepaling over bezoekrecht op te nemen (of aan te vullen, indien wordt verder gewerkt op de huidige bepaling in het Decreet Rechtspositie Minderjarige), waarin niet enkel het principe, m.i.v. de personen die de minderjarige mogen bezoeken, maar ook de mogelijke beperkingen en de aanduiding van wie daarover om welke reden kan beslissen, worden opgenomen (Pw).
 - o Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt in de Franse Gemeenschap en Nederland.
2. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de bezoekrechten gelden vanaf het ogenblik dat de minderjarige wordt geplaatst.

⁸⁹⁰ Art. 11, tweede lid, 5° en 6° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁸⁹¹ Zoals vermeld bij het internationale kader wordt er op internationaal niveau geen absoluut recht op echtelijke/intieme bezoeken geformuleerd, en wordt dit recht in kind specifieke internationale bronnen zelfs niet vermeld.

⁸⁹² Het betreft: familie; vrienden; vertegenwoordigers van achtenswaardige externe organisaties; voor de voorzieningen beveiligend verblijf bovendien ander bezoek in brede zin (zoals bv. burens; voormalige hulpverleners). Wat betreft de 'externe organisaties' is wel te wijzen op de bevoegdheden die de Commissie van toezicht en Zorginspectie in het kader van hun (toezichts)bevoegdheid hebben; dit element komt later nog aan bod in hoofdstuk 9.

- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het eveneens zouden opnemen in de algemene bepaling m.b.t. het bezoekrecht (Pw). Ook voor de gemeenschapsinstellingen zou dit als dusdanig (expliciet) kunnen worden verduidelijkt (op heden wordt er louter geen onderscheid gemaakt tussen beide categorieën).
 - Inspiratie voor een bepaling omtrent bezoek(rechten) kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt in de Franse Gemeenschap en Nederland; in deze regelingen wordt evenwel niet expliciet vermeld vanaf wanneer de bezoekrechten gelden (wat wij voor Vlaanderen dus wel zouden doen).
3. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de frequentie van het bezoek, zoals het internationale kader vereist, 'meer dan één uur per week' is. Voor de gemeenschapsinstellingen is wel al bepaald dat er minimum één keer per week bezoek kan worden ontvangen, maar niet hoelang dat bezoek kan duren. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is hierover niets bepaald.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard van dit principe aangewezen achten om dit in de regelgeving op te nemen (Pw). Ook dit kan een onderdeel zijn van de hierboven vermelde algemene bepaling m.b.t. het bezoekrecht.
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor het Vlaams detentiecentrum. Ook in de Franse Gemeenschap en Nederland bestaan hierover (uitdrukkelijke) regelgevende bepalingen, maar die blijken niet aan het internationale kader te voldoen omdat ze uitgaan van 'minstens één uur per week', terwijl het internationale kader 'meer dan één uur per week' vooropstelt. O.i. kan deze aanduiding van de frequentie mee worden opgenomen in de bepaling van het Decreet Rechtspositie Minderjarige die over het bezoek handelt (cf. art. 25, 3°).
4. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat het bezoekrecht ook in het weekend kan worden uitgeoefend. Voor de minderjarige veroordeelde in het Vlaams detentiecentrum, is dit al verzekerd, maar niet voor de minderjarige verdachte. Voor de andere categorieën van gesloten opvang is hierover niets bepaald.
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
5. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat er uitgeruste faciliteiten ter beschikking worden gesteld om het bezoek te ontvangen.
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
6. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat het recht op privacy van de minderjarige wordt gerespecteerd, wat concreet inhoudt dat de korte bezoeken plaatsvinden onder 'open omstandigheden' en dat ook langdurige bezoeken zonder toezicht worden aangemoedigd.⁸⁹³
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn), mede rekening houdend met het gegeven dat het Decreet Rechtspositie Minderjarige en/of de Grondwet het recht op privacy van de minderjarige al op algemene wijze waarborgen.

⁸⁹³ Dit laatste element wordt 'aangemoedigd' door het internationale kader.

7. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de toegangsprocedures t.a.v. de bezoeker niet vernederend zijn, dat hij op elk ogenblik zijn toestemming kan intrekken voor enige fouillering die wordt verricht en dat er geen onderzoek van de lichaamsholten plaatsvindt.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
8. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet het recht op bezoek van de advocaat, en alle modaliteiten daaromtrent, worden verzekerd in overeenstemming met het internationale kader. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum zijn dat de volgende elementen: de minderjarige moet hiervoor adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten krijgen; de consultatie moet plaatsvinden zonder vertraging, onderschepping of censuur; de consultatie moet plaatsvinden in volle vertrouwelijkheid, wat inhoudt dat het personeel van de voorziening niet mag meeluisteren (dit laatste element geldt enkel voor de gemeenschapsinstellingen, gezien dit voor het Vlaams detentiecentrum al is bepaald in de Basiswet gevangeniswezen). Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ betreft het alle elementen omtrent het bezoekrecht van de advocaat⁸⁹⁴, gezien er op heden niets is bepaald.
 - Wat het bezoekrecht *an sich* betreft (voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+) is dit iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), maar omwille van de uiterst fundamentele aard ervan kan men er o.i. niet omheen dat dit uitdrukkelijk in de interne rechtspositie moet worden opgenomen (Pw). De adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we een regelgevend optreden niet nodig achten (Pn). Wat de overige elementen betreft, nl. de consultatie die plaatsvindt zonder vertraging, onderschepping of censuur, en in volle vertrouwelijkheid (concreet: zonder dat het personeel kan meeluisteren), bepalen de internationale bronnen dat dit 'overeenkomstig het nationale recht' moet zijn; hoewel het niet volledig duidelijk is of dit impliceert dat er effectief een regelgevende bepaling moet worden opgenomen (of bv. ook een interne bepaling zou kunnen volstaan) is dit o.i. een belangrijk argument om toch een dergelijke bepaling op te nemen (Pw).
 - Inspiratie voor het bezoekrecht van de advocaat (voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+) kan worden gevonden bij de regelingen die gelden voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, alsook deze die gelden in de Franse Gemeenschap en Nederland. Inspiratie voor de consultatie zonder vertraging, onderschepping of censuur, kan niet worden aangereikt gezien er noch in Vlaanderen, noch in de Franse Gemeenschap of Nederland, daaromtrent een regelgevende bepaling is. Inspiratie, tot slot, voor de consultatie in volle vertrouwelijkheid, nl. zonder dat de personeelsleden van de voorziening kunnen meeluisteren, kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum alsook bij de regeling die in de Franse Gemeenschap van toepassing is.

⁸⁹⁴ D.i. naast de hiervoor voor de gemeenschapsinstellingen en/of het Vlaams detentiecentrum vermelde elementen, ook het bezoekrecht *an sich*.

9. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat enige beperking van het recht op bezoek⁸⁹⁵ voldoet aan de voorwaarden die de rechtspraak van het EHRM ter zake stelt.⁸⁹⁶ Vooral de vereiste van het 'legitiem doel' (voorwaarde (ii)) lijkt daarbij soms problematisch te (kunnen) zijn. Het betreft de volgende 'doelen' en regels: a) wat de gemeenschapsinstellingen betreft: de uitvoering van het handelingsplan van de minderjarige (zeer ruime bepaling); de regel dat de directeur na een initiële weigering telkens opnieuw kan weigeren (wordt hier telkens opnieuw aan een legitiem doel getoetst?); voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder dit toelaten; b) voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+: voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder dit toelaten. En zelfs als er wel degelijk een legitiem doel voorhanden is, moet de betrokken beperking ook steeds beantwoorden aan de vereiste van noodzakelijkheid (voorwaarde (iii)).⁸⁹⁷
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het nodig achten dat de legitimiteit van de in de interne regelgeving opgenomen doelen getoetst wordt aan de voormelde EHRM-rechtspraak, en dat de doelen die uiteindelijk niet legitiem blijken te zijn uit de regelgeving worden weggehaald en/of anders verwoord/geherformuleerd (Pw).
 - Wat de noodzakelijkheidsvereiste betreft (P), achten we enkel een realisatie in de praktijk – bij elke beperking – nodig (Pn).

3.2.2 Communicatie

3.2.2.1 Toetsing

275. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige voorziet in een recht voor de minderjarige die door de jeugdhulpverlening van zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke is gescheiden op persoonlijk en rechtstreeks contact met die persoon, tenzij dit in strijd is met het belang van de minderjarige of met een rechterlijke beslissing.⁸⁹⁸ Het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen⁸⁹⁹ bepaalt dat de minderjarige recht heeft om contact te houden met zijn familie, tenzij de jeugdrechter contact met bepaalde familieleden verbiedt. Hij kan ook in contact blijven met vrienden en kennissen als de jeugdrechter daar toelating voor geeft. Het contact kan op twee manieren worden onderhouden, nl. via correspondentie (brieven) en via de telefoon. Wat het schrijven en ontvangen van brieven betreft, is bepaald dat de brieven die de minderjarige mag schrijven en ontvangen niet door (het personeel van) de voorziening worden geopend. Als er geen afzender op de omslag staat of (het personeel van) de voorziening twijfelt aan de afzender, wordt de brief geopend in het bijzijn van de minderjarige; hetzelfde geldt indien (het personeel van) de voorziening de inhoud van de brief verdacht vindt. Wat het telefoneren betreft, mag de minderjarige ten minste eenmaal per week gedurende tien minuten één of

⁸⁹⁵ Zoals hoger vermeld, betreft het niet enkel de werkelijke ontzegging/weigering, maar ook alle andere manieren waarop het recht op (vrij) bezoek kan worden beperkt, nl. toezicht, beperking aantal personen...

⁸⁹⁶ Deze aanbeveling is niet opgenomen in het overzicht in het excel document, omdat het een aanbeveling betreft die geval per geval concreet moet worden beoordeeld.

⁸⁹⁷ In de rechtspraak van het EHRM wordt het legitiem doel overigens vaak ruim(er) ingevuld, terwijl de noodzakelijkheidsvereiste wel strikt wordt geïnterpreteerd. In de praktijk zal het dan ook allicht (de vervulling van) deze noodzakelijkheidsvereiste zijn die (desgevallend) het meeste problemen zal opleveren.

⁸⁹⁸ Art. 14, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁸⁹⁹ Punt 9.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

meer telefoongesprekken voeren met zijn ouders, grootouders, broers, zussen en andere personen die hiervoor toelating hebben gekregen van de jeugdrechter. Personeelsleden van de voorziening houden toezicht op het telefoneren. De directeur kan verbieden dat de minderjarige met bepaalde personen telefoneert om dezelfde redenen als voor het weigeren van bezoek (handhaving van de orde of de veiligheid in de voorziening; voorkoming of opsporing van strafbare feiten; bescherming van slachtoffers van misdrijven of op een andere manier bij misdrijven betrokken personen; geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van de minderjarige; uitvoering van zijn handelingsplan). Verder zijn dan ook nog bepalingen opgenomen m.b.t. het (recht op) contact met de bevoorrechte personen, nl. de consulent van de minderjarige, zijn jeugdrechter en zijn advocaat. De minderjarige kan zijn consulent een brief schrijven of, in afspraak met zijn begeleidingsteam, hem of haar bellen. Ook aan de jeugdrechter kan de minderjarige een brief schrijven. Wat betreft het contact met de advocaat, is (enkel) bepaald dat de minderjarige 'altijd met hem contact kan opnemen'. In het algemeen geldt dat bij een telefoongesprek met een bevoorrecht persoon (het personeel van) de voorziening alleen meeluistert om vast te stellen of de minderjarige inderdaad diegene aan de lijn heeft die hij zegde te willen spreken. Wat de conformiteit met het internationale kader betreft, kan dus het volgende worden gezegd m.b.t. de communicatie van de minderjarige in een gemeenschapsinstelling:

- De minderjarige heeft het recht om contacten te onderhouden/te communiceren.
- De personen met wie de minderjarige mag communiceren zijn de leden van zijn familie, waaronder zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke, en de bevoorrechte personen (consulent, jeugdrechter, advocaat).⁹⁰⁰ Hij kan ook in contact blijven 'met vrienden en kennissen als de jeugdrechter daar toelating voor geeft'. Het internationale kader bepaalt echter dat de minderjarige zonder meer in staat moet zijn om contact te houden met zijn vrienden, en verbindt daaraan geen (mogelijke) voorwaarde van een voorafgaande toelating voor de (jeugd)rechter. Bovendien worden de vertegenwoordigers van (achtenswaardige) externe organisaties niet vermeld.
- De minderjarige kan, conform het internationale kader, communiceren per brief en per telefoon. Er wordt niets gezegd over het gebruik van '*Voice over Internet Protocol*'.
- Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de minderjarige die in de voorlopige fase dan wel in de fase ten gronde werd geplaatst, wat overeenstemt met wat internationaal wordt gevraagd (gezien de communicatierechten moeten gelden vanaf het ogenblik dat de minderjarige wordt geplaatst).
- De frequentie van het gebruik van de telefoon is minstens één keer per week, terwijl het internationale kader als uitgangspunt minstens twee keer per week vooropstelt. Over het communiceren per brief is, op het vlak van enige beperking in aantal, niets bepaald.
- Er is nergens bepaald dat de minderjarige, indien nodig, bijstand krijgt om zijn communicatierechten te kunnen uitoefenen.
- Wat de bewaking, onderschepping of opname van het telefoon- en briefverkeer betreft is het uitgangspunt dat de brieven niet worden geopend enerzijds en dat er toezicht wordt gehouden op de telefoongesprekken anderzijds. Wat de correspondentie per brief betreft is dit dus conform het internationale kader (cf. in beginsel geen bewaking, onderschepping of

⁹⁰⁰ Wat betreft de medewerkers van de JO-lijn, de kinderrechtencommissaris, en de inspecteurs van het agentschap Zorginspectie is enkel bepaald dat deze de minderjarige altijd kunnen bezoeken als ze dat willen, zodat deze personen hier niet in aanmerking worden genomen.

- opname)⁹⁰¹, maar wat de telefoongesprekken betreft – waar er klaarblijkelijk systematisch toezicht wordt gehouden door het personeel van de voorziening – is dat niet het geval.
- Wat betreft de communicatie met de advocaat, is voorzien dat de minderjarige altijd contact met hem kan opnemen, wat conform het internationale kader is. Er is niets bepaald over de mogelijkheden, tijd en faciliteiten die de minderjarige daarvoor krijgt. Er is ook niets bepaald omtrent het feit dat de communicatie moet plaatsvinden zonder vertraging, onderschepping of censuur, en in volle vertrouwelijkheid, hoewel het internationale kader vereist dat dit in het nationale recht is bepaald. Integendeel is bepaald dat (het personeel van) de voorziening meeluistert om vast te stellen of de minderjarige inderdaad diegene aan de lijn heeft die hij zegde te willen spreken.
 - Wat tot slot de beperkingen op het recht op communicatie betreft, geldt het volgende⁹⁰²:
 - Het recht van de minderjarige om met zijn familie te communiceren kan worden beperkt op basis van een beslissing van de jeugdrechter.⁹⁰³ Hiervoor is een expliciete bepaling voorhanden (voorwaarde (i)); wat het legitiem doel betreft (voorwaarde (ii)), zal dit af te toetsen zijn voor elke rechterlijke beslissing (en de daarin opgenomen reden tot beperking) afzonderlijk; tot slot zal ook steeds, per (beslissing tot) beperking, de noodzakelijkheid moeten worden getoetst (voorwaarde (iii)).
 - Het recht van de minderjarige om met zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke te communiceren kan worden beperkt indien dit strijdig zou zijn met zijn belang.⁹⁰⁴ Hiervoor is een expliciete bepaling voorhanden (voorwaarde (i)); wat het legitiem doel betreft (voorwaarde (ii)), zal dit af te toetsen zijn voor elke beslissing (en de daarin opgenomen reden tot beperking) afzonderlijk; er is over te waken dat enige beperking in het licht van ‘het belang van de minderjarige’ – zijnde een zeer ruime bepaling die (potentieel) heel wat beperkingen toelaat – verantwoord wordt op grond van één van de door het EHRM vooropgestelde legitieme doelen⁹⁰⁵; tot slot zal ook steeds, per (beslissing tot) beperking, de noodzakelijkheid moeten worden getoetst (voorwaarde (iii)).
 - In het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen is een regeling voorzien die inhoudt dat de directeur van de voorziening in bepaalde, opgesomde gevallen kan weigeren dat de minderjarige met bepaalde personen telefoneert. Aan de eerste voorwaarde (i), het voorhanden zijn van een expliciete bepaling, lijkt te zijn voldaan gelet op de bepaling in het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen. Aan de

⁹⁰¹ Bij de correspondentie via brief is er in bepaalde specifieke gevallen (geen afzender op de omslag; twijfelen aan de afzender; verdachte inhoud) ook toezicht mogelijk, in de vorm van het openen van de brief in aanwezigheid van de minderjarige; zie punt. 9.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁹⁰² Hieronder worden enkel de effectieve beperkingen van het recht op communicatie geanalyseerd in het licht van de EHRM-rechtspraak ter zake. Ook elke andere restrictie, waaronder het houden van toezicht op de communicatie, moet in het licht van deze rechtspraak worden geanalyseerd; dat gaat evenwel de draagwijdte van dit onderzoek te buiten.

⁹⁰³ Zie art. 14, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige en punt 9.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁹⁰⁴ Zie art. 14, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁹⁰⁵ NI. de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

tweede voorwaarde (ii), nl. het dienen van een legitiem doel⁹⁰⁶, lijkt slechts in sommige gevallen voldaan, nl. in het geval van toezicht als dit nodig is voor de handhaving van de orde of de veiligheid in de instelling; de voorkoming of opsporing van strafbare feiten; de bescherming van slachtoffers van misdrijven of op een andere manier bij misdrijven betrokken personen; en de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van de minderjarige; wat de reden 'de uitvoering van zijn handelingsplan' betreft is dit twijfelachtig, temeer omdat dit een heel open – en dus breed te interpreteren bepaling – is (waardoor o.i. bijna in elke geval bezoek kan worden geweigerd). Ten derde (iii) moet dan ook nog voldaan zijn aan de voorwaarde van noodzakelijkheid, wat een toetsing/inschatting is die in elk concreet geval moet worden gemaakt.

Ook de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum heeft het recht om per brief en telefonisch te communiceren. Wat de communicatie per brief betreft, is bepaald dat de minderjarige het recht heeft een onbeperkt aantal brieven te verzenden en te ontvangen, wat gebeurt door tussenkomst van de directeur.⁹⁰⁷ Het uitgangspunt lijkt te zijn dat de brieven in beginsel niet worden gecontroleerd, maar in verschillende gevallen is er wel een controle mogelijk – zowel op ontvangen als op te verzenden brieven – door de directeur of een door hem aangewezen personeelslid.⁹⁰⁸ Wat de communicatie per telefoon betreft, is bepaald dat de minderjarige het recht heeft om op zijn kosten dagelijks te telefoneren met personen van buiten de gevangenis op de tijdstippen en voor een duur die bepaald wordt door het huishoudelijk reglement.⁹⁰⁹ De directeur kan de minderjarige het recht om te telefoneren geheel of gedeeltelijk ontzeggen wanneer er geïndividualiseerde aanwijzingen bestaan dat het telefoongesprek in kwestie de handhaving van de orde of veiligheid kan bedreigen.⁹¹⁰ Ook kan er omwille van redenen van orde en veiligheid een controle van de telefoongesprekken plaatsvinden, waarbij de gevormde telefoonnummers onder bepaalde voorwaarden worden geregistreerd, bewaard en geraadpleegd.⁹¹¹

Verder gelden er specifieke regels m.b.t. de communicatie, per brief en per telefoon, tussen de minderjarige en zijn advocaat⁹¹²:

- Deze briefwisseling is niet onderworpen aan enige controle door de directeur. Teneinde de vrije briefwisseling te verzekeren worden de hoedanigheid en het beroepsadres van de advocaat en de identiteit van de minderjarige op de briefomslag vermeld.⁹¹³
- Wel kan de directeur, indien hij ernstige gronden heeft om aan te nemen dat de briefwisseling tussen de advocaat en de minderjarige geen betrekking heeft op rechtshulpverlening, de ter

⁹⁰⁶ Volgens het internationale kader zijn de volgende doelen legitiem: de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

⁹⁰⁷ Art. 54 Basiswet gevangeniswezen. De gedetineerde geeft zijn brieven voor verzending onder gesloten omslag af, met vermelding van zijn identiteit op de keerzijde van de omslag; zie art. 13 KB 8 april 2011.

⁹⁰⁸ Art. 55 t.e.m. 57 Basiswet gevangeniswezen.

⁹⁰⁹ Art. 64, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

⁹¹⁰ Art. 64, § 3 Basiswet gevangeniswezen.

⁹¹¹ Art. 64, § 5 Basiswet gevangeniswezen.

⁹¹² Er gelden ook specifieke regels m.b.t. de communicatie met andere 'bevoorrechte personen', waaronder de consulaire en diplomatieke ambtenaren en de aalmoezeniers en (religieuze of morele) consultants; zie art. 69 en 73 Basiswet gevangeniswezen.

⁹¹³ Art. 66, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

verzending aangeboden of toegezonden brieven aan de controle onderwerpen van de bevoegde stafhouder.⁹¹⁴

- De minderjarige heeft het recht om op zijn kosten dagelijks te telefoneren met zijn advocaat.⁹¹⁵
- De mogelijkheid tot ontzegging van het recht om te telefoneren (*supra*) is niet van toepassing op telefoongesprekken van de minderjarige met zijn advocaat. Ze kan er echter op toepasselijk worden gemaakt na gunstig advies van de bevoegde stafhouder.⁹¹⁶

Wat de conformiteit met het internationale kader betreft, kan dus het volgende worden gezegd m.b.t. de communicatie van de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum:

- De minderjarige heeft het recht om contacten te onderhouden/te communiceren.
- Er is niet bepaald met wie de minderjarige mag communiceren, zodat de conformiteit met het internationale kader op dit punt niet kan worden bevestigd.
- De minderjarige kan, conform het internationale kader, communiceren per brief en per telefoon. Er wordt niets gezegd over het gebruik van 'Voice over Internet Protocol'.
- Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de minderjarige die in de voorlopige fase dan wel in de fase ten gronde werd geplaatst, wat overeenstemt met wat internationaal wordt gevraagd (gezien de communicatierechten moeten gelden vanaf het ogenblik dat de minderjarige wordt geplaatst).
- De frequentie van het gebruik van de telefoon is dagelijks, wat beter is dan wat het internationale kader vraagt (minstens twee keer per week). Wat betreft de communicatie per brief is uitdrukkelijk bepaald dat de minderjarige een onbeperkt aantal brieven kan versturen en ontvangen, wat conform de internationale vereisten is.
- Er is nergens bepaald dat de minderjarige, indien nodig, bijstand krijgt om zijn communicatierechten te kunnen uitoefenen.
- Wat de bewaking, onderschepping of opname van het telefoon- en briefverkeer betreft lijkt het uitgangspunt te zijn dat de brieven niet worden geopend en er geen toezicht wordt gehouden op de telefoongesprekken, wat dus conform het internationale kader is (in beginsel geen bewaking, onderschepping of opname).⁹¹⁷
- Wat de communicatie met de advocaat betreft, is voorzien dat de minderjarige met hem kan communiceren per brief en per telefoon, wat conform het internationale kader is. Er is niets bepaald over de mogelijkheden, tijd en faciliteiten die de minderjarige daarvoor krijgt. Wat betreft de vereiste dat de communicatie moet plaatsvinden zonder vertraging, onderschepping of censuur, en in volle vertrouwelijkheid, is dit uitdrukkelijk bepaald voor de briefwisseling maar niet voor de telefoongesprekken hoewel het internationale kader vereist dat dit in het nationale recht is bepaald.
- Wat tot slot de beperkingen op het recht op communicatie betreft, geldt het volgende⁹¹⁸:

⁹¹⁴ Art. 66, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁹¹⁵ Art. 68, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

⁹¹⁶ Art. 68, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

⁹¹⁷ Zowel op de correspondentie per brief als per telefoon is er in bepaalde specifieke gevallen wel toezicht mogelijk, *supra*.

⁹¹⁸ Hieronder worden enkel de effectieve beperkingen van het recht op communicatie geanalyseerd in het licht van de EHRM-rechtspraak ter zake. Ook elke andere restrictie, waaronder het houden van toezicht op de communicatie, het registreren, bewaren en raadplegen van de gevormde telefoonnummers..., moet in het licht van deze rechtspraak worden geanalyseerd; dat gaat evenwel de draagwijdte van dit onderzoek te buiten.

- De directeur kan het recht om te communiceren per telefoon geheel of gedeeltelijk ontzeggen wanneer er geïndividualiseerde aanwijzingen bestaan dat het telefoongesprek in kwestie de handhaving van de orde of veiligheid kan bedreigen. Voor deze beperking is een expliciete basis voorhanden (voorwaarde (i)); er wordt ook een legitiem doel vermeld, nl. 'met het oog op de handhaving van de orde of veiligheid', wat o.i. onder de legitieme doelen vooropgesteld door het EHRM kan worden gebracht (in het bijzonder de bescherming van de openbare orde/veiligheid en/of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen); tot slot zal ook steeds, per (beslissing tot) beperking, de noodzakelijkheid moeten worden getoetst (voorwaarde (iii)).
- De voorgaande beperkingsmogelijkheid kan ook van toepassing worden gemaakt op het recht van de minderjarige om met zijn advocaat te telefoneren, mits het naleven van bepaalde vormvoorwaarden. De analyse gemaakt in de vorige bullet geldt hier evenzeer.

Het in het Decreet Rechtspositie Minderjarige voorziene recht voor de minderjarige die door de jeugdhulpverlening van zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke is gescheiden op persoonlijk en rechtstreeks contact met die personen, tenzij dit in strijd is met het belang van de minderjarige of met een rechterlijke beslissing⁹¹⁹, is ook van toepassing op de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+. In het geval van gerechtelijke plaatsing, kan de jeugdrechter of jeugdrechtbank voor de minderjarige tevens 'aanvullende voorwaarden' bepalen die verbonden zijn aan de genomen plaatsingsmaatregel⁹²⁰, waaronder dus ook modaliteiten i.v.m. het communiceren kunnen vallen. Verder bepalen de erkenningsvoorwaarden voor deze voorzieningen dat het handelingsplan dat voor iedere minderjarigebewoner wordt opgemaakt de afspraken over o.a. de briefwisseling omvat 'rekening houdend met hetgeen in voorkomend geval werd beslist door de gemandateerde voorziening of door de jeugdrechtbank'.⁹²¹ Wat de conformiteit met het internationale kader betreft, kan dus het volgende worden gesteld:

- De minderjarige heeft het recht om te communiceren met zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke; er is evenwel niets bepaald over (het recht op) communiceren met andere familieleden, vrienden en vertegenwoordigers van (achtenswaardige) externe organisaties.
- Dat recht lijkt in twee gevallen te kunnen worden beperkt:
 - Het recht van de minderjarige om met zijn familie te communiceren kan worden beperkt op basis van een beslissing van de jeugdrechter.⁹²² Hiervoor is een expliciete bepaling voorhanden (voorwaarde (i)); wat het legitiem doel betreft (voorwaarde (ii)), zal dit af te toetsen zijn voor elke rechterlijke beslissing (en de daarin opgenomen redenen tot beperking) afzonderlijk; tot slot zal ook steeds, per (beslissing tot) beperking, de noodzakelijkheid moeten worden getoetst (voorwaarde (iii)).
 - Het recht van de minderjarige om met zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke te communiceren kan worden beperkt indien dit strijdig zou zijn met zijn belang.⁹²³ Hiervoor is een expliciete bepaling voorhanden (voorwaarde (i)); wat het legitiem doel

⁹¹⁹ Art. 14, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁹²⁰ Art. 49 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁹²¹ Art. 11, tweede lid, 5° en 6° BVR voorzieningen jeugdhulp.

⁹²² Zie art. 14, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige en punt 9.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen

⁹²³ Zie art. 14, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

betreft (voorwaarde (ii)), zal dit af te toetsen zijn voor elke beslissing (en de daarin opgenomen reden tot beperking) afzonderlijk; er is over te waken dat enige beperking in het licht van ‘het belang van de minderjarige’ – zijnde een zeer ruime bepaling die (potentieel) heel wat beperkingen toelaat – verantwoord wordt op grond van één van de door het EHRM vooropgestelde legitieme doelen⁹²⁴; tot slot zal ook steeds, per (beslissing tot) beperking, de noodzakelijkheid moeten worden getoetst (voorwaarde (iii)).

- Over de overige elementen van het internationale kader is niets bepaald, zodat de naleving ervan niet via de regelgeving wordt verzekerd.

3.2.2.2 Aanbevelingen

276. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige het recht heeft om te communiceren. Een dergelijk algemeen geformuleerd recht op communicatie is er op heden niet, gezien het Decreet Rechtspositie Minderjarige enkel een recht op rechtstreeks en persoonlijk contact inschrijft met (specifiek) de ouder of opvoedingsverantwoordelijke. In het geval van gerechtelijke jeugdhulp, kan de rechter ook ‘aanvullende voorwaarden’ bepalen die verbonden zijn aan de plaatsingsmaatregel, maar ook dit blijft zeer algemeen.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard ervan in de regelgeving zouden inschrijven (Pw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum, maar ook in de Franse Gemeenschap en Nederland zijn ter zake ruime rechten in de regelgeving ingeschreven.
 - Het bovenstaande is ook het geval voor de gemeenschapsinstellingen, zij het dat de betrokken bepaling uit het Decreet Rechtspositie Minderjarige daar wordt aangevuld door het huishoudelijk reglement. O.i. is het aangewezen ook hier een ‘algemeen’ recht op communicatie in de regelgeving in te schrijven.
2. Voor elk van de categorieën gesloten opvang moet worden verzekerd dat de minderjarige het recht heeft om te communiceren met de in het internationale kader vermelde personen, dit ook zonder voorafgaandelijke toestemming van de jeugdrechter. Wat de gemeenschapsinstellingen betreft, wordt dat op heden (door de regelgeving) niet verzekerd voor vrienden van de minderjarige en externe organisaties. Voor het Vlaams detentiecentrum, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ betreft het alle in het internationale kader vermelde personen.⁹²⁵
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het aangewezen vinden om een algemene bepaling over bezoekrecht op te nemen (of aan te vullen, indien wordt verder gewerkt op de huidige bepaling in het Decreet Rechtspositie

⁹²⁴ NI. de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten; de bescherming van de gezondheid of de goede zeden; de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

⁹²⁵ Het betreft: familie; vrienden; vertegenwoordigers van achtenswaardige externe organisaties; voor de voorzieningen beveiligend verblijf bovendien ander bezoek in brede zin (zoals bv. burens; voormalige hulpverleners). Wat betreft de ‘externe organisaties’ is wel te wijzen op de bevoegdheden die de Commissie van toezicht en Zorginspectie in het kader van hun (toezichts)bevoegdheid hebben; dit element komt later nog aan bod in hoofdstuk 9.

- Minderjarige), waarin niet enkel het principe (zie nr. 1 hierboven), m.i.v. de personen die de minderjarige mogen bezoeken, maar ook de mogelijke beperkingen en de aanduiding van wie daarover om welke reden kan beslissen, worden opgenomen (Pw).
- Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum, en in de Franse Gemeenschap en Nederland.
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige zowel per brief als per telefoon kan communiceren; ook het kosteloze gebruik van 'Voice over Internet Protocol' wordt aangemoedigd. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum betreft het enkel dat laatste element; voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ betreft het alle communicatiemiddelen (brief; telefoon; VOIP).
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het, wat de communicatie per brief en per telefoon – dus voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES – , omwille van de fundamentele aard ervan in de regelgeving zouden opnemen (Pw). Dit is niet het geval voor de VOIP, dat in het internationale kader slechts wordt 'aangemoedigd' (Pn).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regelingen die gelden voor de minderjarige in de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, alsook bij de regelingen die gelden in de Franse Gemeenschap en Nederland.
4. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de bezoekrechten gelden vanaf het ogenblik dat de minderjarige wordt geplaatst.
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).
5. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de frequentie van de communicatie per telefoon, zoals het internationale kader vereist, 'minstens twee keer per week' is. Voor de gemeenschapsinstellingen is bepaald dat er minimum één keer per week kan worden getelefoneerd; daar moet dus één keer bijkomen. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is hierover niets bepaald.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard van dit principe aangewezen achten om dit in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor het Vlaams detentiecentrum. Ook in de Franse Gemeenschap en Nederland gelden regelingen die ter zake aan het internationale kader voldoen.
6. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat er in hoofde van de minderjarige geen beperking bestaat op het aantal brieven dat hij mag versturen, en dat hij tevens het recht heeft om brieven te ontvangen.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard van dit principe aangewezen achten om dit in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor het Vlaams detentiecentrum.
7. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de minderjarige, indien nodig, bijstand wordt geboden om zijn communicatierechten uit te oefenen.
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit wettelijk te verankeren (Pn).

8. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat iedere bewaking, onderschepping of opname van het telefoon- en briefverkeer wordt verboden, en specifiek wat de brieven betreft, ze worden afgeleverd aan de betrokken minderjarige zonder ze te openen of op een andere wijze te lezen. Wat de gemeenschapsinstellingen betreft, is dit wel al bepaald voor de correspondentie per brief, maar m.b.t. de telefoongesprekken is er een algemeen/systematisch toezicht geïnstalleerd. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is er ter zake niets bepaald.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard van dit principe aangewezen achten om dit in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Enige inspiratie kan worden gevonden bij (een deel van) de regeling die geldt in het Vlaams detentiecentrum: zo bepaalt artikel 56, § 1 van de Basiswet gevangeniswezen dat de brieven die de gedetineerden verzenden vóór de verzending ervan niet aan de controle van de directeur of een personeelslid worden onderworpen (tenzij in de bij de wet bepaalde uitzonderingen). Deze regeling zou kunnen worden uitgebreid naar de ontvangen brieven alsook de communicatie per telefoon.⁹²⁶
 - Ook voor het Vlaams detentiecentrum zou het een goede zaak zijn dat dit op meer algemene en duidelijk wijze in de regelgeving wordt bepaald.
9. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet het recht op communicatie met de advocaat, en alle modaliteiten daaromtrent, worden verzekerd in overeenstemming met het internationale kader. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum zijn dat de volgende elementen: de minderjarige moet hiervoor adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten krijgen; de communicatie moet plaatsvinden zonder vertraging, onderschepping of censuur, en in volle vertrouwelijkheid.⁹²⁷ Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ betreft het alle elementen omtrent het bezoekrecht van de advocaat⁹²⁸, gezien er op heden niets is bepaald.
- Wat het bezoekrecht *an sich* betreft – voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ – is dit iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), maar omwille van de uiterst fundamentele aard ervan kan men er o.i. niet omheen dat dit uitdrukkelijk in de interne rechtspositie moet worden opgenomen (Pw). De adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we een regelgevend optreden niet nodig achten (Pn). Wat de overige elementen betreft, nl. de consultatie die plaatsvindt zonder vertraging, onderschepping of censuur, en in volle vertrouwelijkheid, bepalen de internationale bronnen expliciet dat dit ‘overeenkomstig het nationale recht’; hoewel het niet volledig duidelijk is of dit impliceert dat er effectief een regelgevende bepaling moet worden opgenomen (of bv. ook een interne

⁹²⁶ Uitzonderingen blijven daarbij wel mogelijk, dit is dus slechts het algemene uitgangspunt.

⁹²⁷ In de betrokken (regelgevende) bepalingen is wel vast te stellen dat de communicatie met de advocaat een ‘bevoorrechte’ positie krijgt t.a.v. de andere (‘gewone’) communicatie. Een algemene bepaling die voorschrijft dat er geen vertraging, onderschepping of censuur kan worden doorgevoerd en dat de communicatie in volle vertrouwelijkheid kan plaatsvinden, is er echter niet. Bovendien zijn ook voor deze communicatie verschillende beperkingen geformuleerd, cf. *supra*.

⁹²⁸ D.i. naast de hiervoor voor de gemeenschapsinstellingen en/of het Vlaams detentiecentrum vermelde elementen, ook het bezoekrecht *an sich*.

bepaling zou kunnen volstaan) is dit o.i. een belangrijk argument om dergelijke bepaling op te nemen (Pw).

- Inspiratie voor het bezoekrecht van de advocaat (voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+) kan worden gevonden bij de regelingen die gelden voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.⁹²⁹ Inspiratie voor de communicatie zonder vertraging, onderschepping of censuur, en in volle vertrouwelijkheid, kan niet worden aangereikt gezien er op heden noch in Vlaanderen, noch in de Franse Gemeenschap of Nederland, daaromtrent een regelgevende bepaling is.
10. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat enige beperking van het recht op communicatie voldoet aan de voorwaarden die de rechtspraak van het EHRM ter zake stelt.⁹³⁰ Vooral de vereiste van het 'legitiem doel' (voorwaarde (ii)) lijkt daarbij soms problematisch te (kunnen) zijn. Het betreft de volgende 'doelen', zowel voor de gemeenschapsinstellingen, als voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+: indien dit strijdig zou zijn met het belang van de minderjarige (zeer ruime bepaling); voor de uitvoering van het handelingsplan van de minderjarige (eveneens zeer ruime bepaling). En zelfs als er wel degelijk een legitiem doel voorhanden is, moet de betrokken beperking ook steeds beantwoorden aan de vereiste van noodzakelijkheid (voorwaarde (iii)).⁹³¹
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het nodig achten dat de legitimiteit van de in de interne regelgeving opgenomen doelen getoetst wordt aan de voormelde EHRM-rechtspraak, en dat de doelen die uiteindelijk niet legitiem blijken te zijn uit de regelgeving worden weggehaald en/of anders verwoord/geherformuleerd (Pw).
 - Wat de noodzakelijkheidsvereiste betreft (P), achten we enkel een realisatie in de praktijk – bij elke beperking – nodig (Pn).

3.2.3 Verlaten van de voorziening

3.2.3.1 Toetsing

277. De jeugdrechter kan de minderjarige in een gemeenschapsinstelling, op advies van de directie, onder de voorwaarden die hij bepaalt, toelaten de voorziening voor een bepaalde termijn te verlaten.⁹³² Deze regeling wordt verder uitgewerkt in het HH reglement gemeenschapsinstellingen.⁹³³ Daarin is bepaald dat de voorziening bij de beslissing inzake het verlaten van de voorziening rekening houdt met

⁹²⁹ In de regelingen die gelden in de Franse Gemeenschap en Nederland wordt er weliswaar ook gesproken over de communicatie met de advocaat, maar is er geen algemene bepaling die 'het recht op communicatie met de advocaat' garandeert; het recht op communicatie met de advocaat is deel van het (meer algemene) communicatierecht van de minderjarige, waarbij de communicatie met de advocaat wel een bevoorrechte status heeft.

⁹³⁰ Deze aanbeveling is niet opgenomen in het overzicht in het excel document, omdat het een aanbeveling betreft die geval per geval concreet moet worden beoordeeld.

⁹³¹ In de rechtspraak van het EHRM wordt het legitiem doel overigens vaak ruim(er) ingevuld, terwijl de noodzakelijkheidsvereiste wel strikt wordt geïnterpreteerd. In de praktijk zal het dan ook allicht (de vervulling van) deze noodzakelijkheidsvereiste zijn die (desgevallend) het meeste problemen zal opleveren.

⁹³² Art. 27, § 3 *jo.* art. 36, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet. De jeugdrechter die de gevraagde toelating weigert te verstrekken, moet dit motiveren. Dit artikel is nog niet in werking getreden, en zal in werking treden op een door de Vlaamse regering te bepalen datum en uiterlijk op 1 september 2022; zie art. 89, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet. Deze bepaling geldt ook niet voor de VOS-jongeren in de gemeenschapsinstellingen.

⁹³³ Punt 9.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

het handelingsplan, de wensen van de minderjarige en die van zijn ouders, en de toestemming van de jeugdrechter. Ook wordt gesproken over een ‘beginperiode’ waarin de minderjarige niet buiten de voorziening mag, waarna de bezoeken geleidelijk kunnen worden opgebouwd. Vooraleer de minderjarige de voorziening verlaat worden afspraken gemaakt over o.a. de verplaatsing en het verloop van het bezoek, en achteraf wordt het bezoek of verlof geëvalueerd. Het verlaten van de voorziening voor bepaalde belangrijke evenementen (verschijnen voor de rechtbank, medische redenen, bijwonen begrafenis) is niet aan een rechterlijke toelating onderworpen.⁹³⁴ De voorgaande modaliteiten (tot het verlaten van de instelling) bestaan niet – of worden althans niet uitdrukkelijk vermeld – voor de sanctie van de langdurige gesloten begeleiding (in de zin van art. 37 Jeugddelinquentiedecreet).⁹³⁵ Qua conformiteit met het internationale kader kan dus het volgende worden gesteld:

- De minderjarige heeft de mogelijkheid om de voorziening te verlaten, zoals internationaal wordt vereist.
- Er is evenwel niet voorzien in bijkomende of langdurige bezoeken van familie of andere personen indien het verlaten van de voorziening voor de minderjarige in kwestie niet mogelijk is.
- Naast de ‘algemene’ mogelijkheid om de voorziening te verlaten, heeft de minderjarige daartoe ook de mogelijkheid voor bepaalde belangrijke evenementen, zoals het bijwonen van een begrafenis. Dat is conform het internationale kader.
- Het recht om de voorziening te verlaten is evenwel niet absoluut; er gelden verschillende beperkingen, in de zin dat de jeugdrechter zijn toestemming moet verlenen, maar ook de voorziening (waarbij rekening wordt gehouden met het handelingsplan, de wensen van de ouders ...), en dat er een ‘beginperiode’ bestaat waarin het verlaten van de voorziening niet mogelijk is. Elk van deze beperkingen moet worden getoetst in het licht van de hogervermelde rechtspraak van het EHRM; *in casu* betreft het het legitiem doel (voorwaarde (ii)) en de noodzakelijkheidsvoorwaarde (voorwaarde (iii)) waarvan moet worden nagegaan of deze vervuld zijn (er is immers een expliciete bepaling aanwezig, zodat aan de eerste voorwaarde is voldaan).⁹³⁶

Op de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is de Wet Externe Rechtspositie⁹³⁷ van toepassing. De modaliteiten van het penitentiair verlof en de beperkte detentie bieden hem de mogelijkheid om de voorziening te verlaten.⁹³⁸ De modaliteit van de uitgaansvergunning biedt deze minderjarige dan weer de mogelijkheid om de voorziening te verlaten, om o.a. sociale, morele, juridische, familiale, opleidings- of professionele belangen te behartigen en (vanaf een bepaalde moment) met het oog op sociale re-integratie⁹³⁹; hieronder kunnen dus ook het gaan naar het ziekenbed of de begrafenis van een familielid of andere belangrijke persoon vallen. De rechten inzake het penitentiair verlof, de beperkte detentie en de uitgaansvergunning gelden evenwel enkel indien (de situatie van) de minderjarige aan bepaalde voorwaarden voldoet. Qua conformiteit met het internationale kader kan dus het volgende worden gesteld:

⁹³⁴ Art. 27, § 3, derde lid Jeugddelinquentiedecreet.

⁹³⁵ Dit artikel is nog niet in werking getreden, en zal in werking treden op een door de Vlaamse regering te bepalen datum en uiterlijk op 1 september 2022; zie art. 89, tweede lid Jeugddelinquentiedecreet.

⁹³⁶ Zoals hogervermeld, gaat het de draagwijdte van onderhavig onderzoek te buiten om elk van deze beperkingen aan de EHRM-rechtspraak te toetsen.

⁹³⁷ Wet externe rechtspositie.

⁹³⁸ Art. 6 t.e.m. 9 Wet Externe Rechtspositie (penitentiair verlof); art. 21 (beperkte detentie).

⁹³⁹ Art. 4-5 Wet Externe Rechtspositie.

- De minderjarige heeft de mogelijkheid om de voorziening te verlaten, zoals internationaal wordt vereist, in de vorm van het penitentiair verlof en/of de beperkte detentie.
- Er is evenwel niet voorzien in bijkomende of langdurige bezoeken van familie of andere personen indien het verlaten van de voorziening voor de minderjarige in kwestie niet mogelijk is.
- Naast de 'algemene' mogelijkheid om de voorziening te verlaten, heeft de minderjarige a.d.h.v. de uitgaansvergunning daartoe ook de mogelijkheid voor bepaalde belangrijke evenementen, zoals het bijwonen van een begrafenis. Dit is dus conform het internationale kader.
- Het recht om de voorziening te verlaten is evenwel niet absoluut; enkel indien (de situatie van) de minderjarige aan bepaalde voorwaarden voldoet kan een penitentiair verlof, beperkte detentie of uitgaansvergunning worden toegekend. Deze beperkingen moeten worden geanalyseerd in het licht van de hogervermelde EHRM-rechtspraak. Er is alvast voor elk van de beperkingen een expliciete wettelijke bepaling aanwezig (voorwaarde (i)). Qua legitiem doel (voorwaarde (ii)) wordt er vooral gewezen op de afwezigheid van 'tegenaanwijzingen', waarbij tegenaanwijzingen o.a. betrekking hebben op het gevaar dat de veroordeelde zich aan de uitvoering van zijn straf zou onttrekken, het risico dat hij tijdens het verlaten van de voorziening ernstige strafbare feiten zou plegen of het risico dat hij de slachtoffers zou lastig vallen; dit lijkt ons inderdaad te beantwoorden aan de definitie van 'legitiem doel' zoals vooropgesteld door het EHRM. Tot slot zal in elk concreet geval een noodzakelijkheidstoets moeten worden doorgevoerd (voorwaarde (iii)). Hierbij is op te merken dat er aan elk van de drie voormelde modaliteiten tijdsvoorwaarden zijn verbonden⁹⁴⁰; we hebben hierover geen uitdrukkelijke rechtspraak gevonden van het EHRM, maar gaan ervan uit dat het stellen van die tijdsvoorwaarden kan behoren tot de discretionaire beoordelingsvrijheid van de betrokken overheid of voorziening, op voorwaarde dat de noodzakelijkheid ervan bewezen wordt.

Voor de minderjarige in een voorziening beveiligend verblijf en de GES+ is niets uitdrukkelijk bepaald over (de mogelijkheid tot) het verlaten van de voorziening. Wel kan, in het geval van gerechtelijke plaatsing, de jeugdrechter of jeugdrechtbank voor de minderjarige 'aanvullende voorwaarden' bepalen die verbonden zijn aan de genomen plaatsingsmaatregel⁹⁴¹, waaronder dus ook modaliteiten i.v.m. het verlaten van de voorziening kunnen vallen.

3.2.3.2 Aanbevelingen

278. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet in de mogelijkheid worden voorzien dat de minderjarige de voorziening kan verlaten. Vandaag is dat al mogelijk indien de plaatsing in de voorziening via gerechtelijk weg is gebeurd, maar het verdient o.i. de aanbeveling dit uitdrukkelijk te regelen; in het geval van niet-gerechtelijke plaatsing (via de intersectorale toegangspoort) is vandaag nog niets voorzien.
 - o Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard ervan in de regelgeving zouden opnemen (Pw).

⁹⁴⁰ Bv. wat het penitentiair verlof betreft houdt die tijdsvoorwaarde in dat de betrokkene zich moet bevinden in het jaar dat de datum voorafgaat waarop hij tot voorwaardelijke invrijheidstelling kan worden toegelaten; zie art. 7, 1° Wet Externe Rechtspositie.

⁹⁴¹ Art. 49 Decreet Integrale Jeugdhulp.

- Inspiratie kan worden gevonden bij de regelingen die gelden voor de minderjarige in een gemeenschapsinstelling of het Vlaams detentiecentrum, maar ook in de Franse Gemeenschap en Nederland bestaan ter zake uitgebreide regelingen.
 - Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat als er wordt beoogd beperkingen en/of uitzonderingen op dit recht in te bouwen, dit moet gebaseerd zijn op een expliciete (desgevallend wettelijke) bepaling, en deze verder moet beantwoorden aan de voorwaarden van het legitiem doel en noodzakelijkheid.
2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat als het verlaten van de voorziening niet mogelijk is, de minderjarige bijkomende of langdurige bezoeken kan krijgen van familie of andere personen die een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van de minderjarige kunnen leveren.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we dit in de bepaling inzake het recht om de voorziening te verlaten (zie hierboven) zouden opnemen (Pw).
3. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige ook de mogelijkheid krijgt om op bezoek te gaan bij een familielid of andere belangrijke persoon die ernstig ziek is of om zijn/haar begrafenis bij te wonen. Vandaag is dat al mogelijk indien de plaatsing in de voorziening via gerechtelijk weg is gebeurd, maar het verdient o.i. de aanbeveling dit uitdrukkelijk te regelen; in het geval van niet-gerechtigde plaatsing (via de intersectorale toegangspoort) is vandaag nog niets voorzien.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van de fundamentele aard ervan in de regelgeving zouden opnemen (Pw). Dat kan in dezelfde bepaling als deze hierboven vermeld onder nr. 1.
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regelingen die gelden voor de minderjarige in een gemeenschapsinstelling of het Vlaams detentiecentrum, maar ook in de Franse Gemeenschap en Nederland bestaan ter zake uitgebreide regelingen.
 - Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat als er wordt beoogd beperkingen en/of uitzonderingen op dit recht in te bouwen, dit moet gebaseerd zijn op een expliciete (desgevallend wettelijke) bepaling, en deze verder moet beantwoorden aan de voorwaarden van het legitiem doel en noodzakelijkheid.

Hoofdstuk 8

Klachtrecht en recht op bijstand

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 8	Klachtrecht en recht op bijstand	189
1	Internationaal toetsingskader	190
1.1	Klachtrecht	190
1.2	Recht op bijstand	191
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	192
2.1	Franse Gemeenschap	192
2.1.1	Klachtrecht	192
2.1.2	Recht op bijstand	193
2.2	Nederland	193
2.2.1	Klachtrecht	193
2.2.2	Recht op bijstand	195
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	195
3.1	Klachtrecht	195
3.1.1	Toetsing	195
3.1.2	Aanbevelingen	204
3.2	Recht op bijstand	206
3.2.1	Toetsing	206
3.2.2	Aanbevelingen	207

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Klachtrecht

279. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang moet het recht hebben om een klacht in te dienen, zowel binnen de voorziening (intern) als erbuiten (extern).⁹⁴² Het externe klachtrecht moet bestaan bij een onafhankelijke autoriteit⁹⁴³, zoals de administratie⁹⁴⁴ of een gerechtelijke instantie.⁹⁴⁵

280. De minderjarige moet, zowel mondeling als schriftelijk, geïnformeerd worden omtrent zijn (intern en extern) klachtrecht en over de modaliteiten om dat recht uit te oefenen.⁹⁴⁶ Daartoe moeten de nodige instrumenten worden ontwikkeld en aan de minderjarige ter beschikking gesteld in een eenvoudig, gebruiksvriendelijk en niet-juridisch formaat (bv. posters in gemeenschappelijke ruimten, informatieve video's...).⁹⁴⁷ De betrokken informatie moet ter beschikking worden gesteld in de talen die in de voorziening het meest gesproken worden.⁹⁴⁸

281. Het klachtrecht moet kunnen worden uitgeoefend door de minderjarige zelf, en door zijn ouders of wettelijke vertegenwoordigers.⁹⁴⁹ Ook de advocaat of juridisch adviseur van de minderjarige moet het klachtrecht voor hem kunnen uitoefenen.⁹⁵⁰ Dat geldt ook voor de nabije familie en vrienden van de minderjarige, indien de minderjarige daarvoor zijn toestemming en nauwe medewerking verleent.⁹⁵¹

282. Er gelden vereisten op het vlak van de procedure om een klacht in te dienen:

- a. De toegang tot de procedure moet eenvoudig, effectief en kindvriendelijk zijn.⁹⁵²
 - Wat de interne klachtenprocedure betreft, houdt dat o.a. in dat de klacht dagelijks en zowel mondeling als schriftelijk moet kunnen worden ingediend.⁹⁵³ Er moet tevens een beroepsmogelijkheid zijn bij een externe, onafhankelijke autoriteit⁹⁵⁴, waarbij de mogelijkheid bestaat om de minderjarige persoonlijk te horen.⁹⁵⁵
 - Wat de externe klachtenprocedure betreft, betekent dit o.a. dat er niet eerst een intern beroep moet worden uitgeput vooraleer een extern beroep kan worden ingediend.⁹⁵⁶

⁹⁴² CPT Standard, imprisonment, § 54; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 131; CPT standard, complaints mechanisms, § 72 en 76.

⁹⁴³ CPT Standard, imprisonment, § 54; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 131.

⁹⁴⁴ O.i. geldt de administratie enkel als een 'onafhankelijke autoriteit' indien de betrokken voorziening voor gesloten opvang niet tot de administratie behoort.

⁹⁴⁵ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 108; Havana rules, § 75.

⁹⁴⁶ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 130; CPT standard, complaints mechanisms, § 79.

⁹⁴⁷ CPT standard, complaints mechanisms, § 79.

⁹⁴⁸ CPT standard, complaints mechanisms, § 80.

⁹⁴⁹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 131.

⁹⁵⁰ Nelson Mandela rules, § 56.

⁹⁵¹ CPT standard, complaints mechanisms, § 77; Nelson Mandela rules, § 56.

⁹⁵² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 131; European rules juvenile offenders, § 122.1.

⁹⁵³ Nelson Mandela rules, § 56 (dagelijks); CPT standard, complaints mechanisms, § 70 (mondeling en schriftelijk). M.b.t. dit laatste element wordt gesteld dat het belangrijk is voor de directeur van een voorziening om op regelmatige basis in direct contact te treden met de personen die in de voorziening voor gesloten opvang verblijven, zodat deze laatste de mogelijkheid hebben om bij hem vrijelijk en vertrouwelijk een klacht in te dienen.

⁹⁵⁴ European rules juvenile offenders, § 122.3.

⁹⁵⁵ European rules juvenile offenders, § 122.5.

⁹⁵⁶ CPT standard, complaints mechanisms, § 72.

- b. De toegang tot de procedure moet vertrouwelijk zijn, bv. door het installeren van gesloten klachtenboxen die enkel kunnen worden geopend door geautoriseerde personen.
- c. Iedere klacht moet snel en grondig worden behandeld⁹⁵⁷, en resulteren in een gemotiveerde beslissing⁹⁵⁸ die zonder vertraging aan de minderjarige ter kennis wordt gebracht.⁹⁵⁹
- d. Aan iedere weerhouden klacht moet passend gevolg worden gegeven, wat inhoudt dat de schendingen van rechten worden geredieerd, de verantwoordelijkheid ervoor wordt geïdentificeerd, en indien nodig, een geschikte sanctie wordt opgelegd.⁹⁶⁰ Dat gebeurt bij voorkeur via alternatieve geschillenbeslechting, zoals bemiddeling, indien de minderjarige daarvoor zijn akkoord geeft.⁹⁶¹
- e. De minderjarige die daar nood aan heeft, zoals bv. de ongeletterde of behoeftige minderjarige, moet bijstand worden geboden om zijn klachtrecht te kunnen uitoefenen.⁹⁶²
- f. Klachteninstanties moeten de mogelijkheid hebben om *ex officio* een klachtenprocedure te initiëren, d.i. zonder dat er een formele klacht werd ingediend, indien er aanwijzingen zijn voor ernstige schendingen van rechten.⁹⁶³

283. Tot slot moeten er maatregelen worden genomen die de klager-minderjarige vrijwaren van intimidatie, represailles en sancties.⁹⁶⁴

1.2 Recht op bijstand

284. De minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang heeft recht op bijstand van een advocaat.⁹⁶⁵ Indien de minderjarige geen eigen advocaat heeft, moet hem een advocaat worden toegewezen.⁹⁶⁶ De bijstand van de advocaat moet kosteloos zijn indien de minderjarige niet genoeg middelen heeft om hem te betalen.⁹⁶⁷

285. Naast het recht op bijstand van een advocaat, heeft de minderjarige ook recht op bijstand van een vertrouwenspersoon met wie hij in volle vertrouwelijkheid kan overleggen. Deze vertrouwenspersoon moet worden aangewezen met akkoord van de minderjarige in kwestie. De minderjarige moet erover worden geïnformeerd dat bepaalde juridische of ethische regels ertoe kunnen leiden dat de vertrouwenspersoon in bepaalde omstandigheden de vertrouwelijkheid (met de minderjarige) moet doorbreken.⁹⁶⁸

⁹⁵⁷ CPT standard, complaints mechanisms, § 86.

⁹⁵⁸ European rules juvenile offenders, § 122.3.

⁹⁵⁹ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 108; Havana rules, § 75.

⁹⁶⁰ CPT standard, complaints mechanisms, § 86.

⁹⁶¹ CPT standard, complaints mechanisms, § 78.

⁹⁶² Havana rules, § 78; CPT standard, complaints mechanisms, § 82.

⁹⁶³ CPT standard, complaints mechanisms, § 86.

⁹⁶⁴ CPT standard, complaints mechanisms, § 85 (intimidatie en represailles); CPT standard, complaints mechanisms, § 89 (sancties).

⁹⁶⁵ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 98; CPT standard, complaints mechanisms, § 131; CPT standard, psychiatric establishments, § 54; Body principles persons under detention, § 17.

⁹⁶⁶ Body principles persons under detention, § 17.

⁹⁶⁷ Body principles persons under detention, § 17; Havana rules, § 18; Vienna guidelines, § 16.

⁹⁶⁸ Guidelines Alternative Care of Children, § 98; GC nr. 4 bij het Kinderrechtenverdrag, § 29.

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Klachtrecht

286. De minderjarige in een overheidsinstelling kan elke beslissing⁹⁶⁹ die de directeur t.a.v. hem heeft genomen en die hij onwettelijk, onredelijk of onbillijk acht, betwisten. Daartoe kan hij een intern beroep of bezwaar indienen bij de leidend ambtenaar.⁹⁷⁰ Het bezwaar moet schriftelijk worden ingediend binnen een bepaalde termijn, en de redenen vermelden die eraan ten grondslag liggen. Er wordt een afschrift van het bezwaar overgemaakt aan de directeur, die binnen een bepaalde termijn op- of aanmerkingen meedeelt die hij nuttig acht voor de beoordeling van de gegrondheid ervan. De minderjarige en desgevallend zijn advocaat worden hierover ingelicht. De leidend ambtenaar bij wie een bezwaar ingediend wordt, kan aan de minderjarige en aan de directeur voorstellen het bezwaar door te sturen naar de commissie van toezicht met het oog op de organisatie van een bemiddeling; ook de minderjarige zelf kan de commissie van toezicht verzoeken een bemiddeling te organiseren.⁹⁷¹ Behoudens indien de leidend ambtenaar van oordeel is dat een diepgaander onderzoek niet noodzakelijk is, biedt hij aan de minderjarige en de directeur de mogelijkheid om – desgevallend elk afzonderlijk – mondelinge bemerkingen te maken m.b.t. het bezwaar; hij kan ook, ambtshalve of op verzoek, mondelinge of schriftelijke informatie inwinnen bij derden. De minderjarige heeft het recht zich te laten bijstaan door een advocaat of een andere zelfgekozen persoon. In afwachting van zijn beslissing, kan de leidend ambtenaar, op verzoek van de minderjarige en nadat de directeur gehoord werd, de uitvoering van de beslissing waarop het bezwaar betrekking heeft (geheel of gedeeltelijk) opschorten; hij houdt daarbij rekening met het risico van schade voor de minderjarige in kwestie en de vereisten op het vlak van veiligheid. De leidend ambtenaar neemt een beslissing over het bezwaar ten laatste binnen tien werkdagen na de indiening ervan. De beslissing vermeldt de nadere regels voor de indiening van een extern beroep. Onverwijld en gratis wordt een afschrift van de beslissing aan de directeur, de minderjarige, en desgevallend zijn advocaat verstrekt. Het bezwaar wordt gegrond verklaard wanneer de leidend ambtenaar de beslissing van de directeur onwettelijk, onredelijk of onbillijk acht. In dat geval vernietigt de leidend ambtenaar de beslissing (geheel of gedeeltelijk) en neemt desgevallend een nieuwe beslissing die de vernietigde beslissing vervangt. Voor zover mogelijk worden de gevolgen van de vernietigde beslissing ongedaan gemaakt of in overeenstemming gebracht met de door de leidend ambtenaar genomen beslissing. Indien de gevolgen van de genomen beslissing niet verholpen kunnen worden bepaalt de leidend ambtenaar, nadat hij de minderjarige en de directeur gehoord heeft, of de minderjarige een compensatie verdient, evenwel met uitsluiting van elke geldelijke vergoeding. De minderjarige kan bij een door de regering ingesteld onafhankelijk beroepsorgaan een (extern) beroep instellen tegen de beslissing van de leidend ambtenaar; dit beroepsorgaan neemt een beslissing in laatste aanleg.⁹⁷² De leden van het beroepsorgaan worden benoemd door het parlement, en gekozen op basis van o.a. hun kennis of ervaring inzake vrijheidsbeneming en/of jeugdbescherming; het beroepsorgaan wordt voorgezeten door een werkend lid van de zittende magistratuur dat ervaring heeft

⁹⁶⁹ Worden daarmee gelijkgesteld: het verzuim van beslissing of de weigering om een beslissing te nemen binnen de voorziene termijn.

⁹⁷⁰ Art. 80 t.e.m. 89 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

⁹⁷¹ Art. 79 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

⁹⁷² Art. 90 t.e.m. 94 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

inzake jeugdbescherming. De procedure voor de indiening en de behandeling van het extern beroep is grotendeels gelijklopend met de hierboven beschreven procedure inzake het intern beroep of bezwaar. De minderjarige in het *centre communautaire* heeft quasi-identieke rechten als de minderjarige in een overheidsinstelling op het vlak van het instellen van een intern beroep of bezwaar, het verzoeken om een bemiddeling, en het instellen van een extern beroep.⁹⁷³ Bijkomend, kan de minderjarige in het *centre communautaire* contact opnemen met de directeur over elke beslissing die hem persoonlijk aangaat. De directeur deelt de minderjarige binnen 48 uur na de ontvangst van diens schriftelijk verzoek zijn beslissing mee. Indien de minderjarige klaagt over de houding van een bepaald personeelslid, hoort de directeur de betrokken partijen en deelt hij hen zijn beslissing mee.⁹⁷⁴

2.1.2 Recht op bijstand

287. Zowel de minderjarige in een overheidsinstelling, als de minderjarige in het *centre communautaire*, en het kind in gevaar dat residentieel wordt geplaatst, heeft in bepaalde omstandigheden recht op (de bijstand van) een advocaat. Zo hebben de minderjarige in een overheidsinstelling en het kind in gevaar het recht zich te laten begeleiden door een advocaat ‘wanneer ze zich tot de bevoegde administratie, een erkende dienst of de algemeen afgevaardigde richten’.⁹⁷⁵ In het *centre communautaire* wordt de advocaat van de minderjarige er o.a. van in kennis gesteld indien er een afzonderingsmaatregel t.a.v. die laatste is genomen.⁹⁷⁶ In de sectorale regelgeving is echter geen ‘algemeen’ recht op bijstand van een advocaat voor elke minderjarige in een voorziening voor gesloten opvang opgenomen, noch een systeem voor de (kosteloze) toewijzing van zo’n advocaat.

288. Hetzelfde geldt wat de (bijstand van een) vertrouwenspersoon betreft.

2.2 Nederland

2.2.1 Klachtrecht

289. In een gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen moet een regeling bestaan m.b.t. de behandeling van klachten over gedragingen van de voorziening of het personeel ervan t.a.v. een minderjarige, ouder, of andere persoon die het ouderlijk gezag over de minderjarige uitoefent.⁹⁷⁷ De betrokken regeling moet op passende wijze onder de aandacht van laatstgenoemde personen worden gebracht. De betrokken regeling:

- Voorziet erin dat de klachten van de minderjarige of ouder worden behandeld door een klachtencommissie die bestaat uit ten minste drie leden, waaronder een ‘onafhankelijke’ voorzitter.⁹⁷⁸
- Waarborgt dat aan de behandeling van een klacht niet wordt deelgenomen door een persoon op wiens gedraging de klacht rechtstreeks betrekking heeft.
- Waarborgt dat de klachtencommissie binnen een in de regeling vastgelegde termijn na indiening van de klacht, de betrokken partijen schriftelijk en met redenen omkleed in kennis

⁹⁷³ Art. 128 t.e.m. 144 Decreet *centre communautaire*.

⁹⁷⁴ Art. 127 Decreet *centre communautaire*.

⁹⁷⁵ Art. 58 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming (overheidsinstelling); art. 45 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming (kind in gevaar).

⁹⁷⁶ Art. 89 Decreet *centre communautaire*.

⁹⁷⁷ Hierna ook aangeduid als ‘ouder’.

⁹⁷⁸ Het betreft een voorzitter die niet werkzaam is voor of bij de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling.

stelt van haar oordeel over de gegrondheid van de klacht, al dan niet vergezeld van aanbevelingen.

- Waarborgt dat de klager en diegene over wie is geklaagd door de klachtencommissie in de gelegenheid worden gesteld mondeling of schriftelijk een toelichting te geven over de gedraging waarover is geklaagd.
- Waarborgt dat de klager en diegene over wie is geklaagd zich bij de behandeling van de klacht kunnen laten bijstaan.

De klachten over gedragingen van de voorziening of het personeel ervan kunnen niet enkel door de minderjarige of zijn ouder, maar ook door een nabestaande worden ingediend indien de minderjarige of zijn ouder overleden zijn. De voorziening moet binnen een maand na ontvangst van het oordeel van de klachtencommissie schriftelijk meedelen of hij naar aanleiding daarvan maatregelen zal nemen en, zo ja, welke.⁹⁷⁹ Indien een klacht betrekking heeft op een ernstige situatie met een structureel karakter, geldt een specifieke procedure waarbij de klachtencommissie de betrokken klacht kan melden aan de toezichthoudende ambtenaren.⁹⁸⁰ Tot slot geldt er ook een specifiek klachtrecht in het kader van vrijheidsbeperkende maatregelen.⁹⁸¹

De minderjarige in een justitiële jeugdinstelling kan bij de beklagcommissie beklag doen over een door de directeur t.a.v. hem genomen beslissing; de beslissingen waarover het gaat zijn in de regelgeving opgesomd, en betreffen o.a. de weigering tot deelname aan een scholings- en trainingsprogramma, de uitsluiting van het verblijf in de groep of van de deelname aan activiteiten, de beperking en intrekking van het verlof, etc. De mogelijkheid tot het doen van een beklag moet zo snel mogelijk door de directeur worden geboden. De minderjarige doet beklag door de indiening van een klaagschrift door tussenkomst van de directeur. Het klaagschrift vermeldt zo nauwkeurig mogelijk de beslissing waarover wordt geklaagd en de redenen van het beklag. De maandcommissaris wordt op de hoogte gesteld van de ingediende klacht, en onderzoekt of er ter zake een bemiddeling mogelijk is. Het klaagschrift wordt uiterlijk op de zevende dag na die waarop de minderjarige kennis heeft gekregen van de beslissing waarover hij zich wenst te beklagen ingediend; hierop zijn wel uitzonderingen mogelijk (o.a. in het geval van een verzoek tot bemiddeling). Het klaagschrift wordt behandeld door een door de commissie van toezicht uit haar midden benoemde beklagcommissie, bestaande uit drie leden. De behandeling van het klaagschrift vindt in beginsel niet in het openbaar plaats. De mogelijkheid bestaat om het beklag eenvoudig af te handelen (o.a. bij kennelijke niet-ontvankelijkheid of kennelijke ongegrondheid). Indien dat niet het geval is, stelt de beklagcommissie de klager en de directeur in de gelegenheid om – desgevallend buiten elkaars aanwezigheid – mondeling opmerkingen te maken m.b.t. het klaagschrift. Ook kunnen de klager en de directeur de voorzitter van de beklagcommissie de vragen opgeven die zij aan elkaar gesteld wensen te zien. De beklagcommissie kan ook bij andere personen mondeling of schriftelijk inlichtingen inwinnen. De klager heeft het recht zich te doen bijstaan door een rechtsbijstandverlener (advocaat) of een andere vertrouwenspersoon, die daartoe van de beklagcommissie toestemming heeft gekregen. De voorzitter van de beroepscommissie⁹⁸² kan de uitvoering van de beslissing waarop het klaagschrift betrekking heeft hangende de uitspraak geheel of gedeeltelijk schorsen. De beklagcommissie doet binnen een termijn van vier weken te rekenen vanaf de

⁹⁷⁹ Art. 4.2.1 Jeugdwet.

⁹⁸⁰ Art. 4.2.2 Jeugdwet.

⁹⁸¹ Art. 6.5.1 t.e.m. art. 6.5.3 Jeugdwet.

⁹⁸² Het is ons niet duidelijk of de regelgever hier in werkelijkheid de 'beklagcommissie' bedoelt, dan wel de beroepscommissie.

datum waarop het klaagschrift is ontvangen, uitspraak (tenzij daarvan gemotiveerd wordt afgeweken). De uitspraak is met redenen omkleed en gedagtekend. Aan de klager en de directeur wordt onverwijld en kosteloos een afschrift van de beslissing van de beklagcommissie toegezonden of uitgereikt; ook een mondelinge kennisgeving is mogelijk. De uitspraak vermeldt de mogelijkheid van het instellen van beroep bij de beroepscommissie, en de modaliteiten daaromtrent. In elke stand van de procedure worden vertalingsmodaliteiten voorzien, indien de minderjarige in kwestie de Nederlandse taal niet voldoende beheerst. De beklagcommissie kan drie uitspraken doen, nl. niet-ontvankelijkheid, ongegrondverklaring, of gegrondverklaring. Het beklag wordt gegrond verklaard indien de beklagcommissie van oordeel is dat de beslissing waarover is geklaagd ofwel in strijd is met een in de inrichting geldend wettelijk voorschrift of een regelgevende bepaling, ofwel onredelijk of onbillijk moet worden geacht bij afweging van alle in aanmerking komende belangen, waaronder de veiligheid van de samenleving en de belangen van slachtoffers en nabestaanden; in dat geval vernietigt de beklagcommissie de beslissing geheel of gedeeltelijk. De beklagcommissie kan in dat geval: de directeur opdragen een nieuwe beslissing te nemen met inachtneming van haar uitspraak; bepalen dat haar uitspraak in de plaats treedt van de vernietigde beslissing; volstaan met de gehele of gedeeltelijke vernietiging. In het geval van vernietiging worden ook de rechtsgevolgen van de vernietigde beslissing, voor zover mogelijk, door de directeur ongedaan gemaakt, dan wel in overeenstemming gebracht met de uitspraak van de beklagcommissie. Voor zover de rechtsgevolgen niet meer ongedaan te maken zijn, bepaalt de beklagcommissie of enige tegemoetkoming aan de klager, die geldelijk van aard kan zijn, geboden is.⁹⁸³ Tegen de uitspraak van de beklagcommissie kunnen de directeur en de klager beroep instellen door het indienen van een beroepschrift. Het beroepschrift wordt ingediend bij en behandeld door een beroepscommissie, eveneens bestaande uit drie leden. De procedure voor deze beroepscommissie is grotendeels gelijklopend aan de hierboven beschreven procedure voor de beklagcommissie, zij het dat ze strekt tot niet-ontvankelijkheidsverklaring van het beroep, bevestiging van de uitspraak van de beklagcommissie (hetzij met overneming, hetzij met verbetering van de gronden), of vernietiging van de uitspraak van de beklagcommissie.⁹⁸⁴

2.2.2 Recht op bijstand

290. In de sectorale regelgeving wordt niet of nauwelijks melding gemaakt van enig recht op (bijstand van) een advocaat.

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Klachtrecht

3.1.1 Toetsing

291. De minderjarige in een gemeenschapsinstelling heeft het recht om bij de gemeenschapsinstelling (of de toegangspoort of het ondersteuningscentrum Jeugdzorg) klachten te formuleren over:

⁹⁸³ Art. 65 t.e.m. 73 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

⁹⁸⁴ Art. 74 t.e.m. 76 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Er geldt ook een specifieke vorm van beroep inzake plaatsing, overplaatsing, verlof, deelname aan een scholings- en trainingsprogramma en strafonderbreking; zie art. 77-78 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. Het Reglement justitiële jeugdinrichtingen voorziet tot slot in een beroep m.b.t. medisch handelen; zie art. 55 t.e.m. 61 Reglement justitiële jeugdinrichtingen.

de inhoud van de jeugdhulp en de wijze waarop ze wordt aangeboden; de leefomstandigheden binnen residentiële en semi-residentiële jeugdhulpverlening; de niet-naleving van de rechten van het Decreet Rechtspositie Minderjarige.⁹⁸⁵ Het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen bevat een regeling inzake bemiddeling, beklag en beroep die hier verder op ingaat.⁹⁸⁶ De minderjarige wordt aangeraden om, bij problemen, eerst te spreken met zijn individuele begeleider, opvoeder of andere hulpverlener. Hij kan ook een brief schrijven naar de directeur. Er wordt vermeld dat de problemen dan besproken worden en er samen naar een oplossing wordt gezocht, in de vorm van een bemiddeling. Als de vraag van de minderjarige niet naar wens werd behandeld of als hij vindt dat hij echt onheus werd behandeld, kan hij een klacht neerleggen; dit kan enkel m.b.t. een beslissing die de minderjarige persoonlijk aangaat. Om een klacht neer te leggen kan hij contact opnemen met de JO-lijn of de kinderrechtencommissaris; hij kan de beide instanties bereiken per brief of per telefoon. De regelgeving bepaalt dat de kinderrechtencommissaris bevoegd is om klachten die betrekking hebben op de niet-naleving van het Kinderrechtenverdrag te onderzoeken en zo mogelijk gericht door te verwijzen naar de voorzieningen. De kinderrechtencommissaris informeert de klager omtrent het gevolg dat aan zijn klacht werd gegeven.⁹⁸⁷ Sinds 2017 is er voor o.a. de gemeenschapsinstellingen ook een Commissie van toezicht voor jeugdinstellingen⁹⁸⁸, die per voorziening een maandcommissaris afvaardigt. Deze maandcommissaris heeft o.a. de volgende bevoegdheden: (i) grieven van de minderjarigen-bewoners ontvangen op een mondelinge, schriftelijke of digitale wijze; iedere voorziening stelt daartoe een vlot bereikbare en gesloten bus ter beschikking van de kinderen en jongeren, die door de maandcommissaris wordt geopend; (ii) bemiddelen m.b.t. de ontvangen grieven; (iii) de minderjarige in kwestie naar het kinderrechtencommissariaat toe leiden wanneer de grief niet vatbaar is voor bemiddeling door de maandcommissaris, wanneer de bemiddeling niet mogelijk is zonder omstandig onderzoek, of wanneer de bemiddeling geen passend gevolg kent voor de betrokkene. De maandcommissaris moet vlot aanspreekbaar zijn en de dialoog zoeken met de minderjarigen in de voorziening.⁹⁸⁹

Bovendien is rekening te houden met het Vlaams Bestuursdecreet⁹⁹⁰, waarin voor de Vlaamse administratie en Vlaamse openbare instellingen – waaronder dus de gemeenschapsinstellingen – een hoofdstuk is opgenomen m.b.t. ‘klachten, meldingen en voorstellen’. In dat hoofdstuk wordt gesteld dat eenieder het recht heeft om bij een overheidsinstantie, die daartoe een klachtenvoorziening opricht, kosteloos een klacht in te dienen over een handeling die de overheidsinstantie heeft verricht of over de werking van die overheidsinstantie. Een handeling van een persoon die werkt onder de

⁹⁸⁵ Art. 29 Decreet Rechtspositie Minderjarige; de klachtenbehandeling verloopt volgens de bepalingen die ter zake van toepassing zijn op de jeugdhulpvoorziening, de toegangspoort of het ondersteuningscentrum Jeugdzorg.

⁹⁸⁶ De in de Huisregels gemeenschapsinstellingen vermelde beroepsprocedure heeft (uitsluitend) betrekking op het aantekenen van beroep tegen een beslissing van de jeugdrechter, zodat die in het kader van het klachtrecht verder niet van belang is.

⁹⁸⁷ Art. 4 *jo.* 6 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

⁹⁸⁸ De naam ‘Commissie van toezicht’ werd gewijzigd naar ‘Commissie van toezicht voor jeugdinstellingen’ via het Decreet van 10 juli 2020 tot wijziging van het decreet van 15 juli 1997 houdende oprichting van een Kinderrechtencommissariaat en instelling van het ambt van Kinderrechtencommissaris en houdende oprichting van een Commissie van toezicht met betrekking tot voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren, wat het beveiligend verblijf en de benaming van de Commissie van toezicht betreft, *BS* 31 juli 2020. Op dit ogenblik werd ook de bevoegdheid van de Commissie uitgebreid naar alle voorzieningen beveiligend verblijf, waar dit voorheen beperkt was tot een paar (in het decreet bij naam genoemde) van dergelijke voorzieningen (zie hierover verder).

⁹⁸⁹ Art. 19, eerste lid Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

⁹⁹⁰ Bestuursdecreet.

verantwoordelijkheid van een overheidsinstantie, m.a.w. een handeling van het personeel, wordt beschouwd als een handeling van die overheidsinstantie.⁹⁹¹ Het Bestuursdecreet bepaalt tevens de modaliteiten om dit klachtrecht uit te oefenen, waaronder de mogelijkheid om mondeling en schriftelijk in te dienen, aspecten inzake vertrouwelijkheid, de voorkeur voor bemiddeling, en de mogelijkheid tot het indienen van (hoger) beroep bij de Vlaamse ombudsdienst.⁹⁹²

Wat betreft de conformiteit met het internationale kader kan dus het volgende worden gezegd over het klachtrecht in de gemeenschapsinstellingen:

- De minderjarige in een gemeenschapsinstelling heeft het recht om een klacht in te dienen, zowel binnen de voorziening (cf. het bespreken van de gerezen problemen met het opvoedend personeel en/of het schrijven van een brief naar de directeur) als erbuiten (cf. JO-lijn; kinderrechtencommissaris; maandcommissaris). Het externe klachtrecht bestaat bij een onafhankelijke autoriteit (JO-lijn: administratie; kinderrechtencommissaris en maandcommissaris: onafhankelijke ombudspersonen).
- Er is niets bepaald over het informeren van de minderjarige-bewoner omtrent zijn klachtrecht en de modaliteiten om het uit te oefenen; wel bevatten het Decreet Rechtspositie Minderjarige en het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen een algemeen recht op informatie over de jeugdhulp en over alle zaken die daarmee verband houden.⁹⁹³ Hieruit blijkt dat de informatie zowel schriftelijk als mondeling wordt verstrekt (cf. huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen: de begeleiders, leerkrachten, maatschappelijke werker en psycholoog informeren de minderjarige regelmatig en beantwoorden zijn vragen; hij krijgt daarnaast veel informatie in de jongerenbrochure en de ouders in een ouderbrochure). De informatie wordt ook aan de minderjarige verstrekt in een eenvoudig, gebruiksvriendelijk en niet-juridisch formaat (cf. jongerenbrochure en ouderenbrochure). Wat betreft de taal waarin de informatie wordt verstrekt is er wederom niets uitdrukkelijk bepaald m.b.t. het klachtrecht, maar bevat het Decreet Rechtspositie Minderjarige wel de algemene regel dat de communicatie met de minderjarige in een voor hem begrijpelijke taal verloopt, afgestemd op zijn leeftijd en maturiteit, zodat kan worden aangenomen dat aan de internationale vereisten is voldaan.⁹⁹⁴
- Wat betreft de uitoefening van het klachtrecht, bepaalt het Decreet Rechtspositie Minderjarige dat de minderjarige, onverminderd de rechten van de ouders, de in het decreet opgesomde rechten zelfstandig uitoefent.⁹⁹⁵ Dit is dus conform het internationale kader. Wat betreft de uitoefening van het klachtrecht door de advocaat of juridisch adviseur van de minderjarige, en door zijn nabije familie en vrienden, is evenwel niets bepaald.
- Wat tot slot de procedurele vereisten betreft, geldt het volgende:
 - M.b.t. de vereiste van een eenvoudige, effectieve en kindvriendelijke toegang tot de procedure:
 - Bij de interne klachtenprocedure kan de klacht zowel mondeling als schriftelijk worden ingediend (aanspreken opvoedend personeel; brief schrijven naar de directeur)⁹⁹⁶, er valt ook aan te nemen dat dit dagelijks kan (er is in elk geval

⁹⁹¹ Art. II.75 Bestuursdecreet.

⁹⁹² Art. II.76 t.e.m. II.87 Bestuursdecreet.

⁹⁹³ Art. 11, § 1, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige; punt 3.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

⁹⁹⁴ Art. 12 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁹⁹⁵ Art. 4, § 1 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

⁹⁹⁶ Zie ook: art. II.76, § 1 Bestuursdecreet.

geen temporele beperking geformuleerd op het recht om klacht in te dienen). Het Bestuursdecreet vermeldt de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij de Vlaamse Ombudsdienst, indien de indiener van de klacht oordeelt dat het antwoord van de overheidsinstantie onvoldoende tegemoetkomt aan zijn klacht (d.i. dus een beroepsmogelijkheid bij een externe, onafhankelijke autoriteit).⁹⁹⁷

- Bij de externe klachtenprocedure (JO-lijn; kinderrechtencommissaris; maandcommissaris) moet er niet eerst een intern beroep worden uitgeput vooraleer een extern beroep kan worden ingediend, wat conform de internationale vereisten is.
- De (vereiste van) vertrouwelijkheid wordt gegarandeerd voor de externe klachtenprocedure (JO-lijn en kinderrechtencommissaris: zie de regeling m.b.t. 'contact met bevoorrechte personen' in het HH reglement gemeenschapsinstellingen; maandcommissaris: iedere voorziening stelt een vlot bereikbare en gesloten bus ter beschikking, die (enkel) door de maandcommissaris wordt geopend). Wat de interne procedure betreft, bevat het Bestuursdecreet verschillende aspecten die de vertrouwelijkheid van de klacht(enprocedure) garanderen, m.n.: de klacht mag in geen geval worden behandeld door een persoon die betrokken was of is bij de feiten waarop de klacht betrekking heeft⁹⁹⁸; het is de klachtvoorziening verboden feiten bekend te maken waarvan de bekendmaking de indiener of de betrokken overheidsinstantie kan schaden.⁹⁹⁹
- Wat betreft de snelle en grondige behandeling van iedere ingediende klacht, is m.b.t. de externe procedure niets bepaald; dit is wel het geval voor de interne procedure, waar een termijn van 45 dagen wordt vooropgesteld voor de behandeling van een klacht.¹⁰⁰⁰ Wat betreft het resulteren in een gemotiveerde en zonder vertraging ter kennis gebrachte beslissing is m.b.t. de kinderrechtencommissaris bepaald dat deze 'de klager informeert omtrent het gevolg dat aan zijn klacht werd gegeven'. Een gelijkaardige verplichting is niet geregeld voor de JO-lijn en de maandcommissaris.¹⁰⁰¹ Wat de interne procedure betreft, bepaalt het Bestuursdecreet dat de klachtvoorziening van de overheidsinstantie de indiener van een schriftelijke klacht schriftelijk op de hoogte brengt van de bevindingen in het onderzoek naar de klacht, haar oordeel daarover en de eventuele conclusies of initiatieven die ze daaraan verbindt.¹⁰⁰²
- Omtrent het gevolg dat aan iedere klacht moet worden gegeven is, noch voor de externe noch voor de interne procedure, uitdrukkelijk iets bepaald. Wel wordt, bij de

⁹⁹⁷ Art. II.85, eerste lid Bestuursdecreet.

⁹⁹⁸ Art. II.81, eerste lid *jo.* II.86, tweede lid Bestuursdecreet.

⁹⁹⁹ Art. II.81, tweede lid Bestuursdecreet.

¹⁰⁰⁰ Art. II.83, eerste lid Bestuursdecreet.

¹⁰⁰¹ Weliswaar is er de meer algemene Wet motivering bestuurshandelingen, maar er kan niet zonder meer worden aangenomen dat de betrokken personen/instellingen en beslissingen integraal onder het toepassingsgebied van die wet vallen; de Wet motivering bestuurshandelingen is immers enkel van toepassing op 'bestuurshandelingen' die uitgaan van het 'bestuur'.

¹⁰⁰² Art. II.84, eerste lid Bestuursdecreet.

interne procedure¹⁰⁰³ en bij de externe procedure bij de maandcommissaris, bemiddeling aangemoedigd. Dit laatste is evenwel niet bepaald m.b.t. de JO-lijn en de kinderrechtencommissaris.

- Wat betreft het recht op bijstand om het klachtrecht uit te oefenen, bestaat er geen algemene regel die tot bijstand verplicht indien de minderjarige daar nood aan heeft (bv. indien hij ongeletterd of behoeftig is).¹⁰⁰⁴
- Wat betreft het *ex officio* initiëren van een klachtenprocedure, is m.b.t. de kinderrechtencommissaris uitdrukkelijk bepaald dat hij 'op eigen initiatief of op verzoek van het Vlaams Parlement een onderzoek kan instellen met betrekking tot de naleving van het Verdrag'¹⁰⁰⁵; m.b.t. de maancommissaris is er geen uitdrukkelijk recht om *ex officio* te initiëren; wel houdt hij toezicht op de bejegening in de ruime zin van kinderen en jongeren in de betrokken voorziening, en is daaraan een rapportageprocedure t.a.v. de voltallige Commissie van toezicht voor jeugdinstanties en het kinderrechtencommissariaat gekoppeld, zodat o.i. kan worden aangenomen dat deze vereiste hier eveneens vervuld is. Bij de JO-lijn is hieromtrent evenwel niets bepaald, maar dat is allicht te verklaren vanuit de oprichting en insteek van de JO-lijn, nl. een 'luisterlijn' die instaat voor advisering, het geven van informatie en het behandelen van klachten.

Er is tot slot niets bepaald omtrent (het nemen van) maatregelen die de klager-minderjarige vrijwaren van intimidatie, represailles en sancties.¹⁰⁰⁶

De minderjarige in het Vlaams detentiecentrum heeft het recht zich te wenden tot de directeur met klachten in aangelegenheden die hem zelf betreffen.¹⁰⁰⁷ Verder kan hij ook extern aan de voorziening een klacht indienen; de regeling is dezelfde als die bij de gemeenschapsinstanties, in die zin dat zowel een klacht bij de kinderrechtencommissaris als bij de maandcommissaris van de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties mogelijk is (*supra*). De JO-lijn wordt voor het Vlaams detentiecentrum niet uitdrukkelijk in de (sectorale) regelgeving vermeld, maar aangezien deze klachten behandelt over de

¹⁰⁰³ Zie Huisregels gemeenschapsinstanties, alsook art. II.82 Bestuursdecreet. Zie ter zake ook art. 30, tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp, dat een samenwerkingsplicht bevat in hoofde van 'alle partijen die betrokken zijn bij de jeugdhulpverlening' door met maximale betrokkenheid van de minderjarige, zijn vertrouwenspersoon, zijn ouders/opvoedingsverantwoordelijken en de betrokken personen uit zijn leefomgeving, in overlegmomenten tussen de betrokken jeugdhulpaanbieders te voorzien. Die overlegmomenten worden voorgezeten door een persoon die onafhankelijk is van de jeugdhulpaanbieders, m.a.w. een bemiddelaar

¹⁰⁰⁴ Uit het Huisregels gemeenschapsinstanties valt af te leiden dat het indienen van een klacht in sommige gevallen gratis is: m.b.t. de JO-lijn is bepaald dat de minderjarige de postzegel van de voorziening krijgt, en de JO-lijn telefonisch bereikbaar is via een 0800-nummer; dit is echter niet het geval voor het kinderrechtencommissariaat. Voor de maandcommissaris is enkel bepaald dat hij 'mondeling, schriftelijk of digitaal' bereikt kan worden, zonder dat wordt gespecificeerd wie de kosten draagt die daaraan verbonden zijn.

¹⁰⁰⁵ Art. 6, 1° Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹⁰⁰⁶ Het Bestuursdecreet bevat daarentegen wel een bepaling die voorschrijft dat klachtenbehandelaars beschermd worden tegen beïnvloeding of druk, in het bijzonder van personen die betrokken zijn bij de feiten waarop de klacht betrekking heeft; zie art. II.86, derde lid, 1° Bestuursdecreet.

¹⁰⁰⁷ Art. 147 Basiswet gevangeniswezen. De Basiswet gevangeniswezen bevat daarnaast een ganse regeling over de mogelijkheid tot het instellen van een klacht bij de Klachtencommissie en hoger beroep bij de Beroepscommissie van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen, maar deze regeling is niet van toepassing op de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum gezien daar ingevolge het decreet van 15 juli 1997 de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties bij het kinderrechtencommissariaat optreedt (zie verder).

jeugdhulp georganiseerd door het agentschap Opgroeien kan ervan worden uitgegaan dat deze hier ook van toepassing is.¹⁰⁰⁸

Ook hier is rekening te houden met het Vlaams Bestuursdecreet¹⁰⁰⁹, waarin voor de Vlaamse administratie en Vlaamse openbare instellingen – waaronder voor het Vlaams detentiecentrum – een hoofdstuk is opgenomen m.b.t. ‘klachten, meldingen en voorstellen’ (*supra*).

Wat betreft de conformiteit met het internationale kader kan dus het volgende worden gezegd over het klachtrecht in het Vlaams detentiecentrum:

- De minderjarige in het Vlaams detentiecentrum heeft het recht om een klacht in te dienen, zowel binnen de voorziening (cf. het recht zich te wenden tot de directeur) als erbuiten (cf. JO-lijn; kinderrechtencommissaris; maandcommissaris). Het externe klachtrecht bestaat bij een onafhankelijke autoriteit (JO-lijn: administratie; kinderrechtencommissaris en maandcommissaris: onafhankelijke ombudspersonen).
- Er is niets expliciet bepaald over het informeren van de minderjarige-bewoner omtrent zijn klachtrecht en de modaliteiten om het uit te oefenen.
- Wat betreft de uitoefening van het klachtrecht, is in de (sectorale) regelgeving niets bepaald. Volgens het gemeen recht, is de minderjarige in beginsel niet bekwaam om zijn rechten uit te oefenen (cf. handelings- en procesonbekwaamheid)¹⁰¹⁰; wel geldt er een stelsel van vertegenwoordiging in hoofde van de wettelijke vertegenwoordigers van de minderjarige, in de regel zijn ouders of voogd.¹⁰¹¹ Wat betreft de uitoefening van het klachtrecht door de advocaat of juridisch adviseur van de minderjarige, en door zijn nabije familie en vrienden, is niets bepaald.
- Wat tot slot de procedurele vereisten betreft, geldt het volgende:
 - o M.b.t. de vereiste van een eenvoudige, effectieve en kindvriendelijke toegang tot de procedure:
 - De interne klachtenprocedure kan mondeling of schriftelijk worden ingediend¹⁰¹²; er valt ook aan te nemen dat de indiening dagelijks kan (er is in elk geval geen temporele beperking geformuleerd op het recht om klacht in te dienen). Het Bestuursdecreet vermeldt de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij de Vlaamse Ombudsdienst, indien de indiener van de klacht oordeelt dat het antwoord van de overheidsinstantie onvoldoende tegemoetkomt aan zijn klacht (d.i. dus een beroepsmogelijkheid bij een externe, onafhankelijke autoriteit).¹⁰¹³
 - Bij de externe klachtenprocedure (JO-lijn; kinderrechtencommissaris; maandcommissaris) moet er niet eerst een intern beroep worden uitgeput vooraleer een extern beroep kan worden ingediend, wat dus conform de internationale vereisten is.
 - o De (vereiste van) vertrouwelijkheid wordt door het Bestuursdecreet gegarandeerd voor de interne procedure, gelet op de verschillende aspecten die het bevat m.b.t. de

¹⁰⁰⁸ Zie: <https://www.jeugdhulp.be/over-jeugdhulp/klachten>.

¹⁰⁰⁹ Bestuursdecreet.

¹⁰¹⁰ Art. 488 *jo.* 1124 Burgerlijk wetboek.

¹⁰¹¹ Art. 376 *jo.* 405 Burgerlijk wetboek.

¹⁰¹² Art. II.75, eerste lid Bestuursdecreet.

¹⁰¹³ Art. II.85, eerste lid Bestuursdecreet.

vertrouwelijkheid van de klacht(enprocedure), m.n.: de klacht mag in geen geval worden behandeld door een persoon die betrokken was of is bij de feiten waarop de klacht betrekking heeft¹⁰¹⁴; het is de klachtvoorziening verboden feiten bekend te maken waarvan de bekendmaking de indiener of de betrokken overheidsinstantie kan schaden.¹⁰¹⁵ Wat de externe klachtenprocedure betreft, wordt de vertrouwelijkheid enkel gegarandeerd voor de klacht bij de maandcommissaris (cf. iedere voorziening stelt een vlot bereikbare en gesloten bus ter beschikking, die (enkel) door de maandcommissaris wordt geopend). Dit is dus niet het geval voor de indiening van een klacht bij de kinderrechtencommissaris en de JO-lijn.

- Wat betreft de snelle en grondige behandeling van iedere ingediende klacht, is m.b.t. de externe procedure niets bepaald; dit is wel het geval voor de interne procedure, waar een termijn van 45 dagen wordt vooropgesteld voor de behandeling van een klacht.¹⁰¹⁶ Wat betreft het resulteren in een gemotiveerde en zonder vertraging ter kennis gebrachte beslissing is m.b.t. de kinderrechtencommissaris bepaald dat deze 'de klager informeert omtrent het gevolg dat aan zijn klacht werd gegeven', maar niets voor de JO-lijn en de maandcommissaris.¹⁰¹⁷ Wat de interne procedure betreft, bepaalt het Bestuursdecreet dat de klachtvoorziening van de overheidsinstantie de indiener van een schriftelijke klacht schriftelijk op de hoogte brengt van de bevindingen in het onderzoek naar de klacht, haar oordeel daarover en de eventuele conclusies of initiatieven die ze daaraan verbindt.¹⁰¹⁸
- Omtrent het gevolg dat aan iedere klacht moet worden gegeven is, noch voor de externe procedure noch voor de interne, uitdrukkelijk iets bepaald. Wel wordt, wat betreft de interne procedure¹⁰¹⁹ alsook de externe procedure bij de maandcommissaris, de minderjarige aangemoedigd om eerst te trachten het gerezen conflict op te lossen d.m.v. bemiddeling, wat conform het internationale kader is. Dit laatste is evenwel niet bepaald m.b.t. de JO-lijn en de kinderrechtencommissaris.
- Wat betreft het recht op bijstand om het klachtrecht uit te oefenen, geldt er geen algemene regel die inhoudt dat bijstand wordt geboden indien de minderjarige daar nood aan heeft.
- Wat betreft het *ex officio* initiëren van een klachtenprocedure, is m.b.t. de kinderrechtencommissaris uitdrukkelijk bepaald dat hij 'op eigen initiatief of op verzoek van het Vlaams Parlement een onderzoek kan instellen met betrekking tot de naleving van het Verdrag'¹⁰²⁰; m.b.t. de maandcommissaris is er geen uitdrukkelijk recht om *ex officio* te initiëren; wel houdt hij toezicht op de bejegening in de ruime zin van kinderen en jongeren in de betrokken voorziening, en is daaraan een rapportageprocedure t.a.v. de

¹⁰¹⁴ Art. II.81, eerste lid *jo.* II.86, tweede lid Bestuursdecreet.

¹⁰¹⁵ Art. II.81, tweede lid Bestuursdecreet.

¹⁰¹⁶ Art. II.83, eerste lid Bestuursdecreet.

¹⁰¹⁷ Weliswaar is er de meer algemene Wet motivering bestuurshandelingen, maar er kan niet zonder meer worden aangenomen dat de betrokken personen/instellingen en beslissingen integraal onder het toepassingsgebied van die wet vallen; de Wet motivering bestuurshandelingen is immers enkel van toepassing op 'bestuurshandelingen' die uitgaan van het 'bestuur'.

¹⁰¹⁸ Art. II.84, eerste lid Bestuursdecreet.

¹⁰¹⁹ Zie Huisregels gemeenschapsinstellingen, alsook art. II.82 Bestuursdecreet.

¹⁰²⁰ Art. 6, 1° Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

voltallige Commissie van toezicht voor jeugdinstanties en het Kinderrechtencommissariaat gekoppeld, zodat o.i. kan worden aangenomen dat deze vereiste hier eveneens vervuld is. Bij de JO-lijn is hieromtrent evenwel niets bepaald, maar dat is allicht te verklaren vanuit de oprichting en insteek van de JO-lijn, nl. een 'luisterlijn' die instaat voor advisering, het geven van informatie en het behandelen van klachten.

Er is tot slot niets bepaald omtrent (het nemen van) maatregelen die de klager-minderjarige vrijwaren van intimidatie, represailles en sancties.¹⁰²¹

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ geldt eveneens het recht om bij de jeugdhulpvoorziening (of de toegangspoort of het ondersteuningscentrum Jeugdzorg) klachten te formuleren over: de inhoud van de jeugdhulp en de wijze waarop ze wordt aangeboden; de leefomstandigheden binnen residentiële en semi-residentiële jeugdhulpverlening; de niet-naleving van de rechten van het Decreet Rechtspositie Minderjarige.¹⁰²² Op het vlak van extern klachtrecht kan voor deze voorzieningen het volgende worden gezegd:

- Het externe klachtrecht bij de Kinderrechtencommissaris is onverkort van toepassing.¹⁰²³
- Het externe klachtrecht bij de maandcommissaris van de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties geldt voor de voorzieningen beveiligend verblijf, maar niet voor de GES+.¹⁰²⁴
- Tot slot kan ervan worden uitgegaan dat de minderjarigen-bewoners van deze voorzieningen een klacht kunnen indienen bij de JO-lijn; deze 'luisterlijn' wordt niet uitdrukkelijk in de (sectorale) regelgeving vermeld maar zoals hoger aangegeven behandelt ze in het algemeen klachten over de jeugdhulp georganiseerd door het agentschap Opgroeien, waaronder ook de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ vallen.

Wat betreft de conformiteit met het internationale kader kan dus het volgende worden gezegd over het klachtrecht in de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+:

- De minderjarige in een voorziening beveiligend verblijf of GES+ heeft het recht om een klacht in te dienen, zowel binnen de voorziening (cf. het recht voorzien in het Decreet Rechtspositie Minderjarige) als erbuiten (cf. JO-lijn; Kinderrechtencommissaris; in sommige gevallen maandcommissaris). Het externe klachtrecht bestaat bij een onafhankelijke autoriteit (JO-lijn: administratie; Kinderrechtencommissaris en maandcommissaris: onafhankelijke ombudspersonen).
- Er is niets expliciet bepaald over het informeren van de minderjarige-bewoner omtrent zijn klachtrecht en de modaliteiten om het uit te oefenen; wel bevat het Decreet Rechtspositie Minderjarige een algemeen recht op informatie over de jeugdhulp en over alle zaken die daarmee verband houden¹⁰²⁵, maar uit deze bepaling alleen blijkt niet dat de informatie zowel schriftelijk als mondeling wordt verstrekt, noch dat dat gebeurt in een eenvoudig, gebruiksvriendelijk en niet-juridisch formaat. Wat betreft de taal waarin de informatie wordt verstrekt is er wederom niets uitdrukkelijk bepaald m.b.t. het klachtrecht, maar bevat het

¹⁰²¹ Het Bestuursdecreet bevat daarentegen wel een bepaling die voorschrijft dat klachtenbehandelaars beschermd worden tegen beïnvloeding of druk, in het bijzonder van personen die betrokken zijn bij de feiten waarop de klacht betrekking heeft; zie art. II.86, derde lid, 1° Bestuursdecreet.

¹⁰²² Art. 29 Decreet Rechtspositie Minderjarige; de klachtenbehandeling verloopt volgens de bepalingen die ter zake van toepassing zijn op de jeugdhulpvoorziening, de toegangspoort of het ondersteuningscentrum Jeugdzorg.

¹⁰²³ Art. 6, 2° Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹⁰²⁴ Zie art. 2, 6°, b) van het Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹⁰²⁵ Art. 11, § 1, eerste lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

Decreet Rechtspositie Minderjarige wel de algemene regel dat de communicatie met de minderjarige in een voor hem begrijpelijke taal verloopt, afgestemd op zijn leeftijd en maturiteit, zodat kan worden aangenomen dat aan de internationale vereisten is voldaan.¹⁰²⁶

- Wat betreft de uitoefening van het klachtrecht, bepaalt het Decreet Rechtspositie Minderjarige dat de minderjarige, onverminderd de rechten van de ouders, de in het decreet opgesomde rechten zelfstandig uitoefent.¹⁰²⁷ Dat is dus conform het internationale kader. Wat betreft de uitoefening van het klachtrecht door de advocaat of juridisch adviseur van de minderjarige, en door zijn nabije familie en vrienden, is evenwel niets bepaald.
- Wat tot slot de procedurele vereisten betreft, geldt het volgende:
 - o M.b.t. de vereiste van een eenvoudige, effectieve en kindvriendelijke toegang tot de procedure:
 - Bij de interne klachtenprocedure is niet bepaald hoe (mondeling en/of schriftelijk) de klacht kan worden ingediend, noch dat dit dagelijks kan. Er wordt evenmin melding gemaakt van een beroepsmogelijkheid bij een externe, onafhankelijke autoriteit, met de mogelijkheid om de minderjarige persoonlijk te horen.
 - Bij de externe klachtenprocedure (JO-lijn; kinderrechtencommissaris; in sommige gevallen maandcommissaris) moet er niet eerst een intern beroep worden uitgeput vooraleer een extern beroep kan worden ingediend, wat dus conform de internationale vereisten is.
 - o De (vereiste van) vertrouwelijkheid wordt niet gegarandeerd voor de interne klachtenprocedure, en wat de externe klachtenprocedure betreft, enkel voor de klacht bij de maandcommissaris (cf. iedere voorziening stelt een vlot bereikbare en gesloten bus ter beschikking, die (enkel) door de maandcommissaris wordt geopend). Dat is dus niet het geval voor de indiening van een klacht bij de kinderrechtencommissaris en de JO-lijn.
 - o Er is niets bepaald omtrent de snelle en grondige behandeling van iedere ingediende klacht; wat betreft het resulteren in een gemotiveerde en zonder vertraging ter kennis gebrachte beslissing is enkel m.b.t. de kinderrechtencommissaris bepaald dat deze 'de klager informeert omtrent het gevolg dat aan zijn klacht werd gegeven'.¹⁰²⁸
 - o Ook omtrent het gevolg dat aan iedere ingediende klacht wordt gegeven is niets (uitdrukkelijk) bepaald. Wat betreft de voorkeur voor alternatieve geschillenbeslechting, bevat het Decreet Integrale Jeugdhulp een samenwerkingsplicht in hoofde van 'alle partijen die betrokken zijn bij de jeugdhulpverlening' door met maximale betrokkenheid van de minderjarige, zijn vertrouwenspersoon, zijn ouders/opvoedingsverantwoordelijken en de betrokken personen uit zijn leefomgeving, in overlegmomenten tussen de betrokken jeugdhulpaanbieders te voorzien. Die overlegmomenten worden voorgezeten door een persoon die onafhankelijk is van de jeugdhulpaanbieders, m.a.w. een bemiddelaar.¹⁰²⁹ O.i. kan uit deze (zij het redelijk algemene)

¹⁰²⁶ Art. 12 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁰²⁷ Art. 4, § 1 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁰²⁸ Weliswaar is er de meer algemene Wet motivering bestuurshandelingen, maar er kan niet zonder meer worden aangenomen dat de betrokken personen en instellingen en beslissingen integraal onder het toepassingsgebied van die wet vallen.

¹⁰²⁹ Art. 30, tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp.

bepaling worden afgeleid dat als er een conflict ontstaat tussen de voorziening voor gesloten opvang (zijnde een jeugdhulpaanbieder) en een daar verblijvende minderjarige, de voorkeur aan bemiddeling moet worden gegeven, wat conform het internationale kader is. Wat de externe procedure betreft echter, is er enkel een voorkeur voor bemiddeling bepaald eens de klacht tot bij de maandcommissaris komt. Voor de andere klachteninstanties (JO-lijn; kinderrechtencommissaris), is dit evenwel niet bepaald.

- Wat betreft het recht op bijstand om het klachtrecht uit te oefenen, geldt er geen algemene regel die inhoudt dat bijstand wordt geboden indien de minderjarige daar nood aan heeft.
- Wat betreft het *ex officio* initiëren van een klachtenprocedure, is m.b.t. de kinderrechtencommissaris uitdrukkelijk bepaald dat hij 'op eigen initiatief of op verzoek van het Vlaams Parlement een onderzoek kan instellen met betrekking tot de naleving van het Verdrag'¹⁰³⁰; ook voor de maandcommissaris kan worden aangenomen dat hij een klachtenprocedure kan initiëren (cf. *supra*). Bij de JO-lijn is hieromtrent evenwel niets bepaald, maar dat is allicht te verklaren vanuit de oprichting en insteek van de JO-lijn, nl. een 'luisterlijn' die instaat voor advisering, het geven van informatie en het behandelen van klachten.

Er is tot slot niets bepaald omtrent (het nemen van) maatregelen die de klager-minderjarige vrijwaren van intimidatie, represailles en sancties.

3.1.2 Aanbevelingen

292. In eerste instantie vinden we het belangrijk te benadrukken dat, gelet op de ontbrekende elementen (zie de bespreking hiervan in het volgende randnummer) maar ook de 'verspreiding' ervan over de verschillende regelgevende en interne bepalingen, er grondig nagedacht wordt over (het komen tot) een eenduidige regeling van de interne en externe klachtenprocedure voor de minderjarige in gesloten opvang.

293. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor het Vlaams detentiecentrum, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de minderjarige zowel mondeling als schriftelijk wordt geïnformeerd over zijn (intern en extern) klachtrecht en over de modaliteiten om dat recht uit te oefenen. Daartoe moeten de nodige instrumenten worden ontwikkeld en aan de minderjarige ter beschikking gesteld in een eenvoudig, gebruiksvriendelijk en niet-juridisch formaat. Bovendien moet voor het Vlaams detentiecentrum worden verzekerd dat de informatie ter beschikking wordt gesteld in de talen die in de voorziening het meest gesproken worden (voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is dit element wel al in de regelgeving voorzien, m.n. in het Decreet Rechtspositie Minderjarige).
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
2. Voor alle categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat het klachtrecht in hoofde van de minderjarige conform het internationale kader kan worden uitgeoefend. Voor het Vlaams detentiecentrum betekent dit dat de minderjarige zijn klachtrecht zelf kan

¹⁰³⁰ Art. 6, 1° Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

- uitoefenen; voor alle categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de advocaat/juridisch adviseur het klachtrecht voor hem kan uitoefenen, alsook zijn nabije familie en vrienden onder bepaalde voorwaarden (nl. toestemming en nauwe medewerking van de minderjarige).
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het zeker voor het Vlaams detentiecentrum nodig achten dat uitdrukkelijk bepaald wordt dat de minderjarige het klachtrecht zelf kan uitoefenen (Pw). Ook wat de andere personen betreft (advocaat; nabije familie; vrienden) zouden we dit in de regelgeving opnemen (Pw).
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de procedure om een klacht in te dienen beantwoordt aan wat internationaal wordt gevraagd. Concreet houdt dat het volgende in:
- a. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de toegang tot de interne klachtenprocedure eenvoudig, effectief en kindvriendelijk is, wat concreet inhoudt dat de klacht mondeling en schriftelijk, alsook dagelijks kan worden ingediend, en dat er een beroepsmogelijkheid bestaat bij een externe, onafhankelijke autoriteit met de mogelijkheid om de minderjarige persoonlijk te horen.
 - Dit zijn zaken om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het noodzakelijk achten dat de externe beroepsmogelijkheid in de regelgeving wordt opgenomen gezien er een instantie bevoegd moet worden gemaakt om dergelijke beroepen te behandelen (Pw). Wat de overige elementen betreft (schriftelijk en mondeling; dagelijkse indiening) is geen regelgevend optreden nodig (Pn).
 - Inspiratie voor het eerstgenoemde element (externe beroepsmogelijkheid) kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum (cf. Bestuursdecreet) alsook in de Franse Gemeenschap en Nederland. Ook in de Basiswet gevangeniswezen is ter zake een systeem opgenomen, met een beroepsmogelijkheid bij een Klachtencommissie tegen beslissingen genomen door de directeur van de gevangenis en vervolgens een (hogere) beroepsmogelijkheid bij de Beroepscommissie van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen.¹⁰³¹
 - b. Voor het Vlaams detentiecentrum, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de toegang tot de klachtenprocedure vertrouwelijk is. Dat is vandaag bij het Vlaams detentiecentrum niet het geval voor de procedure bij de JO-lijn en het kinderrechtencommissariaat¹⁰³²; voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ niet voor de interne procedure, noch voor de procedure bij de JO-lijn en het kinderrechtencommissariaat.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het omwille van het fundamentele belang ervan aangewezen vinden om hieromtrent een bepaling op te nemen in de regelgevend (Pw). Dergelijke bepaling zou desgevallend kunnen worden geïntegreerd in een meer algemene bepaling rond vertrouwelijkheid in het kader van gesloten opvang.¹⁰³³

¹⁰³¹ Art. 147 t.e.m. 162 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁰³² Het kinderrechtencommissariaat en de kinderrechtencommissaris hebben weliswaar beroepsgeheim, maar dit verzekert t.a.v. de minderjarige in gesloten opvang nog niet dat de klacht die hij indient vertrouwelijk behandeld wordt.

¹⁰³³ Zie ter zake o.a. hoofdstuk 7, i.v.m. de aanbevelingen m.b.t. de vertrouwelijkheid inzake het bezoekrecht en het recht op communicatie.

- c. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat iedere klacht snel en grondig wordt behandeld, en resulteert in een gemotiveerde beslissing die zonder vertraging aan de minderjarige ter kennis wordt gebracht. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moeten de voorgaande zaken worden verzekerd voor de externe procedure; voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ voor zowel de interne als de externe procedure.¹⁰³⁴
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn). We geven wel mee dat de procedure voor het indienen van een klacht in de Franse Gemeenschap en Nederland wel zeer gedetailleerd is geregeld.
- d. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet eveneens worden verzekerd dat er aan iedere weerhouden klacht een passend gevolg wordt gegeven, wat inhoudt dat de schendingen van rechten worden geremedieerd, de verantwoordelijkheid ervoor wordt geïdentificeerd, en indien nodig, een geschikte sanctie wordt opgelegd. Daarbij moet er een voorkeur bestaan voor de oplossing van het gerezen geschil via alternatieve geschillenbeslechting, zoals bemiddeling, mits akkoord van de minderjarige. Dat laatste aspect (alternatieve geschillenbeslechting) wordt op heden niet gewaarborgd voor de procedure bij de JO-lijn en de kinderrechtencommissaris.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het wenselijk achten dat dit wettelijk wordt geregeld gezien er in het geval van een conflict een neutrale, onafhankelijke bemiddelaar (zijnde een externe partij) moet worden ingeschakeld, waarvoor de nodige (wettelijke) mechanismen aanwezig moeten zijn (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die geldt t.a.v. de interne procedure in de gemeenschapsinstellingen en de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+, maar ook in de Franse Gemeenschap en Nederland zit (de mogelijkheid tot) bemiddeling in de regelgeving vervat.
- e. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden verzekerd dat de minderjarige die daar nood aan heeft, zoals de ongeletterde of behoeftige minderjarige, bijstand krijgt om zijn klachtrecht te kunnen uitoefenen.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
4. Tot slot moeten er voor elk van de categorieën van gesloten opvang maatregelen worden genomen die de klager-minderjarige vrijwaren van intimidatie, represailles en sancties.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).

3.2 Recht op bijstand

3.2.1 Toetsing

294. De minderjarige in een gemeenschapsinstelling heeft tijdens de procedure voor de jeugdrechter of jeugdrechtbank recht op bijstand van een advocaat.¹⁰³⁵ Deze advocaat zal ook aangesteld blijven tijdens de plaatsing, en bv. problemen oplossen die zich op dat moment voordoen, zodat kan worden

¹⁰³⁴ Voor de procedure bij de kinderrechtencommissaris is wel reeds bepaald dat deze 'de klager informeert omtrent het gevolg dat aan zijn klacht werd gegeven', cf. *supra*.

¹⁰³⁵ Art. 15, § 2 Jeugddelinquentiedecreet.

aangenomen dat ter zake aan het internationale kader is voldaan. Ook de toewijzing indien de minderjarige geen eigen advocaat heeft en de kosteloosheid van de bijstand indien hij niet over voldoende middelen beschikt, worden gegarandeerd d.m.v. het in de Jeugdbeschermingswet voorziene systeem van ambtshalve toewijzing van een advocaat via de stafhouder van de orde van advocaten.¹⁰³⁶ Hetzelfde geldt voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum, die immers ook steeds door de jeugdrechter of jeugdrechtbank wordt geplaatst.

Wat de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ betreft, moet er een onderscheid worden gemaakt tussen een plaatsing door de jeugdrechter of jeugdrechtbank enerzijds, en een buitengerechtelijke plaatsing (via de intersectorale toegangspoort) anderzijds. In het eerste geval, geldt eveneens het hierboven besproken systeem van ambtshalve toewijzing voorzien in de Jeugdbeschermingswet zodat ter zake aan het internationale kader is voldaan.¹⁰³⁷ Indien de plaatsing niet via de jeugdrechter of jeugdrechtbank gebeurt, geldt het hierboven besproken systeem van ambtshalve toewijzing niet, en geldt er ter zake ook geen andere regeling; noch het Decreet Rechtspositie Minderjarige, noch de erkenningsvoorwaarden m.b.t. deze voorzieningen bevatten een recht voor de minderjarige op bijstand van een advocaat, en ook de (ambtshalve) toewijzing ervan en de kosteloosheid worden in hoofde van deze minderjarige niet gegarandeerd.

295. Het internationale kader vereist eveneens dat de minderjarige recht heeft op bijstand van een vertrouwenspersoon met wie overleg in volle vertrouwelijkheid mogelijk is. Dergelijk recht wordt gegarandeerd door artikel 24 van het Decreet Rechtspositie Minderjarige, dat het recht voor de minderjarige bevat om zich in alle contacten en in de uitoefening van zijn rechten opgesomd in het decreet te laten bijstaan door een (vertrouwens)persoon die aan bepaalde voorwaarden voldoet.¹⁰³⁸ Eén van die voorwaarden is dat de betrokken (vertrouwens)persoon op ondubbelzinnige wijze door de minderjarige aangewezen is, wat eveneens conform het internationale kader is.¹⁰³⁹ Er is wel niets bepaald omtrent het informeren van de minderjarige dat bepaalde juridische of ethische regels ertoe kunnen leiden dat de vertrouwenspersoon in bepaalde omstandigheden de vertrouwelijkheid (met de minderjarige) moet doorbreken. Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is ter zake geen regelgevende bepaling voorzien.

3.2.2 Aanbevelingen

296. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat de minderjarige die op buitengerechtelijke wijze (d.i. dus via de intersectorale toegangspoort) in dergelijke voorziening wordt geplaatst¹⁰⁴⁰ recht heeft op bijstand van een advocaat, alsook dat hem een advocaat wordt toegewezen indien hij er geen heeft, en dat de bijstand van een advocaat kosteloos is indien hij niet genoeg middelen heeft om hem te betalen.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we elk van de drie elementen in de regelgeving zouden opnemen (Pw). Het recht op bijstand van een advocaat is dermate fundamenteel dat een opname in de regelgeving o.i. onontbeerlijk is. De modaliteiten

¹⁰³⁶ Art. 54bis Jeugdbeschermingswet.

¹⁰³⁷ Art. 54bis Jeugdbeschermingswet.

¹⁰³⁸ Zie ook: BVR vertrouwenspersoon jeugdhulp.

¹⁰³⁹ Art. 24, § 1, 3° Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁰⁴⁰ Voor de minderjarige die via de jeugdrechter of jeugdrechtbank in dergelijke voorziening wordt geplaatst, zijn deze rechten wel al gegarandeerd, cf. *supra*.

inzake (ambtshalve) toewijzing en kosteloosheid lijken ons ook een regelgevende basis te moeten hebben, omdat dit (de creatie van) een toewijzings- en vergoedingssysteem veronderstelt dat niet op het niveau van de individuele voorziening kan worden georganiseerd maar de medewerking vereist van externe partijen, waaronder o.a. de orde van advocaten.

- Hierbij is erop te wijzen dat het huidige puntensysteem voor kosteloze rechtsbijstand door advocaten al een bepaling bevat die voorziet in de vergoeding van prestaties die door de vertrouwenspersoon (in de zin van artikel 24 van het Decreet Rechtspositie Minderjarige, waaronder de advocaat van de minderjarige kan vallen) worden gepresteerd buiten de klassieke procedure voor de jeugdrechter, en meer bepaald 'in de jeugdhulp, het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg, de jeugdinstelling e.a.'¹⁰⁴¹ Op deze aanzet zou kunnen worden voortgebouwd om ter zake een volwaardig systeem uit te bouwen. Verder kan inspiratie worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.
2. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige, die recht heeft op de bijstand van een vertrouwenspersoon, erover wordt geïnformeerd dat bepaalde juridische of ethische regels ertoe kunnen leiden dat de vertrouwenspersoon in bepaalde omstandigheden de vertrouwelijkheid (met de minderjarige) moet doorbreken. Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum moet een algehele regeling omtrent (de bijstand van) een vertrouwenspersoon worden voorzien.
- De informatie omtrent het doorbreken van de vertrouwelijkheid is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn). Wat het Vlaams detentiecentrum betreft, zouden we wel een regelgevende bepaling opnemen, die de belangrijkste elementen (recht op bijstand en aanwijzing door minderjarige) bevat (Pw).
 - Inspiratie voor de regeling m.b.t. het Vlaams detentiecentrum kan worden gevonden bij de regelingen voor de andere Vlaamse categorieën van gesloten opvang.

¹⁰⁴¹ Punten 7.7, 7.7.1 en 7.7.2 MB kosteloze bijstand.

Hoofdstuk 9

Inspectie voorzieningen

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 9	Inspectie voorzieningen	209
1	Internationaal toetsingskader	210
1.1	Door de overheid	210
1.2	Door een onafhankelijke instantie	210
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	211
2.1	Franse Gemeenschap	211
2.1.1	Door de overheid	211
2.1.2	Door een onafhankelijke instantie	212
2.2	Nederland	212
2.2.1	Door de overheid	212
2.2.2	Door een onafhankelijke instantie	213
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	214
3.1	Door de overheid	214
3.1.1	Toetsing	214
3.1.2	Aanbevelingen	216
3.2	Door een onafhankelijke instantie	216
3.2.1	Toetsing	216
3.2.2	Aanbevelingen	221

1 Internationaal toetsingskader

297. Er moet een tweeledig systeem zijn voor de inspectie van voorzieningen van gesloten opvang, nl. (1) inspecties uitgevoerd door de bevoegde overheid, en (2) inspecties uitgevoerd door een (van de overheid) onafhankelijke instantie.¹⁰⁴²

1.1 Door de overheid

298. De inspecties door de overheid moeten op regelmatige basis gebeuren¹⁰⁴³, en zowel aangekondigde als onaangekondigde bezoeken omvatten. De inspecties moeten erop gericht zijn na te gaan of de voorziening opereert in overeenstemming met de vereisten die voortvloeien uit (de bepalingen van) het nationaal en internationaal recht.¹⁰⁴⁴ Tijdens een inspectie moeten zowel het personeel als de minderjarigen-bewoners worden geobserveerd, en moeten er gesprekken met hen worden gevoerd. In de mate van het mogelijke, moet een inspectie ook een component van training t.a.v. het personeel van de voorziening omvatten.¹⁰⁴⁵

299. Wat private voorzieningen betreft, zijn erkenning en registratie noodzakelijke voorwaarden voor het (kunnen) uitvoeren van inspecties. De erkenning moet daarbij een minimum standaard op het vlak van zorg waarborgen.¹⁰⁴⁶ Het EHRM benadrukt uitdrukkelijk dat de naleving van erkenningsnormen geïnspecteerd moet worden.¹⁰⁴⁷

1.2 Door een onafhankelijke instantie

300. De inspecties door een onafhankelijke instantie moeten op regelmatige basis gebeuren¹⁰⁴⁸, en zowel aangekondigde als onaangekondigde bezoeken omvatten.¹⁰⁴⁹ De inspecties moeten erop gericht zijn na te gaan of de voorziening opereert in overeenstemming met de vereisten die voortvloeien uit (de bepalingen van) het nationaal en internationaal recht¹⁰⁵⁰, en de volgende aspecten (kunnen) omvatten¹⁰⁵¹:

- Het inspecteren van de accommodatie en faciliteiten.

¹⁰⁴² Nelson Mandela rules, § 83; Guidelines Alternative Care of Children, § 128-129; European rules juvenile offenders, § 125.

¹⁰⁴³ Er wordt niet gespecificeerd wat onder 'op regelmatige basis' moet worden verstaan.

¹⁰⁴⁴ European rules juvenile offenders, § 125.

¹⁰⁴⁵ Guidelines Alternative Care of Children, § 128-129.

¹⁰⁴⁶ Rec children living in residential institutions; European rules juvenile offenders, § 115. In de betrokken bronnen wordt niet uitdrukkelijk gesteld dat deze regel enkel geldt voor private voorzieningen, maar het lijkt ons logisch dat de door de overheid opgerichte voorzieningen niet nogmaals door haar moeten worden erkend en geregistreerd.

¹⁰⁴⁷ EHRM 16 juni 2005, Storck v. Duitsland, § 106.

¹⁰⁴⁸ Ook hier wordt niet gespecificeerd wat onder 'op regelmatige basis' moet worden verstaan.

¹⁰⁴⁹ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Nelson Mandela rules, § 84; m.b.t. onafhankelijk toezicht in het algemeen: GC nr. 6 bij het BUPO-verdrag; Nelson Mandela rules, § 83; Vienna guidelines, § 21; Body principles persons under detention, § 29; Havana rules, § 13.

¹⁰⁵⁰ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 132; CPT Standard, imprisonment, § 54.

¹⁰⁵¹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 132; CPT Standard, imprisonment, § 54; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Nelson Mandela rules, § 84; Havana rules, § 72-73; Nelson Mandela, rules, § 56; Guidelines Alternative Care of Children, § 128.

- Het voeren van gesprekken met het personeel en de minderjarigen-bewoners, in volle vertrouwelijkheid.
- Het ontvangen van klachten van de minderjarigen-bewoners, en van hun ouders of wettelijke vertegenwoordigers.¹⁰⁵²
- Het raadplegen van alle informatie m.b.t. de minderjarigen-bewoners, inclusief hun dossiers.
- Bij de inspecties moet bijzondere aandacht worden geschonken aan het gebruik van geweld, dwang, tucht, en andere vormen van restrictieve behandeling.¹⁰⁵³

Iedere inspectie door een onafhankelijke instantie moet worden gevolgd door een schriftelijk rapport t.a.v. de bevoegde overheid. Er moet worden overwogen om dit rapport publiekelijk beschikbaar te maken, m.u.v. de persoonsgegevens tenzij daarvoor expliciet toestemming werd gegeven.¹⁰⁵⁴ De bevoegde overheid moet binnen een redelijke termijn aangeven of zij de in het schriftelijk rapport geformuleerde aanbevelingen zal implementeren.¹⁰⁵⁵ Indien er aanwijzingen zijn dat wettelijke bepalingen, m.b.t. de rechten van de minderjarigen-bewoners of de werking van de voorziening in kwestie worden geschonden, moet dit aan de bevoegde overheid worden gesignaleerd met het oog op onderzoek en desgevallend vervolging van de betrokken personen.¹⁰⁵⁶

De inspecteurs moeten gekwalificeerd zijn om hun opdrachten uit te voeren, alsook over de nodige ervaring beschikken.¹⁰⁵⁷ Er moeten beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg¹⁰⁵⁸ deel uitmaken van het team van inspecteurs¹⁰⁵⁹, en er moet rekening worden gehouden met een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen.¹⁰⁶⁰

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Door de overheid

301. De bevoegde overheid gaat, voor de overheidsinstellingen en het *centre communautaire*, na of de toepasselijke regelgeving¹⁰⁶¹ in acht wordt genomen, inzonderheid door een regelmatige aanwezigheid op het terrein.¹⁰⁶²

¹⁰⁵² Zie over het klachtrecht meer uitgebreid hoofdstuk 8.

¹⁰⁵³ European rules juvenile offenders, § 126.2.

¹⁰⁵⁴ European rules juvenile offenders, § 126.1.

¹⁰⁵⁵ Nelson Mandela rules, § 85; Havana rules, § 74.

¹⁰⁵⁶ Havana rules, § 74.

¹⁰⁵⁷ Body principles persons under detention, § 29; Nelson Mandela rules, § 84.

¹⁰⁵⁸ In de internationale bronnen wordt niet gespecificeerd wat onder 'beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg' moet worden verstaan (zoals bv. arts, psycholoog...).

¹⁰⁵⁹ Havana rules, § 73; Nelson Mandela rules, § 84.

¹⁰⁶⁰ Nelson Mandela rules, § 84; Bangkok rules, § 25.

¹⁰⁶¹ Bedoeld wordt het Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming en de regelgeving ter uitvoering ervan.

¹⁰⁶² Art. 72 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming; art. 120 Decreet *centre communautaire*. De bevoegde overheid is de 'Direction de la coordination et de l'inspection des IPPJ et des EMA', onderdeel van de 'Administration générale de l'Aide à la jeunesse'.

2.1.2 Door een onafhankelijke instantie

302. Bij de overheidsinstellingen en het *centre communautaire* is een commissie van toezicht werkzaam, die o.a. als opdracht heeft een onafhankelijk toezicht te houden op de voorwaarden van de vrijheidsbeneming van de minderjarigen die er verblijven en op de waarborging van hun rechten, en ter zake (ambtshalve of op verzoek) adviezen of aanbevelingen formuleren.¹⁰⁶³ De adviezen en aanbevelingen en het jaarverslag van de commissie van toezicht worden op de website van de overheid bekendgemaakt.¹⁰⁶⁴ Met het oog op de uitoefening van dat onafhankelijk toezicht, maakt iedere overheidsinstelling en het *centre communautaire* minstens één keer per maand het voorwerp uit van een niet-aangekondigd bezoek van een lid van de commissie van toezicht.¹⁰⁶⁵ Voor zover dit voor de uitoefening van de opdrachten noodzakelijk is, hebben de leden van de commissie van toezicht vrije toegang tot de overheidsinstellingen en het *centre communautaire*, en hebben zij het recht om ter plaatse alle op de overheidsinstelling of het *centre communautaire* betrekking hebbende boeken en documenten in te zien, m.i.v. alle stukken die individuele gegevens van de minderjarigen bevatten. De leden van de commissie van toezicht hebben het recht zonder controle briefwisseling te voeren met de minderjarigen en zonder toezicht met hen in contact te treden.¹⁰⁶⁶ De leden van de commissie van toezicht worden aangewezen door het parlement, en worden gekozen op basis van hun kennis of ervaring inzake vrijheidsbeneming of jeugdbescherming en van de waarborgen inzake onafhankelijkheid die ze bieden. De commissie van toezicht bevat onder haar leden minstens een magistraat, een advocaat, een arts, en psycholoog en een criminoloog. De commissie van toezicht kan niet meer dan twee derde leden van hetzelfde geslacht tellen.¹⁰⁶⁷

2.2 Nederland

2.2.1 Door de overheid

303. De Inspectie gezondheidszorg en jeugd¹⁰⁶⁸ heeft tot taak het onderzoeken van de kwaliteit in algemene zin van o.a. de gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen.¹⁰⁶⁹ T.a.v. de ambtenaren van de inspecties zijn sommige bepalingen uit de Algemene wet bestuursrecht van toepassing, die o.a. betrekking hebben op het dragen van een legitimatiebewijs, de bevoegdheid om plaatsen te betreden (zo nodig 'met behulp van de sterke arm'), de bevoegdheid om inlichtingen te vorderen, enz.¹⁰⁷⁰ In geval van een negatieve uitkomst van een inspectie, is een herinspectie van de betrokken accommodatie mogelijk.¹⁰⁷¹ De inspecteurs brengen van hun bevindingen verslag uit aan de gesloten accommodatie en kunnen daarbij voorstellen doen tot

¹⁰⁶³ Art. 73-74 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming; art. 121-122 Decreet *centre communautaire*.

¹⁰⁶⁴ Art. 74, laatste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming; art. 122, laatste lid Decreet *centre communautaire*.

¹⁰⁶⁵ Art. 75 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming; art. 123 Decreet *centre communautaire*.

¹⁰⁶⁶ Art. 76 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming; art. 124 Decreet *centre communautaire*.

¹⁰⁶⁷ Art. 77 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming; art. 125 Decreet *centre communautaire*.

¹⁰⁶⁸ Wat betreft de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen, is een andere inspectie bevoegd; zie art. 9.1, tweede lid Jeugdwet.

¹⁰⁶⁹ Art. 9.1, eerste lid Jeugdwet.

¹⁰⁷⁰ Art. 9.1, derde lid Jeugdwet *jo.* art. 5.12, 5.13, 5.15, 5.16, 5.17 en 5.20 Algemene wet bestuursrecht.

¹⁰⁷¹ Art. 9.9 Jeugdwet.

verbetering van de kwaliteit.¹⁰⁷² De Inspectie gezondheidszorg en jeugd publiceert jaarlijks een verslag van haar werkzaamheden. In het verslag doet zij de voorstellen die zij in het belang van de jeugdhulp nodig acht.¹⁰⁷³ In de Jeugdwet is ook een regeling opgenomen omtrent het openbaar maken door de inspectie van informatie inzake het uitgevoerde toezicht.¹⁰⁷⁴ Het gaat o.a. om informatie die betrekking heeft op de uitkomsten van controle en onderzoek en de daaraan ten grondslag liggende gegevens, waarschuwingen, besluiten tot het opleggen van een bestuur sanctie, enz.¹⁰⁷⁵

Verder houden daartoe ministerieel aangewezen ambtenaren specifiek toezicht op de naleving van de Jeugdwet en de regelgeving ter uitvoering ervan.¹⁰⁷⁶ Deze ambtenaren hebben bijzondere bevoegdheden, waaronder (onder bepaalde voorwaarden) de bevoegdheid tot het betreden van de woning van een jeugdhulpaanbieder (zoals een gesloten accommodatie) en de inzage van dossiers.¹⁰⁷⁷ De betrokken ambtenaren kunnen de niet-naleving van de vermelde regelgeving ook 'buiten behandeling' laten, tenzij de vastgestelde situatie een ernstige bedreiging vormt voor de veiligheid van minderjarigen of ouders, de verlening van jeugdhulp of de uitvoering van een kindbeschermingsmaatregel of van jeugdreclassering, of tenzij het belang van verantwoorde hulp hieraan redelijkerwijs in de weg staat.¹⁰⁷⁸ Dezelfde rapportageverplichtingen als bij de Inspectie gezondheidszorg en jeugd (uitbrengen verslag van bevindingen aan gesloten accommodatie en jaarlijkse publicatie verslag werkzaamheden) zijn van toepassing.¹⁰⁷⁹

Op het verblijf van personen t.a.v. wie de tenuitvoerlegging van een vrijheidsbenemende straf of maatregelen plaatsvindt in een justitiële jeugdinrichting, wordt toezicht gehouden door ministerieel aangewezen ambtenaren. Aan deze ambtenaren worden daartoe alle ter zake dienende inlichtingen verstrekt en zij hebben te allen tijde toegang tot een zodanige inrichting. Zij zijn, onder bepaalde voorwaarden, bevoegd de stukken m.b.t. de in de inrichting verblijvende minderjarigen in te zien.¹⁰⁸⁰

2.2.2 Door een onafhankelijke instantie

304. Voor de gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen wordt, inzake onafhankelijk toezicht, enkel vermeld dat aan de leden van het Subcomité ter preventie van foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing¹⁰⁸¹ en het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing¹⁰⁸² dezelfde bevoegdheden toekomen als die waarover de ambtenaren beschikken die

¹⁰⁷² Art. 9.1, zesde lid Jeugdwet.

¹⁰⁷³ Art. 9.1, zevende lid Jeugdwet.

¹⁰⁷⁴ Art. 9.7, eerste lid Jeugdwet.

¹⁰⁷⁵ Art. 9.7, derde lid Jeugdwet.

¹⁰⁷⁶ Art. 9.2, eerste lid Jeugdwet.

¹⁰⁷⁷ Art. 9.2, tweede en derde lid Jeugdwet.

¹⁰⁷⁸ Art. 9.2, vierde lid Jeugdwet.

¹⁰⁷⁹ Art. 9.2, zevende lid Jeugdwet.

¹⁰⁸⁰ Art. 7.a Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁰⁸¹ Zoals bedoeld in het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing.

¹⁰⁸² Zoals bedoeld in het Europees Verdrag ter voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

toezicht houden op de naleving van de Jeugdwet en de regelgeving ter uitvoering ervan (zie vorig randnr.).¹⁰⁸³

Voor de justitiële jeugdinrichtingen is bepaald dat bij elke inrichting (of afdeling ervan) een commissie van toezicht wordt ingesteld. De commissie heeft o.a. tot taak toezicht te houden op de wijze van tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming in de inrichting en kennis te nemen van door de minderjarigen, ouders of voogd, stiefouder of pleegouders naar voren gebrachte grieven. De commissie van toezicht stelt zich door persoonlijk contact met de jeugdigen regelmatig op de hoogte van onder hen levende wensen en gevoelens. De leden van de commissie van toezicht hebben ten behoeve van de uitoefening van hun taak te allen tijde toegang tot alle plaatsen in de inrichting. Zij ontvangen bovendien alle gewenste inlichtingen en kunnen alle (relevante) stukken inzien, voor zover dit redelijkerwijs nodig is voor de uitoefening van hun taak; zij kunnen ook de dossiers van de minderjarigen inkijken, tenzij de betrokken minderjarige daartegen bezwaar formuleert. De directeur van de inrichting is ertoe gehouden alle voor de uitoefening van de taak van de commissie belangrijke feiten en omstandigheden ter kennis van de commissie te brengen.¹⁰⁸⁴ Bij toerbeurt treedt één van haar leden op als maandcommissaris.¹⁰⁸⁵ De maandcommissaris houdt ten minste tweemaal per maand in de inrichting spreekuur. Dit spreekuur wordt tijdig bekendgemaakt en kan worden bezocht door elke minderjarige die de wens daartoe te kennen geeft.¹⁰⁸⁶ De commissie van toezicht brengt jaarlijks verslag uit aan de minister en het parlement, en in sommige gevallen aan de overheid, over haar werkzaamheden in het voorgaande jaar. Een afschrift van het jaarverslag wordt aan de Inspectie gezondheidszorg en jeugd gezonden.¹⁰⁸⁷ De commissie van toezicht is zo breed mogelijk samengesteld en bevat in elk geval een rechter, een advocaat, een deskundige op het gebied van de gedragswetenschappen, een deskundige op het gebied van de pedagogische hulpverlening, en in sommige gevallen een psychiater.^{1088, 1089}

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Door de overheid

3.1.1 Toetsing

305. Het Toezichtdecreet¹⁰⁹⁰ voorziet dat de inspecteurs van Zorginspectie¹⁰⁹¹ toezicht houden op de naleving van de regelgeving (incl. geformaliseerde afspraken) in het kader van het gezondheidsbeleid

¹⁰⁸³ Art. 9.2, achtste lid Jeugdwet.

¹⁰⁸⁴ Art. 18 Reglement justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁰⁸⁵ Art. 7 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁰⁸⁶ Art. 20 Reglement justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁰⁸⁷ Art. 22 Reglement justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁰⁸⁸ M.n. indien de commissie toezicht houdt op een afdeling waar geneeskundige behandeling als bedoeld in de artikelen 51a tot en met 51e van de Beginselenwet wordt verricht.

¹⁰⁸⁹ Art. 14 Reglement justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁰⁹⁰ Toezichtsdecreet.

¹⁰⁹¹ Zorginspectie bestaat uit 2 afdelingen binnen het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin: - een afdeling Zorginspectie Gehandicaptenzorg en Kinderopvang; - een afdeling Zorginspectie Welzijn, Gezondheid en Financieel. In de beide afdelingen samen werken ongeveer 90 mensen, waaronder een 70-tal inspecteurs; zie: <https://www.departementwvg.be/zorginspectie-wie-zijn-we>.

en het welzijns- en gezinsbeleid.¹⁰⁹² Onder ‘het gezondheidsbeleid en het welzijns- en gezinsbeleid’ wordt verstaan het geheel van de aangelegenheden inzake bijstand aan personen en de gezinsbijslagen waarvoor de Vlaamse Gemeenschap bevoegd is¹⁰⁹³; daaronder vallen dus alle voorzieningen voor gesloten opvang die in dit onderzoek besproken worden, te weten de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+. Er wordt bij ‘de regelgeving (in het kader van het gezondheidsbeleid en het welzijns- en gezinsbeleid)’ geen onderscheid gemaakt tussen internationale en nationale regelgeving, zodat o.i. kan worden aangenomen dat het door Zorginspectie uitgeoefende toezicht op beide betrekking heeft.¹⁰⁹⁴ De inspecteurs van Zorginspectie beschikken over bepaalde bijzondere bevoegdheden om de hiervoor vermelde opdracht tot een goed einde te brengen, waaronder het recht op toegang tot de voorzieningen, het recht om informatie te vragen aan iedere persoon van wie ze dat nodig achten, het recht op identiteitsopname, het recht om inzage te krijgen in en kopieën te nemen van documenten en informatiedragers, het recht op onderzoek van zaken, het recht om vaststellingen te doen met audiovisuele middelen en met staalnames, het recht om zich te laten bijstaan door deskundigen, en het recht om zich, in uitzonderlijke omstandigheden of wanneer de eigen veiligheid in het gedrang is, te laten bijstaan door de lokale en federale politie.¹⁰⁹⁵ Aan de internationale vereiste dat tijdens een inspectie het personeel en de minderjarigen-bewoners moeten worden geobserveerd en er gesprekken met hen moeten worden gevoerd, lijkt dus te zijn voldaan (observatie: recht op toegang, recht op identiteitsopname, recht op onderzoek van zaken, recht om vaststellingen te doen; gesprekken: recht om informatie te vragen aan iedere persoon van wie ze dat nodig achten). Er is evenwel niets bepaald over dat de inspectie een component van training t.a.v. het personeel van de voorziening zou omvatten, zoals internationaal wordt vereist.¹⁰⁹⁶ Evenmin is bepaald dat de inspecties op regelmatige basis gebeuren en zowel aangekondigde als onaangekondigde bezoeken omvatten.

306. Naast de inspecties, moet iedere rechtspersoon die zich voorneemt minderjarigen op te nemen of te begeleiden in het kader van het Decreet Integrale Jeugdhulp, al dan niet binnen een beveiligend verblijf, daarvoor door de Vlaamse regering worden erkend. De Vlaamse regering stelt de ter zake geldende erkenningsvoorwaarden vast, die betrekking kunnen hebben op de personele en materiële infrastructuur, het opleidingsniveau en aanvullende vorming van het personeel, de verzorging, het onderwijs en de beroepsopleiding van de minderjarigen en de opvoedingsregeling die voor hen geldt, het pedagogische concept en programma, en de door de Vlaamse regering voor de voorzieningen

¹⁰⁹² Art. 3, eerste lid Toezichtdecreet; zie voor de voorzieningen beveiligend verblijf en GES+ ook art. 67 BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹⁰⁹³ Art. 2, 12° Toezichtdecreet *jo.* art. 5, § 1, II en IV BWHI; m.u.v. het beleid op het vlak van het onthaal en de integratie van inwijkelingen.

¹⁰⁹⁴ Het betreft wel enkel dwingende wettelijke bepalingen, en dus bv. niet VN-aanbevelingen (die ‘slechts’ *soft law* uitmaken). Dit blijkt ook uit art. 3, § 2, 1° van het BVR beleidsdomein WVG, waar de taak van Zorginspectie als volgt omschreven wordt: *“het controleren, toetsen, checken, vaststellen van het concrete functioneren van de doelgroep, vermeld in artikel 2, § 2, tweede lid, met het oog op het evalueren van de conformiteit ten overstaan van de normen, zoals vervat in formele referentieteksten, in het kader van een vergunnings-, attesterings- of erkenningsprocedure, in het kader van zijn autonome voortgangscontroleopdracht of op verzoek van een afdeling van het departement of van een agentschap van het beleidsdomein Welzijn, Volksgezondheid en Gezin of in het kader van klachten over de dienstverlening van de door het departement geïnspecteerde voorzieningen”* (eigen onderlijning).

¹⁰⁹⁵ Art. 7 t.e.m. 12 Toezichtdecreet.

¹⁰⁹⁶ Hierbij is wel op te merken dat Zorginspectie, via de controle op de naleving van de erkenningsnormen, toeziet op de professionalisering van het personeel door intensieve coaching, vorming en permanente ondersteuning. Dit is evenwel nog niet hetzelfde als zelf een component van training aanbieden, als onderdeel van de inspectie, en bovendien is dit in de erkenningsnormen enkel voorzien voor de voorzieningen beveiligend verblijf.

bepaalde programmatie. Er is ook voorzien in een procedure tot intrekking van de erkenning, wanneer de erkenningsvoorwaarden niet worden nageleefd.¹⁰⁹⁷ Dit is dus conform het internationale kader, dat voor alle private voorzieningen voor gesloten opvang een erkenning (en registratie) vereist op basis van een regelgeving die een minimum standaard op het vlak van zorg verzekert.

3.1.2 Aanbevelingen

307. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet worden ervoor worden gezorgd dat de inspecties door Zorginspectie op regelmatige basis gebeuren en zowel aangekondigde als onaangekondigde bezoeken omvatten. Tevens moeten de inspecties een component van training t.a.v. het personeel omvatten.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we zeker de trainingscomponent t.a.v. het personeel in de regelgeving zouden opnemen gezien dat tot de bevoegdheden van Zorginspectie behoort die op heden geregeld worden in het Toezichtdecreet en dus zullen moeten worden uitgebreid (Pw). Ook wat de regelmatige basis van de inspecties betreft en het aangekondigd en onaangekondigd karakter ervan zouden we overwegen dit in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - We hebben geen bepalingen gevonden die als inspiratie kunnen dienen voor de trainingscomponent t.a.v. het personeel. Voor de inspecties op regelmatige basis, en aangekondigd en onaangekondigd, kan worden gekeken naar de regeling die in de Franse Gemeenschap geldt voor de inspecties van de overheidsinstellingen en het *centre communautaire* door een onafhankelijke instantie (cf. minstens één keer per maand onaangekondigd bezoek; wel moeten de aangekondigde bezoeken hierbij nog worden vermeld). Zie ook de regelgeving die ter zake in Vlaanderen geldt voor het bezoek door de maandcommissaris.

3.2 Door een onafhankelijke instantie

3.2.1 Toetsing

308. In de internationale bronnen wordt niet gespecificeerd wat precies onder ‘onafhankelijke instantie’ moet worden verstaan. Het CPT spreekt over een ‘independent body’ en geeft daarbij de volgende voorbeelden: ‘*a visiting committee, a judge, the children’s Ombudsman or the National Preventive Mechanism (OPCAT)*’.¹⁰⁹⁸ Andere bronnen, zoals de *UN Nelson Mandela Rules* en het *Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment* hebben het over ‘*a body independent of the prison administration*’ resp. ‘*a competent authority distinct from the authority directly in charge of the administration of the place of detention or imprisonment*’.¹⁰⁹⁹ De vraag rijst of Zorginspectie – die een onderdeel vormt van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van de Vlaamse overheid – aan deze definities beantwoordt. O.i. kan gesteld worden dat dit inderdaad het geval is. In de regelgeving is een uitdrukkelijke functiescheiding ingeschreven tussen de

¹⁰⁹⁷ Kwaliteitsdecreet *jo.* art. 78/1 tot 78/5 Decreet Integrale Jeugdhulp *jo.* BVR voorzieningen jeugdhulp. In art. 78/1 van het Decreet Integrale Jeugdhulp wordt de term ‘beveiligd verblijf’ i.p.v. ‘beveiligend verblijf’ gebruikt; we gaan ervan uit dat hiermee ‘beveiligend verblijf’ wordt bedoeld.

¹⁰⁹⁸ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 132; CPT Standard, imprisonment, § 54.

¹⁰⁹⁹ Nelson Mandela rules, § 83; Body principles persons under detention, § 29.

agentschappen van het beleidsdomein, waaronder het Agentschap Opgroeien¹¹⁰⁰, enerzijds, en Zorginspectie anderzijds.¹¹⁰¹ Het Departement (waarvan Zorginspectie deel uitmaakt) is dus hiërarchisch niet ‘de baas’ van het Agentschap Opgroeien, of omgekeerd, en in die zin onafhankelijk. Wel is dezelfde minister verantwoordelijk, en vallen beide entiteiten onder hetzelfde beleidsdomein van de Vlaamse overheid als uitvoerende macht (nl. Welzijn, Volksgezondheid en Gezin). In een zeer strenge interpretatie van de internationale bronnen, waarbij het vallen onder de bevoegdheid van éénzelfde minister en/of het allebei behoren tot (hetzelfde beleidsdomein van) de uitvoerende macht de voorgeschreven onafhankelijkheid in de weg zou staan, zouden de door Zorginspectie uitgevoerde inspecties niet aan het internationale kader op het vlak van ‘inspectie door een onafhankelijke instantie’ voldoen. In een nóg striktere interpretatie zou men zelfs kunnen zeggen dat het begrip ‘overheid’ óók de organen die werden ingesteld door de wetgevende macht omvat, zoals *in casu* het kinderrechtencommissariaat en de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties, zodat ook deze organen dus niet onafhankelijk zijn en er een puur ‘privaat’ toezicht op de voorzieningen voor gesloten opvang moet worden georganiseerd. Voor een dergelijke strikte lezing van de internationale bronnen is er o.i. evenwel geen (duidelijke) aanwijzing. M.a.w., Zorginspectie lijkt – voor elk van de categorieën van gesloten opvang – te voldoen aan de vereisten van onafhankelijk toezicht, en het kinderrechtencommissariaat en de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties – voor de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf – al helemaal.

Het voorgaande neemt niet weg dat het een valabele beleids optie kan zijn om het toepassingsgebied van het kinderrechtencommissariaat en de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties uit te breiden tot de GES+. O.i. kan immers beargumenteerd worden dat ook deze voorzieningen onder het begrip ‘voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren’ vallen.

309. Wat de inspectie door Zorginspectie betreft, kan hoofdzakelijk worden verwezen naar wat hierover hoger, bij inspecties door de overheid, werd gezegd. Qua conformiteit met het internationale kader op het vlak van inspecties door een onafhankelijke instantie, geldt het volgende:

- Er is niet bepaald dat de inspecties op regelmatige basis gebeuren en zowel aangekondigde als onaangekondigde bezoeken omvatten.
- De inspecties zijn erop gericht zijn na te gaan of de voorziening opereert in overeenstemming met de vereisten die voortvloeien uit (de bepalingen van) het nationaal en internationaal recht.
- De inspecties kunnen de volgende aspecten omvatten: het inspecteren van de accommodatie en faciliteiten; het voeren van gesprekken met het personeel en de minderjarigen-bewoners, in volle vertrouwelijkheid; het ontvangen van klachten in het algemeen van de minderjarigen-bewoners, en van hun ouders of wettelijke vertegenwoordigers¹¹⁰²; het raadplegen van alle informatie m.b.t. de minderjarigen-bewoners, inclusief hun dossiers (cf. het recht om inzage te krijgen in en kopieën te nemen van documenten en informatiedragers); in de regelgeving is niet uitdrukkelijk bepaald dat er bij de inspecties bijzondere aandacht wordt geschonken aan het gebruik van geweld, dwang, tucht, en andere vormen van restrictieve behandeling.
- Het verloop van de inspecties is als volgt: de inspecteurs stellen een verslag op van hun vaststellingen; dit verslag wordt overgemaakt aan de actor in de zorg, de zorggebruiker (als die het voorwerp van het toezicht uitmaakt), en aan de klachtindiener (als de vaststellingen naar

¹¹⁰⁰ D.i. het Agentschap waaronder de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum vallen, en dat verantwoordelijk is voor de erkenning en subsidiëring van de private voorzieningen.

¹¹⁰¹ Art. 3, § 2, laatste lid BVR beleidsdomein WVG.

¹¹⁰² Art. 3, § 2, 1° en art. 5 BVR beleidsdomein WVG jo. art. 6 Toezichtsdecreet.

aanleiding van een klacht werden gedaan), die de mogelijkheid krijgen om op het verslag te reageren waarna er desgevallend aanpassingen aan het verslag gebeuren; de voormelde personen ontvangen ook het definitieve schriftelijke verslag; de gegevens kunnen onder bepaalde voorwaarden eveneens worden verstrekt aan 'de Vlaamse Regering, openbare instellingen, meewerkende instellingen en voorzieningen, aan andere inspectiediensten en aan alle ambtenaren die belast zijn met het toezicht op andere regelgeving'¹¹⁰³; als dat vereist is om de veiligheid of de gezondheid van de zorggebruiker te vrijwaren, kan de Vlaamse Regering concrete beschermende maatregelen opleggen aan de actor in de zorg (zoals bv. sluiting van de voorziening); in geval van niet-naleving van de opgelegde maatregelen stelt de Vlaamse Regering een proces-verbaal van vaststelling op en bezorgt ze dat aan het Openbaar Ministerie.¹¹⁰⁴ Dit is dus conform het internationaal kader, m.u.v. de vereiste dat de bevoegde overheid binnen een redelijke termijn moet aangeven of zij de in het schriftelijk rapport geformuleerde aanbevelingen zal implementeren, waarover niets bepaald is.

- Wat tot slot de vereisten t.a.v. de inspecteurs van Zorginspectie betreft, is in de specifieke regelgeving omtrent Zorginspectie niets uitdrukkelijk bepaald. Dat de inspecteurs gekwalificeerd moeten zijn om hun opdrachten uit te voeren en over de nodige ervaring moeten beschikken, blijkt uit de algemene regelgeving die geldt voor het personeel van de Vlaamse overheid.¹¹⁰⁵ Er is evenwel niet voorzien dat er beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg deel uitmaken van het team van inspecteurs en dat er rekening wordt gehouden met een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen.

310. Bij het kinderrechtencommissariaat is een Commissie van toezicht voor jeugdinstanties actief m.b.t. 'voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren'¹¹⁰⁶; worden als 'voorziening voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren' gekwalificeerd: de gemeenschapsinstellingen, het Vlaams detentiecentrum, en (sinds juli 2020) de voorzieningen beveiligend verblijf.¹¹⁰⁷ De GES+ vallen hier evenwel niet onder (*supra*). De Commissie van toezicht voor jeugdinstanties heeft o.a. als opdracht toezien op de bejegening in ruime zin van kinderen en jongeren in voorzieningen voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren waaronder de eerbiediging van de rechten zoals bedoeld in onder meer het Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Decreet Rechtspositie Minderjarige, daarover rapporteren, aanbevelingen formuleren en ter zake jaarlijks verslag uitbrengen aan het Vlaams Parlement.¹¹⁰⁸ Dat is dus conform het internationale kader, dat vereist dat de inspecties erop gericht moeten zijn na te gaan of de voorziening opereert in overeenstemming met de vereisten die voortvloeien uit (de bepalingen van) het nationaal en internationaal recht. Het toezicht wordt ter plaatse uitgeoefend door de maandcommissaris, die de betrokken voorziening minstens maandelijks onaangekondigd bezoekt.¹¹⁰⁹ Dat betekent dus dat aan de volgende vereisten van het internationale kader is voldaan: de inspecties/bezoeken moeten op regelmatige basis gebeuren en onaangekondigde bezoeken omvatten; er wordt evenwel niets (uitdrukkelijk) vermeld over de (internationaal vereiste) aangekondigde bezoeken van (*in casu*) de

¹¹⁰³ De verslagen van door Zorginspectie uitgevoerde inspecties worden bovendien ook gepubliceerd op de website van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

¹¹⁰⁴ Art. 13 t.e.m. 16 BVR beleidsdomein WVG.

¹¹⁰⁵ Art. III.2 Vlaams Personeelsstatuut.

¹¹⁰⁶ Art. 16 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹⁰⁷ Art. 2, 6° Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹⁰⁸ Art. 17, § 1 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹⁰⁹ Art. 17, § 2 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

maandcommissaris. Wat betreft de aspecten die de inspecties volgens het internationale kader moeten (kunnen) omvatten, kan het volgende worden gezegd:

- Uit het decreet van 15 juli 1997 blijkt dat de maandcommissaris de accommodatie en faciliteiten van de voorziening kan inspecteren; hij heeft immers het recht om bij dag en bij nacht, zonder voorafgaande waarschuwing, elke plaats in de betrokken voorziening vrij te betreden.¹¹¹⁰
- Uit hetzelfde decreet blijkt dat de maandcommissaris gesprekken kan voeren met het personeel en de minderjarigen-bewoners, in volle vertrouwelijkheid; er wordt immers bepaald dat hij 'vlot aanspreekbaar' moet zijn en 'de dialoog moet zoeken met onder andere de kinderen en jongeren in de voorziening'; hij moet ook voor de duur van zijn aanwezigheid over 'een geschikte neutrale ruimte' in de voorziening beschikken, en heeft het recht zonder controle briefwisseling te voeren met de minderjarigen-bewoners.¹¹¹¹
- De maandcommissaris is bevoegd om kennis te nemen van 'grievens over de bejegening van een of meer kinderen of jongeren' in de betrokken voorziening¹¹¹²; er geldt daarbij geen beperking m.b.t. de persoon van wie de grief/klacht uitgaat, waardoor kan worden aangenomen dat de minderjarigen-bewoners, maar ook hun ouders of wettelijke vertegenwoordigers een klacht bij de maandcommissaris kunnen indienen, wat overeenstemt met wat internationaal wordt gevraagd.
- De maandcommissaris kan alle informatie m.b.t. de minderjarigen-bewoners, inclusief hun dossiers raadplegen; dit volgt wederom uit het decreet van 15 juli 1997, dat bepaalt dat de verantwoordelijken en de personeelsleden van de betrokken voorziening ertoe gehouden zijn aan de maandcommissaris 'alle op de voorziening voor vrijheidsbenemende opvang van kinderen en jongeren betrekking hebbende documenten en informatiedragers te laten inzien'.¹¹¹³
- In de regelgeving is niet uitdrukkelijk bepaald dat er bij de inspecties bijzondere aandacht wordt geschonken aan het gebruik van geweld, dwang, tucht, en andere vormen van restrictieve behandeling.

Wat betreft de procedurele aspecten kan het volgende worden gezegd:

- Er is niet uitdrukkelijk bepaald dat iedere inspectie gevolgd wordt door een schriftelijk rapport t.a.v. de bevoegde overheid, maar wel dat de maandcommissaris maandelijks verslag uitbrengt bij de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties over o.a. het door hem uitgevoerde toezicht.¹¹¹⁴ Aangezien het toezicht door de maandcommissaris 'minstens maandelijks' gebeurt (cf. *supra*), kan o.i. worden aangenomen dat dit in de geest is van en dus conform is met het internationale kader. Verder vindt er ook een jaarlijkse verslaggeving aan het Vlaams Parlement plaats, die minstens een synthese van de rapporten van de maandcommissarissen

¹¹¹⁰ Art. 20 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹¹¹ Art. 19 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹¹² Art. 17, § 1, 2° Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht; zie ter zake ook hoofdstuk 8 m.b.t. het klachtrecht.

¹¹¹³ Art. 21 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht; er geldt wel een specifieke regeling m.b.t. gezondheidsgegevens, waarbij ter zake aan de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties een principiële machtiging moet worden verleend. Ook geldt dit recht slechts voor zover de maandcommissaris dit noodzakelijk acht in het kader van zijn opdrachten en behoudens wettelijk bepaalde uitzonderingen.

¹¹¹⁴ Art. 17, § 6 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

bevat alsook de door de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties en maandcommissarissen geformuleerde aanbevelingen.¹¹¹⁵

- Er is niet uitdrukkelijk bepaald dat de rapporten van de maandcommissaris openbaar worden gemaakt voor het brede publiek; ze worden echter, na validatie door de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties, bezorgd aan: de betrokken (geïnspecteerde) voorziening, het kinderrechtencommissariaat, Zorginspectie (van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, cf. *supra*), en de erkende cliëntenorganisaties¹¹¹⁶. De maandcommissaris zorgt daarnaast voor een actieve terugkoppeling van de rapporten naar de betrokken kinderen en jongeren in de voorziening in kwestie.¹¹¹⁷ O.i. sluit dit dus aan bij wat internationaal wordt vereist. Bovendien is de (jaarlijkse) verslaggeving aan het Vlaams Parlement online (en dus door het brede publiek) te consulteren.¹¹¹⁸ De Algemene Verordening Gegevensbescherming zorgt ervoor dat de persoonsgegevens niet publiek mogen worden gemaakt tenzij daarvoor toestemming werd gegeven.¹¹¹⁹
- Het decreet van 15 juli 1997 bepaalt dat de maandcommissaris nagaat of, in welke mate en hoe een betrokken (geïnspecteerde) voorziening gevolg geeft aan de aanbevelingen die tot haar gericht zijn; dit dient de maandcommissaris weer te geven in zijn maandelijks verslag.¹¹²⁰ Dit sluit o.i. aan bij de internationale vereiste dat de bevoegde overheid binnen een redelijke termijn moet aangeven of zij de geformuleerde aanbevelingen zal implementeren.
- Tot slot blijkt uit het gehele takenpakket van de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties en de maandcommissarissen, met een toezichtfunctie gekoppeld aan de mogelijkheid om kennis te nemen van grieven, te bemiddelen of personen toe te leiden naar het kinderrechtencommissariaat, dat als er aanwijzingen zijn voor schendingen van wettelijke bepalingen hij de bevoegde overheid zal signaleren met het oog op onderzoek en desgevallend vervolging van de betrokken personen.

Tot slot gelden er verschillende vereisten t.a.v. de (kandidaat-)maandcommissarissen, waaronder (i) voeling hebben met de leefwereld van kinderen en jongeren en mensenrechten, en (ii) informele of formele ervaring kunnen aantonen waaruit communicatieve vaardigheden, inzonderheid naar en voor kinderen en jongeren, waaronder luisterbereidheid en het helder formuleren van problemen en een oplossingsgericht vermogen blijken.¹¹²¹ De internationale vereiste dat de inspecteurs gekwalificeerd moeten zijn en moeten beschikken over de nodige ervaring om hun opdracht uit te voeren, wordt dus verzekerd. Ook vereist de regelgeving dat ten hoogste twee derde van de maandcommissarissen van hetzelfde geslacht mag zijn¹¹²², wat maakt dat er conform het internationale kader rekening wordt gehouden met een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen. Er is evenwel niet bepaald dat beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg deel (moeten) uitmaken van het team van inspecteurs (*in casu* de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties).

¹¹¹⁵ Art. 17, § 8 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹¹⁶ Decreet cliëntenorganisaties. Het betreft organisaties zoals Cachet vzw.

¹¹¹⁷ Art. 17, § 6 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹¹⁸ Zie: <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/commissie-van-toezicht>.

¹¹¹⁹ Art. 6 Algemene Verordening Gegevensbescherming; er is een specifieke regeling voor het geven van toestemming tot verwerking door minderjarigen; zie art. 8 Algemene Verordening Gegevensbescherming.

¹¹²⁰ Art. 17, § 7 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹²¹ Art. 22, § 1 Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

¹¹²² Art. 22, § 1, laatste lid Decreet Kinderrechtencommissariaat en Commissie van toezicht.

3.2.2 Aanbevelingen

311. Wat de inspecties door Zorginspectie betreft, moeten de volgende punten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de inspecties door Zorginspectie op regelmatige basis gebeuren en zowel aangekondigde als onaangekondigde bezoeken omvatten.
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we zouden overwegen dit in de regelgeving op te nemen (Pw).
 - Voor de inspecties op regelmatige basis, en aangekondigd en onaangekondigd, kan worden gekeken naar de regeling die in de Franse Gemeenschap geldt voor de inspecties van de overheidsinstellingen en het *centre communautaire* door een onafhankelijke instantie (cf. minstens één keer per maand onaangekondigd bezoek; wel moeten de aangekondigde bezoeken hierbij nog worden vermeld). Zie ook de regelgeving die geldt voor de (Vlaamse) Commissie van toezicht voor jeugdinstanties en het bezoek door de maandcommissaris (zie hoger).
2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat bij de inspectie bijzondere aandacht wordt geschonken aan het (beleid dat proactief inzet op het vermijden van) gebruik van geweld, dwang, tucht, en andere vormen van restrictieve behandeling.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig vinden dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
3. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de bevoegde overheid binnen een redelijke termijn moet aangeven of zij de in het schriftelijk rapport/verslag geformuleerde aanbevelingen zal implementeren.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het wenselijk achten dit in de regelgeving op te nemen gezien de rest van de inspectieprocedure door Zorginspectie ook al in de regelgeving is bepaald (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor de (Vlaamse) Commissie van toezicht voor jeugdinstanties (zie hoger).
4. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat er beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg deel uitmaken van het team van inspecteurs en dat er rekening wordt gehouden met een evenwichtige vertegenwoordiging van mannen en vrouwen.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het wenselijk achten dit in de regelgeving op te nemen, o.a. vanuit het oogpunt van conformiteit gelet op de regeling die geldt voor de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties bij het kinderrechtencommissariaat (zie hoger en verder) (Pw).
 - Inspiratie voor de vertegenwoordiging van beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg kan worden gevonden bij de regeling die geldt in de Franse Gemeenschap, waar o.a. een arts en een psycholoog deel uitmaken van de commissie van toezicht. Ook in Nederland bevat de commissie van toezicht, evenwel slechts in bepaalde gevallen, een psychiater. Ook de commissies van toezicht die in België toezicht houden op het gevangeniswezen bevatten, per commissie, minstens één arts.¹¹²³ Wat de gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen betreft, kan worden gekeken naar de regeling die geldt voor de (Vlaamse) Commissie van toezicht voor jeugdinstanties (zie hoger).

¹¹²³ Art. 28, § 2, 2° Basiswet gevangeniswezen.

312. Wat de inspecties door het kinderrechtencommissariaat en de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties betreft, moeten de volgende punten overlopen worden:

1. Voor de gemeenschapsinstanties, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf moet ervoor worden gezorgd dat de inspecties door de maandcommissaris, naast onaangekondigde bezoeken, ook aangekondigde bezoeken kunnen omvatten.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij het ons wenselijk lijkt dit in de regelgeving op te nemen gezien de bevoegdheden van de maandcommissaris uitgebreid zijn omschreven in het decreet van 15 juli 1997 en er al uitdrukkelijk bepaald is dat de maandcommissaris onaangekondigde bezoeken uitvoert (waardoor het logisch lijkt ook de aangekondigde bezoeken in de regelgeving op te nemen) (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die geldt in Nederland, waar de maandcommissaris ten minste tweemaal per maand spreekuur houdt in de inrichting. Dit spreekuur wordt tijdig bekendgemaakt en kan worden bezocht door elke minderjarige die de wens daartoe te kennen geeft.
2. Voor de gemeenschapsinstanties, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf moet ervoor worden gezorgd dat bij de inspectie bijzondere aandacht wordt geschonken aan het (beleid dat proactief inzet op het vermijden van) gebruik van geweld, dwang, tucht, en andere vormen van restrictieve behandeling.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig vinden dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
3. Voor de gemeenschapsinstanties, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf moet ervoor worden gezorgd dat er beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg deel uitmaken van het team van inspecteurs.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het nodig achten dit in de regelgeving op te nemen gezien het de (op heden decretaal geregelde) samenstelling van de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties betreft (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die geldt in de Franse Gemeenschap, waar o.a. een arts en een psycholoog deel uitmaken van de commissie van toezicht. Ook in Nederland bevat de commissie van toezicht, evenwel slechts in bepaalde gevallen, een psychiater. Ook de commissies van toezicht die in België toezicht houden op het gevangeniswezen bevatten, per commissie, minstens één arts.¹¹²⁴
4. Voor de GES+ kan worden overwogen om het toepassingsgebied van de inspecties door het kinderrechtencommissariaat en de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties uit te breiden tot de GES+ (zie ook *supra*).
 - Concreet komt dit er desgevallend op neer dat de regeling zoals die op heden geldt voor de gemeenschapsinstanties, het Vlaams detentiecentrum en de voorzieningen beveiligend verblijf, ook op deze GES+-voorzieningen toepasselijk wordt gemaakt (Pw). Tevens moeten de hierboven, onder nrs. 1 t.e.m. 3, besproken elementen (aangekondigde bezoeken; bijzondere aandacht tijdens de inspecties; beroepsbeoefenaars die deel uitmaken van de Commissie van toezicht voor jeugdinstanties) voor deze voorzieningen worden verzekerd (Pw / Pn).

¹¹²⁴ Art. 28, § 2, 2° Basiswet gevangeniswezen.

Hoofdstuk 10

Veiligheid¹¹²⁵

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 10	Veiligheid	223
1	Internationaal toetsingskader	223
	1.1 Toezicht in de voorziening	224
	1.2 Fouillering	224
	1.3 Drugs	225
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	225
	2.1 Franse Gemeenschap	225
	2.2 Nederland	226
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	227
	3.1 Toezicht in de voorziening	227
	3.2 Fouillering	228
	3.3 Drugs	234

¹¹²⁵ 'Veiligheid' omvat in dit hoofdstuk infrastructurele en procesmatige aspecten, maar bevat geen relationele aspecten.

1 Internationaal toetsingskader

1.1 Toezicht in de voorziening

313. In een voorziening voor gesloten opvang moet het personeel regelmatig en onopvallend toezicht houden.¹¹²⁶ In het bijzonder moet dat toezicht gehouden worden 's nachts in de slaapvertrekken.¹¹²⁷ Het personeel draagt daarbij in beginsel geen wapens (knuppels, sprays ...) ¹¹²⁸, tenzij indien een operationeel noodgeval dat vereist.¹¹²⁹ Het dragen en gebruiken van dodelijke wapens is sowieso verboden.¹¹³⁰

1.2 Fouillering

314. De situaties waarin een fouillering, van personen of van gebouwen, nodig is en de aard ervan¹¹³¹ moeten worden bepaald in de nationale wetgeving.¹¹³² De overige aspecten moeten worden geregeld a.d.h.v. gedetailleerde procedures.¹¹³³ Elke fouillering moet worden uitgevoerd op een manier die de menselijke waardigheid en de individuele privacy respecteert, en in overeenstemming zijn met de beginselen van proportionaliteit en noodzakelijkheid.¹¹³⁴ Ook moet elke fouillering door de voorziening worden geregistreerd, incl. de identiteit van diegene(n) die de fouillering uitvoerde(n), de reden ervoor en het resultaat ervan.¹¹³⁵

315. Een fouillering van personen moet gebeuren door iemand van hetzelfde geslacht.¹¹³⁶ Een specifieke vorm van een fouillering van personen, is een naaktfouillering; dergelijke fouillering moet worden uitgevoerd op basis van een individuele risico-inschatting. Ook moet zo'n fouillering gebeuren uit het zicht van het personeel van de voorziening van het andere geslacht dan de persoon die gefouilleerd wordt. In beginsel mag aan de persoon die (naakt) wordt gefouilleerd niet worden gevraagd alle kledij gelijktijdig te verwijderen; de betrokken persoon moet de gelegenheid worden geboden de kledij boven en onder het middel afwisselend te verwijderen.¹¹³⁷ Een andere specifieke vorm van fouillering van personen, is een fouillering waarbij de lichaamsholten van de betrokken persoon worden onderzocht. Er moeten alternatieve screeningsmethodes voor dergelijke fouillering worden ontwikkeld, bv. d.m.v. een echo.¹¹³⁸ Indien er toch een fouillering van de lichaamsholten wordt doorgevoerd, moet

¹¹²⁶ European rules juvenile offenders, § 64.

¹¹²⁷ Havana rules, § 33; Nelson Mandela rules, § 21.

¹¹²⁸ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 119; Havana rules, § 65; Nelson Mandela rules, § 82.

¹¹²⁹ European rules juvenile offenders, § 92. Er wordt niet verduidelijkt wat onder 'operationeel noodgeval' moet worden verstaan.

¹¹³⁰ European rules juvenile offenders, § 92. In de betrokken internationale bron wordt deze regel enkel vermeld voor 'welfare and mental health institutions'.

¹¹³¹ Er wordt niet verduidelijkt wat wordt bedoeld met 'de aard van de fouillering'. O.i. kan dit slaan op het soort van fouillering dat wordt doorgevoerd, nl. een fouillering van personen of van gebouwen.

¹¹³² European rules juvenile offenders, § 89; Nelson Mandela rules, § 50, waar wordt gesteld dat elke fouillering moet beantwoorden aan het principe van legaliteit.

¹¹³³ European rules juvenile offenders, § 89.

¹¹³⁴ Nelson Mandela rules, § 50.

¹¹³⁵ Nelson Mandela rules, § 51.

¹¹³⁶ GC nr. 8 bij het BUPO-verdrag; CPT standard, women in prison, § 6; Bangkok rules, § 19; European rules juvenile offenders, § 89.

¹¹³⁷ CPT standard, women in prison, § 6.

¹¹³⁸ Bangkok rules, § 20.

dat gebeuren op basis van een individuele risico-inschatting en worden omgeven door passende waarborgen. Een foullering van de lichaamsholten kan enkel gebeuren door een arts die niet de behandelend arts van de betrokken persoon in de voorziening is.¹¹³⁹

316. Het personeel moet worden opgeleid om foulleringen tegelijkertijd effectief en in overeenstemming met de hierboven beschreven beginselen uit te voeren.¹¹⁴⁰

1.3 Drugs

317. In elke voorziening voor gesloten opvang moet er een alomvattende strategie zijn voor de aanpak van drugsmisbruik (m.i.v. preventie en behandeling).¹¹⁴¹ Daar moet al aandacht aan worden besteed van bij het onthaal van de minderjarige-bewoner. Zo moet het medisch onderzoek dat bij aankomst wordt uitgevoerd identificeren of er (potentiële) druggerelateerde gezondheidsproblemen zijn¹¹⁴²; indien dat het geval is, moet er bijzondere aandacht worden besteed aan afkickverschijnselen.¹¹⁴³ Tijdens het verblijf moet de minderjarige in staat worden gesteld af te kicken van drugs, door faciliteiten en diensten van opgeleid personeel.¹¹⁴⁴

318. Indien wordt geconstateerd dat een minderjarige-bewoner drugs of medicatie bezit, beslist de arts of een ander medisch personeelslid wat daarmee moet gebeuren.¹¹⁴⁵

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

2.1.1 Foullering

319. De foullering van een minderjarige in een overheidsinstelling kan op drie zaken betrekking hebben, te weten zijn kamer, zijn kledij en zijn persoonlijke zaken.¹¹⁴⁶ Elk ander type foullering is verboden. Indien er vermoedens zijn dat de minderjarige voorwerpen in zijn bezit heeft die hij niet mag hebben, en die niet tijdens de foullering van zijn kamer, zijn kledij of zijn persoonlijke zaken werden gevonden, kan de directeur van de overheidsinstelling een beroep doen op de politiediensten, mits hij er de rechtbank en de advocaat van de minderjarige er op de hoogte van brengt.¹¹⁴⁷

De directeur van de overheidsinstelling mag enkel een foullering van de kamer, de kledij of de persoonlijke zaken laten doorvoeren door daartoe gemandateerde personeelsleden indien er geïndividualiseerde vermoedens zijn dat de minderjarige in kwestie voorwerpen of substanties in zijn bezit heeft die hij niet mag hebben.¹¹⁴⁸ De foullering van de kamer van de minderjarige mag nooit een

¹¹³⁹ CPT standard, women in prison, § 6; Nelson Mandela rules, § 52; European rules juvenile offenders, § 89.

¹¹⁴⁰ European rules juvenile offenders, § 89.

¹¹⁴¹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 116.

¹¹⁴² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 115.

¹¹⁴³ CPT standard, remand detention, § 73; Nelson Mandela rules, § 30.

¹¹⁴⁴ Havana rules, § 54.

¹¹⁴⁵ Havana rules, § 35; Nelson Mandela rules, § 67. Allicht valt onder deze 'medicatie' niet de medicatie die door de dokter werd voorgeschreven en de minderjarige in kwestie dus moet nemen.

¹¹⁴⁶ Wat de kamer betreft, wordt meestal gebruik gemaakt van de term 'doorzoeking' i.p.v. foullering; voor de leesbaarheid wordt hierna enkel foullering gebruikt (dus ook voor de doorzoeking van de kamer).

¹¹⁴⁷ Art. 68, § 3 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹¹⁴⁸ Art. 68, § 1, tweede lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

vernederende behandeling met zich meebrengen en moet met eerbied voor de waardigheid van de minderjarige gebeuren.¹¹⁴⁹ Als het fouilleren van de kamer van de minderjarige toelaat voorwerpen of substanties te ontdekken die hij niet mag bezitten, kunnen daarmee onder bepaalde voorwaarden¹¹⁵⁰ de volgende zaken gebeuren: in beslag nemen en bijhouden door de overheidsinstelling; vernietigen; toevertrouwen aan een externe persoon of aan de bevoegde overheid met als doel het voorkomen of vaststellen van strafbare feiten.¹¹⁵¹

2.2 Nederland

2.2.1 Fouillering

320. Voor zover noodzakelijk om de met de jeugdhulp beoogde doelen te bereiken of om te voorkomen dat de jeugdhulp aan andere minderjarigen wordt tegengewerkt, kunnen in een gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen controlemaatregelen t.a.v. een minderjarige worden toegepast tegen zijn wil of tegen de wil van degene die het gezag over hem uitoefent.¹¹⁵² Dergelijke maatregelen kunnen inhouden: onderzoek aan lichaam en kledij, en onderzoek van de kamer van de minderjarige op de aanwezigheid van voorwerpen die hij niet in zijn bezit mag hebben.¹¹⁵³ Voorwerpen die niet in het bezit van de minderjarige mogen zijn, worden in beslag genomen en voor de minderjarige bewaard of met zijn toestemming vernietigd, dan wel aan een opsporingsambtenaar overhandigd.¹¹⁵⁴ De hiervoor vermelde maatregelen mogen slechts worden toegepast voor zover zij zijn opgenomen in het hulpverleningsplan van de minderjarige. Voorafgaand aan de vaststelling of wijziging van deze onderdelen van het hulpverleningsplan wordt overleg gevoerd met degene die het gezag over de minderjarige heeft; deze persoon, noch de minderjarige moeten evenwel hun instemming voor (de opname van) de betrokken maatregelen geven, maar de instemming van een gekwalificeerde gedragswetenschapper is wel vereist. Het hulpverleningsplan omschrijft tevens de gevallen waarin en de termijn gedurende welke de betrokken maatregelen kunnen worden toegepast.¹¹⁵⁵ Degene die de beslissing tot toepassing van de hiervoor vermelde controlemaatregelen heeft genomen, draagt er zorg voor dat de toepassing zo snel mogelijk in het dossier betreffende de minderjarige wordt opgenomen, met vermelding van de omstandigheden die er aanleiding toegeven.¹¹⁵⁶

De minderjarige in een justitiële jeugdinrichting kan door de directeur aan een onderzoek aan zijn lichaam of aan zijn kledij worden onderworpen in de volgende gevallen: bij binnenkomst of het verlaten van de inrichting; voorafgaand aan of na afloop van bezoek; indien dit anderszins noodzakelijk is in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting. Het onderzoek aan het lichaam van de minderjarige omvat mede het uitwendig schouwen van de openingen en holten van zijn lichaam.

¹¹⁴⁹ Art. 68, § 1, eerste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹¹⁵⁰ Zo moet de minderjarige instemmen met de vernietiging van de voorwerpen of substanties.

¹¹⁵¹ Art. 68, § 2 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹¹⁵² Art. 6.3.4, eerste lid Jeugdwet.

¹¹⁵³ Art. 6.3.4, tweede lid Jeugdwet.

¹¹⁵⁴ Art. 6.3.4, derde lid Jeugdwet.

¹¹⁵⁵ Art. 6.3.6 Jeugdwet. Op de hiervoor vermelde principes inzake de opname in het hulpverleningsplan zijn afwijkingen mogelijk, 'voor zover noodzakelijk ter overbrugging van tijdelijke noodsituaties'. In dat geval behoeft de toepassing binnen 24 uur nadat ze is aangevangen de instemming van een gekwalificeerde gedragswetenschapper. De betrokken maatregelen mogen in dat geval ten hoogste gedurende zeven opeenvolgende dagen worden toegepast; zie art. 6.3.7 Jeugdwet.

¹¹⁵⁶ Art. 6.3.9, eerste lid Jeugdwet.

Het onderzoek aan de kleding van de minderjarige omvat mede het onderzoek van de voorwerpen die de minderjarige bij zich draagt of met zich mee voert. Het onderzoek aan het lichaam van de minderjarige wordt op besloten plaatsen en, voor zover mogelijk, door personen van hetzelfde geslacht als de minderjarige verricht. Indien bij een onderzoek aan het lichaam of de kledij voorwerpen worden aangetroffen die niet in het bezit van de minderjarige mogen zijn, en, voor zover het onderzoek betrekking heeft op de openingen of holten van het lichaam van de minderjarige, deze voorwerpen zonder het gebruik van hulpmiddelen daaruit kunnen worden verwijderd, is de directeur bevoegd deze in beslag te nemen. Er kunnen dan onder bepaalde voorwaarden de volgende zaken mee gebeuren: bewaren; vernietigen; overmaken aan een opsporingsambtenaar met het oog op de voorkoming of opsporing van strafbare feiten.¹¹⁵⁷ De directeur¹¹⁵⁸ kan ook bepalen dat een minderjarige in het lichaam wordt onderzocht, indien dit noodzakelijk is ter afwending van ernstig gevaar voor de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting dan wel voor de gezondheid van de minderjarige. Het onderzoek in het lichaam wordt verricht door een arts of, in diens opdracht, door een verpleegkundige. Indien bij een onderzoek in het lichaam voorwerpen worden gevonden die niet in het bezit van de minderjarige mogen zijn, geldt dezelfde regeling als bij het onderzoek aan lichaam of kledij, zij het dat de inbeslagname kan gebeuren door de arts of verpleegkundige.¹¹⁵⁹ De directeur is tot slot bevoegd de kamer van een minderjarige op de aanwezigheid van voorwerpen die niet in zijn bezit mogen zijn te onderzoeken, indien dit onderzoek plaatsvindt in het kader van het algemeen toezicht op de aanwezigheid van verboden voorwerpen in de kamers van minderjarigen of indien dit anderszins noodzakelijk is in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid in de inrichting. Dezelfde regeling inzake inbeslagname geldt. Er geldt ook een specifieke regeling omtrent het onderzoek van de kamer van een minderjarige op de aanwezigheid van voorwerpen waarop vermoedelijk celmateriaal van de minderjarige aanwezig is; daarvoor is een opdracht van de officier van justitie nodig.¹¹⁶⁰

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Toezicht in de voorziening

3.1.1 Toetsing

321. Voor de gemeenschapsinstellingen is niets bepaald omtrent het toezicht in de voorziening. Wat het Vlaams detentiecentrum betreft, bevat de Basiswet gevangeniswezen een heel algemene regeling omtrent het vrijwaren van de orde en veiligheid in de voorziening¹¹⁶¹, maar er is niets specifiek bepaald omtrent regelmatig en onopvallend toezicht door het personeel, in het bijzonder 's nachts in de slaapvertrekken, noch omtrent het dragen van wapens door het personeel.¹¹⁶²

¹¹⁵⁷ Art. 34 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹¹⁵⁸ Of een personeelslid of medewerker van de inrichting waar de minderjarige verblijft, bij dringende noodzakelijkheid.

¹¹⁵⁹ Art. 36 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹¹⁶⁰ Art. 39 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹¹⁶¹ Zie art. 105 *jo.* art. 105-106 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁶² In art. 119, § 3 Basiswet gevangeniswezen wordt het gebruik van wapens wel vermeld, maar dit heeft specifiek betrekking op situaties waarin maatregelen van rechtstreekse dwang moeten worden toegepast om de orde of veiligheid in de inrichting te bewaren en dus niet – algemeen – op het dragen van wapens door het personeel van de voorziening.

Ook voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ zijn enkel heel algemene bepalingen opgenomen, die niets concreet zeggen over het houden van toezicht in de voorziening en/of het dragen van wapens door het personeel. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf bepalen de erkenningsvoorwaarden m.n. dat iedere voorziening een duidelijk beleid moet voeren rond de veiligheid van het personeel en de minderjarigen.¹¹⁶³ Voor de GES+ is bepaald dat iedere voorziening moet beschikken over een aangepaste infrastructuur zodat er bescherming en beveiliging kan worden geboden als de problematiek van de minderjarige dat vereist¹¹⁶⁴; dit laatste lijkt evenwel eerder te gaan over de infrastructuur van de voorziening dan over het toezicht dat erin wordt gehouden.

Voor elk van de voorzieningen volgt wel uit de Wapenwet dat de in het internationale kader vermelde wapens (knuppels, sprays, dodelijke wapens zoals vuurwapens) verboden zijn.¹¹⁶⁵ In de Wapenwet is in een uitzondering voorzien voor 'de ambtenaren van het openbaar gezag of de openbare macht, die een wapen dat tot hun voorgeschreven uitrusting behoort, in dienst dragen of voor de dienst voorhanden hebben'¹¹⁶⁶, maar het personeel van de voorzieningen voor gesloten opvang worden niet als dergelijke 'ambtenaren van het openbaar gezag of de openbare macht' gekwalificeerd.¹¹⁶⁷ M.a.w., de internationale vereiste dat het personeel in een voorziening voor gesloten opvang geen wapens draagt, wordt op Belgisch niveau gegarandeerd door de Wapenwet.

3.1.2 Aanbevelingen

322. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat het personeel regelmatig en onopvallend toezicht houdt, in het bijzonder 's nachts in de slaapvertrekken.¹¹⁶⁸
 - Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).

3.2 Fouillering

3.2.1 Toetsing

323. In het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen¹¹⁶⁹ is bepaald dat er drie soorten controles kunnen plaatsvinden 'om er zeker van te zijn dat de minderjarige zich houdt aan de regels en niet in het bezit is van verboden voorwerpen', nl. (i) een kamercontrole, (ii) een doorzoeking of fouillering, en (iii) een drugscontrole. Bij deze controles mogen de rechten van de minderjarige niet worden geschonden, maar er wordt niet gespecificeerd wat daaronder moet worden verstaan. De kamercontrole (i) wordt uitgevoerd om na te gaan of de kamer in orde is en de minderjarige geen verboden dingen in zijn bezit heeft. Er kan een korte of volledige kamercontrole worden uitgevoerd; bij

¹¹⁶³ Art. 15, 8° BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹¹⁶⁴ Art. 27/2, 3° BVR voorzieningen jeugdhulp.

¹¹⁶⁵ Art. 3, § 1 Wapenwet.

¹¹⁶⁶ Art. 27, § 1, tweede lid Wapenwet.

¹¹⁶⁷ Zie KB wapenwet.

¹¹⁶⁸ Deze regel uit het internationale kader lijkt meer betrekking te hebben op slaapzalen; uit de internationale bronnen blijkt niet duidelijk of die te transponeren is naar individuele kamers.

¹¹⁶⁹ Punt 10.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen; zie ook 'het overzicht van de mogelijke controles' en 'de te volgen procedures' via: <https://www.jeugdhulp.be/organisaties/gemeenschapsinstelling/huishoudelijk-reglement>.

een korte kamercontrole wordt gekeken naar de orde, netheid en veiligheid van de kamer. Daarbij kunnen kasten en laden worden geopend, maar wordt niets verplaatst; deze controle gebeurt regelmatig. Bij een volledige kamercontrole wordt gekeken naar de veiligheid en de persoonlijke hygiëne. Dit wordt bv. gedaan als vermoed wordt dat de minderjarige verboden voorwerpen in zijn bezit heeft of op basis van werkpunten in zijn handelingsplan. Kast en laden kunnen worden geopend, losse voorwerpen verplaatst en vaste voorwerpen los of open gemaakt. Voor een dergelijke volledige kamercontrole wordt uitgevoerd, wordt de minderjarige altijd ingelicht omtrent wat er wordt gedaan en waarom. Als de minderjarige dit wil, mag hij hierbij aanwezig zijn. Brieven en dagboek van de minderjarige worden niet gelezen; wel wordt soms in de omslag gekeken om te controleren wat erin zit. Bij de doorzoeking of foullering (ii) worden bagage, kledij en lichaam doorzocht of gefouilleerd op verboden voorwerpen. Zo'n controle gebeurt door twee hulpverleners. Er kan voor worden gekozen om de minderjarige kort of volledig te foulleren. Voor de minderjarige wordt gefouilleerd, wordt hem altijd verteld wat er wordt gedaan en waarom. Bij een korte controle worden bagage, schoenen en jas door twee hulpverleners doorzocht; ook de hemd- en broekzakken, mouwen en broekspijpen worden doorzocht. Bij een volledige controle moet de minderjarige zijn spullen (bagage, schoenen en kledij) afgeven en zich uitkleden tot zijn ondergoed. Een hulpverlener van hetzelfde geslacht kijkt dan na of hij niets bij heeft dat niet mag. Een volledige foullering gebeurt enkel in bepaalde omstandigheden, bv. bij opname, bij een verdenking, bij afzondering of na een ontvluchting. De drugscontrole (iii) tot slot volgt uit het principe dat een gemeenschapsinstelling een drugsvrije omgeving is; daarom kan worden gecontroleerd of de minderjarige toch geen drugs heeft genomen. Voor de drugstest wordt gebruik gemaakt van een urinetest. Voor er een drugscontrole wordt uitgevoerd, wordt de minderjarige daarover ingelicht, en ook over de reden ervoor. Er kan een toevallige of een gerichte drugscontrole worden uitgevoerd. Bij een toevallige drugscontrole wordt de minderjarige toevallig uit een groep gekozen voor een drugstest; dit kan dus iedereen overkomen. Bij een gerichte drugscontrole wordt de minderjarige doelbewust uitgekozen voor een drugstest. Dit kan gebeuren als drugsvrij zijn een werkpunt is in het handelingsplan van de minderjarige, als vermoed wordt dat de minderjarige drugs heeft genomen of als de minderjarige terugkomt uit verlof. Als uit de afgelegde test blijkt dat de minderjarige drugs heeft genomen en de minderjarige is het daarmee niet eens, kan hij een tegenonderzoek aanvragen.

Qua conformiteit met het internationale kader kan dus het volgende worden gesteld:

- De situaties waarin een foullering, van personen (doorzoeking of foullering; drugscontrole) of van gebouwen (kamercontrole), nodig is en de aard ervan worden niet bepaald in de nationale wetgeving, zoals het internationale kader vereist, maar wel in het huishoudelijk reglement van de gemeenschapsinstellingen.
- De overige aspecten ervan zijn, conform het internationale kader, wel gedetailleerd geregeld in het huishoudelijk reglement.
- In het huishoudelijk reglement is bepaald dat bij de vooropgestelde controles, de rechten van de minderjarige niet mogen worden geschonden. Dit veronderstelt dat de menselijke waardigheid en de individuele privacy worden gerespecteerd, wat overeenstemt met wat internationaal wordt gevraagd.
- Er is niets uitdrukkelijk bepaald over de proportionaliteit en noodzakelijkheid van elke controle, maar in het huishoudelijk reglement wordt wel voor elke controle een reden aangegeven die legitiem voorkomt (bv. kamercontrole: nagaan of de kamer in orde is en de minderjarige geen verboden dingen in zijn bezit heeft); ook wordt de controle ingrijpender naargelang de reden waarom de controle wordt uitgevoerd (bv. volledige kamercontrole: indien vermoed wordt dat

de minderjarige verboden voorwerpen in zijn bezit heeft of op basis van werkpunten in zijn handelingsplan). Impliciet zitten hierin dus (elementen van) noodzakelijkheid en proportionaliteit in verrat. Dit is evenwel in elk concreet geval na te gaan.

- Wat betreft de registratie door de voorziening van elke foullering (of doorzoeking), is in de 'Gedragscode en procedures betreffende diverse controles in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand'¹¹⁷⁰ bepaald dat elke lichaamsfoullering, elke volledige kamercontrole en elke drugscontrole worden geregistreerd en opgenomen in het persoonlijke dossier van de minderjarige, wat conform het internationale kader is.
- Wat de volledige controle betreft, waarbij de minderjarige zich moet uitkleden tot op zijn ondergoed, is bepaald dat een hulpverlener van hetzelfde geslacht nakijkt of de minderjarige niets bij zich heeft dat niet mag, wat conform het internationale kader is.
- Er is niets bepaald omtrent (het doorvoeren van) een naaktfoullering of een foullering met onderzoek van de lichaamsholten, zodat aangenomen kan worden dat deze vormen van foullering niet mogen plaatsvinden in de gemeenschapsinstellingen en dus ook geen toetsing aan het internationale kader behoeven.
- Er is tot slot niets bepaald omtrent de opleiding van het personeel om foulleringen/controles uit te voeren.

Wat de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum betreft, voorziet de Basiswet gevangeniswezen dat hij aan zijn kledij kan worden onderzocht door leden van het bewakingspersoneel, wanneer dit in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid noodzakelijk is. Dit onderzoek heeft tot doel na te gaan of de minderjarige-gedetineerde in het bezit is van voorwerpen of substanties die verboden of gevaarlijk kunnen zijn.¹¹⁷¹ Daarnaast kan een foullering op het lichaam plaatsvinden. Alle minderjarigen-gedetineerden worden gefouilleerd op het lichaam in de volgende gevallen: bij het betreden van de gevangenis; voorafgaand aan de plaatsing in een beveiligde cel of de opsluiting in een strafcel; overeenkomstig de in de gevangenis geldende richtlijnen, na het bezoek van bepaalde personen dat niet heeft plaatsgevonden in een lokaal voorzien van een transparante wand die de bezoekers van de minderjarige-gedetineerde scheidt.¹¹⁷² De minderjarige-gedetineerde wordt ook gefouilleerd op het lichaam wanneer de directeur van oordeel is dat er individuele aanwijzingen zijn dat het onderzoek aan de kledij niet volstaat om na te gaan of de minderjarige-gedetineerde in het bezit is van voorwerpen of substanties die verboden of gevaarlijk kunnen zijn. De directeur bezorgt zijn beslissing schriftelijk aan de minderjarige-gedetineerde uiterlijk vierentwintig uur nadat de foullering heeft plaatsgevonden.¹¹⁷³ De foullering op het lichaam laat toe de minderjarige-gedetineerde te verplichten om zich uit te kleden tot op het lichaam en de openingen en de holten van het lichaam uitwendig te schouwen.¹¹⁷⁴ De foullering op het lichaam mag enkel plaatsvinden in een gesloten ruimte bij afwezigheid van andere minderjarigen-gedetineerden en moet uitgevoerd worden door minimum twee leden van het bewakingspersoneel van hetzelfde geslacht als de minderjarige-gedetineerde.¹¹⁷⁵ Het onderzoek aan de kledij en de foullering

¹¹⁷⁰ Het betreft een document dat officieel geen onderdeel vormt van het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen, maar dat wel algemeen beschikbaar is op <https://www.jeugdhulp.be/organisaties/gemeenschapsinstelling/huishoudelijk-reglement> en dus gekend is.

¹¹⁷¹ Art. 108, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷² Art. 108, § 2, eerste lid Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷³ Art. 108, § 2, tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷⁴ Art. 108, § 2, derde lid Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷⁵ Art. 108, § 2, vierde lid Basiswet gevangeniswezen.

op het lichaam mogen geen tergend karakter hebben en dienen te geschieden met eerbiediging van de waardigheid van de minderjarige-gedetineerde.¹¹⁷⁶ Er is ook een regeling opgenomen omtrent wat er moet gebeuren indien bij een onderzoek aan de kledij of fouillering op het lichaam voorwerpen of substanties worden aangetroffen die niet in het bezit van de minderjarige-gedetineerde mogen zijn.¹¹⁷⁷ Ook kan, met het oog op de handhaving van de orde en veiligheid, de verblijfsruimte van de minderjarige door de leden van het bewakingspersoneel geregeld worden doorzocht op de conformiteit ervan met de in de gevangenis geldende regels. Deze controlemaatregel mag niet ongerechtvaardigd zijn ten opzichte van het doel ervan.¹¹⁷⁸ Ook hier is een regeling voorzien omtrent wat er moet gebeuren indien bij een ‘kamercontrole’ voorwerpen of substanties worden aangetroffen.¹¹⁷⁹

Qua conformiteit met het internationale kader kan dus het volgende worden gesteld:

- De situaties waarin een fouillering, van personen (doorzoeking kledij; fouillering op het lichaam) of van gebouwen (doorzoeking verblijfsruimte), nodig is en de aard ervan worden bepaald in de Basiswet gevangeniswezen, zoals het internationale kader vereist.
- Ook de overige aspecten m.b.t. deze controles (zoals de wijze waarop deze moeten gebeuren, zie bv. de fouillering op het lichaam: in een gesloten ruimte bij afwezigheid van andere minderjarigen-gedetineerden en door minimum twee leden van het bewakingspersoneel van hetzelfde geslacht) zijn in de Basiswet gevangeniswezen bepaald, wat ‘beter’ is dan wat het internationale kader vereist (nl. niet in de nationale wetgeving maar wel a.d.h.v. gedetailleerde procedures).
- M.b.t. het onderzoek aan de kledij en de fouillering op het lichaam is bepaald dat deze geen tergend karakter mogen hebben en dienen te geschieden met eerbiediging van de waardigheid van de minderjarige-gedetineerde. Dit is echter niet bepaald m.b.t. de doorzoeking van de verblijfsruimte. Er is ook, voor geen van de controles, bepaald dat de individuele privacy van de minderjarige gerespecteerd moet worden.
- Er is niets uitdrukkelijk bepaald over de proportionaliteit en noodzakelijkheid van elke controle¹¹⁸⁰, maar in de Basiswet gevangeniswezen wordt wel voor elke controle een reden aangegeven die legitiem voorkomt (bv. doorzoeking verblijfsruimte minderjarige: met het oog op de handhaving van de orde en veiligheid); ook wordt de controle ingrijpender naargelang de reden waarom de controle wordt uitgevoerd (bv. fouillering op het lichaam: wanneer de directeur van oordeel is dat er individuele aanwijzingen zijn dat het onderzoek aan de kledij niet volstaat om na te gaan of de minderjarige-gedetineerde in het bezit is van voorwerpen of substanties die verboden of gevaarlijk kunnen zijn). Impliciet zitten hierin dus (elementen van) noodzakelijkheid en proportionaliteit in vervat.
- Er is niets bepaald over de registratie door de voorziening van elke fouillering (of doorzoeking), wat niet conform het internationale kader is.
- Wat de fouillering op het lichaam betreft, waarbij de minderjarige zich moet uitkleden tot op het lichaam en de openingen en holten van het lichaam uitwendig moet laten schouwen, is

¹¹⁷⁶ Art. 108, § 3 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷⁷ Art. 108, § 4 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷⁸ Art. 109, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁷⁹ Art. 109, § 2 Basiswet gevangeniswezen.

¹¹⁸⁰ De enige uitzondering hierop is het onderzoek aan de kledij, waaromtrent is bepaald dat dit kan gebeuren ‘wanneer dit in het belang van de handhaving van de orde of de veiligheid noodzakelijk is’.

bepaald dat dit moet gebeuren door minimum twee leden van het bewakingspersoneel van hetzelfde geslacht als de minderjarige-gedetineerde, wat conform het internationale kader is.

- De fouillering op het lichaam is een naaktfouillering. Het internationale kader vereist dat dergelijke fouillering wordt uitgevoerd op basis van een individuele risico-inschatting. Dit is het geval wat betreft de situatie van 'individuele aanwijzingen dat het onderzoek aan de kledij niet volstaat om na te gaan of de minderjarige-gedetineerde in het bezit is van voorwerpen of substanties die verboden of gevaarlijk kunnen zijn', maar niet wat betreft de gevallen waarin de fouillering op het lichaam automatisch plaatsvindt (bij het betreden van de gevangenis; voorafgaand aan de plaatsing in een beveiligde cel of de opsluiting in een strafcel; overeenkomstig de in de gevangenis geldende richtlijnen, na het bezoek van bepaalde personen dat niet heeft plaatsgevonden in een lokaal voorzien van een transparante wand die de bezoekers van de minderjarige-gedetineerde scheidt). De garantie dat de fouillering op het lichaam enkel mag plaatsvinden in een gesloten ruimte bij afwezigheid van andere minderjarigen-gedetineerden en door minimum twee personeelsleden van hetzelfde geslacht, is conform het internationale kader, dat vereist dat de fouillering moet gebeuren uit het zicht van het personeel van de voorziening van het andere geslacht. Er is evenwel niets bepaald omtrent de mogelijkheid voor de minderjarige-gedetineerde om zijn kledij afwisselend (en dus niet in één keer volledig) te verwijderen.
- Er is niets bepaald omtrent (het doorvoeren van) een fouillering met onderzoek van de lichaamsholten, zodat aangenomen kan worden dat deze vorm van fouillering niet plaatsvindt in het Vlaams detentiecentrum en dus ook geen toetsing aan het internationale kader behoeft.
- Er is tot slot niets bepaald omtrent de opleiding van het personeel om fouilleringen/controles uit te voeren.

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is niets bepaald omtrent het uitvoeren van fouilleringen t.a.v. de minderjarigen-bewoners.

3.2.2 Aanbevelingen

324. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de situaties waarin een fouillering, van personen of van gebouwen, nodig is en de aard ervan worden bepaald in de nationale wetgeving. Voor de gemeenschapsinstellingen zijn deze zaken vandaag al omschreven in het huishoudelijk reglement, maar moeten deze dus worden 'overgezet' naar de eigenlijke wetgeving. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is op heden niets bepaald, zodat als deze voorzieningen (enige vorm van) fouillering doorvoeren, dit ook in de wetgeving moet worden opgenomen.
 - o Dit is iets om in de wetgeving op te nemen (W), gezien het internationale kader dat uitdrukkelijk vereist. Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt in de gemeenschapsinstellingen (zij het dat die in de wetgeving moet worden opgenomen) en het Vlaams detentiecentrum. Ook kan inspiratie worden gevonden bij de regeling zoals die geldt in de Franse Gemeenschap en Nederland.
2. Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat elke fouillering wordt uitgevoerd op een manier die de menselijke waardigheid en de individuele privacy respecteert. Voor geen enkele vorm van in de Basiswet gevangeniswezen voorziene fouillering/doorzoeking is vandaag (uitdrukkelijk) voorzien dat de individuele privacy van de minderjarige daarbij wordt gerespecteerd; voor de doorzoeking van de verblijfsruimte is niet bepaald dat dat deze geen tergend

- karakter mag hebben en dient te geschieden met eerbiediging van de waardigheid van de minderjarige-gedetineerde, terwijl dit wel het geval is voor de andere vormen van foullering.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het logisch vinden dit in de regelgeving op te nemen gezien er m.b.t. het onderzoek van de kledij en de foullering op het lichaam (dus de andere vormen van foullering) reeds uitdrukkelijk is bepaald dat deze geen tergend karakter mogen hebben en dienen te geschieden met eerbiediging van de waardigheid van de minderjarige-gedetineerde (Pw). Dit moet dus ook gelden voor de doorzoeking van de kamer, én de individuele privacy van de minderjarige moet bij elke vorm van foullering worden gerespecteerd.
3. Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat elke foullering door de voorziening wordt geregistreerd, incl. de identiteit van diegene(n) die de foullering uitvoerde(n), de reden ervoor en het resultaat ervan.
- Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we dit in de regelgeving zouden opnemen als onderdeel van een coherente fouille-regeling (Aw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor de gemeenschapsinstellingen.
4. Voor het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat de naaktfoullering, in de Basiswet gevangeniswezen aangeduid als 'foullering op het lichaam', wordt uitgevoerd in overeenstemming met het internationale kader. Concreet houdt dat in dat de naaktfoullering wordt uitgevoerd op basis van een individuele risico-inschatting; dat blijkt op heden niet altijd het geval, gezien de Basiswet gevangeniswezen een aantal gevallen vermeldt waarin steeds een foullering op het lichaam wordt uitgevoerd. Ook in deze gevallen moet een individuele risico-inschatting worden gemaakt. Verder moet de minderjarige-gedetineerde de mogelijkheid krijgen zijn kledij afwisselend (en dus niet in één keer volledig) te verwijderen.
- De individuele risico-inschatting is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het logisch achten dit in de regelgeving op te nemen gezien in de Basiswet gevangeniswezen de gevallen worden bepaald waarin een foullering op het lichaam mogelijk is; de regeling is eigenlijk onvolledig als daarbij niet wordt vermeld dat dit slechts kan indien een individuele risico-inschatting de noodzakelijkheid ervan aantoonst (Aw). De mogelijkheid voor de minderjarige-gedetineerde om zijn kledij afwisselend te verwijderen, is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
 - Inspiratie voor de individuele risico-inschatting kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt in de Franse Gemeenschap.
5. Voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum moet worden verzekerd dat het personeel wordt opgeleid om foulleringen tegelijkertijd effectief en in overeenstemming met de in het internationale kader vervatte beginselen uit te voeren.
- Dit is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn).
6. Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet worden verzekerd dat als er foulleringen worden uitgevoerd (en dus in de nationale wetgeving worden opgenomen, zie nr. 1 hierboven) de rest van de modaliteiten m.b.t. deze foulleringen beantwoorden aan het internationale kader.
- Concreet houdt dat het volgende in: de overige aspecten (buiten de situaties waarin een foullering nodig is en de aard ervan) moeten worden geregeld a.d.h.v. gede-

tailleerde procedures (An); in de regelgeving moet worden opgenomen dat elke foullering wordt uitgevoerd op een manier die de menselijk waardigheid en de individuele privacy respecteert (Pw); in de regelgeving moet worden opgenomen (of er moet uit blijken) dat elke foullering overeen stemt met de beginselen van proportionaliteit en noodzakelijkheid (Pw); elke foullering moet door de voorziening worden geregistreerd, incl. de identiteit van diegene(n) die de foullering uitvoerde(n), de reden ervoor en het resultaat ervan (Aw); in de regelgeving moet worden opgenomen dat elke foullering van personen gebeurt door iemand van hetzelfde geslacht (Pw); het personeel moet worden opgeleid om foulleringen tegelijkertijd effectief en in lijn met de in het internationale kader vervatte beginselen uit te voeren (Pn).¹¹⁸¹

- Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.

3.3 Drugs

3.3.1 Toetsing

325. Het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen bepaalt dat drugs en medicatie zonder het akkoord van de voorziening verboden zijn¹¹⁸²; een gemeenschapsinstelling beoogt m.a.w. een drugsvrije omgeving te zijn.¹¹⁸³ Hierboven, bij het deel foullering, werd al vermeld dat het huishoudelijk reglement bepaalt dat om die regel (nl. de gemeenschapsinstelling als drugsvrije omgeving) te vrijwaren, een (toevallige of gerichte) drugscontrole kan worden uitgevoerd. Er is evenwel niets specifiek bepaald omtrent een alomvattende strategie voor de aanpak van drugsmisbruik, incl. in het kader van het onthaal van de minderjarige en tijdens zijn verblijf. Ook is niets bepaald omtrent wat er moet gebeuren indien de minderjarige in het bezit wordt gevonden van drugs of medicatie, zoals het internationale kader vereist.

Voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum is niets bepaald omtrent de strategie om in het centrum met drugs om te gaan, noch m.b.t. wat er moet gebeuren indien de minderjarige in het bezit van drugs of medicatie wordt gevonden.

Hetzelfde kan worden gezegd voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+.

3.3.2 Aanbevelingen

326. De volgende punten moeten overlopen worden:

1. Voor elk van de categorieën beveiligend verblijf moet ervoor worden gezorgd dat er een alomvattende strategie is voor de aanpak van drugsmisbruik (m.i.v. preventie en behandeling). Daar moet al aandacht aan worden besteed van bij het onthaal van de minderjarige-bewoner. Zo moet het medisch onderzoek dat bij aankomst wordt uitgevoerd identificeren of er (potentiële) druggerelateerde gezondheidsproblemen zijn; indien dat het geval is, moet er bijzondere aandacht worden besteed aan afkickverschijnselen. Tijdens het verblijf moet de

¹¹⁸¹ We gaan ervan uit dat in de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ geen naaktfoulleringen, en geen foulleringen met onderzoek van de lichaamsholten plaatsvinden, gezien deze in de gemeenschapsinstellingen al niet worden toegepast (en in het Vlaams detentiecentrum enkel de naaktfoullering). Indien dit wel het geval zou zijn, moeten deze foulleringen vanzelfsprekend ook aan het internationale kader beantwoorden.

¹¹⁸² Punt 2 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

¹¹⁸³ Punt 10.1 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

minderjarige in staat worden gesteld af te kicken van drugs, doordat hem daartoe door opgeleid personeel bemande faciliteiten en diensten worden aangeboden.

- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het principe van het drugsbeleid dat elke voorziening moet hebben (m.i.v. preventie en behandeling) in de regelgeving zouden opnemen om twee redenen: *i*) het is een principe dat zich opdringt aan de overheid, m.b.t. haar eigen voorzieningen én het erkennen van private voorzieningen (het kunnen opnemen als erkenningsvoorwaarde); en *ii*) het belang van het principe (Pw). Het is o.i. wel niet nodig om al de hierboven vermelde zaken in detail in de regelgeving in te schrijven, maar een algemeen aanknopingspunt opnemen zouden we wel adviseren.
2. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat indien een minderjarige-bewoner drugs of medicatie bezit (en deze zaken bij hem worden gevonden), de arts of een ander bevoegd personeelslid beslist wat daarmee moet gebeuren.
- Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we het niet nodig achten dit in de regelgeving op te nemen (Pn). Dat dit weloverwogen gebeurt is des te belangrijker, omdat het potentieel gaat om bewijsmateriaal voor een strafrechtelijk onderzoek.

Hoofdstuk 11

Sancties¹¹⁸⁴

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 11	Sancties	237
1	Internationaal toetsingskader	237
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	239
	2.1 Franse Gemeenschap	239
	2.2 Nederland	240
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	240
	3.1 Toetsing	240
	3.2 Aanbevelingen	243

¹¹⁸⁴ De thema's afzondering en fixatie worden afzonderlijk en uitgebreid besproken in hoofdstuk 12 van dit onderzoek.

1 Internationaal toetsingskader

327. Een minderjarige in gesloten opvang kan enkel worden gesanctioneerd in overeenstemming met de ter zake geldende wettelijke bepaling(en) en/of reglementering uitgaande van de bevoegde administratieve overheid, en de beginselen van proportionaliteit en billijkheid.¹¹⁸⁵ De betrokken wettelijke bepalingen en/of reglementering moeten minstens de volgende zaken regelen:

- Het gedrag dat een disciplinaire inbreuk uitmaakt (en dus aanleiding kan geven tot een sanctie).
- De types van sancties die kunnen worden toegepast, en de duur ervan.
- De autoriteit die bevoegd is om sancties op te leggen.
- De te volgen procedures.
- De autoriteit die bevoegd is om ter zake beroepen te behandelen.¹¹⁸⁶

328. Alternatieve afhandelingswijzen, zoals bemiddeling, moeten steeds voorrang krijgen op het opleggen van een sanctie.¹¹⁸⁷

329. Iedere sanctie moet te verenigen zijn met de menselijke waardigheid, en in geen geval mag een sanctie enige vorm van onmenselijke behandeling uitmaken.¹¹⁸⁸ Zijn o.a. verboden¹¹⁸⁹:

- Lijfstraffen.¹¹⁹⁰
- Het verbieden of beperken van contact met familieleden, voor welk doel dan ook.¹¹⁹¹
- Overplaatsing van de minderjarige.¹¹⁹²

Over het gebruik van eenzame opsluiting als sanctie bestaat discussie.¹¹⁹³

330. Indien een sanctie wordt opgelegd, moet dat gebeuren in overeenstemming met de geldende procedures.¹¹⁹⁴ Die procedures moeten minstens de volgende elementen inhouden:

- Er wordt een rapport van het tot de sanctie aanleiding gevende gedrag opgemaakt, dat onverwijld wordt ingediend bij de autoriteit die bevoegd is om sancties op te leggen.¹¹⁹⁵
- De bevoegde autoriteit onderzoekt de zaak grondig.¹¹⁹⁶
- De bevoegde autoriteit beslist zonder onnodige vertraging.¹¹⁹⁷

¹¹⁸⁵ Nelson Mandela rules, § 39; Body principles persons under detention, § 30; Havana rules, § 70; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 126.

¹¹⁸⁶ Nelson Mandela rules, § 37; European rules juvenile offenders, § 94.3; Havana rules, § 68.

¹¹⁸⁷ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 126; European rules juvenile offenders, § 64.1.

¹¹⁸⁸ Havana rules, § 66; Guidelines Alternative Care of Children, § 96; European rules juvenile offenders, § 95.2.

¹¹⁸⁹ Het betreft een niet-exhaustieve lijst; zoals hiervoor aangegeven is elke vorm van onmenselijke behandeling verboden en dus niet enkel die vormen die hieronder worden opgesomd.

¹¹⁹⁰ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95.

¹¹⁹¹ Havana rules, § 67; Guidelines Alternative Care of Children, § 96. Het CPT is op dit vlak minder streng, en stelt dat een verbod van contact met familieleden niet kan, maar een beperking ervan wel indien het gedrag dat tot de sanctie aanleiding geeft betrekking heeft op dat contact met familieleden; zie CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 127; zie in dezelfde zin: European rules juvenile offenders, § 95.6.

¹¹⁹² European rules juvenile offenders, § 95.

¹¹⁹³ Hierop wordt nader ingegaan in hoofdstuk 12.

¹¹⁹⁴ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 126; Nelson Mandela rules, § 38.

¹¹⁹⁵ Havana rules, § 69.

¹¹⁹⁶ Havana rules, § 69.

¹¹⁹⁷ Havana rules, § 69.

- De minderjarige in kwestie wordt, vóórleer er desgevallend tot sanctionering wordt overgegaan, geïnformeerd over de vermeende inbreuk die hij heeft begaan. Hij wordt gehoord en krijgt daarbij de mogelijkheid om zichzelf te verdedigen.¹¹⁹⁸
- De minderjarige heeft het recht om beroep aan te tekenen tegen de opgelegde sanctie bij een onafhankelijke autoriteit.¹¹⁹⁹ De minderjarige moet ook de mogelijkheid hebben om een t.a.v. hem opgelegde sanctie aan te vechten voor een rechter.¹²⁰⁰
- De minderjarige die de taal van het personeel van de voorziening voor gesloten opvang niet vloeiend spreekt, heeft het recht zich tijdens de disciplinaire procedure kosteloos te laten bijstaan door een tolk.¹²⁰¹

331. Er moet een volledig register worden bijgehouden van alle disciplinaire procedures en sancties.¹²⁰² Die informatie moet ook worden opgenomen in het dossier van de minderjarige in kwestie.¹²⁰³

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse Gemeenschap

332. De sanctie t.a.v. de minderjarige in een overheidsinstelling draagt bij tot de finaliteit inzake opvoeding en herinschakeling van de opgelegde maatregel, en kan enkel individueel opgelegd worden. De sanctie mag noch vernederend noch tergend zijn; de isolatie/afzonderingsmaatregel mag niet als sanctie worden gebruikt. Om de aard en de duur van de sanctie te bepalen, houdt de directeur rekening met de aard en de ernst van het wangedrag van de minderjarige alsook de omstandigheden, en wordt een herstelgerichte aanpak bevoorrecht. De uitvoering van een sanctie beneemt de minderjarige niet het recht contact te hebben met de buitenwereld, behoudens als deze contacten opgeschort worden of het voorwerp uitmaken van een met redenen omklede beperking als gevolg van de behoeften van het behoud van orde en veiligheid.¹²⁰⁴ Voor de overheidsinstellingen is ook bepaald dat het algemeen reglement o.a. de gedragingen bepaalt die aanleiding kunnen geven tot een sanctie alsook de te volgen procedure en de controle erop. De sancties worden opgenomen in een speciaal daartoe ingesteld register, dat de volgende zaken specificiert: de identiteit van de minderjarige; de identiteit van het lid van de directie dat de sanctie oplegt; de datum en het uur van het begin van de sanctie; de omstandigheden die tot de sanctie hebben geleid en de redenen die de sanctie rechtvaardigen; de aard, inhoud en duur van de sanctie; de datum en het uur waarop de sanctie eindigt; de gegevens inzake gebeurlijke (aan de sanctie voorafgaande) voorlopige maatregelen.¹²⁰⁵

Voor de minderjarige in het *centre communautaire* bevat de regelgeving een hele afdeling inzake tuchtsancties.¹²⁰⁶ Daarin worden o.a. bepaald: de specifieke sancties die (desgevallend onder bepaalde

¹¹⁹⁸ Havana rules, § 70; Body principles persons under detention, § 30; European rules juvenile offenders, § 94.4.

¹¹⁹⁹ Havana rules, § 70.

¹²⁰⁰ Nelson Mandela rules, § 41.

¹²⁰¹ Havana rules, § 6.

¹²⁰² Nelson Mandela rules, § 39; Havana rules, § 70.

¹²⁰³ Nelson Mandela rules, § 8.

¹²⁰⁴ Art. 70 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹²⁰⁵ Art. 62 BFR overheidsinstellingen.

¹²⁰⁶ Art. 106-119 Decreet *centre communautaire*.

voorwaarden) kunnen worden opgelegd (bv. ontneming van het recht om bepaalde voorwerpen te bezitten, beperking of ontzegging van telefonische contacten en contacten per videoconferentie, beperking van bezoeken,...), de duur ervan (max. 30 dagen), de bevoegdheid om tuchtsancties op te leggen (nl. in hoofde van de directeur), de te volgen tuchtprocedure (opstellen proces-verbaal en toezenden aan directeur, de voorkeur voor bemiddeling, horen van de minderjarige, bijstand door advocaat ...), en het principe dat alle tuchtbeslissingen moeten worden opgenomen in een speciaal daartoe bestemd register.

2.2 Nederland

333. Voor de minderjarige in een justitiële jeugdinrichting is in de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen een volledig hoofdstuk over disciplinaire sancties opgenomen¹²⁰⁷, dat in grote lijnen de volgende zaken bepaalt:

- De bevoegdheid om over het opleggen van een disciplinaire sanctie te beslissen, nl. in hoofde van de directeur, en zo spoedig mogelijk nadat hem door een personeelslid of medewerker verslag is gedaan over feiten die onverenigbaar zijn met de orde of de veiligheid in de inrichting of met de ongestoorde tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming.
- De specifieke sancties die kunnen worden opgelegd (ontzegging van bezoek van een bepaald persoon of bepaalde personen ...), en de duur ervan.
- De mogelijkheid om een sanctie (geheel of ten dele) voorwaardelijk op te leggen, en de regeling daaromtrent.
- Het principe dat van elke oplegging van een sanctie (en wijzing ervan) aantekening moet worden gemaakt in een register, en een regeling m.b.t. het doen van mededelingen hieromtrent aan de ouders of voogd, stiefouder of pleegouders van de minderjarige.

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Toetsing

334. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige bevat een bepaling die specifiek over sancties vanwege jeugdhulpaanbieders (en tijdelijke afzondering of vrijheidsbeperking, zie hierover verder, hoofdstuk 12) gaat.¹²⁰⁸ De bepaling schrijft voor dat sancties vanwege de jeugdhulpaanbieders aangepast zijn aan de persoonlijkheid van de minderjarige en proportioneel zijn met de ernst van de feiten. Ze bevorderen altijd de opvoeding en hebben geen traumatische uitwerking. Lichamelijke straffen, geestelijk geweld, onthouding van maaltijden, en, behoudens andersluidende rechterlijke beslissing, onthouding van bezoekrecht, zijn verboden. Een tweede bepaling schrijft voor dat geen enkele minderjarige in de jeugdhulp onderworpen wordt aan een onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing.¹²⁰⁹ In aanvulling op het voorgaande, is in het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen een passage over sancties opgenomen¹²¹⁰, die in essentie het volgende inhoudt: de minderjarige kan op verschillende wijzen worden gestraft, bv. door het laten uitvoeren van een extra taak of karwei of

¹²⁰⁷ Art. 54-59 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹²⁰⁸ Art. 28 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹²⁰⁹ Art. 27 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹²¹⁰ Punt 11.2 Huisregels gemeenschapsinstellingen.

verbieden dat hij die avond naar televisie kijkt. Hoe erger zijn gedrag, hoe zwaarder de straf kan zijn. Als het gedrag van de minderjarige heel negatief is, kan ervoor worden gekozen hem tijdelijk af te zonderen van de rest van de groep en van zijn gewone programma, waardoor hij tijdelijk bepaalde voordelen verliest. Qua conformiteit met het internationale kader kan, voor de gemeenschapsinstellingen, dus het volgende worden gezegd:

- Nergens is (uitdrukkelijk) bepaald dat de minderjarige enkel kan worden gesanctioneerd in overeenstemming met de ter zake geldende wettelijke bepaling(en) en/of reglementering uitgaande van de bevoegde administratieve overheid. Het beginsel van proportionaliteit is uitdrukkelijk in het Decreet Rechtspositie Minderjarige vervat; dat is echter niet het geval voor het billijkheidsbeginsel.
- Er is weliswaar een wettelijke bepaling in het Decreet Rechtspositie Minderjarige, die aangevuld wordt via het huishoudelijk reglement gemeenschapsinstellingen, maar die bevat niet alle vereiste elementen. Worden niet omschreven: het gedrag dat een disciplinaire inbreuk uitmaakt, de types van sancties¹²¹¹ die kunnen worden toegepast en de duur ervan, en de te volgen procedures. Qua bevoegde autoriteit om sancties op te leggen kan worden gewezen op de vermelding, in het Decreet Rechtspositie Minderjarige, dat het gaat om sancties ‘vanwege jeugdhulpaanbieders’; hieruit kan worden afgeleid dat het, in het kader van gesloten opvang, de voorzieningen zelf zijn die sanctionerend kunnen optreden. Er is geen specifieke autoriteit gewezen om beroepen te behandelen in het kader van sancties.¹²¹²
- Er is, specifiek in het kader van het opleggen van sancties in gesloten opvang, geen voorkeur ingeschreven voor alternatieve afhandelingswijzen, zoals bemiddeling. Wel is in het Decreet Integrale Jeugdhulp een bepaling opgenomen die stelt dat om de continuïteit van de jeugdhulp te bewerkstelligen, alle partijen die daarbij betrokken zijn samenwerken, o.a. door bemiddeling te organiseren o.l.v. een persoon die onafhankelijk is van de betrokken jeugdhulpaanbieders in geval van onenigheid of conflict tussen een of meer van de betrokkenen.¹²¹³ Het is onduidelijk of deze regeling (en dus voorkeur) ook geldt in het geval van het (potentieel) opleggen van een sanctie.
- Het Decreet Rechtspositie Minderjarige bepaalt uitdrukkelijk dat geen enkele minderjarige in de jeugdhulp onderworpen wordt aan een onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

¹²¹¹ In het Huisregels gemeenschapsinstellingen worden weliswaar twee voorbeelden gegeven van mogelijke sancties, maar dit is nog niet een omvattende omschrijving van de types van sancties en de duur ervan, zoals het internationale kader vereist.

¹²¹² Weliswaar zijn er de algemene mogelijkheden voor de minderjarige in gesloten opvang om een klacht in te dienen, die werden omschreven in hoofdstuk 8, maar dit is o.i. niet gelijk te stellen met een beroepsinstantie die specifiek bevoegd is om beroepen te behandelen t.a.v. sancties die werden opgelegd (o.a. omdat de beroepsinstantie de mogelijkheid moet hebben om de beslissing (tot oplegging van een sanctie) te herzien).

¹²¹³ Art. 30, eerste en tweede lid Decreet Integrale Jeugdhulp. Art. 30, eerste lid, 4° vermeldt ook het volgende:
 “Al de jeugdhulpaanbieders die betrokken zijn bij de jeugdhulpverlening aan een minderjarige, zijn ouders en, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken en de betrokken personen uit zijn leefomgeving zijn samen verantwoordelijk voor de continuïteit in die jeugdhulpverlening. De jeugdhulp verbetert voor die personen de continuïteit van de jeugdhulpverlening door: (...)
 4° over te gaan tot overleg of bemiddeling, vermeld in het tweede lid van dit artikel, voordat de jeugdhulpverlening aan een minderjarige door een jeugdhulpaanbieder wordt stopgezet als de stopzetting niet gebeurt met wederzijdse toestemming of op verzoek van de minderjarige en zijn ouders of, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken;”

- Lijfstraffen worden door het Decreet Rechtspositie Minderjarige verboden. De onthouding van bezoekrecht in beginsel ook; het Decreet Rechtspositie Minderjarige bepaalt wel dat dit 'behoudens andersluidende rechterlijke beslissing' is maar dit heeft betrekking op de situatie waarin de rechter op voorhand al bepaalde beperkingen had opgelegd (en dus niet op het opleggen van de onthouding van bezoekrecht als sanctie op zich). Overplaatsing van de minderjarige worden niet verboden.
- Wat betreft de te volgen procedures, is in het geheel niets bepaald.
- Ook omtrent de opname in een register van alle disciplinaire procedures en sancties is niets bepaald. Wat betreft de opname in het individuele dossier van de minderjarige, kan worden gewezen op de uitgebreide (en weliswaar algemene, en dus niet specifiek op sancties betrekking hebbende) regeling die daaromtrent is opgenomen in het Decreet Rechtspositie Minderjarige.

Wat het Vlaams detentiecentrum betreft is er in de Basiswet gevangeniswezen een hele afdeling opgenomen die over het 'tuchtregime' gaat¹²¹⁴, en uitgebreid elementen als de tuchtrechtelijke inbreuken, de tuchtsancties, de toemeting van de tuchtsancties, en de tuchtprocedure bespreekt. Veel van de elementen die op basis van het internationale kader worden vereist, komen in de Basiswet terug:

- Er is bepaald dat de gedetineerde niet gestraft mag worden voor andere inbreuken en met andere sancties dan die welke omschreven worden door de Basiswet.¹²¹⁵ De beginselen van proportionaliteit en billijkheid worden uitdrukkelijk in de Basiswet vermeld.¹²¹⁶
- Er zijn verschillende bepalingen in de Basiswet gevangeniswezen die het tuchtregime voor de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum beschrijven en die alle vereiste elementen bevatten, nl. het gedrag dat een disciplinaire inbreuk uitmaakt¹²¹⁷; de types van sancties die kunnen worden toegepast, en duur ervan¹²¹⁸; de autoriteit die bevoegd is om sancties op te leggen (nl. de directeur)¹²¹⁹; de te volgen procedures¹²²⁰, de autoriteit die bevoegd is om ter zake beroepen te behandelen (nl. de Klachtencommissie en, in hoger beroep, de Beroepscommissie van de Centrale Raad).¹²²¹
- De Basiswet schrijft voor dat het beroep op de tuchtprocedure (en dus het opleggen van een sanctie) beperkt moet blijven tot situaties waarin de handhaving van de orde en de veiligheid van de inrichting dit gebiedend rechtvaardigen en er geen enkel ander middel kan worden gebruikt om dit te verzekeren, waardoor de voorkeur voor alternatieve afhandelingswijzen is verzekerd.
- Dat iedere sanctie te verenigen moet zijn met de menselijke waardigheid, en in geen geval enige vorm van onmenselijke behandeling mag uitmaken, vloeit ook voort uit de Basiswet gevangeniswezen, die stelt dat het tuchtregime ertoe strekt de orde en de veiligheid te vrijwaren met eerbiediging van de waardigheid, het zelfrespect en de individuele en sociale verantwoor-

¹²¹⁴ Art. 122-146 Basiswet gevangeniswezen.

¹²¹⁵ Art. 124 Basiswet gevangeniswezen.

¹²¹⁶ Art. 143 Basiswet gevangeniswezen.

¹²¹⁷ Art. 128-131 Basiswet gevangeniswezen.

¹²¹⁸ Art. 132-142 Basiswet gevangeniswezen.

¹²¹⁹ Art. 127, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

¹²²⁰ Art. 144-146 Basiswet gevangeniswezen.

¹²²¹ Art. 147-162 Basiswet gevangeniswezen.

delijkheid van de gedetineerden.¹²²² De Basiswet bevat evenwel geen (uitdrukkelijk) verbod op bepaalde sancties, zoals lijfstraffen, het verbieden of beperken van contact met familieleden (voor welk doel dan ook), en overplaatsing; integendeel, de ontzegging of beperking van de omgang met bezoekers van buiten de gevangenis is uitdrukkelijk als tucht sanctie voorzien.¹²²³

- De tuchtprocedure is in de Basiswet uitgebreid geregeld, en omvat de vereiste elementen: er wordt een rapport opgesteld t.a.v. de directeur, die dit zo spoedig mogelijk ontvangt; de directeur onderzoekt de zaak grondig (hij laat zich o.a. alle nuttige informatie bezorgen voor de beoordeling van de zaak); de directeur beslist zonder onnodige vertraging (nl. binnen 24 uur nadat de gedetineerde werd gehoord, en dat horen moet ook binnen een bepaalde termijn plaatsvinden); de minderjarige-gedeteneerde wordt, voorafgaandelijk aan het opleggen van een sanctie, geïnformeerd over de vermeende inbreuk die hij heeft begaan en gehoord; de minderjarige heeft de mogelijkheid om beroep aan te tekenen bij een onafhankelijke autoriteit (zie hoofdstuk 8: Klachtencommissie en in beroep Beroepscommissie van de Centrale Raad); de minderjarige heeft ook de mogelijkheid om een tucht sanctie aan te vechten bij een rechter, nl. bij de Raad van State¹²²⁴ dan wel de burgerlijke rechtbanken (in kort geding)¹²²⁵; er is enkel niet in kosteloze bijstand van een tolk voorzien, indien de minderjarige-gedeteneerde dit nodig heeft. Dat een tucht sanctie moet worden opgelegd in overeenstemming met deze procedure, volgt uit het opzet van de Basiswet zelf.
- Tot slot is voorzien dat de tuchtrechtelijke sancties worden ingeschreven in een bijzonder daartoe bestemd register.¹²²⁶ Er wordt ook een individueel tuchtrechtelijk dossier aangelegd n.a.v. feiten die een tuchtrechtelijk gevolg vereisen.¹²²⁷

Voor de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is in de erkenningsvoorwaarden een bepaling opgenomen die art. 27 van het Decreet Rechtspositie Minderjarige in grote lijnen herneemt.¹²²⁸ Voor het overige is er ter zake niets extra bepaald, zodat de analyse op het vlak van conformiteit met het internationale kader dezelfde is als deze voor de gemeenschapsinstellingen (zie hoger).

3.2 Aanbevelingen

335. De volgende verbeterpunten kunnen worden geformuleerd:

1. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de minderjarige enkel kan worden gesanctioneerd in overeenstemming met de ter zake geldende wettelijke bepaling(en) en/of reglementering uitgaande van de bevoegde administratieve overheid, alsook het billijkheidsbeginsel.
 - Dat is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen, omwille van het belang ervan, maar ook omdat bepaalde elementen (zoals proportionaliteit) wel al in de regelgeving zijn opgenomen en dit zodoende een coherent geheel zou vormen (Pw).

¹²²² Art. 122 Basiswet gevangeniswezen.

¹²²³ Deze sancties worden door de Basiswet niet uitdrukkelijk uitgesloten voor minderjarigen, i.t.t. de plaatsing in een individueel bijzonder veiligheidsregime in de zin van art. 118 Basiswet gevangeniswezen.

¹²²⁴ Art. 14 Gecoördineerde wetten Raad van State.

¹²²⁵ Art. 584 Gerechtelijk wetboek.

¹²²⁶ Art. 146 Basiswet gevangeniswezen.

¹²²⁷ Art. 144, § 3 Basiswet gevangeniswezen.

¹²²⁸ Art. 11, eerste lid, 11° Decreet Rechtspositie Minderjarige.

- Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor het Vlaams detentiecentrum, waar al deze zaken uitdrukkelijk in de Basiswet zijn bepaald.
- 2. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat er, omtrent het opleggen van sancties in gesloten opvang, in een wettelijke en/of reglementaire basis wordt voorzien die de volgende zaken regel(t)/(en): het gedrag dat een disciplinaire inbreuk uitmaakt; de types van sancties die kunnen worden toegepast en de duur ervan; de te volgen procedures; de autoriteit die bevoegd is om ter zake beroepen te behandelen.
 - Het internationale kader vereist dat hier een wettelijke of reglementaire basis voor wordt gemaakt (W).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor het Vlaams detentiecentrum, waar al deze zaken uitdrukkelijk in de Basiswet zijn bepaald.
- 3. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat alternatieve afhandelingswijzen, zoals bemiddeling, steeds voorrang krijgen op het opleggen van een sanctie.
 - Dit is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we dit in aanvulling op de algemene regeling die al in het Decreet Rechtspositie Minderjarige is voorzien in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling die geldt t.a.v. de minderjarige in het Vlaams detentiecentrum (en die inhoudt dat het beroep op de tuchtprocedure (en dus het opleggen van een sanctie) beperkt moet blijven tot situaties waarin de handhaving van de orde en de veiligheid van de inrichting dit gebiedend rechtvaardigen en er geen enkel ander middel kan worden gebruikt om dit te verzekeren).
- 4. Voor elk van de categorieën van gesloten opvang moet ervoor worden gezorgd dat de volgende sancties verboden zijn (en dus in geen geval kunnen worden opgelegd): lijfstraffen; het verbieden of beperken van contact met familieleden, voor welk doel dan ook; overplaatsing van de minderjarige.
 - a. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is al bepaald dat lijfstraffen en de onthouding van bezoekrecht verboden zijn. Hieraan zou dus nog moeten worden toegevoegd: overplaatsing van de minderjarige.
 - b. Voor het Vlaams detentiecentrum is er op heden niets bepaald en moet er dus voor worden gezorgd dat elk van de voormelde sancties verboden wordt.
 - Dat is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen (Pw). Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ is dat logisch, gezien er al een aantal 'verboden straffen' in het Decreet Rechtspositie worden bepaald; de lijst is op dit ogenblik dus onvolledig. Voor het Vlaams detentiecentrum is dat ook zeker nodig, gezien de regelgeving die op heden geldt (en op gelijke wijze lijkt te (kunnen) worden toegepast voor zowel meerder- als minderjarigen) indruist tegen het internationale kader.
- 5. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat indien er een sanctie wordt opgelegd, dat moet gebeuren in overeenstemming met de geldende procedures.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig vinden om dat in de regelgeving op te nemen (Pn). Uit het uitwerken en opnemen in de regelgeving van een procedure inzake het opleggen van sancties (zie volgend

- nummer), volgt o.i. immers dat het opleggen van sancties ook overeenkomstig die procedure moet gebeuren.
6. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet ervoor worden gezorgd dat de procedure inzake het opleggen van sancties minstens de in het internationale kader vermelde elementen bevat, nl. opmaken rapport en onverwijld indienen bij bevoegde autoriteit; grondig onderzoek door bevoegde autoriteit; beslissing bevoegde autoriteit zonder onnodige vertraging; informeren en horen minderjarige vooraleer tot sanctioneren wordt overgegaan; recht voor minderjarige om beroep aan te tekenen bij onafhankelijke autoriteit en om een opgelegde sanctie voor een rechter aan te vechten; recht op kosteloze bijstand door een tolk gedurende de procedure indien nodig. Ook voor het Vlaams detentiecentrum is dat laatste element (recht op kosteloze bijstand door een tolk) nog niet geregeld.
 - Het internationale kader vereist dat de 'te volgen procedures', waaronder dus de hiervoor vermelde elementen, neerslag krijgen in een wettelijke bepaling en/of reglementering uitgaande van de bevoegde administratieve overheid (W).
 - Inspiratie kan worden gevonden bij de regeling zoals die geldt voor het Vlaams detentiecentrum, waar al deze zaken (m.u.v. het recht op kosteloze bijstand door een tolk) uitdrukkelijk in de Basiswet zijn bepaald.
 7. Voor de gemeenschapsinstellingen, de voorzieningen beveiligend verblijf en de GES+ moet er tot slot voor worden gezorgd dat er een volledig register wordt bijgehouden van alle disciplinaire procedures en sancties.
 - Dit is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig vinden dit in de regelgeving op te nemen (An), al belet niets dat wel als onderdeel van de procedure toch ook op te nemen.

Hoofdstuk 12

Afzondering en fixatie

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 12	Afzondering en fixatie	247
1	Internationaal toetsingskader	247
	1.1 Sanctie	248
	1.2 Veiligheidsmaatregel	251
	1.3 Ordemaatregel	259
	1.4 Zorghandeling	259
2	Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland	260
	2.1 Franse gemeenschap	260
	2.2 Nederland	264
3	Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen	273
	3.1 Sanctie	273
	3.2 Veiligheidsmaatregel	282
	3.3 Zorghandeling	294

1 Internationaal toetsingskader

336. Afzondering en fixatie zijn een dominant, maar tegelijk divers thema in de internationale bronnen. Er kunnen verschillende redenen zijn om afzondering en fixatie toe te passen in een voorziening voor gesloten opvang. Hoewel mensenrechtelijke bronnen niet steeds consequent zijn, onderscheiden we volgende vier motieven:

1. **Sanctie** ten gevolge van een ernstige inbreuk op de interne orde.
2. **Veiligheidshandeling** bij ernstig en acuut gevaar ten gevolge van agressie en escalatie.
3. **Ordemaatregel** in het belang van veiligheid van anderen en/of de werking van de voorziening.
4. **Zorghandeling** in het belang van gezondheid/veiligheid van de minderjarige.

Per motief werken we een toetsingskader uit; we merken op dat deze toetsingskaders ontwikkeld zijn tegelijk met de eerste versie van het toetsingskader voor het onderzoek EF64 van het Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin. In dat onderzoek wordt een multidisciplinaire richtlijn opgesteld voor afzondering en fixatie in de geestelijke gezondheidszorg en de jeugdhulp. Hoewel we beide toetsingskaders op elkaar hebben afgestemd, is het mogelijk dat er in de loop van het project EF 64 nog aanpassingen gebeuren, gezien de input van de andere disciplines in het onderzoek. Dit geldt in het bijzonder voor de motieven ordemaatregel en zorghandeling, die mensenrechtelijk schaars gedocumenteerd zijn.

1.1 Sanctie

337. Het gebruik van fysieke interventie, mechanische fixatie en medicamenteuze fixatie als sanctie is verboden t.a.v. alle minderjarigen in voorzieningen voor gesloten opvang.¹²²⁹ Over het gebruik van eenzame opsluiting als sanctie bestaat discussie; een deel van de bronnen verbiedt eenzame opsluiting als sanctie in elke voorziening voor gesloten opvang.¹²³⁰ Een ander deel ontraadt het ten stelligste, maar staat een uitzonderlijk gebruik ervan toe in een detentiecontext.¹²³¹ In de jeugdhulp en de gehandicaptenzorg lijkt een verbod algemeen aanvaard.

	Detentiecontext	Jeugdhulpcontext	Context handicap
Afzondering	/ ¹²³²		
Fysieke interventie			
Mechanische fixatie			
Medicamenteuze fixatie			

¹²²⁹ Bv. Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, § 105; Moldavië on 16/11/2018, CPT/Inf (2018)) 49, § 58; Beijing rules, § 17.3; European rules juvenile offenders, § 72.1.

¹²³⁰ Peru 2013, 09/08/2011, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT/OP/PER/1, § 102; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Havana rules, § 67; Mandala Rules, § 45.1; European rules juvenile offenders, § 95.2.

¹²³¹ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §128; Moldavië on 16/11/2018, CPT/Inf (2018)49, § 56; Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 170; Spanje 2016, 06/04/2017, CPT/Inf(2017)34, § 133; Verenigd Koninkrijk 2016, 29/07/2016, CPT/Inf(2017)9, § 98.

¹²³² Maar sterk ontraden.

In wat volgt wordt het toetsingskader voor eenzame opsluiting als sanctie in een detentiecontext weergegeven. Indien een overheid – ondanks de sterk ontradende en zelfs verbiedende bronnen in het internationale kader – beslist om deze vorm van afzondering toe te passen, moet minimaal aan de eisen in dit toetsingskader zijn voldaan.

338. Eenzame opsluiting mag in een detentiecontext slechts als sanctie worden gebruikt voor zover er een duidelijke wettelijke basis voor bestaat.¹²³³ Deze basis bepaalt onder meer het gedrag dat tot de eenzame opsluiting aanleiding kan geven, welke autoriteit bevoegd is om over eenzame opsluiting te beslissen, hoe lang de eenzame opsluiting mag duren (met een absoluut maximum van drie dagen¹²³⁴ en nooit onmiddellijk opgevolgd door een nieuwe eenzame opsluiting¹²³⁵), en welke autoriteit bevoegd is om beroepen over de eenzame opsluiting te behandelen.¹²³⁶ De wetgever kan de bevoegdheid om deze aspecten te regelen delegeren aan de bevoegde uitvoerende overheid.

339. Voorzieningen die eenzame opsluiting toepassen moeten hierover een omvattend beleid uitwerken.¹²³⁷ Dit beleid moet aangepast zijn aan de aard van de voorziening. Het beleid moet de motieven voor eenzame opsluiting als sanctie voldoende onderscheiden van andere motieven voor afzondering en fixatie.¹²³⁸ In het bijzonder moet het beleid voorkomen dat automutilatie of suïcidepoging aanleiding geven tot eenzame opsluiting als sanctie. Hetzelfde geldt voor een geestesziekte of verstandelijke handicap.¹²³⁹

340. Eenzame opsluiting mag slechts als sanctie worden toegepast indien een daartoe bevoegde autoriteit erover heeft beslist. Dreigen met of het toepassen van eenzame opsluiting die niet voldoet aan de voorwaarden in de wet en in het beleid van de voorziening is verboden. Hetzelfde geldt voor het verzwaren van de toepassingsmodaliteiten.¹²⁴⁰ De ongewettigde toepassing van afzondering als sanctie moet strafrechtelijk vervolgbaar zijn.¹²⁴¹

341. De autoriteit die over de eenzame opsluiting beslist, hanteert eenzame opsluiting slechts als laatste redmiddel¹²⁴² indien de alternatieve afhandeling van het geschil niet mogelijk is¹²⁴³, voor een zo

¹²³³ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §126); Nelson Mandela, § 39.1: Body principles persons under detention, § 30.1; Havana rules, § 70.

¹²³⁴ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §128; Moldavië on 16/11/2018, CPT/Inf (2018) 49, § 55; Griekenland 2015, 15/07/2015, CPT/Inf(2016)4, § 103; Macedonië 2014, CPT/Inf(2016)8, § 107; België 2013, 3/9/2014, CPT/Inf(2016)13, § 145; Turkije 2012, 05/12/2012, CPT/inf(2013)27, § 56; Lithouwen 2010, CPT/Inf(2011)17, 29/11/2010, § 54.

¹²³⁵ Spanje 2016, 06/04/2017, CPT/Inf(2017)34, § 133; Turkije 2012, 05/12/2012, CPT/Inf(2013)27, § 58; Spanje 2011, 07/12/2011, CPT/Inf(2013)6, § 163.

¹²³⁶ Duitsland 2010, 19/07/2011, CPT/Inf(2012)6, § 122; Portugal 1995, 20/12/1995, CPT/Inf(96)31, § 163; Tsjechië 1997, 15/07/1997, CPT/Inf(99)7, § 96; Nelson Mandela Rules, § 37; Havana Rules, § 68; European rules juvenile offenders, § 94.3.

¹²³⁷ CPT standard, imprisonment, § 55; Peru 2013, 09/08/2011, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT/OP/PER/1, § 102.

¹²³⁸ Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, § 86.

¹²³⁹ Moldavië on 16/11/2018, CPT/Inf (2018) 49, § 58; Spanje 2016, 06/04/2017, CPT/Inf(2017)34, § 135; Nelson Mandela rules, § 39.1.

¹²⁴⁰ CPT standard, juveniles deprived of their liberty §126; Nederland 2007, 3/12/2007, CPT/Inf(2008)2, § 88; Spanje 2016, 06/04/2014, CPT/Inf(2017)34, § 137.

¹²⁴¹ Guidelines Alternative Care of Children, § 96.

¹²⁴² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 128; Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, § 106; European rules juvenile offenders, § 94.1.

¹²⁴³ Nelson Mandela rules, § 38.1; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §126.

kort mogelijke tijd¹²⁴⁴ (nooit langer dan drie dagen), en zoekt een evenwicht met de ernst van de door de minderjarige gepleegde inbreuk.¹²⁴⁵ Daarenboven respecteert de autoriteit de rechten van de minderjarige die gelden in het kader van elke sanctie (zie hoofdstuk 11). Medisch personeel mag geen rol spelen bij de besluitvorming over de maatregel.¹²⁴⁶

342. De eenzame opsluiting als sanctie kan plaatsvinden op de kamer van de minderjarige¹²⁴⁷ of in een daartoe specifiek ingerichte kamer. Wanneer gebruik gemaakt wordt van een specifieke ruimte, moet deze goed onderhouden en schoon zijn, voldoende natuurlijk daglicht hebben en behoorlijk uitgerust zijn (minimaal een bed, tafel en stoel, indien nodig vastgemaakt aan de grond).¹²⁴⁸ De kamer moet beschikken over een oproepsysteem.¹²⁴⁹

343. De rechten van de minderjarigen mogen niet verder beperkt worden dan op de wijze die door de wet en het daaruit voortvloeiende beleid bepaald worden.¹²⁵⁰ De minderjarige in eenzame opsluiting heeft minimaal recht op socio-educatieve ondersteuning (onderwijs en beroepsopleiding; toegang tot leesmaterialen) en activiteiten in de buitenlucht (min. 1 uur per dag)¹²⁵¹ en betekenisvol menselijk contact.¹²⁵² Contact met familieleden mag slechts verder beperkt worden als de inbreuk verband houdt met dit contact.¹²⁵³

344. Eenzame opsluiting als sanctie wordt geregistreerd in een sanctieregister.¹²⁵⁴

345. Eenzame opsluiting als sanctie vindt plaats onder medisch toezicht. Een lid van het medisch personeel bezoekt de minderjarige bij aanvang van de eenzame opsluiting en vervolgens op regelmatige

¹²⁴⁴ European rules juvenile offenders, § 95.4; Havana rules, § 64.

¹²⁴⁵ Nelson Mandela rules, § 39.2.

¹²⁴⁶ Azerbeïjan 2015, 25/11/2015, CPT/Inf(2018)33, § 65; Macedonië 2014, 25/03/2016, CPT/Inf(2016)8, § 106; Nelson Mandela rules, § 46; CPT standard, solitary confinement, § 62; Principles of medical ethics, § 4.

¹²⁴⁷ Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 170)) (België 2001, 07/08/2002, CPT/Inf(2002)25, § 118; Spanje 2016, 04/06/2014, CPT/Inf(2017) 34, § 134.

¹²⁴⁸ Turkije 2012, 5 december 2012, CPT/Inf(2013)27, §63; Polen 1996, 20/12/1996, CPT/Inf(98)13, §167; Portugal 1995, 20/12/1995, CPT/Inf(96)31, §164; (Lithouwen 2010, CPT/Inf(2011)17, 29/11/2010, §56; Zwitserland 2001, 09/08/2001, CPT/Inf(2002)4, §141-142; CPT standard, solitary confinement, § 60.

¹²⁴⁹ België 2001, 07/08/2002, CPT/Inf(2002)25, §116.

¹²⁵⁰ Spanje 2016, 06/04/2014, CPT/Inf(2017)34, § 137); Havana rules, § 66.

¹²⁵¹ Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, §87; Verenigd Koninkrijk 2003, 27/11/2003, CPT/Inf(2005)1, § 190; Polen 1996, 20/12/1996, CPT/Inf(98)13, §167; Portugal 1995, 20/12/1995, CPT/Inf(96)31, § 164; European rules juvenile offenders, § 95.4; Noot: sommige bronnen spreken over 2 uur per dag : CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §128; Moldavië on 16/11/2018, CPT/Inf (2018) 49, § 55; Duitsland 2010, 19/07/2011, CPT/Inf(2012)6, § 122 ; Duitsland 2000, 02/08/2001, CPT/Inf(2003)20, § 111; Estland 1999, 13/07/2000, CPT/Inf(2002)28; § 38; Verenigd Koninkrijk 2016, 29/07/2016, CPT/Inf(2017)9, § 98.

¹²⁵² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 128; Lithouwen 2010, CPT/Inf(2011)17, 29/11/2010, § 55; Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, § 87.

¹²⁵³ Nelson Mandela rules, §43.3; Lithouwen 2010, CPT/Inf(2011)17, 29/11/2010, §55; Moldavië on 16/11/2018, CPT/Inf (2018) 49, § 57; Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 170; Turkije 2012, 05/12/2012, CPT/Inf(2013)27, § 59; Duitsland 2010, 19/07/2011, CPT/Inf(2012)6, §122.

¹²⁵⁴ Turkije 2012, 05/12/2012, CPT/Inf(2013)27, § 57; Portugal 1995, 20/12/1995, CPT/Inf(96)31, § 163; Tsjechië 1997, 15/07/1997, CPT/Inf(99)7, § 96; Nelson Mandela Rules, § 39-2; Havana rules, § 70.

basis (min. eenmaal per dag). Zo nodig biedt hij zorg en behandeling en beëindigt hij de maatregel om medische redenen.¹²⁵⁵

De minderjarige heeft recht op individuele sessies met een psycholoog.¹²⁵⁶

346. Voorzieningen nemen voldoende maatregelen om gezondheidsschade t.g.v. eenzame opsluiting te vermijden (zowel bij de minderjarige als zijn context).¹²⁵⁷

1.2 Veiligheidsmaatregel

347. Afzondering en fixatie kunnen worden toegepast bij acute veiligheidsrisico's. Het toepassingscriterium, het type maatregel en de modaliteiten zijn hierbij afhankelijk van de aard van de voorziening.

- **Toepassingscriterium.** In een medische context – waaronder vaak ook voorzieningen voor personen met een handicap begrepen worden¹²⁵⁸ – zijn afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel slechts toelaatbaar als laatste redmiddel om imminente schade bij de jongere zelf of bij anderen te voorkomen.¹²⁵⁹ Datzelfde criterium moet ook worden toegepast op een minderjarige die buiten een medische context verblijft, maar waarbij het acute veiligheidsrisico voortvloeit uit een onderliggende medische problematiek.¹²⁶⁰ In een niet-medische context (en voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft), is het internationale kader niet eenduidig over het te hanteren toepassingscriterium. Waar sommige bronnen ook hier stellen dat afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel slechts toelaatbaar zijn als laatste redmiddel om imminente schade bij de jongere zelf of bij anderen te voorkomen¹²⁶¹, verwijzen andere bronnen ook naar de toepassing ervan bij een ernstig risico op vernietiging van materiaal¹²⁶² of een algemener veiligheidsrisico in de voorziening.¹²⁶³ Niettemin zijn alle bronnen het eens over het uitzonderlijke karakter van deze maatregelen en de nood om het gebruik ervan te vermijden. In het kader daarvan zetten voorzieningen in de eerste plaats in op het vermijden van afzondering en fixatie, o.a. door het voorzien van een kwalitatieve en veilige leef- en behandelomgeving, voldoende personeel, voldoende en voortdurende opleiding en de ontwikkeling van alternatieven (waaronder de-escalatietechnie-

¹²⁵⁵ CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §128; Azerbaijan 2015, 25/11/2015, CPT/Inf(2018)33, § 65; Macedonië 2014, 25/03/2016, CPT/Inf(2016)8, § 106; Rule 43-3 European rules juvenile offenders; Rule 46 Nelson Mandela rules.

¹²⁵⁶ Moldavië 16/11/2018, CPT/Inf (2018) 49, § 5.

¹²⁵⁷ Rule 38-2 Nelson Mandela rules.

¹²⁵⁸ bv. Lithouwen 2016, 15/03/2017, CPT/Inf(2018)2, §120; Ukraine 2019, 29/11/2019, CPT/inf(2020), §38.

¹²⁵⁹ nr. 1.4 CPT/Inf(2017)6, Means of restraint in psychiatric establishments for adults (Hierna: Means of restraint in psychiatric establishments for adults).

¹²⁶⁰ Roemenië 1999, 08/12/1999, CPT/Inf(2003)25, §168; Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 164-165; Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, § 105, Spanje 2016, 06/04/2017, CPT/Inf(2017)34, § 131; Duitsland 2000, 02/08/2001, CPT/Inf(2003)20, § 89.

¹²⁶¹ GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Guidelines Alternative Care of Children, § 97; CPT standard, juveniles deprived of their liberty §129.

¹²⁶² Rule 64 Havana rules; 90.1 European rules juvenile offenders; Rule 48 Nelson Mandela rules; Ireland 2014, 18/03/2015, CPT/Inf(2015)38, §129.

¹²⁶³ 15 Basic principles use of force and firearms; 93.1 European rules juvenile offenders.

ken).¹²⁶⁴ Afzondering en fixatie vanuit veiligheidsmotief mogen niet gebruikt worden (of aanvoelen) als straf¹²⁶⁵, middel met een therapeutisch doel¹²⁶⁶, oplossing voor een gebrek aan personeel¹²⁶⁷ of middel om het gedrag van de minderjarige te managen.¹²⁶⁸

- **Type maatregel.** In een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) kunnen fysieke interventie, mechanische fixatie (met medisch fixatiemateriaal), medicamenteuze fixatie (met snelwerkende medicatie) en afzondering gebruikt worden. In een niet-medische context (en voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft) zijn fysieke interventie en afzondering toelaatbaar. Over het gebruik van mechanische fixatie zijn de internationale bronnen niet eenduidig. Zowel het gebruik van handboeien als het gebruik van medisch fixatiemateriaal wordt in sommige bronnen toegestaan en in andere bronnen verboden.¹²⁶⁹ Op basis van de geconsulteerde bronnen lijkt volgende benadering ons de meest coherente. Het gebruik van medisch fixatiemateriaal is niet toegestaan wanneer het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft.¹²⁷⁰ Het gebruik van handboeien is slechts toegestaan in een detentiecontext, en niet in een pedagogische context.¹²⁷¹ Het gebruik van medicamenteuze fixatie zonder medische oorzaak wordt systematisch afgewezen.¹²⁷²
- **Toepassingsmodaliteiten.** In een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) speelt de arts een centrale rol in de besluitvorming over de maatregel. Het toezicht gebeurt exclusief door bevoegd medisch personeel. In een niet-medische context (en voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft) gebeurt de besluitvorming veelal door de directie van de voorziening. Een arts speelt bij de beslissing over de maatregel geen rol. Ook het toezicht gebeurt in de eerste plaats door niet-medisch personeel. Een arts (of ander bevoegd medisch personeel) moet de toestand van de minderjarige wel opvolgen.

¹²⁶⁴ Intr. CPT/Inf(2017)6, Means of restraint in psychiatric establishments for adults (Hierna: Means of restraint in psychiatric establishments for adults); nr. 47 CPT standard, psychiatric establishments; Spanje 2011, 07/12/2011, CPT/Inf(2013)6, 164; Rule 49 Nelson Mandela rules.

¹²⁶⁵ Nr. 48 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 1.6 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §126; Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, 106; CPT standard, imprisonment, § 53; GC nr. 8 bij het Kinderrechtenverdrag, § 15; België 2013, 3/9/2014, CPT/Inf(2016)13, §143-144.

¹²⁶⁶ Nr. 1.5 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹²⁶⁷ 1.6 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §184-189; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §173.

¹²⁶⁸ Ireland 2014, 18/03/2015, CPT/Inf(2015)38, §129; Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §184-189.

¹²⁶⁹ Vergelijk bijvoorbeeld rule 48 Nelson Mandela rules en 91.1 European rules juvenile offenders met CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §129.

¹²⁷⁰ Duitsland 2000, 02/08/2001, CPT/Inf(2003)20, §89; Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, § 105.

¹²⁷¹ Spanje 2011, 07/12/2011, CPT/Inf(2013)6, § 164; Ireland 2014, 18/03/2015, CPT/Inf(2015)38.

¹²⁷² Rule 55 Havana Rules; nr. 97 Guidelines Alternative Care of Children Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §184-189; 72.1 European rules juvenile offenders.

	Medische oorzaak ¹²⁷³	Geen medische oorzaak
Afzondering	In afzonderingsruimte voor medisch gebruik, uitgevoerd door medisch personeel op grond van medische besluitvorming	In afzonderingsruimte voor niet-medisch gebruik, uitgevoerd door niet-medisch personeel op grond van niet-medische besluitvorming. Onder medisch toezicht
Fysieke interventie		
Mechanische fixatie	Uitgevoerd door medisch personeel op grond van medische besluitvorming met medisch fixatiemateriaal	Detentiecontext Uitgevoerd door niet-medisch personeel op grond van niet-medische besluitvorming met handboeien
		Overige contexten
Medicamenteuze fixatie	Uitgevoerd door medisch personeel op grond van medische besluitvorming	

348. Elke vorm van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel berust op een wettelijke basis.¹²⁷⁴ Deze basis bepaalt welke maatregelen gebruikt mogen worden en op welke wijze dit gebeurt.¹²⁷⁵ Onder meer de maximale duurtijd van de maatregel is een in de wet te regelen element.¹²⁷⁶

Over hoelang een maatregel maximaal mag duren, is het internationale kader niet eenduidig. Systematisch spreekt het internationaal kader van zo kort mogelijk.¹²⁷⁷ Vaak is dat minuten eerder dan uren.¹²⁷⁸ Exacte maximumduren hangen wellicht af van de context en de intensiteit. Bijvoorbeeld: soms wordt in een niet-medische context één uur als maximumduur genoemd voor afzondering.¹²⁷⁹ Soms is er sprake van één dag.¹²⁸⁰ Meestal worden afzonderingen van meer dan één dag veroordeeld.¹²⁸¹

349. Bovendien moeten voorzieningen die (door de wet toegelaten vormen van) afzondering en fixatie toepassen, daarover een omvattend beleid uitwerken.¹²⁸² Dat beleid is in de eerste plaats gericht

¹²⁷³ In de context handicap wordt medische oorzaak vaak vermoed.

¹²⁷⁴ Nr. 1.3 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Rule 64 Havana rules; 97 Guidelines Alternative Care of Children; 93.1 European rules juvenile offenders; Lithouwen 2016, 15/03/2017, CPT/Inf(2018)2, §119; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; Rusland 2018, 25/03/2019, CPT/Inf(2019)26, §109; Azerbeïjan 2016, 23/11/2016, CPT/Inf(2018)35, §196; Bulgarije 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2018)15, §168.

¹²⁷⁵ Nr. 1.3 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; 90.1 European rules juvenile offenders; 97 Guidelines Alternative Care of Children.

¹²⁷⁶ 93.1 European rules juvenile offenders; Turkije 2012, 5 december 2012, CPT/Inf(2013)27, §64.

¹²⁷⁷ Nr. 48 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 1.4 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; 90.2 en 91.2 European rules juvenile offenders; nr. 53 imprisonment; CPT standard, solitary confinement, § 53, 54, 64; GC nr. 8 bij het Kinderrechtenverdrag, § 15; Nelson Mandela rules, § 48/1.

¹²⁷⁸ Nr. 48 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 4.1 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, 106.

¹²⁷⁹ Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 164.

¹²⁸⁰ 91,4 European rules juvenile offenders; België 2013, 3/9/2014, CPT/Inf(2016)13, §144.

¹²⁸¹ CRC State party Report Belgium 2015, § 11; België 2013, 3/9/2014, CPT/Inf(2016)13, §143-144; Turkije 2012, 5 december 2012, CPT/Inf(2013)27, §64.

¹²⁸² Nr. 47 en 49 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 1.7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; GC nr. 8 bij het Kinderrechtenverdrag, § 15; Rec(2005)5; 90.4 European rules juvenile offenders.

op het vermijden van afzondering en fixatie.¹²⁸³ In de tweede plaats beschrijft het op een gedetailleerde wijze de procedure voor de toepassing ervan. Hierbij gaat het beleid onder meer in op de omstandigheden waarin een bepaalde vorm van afzondering of fixatie gebruikt mag worden, de personeelsleden die bij de besluitvorming en uitvoering betrokken zijn (o.m. bevoegdheid, opleiding), het verloop (o.m. toezicht, rechten van de minderjarige, contact, herziening, maximumduur), het einde (o.m. debriefing), de registratie, externe rapportage en klachtenprocedure.¹²⁸⁴ Niet enkel het personeel, maar ook de minderjarige (en desgevallend zijn vertegenwoordiger) moet van dit beleid op de hoogte zijn.¹²⁸⁵

350. De beslissing tot afzondering en fixatie vanuit veiligheidsoverwegingen mag slechts door de bevoegde instantie genomen worden.

- In een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) beslist een arts over de maatregel na de minderjarige te hebben onderzocht.¹²⁸⁶ Kan de tussenkomst van een arts niet worden afgewacht, dan mag de maatregel worden uitgevoerd door bevoegd medisch geschoold personeel en wordt de arts vervolgens onmiddellijk op de hoogte gebracht.¹²⁸⁷ Het internationale kader is niet eenduidig over de vraag of de arts de minderjarige vervolgens onmiddellijk moet onderzoeken. Waar dit in sterk gemedicaliseerde voorzieningen de norm is¹²⁸⁸, wordt in landenrapporten over langdurige zorgsettings waar geen arts permanent aanwezig is, soms geen opmerking gemaakt bij een soepelere toepassing (bv. telefonisch contact met een verpleegkundige¹²⁸⁹). De arts kan geen voorafgaande toelating geven voor de toepassing van afzondering en fixatie.¹²⁹⁰ In afwijking daarvan kan (in het bijzonder) in voorzieningen waar geen arts permanent aanwezig is medicamenteuze fixatie uitzonderlijk worden voorgeschreven voor wanneer dit nodig is (zgn. ‘*pro re nata*’-medicatie). Het voorschrift moet in duurtijd beperkt zijn en herzien worden na elke toepassing. Bovendien

¹²⁸³ GC nr. 8 bij het Kinderrechtenverdrag, § 15; nr. 1.7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; nr. 47 CPT standard, psychiatric establishments; Estland 2007, 5/12/2007; CPT/Inf(2011(15)), §118.

¹²⁸⁴ De vereiste van een omvattend beleid staat in het internationale kader centraal. De exacte inhoud van dit beleid wordt niet door elke bron op dezelfde wijze beschreven. Het gemaakte overzicht is een samenvatting gebaseerd op volgende bronnen: nr. 49 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 1.7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §194; Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, §91; 90.4 en 93.1 European rules juvenile offenders; Rule 37 Nelson Mandela rules; CPT standard, juveniles deprived of their liberty; §129.

¹²⁸⁵ Nr. 1.7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults, Rusland 2018, 25/03/2019, CPT/Inf(2019)26, §112; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, §92.

¹²⁸⁶ Nr. 48 CPT standard, psychiatric establishments; Estland 2007, 5/12/2007; CPT/Inf(2011(15)), §118; nr. 2 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; Estland 2007, 5/12/2007; CPT/Inf(2011(15)), §121.

¹²⁸⁷ Nr. 48 CPT standard, psychiatric establishments; (Estland 2007, 5/12/2007; CPT/Inf(2011(15)), §118; nr. 2 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Moldavië 2011, 16/12/2011, CPT/Inf(2012)3, § 157; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174.

¹²⁸⁸ Zie toetsingskader in T. PEETERS, K. DE CUYPER, T. OPGENHAFFEN, I. BUYCK, J. PUT en C. VAN AUDENHOVE, *De ontwikkeling van een multidisciplinaire richtlijn voor de preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de residentiële geestelijke gezondheidszorg*, Leuven, Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin, 2019, 112-114.

¹²⁸⁹ Bv. Letland 2011, 28/03/2012, CPT/Inf(2013)20, §162; Voor een nog soepelere houding zie Estland 2012, 23/11/2012, CPT/Inf(2014)1, §134.

¹²⁹⁰ Nr. 2 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Azerbeïjan 2011, 25/07/2012, CPT/Inf(2018)9, §147.

vindt de toepassing plaats door medisch geschoold personeel dat de arts onmiddellijk op de hoogte brengt.¹²⁹¹

- In een niet-medische context (en voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft) bestempelt het internationale kader de directeur van de voorziening meestal als de meest voor de hand liggende bevoegde instantie om over de maatregel te beslissen (of de bij hoogdringendheid onmiddellijk volgend op de maatregel een oordeel te vellen).¹²⁹² Bij gebrek aan medische oorzaak mag medisch personeel geen rol spelen bij de besluitvorming.¹²⁹³ Hun rol beperkt zich tot het toezicht op de uitvoering van de maatregel en de gezondheidstoestand van de minderjarige. In het kader hiervan wordt een arts (of ander bevoegd medisch personeelslid) onmiddellijk over de aanvang van een maatregel geïnformeerd en heeft hij toegang tot de minderjarige.¹²⁹⁴

351. Wie bevoegd is voor afzondering en fixatie kan slechts tot de maatregel besluiten wanneer preventieve maatregelen niet werkzaam zijn. Hij kiest voor de vorm van afzondering en fixatie met de minste impact op de autonomie en de veiligheid van de minderjarige.¹²⁹⁵ De houding van de minderjarige en vroegere ervaringen worden hierbij meegenomen.¹²⁹⁶ Voor zover mogelijk verdient een fysieke interventie de voorkeur boven andere vormen van afzondering en fixatie.¹²⁹⁷ Het gebruik van mechanische fixatie is hoogst uitzonderlijk.¹²⁹⁸ In een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) is de combinatie van afzondering en fixatie slechts mogelijk indien dit de duur van de afzondering en fixatie doet dalen of indien dit noodzakelijk is om ernstige schade aan de zorggebruiker of aan derden te vermijden.¹²⁹⁹

352. De gekozen afzonderings- en fixatietechniek mag niet mensonterend, gevaarlijk of pijnlijk zijn.¹³⁰⁰

- **Fysieke interventies** mogen de ademhaling niet verhinderen of doelbewust pijn veroorzaken.¹³⁰¹
- **Mechanische fixatie** mag niet door middel van kettingen, ijzers, voetboeien of kooibedden worden toegepast.¹³⁰² Ook het vastketenen aan objecten¹³⁰³ en het fixeren in pijnlijke of

¹²⁹¹ Rusland 2018, 25/03/2019, CPT/Inf(2019)26, §113; Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, §144; Moldavië 2011, 16/12/2011, CPT/Inf(2013)20, §156-157; Kosovo 2007, 25/07/2007; CPT/Inf(2009(3)), §126.

¹²⁹² Bv. Rule 48 Nelson Mandela rules; Rule 64 Havana rules; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §129.

¹²⁹³ Rule 46/1 Nelson Mandela rules; 5 Principles of medical ethics.

¹²⁹⁴ 91.4 en 93.2 European rules juvenile offenders; Rule 48 Nelson Mandela rules; rule 64 Havana rules.

¹²⁹⁵ 90.2 European rules juvenile offenders; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §126; CPT standard, solitary confinement, § 55; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; 3.3 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹²⁹⁶ Nr. 5 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹²⁹⁷ Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; nr. 47 CPT standard, psychiatric establishments; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §129; Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, § 106.

¹²⁹⁸ Nr. 48 CPT standard, psychiatric establishments; 91.1 European rules juvenile offenders.

¹²⁹⁹ Nr. 6 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹³⁰⁰ Rule 47.1 Nelson Mandela rules.

¹³⁰¹ Nr. 3.2 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Spanje 2011, 07/12/2011, CPT/Inf(2013)6, § 164; Verenigd Koninkrijk 2008, 19/03/2009, CPT/Inf(2009)30, §108.

¹³⁰² Nr. 3.4 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Bosnië en Herzegovina 2007, 19/07/2007; CPT/Inf(2009(25)), §126; België 2013, 03/09/2014, CPT/Inf(2016)3, §150; 91.2 European rules juvenile offenders; Rule 47.1 Nelson Mandela rules.

¹³⁰³ Moldavië 2018, 16/11/2018, CPT/Inf (2018) 49, § 58).

gevaarlijke posities (bv. supermanpositie; posities waarin communiceren en ademen moeilijk is) mag niet.¹³⁰⁴ In een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) wordt ook het gebruik van handboeien als mensonterend beschouwd.¹³⁰⁵ Zoals gezegd bestaat er discussie over de toepassing van mechanische fixatie in een niet-medische context (of voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft), in het bijzonder wanneer medische fixatiemiddelen gebruikt worden. Het gebruik van mechanische fixatie in een afzonderingsruimte wordt in deze context als mensonterend beschouwd.¹³⁰⁶

Ook de langdurige toepassing van mechanische fixatie is mensonterend, zeker bij jonge kinderen.¹³⁰⁷

- **Medicamenteuze fixatie** mag enkel met gebruik van medicatie met een kortdurend effect; het gebruik van medicatie met een langdurig effect wordt mensonterend geacht.¹³⁰⁸ Medicamenteuze fixatie is niet toelaatbaar als het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft.
- **Afzondering** in een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) vindt plaats in een specifiek daartoe ontworpen veilige en specifieke omgeving, en niet op de eigen kamer.¹³⁰⁹ In een niet-medische context (of voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft) is het internationale kader minder expliciet over de mogelijkheid de eigen kamer te gebruiken. Omdat het internationale kader meestal uitgaat van zeer ernstige agressie en escalatie, verplicht het ook hier in de meeste gevallen tot het gebruik van een specifiek hiertoe ontworpen ruimte die veilig is en een rustgevend effect nastreeft.¹³¹⁰ In beginsel worden andere ruimtes gebruikt voor een afzondering met medische oorzaak als voor afzondering zonder medische oorzaak.¹³¹¹

In een medische context benadrukken de internationale bronnen dat de maatregel plaatsvindt buiten het zicht van derden, tenzij de zorggebruiker dit anders wenst of tenzij hij bezoek wenst.¹³¹² Het lijkt ons verantwoordbaar deze aanbeveling te veralgemenen naar alle contexten.

¹³⁰⁴ Nr. 3.3 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Spanje 2011, 07/12/2011, CPT/Inf(2013)6, § 164.

¹³⁰⁵ Nr. 3.4 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹³⁰⁶ Spanje 2011, 07/12/2011, CPT/Inf(2013)6, § 164; België 2013, 03/09/2014, CPT/Inf(2016)3, §150.

¹³⁰⁷ Nr. 4.8 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 4.1 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Andorra 2018, CPT/Inf(2019)12, 16/04/2019, § 64.

¹³⁰⁸ Nr. 3.7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults

¹³⁰⁹ Nr. 3.8 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Slowakije 2018, 19/12/2018, CPT/Inf(2019)20, §154; Kroatië 2012, 26/03/2013, CPT/Inf(2014)9, §126.

¹³¹⁰ Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, § 105; Spanje 2016, 06/04/2017, CPT/Inf(2017)34; CPT standard, solitary confinement, § 58 en 60; Mongolië 2017, 19/12/2018, Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT/OP/MNG/1, § 41; Zweden 2009, CPT/Inf(2009)34, §130; België 2013, 3/9/2014, CPT/Inf(2016)13, §143-144.

¹³¹¹ Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf (2018)39.

¹³¹² Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §173; Azerbeïjan 2011, 25/07/2012, CPT/Inf(2018)9, §147; Hongarije 2018, 24/07/2019, CPT/Inf(2020)8, §147; nr. 3.5 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Lithouwen 2016, 15/03/2017, CPT/Inf(2018)2, §119; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; CPT standard, checklist social care institutions.

353. De veiligheidsmaatregel wordt uitgevoerd door personeel dat daartoe is opgeleid.¹³¹³ Anderen (bv. medebewoners) mogen niet betrokken worden bij de uitvoering van de maatregel.¹³¹⁴ In een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) mag enkel medisch personeel meewerken aan de uitvoering van de maatregel.¹³¹⁵ In een niet-medische context (en voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft) mag ook ander daartoe opgeleid personeel de maatregel uitvoeren.¹³¹⁶ Externe ordehandhavers worden in de regel niet betrokken.

354. Bij het uitvoeren van de maatregel wordt de impact op de autonomie en de rechten van de minderjarige tot het minimum beperkt. Bovendien wordt de maatregel steeds op een menswaardige wijze uitgevoerd.¹³¹⁷ Gepaste kledij en de mogelijkheid om (bij voorkeur zelfstandig) aan de basisbehoeften te kunnen voldoen (eten, drinken, sanitair) behoren tot het absolute minimum.¹³¹⁸ In beginsel moet de minderjarige toegang tot zijn sociale contacten, onderwijs, lectuur, fysieke beweging en andere rechten kunnen behouden.¹³¹⁹

355. Elke vorm van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel gaat gepaard met nauwgezet toezicht. Het toezicht is bedoeld om de toestand van de minderjarige op te volgen, om menselijke nabijheid te bieden, maar ook om de toepassing van de maatregel zo kort mogelijk te houden.

- In een medische context (of wanneer het veiligheidsrisico een medische oorzaak heeft) staat de minderjarige onder voortdurend toezicht. Tenzij de minderjarige dit anders wil gebeurt het toezicht bij mechanische fixatie vanuit dezelfde ruimte.¹³²⁰ Bij afzondering gebeurt het toezicht hetzij vanuit de afzondering ruimte zelf, hetzij vanuit een aangrenzende ruimte voor zover er wederzijds visueel contact mogelijk is.¹³²¹ Cameratoezicht kan de fysieke aanwezigheid van personeel niet vervangen.¹³²²

In een niet-medische context (en voor zover het veiligheidsrisico geen medische oorzaak heeft) zijn de bronnen over toezicht minder eenduidig. Vaak wordt de wijze van toezicht niet in detail beschreven.¹³²³ Wanneer dit wel gebeurt, worden dezelfde eisen gesteld als in een

¹³¹³ Nr. 3.1 en 3.2 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Rusland 2018, 25/03/2019, CPT/Inf(2019)26, §112; 90.3 European rules juvenile offenders; Rule 49 Nelson Mandela rules; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 164.

¹³¹⁴ Rule 71 Havana rules; Moldavië 2007, 20/03/2008, CPT/Inf(2008)38, §160; Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §184-189.

¹³¹⁵ Nr. 3.6 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Estland 2007, 5/12/2007; CPT/Inf(2011(15)), §121.

¹³¹⁶ Nr. 3.6 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹³¹⁷ Rule 42 Nelson Mandela rules:

¹³¹⁸ Nr. 3.3 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Lithouwen 2016, 15/03/2017, CPT/Inf(2018)2, §120; Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §194; Letland 2011, 28/03/2012, CPT/Inf(2013)20, §162.

¹³¹⁹ CPT standard, solitary confinement, § 61; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §129; Verenigd Koninkrijk 2016, 29/07/2016, CPT/Inf(2017)9, 98; Turkije 2012, 5 december 2012, CPT/Inf(2013)27, § 64;; Turkije 2012, 5 december 2012, CPT/Inf(2013)27, §64.

¹³²⁰ Nr. 7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Polen, 20/07/2010, CPT/Inf(2009), §159; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174.

¹³²¹ Nr. 7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Slowakije 2018, 19/12/2018, CPT/Inf(2019)20, §154.

¹³²² (Nr. 7 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹³²³ Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, 105; Spanje 2016, 06/04/2017, CPT/Inf(2017)34; CPT standard, imprisonment, § 53.

therapeutische context.¹³²⁴ Naast voortdurend toezicht, vindt ook op regelmatige tijdstippen – en minstens eens per dag – en verder telkens wanneer dit noodzakelijk is, een medische controle plaats.¹³²⁵

Om te waarborgen dat de veiligheidsmaatregel niet langer duurt dan nodig, moet er op geregelde tijdstippen een volledige herbeoordeling van de maatregel plaatsvinden.¹³²⁶

356. Na de veiligheidsmaatregel vindt een debriefing plaats. Daarin wordt de maatregel geduid en worden lessen voor de toekomst besproken.¹³²⁷

357. Elke vorm van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel – dus ook fysieke interventie en medicamenteuze fixatie – wordt geregistreerd in een centraal register en in het individuele dossier van de minderjarige.¹³²⁸ De registratie bevat onder meer de aard van de maatregel, het begin- en einduur, de omstandigheden, de reden voor de maatregel, de naam van de verantwoordelijke voor de beslissing, eventuele verwondingen bij de minderjarige en of het personeel, observaties bij de uitvoering, eventuele opmerkingen van de zorggebruiker, en de debriefing.¹³²⁹ De registratie is bedoeld om inzicht te krijgen in de toepassing van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel in een voorziening, om het beleid bij te sturen, en als instrument bij een eventuele klacht. In het kader daarvan moet de minderjarige toegang krijgen tot de geregistreerde informatie.¹³³⁰

358. De minderjarige die het voorwerp uitmaakt van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel moet toegang hebben tot een toegankelijk klachtmechanisme binnen de voorziening¹³³¹ en moet toegang hebben tot de rechter of een ander onafhankelijk orgaan.¹³³² De ongewettigde toepassing van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel moet strafrechtelijk vervolgbaar zijn.¹³³³

¹³²⁴ Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, §92; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 16.

¹³²⁵ CPT standard, solitary confinement, § 63; CPT standard, imprisonment, § 56; CPT standard, juveniles deprived of their liberty, § 129; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Rule 46.1 en 46.3 Nelson Mandela rules.

¹³²⁶ Nr. 4.2 psychiatric; CPT standard, solitary confinement, § 63; 93.2 European rules juvenile offenders

¹³²⁷ Nr. 8 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Estland 2017, 19/11/2019, CPT/Inf(2019)31; Ierland 2014, 18/03/2015, CPT/Inf(2015)38

¹³²⁸ Nr. 50 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 11.1 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Polen, 20/07/2010, CPT/Inf(2009), § 159; Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, § 93; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, § 93; Zweden 2009, 27/11/2009, CPT/Inf(2009)34, § 130; Zweden 2009, 27/11/2009, CPT/Inf(2009)34, § 132; Polen 2017, 27/11/2017, CPT/Inf(2018)39, 106; Moldavië 2011, 16/12/2011, CPT/Inf(2012)3, § 157; Turkije 2006, 03/04/2007, CPT/Inf(2009)17, §55

¹³²⁹ De vereiste van een registratie staat in het internationale kader centraal. De exacte inhoud van deze registratie wordt niet door elke bron op dezelfde wijze beschreven. Het gemaakte overzicht is een samenvatting gebaseerd op volgende bronnen: nr. 50 CPT standard, psychiatric establishments; nr. 11.1 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Servië 2007, 11/04/2008, CPT/Inf(2009)1, §174; Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, §93; GC nr. 24 bij het Kinderrechtenverdrag, § 95; Turkije 2012, 5 december 2012, CPT/Inf(2013)27, § 68; Montenegro 2017, 28/03/2018, CPT/Inf(2019)2, § 164; 11/2009, CPT/Inf(2009)34, § 130, nr. 11.1 Means of restraint in psychiatric establishments for adults

¹³³⁰ Nr. 11.1 Means of restraint in psychiatric establishments for adults

¹³³¹ Nr. 12 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; 93.2 European rules juvenile offenders

¹³³² CPT standard, juveniles deprived of their liberty, §129; Oostenrijk 2009, 27/07/2009, CPT/Inf(2010)5, §141; 22 en 23 Basic principles use of force and firearms, CPT standard, solitary confinement, § 57

¹³³³ 96 Guidelines Alternative Care of Children

Ongeacht eventuele klachten moet de toepassing van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel – in het bijzonder als zich hierbij een incident voordoet – extern gerapporteerd worden.¹³³⁴

1.3 Ordemaatregel

359. Hoewel de meeste bronnen zich beperken tot de afzondering en fixatie als sanctie of als veiligheidsmaatregel, zijn er in sommige bronnen aanwijzingen dat het afzonderen van de leefgroep of het gebruik van handboeien in een detentiecontext ook gebruikt kunnen worden wanneer aan de toepassingsvoorwaarden van een veiligheidsmaatregel of sanctie niet is voldaan, maar een minderjarige de goede werking van de voorziening onder druk plaatst of wanneer er vluchtgevaar bestaat.

Wat afzondering betreft zijn de bronnen te schaars en fragmentair om tot een toetsingskader te leiden. Het lijkt er bovendien op dat het toetsingskader inzake veiligheidsmaatregelen op dit punt toegepast wordt, maar de maximale tijdslimiet van 24 uur (impliciet) verruimd wordt.¹³³⁵ Het is ons niet duidelijk of deze verruiming algemeen aanvaard wordt. Althans lijkt ze in strijd met de aanbeveling dat afzondering geen middel is om het gedrag van de minderjarige te managen.¹³³⁶

Wat het gebruik van handboeien betreft is wel duidelijk dat ze in een detentiecontext gebruikt mogen worden op individuele gronden als er een reëel vluchtgevaar bestaat bij overbrenging (zie hierover meer uitgebreid hoofdstuk 2).¹³³⁷ Ook hier lijkt het toetsingskader inzake veiligheidsmaatregelen verder van toepassing.

1.4 Zorghandeling

360. Zoals gezegd beperken de meeste bronnen zich tot afzondering en fixatie als sanctie of als veiligheidsmaatregel. Zonder dat dit systematisch uitgewerkt of met duidelijke aanbevelingen omkaderd wordt, gaan landenrapporten uitzonderlijk in op het gebruik afzondering en fixatie als deel van de zorg¹³³⁸, bijvoorbeeld omdat er een valrisico bestaat, een fysieke interventie nodig is om hygiënehandelingen te vervullen of het langdurig gebruik van gedragsbeïnvloedende medicatie wenselijk is. Hierbij wordt voornamelijk gebruikgemaakt van de diverse fixatievormen, al is ook een afzondering op vraag van de minderjarige niet ondenkbaar.¹³³⁹ Vaak gaat het om een meer frequente en langdurige toepassing.

361. De schaars beschikbare bronnen beschouwen deze handelingen als medische handelingen, die moeten voldoen aan het algemene internationale kader inzake medische handelingen (zie over geneeskundige hulp meer uitgebreid hoofdstuk 6). Dat betekent dat ze in de regel door een bevoegd beroepsbeoefenaar¹³⁴⁰ in de gezondheidszorg worden uitgevoerd op grond van de geïnformeerde

¹³³⁴ Nr. 11.2 Means of restraint in psychiatric establishments for adults; Rule 48 Nelson Mandela rules; rule 64 Havana rules; CPT standard, imprisonment, § 56; 22 Basic principles use of force and firearms

¹³³⁵ Bv. Turkije 2012, 5 december 2012, CPT/Inf(2013)27, § 67; CPT standard, solitary confinement, § 57.

¹³³⁶ Ireland 2014, 18/03/2015, CPT/Inf(2015)38, §129; Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §184-189.

¹³³⁷ 91.1 European rules juvenile offenders; Nederland 2007, 03/12/2007, CPT/Inf(2008)2, §90, Denmark 2014, 17/07/2014, CPT/Inf(2014)25, §102; 91.1 European rules juvenile offenders.

¹³³⁸ Bv. Noorwegen 2018, 21/12/2018, CPT/Inf(2019)1, §139; Liechtenstein 2016, 15/12/2016, CPT/Inf(2017)21, §82; Moldavië 2015, 05/04/2016, CPT/Inf(2016)16, §191.

¹³³⁹ Nr. 9 Means of restraint in psychiatric establishments for adults.

¹³⁴⁰ België 2009, 16/04/2010, CPT/Inf(2010)24, §189.

toestemming van de minderjarige (of desgevallend zijn vertegenwoordiger).¹³⁴¹ Een toepassing onder dwang is slechts gerechtvaardigd indien daartoe een rechtsgrond bestaat en indien aan de algemene criteria voor een dwangbehandeling is voldaan.¹³⁴² Een langdurige toepassing onder dwang wordt echter in vraag gesteld.¹³⁴³

Hoewel het om medische handelingen gaat die in de regel in het dossier van de minderjarige geregistreerd worden, wordt voor dit type afzondering en fixatie om kwaliteitsredenen *ook* een centrale registratie vereist.¹³⁴⁴

2 Regelgeving Franse Gemeenschap en Nederland

2.1 Franse gemeenschap

2.1.1 Sanctie

362. [Afzondering] Een minderjarige die in het *centre communautaire* verblijft kan bij wijze van tuchtsanctie voor een periode van maximaal 72 uur¹³⁴⁵ afgezonderd worden in zijn eigen leefruimte of in een specifieke ruimte.¹³⁴⁶ De regeling inzake tucht kwam hoger aan bod (zie hoofdstuk 11 inzake sancties). Afzondering in een specifieke ruimte is enkel toegestaan wanneer de minderjarige opzettelijk de fysieke integriteit van anderen heeft aangetast.¹³⁴⁷ De sanctie kan niet worden opgelegd aan een zwangere vrouw of een vrouw die bij haar kind verblijft.¹³⁴⁸

De afgezonderde minderjarige krijgt dagelijks bezoek van de directeur en een lid van het psychosociaal-educatief team.¹³⁴⁹ Bovendien wordt het toezicht verhoogd om de veiligheid van de minderjarige te waarborgen.¹³⁵⁰ Daarnaast ontvangt de minderjarige zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen 24 uur na het begin van de maatregel het bezoek van een arts.¹³⁵¹

Het decreet regelt een aantal rechten van de met afzondering gestrafte minderjarige en noemt een aantal beperkingen. De minderjarige behoudt het recht op contacten met de buitenwereld, tenzij die contacten worden opgeschort of beperkt om redenen van ordehandhaving of veiligheid.¹³⁵² Ook het recht op gesprekken met personeelsleden, een lid van een dienst die belast is met de bijstand aan gevangenen en een filosofisch of religieus adviseur, het recht om begeleide individuele activiteiten voort te zetten en het recht om minstens een uur per dag in de buitenlucht door te brengen, blijven behouden.¹³⁵³ De minderjarige is bovendien fatsoenlijk gekleed in niet stigmatiserende kleding.¹³⁵⁴ Hij

¹³⁴¹ Nr. 41 CPT standard, psychiatric establishments; Frankrijk 2015, 31/08/2016, CPT/Inf(2017)7, §174.

¹³⁴² Liechtenstein 2016, 15/12/2016, CPT/Inf(2017)21, §83; Oostenrijk 2009, 27/07/2009, CPT/Inf(2010)5, §148.

¹³⁴³ Servië 2015, 26/11/2015, CPT/Inf(2016)21, §184-189.

¹³⁴⁴ Noorwegen 2018, 21/12/2018, CPT/Inf(2019)1, §139; Liechtenstein 2016, 15/12/2016, CPT/Inf(2017)21, §82; Moldavië 2015, 05/04/2016, CPT/Inf(2016)16, §191; België 2009, 16/04/2010, CPT/Inf(2010)24, §189.

¹³⁴⁵ Art 107, §2, derde lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁴⁶ Art 106, Decreet *centre communautaire*.

¹³⁴⁷ Art 107, §1, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁴⁸ Art 107, §2, derde lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁴⁹ Art 91 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁵⁰ Art 91 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁵¹ Art 92 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁵² Art 93 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁵³ Art 94 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁵⁴ Art 95, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

mag evenwel niet in het bezit zijn van voorwerpen die zijn eigen veiligheid en die van anderen in gevaar kunnen brengen.¹³⁵⁵

363. [Afzondering] Een minderjarige die in een overheidsinstelling verblijft kan niet met afzondering worden gestraft.¹³⁵⁶ Opvallend en hiermee strijdig is dat het besluit dat het decreet uitvoert, aangeeft dat een personeelslid van de instelling een minderjarige kan afzonderen voorafgaand aan de door de directeur opgelegde straf.¹³⁵⁷

2.1.2 Veiligheidsmaatregel

364. [Afzondering] In het *centre communautaire* kan de directeur beslissen om een jongere bij wijze van 'speciale veiligheidsmaatregel' af te zonderen, wanneer hij zijn fysieke veiligheid of die van anderen in gevaar brengt.¹³⁵⁸ De afzondering vindt in principe plaats in de eigen leefruimte van de jongere; slechts wanneer deze ruimte de fysieke veiligheid van de jongere of die van anderen niet waarborgt, kan afzondering plaatsvinden in een specifieke ruimte.¹³⁵⁹ Een zwangere vrouw of een vrouw die samenwoont met haar kind, mag niet worden afgezonderd.¹³⁶⁰ Opvallend is dat een opsluiting van een jongere in zijn leefruimte niet als een afzondering wordt beschouwd, indien ze maximaal één uur duurt.¹³⁶¹ De in de wet genoemde procedures en waarborgen zijn op deze opsluitingen niet van toepassing.

De wet regelt dat afzondering niet langer mag duren dan nodig in het licht van de fysieke veiligheid van de jongere of het gevaar voor anderen.¹³⁶² Bovendien moet de maatregel uiterlijk 72 uur na aanvang beëindigd zijn.¹³⁶³ De directeur brengt de advocaat van de jongere schriftelijk onmiddellijk op de hoogte van zowel de beslissing tot afzondering als van de beëindiging van ervan.¹³⁶⁴

De afgezonderde minderjarige krijgt dagelijks bezoek van de directeur en een lid van het psychosociaal-educatief team.¹³⁶⁵ Bovendien wordt het toezicht verhoogd om de veiligheid van de jongere te waarborgen.¹³⁶⁶ Daarnaast ontvangt de minderjarige zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen 24 uur na het begin van de maatregel het bezoek van een arts.¹³⁶⁷

Het decreet regelt een aantal rechten van de afgezonderde minderjarige en noemt een aantal beperkingen. Deze zijn dezelfde als wanneer afzondering als disciplinaire straf wordt opgelegd. De minderjarige behoudt het recht op contacten met de buitenwereld, tenzij die contacten worden opgeschort of beperkt om redenen van ordehandhaving of veiligheid.¹³⁶⁸ Ook het recht op gesprekken met personeelsleden, een lid van een dienst die belast is met de bijstand aan gevangenen en een

¹³⁵⁵ Art 95, eerste lid Decreet *centre communautaire*

¹³⁵⁶ Art 70 Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁵⁷ Art 61, § 2, 4° en art. 62, eerste lid, 7° BFR overheidsinstellingen.

¹³⁵⁸ Art. 88, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁵⁹ Art 88, eerste en tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶⁰ Art 88, vierde lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶¹ Art 88, derde lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶² Art 87 eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶³ Art 90 eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶⁴ Art. 89 en 90 tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶⁵ Art 91 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶⁶ Art 91 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶⁷ Art 92 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁶⁸ Art 93 Decreet *centre communautaire*.

filosofisch of religieus adviseur, het recht om begeleide individuele activiteiten voort te zetten en het recht om minstens een uur per dag in de buitenlucht door te brengen, blijven behouden.¹³⁶⁹ De minderjarige is bovendien fatsoenlijk gekleed in niet stigmatiserende kleding.¹³⁷⁰ Hij mag evenwel niet in het bezit zijn van voorwerpen die zijn eigen veiligheid en die van anderen in gevaar kunnen brengen.¹³⁷¹

Afzondering als speciale veiligheidsmaatregel wordt geregistreerd in een specifiek daartoe bestemd register. Dat register vermeldt voor elke maatregel de identiteit van de jongere, de aard van de maatregel, de omstandigheden die tot de maatregel hebben geleid en de redenen die deze rechtvaardigen, en de datum en het tijdstip van het begin en het einde van de maatregel.¹³⁷² Het decreet regelt wie toegang heeft tot het register (o.m. de minister, de jongere, zijn advocaat) en hoe lang de gegevens van de jongere worden bewaard (tot en met 31 januari van het jaar volgend op het jaar van zijn definitieve vertrek).¹³⁷³ Het Decreet verplicht de directeur daarenboven om jaarlijks aan de bevoegde instantie verslag uit te brengen over de toepassing van afzondering (en andere speciale veiligheidsmaatregelen) in het voorgaande jaar. Het verslag maakt melding van het aantal maatregelen, de aard, de duur, de redenen en het aantal betrokken jongeren.¹³⁷⁴

De specifieke regelgeving over het *centre communautaire* bevat geen afzonderlijke regeling voor afzondering als veiligheidsmaatregel wanneer er een onderliggende medische oorzaak is.

365. [Fysieke interventie en mechanische fixatie] Een minderjarige die in het *centre communautaire* verblijft kan in het kader van de veiligheid het voorwerp uitmaken van fysieke dwang, al dan niet met gebruik van materiaal of mechanische accessoires of dwanginstrumenten die de bewegingsvrijheid beperken.¹³⁷⁵ Hiermee biedt het decreet een rechtsgrond voor zowel fysieke interventie als mechanische fixatie. De toepassing ervan is slechts gerechtvaardigd indien dat absoluut noodzakelijk is voor de handhaving van de orde en de veiligheid en alleen voor die tijd die daarvoor strikt noodzakelijk is.¹³⁷⁶ Wanneer het gedrag van de minderjarige aanleiding kan geven tot een fysieke interventie of mechanische fixatie, moet hij hierover eerst gewaarschuwd worden. Slechts wanneer dergelijke waarschuwing gezien de omstandigheden onmogelijk of ondoeltreffend is, mag de fysieke interventie of mechanische fixatie onmiddellijk worden uitgevoerd.¹³⁷⁷ Er wordt steeds voor de minst schadelijke interventie gekozen.¹³⁷⁸

Net als bij afzondering als speciale veiligheidsmaatregel, geldt bij de toepassing van fysieke dwang een registratie- en verslagplicht.¹³⁷⁹

[Afzondering] De minderjarige die in een overheidsinstelling verblijft kan afgezonderd worden op beslissing van de directie wanneer hij zijn lichamelijke veiligheid of die van anderen in het gedrang

¹³⁶⁹ Art 94 Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷⁰ Art 95, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷¹ Art. 95, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷² Art. 96 eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷³ Art. 96, tweede en derde lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷⁴ Art. 96, vierde lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷⁵ Art. 97, eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷⁶ Art. 97 tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷⁷ Art. 98 eerste lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷⁸ Art. 98, tweede lid Decreet *centre communautaire*.

¹³⁷⁹ Art. 99 Decreet *centre communautaire*.

brengt.¹³⁸⁰ Indien dit onmiddellijk noodzakelijk is, mag ook een personeelslid tot afzondering besluiten.¹³⁸¹ De afzondering vindt in beginsel plaats op de eigen kamer. Een specifiek lokaal wordt slechts gebruikt indien een afzondering op de eigen kamer niet toelaat om voor de lichamelijke veiligheid van de jongere of van anderen te zorgen.¹³⁸² Net als in het *centre communautaire* wordt een opsluiting op de eigen kamer niet als een afzondering beschouwd indien ze maximaal één uur duurt.¹³⁸³ De overheidsinstelling is verplicht om een procedure over afzondering te ontwikkelen, waarin onder meer het toezicht, de lokalen en de voorwaarden voor afzondering aan bod komen.¹³⁸⁴ De minimale architecturale normen waaraan een afzonderingsruimte moet voldoen, zijn bij besluit geregeld.¹³⁸⁵

De afzondering wordt stopgezet zodra de situatie die ertoe aanleiding gaf vervalft of uiterlijk 72 uur na aanvang ervan.¹³⁸⁶ Zonder toestemming van de rechter mag de directeur de afzondering maximaal met 24 uur verlengen.¹³⁸⁷ De directie brengt de rechter, de advocaat van de jongere zowel van de beslissing tot afzondering als van het einde van de maatregel.¹³⁸⁸ Ook de bevoegde administratie wordt van de beslissing tot afzondering op de hoogte gebracht.¹³⁸⁹

Gedurende de afzondering heeft de jongere recht op een opvoedende begeleiding.¹³⁹⁰ Zo wordt hij overdag minstens om de twee uur door een lid van het onderwijsteam bezocht. Deze voert gesprekken en onderwijsactiviteiten (waaronder eventueel begeleidende individuele activiteiten) uit.¹³⁹¹ Bovendien mag de jongere één uur per dag in open lucht doorbrengen en behoudt hij in beginsel zijn recht op contact met de buitenwereld.¹³⁹² Dat laatste recht kan enkel (op een gemotiveerde wijze) worden opgeschort of beperkt als dait noodzakelijk is voor het behoud van de orde en de veiligheid.¹³⁹³ De minderjarige is bovendien fatsoenlijk gekleed in niet stigmatiserende kleding.¹³⁹⁴ Hij mag niet in het bezit zijn van voorwerpen die zijn eigen veiligheid en die van anderen in gevaar kunnen brengen.¹³⁹⁵

De afgezonderde minderjarige krijgt dagelijks bezoek van de directeur en een lid van het pluridisciplinaire team.¹³⁹⁶ Bovendien wordt het toezicht verhoogd om de veiligheid van de jongere te waarborgen.¹³⁹⁷ Wanneer de minderjarige in afzondering verblijft omdat hij zijn eigen lichamelijke veiligheid

¹³⁸⁰ Art. 69, § 1, eerste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸¹ Art. 61, §2, 4° Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸² Art. 69 §1, tweede lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸³ Art 69, §1 derde lid. Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸⁴ Art. 71, eerste lid, 7° Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸⁵ Art. 5 BFR overheidsinstellingen.

¹³⁸⁶ Art. 69, §3, eerste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸⁷ Art. 69, §3, tweede lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸⁸ Art. 69, §2 en §3 derde lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁸⁹ Art. 69, §2 derde lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁹⁰ Art. 69, §5, eerste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁹¹ Art. 55 BFR overheidsinstellingen.

¹³⁹² Art. 69, §5, tweede en derde lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁹³ Art. 69, §5, derde lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁹⁴ Art. 56, tweede lid BFR overheidsinstellingen.

¹³⁹⁵ Art. 56, eerste lid BFR overheidsinstellingen.

¹³⁹⁶ Art. 69, §4 eerste lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁹⁷ Art. 69, §4 tweede lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

in het gedrang brengt, ontvangt hij zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen 24 uur na het begin van de maatregel het bezoek van een arts.¹³⁹⁸

Afzondering wordt geregistreerd in het dossier van de jongere¹³⁹⁹ en in een speciaal daartoe bestemd register.¹⁴⁰⁰ Dit register specificeert voor elke maatregel de identiteit van de jongere; de identiteit van het lid van de directie dat de afzonderingsmaatregel treft; de datum en tijd van het begin van de afzonderingsmaatregel; de kamer waarin de jongere werd afgezonderd; de omstandigheden die tot de maatregel hebben geleid; de redenen die de maatregel rechtvaardigen; (indien van toepassing) de rechtvaardiging van de noodzaak om de afzonderingsruimte te gebruiken; de datum en het tijdstip van het schriftelijk verslag dat aan de rechter die verantwoordelijk is voor het dossier van de jongere en aan de advocaat van de jongere wordt toegezonden; de datum en het tijdstip van het bezoek van de arts wanneer de afzonderingsmaatregel bedoeld is om de fysieke veiligheid van de jongere te waarborgen; in geval van een verlenging van de termijn tot meer dan 24 uur, de datum en het tijdstip waarop de rechter die met het dossier van de jongere belast is, zijn akkoord heeft gegeven; de datum en tijd van het einde van de afzonderingsmaatregel; de uren van de dagelijkse bezoeken van het (de) lid (leden) van de directie; de identiteit van het (de) lid (leden) van de directie en de geformuleerde opmerkingen; de uren van dagelijks bezoek van het lid of de leden van het multidisciplinaire team; de identiteit van het lid of de leden en de geformuleerde opmerkingen; en de uren van bezoek van het lid of de leden van het opvoedingsteam, de identiteit van de opvoeder(s) en de verrichte opmerkingen en activiteiten.¹⁴⁰¹ Het besluit regelt wie toegang heeft tot het register (o.m. de minister, de jongere, zijn advocaat) en hoe lang de gegevens van de jongere worden bewaard (tot en met 31 januari van het jaar volgend op het jaar van zijn definitieve vertrek).¹⁴⁰² Het verplicht de directeur daarenboven om jaarlijks aan de administratie verslag uit te brengen over de toepassing van afzondering (en andere speciale veiligheidsmaatregelen) in het voorgaande jaar. Het verslag maakt melding van het aantal maatregelen, de aard, de duur, de redenen en het aantal betrokken jongeren.¹⁴⁰³

De specifieke regelgeving over overheidsinstellingen bevat geen afzonderlijke regeling voor afzondering als veiligheidsmaatregel wanneer er een onderliggende medische oorzaak.

366. [Fysieke interventie en mechanische fixatie] Er zijn geen specifieke regels die het gebruik van fysieke interventie en mechanische fixatie als veiligheidsmaatregel in een overheidsinstelling regelen.

367. [Medicamenteuze fixatie] Er zijn geen specifieke regels over het gebruik van medicamenteuze fixatie als veiligheidsmaatregel in een voorziening voor gesloten opvang.

2.2 Nederland

2.2.1 Sanctie

368. [Afzondering] Voor de justitiële jeugdinrichtingen is bepaald dat jeugdigen om disciplinaire redenen in een strafcel of andere ruimte opgesloten kunnen worden voor ten hoogste vier dagen

¹³⁹⁸ Art. 69, §4 derde lid Wetboek preventie, hulpverlening jeugd en jeugdbescherming.

¹³⁹⁹ Art. 3, §1, 3° BFR overheidsinstellingen.

¹⁴⁰⁰ Art. 58 BFR overheidsinstellingen.

¹⁴⁰¹ Art. 58, eerste lid BFR overheidsinstellingen.

¹⁴⁰² Art. 58, tweede en derde lid BFR overheidsinstellingen.

¹⁴⁰³ Art. 58, vierde lid BFR overheidsinstellingen.

(jeugdigen tot 16 jaar) of zeven dagen (jeugdigen van 16 jaar of ouder).¹⁴⁰⁴ Dergelijke opsluiting is mogelijk wanneer een personeelslid of medewerker constateert dat een jeugdige hetzij betrokken is bij feiten die onverenigbaar zijn met hetzij de orde en de veiligheid in de inrichting, hetzij de ongestoorde tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming verstoort.¹⁴⁰⁵ De directeur biedt de jeugdige de kans om gehoord te worden¹⁴⁰⁶ en beslist zo spoedig mogelijk over het opleggen van een disciplinaire straf.¹⁴⁰⁷ Hij kan ook tot de sanctie beslissen indien hij de feiten zelf heeft vastgesteld.¹⁴⁰⁸ De jeugdige kan bij de beklagcommissie beklag doen tegen de beslissing van de directeur.¹⁴⁰⁹ Opsluiting als disciplinaire straf is niet mogelijk wanneer de jeugdige niet verantwoordelijk kan worden gesteld voor de feiten die hij heeft begaan.¹⁴¹⁰ Wanneer de tenuitvoerlegging van de sanctie niet mogelijk is binnen de inrichting of afdeling, of indien de uitvoering ervan op deze plek op ernstige bezwaren stuit, kan ze ook in een andere inrichting of afdeling worden ondergaan.¹⁴¹¹

De rechten van de jeugdige en de beperkingen die erop van toepassing zijn, worden in de wet omschreven. Zo bepaalt de wet onder meer dat behoudens andersluidende beslissing van de directeur de jeugdige niet mag deelnemen aan activiteiten.¹⁴¹² Bovendien kan de straf gecombineerd worden met andere straffen, bijvoorbeeld intrekking van verlof.¹⁴¹³ Ook het contact met de buitenwereld kan door de directeur beperkt of uitgesloten worden indien dat noodzakelijk is om de orde en veiligheid in de inrichting te handhaven of noodzakelijk is gelet op de gedragingen, lichamelijke of geestelijke toestand van de jeugdige.¹⁴¹⁴ In alle overige gevallen dient de directeur ervoor te zorgen dat de jeugdige conform de huisregels in staat is zijn contact met de buitenwereld te onderhouden.¹⁴¹⁵ Bovendien kunnen bepaalde personen, waaronder de ouders en de rechtsbijstandsverlener, vrijelijk contact onderhouden houden met de jeugdige.¹⁴¹⁶ Bezoek vindt onder toezicht plaats, gescheiden van de overige jeugdigen.¹⁴¹⁷ Enkel op het bezoek van de advocaat en andere hulpverleners wordt geen toezicht uitgeoefend, tenzij de directeur hier op grond van de gedragingen, lichamelijke of geestelijke toestand van de jeugdige anders over beslist.¹⁴¹⁸ De jeugdige behoudt het recht om lectuur te ontvangen¹⁴¹⁹, het recht op lichaamsverzorging 's ochtends en 's avonds¹⁴²⁰, en het recht om dagelijks ten minste één uur in de buitenlucht te verblijven.¹⁴²¹ Tijdens dit verblijf in de buitenlucht mag hij roken.¹⁴²² De jeugdige mag zijn eigen kleding dragen, tenzij dit een gevaar oplevert voor de jeugdige zelf of de veiligheid in de

¹⁴⁰⁴ Art. 55.1.a Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁰⁵ Art. 54.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁰⁶ Art. 61.1.l Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁰⁷ Art. 54.2 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁰⁸ Art. 54.3 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁰⁹ Art. 65.1.L Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹⁰ Art. 55.5 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹¹ Art. 56.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹² Art. 59.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹³ Art. 55.3 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹⁴ Art. 59.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, art 15.2 Regeling van 14 augustus 2001 straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen, *Staatsblad* 15 augustus 2001 (Hierna: Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen).

¹⁴¹⁵ Art. 15.1 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹⁶ Art. 15.5. Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹⁷ Art. 15.2 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹⁸ Art. 15.4 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴¹⁹ Art. 17 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²⁰ Art. 22 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²¹ Art. 59.1 j° art 53, 3 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²² Art. 20 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

inrichting. In dat geval voorziet de inrichting kleding.¹⁴²³ Aan het verblijf in een strafcel gaat een onderzoek aan de kleding en het lichaam vooraf.¹⁴²⁴

De wijze waarop de strafcel is ingericht, is wettelijk geregeld.¹⁴²⁵ De bepalingen regelen onder meer de aanwezigheid van natuurlijk daglicht, de verlichting en de in de cel aanwezige voorwerpen (incl. de mogelijkheid om ze uit de cel te verwijderen bij oneigenlijk gebruik). De jeugdige mag geen eigen voorwerpen in de strafcel meenemen, tenzij de directeur anders bepaalt.¹⁴²⁶ De jeugdige moet de cel schoon en ongeschonden houden en staat zelf in voor het reinigen ervan, tenzij hij hiertoe lichamelijk of geestelijk niet toe in staat is.¹⁴²⁷

Wat toezicht betreft, moet de directeur zich dagelijks op de hoogte stellen van de toestand van de jeugdige.¹⁴²⁸ Bovendien regelt de Wet dat wanneer een jeugdige in een strafcel verblijft en het verblijf langer dan 24 uur duurt, de commissie van toezicht en de aan de inrichting verbonden arts of diens vervanger terstond hiervan in kennis worden gesteld.¹⁴²⁹ Bij een medische problematiek bezoekt een arts of door hem gedelegeerde deskundige, de jeugdige zo spoedig mogelijk.¹⁴³⁰ Na een eerste bezoek stelt hij zich zolang de jeugdige in een strafcel verblijft, regelmatig op de hoogte van de toestand van de jeugdige.¹⁴³¹ Indien de jeugdige zelfdestructief gedrag vertoont dan wel indien het vermoeden hiervan bestaat, stelt het met het toezicht belaste personeelslid of de medewerker zich ten minste eenmaal per uur op de hoogte van de toestand van de jeugdige.¹⁴³² Bovendien kan de jeugdige, wanneer de directeur hiertoe beslist voor verlengbare perioden van 24 uur met een camera geobserveerd worden als dat noodzakelijk is omdat de geestelijke of lichamelijke gezondheid van de minderjarige ernstig bedreigd is.¹⁴³³ De directeur wint daartoe voorafgaandelijk het advies in van een gedragsdeskundige onderscheidenlijk de inrichtingsarts. Wanneer dat advies niet kan worden afgewacht, wint de directeur het advies zo spoedig mogelijk na zijn beslissing in.¹⁴³⁴ De jeugdige wordt schriftelijk, zoveel mogelijk in een voor hem begrijpbare taal, op de hoogte gebracht van de cameraobservatie en de redenen daarvoor.¹⁴³⁵ Ook de commissie van toezicht, de ouders of voogd, stiefouder of pleegouders en de gecertificeerde instelling worden ervan in kennis gesteld.¹⁴³⁶ Cameraobservaties worden opgenomen en na 48 uur gewist.¹⁴³⁷

Indien de jeugdige herhaaldelijk zonder noodzaak gebruik maakt van de communicatiemiddelen kan de directeur beslissen dat deze buiten werking worden gesteld. In dat geval treft hij de maatregelen die

¹⁴²³ Art. 21 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²⁴ Art. 24 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²⁵ Paragraaf 3 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²⁶ Art. 16 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²⁷ Art. 19 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²⁸ Art. 5 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴²⁹ Art. 59.2 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³⁰ Art. 4.1 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³¹ Art. 4.3. Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³² Art. 7 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³³ Art. 55a. 1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen; art 27.1 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³⁴ Art. 55a. 2 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³⁵ Art. 26.2.3. Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³⁶ Art. 26.4 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³⁷ Art. 30 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

noodzakelijk zijn voor voldoende communicatie van de jeugdige met personeelsleden en medewerkers.¹⁴³⁸

De straf wordt geregistreerd in een daartoe bestemd register.¹⁴³⁹ De directeur draagt er zorg voor dat de wijze van verslaglegging naar aard en frequentie op de situatie van de jeugdige wordt afgestemd.¹⁴⁴⁰ De opsluiting wordt – met de redenen ervoor – eveneens meegedeeld aan de ouders of voogd, stiefouder of pleegouders dan wel de gecertificeerde instelling. Is de jeugdige achttien jaar of ouder dan is hiervoor zijn instemming vereist.¹⁴⁴¹ De directeur kan afzien van deze mededelingsplicht hetzij indien de ouders, voogd, stiefouder of pleegouders te kennen hebben gegeven niet betrokken te willen worden bij het verblijf van de jeugdige in de inrichting, hetzij indien zwaarwegende belangen van de jeugdige zich tegen die mededeling verzetten.¹⁴⁴²

2.2.2 Veiligheidsmaatregel

369. [Afzondering] Voor justitiële jeugdinrichtingen bestaat er een omvangrijke regeling over afzondering als veiligheidsmaatregel. Ook de modelhuisregels bevatten een passage hieromtrent.¹⁴⁴³ Afzondering wordt hierin gedefinieerd als het insluiten van een jeugdige in een van de groep afgescheiden ruimte.¹⁴⁴⁴ Dat kan een specifiek hiertoe ingerichte afzonderingsruimte of een andere verblijfsruimte zijn.¹⁴⁴⁵

De directeur kan in de volgende gevallen tot afzondering besluiten: indien dat noodzakelijk is in het belang van de orde of de veiligheid van de inrichting dan wel van een ongestoorde tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming; indien dat ter bescherming van de betrokken jeugdige noodzakelijk is; ingeval de jeugdige ziek is; indien de jeugdige hierom verzoekt en de directeur dit verzoek redelijk en uitvoerbaar acht.¹⁴⁴⁶ De eerste twee gevallen vallen min of meer samen met het internationaal-rechtelijke veiligheidsmotief. In die gevallen krijgt de jeugdige de kans om te worden gehoord voordat de directeur de beslissing neemt.¹⁴⁴⁷ De beslissing staat bovendien open voor beklag bij de beklagcommissie.¹⁴⁴⁸ Een afzondering die noodzakelijk is in het belang van de orde of de veiligheid van de inrichting, de ongestoorde tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming of de bescherming van de betrokken jeugdige, kan ook onmiddellijk worden uitgevoerd door een personeelslid of medewerker. De directeur wordt onverwijld van deze afzondering op de hoogte gesteld.¹⁴⁴⁹ Wanneer de tenuitvoerlegging van de afzondering niet mogelijk is binnen de inrichting of afdeling, of indien de

¹⁴³⁸ Art. 6 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴³⁹ Art. 58. 1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴⁰ Art. 8 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴¹ Art. 58.3 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴² Art. 58.4 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴³ 10.9 Modelhuisregels justitiële jeugdinrichtingen van 6 juli 2011, *Staatsblad* 15 juli 2011 (hierna: Modelhuisregels justitiële jeugdinrichtingen).

¹⁴⁴⁴ Art. 1 Eerste lid, jj Jeugdwet.

¹⁴⁴⁵ Art. 25.2 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴⁶ Art. 25.1. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴⁷ Art. 61.1.e Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴⁸ Art. 65.1.e Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁴⁹ Art. 25.4 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

uitvoering ervan op die plek op ernstige bezwaren stuit, kan ze ook in een andere inrichting of afdeling worden uitgevoerd.¹⁴⁵⁰

Wanneer afzondering wordt toegepast omdat dat noodzakelijk is in het belang van de orde of de veiligheid van de inrichting, de ongestoorde tenuitvoerlegging van de vrijheidsbeneming of de bescherming van de betrokken jeugdige, is ze in tijd beperkt. Jeugdigen tot zestien jaar mogen hoogstens één dag worden afgezonderd. Voor jeugdigen van zestien jaar en ouder is dat twee dagen.¹⁴⁵¹ De directeur kan de afzondering maximaal éénmaal verlengen voor dezelfde duur.¹⁴⁵² Naar aanleiding van zo'n verlenging krijgt de jeugdige de kans om gehoord te worden.¹⁴⁵³ Bovendien staat de beslissing open voor beklag.¹⁴⁵⁴ Plaatst een personeelslid of medewerker de jeugdige in afzondering zonder tussenkomst van de directeur, dan kan deze afzondering maximaal vijftien uren duren.¹⁴⁵⁵ Elk verblijf in een afzonderingscel dat langer dan 24 uur duurt, wordt ter kennis gebracht aan de commissie van toezicht, aan de aan de inrichting verbonden arts of diens vervanger, en aan de ouders of voogd, stiefouder of pleegouders dan wel de gecertificeerde instelling.¹⁴⁵⁶

De rechten van de jeugdige en de beperkingen die erop van toepassing zijn, worden in de wet omschreven en lopen grotendeels gelijk met de rechten van de jeugdige die in een strafcel verblijft. Contact met de buitenwereld kan door de directeur beperkt of uitgesloten worden indien dat noodzakelijk is om de orde en veiligheid in de inrichting te handhaven of noodzakelijk is gelet op de gedragingen, lichamelijke of geestelijke toestand van de jeugdige.¹⁴⁵⁷ In alle overige gevallen dient de directeur ervoor te zorgen dat de jeugdige conform de huisregels in staat is zijn contact met de buitenwereld te onderhouden.¹⁴⁵⁸ Bovendien kunnen bepaalde personen, waaronder de ouders en de rechtsbijstandsverlener, vrijelijk contact onderhouden met de jeugdige.¹⁴⁵⁹ Bezoek vindt onder toezicht plaats, gescheiden van de overige jeugdigen.¹⁴⁶⁰ Enkel op het bezoek van de advocaat en andere hulpverleners wordt geen toezicht uitgeoefend, tenzij de directeur daarover anders beslist op grond van de gedragingen, of de lichamelijke of geestelijke toestand van de jeugdige.¹⁴⁶¹ De jeugdige behoudt het recht om lectuur te ontvangen¹⁴⁶² en het recht op lichaamsverzorging 's ochtends en 's avonds.¹⁴⁶³ Het recht om dagelijks ten minste één uur in de buitenlucht te verblijven wordt niet expliciet bevestigd. Wel stelt de wet dat de jeugdige tijdens het verblijf in de buitenlucht mag roken.¹⁴⁶⁴ De jeugdige mag zijn eigen kleding dragen, tenzij dat een gevaar oplevert voor de jeugdige zelf of de

¹⁴⁵⁰ Art. 26 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵¹ Art. 25.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵² Art. 25.3. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵³ Art 61.1.e Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵⁴ Art. 65.1.e Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵⁵ Art. 25.4 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵⁶ Art. 25.6 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵⁷ Art. 15.2 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵⁸ Art. 15.1 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁵⁹ Art. 15.5. Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶⁰ Art. 15.2 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶¹ Art. 15.4 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶² Art. 17 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶³ Art. 22 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶⁴ Art. 20 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

veiligheid in de inrichting. In dat geval voorziet de inrichting kleding.¹⁴⁶⁵ Aan het verblijf in een afzonderingsruimte gaat een onderzoek aan de kleding en het lichaam vooraf.¹⁴⁶⁶

De afzonderingsruimte wordt op dezelfde wijze ingericht als de strafcel.¹⁴⁶⁷ De bepalingen regelen onder meer de aanwezigheid van natuurlijk daglicht, de verlichting en de in de cel aanwezige voorwerpen (incl. de mogelijkheid om ze uit de cel te verwijderen bij oneigenlijk gebruik). De jeugdige mag geen eigen voorwerpen in de afzonderingsruimte meenemen, tenzij de directeur anders bepaalt.¹⁴⁶⁸ De jeugdige moet de ruimte schoon en ongeschonden houden en staat zelf in voor het reinigen ervan, tenzij hij hiertoe lichamelijk of geestelijk niet toe in staat is.¹⁴⁶⁹

Wat toezicht betreft, moet de directeur zich dagelijks op de hoogte stellen van de toestand van de jeugdige.¹⁴⁷⁰ Bij een medische problematiek bezoekt een arts of door hem gedelegeerde deskundige, de jeugdige zo spoedig mogelijk.¹⁴⁷¹ Na een eerste bezoek stelt hij zich zolang de jeugdige in een afzonderingsruimte verblijft, regelmatig op de hoogte van de toestand van de jeugdige.¹⁴⁷² Indien de jeugdige zelfdestructief gedrag vertoont dan wel indien het vermoeden daarvan bestaat, stelt het met het toezicht belaste personeelslid of de medewerker zich ten minste eenmaal per uur op de hoogte van de toestand van de jeugdige.¹⁴⁷³ De directeur moet er dan tijdens de afzondering voor zorgen dat het nodige contact bestaat tussen personeelsleden en medewerkers van de inrichting en de jeugdige.¹⁴⁷⁴ Hij houdt hierbij rekening met de noden van de jeugdige. Net als bij een verblijf in een strafcel kan de directeur beslissen om de jeugdige dag en nacht met een camera te observeren.¹⁴⁷⁵ Indien de jeugdige herhaaldelijk zonder noodzaak gebruik maakt van de communicatiemiddelen kan de directeur beslissen dat deze buiten werking worden gesteld. In dat geval treft hij de maatregelen die noodzakelijk zijn voor voldoende communicatie van de jeugdige met personeelsleden en medewerkers.¹⁴⁷⁶

Zowel de beslissing tot afzondering als de eventuele verlenging ervan worden opgenomen in een daartoe bestemd register.¹⁴⁷⁷ De directeur draagt er zorg voor dat de wijze van verslaglegging naar aard en frequentie op de situatie van de jeugdige wordt afgestemd.¹⁴⁷⁸

De specifieke regelgeving over justitiële jeugdinrichtingen bevat geen afzonderlijke regeling voor afzondering als veiligheidsmaatregel wanneer er een onderliggende medische oorzaak voor bestaat.

370. [Mechanische fixatie] Voor justitiële jeugdinrichtingen wordt geregeld dat de directeur kan beslissen dat afzondering gepaard gaat met het gebruik van mechanische middelen aan het lichaam wanneer dat noodzakelijk is ter afwendig van een van de jeugdige uitgaand ernstig gevaar voor diens

¹⁴⁶⁵ Art. 21 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶⁶ Art. 24 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶⁷ Paragraaf 3 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶⁸ Art. 16 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁶⁹ Art. 19 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷⁰ Art. 5 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷¹ Art. 4.1 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷² Art. 4.3. Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷³ Art. 7 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷⁴ Art. 25.5. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷⁵ Art.25a Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷⁶ Art. 6 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷⁷ Art. 25.8 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁷⁸ Art. 8 Regeling straf- en afzonderingscel justitiële jeugdinrichtingen.

gezondheid of de veiligheid van anderen.¹⁴⁷⁹ Deze regeling wordt ook in de modelhuisregels uitgelegd.¹⁴⁸⁰ De jeugdige heeft het recht om gehoord te worden en kan met betrekking tot deze beslissing beklag doen bij de beklagcommissie. De directeur stelt de arts en de commissie van toezicht onverwijld in kennis.¹⁴⁸¹ Hij brengt ook de ouders of voogd, stiefouder of pleegouders en de gecertificeerde instelling op de hoogte.¹⁴⁸² Is het gebruik van mechanische middelen onverwijld noodzakelijk, dan kan een personeelslid of medewerker ze onmiddellijk aanbrengen. Hij dient de directeur, de arts en de commissie van toezicht onverwijld op de hoogte te brengen.¹⁴⁸³

De toepassing van mechanische fixatie tijdens een afzondering is in de tijd beperkt. Jeugdigen tot zestien jaar mogen ten hoogste 12 uur gefixeerd worden. Is de jeugdige zestien jaar of ouder, dan duurt de fixatie maximaal 24 uur.¹⁴⁸⁴ Gaat een personeelslid of medewerker over tot mechanische fixatie zonder beslissing van de directeur, dan duurt de fixatie maximaal 4 uur.¹⁴⁸⁵

Welke middelen gebruikt kunnen worden (en aan welke kwaliteitseisen ze moeten voldoen¹⁴⁸⁶), wordt uitdrukkelijk in de wet geregeld. Het betreft onder meer gecaptioneerde handschoenen, dwangjacks en enkelbanden met tussenstuk.¹⁴⁸⁷ De wet laat ook een combinatie van verschillende middelen toe.¹⁴⁸⁸ Het gebruik ervan mag de vrijheid van de jeugdige niet verder beperken dan noodzakelijk is voor de afwendings van een ernstig gevaar voor de gezondheid van de jeugdige of van de veiligheid van anderen.¹⁴⁸⁹ De impact op de mogelijkheid om zelfstandig lichaamsfuncties uit te oefenen, moet bovendien zo klein mogelijk gehouden worden.¹⁴⁹⁰

De toepassing van mechanische fixatie moet door de directeur in een protocol geregeld worden. Dat protocol beschrijft onder meer welke mechanische middelen in de inrichting aanwezig zijn: op welke wijze zij worden toegepast; de voorschriften voor de toepassing van de mechanische middelen; de aanwijzing van het personeelslid of de medewerker belast met de verzorging van, en het toezicht op, de jeugdige ten aanzien van wie mechanische middelen zijn toegepast; de wijze van verslaglegging inzake de toestand van de jeugdige; de wijze waarop de besluitvorming tot stand komt en wordt vastgelegd ten aanzien van de aanvang, de continuering, de wijziging en de beëindiging van de toepassing van de mechanische middelen; de wijze waarop betrokken personeelsleden of medewerkers periodiek worden getraind in de toepassing van mechanische middelen; en de wijze van bekendmaking van het protocol en wijzigingen in het protocol.¹⁴⁹¹ De ouders of voogd, stiefouder of pleegouders en de gecertificeerde instelling, moeten kennis kunnen nemen van het protocol.¹⁴⁹²

¹⁴⁷⁹ Art. 38.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁸⁰ 10.6 Modelhuisregels justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁸¹ Art. 38.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁸² Art. 5 Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁸³ Art. 38.2. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁸⁴ Art. 38.1 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁸⁵ Art. 38.2 Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁴⁸⁶ Art. 4 Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁸⁷ Art. 1 Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁸⁸ Art. 2.2. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁸⁹ Art. 3.1. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹⁰ Art. 3.2. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹¹ Art. 6.2. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹² Art. 6.1 Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

De wet regelt enkele bijkomende rechten indien de jeugdige tijdens een afzondering gefixeerd wordt. Zo ontvangt hij driemaal per dag eten en drinken.¹⁴⁹³ Hij wordt bovendien zo veel mogelijk in staat gesteld het eten en drinken zelfstandig te nuttigen.¹⁴⁹⁴ 's Ochtends krijgt de jeugdige de gelegenheid om zich te wassen en schone kleding aan te trekken.¹⁴⁹⁵ Indien de jeugdige door de toepassing van mechanische middelen niet in staat is om op het toilet te urineren of zichzelf te ontlasten, wordt hij voorzien van een urinaal of ondersteek.¹⁴⁹⁶

Ook de wijze waarop het toezicht verloopt wordt in de wet omstandig geregeld. Het toezicht gebeurt door een daartoe aangewezen personeelslid of medewerker, die zijn bevindingen aan de directeur rapporteert.¹⁴⁹⁷ Overdag stelt deze zich elk half uur op de hoogte van de toestand van de jeugdige en doet hij dit minimaal één keer per uur door middel van een persoonlijke waarneming.¹⁴⁹⁸ 's Nachts stelt hij zich minimaal éénmaal per uur op de hoogte van de toestand van de jeugdige, maar zijn persoonlijke waarnemingen niet vereist.¹⁴⁹⁹ Indien het risico op verstikking bestaat, wordt permanent toezicht georganiseerd.¹⁵⁰⁰ Indien de maatregel langer dan zes uur duurt, wordt de inrichtingsarts zo snel mogelijk op de hoogte gesteld van de toestand van de jeugdige.¹⁵⁰¹ Indien de rapportage door het toezichthoudende personeelslid ertoe aanleiding geeft en in ieder geval na zes uur, heroverweegt de directeur, na overleg met de inrichtingsarts, of de mechanische fixatie beëindigd kan worden of kan worden uitgevoerd met minder verregaande middelen.¹⁵⁰²

371. [Medicamenteuze fixatie] In Justitiële jeugdinrichtingen kan voor wat medicamenteuze fixatie en andere medisch geïnspireerde vormen van fixatie bovendien een beroep gedaan worden op de regeling inzake gedogen van een geneeskundige handeling. Deze regeling stelt dat de directeur een jeugdige kan verplichten om een geneeskundige handeling te gedogen wanneer een arts van oordeel is dat ze volstrekt noodzakelijk is ter afwending van gevaar voor de gezondheid of veiligheid van de jeugdige of van anderen.¹⁵⁰³ Deze regeling vormt hiermee een uitzondering op de algemene regel waarbij een medische behandeling de toestemming van de minderjarige of desgevallend zijn vertegenwoordiger behoeft.¹⁵⁰⁴ De handeling wordt verricht door een arts of, in diens opdracht, door een verpleegkundige.¹⁵⁰⁵

372. [Afzondering en Fysieke interventie] Voor de gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen is bepaald dat jongeren die er verblijven op grond van een machtiging, spoedmachtiging of voorwaardelijke machtiging bij wijze van dwangmaatregel het

¹⁴⁹³ Art. 8.1. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹⁴ Art. 8.2. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹⁵ Art. 8.3. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹⁶ Art. 8.4. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹⁷ Art. 7.4. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹⁸ Art. 7.1. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁴⁹⁹ Art. 7.2. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁵⁰⁰ Art. 7.3. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁵⁰¹ Art. 7.5. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁵⁰² Art. 7.6. Regeling toepassing mechanische middelen jeugdigen.

¹⁵⁰³ Art. 37. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

¹⁵⁰⁴ Art. 450. Nederlands Burgerlijk Wetboek.

¹⁵⁰⁵ Art. 37. Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen.

voorwerp kunnen uitmaken van een ‘tijdelijke plaatsing in afzondering’ of van ‘het vastpakken of vasthouden’.¹⁵⁰⁶

‘Tijdelijke plaatsing in afzondering’ of ‘vastpakken of vasthouden’ zijn toegelaten indien ze noodzakelijk zijn hetzij om de met de jeugdhulp beoogde doelen te bereiken, hetzij voor de veiligheid van de jeugdige of van anderen.¹⁵⁰⁷ Minstens in het laatste geval streven ze een veiligheidsmotief na.

Opdat de maatregelen toepasbaar zijn, moeten ze in principe opgenomen zijn in het hulpverleningsplan.¹⁵⁰⁸ Dat gebeurt in overleg met de persoon die het gezag heeft over de jeugdige en mits instemming van een gekwalificeerde gedragswetenschapper.¹⁵⁰⁹ De instemming van de jeugdige en de persoon die over hem het gezag heeft zijn evenwel niet vereist.¹⁵¹⁰ Het hulpverleningsplan vermeldt bovendien de gevallen waarin en de termijn gedurende welke de maatregelen kunnen worden toegepast.¹⁵¹¹

Indien het nodig is om een tijdelijke noodsituatie te overbruggen, kunnen de maatregelen worden toegepast zonder dat ze zijn opgenomen in het hulpverleningsplan. In zo’n geval moet een gekwalificeerde gedragswetenschapper er binnen 24 uur na aanvang mee instemmen. De maatregelen mogen in het kader van een tijdelijke noodsituatie maximaal zeven opeenvolgende dagen worden toegepast.¹⁵¹²

De persoon die een maatregel toepast zorgt ervoor dat de toepassing en de omstandigheden die ertoe aanleiding gaven zo snel mogelijk in het dossier van de jeugdige worden vastgesteld.¹⁵¹³ Wanneer de jeugdhulpaanbieder een jeugdige tijdelijk in afzondering plaatst, is hij bovendien verplicht om dat te melden aan de instelling die de gezinsvoogdij uitoefent en aan de ouders indien de jeugdige niet onder toezicht is gesteld.¹⁵¹⁴ Eenzelfde meldplicht in het geval van ‘vastpakken of vasthouden’ is er niet.

De jeugdige die het voorwerp uitmaakt van een maatregel of degene die het gezag over hem uitoefent, kan een beroep doen op een specifiek daartoe bestemde klachtenprocedure bij de klachtencommissie.¹⁵¹⁵

373. [Medicamenteuze fixatie] Voor de gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen is bepaald dat jongeren die er verblijven op grond van een machtiging, spoedmachtiging of voorwaardelijke machtiging tegen hun wil het voorwerp kunnen uitmaken van geneeskundige behandelingsmethoden. Dat is mogelijk voor zover noodzakelijk ter afwending van gevaar voor de gezondheid of de veiligheid van de jeugdige of anderen en de met de jeugdhulp beoogde doelen te bereiken.¹⁵¹⁶ De jeugdhulpaanbieder meldt de toepassing van zo’n medische behandeling aan de gecertificeerde instelling die de gezinsvoogdij uitoefent en aan de ouders indien de jeugdige niet onder toezicht is gesteld. Indien de geneeskundige behandelingsmethode wordt toegepast ter behandeling van een stoornis van de geestvermogens, wordt bovendien melding gedaan

¹⁵⁰⁶ Art. 6.3.1., §2 Jeugdwet.

¹⁵⁰⁷ Art. 6.3.1., §1 Jeugdwet.

¹⁵⁰⁸ Art. 6.3.6, §1 Jeugdwet.

¹⁵⁰⁹ Art 6.3.6., §2 jeugdwet.

¹⁵¹⁰ Art 6.3.6., §2 jeugdwet.

¹⁵¹¹ Art 6.3.6., §3 jeugdwet.

¹⁵¹² Art 6.3.7 Jeugdwet.

¹⁵¹³ Art. 6.3.9, § 1 Jeugdwet.

¹⁵¹⁴ Art 6.3.1, §3 Jeugdwet.

¹⁵¹⁵ Art. 6.5.1 Jeugdwet.

¹⁵¹⁶ Art 6.3.2., §1 a Jeugdwet.

aan de Inspectie gezondheidszorg en jeugd.¹⁵¹⁷ Deze rechtsgrond kan gebruikt worden voor het gebruik van medicamenteuze fixatie en andere medisch geïnspireerde vormen van fixatie.

374. [Mechanische fixatie] In gesloten accommodatie voor minderjarigen met ernstige opgroei- en opvoedingsproblemen wordt het gebruik van mechanische fixatie niet uitdrukkelijk in de Jeugdwet geregeld.

2.2.3 Ordemaatregel

Bij het vervoer van de minderjarige bestaat er een aparte regeling die toelaat om de jeugdige vast te pakken of vast te houden indien er vluchtgevaar bestaat of indien dit nodig is voor de veiligheid van de jeugdige of van anderen.¹⁵¹⁸

3 Vlaamse regelgeving: toetsing en aanbevelingen

3.1 Sanctie

3.1.1 Toetsing

375. De minderjarige in een gemeenschapsinstelling kan gesanctioneerd worden op een wijze die is aangepast aan zijn persoonlijkheid en die proportioneel is gelet op de ernst van de feiten. Sancties moeten de opvoeding bevorderen en mogen geen traumatische uitwerking hebben.¹⁵¹⁹ Bovendien zijn o.m. lichamelijke straffen en geestelijk geweld verboden.¹⁵²⁰ Op grond hiervan moet er – conform de mensenrechten – van worden uitgegaan dat fysieke interventies, mechanische fixatie en medicamenteuze fixatie als straf verboden zijn: het betreffen immers lichamelijke straffen en het mensonterende karakter wordt ook door het internationale kader erkend. Eenzelfde verbod volgt uit de Wet patiëntenrechten en de Wet Uitoefening Gezondheidszorgberoepen en uit het strafrecht.¹⁵²¹

Artikel 28, § 3 Decreet Rechtspositie Minderjarige bevat een aparte regeling voor tijdelijke afzondering of tijdelijke vrijheidsbeperking. De toepassing ervan is enkel mogelijk indien en zolang het gedrag van de minderjarige risico's inhoudt voor de eigen fysieke integriteit of risico's inhoudt voor de fysieke integriteit van medebewoners of personeelsleden of materiaalvernietend werkt. Uit de verwoording ("indien en voor zolang") volgt o.i. dat afzondering op grond van het Decreet Rechtspositie Minderjarige geen sanctionerend (i.e. pedagogisch en leedtoevoegend) motief mag hebben, maar gekoppeld is aan de orde en de zorg voor de minderjarige zelf. Dat wordt ondersteund door de parlementaire voorbereiding van het Decreet Rechtspositie Minderjarige.¹⁵²² Uit de bewoording in het Decreet Rechtspositie Minderjarige ("is alleen mogelijk indien") volgt dat een sanctionerend motief niet op het Decreet Rechtspositie Minderjarige gebaseerd kan zijn. Het huishoudelijk reglement van de gemeenschapsinstellingen scheidt evenwel onduidelijkheid. Waar het enerzijds bevestigt dat afzondering geen straf is, maar een manier om de veiligheid te behouden (cf. onze interpretatie van het

¹⁵¹⁷ Art. 6.3.2., §2 Jeugdwet.

¹⁵¹⁸ Art. 6.3.5., §1 Jeugdwet.

¹⁵¹⁹ Art. 27 en 28, §1 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁵²⁰ Art. 28, § 2 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁵²¹ T. OPGENHAFFEN, *Vrijheidsbeperkingen in de zorg*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 355-385.

¹⁵²² Voorstel van decreet van 29 januari 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl. St.* VI. Parl. 2003-04, stuk 2063/1, 24-25. Hierbij kan ook worden opgemerkt dat

Decreet Rechtspositie Minderjarige)¹⁵²³, stelt het anderzijds onder de titel ‘straffen’ “als je gedrag heel negatief is, kunnen we ervoor kiezen je tijdelijk af te zonderen van de rest van de groep en van je gewone programma”.¹⁵²⁴ Het is niet duidelijk of daarmee een eenzame opsluiting bedoeld wordt in mensenrechtelijke zin en indien dat het geval is en hoe deze eenzame opsluiting zich verhoudt tot de voorgaande bepaling in het huishoudelijk reglement en tot artikel 28, § 3 Decreet Rechtspositie Minderjarige. Over deze vorm van afzondering wordt in het huishoudelijk reglement enkel nog bepaald dat ze bedoeld is om tot rust te komen en zich te herpakken en dat ze gericht is op een terugkeer naar groep. In het kader daarvan kan de minderjarige opdrachten krijgen.¹⁵²⁵ Over de verdere procedure en het toezicht wordt niets bepaald. Aangezien de gedragscode bij afzondering in een veilige kamer afzondering definieert als een beveiligings- of medisch-therapeutische maatregel buiten het pedagogische optreden, is deze code (en de bijhorende procedure) o.i. niet van toepassing.¹⁵²⁶

Wat betreft de conformiteit met het internationaal kader kan dus het volgende worden gezegd over afzondering en fixatie als sanctie in een gemeenschapsinstelling.

- Het is duidelijk dat fysieke interventies, mechanische fixatie en medicamenteuze fixatie niet gebruikt mogen worden als straf. Dat is in overeenstemming met het internationaal kader. Het is evenwel onduidelijk of de minderjarige in een gemeenschapsinstelling mag worden afgezonderd als straf. Aan de mensenrechtelijke vereiste van een duidelijke wettelijke bepaling is niet voldaan. Wie over de straf beslist, welke procedure gevolgd wordt en welke rechten de minderjarige heeft tijdens het beslissingsproces is niet duidelijk. Ook hoelang zo’n afzondering mag duren is niet duidelijk.
- Opdat afzondering als sanctie wordt gebruikt, moeten voorzieningen een omvattend beleid uitwerken dat afzondering als sanctie voldoende onderscheidt van andere vormen van afzondering. Daaraan is niet voldaan. Er zijn geen waarborgen om te vermijden dat automutilatie of suicidepoging, een geestesziekte of verstandelijke handicap aanleiding geven tot een afzondering als sanctie.
- Er zijn geen waarborgen dat wie over de afzondering beslist, voorrang verleent aan alternatieve afhandeling van het geschil. Wel geeft het huishoudelijk reglement aan dat er een evenwicht wordt gezocht tussen de zwaarte van de straf en het gedrag van de minderjarige.¹⁵²⁷ Over de rol van medisch personeel bij het opleggen van de sanctie is niets bepaald.
- Het is onduidelijk waar afzondering als sanctie kan plaatsvinden. Voor zover de uitvoering ervan plaatsvindt in een beveiligde kamer, zou de inrichting ervan op grond van het Decreet Rechtspositie Minderjarige in het huishoudelijk reglement omschreven moeten zijn.¹⁵²⁸ Het is niet duidelijk hoe de kamer is ingericht. Over de aanwezigheid van natuurlijk daglicht, over het onderhoud en over de aanwezigheid van een oproepsysteem is niets bepaald.
- Wat de rechten van de minderjarige tijdens afzondering als sanctie betreft, stelt het huishoudelijk reglement dat de minderjarige bij afzondering van de rest van de groep bepaalde

¹⁵²³ Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 10.2.

¹⁵²⁴ Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 11.2.

¹⁵²⁵ Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 11.2.

¹⁵²⁶ Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen; Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen.

¹⁵²⁷ Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 11.2.

¹⁵²⁸ Art. 28, § 3, tweede lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

voordelen verliest. Om welke voordelen het gaat en of ook het recht op socio-educatieve ondersteuning kan vervallen is niet duidelijk. Wat betreft betekenisvol menselijk contact, bepaalt het huishoudelijk reglement wel dat de begeleiding samen met de minderjarige de terugkeer naar de leefgroep voorbereidt.¹⁵²⁹ Het bezoekrecht kan op grond van het Decreet Rechtspositie Minderjarige niet beperkt worden zonder tussenkomst van de rechter.¹⁵³⁰

- Over de aanwezigheid van een sanctieregister is niets bepaald.
- Of en hoe vaak er medisch toezicht plaatsvindt bij afzondering is niet in de regelgeving opgenomen.

376. De minderjarige in het Vlaams Detentiecentrum kan in het kader van een tuchtsanctie opgesloten worden in een strafcel of afgezonderd worden in een daartoe toegewezen verblijfsruimte (vroeger: de eigen kamer).¹⁵³¹ In overeenstemming met het internationaal kader, kan een tuchtrechtelijke inbreuk niet met een vorm van fixatie worden bestraft.¹⁵³²

Afzondering in een strafcel of een daartoe toegewezen verblijfsruimte wordt omstandig in de wet geregeld. De sancties kunnen slechts worden opgelegd naar aanleiding van een door de Basiswet omschreven tuchtrechtelijke inbreuk¹⁵³³ en mits het volgen van de tuchtprocedure. De wet wijst de directeur aan als bevoegde autoriteit¹⁵³⁴ en voorziet in de mogelijkheid om beklag te doen tegen zijn beslissing.¹⁵³⁵ De algemene waarborgen inzake tucht – waaronder bijstand van een advocaat en een recht om gehoord te worden – zijn van toepassing (zie hierover meer uitgebreid hoofdstuk 11 inzake sancties). Ook de maximumduur voor een sanctie is wettelijk vastgelegd. Afzondering in een toegewezen verblijfsruimte kan voor maximaal 15 of 30 dagen, afhankelijk van de aard van de inbreuk.¹⁵³⁶ Indien de minderjarige tijdens deze periode een zware aanslag pleegt op de fysieke integriteit van een persoon kan deze afzondering verlengd worden tot maximaal 45 dagen.¹⁵³⁷ Opsluiting in een strafcel kan voor drie, negen of veertien dagen afhankelijk van de aard van de inbreuk.¹⁵³⁸ Indien de minderjarige tijdens deze periode een zware aanslag pleegt op de fysieke integriteit van een persoon kan deze afzondering verlengd worden. De totale duurtijd mag evenwel nooit langer zijn dan veertien dagen.¹⁵³⁹ Beide sanctievormen overschrijden ruimschoots het absolute maximum van drie dagen in het internationaal kader. Opvolgende afzonderingen zijn bovendien niet verboden. Hetzelfde geldt voor de toepassing van eenzame opsluiting als sanctie voor een automutilatie of suïcidepoging of t.g.v. een geestesziekte of verstandelijke handicap.

De wet vermeldt expliciet dat eenzame opsluiting slechts als sanctie kan worden toegepast indien een bevoegde autoriteit daarover heeft beslist en verbiedt een buitenwettelijke toepassing ervan.¹⁵⁴⁰

¹⁵²⁹ Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 11.2.

¹⁵³⁰ Art. 28, §2 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁵³¹ Art. 132, 3° en 4° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵³² Art. 132-133 Basiswet gevangeniswezen bevat een limitatieve lijst met sancties.

¹⁵³³ Art. 128-131 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵³⁴ Art. 144 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵³⁵ Art. 148 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵³⁶ Art. 132, 3° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵³⁷ Art. 142 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵³⁸ Art. 132, 4° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵³⁹ Art. 139 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴⁰ Art. 124 Basiswet gevangeniswezen.

Bij de toemeting van tuchtsancties houdt de directeur rekening met de ernst van de inbreuk, de omstandigheden waarin de inbreuk plaatsvond, verzachtende omstandigheden en eventueel reeds voorlopig opgelegde tuchtmaatregelen.¹⁵⁴¹ De evenredigheid, redelijkheid en billijkheid worden hierbij in acht genomen.¹⁵⁴² (Supra; *tucht*). De wet kent aan medisch personeel geen rol toe bij de besluitvorming over de sanctie, maar sluit hun tussenkomst niet expliciet uit. Er is geen regeling die voorrang verleent aan de alternatieve afhandeling van het geschil.

De afzondering kan plaatsvinden hetzij in een daartoe aangewezen verblijfsruimte, hetzij in een strafcel. In het eerste geval is er (anders dan voorheen) niet langer sprake van de eigen kamer.¹⁵⁴³ Toch moet worden aangenomen dat met de 'verblijfsruimte' een gewone cel bedoeld wordt, die qua architectuur, inrichting en comfort voldoet aan de algemene regels uit de Basiswet (zie hierover meer uitgebreid hoofdstuk 3 inzake infrastructuur). Wanneer gebruikt wordt gemaakt van een strafcel, moet deze cel voldoen aan bijzondere eisen inzake veiligheid, gezondheid en hygiëne.¹⁵⁴⁴ Die eisen worden omstandig geregeld in een koninklijk besluit.¹⁵⁴⁵ Dat besluit regelt onder meer de minimafmetingen van de strafcel, de aanwezigheid van natuurlijk licht, de minimumtemperatuur, de aanwezigheid van een toilet en een lavabo. De strafcel is bovendien gemakkelijk te desinfecteren, gebouwd met brandwerende materialen en bestand tegen fysiek geweld.¹⁵⁴⁶ De aanwezigheid van een bed, tafel en stoel, indien nodig vastgemaakt aan de grond, is niet in de wet opgenomen. De basiswet vereist dat de strafcel is voorzien van een oproepsysteem.¹⁵⁴⁷ Opvallend is dat de cel bovendien is uitgerust met een camera, microfoon of ander technisch middel waarmee de minderjarige geobserveerd kan worden.¹⁵⁴⁸ Dat middel mag slechts gebruikt worden mits positief advies van een arts en met medeweten van de minderjarige.¹⁵⁴⁹

De Basiswet regelt op omstandige wijze de rechten van de minderjarige en waarborgt dat deze rechten niet zonder wettelijke grondslag beperkt kunnen worden.

- Wordt de minderjarige op cel afgezonderd, dan behoudt hij de meeste van zijn rechten. De directeur zorgt er bovendien voor dat de minderjarige een uur per dag in de buitenlucht kan verblijven en zijn godsdienst of eredienst individueel kan blijven beleven en daartoe dagelijks bezoek kan ontvangen van een aan de gevangenis verbonden of door de gevangenis toegelaten bedienaar van de eredienst.¹⁵⁵⁰ Daardoor wordt de toegang tot socio-culturele ondersteuning ten dele voorwaardelijk, wat onzeker maakt of in de praktijk aan de internationale vereiste is voldaan. Anders dan bij de opsluiting in een strafcel is de aanwezigheid van voldoende lectuur niet verzekerd.¹⁵⁵¹ Bovendien mag de minderjarige behoudens andersluidende beslissing van de directeur enkel bezoek ontvangen in een lokaal dat uitgerust is met een transparante wand die hem van de bezoekers scheidt.¹⁵⁵² Daarnaast wordt het gebruik van de telefoon

¹⁵⁴¹ Art. 143, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴² Art 143, §3, tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴³ Art. 140, §1 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴⁴ Art. 134, §2 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴⁵ KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴⁶ Art. 5, tweede lid KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴⁷ Art. 134, §2 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴⁸ Art. 137, §1 Basiswet gevangeniswezen en art. 7 KB uitvoering basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁴⁹ Art. 137, §1 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵⁰ Art. 140, § 2 tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵¹ Vlg. art. 136, 2° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵² Art. 140, § 2, vierde lid Basiswet gevangeniswezen.

automatisch beperkt tot één keer per week. Deze beperking geldt niet ten aanzien van de advocaat of een persoon die rechtshulp of juridische bijstand verleent.¹⁵⁵³ Deze automatische beperkingen op het contact met de buitenwereld zijn *o.i.* in strijd met het internationale kader. Bovendien zijn er geen garanties in de Basiswet die voorzien in voldoende betekenisvol contact binnen de voorziening.

- Verblijft de minderjarige op een strafcel, dan worden zijn rechten standaard verder beperkt; zo verliest de minderjarige behoudens andersluidende beslissing van de directeur het recht om:
 - voorwerpen aan te schaffen in de kantine (m.u.v. toiletartikelen en artikelen voor de briefwisseling);
 - bezoek te ontvangen (m.u.v. bloed- en aanverwanten in de rechte lijn, de voogd, de echtgenoot, de wettelijk of feitelijk samenwonende partner, de broers, zusters, ooms en tantes indien het verblijf in de strafcel langer dan drie dagen duurt en mits het bezoek plaatsvindt in een lokaal met transparante wand tussen de minderjarige en de bezoekers; m.u.v. toezichthoudende instanties¹⁵⁵⁴);
 - te telefoneren, behoudens met een advocaat of rechtshulpverlener;
 - contacten te hebben met de media;
 - deel te nemen aan activiteiten van gemeenschappelijk verband;
 - persoonlijke voorwerpen te bezitten;
 - voorwerpen te bezitten voor individuele vrijetijdsbesteding met uitzondering van lectuur, voorwerpen nodig om zijn godsdienst of levensbeschouwing te beleven of om per brief te communiceren.¹⁵⁵⁵

Wel zijn er bepaalde rechten waarvoor directeur zorg moet dragen dat ze worden nageleefd. Het gaat om het recht om:

- over maaltijden te beschikken onder betamelijke omstandigheden;
- over behoorlijke kledij en schoeisel te beschikken;
- het uiterlijk en de lichamelijke hygiëne te kunnen verzorgen;
- over voldoende lectuur te beschikken;
- één uur per dag in de buitenlucht te verblijven;
- individuele vormingsactiviteiten voort te zetten voor zover ze niet onverenigbaar zijn met de opsluiting in een strafcel;
- de godsdienst of eredienst individueel te blijven beleven en daartoe dagelijks bezoek te ontvangen van een aan de gevangenis verbonden of door de gevangenis toegelaten bedienaar van de eredienst;
- een beroep te doen op een advocaat of op juridische bijstand;

¹⁵⁵³ Art. 140, §2 vijfde lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵⁴ Art. 137, §3 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵⁵ Art. 135 Basiswet gevangeniswezen.

- o een beroep te doen op psychosociale en medische hulpverlening.¹⁵⁵⁶

Hoewel de beperking van de rechten duidelijk geregeld is en op een wettelijke basis berust, is onduidelijk of het minimale recht op socio-educatieve ondersteuning en betekenisvol menselijk contact voldoende gegarandeerd zijn. Bovendien zijn het automatische bezoekverbod (dat evenwel door de directeur kan worden opgeheven) en het verbod om te telefoneren in strijd met het internationale kader.

Zowel een afzondering op cel als een verblijf in een strafcel worden in een sanctieregister geregistreerd.¹⁵⁵⁷ Bij opsluiting in een strafcel stelt de directeur bovendien een formulier op met de vermelding van de identiteit van de minderjarige en van de omstandigheden die aanleiding gegeven hebben tot de sanctie. Op dat formulier wordt per dag genoteerd wie de minderjarige heeft bezocht en wanneer en waarom de minderjarige de strafcel verlaten heeft (met uur van aanvang en beëindiging). De minderjarige kan zelf opmerkingen laten opnemen op het formulier. Ook toezichtsorganen, die zich het formulier kunnen laten voorleggen, kunnen opmerkingen formuleren. Aan het einde van de opname wordt het formulier toegevoegd aan het dossier van de minderjarige.¹⁵⁵⁸

Zowel bij een afzondering op cel als bij een opsluiting in een strafcel is de controle door een arts bij aanvang niet wettelijk geregeld. Bij afzondering op cel wordt de minderjarige minimaal wekelijks bezocht door een arts.¹⁵⁵⁹ Dat is vanuit internationaalrechtelijk oogpunt onvoldoende. Bovendien is de toegang tot psychologische hulp niet geregeld. De regeling bij een verblijf in een strafcel is daarentegen wel behoorlijk geregeld: hier komt de arts minimaal dagelijks langs¹⁵⁶⁰ en waarborgt de directeur de toegang tot psychosociale en medische dienstverlening.¹⁵⁶¹ Zowel op cel als in een strafcel wordt de vertrouwelijkheid van contacten met gezondheidszorgbeoefenaars gewaarborgd door het medisch beroepsgeheim. Indien de arts van oordeel is dat de geestelijke of lichamelijke gezondheid van een gedetineerde ernstig wordt geschaad door de afzondering op cel of in een strafcel, meldt hij dit, met instemming van de minderjarige, aan de directeur en aan het diensthoofd van de dienst voor gezondheidszorg bij de penitentiaire administratie.¹⁵⁶²

377. De minderjarige in een voorziening beveiligend verblijf of in een GES+ mogen volgens het internationaal kader niet afgezonderd of gefixeerd worden als sanctie. Zoals aangegeven bij de toetsing van de gemeenschapsinstellingen, moet artikel 28, § 1-2 Decreet Rechtspositie Minderjarige zo gelezen worden dat fysieke interventies, mechanische fixatie en medicamenteuze fixatie als straf verboden zijn: het betreffen immers lichamelijke straffen en het mensonterende karakter wordt ook mensenrechtelijk erkend. Eenzelfde verbod volgt uit de Wet patiëntenrechten en de Wet Uitoefening Gezondheidszorgberoepen en uit het strafrecht.¹⁵⁶³ Wat afzondering betreft, lijkt – zoals besproken – artikel 28, § 3 Decreet Rechtspositie Minderjarige tijdelijke afzondering of tijdelijke vrijheidsbeperking als straf uit te sluiten. Deze interpretatie is conform het internationaal kader. Gezien de onduidelijkheid bij de gemeenschapsinstellingen, lijkt het evenwel aangewezen dit te expliciteren.

¹⁵⁵⁶ Art. 136 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵⁷ Art. 146 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵⁸ Art. 138 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁵⁹ Art. 141 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁶⁰ Art. 137, §2 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁶¹ Art. 136, 8° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁶² Art. 94 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁶³ T. OPGENHAFFEN, *Vrijheidsbeperkingen in de zorg*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 355-385.

3.1.2 Aanbevelingen

378. Volgende punten moeten worden overlopen:

1. Volgens het internationale kader mag fixatie t.a.v. geen enkele minderjarige in de gesloten opvang als straf gebruikt worden. Dat wordt voor elke voorziening voor gesloten opvang voldoende gewaarborgd door het Decreet Rechtspositie Minderjarige en de Basiswet.
2. Voor voorzieningen buiten een detentiecontext (*minstens* GES+ en voorzieningen beveiligend verblijf, *eventueel ook* gemeenschapsinstellingen) moet worden verzekerd dat ook afzondering niet als straf gebruikt kan worden. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige is hieromtrent *o.i.* niet voldoende expliciet, in het bijzonder gezien de interpretatie die het beleid van de gemeenschapsinstellingen hieraan geeft. Het feit dat sancties en afzondering deel uitmaken van hetzelfde artikel werkt de onzekerheid in de hand. Voor zover het de bedoeling is dat afzondering niet als straf gebruikt kan worden (wat verplicht zo is in voorzieningen GES+ en voorzieningen beveiligend verblijf, en *o.i.* sterk aanbevolen is in gemeenschapsinstellingen) verdient het aanbeveling om sancties en afzondering in afzonderlijke artikelen te regelen.

Voor voorzieningen die een detentiecontext vormen, verdient het aanbeveling te overwegen of afzondering een wenselijke sanctie is. Het gebruik van afzondering als sanctie bij minderjarigen staat internationaal immers sterk onder druk. Dat is een afweging die de wetgever moet maken.

Wat gemeenschapsinstellingen betreft, is het aanbevolen hetzij in het Decreet Rechtspositie Minderjarige te expliciteren dat afzondering een toegelaten sanctievorm is in gemeenschapsinstellingen, hetzij in het beleid van gemeenschapsinstellingen elke verwijzing naar afzondering als sanctie te schrappen.

- Dat is iets dat volgens het internationale kader in de regelgeving moet worden opgenomen (W).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de Nederlandse regelgeving over justitiële jeugdinrichtingen, de regelgeving van de Franse Gemeenschap over het *centre communautaire* en de Basiswet die op het Vlaams Detentiecentrum van toepassing is. In deze regelgeving wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen afzondering als sanctie en andere vormen van afzondering.
3. Voor wat gemeenschapsinstellingen betreft: indien het toch toelaatbaar geacht wordt dat gemeenschapsinstellingen afzondering als sanctie hanteren, moet het gebruik ervan afgestemd worden op het internationale kader.
 - a. Dat vereist een verdere explicitering van het wettelijke en reglementaire kader. Het is belangrijk om de essentiële procedurele waarborgen (aanleiding, bevoegdheid, beroep) en de maximale duurtijd in de wet te regelen. We herinneren eraan dat een minderjarige in geen geval langer dan drie dagen als straf mag worden afgezonderd.
 - Dat is iets dat volgens het internationale kader in de regelgeving moet worden opgenomen (W).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de omvangrijke Nederlandse regelgeving over justitiële jeugdinrichtingen en bij de Basiswet.
 - b. De overige belangrijke aspecten van afzondering moeten worden opgenomen in een omvattend beleid, dat is aangepast aan de aard van de voorziening. Dat beleid moet ook waarborgen dat automutilatie of suïcidepoging, een geestesziekte of verstandelijke handicap geen aanleiding kunnen geven tot een afzondering als sanctie.

- Dat is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we in de regelgeving zouden opnemen dat er een alomvattend beleid over afzondering moet zijn (Aw). De waarborgen omtrent o.a. automutilatie en suïcide moeten o.i. niet in de regelgeving worden opgenomen (An).
- c. Er moet worden verzekerd dat er pas tot afzondering als sanctie wordt overgegaan indien de alternatieve afhandeling van het geschil onmogelijk is.
 - Dat is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we dat in aanvulling op de algemene regeling die al in het Decreet Rechtspositie Minderjarige is voorzien¹⁵⁶⁴ in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
- d. De rol van het medisch personeel bij de besluitvorming over afzondering als sanctie moet voldoende duidelijk zijn. Medisch personeel mag niet betrokken worden bij de besluitvorming van de maatregel, maar moet wel op de hoogte zijn van de genomen beslissing.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
- e. Voor zover de uitvoering van afzondering als sanctie plaatsvindt in een beveiligde kamer, zou de inrichting ervan op grond van het Decreet Rechtspositie Minderjarige in het huishoudelijk reglement omschreven moeten zijn.¹⁵⁶⁵ De aanwezigheid van natuurlijk daglicht, het onderhoud en de aanwezigheid van een oproepsysteem, moeten worden verhelderd.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig vinden dat in de regelgeving op te nemen (Pn).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling die geldt voor het Vlaams detentiecentrum.
- f. Het huishoudelijk reglement waarborgt bepaalde rechten bij afzondering als sanctie, maar zou ook socio-educatieve ondersteuning (onderwijs en beroepsopleiding; toegang tot leesmaterialen) en activiteiten in de buitenlucht (min. 1 uur per dag) moeten waarborgen.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen omdat het gaat om basisrechten die ook los van (de toepassing van) een afzondering als sanctie in de regelgeving worden gegarandeerd (Pw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de Nederlandse regelgeving over justitiële jeugdinrichtingen en de Basiswet, zij het dat ze allebei een te beperkende houding aannemen t.a.v. deze rechten.
- g. De aanwezigheid van een sanctieregister moet worden gegarandeerd.
 - Dat is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen (Aw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regeling die geldt in Nederland.
- h. Medisch toezicht en toegang tot een psycholoog tijdens de sanctie moeten worden gewaarborgd. De arts moet de maatregel kunnen beëindigen om gezondheidsredenen.

¹⁵⁶⁴ Art. 30, eerste en tweede lid Decreet Rechtspositie Minderjarige; zie hierover meer uitgebreid hoofdstuk 11 inzake sancties.

¹⁵⁶⁵ Art. 28, § 3, tweede lid Decreet Rechtspositie Minderjarige.

- Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we zeker de elementen inzake het medisch toezicht (bezoek dagelijks en wanneer nodig; mogelijkheid om maatregel te beëindigen om medische redenen) in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regelgeving van het *centre communautaire* van de Franse gemeenschap.
 - i. Er moeten voldoende waarborgen zijn dat gezondheidsschade t.g.v. eenzame opsluiting vermeden wordt (zowel bij de minderjarige als zijn context).
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig vinden dat in de regelgeving op te nemen (Pn).
4. Voor het Vlaams Detentiecentrum biedt de Basiswet reeds een robuust kader. We formuleren volgende aanbevelingen.
- a. De maximale duurtijd van een afzondering als sanctie moet in overeenstemming gebracht worden met het internationale kader (drie dagen, en nooit gevolgd door een nieuwe afzondering).
 - Dat is iets dat volgens het internationale kader in de regelgeving moet worden opgenomen (W).
 - b. Het moet gewaarborgd zijn dat afzondering niet als sanctie kan worden toegepast in geval van automutilatie of suïcidepoging of t.g.v. een geestesziekte of verstandelijke handicap.
 - Dat is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig vinden dat in de regelgeving op te nemen (An).
 - c. De voorrang van de alternatieve afhandeling van het geschil moet gewaarborgd zijn.
 - Dat is iets om in de praktijk te realiseren (P), waarbij we dat in aanvulling op de algemene regeling die al in het Decreet Rechtspositie Minderjarige is voorzien¹⁵⁶⁶ in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - d. De tussenkomst van medisch personeel bij de besluitvorming over de sanctie moet worden vermeden. Ze moeten wel op de hoogte gebracht worden van de beslissing tot afzondering.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - e. Wat de rechten van de minderjarige bij afzondering als sanctie betreft, moet het duidelijk zijn wanneer het recht op socio-culturele ondersteuning beperkt kan worden. Deze beperkingen moeten bovendien aan de internationale eisen voldoen (noodzakelijk, subsidiair, proportioneel). Bovendien moeten de bepalingen die contacten met de buitenwereld automatisch beperken, worden herzien. Deze beperkingen zijn slechts aanvaardbaar indien er een specifieke aanleiding toe bestaat. Tot slot moet voldoende betekenisvol contact tijdens de maatregel worden gegarandeerd.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen omdat het gaat om basisrechten die ook los van (de toepassing van) een afzondering als sanctie in de regelgeving worden gegarandeerd

¹⁵⁶⁶ Art. 30, eerste en tweede lid Decreet Rechtspositie Minderjarige; zie hierover meer uitgebreid hoofdstuk 11 inzake sancties.

- (Pw). Wat betreft de bepalingen m.b.t. de beperking van contacten met de buitenwereld, zal een aanpassing van de huidige regelgeving moeten gebeuren.
- f. Het toezicht van een arts op de uitvoering van de maatregel op cel moet worden gegarandeerd. Hetzelfde geldt voor de toegang tot een psycholoog. Bij de toepassing van de maatregel in een strafcel, moet het toezicht van de arts minimaal dagelijks gebeuren, en niet wekelijks zoals nu in de wet opgenomen.
- Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we zeker de elementen inzake het medisch toezicht (bezoek dagelijks en wanneer nodig; mogelijkheid om maatregel te beëindigen om medische redenen) in de regelgeving zouden opnemen (Pw). Wat betreft het toezicht in de strafcel, zal een aanpassing van de huidige regelgeving moeten gebeuren.
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij de regelgeving van het *centre communautaire* van de Franse gemeenschap.
- g. Er moeten voldoende waarborgen zijn dat gezondheidsschade t.g.v. eenzame opsluiting te vermeden wordt (zowel bij de minderjarige als zijn context).
- Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig vinden dat in de regelgeving op te nemen (Pn).

3.2 Veiligheidsmaatregel

3.2.1 Toetsing

379. Door de variatie in het internationaal toetsingskader en door de fragmentaire regeling in Vlaanderen, is afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel een complexe materie. Onderstaande tabel geeft weer welke maatregelen op grond van welke specifieke (of algemene) regelgeving in de verschillende types van voorzieningen mogelijk zijn. Deze tabel kan gebruikt worden om door de toetsing te navigeren.

	VDC	GI	Bev. Verbl.	GES+
Afzondering met medische oorzaak	(Wet patiëntenrechten of noodtoestand) <i>Randnummer 398-399</i>			
Afzondering zonder medische oorzaak	Art 112, § Basiswet <i>Randnummer 384-392</i>	Art. 28, §3 Decreet Rechtspositie Minderjarige <i>Randnummer 380-383</i>		
Fysieke interventie met medische oorzaak	(Wet patiëntenrechten of noodtoestand) <i>Randnummer 398-399</i>			
Fysieke interventie zonder medische oorzaak	Art 119, §3 Basiswet <i>Randnummer 396-397</i>	(noodtoestand) <i>Randnummer 59-60</i>		
Mechanische fixatie met medische oorzaak	(Wet patiëntenrechten of noodtoestand) <i>Randnummer 398-399</i>			
Mechanische fixatie zonder medische oorzaak	Art 119, §3 Basiswet <i>Randnummer 396-397</i>	(noodtoestand) ¹⁵⁶⁷ <i>Randnummer 393-395</i>		
Medicamenteuze fixatie met medische oorzaak	(Wet patiëntenrechten of noodtoestand) <i>Randnummer 398-399</i>			

¹⁵⁶⁷ Vanuit internationaal kader niet toelaatbaar voor GES+ en beveiligend verblijf en betwistbaar voor Gemeenschapsinstellingen.

[Niet-medische afzondering in een gemeenschapsinstelling, een voorziening voor beveiligend verblijf of een GES+]

380. Voor gemeenschapsinstellingen, voorzieningen voor beveiligend verblijf en GES+ bevat artikel 28, § 3 Decreet Rechtspositie Minderjarige een specifieke regeling inzake afzondering. Het Decreet Rechtspositie Minderjarige laat afzondering toe wanneer en voor zolang het gedrag van de minderjarige hetzij risico's inhoudt voor de eigen fysieke integriteit, hetzij risico's inhoudt voor de fysieke integriteit van medebewoners of personeelsleden of materieelvernietigend werkt.¹⁵⁶⁸ De regeling maakt geen onderscheid tussen een medische context (of ruimer: gevallen waar afzondering een medische oorzaak heeft) en niet-medische context (of ruimer: gevallen waar afzondering geen medische oorzaak heeft). Doordat het Decreet Rechtspositie Minderjarige van toepassing is op de jeugdhulp (en niet op medische zorg en bijstand) en doordat medische handelingen niet tot de Vlaamse bevoegdheid behoren, gaan wij ervan uit dat artikel 28, § 3 Decreet Rechtspositie Minderjarige enkel van toepassing is wanneer het veiligheidsrisico niet veroorzaakt is door een medische problematiek. Zowel op basis van het internationale kader als op basis van de nationaalrechtelijke bevoegdheidsverdeling mag deze bepaling in het Decreet Rechtspositie Minderjarige niet worden toegepast wanneer de afzondering een reactie vormt op gedrag waaraan een medische problematiek ten grondslag ligt.

Hoewel het toepassingscriterium in grote lijnen voldoet aan het internationaal kader, is het bevaagbaar of het begrip 'risico's' voldoende restrictief is in het licht van het gevaarscriterium in het internationaal recht. Bovendien herinneren we eraan dat niet elke internationaalrechtelijke bron een toepassing bij gevaar voor goederen toelaat. Opvallend is overigens dat de erkenningsnormen voor beveiligend verblijf – waarin de toepassingscriteria anders verwoord worden – het vernietigen van materiaal niet noemt als reden voor afzondering. Hierdoor sluit de erkenningsnorm de toepassing ervan in dit geval uit.¹⁵⁶⁹

Buiten het algemene toepassingscriterium bevat het Decreet Rechtspositie Minderjarige als rechtsgrond voor afzondering weinig specifieke regels. Zo wordt – in strijd met het internationale kader – de duurtijd van de maatregel niet geregeld. Bovendien bevat noch het Decreet Rechtspositie Minderjarige, noch de andere specifieke regelgeving specifieke garanties die het *last resort* karakter van afzondering moeten garanderen, al kunnen deze garanties wel volgen uit o.m. personeelsnormen en regels met betrekking tot opleiding.

381. De parlementaire voorbereiding van het Decreet Rechtspositie Minderjarige duidt het onderscheid tussen risico's voor de minderjarige enerzijds en risico's voor derden en materiaal. Beide aanleidingen brengen volgens de parlementaire voorbereiding een andere houding van de voorziening met zich mee. In het eerste geval vindt de afzondering plaats in het belang van de veiligheid van minderjarige en gaat het om maatregelen die worden opgenomen in het handelingsplan en die uitgevoerd worden met maximale betrokkenheid van de minderjarige. In het tweede geval vindt de afzondering plaats in het belang van de veiligheid in de voorziening en gaat het om een maatregel die deel moet uitmaken van een (meer gestandaardiseerde) procedure die uitgeschreven wordt en voor alle betrokkenen voorspelbaar moet zijn.¹⁵⁷⁰ Hoewel deze benadering vanuit het internationaal recht toe te juichen is, valt de doorwerking ervan in de praktijk te betwijfelen. Alvast voor wat de gemeenschaps-

¹⁵⁶⁸ Art. 28, §3 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

¹⁵⁶⁹ Art. 15, 7/1° en art. 19, 5° en art 27/1, 5° BVR 5 april 2019.

¹⁵⁷⁰ Voorstel van decreet van 29 januari 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *Parl. St.* VI. Parl. 2003-04, stuk 2063/1, 24-25.

instellingen betreft, blijkt uit de het huishoudelijk reglement en de gedragscode en procedure bij afzondering dat het onderscheid niet gemaakt wordt.

De voorziening moet afzondering behandelen in het huishoudelijk reglement. Indien gebruikgemaakt wordt van een beveiligingskamer, beschrijft het huishoudelijk reglement in elk geval de inrichting, het gebruik en de duur ervan. Ook de registratie en het toezicht worden door het huishoudelijk reglement geregeld.¹⁵⁷¹ Voorzieningen voor beveiligend verblijf en GES+ beschrijven daarenboven ook welke mogelijkheden tot contact de minderjarige in afzondering heeft.¹⁵⁷² Dat een procedure verplicht is en dat de minderjarige ervan op de hoogte is, is in overeenstemming met het internationaal kader. De inhoud van de procedure stemt evenwel niet volledig overeen met de mensenrechtelijke eisen.

382. In **Gemeenschapsinstellingen** worden de modaliteiten omvangrijk omschreven in het huishoudelijk reglement, de gedragscode en de procedure bij afzondering.

- Wat de bevoegdheid betreft, wordt de beslissing om afzondering toe te passen bij voorkeur genomen door de campuspermanentie, al kan ze in acute situaties ook door andere personeelsleden genomen worden.¹⁵⁷³ Medisch personeel speelt geen rol bij de besluitvorming over (en uitvoering van) afzondering als veiligheidsmaatregel. Dat is overeenstemming met het internationaal kader. Het is evenwel opvallend dat de gedragscode stelt dat wanneer afzondering in het belang van de minderjarige plaatsvindt, het om een medisch-therapeutische maatregel gaat.¹⁵⁷⁴ Indien dat het geval zou zijn, moet de afzondering medisch benaderd worden en behoort de beslissing toe aan een beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg (vanuit nationaal recht: artsen en verpleegkundigen).

Aan een verblijf in afzondering gaat standaard een volledige lichaamsfoullering vooraf.¹⁵⁷⁵ Vanuit internationaalrechtelijk oogpunt is het betwifelbaar of dat in elk geval noodzakelijk en proportioneel is. Bovendien dient de foullering niet geregistreerd te worden.¹⁵⁷⁶

De jeugdrechter, consulent, ouders, de campusdirecteur en/of campuspermanentie, de hoofdleraar, het begeleidend personeel van de leefgroep en de stafleden worden ingelicht over de afzondering.¹⁵⁷⁷ Over het inlichten van een arts – wat internationaalrechtelijk vereist is – is niets bepaald.

De minderjarige krijgt geen inspraak over de maatregel, wat niet in overeenstemming is met het internationaal recht.¹⁵⁷⁸

- Een verblijf in afzondering duurt in beginsel zo kort mogelijk (totdat de veiligheid is hersteld)¹⁵⁷⁹. In het kader daarvan vindt een voortdurende evaluatie en verslaggeving aan de campusdirecteur plaats.¹⁵⁸⁰ Vaste intervallen zijn evenwel niet bepaald. De minderjarige mag maximaal vijf nachten in de afzonderingsruimte overnachten. Met toestemming van het

¹⁵⁷¹ Art. 28, §3 derde lid Decreet Rechtspositie Minderjarige; Art 15, 7/1° en art. 19, 5° en art. 27/1, 5° en art. 27/2, 5 BVR 5 april 2019.

¹⁵⁷² Art 15, 7/1°, eerste lid, d en art. 19, 5°, eerste lid, d en art 27/1, 5°, eerste lid d en art. 27/2, 5° eerste lid, d BVR 5 april 2019.

¹⁵⁷³ Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 1, 1.

¹⁵⁷⁴ Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen, § 1 (aanleiding).

¹⁵⁷⁵ Gedragscodes controles in gemeenschapsinstellingen, titel 1.2, §3.

¹⁵⁷⁶ Gedragscodes controles in gemeenschapsinstellingen, titel 1.2, §3.

¹⁵⁷⁷ Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 10.2; Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.3.

¹⁵⁷⁸ Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen, § 2.

¹⁵⁷⁹ Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.5.

¹⁵⁸⁰ Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen, § 4.

hoofdbestuur mag deze termijn overschreden worden.¹⁵⁸¹ De gehanteerde duurtijd overschrijdt ruimschoots de maximale duurtijd in het internationaal kader (volgens sommige bronnen één uur, volgens andere bronnen 24 uur).

- Een afzondering kan enkel plaatsvinden in een specifiek daartoe bedoelde kamer, wat in overeenstemming is met het internationaal recht.¹⁵⁸²
- Er is weinig bepaald over welk personeel meewerkt aan de toepassing van de afzondering, en hoe ze zijn opgeleid.
- Wat de rechten van de minderjarige in afzondering betreft, bepalen de huisregels dat de minderjarige zijn rechten blijft behouden, maar minder vrij kan beleven.¹⁵⁸³ Zo heeft hij het recht op maaltijden, hygiëne, luchten, doktersbezoek, medicatie, bezoek van begeleidend personeel, en bezoek van de jeugdrechter, consulent en advocaat.¹⁵⁸⁴ Of bezoek van andere personen toegelaten is, wordt niet vermeld. Van elk van deze rechten kan bovendien om veiligheidsredenen worden afgeweken.¹⁵⁸⁵ Hoe dit bepaald wordt en volgens welke procedure, is niet geregeld. Wel heeft de minderjarige steeds het recht om contact op te nemen met de jeugdrechter, zijn consulent, zijn advocaat en zijn ouders.¹⁵⁸⁶ Ook kan hij een gesprek vragen met de campusdirecteur en kan hij een klacht indienen bij de JO-lijn en het Kinderrechtencommissariaat.¹⁵⁸⁷ Voor bepaalde essentiële rechten, zoals een doktersbezoek of bezoek van de advocaat, is het internationaalrechtelijk bevestigd dat ze beperkt kunnen worden.

De minderjarige in afzondering moet instellingskledij dragen en mag geen persoonlijke voorwerpen meenemen naar de afzonderingsruimte.¹⁵⁸⁸ Bovendien verliest de minderjarige die in afzondering verblijft het recht om te roken.¹⁵⁸⁹

- Het toezicht op de minderjarige gebeurt zowel visueel als fysiek. Visueel toezicht gebeurt via een venster in de deur of d.m.v. een camera en vergt continue opvolging. De frequentie en wijze van toezicht worden in het licht van de veiligheid beoordeeld. Fysiek toezicht gebeurt door de kamer te betreden met minimaal twee personen. De frequentie wordt niet bepaald.¹⁵⁹⁰ De wijze waarop het toezicht verloopt is niet in overeenstemming met het internationaal kader.

Om zich van de toestand en ingesteldheid van de minderjarige te vergewissen, brengt het begeleidend en/of stafpersoneel elke halve dag een bezoek.¹⁵⁹¹ Ook de campuspermanentie bezoekt de minderjarige dagelijks.¹⁵⁹² Verder vindt een voortdurende evaluatie en verslaggeving aan de campusdirecteur plaats.¹⁵⁹³ Vaste intervallen zijn evenwel niet bepaald. Het is

1581 Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.5; Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen, § 4.

1582 Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen, § 4.

1583 Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 10.2.

1584 Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 10.2.

1585 Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 10.2.

1586 Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.4.

1587 Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.4.

1588 Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.1.

1589 Huisregels gemeenschapsinstellingen, § 6.45.

1590 Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.2.

1591 Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.4.

1592 Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.5.

1593 Gedragscode afzondering in een veilige kamer gemeenschapsinstellingen, § 4.

bevraagbaar of deze vorm van toezicht voldoende waarborgt dat de maatregel zo kort mogelijk duurt.

Ook over de rol van medisch personeel wordt niets bepaald. Nochtans moet op grond van het internationale kader het medisch personeel de minderjarige op geregelde tijdstippen bezoeken.

- De procedure afzondering bevat specifieke maatregelen inzake nazorg, wat met het internationale kader overeenstemt.¹⁵⁹⁴
- Afzondering wordt geregistreerd in een veiligheidsregister. Hierbij worden identiteit, datum, initiatiefnemer, codes van aanleiding, ruimte, toezicht en redenen voor afzondering genoteerd.¹⁵⁹⁵ Naast het veiligheidsregister wordt bij aanvang van de afzondering ook een afzonderingsverslag aangemaakt, dat tijdens het verblijf wordt aangevuld.¹⁵⁹⁶ Dit verslag maakt deel uit van het dossier van de minderjarige en bevat de aanleiding, gedragsnotities, contacten met de jongere, toezicht en beslissingen die werden genomen in het kader van de opvolging. Dat de maatregel geregistreerd wordt, stemt overeen met het internationaal kader, zij het dat bepaalde bronnen een ruimere registratie vereisen.

383. Voor **voorzieningen voor beveiligend verblijf** en **GES+** bevat de regelgeving geen verdere richtlijnen. Bepaalde delen uit het toetsingskader (bv. registratie, duurtijd, herziening, rechten ...) zijn bijgevolg niet toetsbaar.

[Niet-medische afzondering in het Vlaams Detentiecentrum]

384. In het Vlaams Detentiecentrum kan de minderjarige wanneer er ernstige aanwijzingen bestaan van een gevaar voor de orde of veiligheid bij wijze van bijzondere veiligheidsmaatregel verplicht worden tot een verblijf in een daartoe aangewezen ruimte of overgebracht worden naar een beveiligde ruimte.¹⁵⁹⁷ Het is onduidelijk of ook het enkele gevaar voor de minderjarige zelf hierdoor gevat wordt. Zo niet, kan in zo'n gevallen voor zover aan alle toepassingsvoorwaarden voldaan is, een beroep gedaan worden op de noodtoestand (ook *infra*). De eis van een *last resort* en de wijze waarop afzondering wordt vermeden, is niet in de regelgeving opgenomen. Opnieuw gaan we ervan uit dat de regelgeving in de Basiswet enkel gebruikt wordt wanneer er geen medische oorzaak onderliggend is.

385. De eis van een omvattend beleid is niet in de wet opgenomen.

386. De beslissing tot afzondering wordt genomen door de directeur, die hierbij de evenredigheid van de maatregel beoordeelt en nagaat of de maatregel van die aard is dat hij het veiligheidsgevaar verhelpt.¹⁵⁹⁸ De directeur hoort de minderjarige hetzij voor de uitvoering van de maatregel, hetzij – indien geen uitstel mogelijk is – zo snel mogelijk na de start ervan.¹⁵⁹⁹ Indien de gevaarsituatie geen uitstel toelaat, kunnen ook andere personeelsleden afzondering opleggen, mits ze de directeur hiervan onmiddellijk in kennis stellen.¹⁶⁰⁰ In zo'n geval bevestigt de directeur de maatregel, of beveelt hij de

¹⁵⁹⁴ Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 3.

¹⁵⁹⁵ Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.3.

¹⁵⁹⁶ Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 2.3.

¹⁵⁹⁷ Art. 112, § 1, 4° en 5° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁹⁸ Art. 110, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁵⁹⁹ Art. 110, §2 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰⁰ Art. 110, §3, eerste lid Basiswet gevangeniswezen.

maatregel te beëindigen.¹⁶⁰¹ Ook een arts wordt op de hoogte gebracht van de toepassing van de maatregel.¹⁶⁰²

387. De afzondering duurt niet langer dan nodig en mag niet langer dan zeven dagen worden toegepast.¹⁶⁰³ Mits redenen omklede beschikking kan de directeur de maatregel tot driemaal toe verlengen.¹⁶⁰⁴ De maximale duurtijd die in het internationale recht is opgenomen, wordt hiermee ruimschoots overschreden.

388. De afzondering vindt hetzij plaats in een verblijfruimte of in een specifiek daartoe bestemde ruimte.¹⁶⁰⁵ De eisen waaraan deze ruimte moet voldoen zijn niet geregeld. Internationaalrechtelijk is het niet duidelijk of een afzondering ook in de verblijfsruimte van de minderjarige mag worden toegepast.

389. Over de opleiding van het personeel is niets geregeld.

390. De minderjarige behoudt het recht om deel te nemen aan de in het centrum aangeboden activiteiten en het recht op contact met de buitenwereld voor zover dit niet onverenigbaar is met de veiligheidsmaatregel.¹⁶⁰⁶ De directeur waakt er bovendien over dat de minderjarige de toegang blijft behouden tot bepaalde basisbehoeften. Zo zorgt hij ervoor dat de minderjarige de maaltijd kan gebruiken onder betamelijke omstandigheden, stelt hij behoorlijke kledij en schoeisel ter beschikking en zorgt hij dat de minderjarige zijn lichamelijke hygiëne fatsoenlijk kan verzorgen.¹⁶⁰⁷ Bovendien zorgt hij dat de minderjarige over voldoende lectuur kan beschikken, minstens één uur per dag in de buitenlucht kan verblijven, briefwisseling kan voeren, zijn godsdienst kan beleven en daartoe bezoek kan ontvangen van een vertegenwoordiger van zijn godsdienst of levensbeschouwing, een beroep kan doen op een advocaat en juridische bijstand en een beroep kan doen op psychosociale en medische hulpverlening.¹⁶⁰⁸

391. Wat toezicht betreft, wordt de minderjarige zorgvuldig opgevolgd door de directeur en een adviserende arts. Zij gaan de toestand van de minderjarige na en bieden hem de kans om klachten te formuleren.¹⁶⁰⁹ Het interval van dergelijke opvolgingen wordt niet geregeld. Het is betwifelbaar of de toepassing van de afzondering hiermee zo kort mogelijk kan worden gehouden.

Over de voortdurende aanwezigheid in of nabij de afzonderingsruimte en het voortdurend wederzijds contact tussen een personeelslid en de minderjarige is niets geregeld.

Ook de personen en instanties die toezien en controle houden op het detentiecentrum of de tenuitvoerlegging van de straf mogen de minderjarige in zijn cel bezoeken.¹⁶¹⁰

392. De afzondering wordt geregistreerd in een daartoe bestemd register. Dat register maakt melding van de omstandigheden die tot de maatregel aanleiding hebben gegeven, het tijdstip waarop de maatregel genomen werd en de duur van de maatregel.¹⁶¹¹ Die inhoud is vanuit internationaal-

¹⁶⁰¹ Art. 110, § 3 tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰² Art. 113, § 3 tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰³ Art. 112, §1, eerste lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰⁴ Art. 112, §2 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰⁵ Art. 112, § 1, 4° en 5° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰⁶ Art. 113, § 1 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰⁷ Art. 113, §2, 1° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰⁸ Art. 113, §2, 2°-7° Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶⁰⁹ Art. 113, § 2, tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶¹⁰ Art. 113, § 3 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶¹¹ Art. 115, eerste lid Basiswet gevangeniswezen.

rechtelijk oogpunt te beperkt. Het register wordt ter beschikking gehouden van de toezichts- en klachtorganen.¹⁶¹²

[Niet-medische fysieke interventie en mechanische fixatie in een gemeenschapsinstelling, een voorziening voor beveiligend verblijf of een GES+]

393. In een gemeenschapsinstelling, een voorziening voor beveiligend verblijf of een GES+ bestaat er geen expliciete rechtsbasis voor de toepassing van een fysieke interventie of mechanische fixatie in gevaarsituaties.

Wel laat het Decreet Rechtspositie Minderjarige algemener in de mogelijkheid van ‘tijdelijke vrijheidsbeperking’ voor zover het gedrag van de minderjarige risico’s inhoudt voor zijn eigen fysieke integriteit, of risico’s inhoudt voor de fysieke integriteit van medebewoners of personeelsleden of materieelvernietigend werkt. Of deze rechtsgrond ook bedoeld is om niet-medische fysieke interventies en mechanische fixatie toe te laten is niet duidelijk. Niettemin vermeldt de procedure inzake afzondering in de gemeenschapsinstellingen wel de mogelijkheid tot immobilisatie bij overbrenging naar een afzonderingsruimte.¹⁶¹³ Het is bovendien bevroegbaar of en in welke mate deze rechtsgrond gebruikt kan worden voor mechanische fixatie in voorzieningen waar medisch personeel niet voortdurend aanwezig is. Het nationale recht beschouwt mechanische fixatie met medisch fixatiemateriaal immers als een medische handeling die behoort tot de bevoegdheid van artsen en verpleegkundigen.¹⁶¹⁴

394. Naast met het Decreet Rechtspositie Minderjarige kan kortdurend ingrijpen onder dwang in acute gevaarsituaties kan ook gelegitimeerd worden met de noodtoestand. De noodtoestand is een algemene rechtsgrond die toelaat om wanneer er een ernstig, dreigend en nabij gevaar voor de integriteit van de persoon bestaat, op een proportionele en doelgerichte wijze dat gevaar te doen wijken.¹⁶¹⁵ De toepassing van de noodtoestand is beperkt tot zeer kortdurend ingrijpen in acute gevaarsituaties. In zo’n geval kan het bijvoorbeeld een fysieke interventie door een personeelslid verantwoorden. Of ook mechanische fixatie aan de proportionaliteits- en subsidiariteitseis van de noodtoestand kan voldoen, is opnieuw bevroegbaar wanneer er in de voorziening geen medisch personeel aanwezig is.¹⁶¹⁶ Bovendien biedt de noodtoestand geen garanties dat de internationaalrechtelijke waarborgen gerespecteerd worden. Ditzelfde internationale kader verbiedt bovendien niet-medische mechanische fixatie in voorzieningen zoals voorzieningen beveiligend verblijf en GES+. Aangenomen moet worden dat de mogelijkheid tot ingrijpen zich aldus beperkt tot fysieke interventie.

395. Wat fysieke interventie in een gemeenschapsinstelling, een voorziening voor beveiligend verblijf of een GES+ betreft, voldoet noch het Decreet Rechtspositie Minderjarige, noch de noodtoestand aan de internationale eisen inzake rechtsgrond. Onder meer de toepassingsvoorwaarden en de toepassingswijze volgen niet voldoende uit deze algemene rechtsgronden. Ook andere door het internationale kader essentieel geachte aspecten (bevoegdheid, registratie, eis tot beleid ...) volgen niet uit deze algemene rechtsgronden en zijn bijgevolg niet toetsbaar.

¹⁶¹² Art. 115, tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶¹³ Procedure afzondering in een veilige kamer in gemeenschapsinstellingen, fase 1.3.

¹⁶¹⁴ T. OPGENHAFFEN, *Vrijheidsbeperkingen in de zorg*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 337-338 en 431-436.

¹⁶¹⁵ T. OPGENHAFFEN, *Vrijheidsbeperkingen in de zorg*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 337-338 en 434-435.

¹⁶¹⁶ T. OPGENHAFFEN, *Vrijheidsbeperkingen in de zorg*, Antwerpen, Intersentia, 2020, 337-338 en 431-436.

[Niet-medische fysieke interventie en mechanische fixatie in het Vlaams Detentiecentrum]

396. In het Vlaams detentiecentrum kan de minderjarige die de orde en veiligheid in het gevaar brengt het voorwerp uitmaken van maatregelen van rechtstreekse dwang. Hieronder wordt zowel een fysieke interventie als mechanische fixatie begrepen.¹⁶¹⁷ De toepassing ervan is slechts toegestaan indien de orde en veiligheid op geen enkele andere manier gehandhaafd kunnen worden, en mag niet langer toegepast worden dan strikt noodzakelijk is.¹⁶¹⁸ Bovendien mag enkel het minst schadelijke dwangmiddel gekozen worden en moet de toepassing ervan redelijk zijn en in verhouding staan met het nagestreefde doel.¹⁶¹⁹ Wanneer het gedrag van de minderjarige aanleiding kan geven tot een fysieke interventie of mechanische fixatie, moet hij daarover bovendien eerst gewaarschuwd worden. Slechts wanneer dergelijke waarschuwing gezien de omstandigheden onmogelijk of ondoeltreffend is, mag de fysieke interventie of mechanische fixatie onmiddellijk worden uitgevoerd.¹⁶²⁰

Hoewel hiermee voldaan is aan het mensenrechtelijke toepassingscriterium, moet – opdat de regelgeving conform het internationaal kader is – de toepassing van mechanische fixatiemiddelen beperkt worden tot het gebruik van handboeien. Bovendien ontbreekt een maximale tijdsduur.

De fysieke interventie of mechanische fixatie wordt geregistreerd in een daartoe bestemd register. Dat register maakt melding van de omstandigheden die tot de maatregel aanleiding hebben gegeven, het tijdstip waarop de maatregel genomen werd en de duur van de maatregel.¹⁶²¹ Het register wordt ter beschikking gehouden van de toezichts- en klachtorganen.¹⁶²²

397. Overige aspecten van die met de niet-medische toepassing van fysieke interventie en mechanische fixatie gepaard gaan, zijn niet geregeld (bevoegdheid, registratie, eis tot beleid ...) en zijn bijgevolg niet toetsbaar.

[Medische toepassingen van afzondering en fixatie in alle voorzieningen]

398. Voor geen van de voorzieningen bestaat er een specifieke regeling over de toepassing van afzondering en fixatie wanneer er een onderliggende medische oorzaak bestaat. Die maatregelen vinden plaats in de medische sfeer; hun toepassing is veelal gebaseerd op hetzij de Wet patiëntenrechten, hetzij de noodtoestand. De uitvoering ervan is voorbehouden aan artsen en verpleegkundigen (afzondering, fysieke interventie en mechanische fixatie – zonder voorschrift; medicamenteuze fixatie – met voorschrift).¹⁶²³ Doordat de maatregel in een medische context plaatsvindt, is registratie in het patiëntendossier vanzelfsprekend. Voor een gedetailleerder overzicht van deze regelgeving wordt verwezen naar het rapport bij de Multidisciplinaire Richtlijn inzake afzondering en fixatie in de GGZ.¹⁶²⁴

¹⁶¹⁷ Art. 119, §3 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶¹⁸ Art. 119, §1 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶¹⁹ Art. 120, §1 en 2 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶²⁰ Art. 120, § 3 Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶²¹ Art. 121, eerste lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶²² Art. 121, tweede lid Basiswet gevangeniswezen.

¹⁶²³ KB van 18 juni 1990 houdende vaststelling van de lijst van de technische verpleegkundige verstrekkingen en de lijst van de handelingen die door een arts aan beoefenaars van de verpleegkunde kunnen worden toevertrouwd, alsmede de wijze van uitvoering van die verstrekkingen en handelingen en de kwalificatievereisten waaraan de beoefenaars van de verpleegkunde moeten voldoen, BS 26 juli 1990.

¹⁶²⁴ T. PEETERS, K. DE CUYPER, T. OPGENHAFFEN, I. BUYCK, J. PUT en C. VAN AUDENHOVE, *De ontwikkeling van een multidisciplinaire richtlijn voor de preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de residentiële geestelijke gezondheidszorg*, Leuven, Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin, 2019, 112-114. p. 97-102.

399. Hoewel de Wet patiëntenrechten en de noodtoestand een rechtsgrond kunnen bieden, zijn ze allerm minst bedoeld voor een toepassing op afzondering en fixatie. Dat betekent dat ze de elementen die het internationale kader vereist, niet bevatten. Bovendien zijn de overige aspecten die met de toepassing van afzondering en fixatie vanuit medisch perspectief gepaard gaan, niet geregeld (bevoegdheid, centrale registratie, eis tot beleid ...) en bijgevolg niet toetsbaar.

Het is bovendien betwifelbaar of deze maatregelen – waartoe medisch personeel niet enkel dient te beslissen, maar die ook een voortdurende opvolging door medisch personeel vereisen – in de besproken voorzieningen voor besloten opvang uitvoerbaar zijn met respect voor de eisen in het internationale kader, waardoor een overplaatsing naar een medische context zich aandient. Dat is in het bijzonder problematisch voor wat afzondering en fixatie in een voorziening GES+ betreft; het internationale kader plaatst een voorziening voor personen met een handicap immers in de medische context, waardoor er een vermoeden bestaat dat afzonderingen en fixaties die in deze voorzieningen plaatsvinden een onderliggende medische oorzaak hebben.¹⁶²⁵

3.2.2 Aanbevelingen

400. In het licht van het internationale kader is een omvattende en gedetailleerde regeling die aangeeft in welke gevallen afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel kan worden toegepast, essentieel. Waar de Basiswet (Vlaams Detentiecentrum) en het Decreet Rechtspositie Minderjarige in combinatie met interne reglementen (gemeenschapsinstellingen) hiertoe een aanzet geven, is in de overige gevallen de regelgeving te weinig uitgebouwd. Dat is in het bijzonder het geval wanneer afzondering en fixatie niet berust op een specifieke rechtsgrond, maar algemener op de noodtoestand (en eventueel de Wet patiëntenrechten) gebaseerd wordt.

Bovendien maakt de huidige regelgeving geen uitdrukkelijk onderscheid tussen de gevallen waarin afzondering en fixatie een medische oorzaak heeft, en gevallen waarin dit niet het geval is. Nochtans brengt dat verschil een andere aanpak met zich mee (andere toepassingsmodaliteiten, andere middelen en andere actoren). Zonder expliciet onderscheid bestaat het risico dat in een niet-medische context (bv. een gemeenschapsinstelling) de gangbare procedure ook wordt toegepast wanneer er een onderliggende medische oorzaak is. In een niet-medische context moet de toepassing van afzondering en fixatie met een medische oorzaak o.i. dan ook hetzij verboden worden, hetzij afzonderlijk geregeld worden. Afzonderingen in een GES+ worden o.i. – anders dan onder het Decreet Rechtspositie Minderjarige het geval is – best als afzonderingen met een medische oorzaak beschouwd.

401. Volgende punten moeten worden overlopen;

1. Afzondering en fixatie moeten berusten op een specifieke rechtsgrond die regelt welke maatregelen gebruikt mogen worden en welk toepassingscriterium er geldt.
 - a. Daarbij is het belangrijk om per type voorziening te regelen welke maatregel er toelaatbaar is en wat het toepassingscriterium is. In een niet-medische context moet een onderscheid gemaakt worden naargelang de afzondering en fixatie al dan niet een medische oorzaak heeft. Indien een voorzieningstype de omvangrijke medische omkadering van een afzondering en fixatie met medische oorzaak niet kan bieden, is het o.i. aangewezen de toepassing ervan expliciet te verbieden.¹⁶²⁶

¹⁶²⁵ Bv. Lithouwen 2016, 15/03/2017, CPT/Inf(2018)2, §120; Ukraine 2019, 29/11/2019, CPT/inf(2020), §38.

¹⁶²⁶ Met betrekking tot de maatregelen die gebruikt mogen worden, herinneren we eraan dat bij een medische oorzaak fysieke interventie, mechanische fixatie (met medisch fixatiemateriaal), medicamenteuze fixatie (met snelwerkende medicatie) en afzondering gebruikt mogen worden. Bij een niet-medische oorzaak zijn fysieke

- Dat is iets dat volgens het internationale kader in de regelgeving moet worden opgenomen (W).
 - b. Wat het toepassingscriterium betreft, herinneren we eraan dat afzondering en fixatie slechts gebruikt mag worden als laatste redmiddel om imminente schade bij de minderjarige zelf of bij anderen te voorkomen. Hoewel voor afzondering en fixatie met niet-medische oorzaak in het internationale recht soms een ruimer veiligheidsgevaar voorop geschoven wordt, is ook hier een restrictieve toepassing vereist. Het uitzonderlijke en *last resort* karakter van de maatregel moet gegarandeerd worden. De omschrijving van het toepassingscriterium voor afzondering in het Decreet Rechtspositie Minderjarige en de Basiswet zijn o.i. te ruim.
 - Dat is iets dat volgens het internationale kader in de regelgeving moet worden opgenomen (W).
Het is bovendien belangrijk het last-resort-karakter niet enkel als criterium op te nemen, maar ook als maatstaf te garanderen. Dat kan o.m. door het aanbieden van een kwalitatieve en veilige leef- en behandelomgeving, voldoende personeel, voldoende en voortdurende opleiding en de ontwikkeling van alternatieven (waaronder de-escalatietechnieken).
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden, waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - c. De maximale duurtijd van een maatregel wordt in de wettelijke basis opgenomen. Dat is voor wat afzondering betreft in het Decreet Rechtspositie Minderjarige momenteel niet het geval. De maximale duurtijd die is opgenomen in de Basiswet (zeven dagen, driemaal verlengbaar) is ruimschoots te lang en moet worden teruggevoerd tot maximaal 24 uur (volgens sommige bronnen: één uur). Hetzelfde geldt voor de maximale duurtijd in de interne regels van de Gemeenschapsinstellingen.
 - Dat is iets dat volgens het internationale kader in de regelgeving moet worden opgenomen (W).
 - d. Er moet worden gegarandeerd dat afzondering en fixatie niet kan worden ingezet als straf, therapeutisch middel, middel bij personeelsgebrek of gedragsbeïnvloedend middel.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig vinden dat in de regelgeving op te nemen (Pn). Door te regelen wanneer het gebruik wel kan, is immers impliciet geregeld wanneer het niet kan.
2. Er moet worden gegarandeerd dat een voorziening die een door de wet toegelaten vorm van afzondering en fixatie toepast, een omvattend beleid ontwikkelt en dat beleid bekendmaakt aan zowel personeelsleden als minderjarigen. Het beleid dat daarover door het Decreet Rechtspositie Minderjarige en de erkenningsnormen voor GES+ en voorzieningen verblijf vereist wordt, is te beperkt.
- Dat is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we in de regelgeving zouden opnemen dat er een alomvattend beleid rond afzondering en fixatie moet zijn (Aw). De bepalingen in het Decreet Rechtspositie Minderjarige en de erkenningsnormen voor de voorzieningen beveiligend verblijf en GES+ moeten worden aangepast conform het internationale kader (en dus uitgebreid).

interventie en afzondering toelaatbaar. In een detentiecontext mogen in zo'n geval ook handboeien gebruikt worden.

3. Er moet gewaarborgd worden dat enkel wie daartoe bevoegd is, tot afzondering en fixatie kan besluiten of dat hij daarvan zo snel mogelijk op de hoogte gebracht wordt, om de maatregel te bevestigen of te beëindigen. Heeft de maatregel een medische oorzaak, dan moet de tussenkomst van een arts gewaarborgd worden. Heeft de maatregel geen medische oorzaak, dan mag medisch personeel niet deelnemen aan de besluitvorming. Wel moeten ze onmiddellijk over de beslissing tot afzondering en fixatie geïnformeerd worden. Waar dat voor het Vlaams Detentiecentrum door de Basiswet gewaarborgd wordt, is dat voor de overige voorzieningen niet het geval.

Er moet worden gewaarborgd dat wie tot afzondering of fixatie besluit, maximaal rekening houdt met het oordeel van de minderjarige en met voorgaande ervaringen en dat hij de minderjarige voor zover mogelijk bij de besluitvorming betreft. Op dat punt moet de gedragscode over afzondering van de gemeenschapsinstellingen aangepast worden.

- Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen (Pw).
 - Inspiratie hiervoor kan worden gevonden bij Nederlandse regelgeving over justitiële jeugdinrichtingen.
4. Er dienen voldoende waarborgen te zijn dat in de gegeven context de meest veilige en minst-autonomie-beperkende maatregel gekozen wordt. De voorrang gaat uit naar fysieke interventie; mechanische fixatie vormt de laatste optie.

Er dienen waarborgen te bestaan dat de middelen en technieken die volgens het internationale kader mensonterend, gevaarlijk of pijnlijk zijn, niet worden toegepast.

Afzondering vindt in beginsel in een daartoe bedoelde ruimte plaats die veilig en rustgevend is. In voorzieningen waarin afzondering met medische én niet medische oorzaak worden toegepast, wordt in afzonderlijke ruimtes voorzien.

De maatregel wordt buiten het zicht van derden uitgevoerd.

- Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we het niet nodig vinden dat in de regelgeving op te nemen (Pn).
5. Er moet worden gewaarborgd dat de maatregel uitgevoerd wordt door bevoegd personeel dat daartoe specifiek is opgeleid. Heeft de maatregel een medische oorzaak, dan mag enkel medisch personeel aan de toepassing meewerken. Is de oorzaak niet medisch, dan mag ook ander bevoegd personeel de maatregel toepassen.
- Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P). Door in de wetgeving het onderscheid te maken tussen een maatregel met en zonder medische oorzaak, blijkt de bevoegdheid van medische beroepsbeoefenaars bij maatregelen met medische oorzaak voldoende duidelijk uit de Wet Uitoefening Gezondheidszorgberoepen. Daardoor is bijkomende specifieke regelgeving niet nodig (Pn).

6. Tijdens de uitvoering van de maatregel, zijn er voldoende garanties dat de autonomie en de rechten van de minderjarige maximaal gevrijwaard worden. In het bijzonder wordt de menswaardige uitvoering van de maatregel en de toegang tot basisbehoeften gevrijwaard. Andere rechten mogen slechts beperkt worden voor zover dat noodzakelijk is. Voor zover de Basiswet en de procedureregels in de gemeenschapsinstellingen de beperking van basisrechten toelaat of automatisch bepaalde beperkingen invoert (bv. automatische fouillering in gemeenschapsinstellingen, verbod op bezoek), moeten ze worden aangepast.

- Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen (Pw).

7. Er zijn voldoende waarborgen dat de uitvoering van de maatregel met voortdurend toezicht gepaard gaat. Bij mechanische fixatie vindt het toezicht in de ruimte plaats, bij afzondering mag dat ook vanuit een aangrenzende ruimte gebeuren voor zover voortdurend wederzijds visueel contact mogelijk is. Cameratoezicht kan dat contact niet vervangen.
Heeft de maatregel een medische oorzaak, dan gebeurt het toezicht door medisch personeel. Bij maatregelen zonder medische oorzaak, wordt gewaarborgd dat medisch personeel op geregelde tijdstippen (minimaal dagelijks) en telkens wanneer dat nodig is, toezicht houdt. Om te waarborgen dat de maatregel niet langer duurt dan nodig, moeten er op vaste tijdstippen herbeoordelingsmomenten zijn.
 - Dat is iets dat in de praktijk gerealiseerd moet worden (P), waarbij we dat in de regelgeving zouden opnemen omdat er een persoon/instantie bevoegd moet worden gemaakt om het toezicht uit te oefenen; ook de herbeoordeling is van groot belang zodat we dit in de regelgeving zouden verankeren (Pw).
8. De debriefing na de maatregel, die bij afzondering nu reeds deel uitmaakt van het beleid van de Gemeenschapsinstellingen, moet in alle voorzieningen voor gesloten opvang gegarandeerd worden.
 - Dat is iets dat aantoonbaar moet zijn (A), waarbij we het niet nodig vinden dat in de regelgeving op te nemen (An).
9. De centrale registratie en registratie in het dossier van de minderjarige van alle vormen van afzondering en fixatie in alle voorzieningen voor gesloten opvang moet gewaarborgd worden. Waar dat voor expliciet geregelde vormen van afzondering en fixatie reeds het geval is, moet worden nagegaan of wat geregistreerd wordt overeenstemt met de eisen in het internationaal kader.
 - Dat is iets dat volgens het internationale kader wettelijk geregeld moet worden (W).
 - Inspiratie kan gevonden worden bij de reeds in de wet geregelde vormen van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel, alsook bij o.m. de regelgeving over de Franse Gemeenschap (die daarover zeer uitgebreid is).
10. De vlotte toegang tot een klachtorgaan moet gegarandeerd zijn, ook tijdens de uitvoering van de maatregel. Dat is al voorzien, maar er valt wel na te gaan of dat in de praktijk ook effectief gegarandeerd is tijdens de uitvoering van de maatregel.

402. Uit de beschrijving en toetsing van het Vlaamse kader over afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel blijkt hoe complex en fragmentair geregeld de materie is. Het is dan ook aan te bevelen de huidige regeling te uniformiseren. Daarbij moet echter rekening worden gehouden met het feit dat op internationaal vlak onderscheid gemaakt wordt tussen varianten en toepassingsverschillen naargelang redenen en context. Vooral het onderscheid tussen een medische en niet-medische oorzaak is essentieel. Tegelijk valt in dit internationale kader echter op dat éénmaal een vorm van afzondering of fixatie in een bepaalde context toegelaten is, een groot deel van de waarborgen dezelfde zijn. Enkel de waarborgen met betrekking tot wie de beslissing neemt en wie ze uitvoert verschillen grondig al naargelang de maatregel een medische oorzaak heeft.

Een coherente regeling zou bijgevolg de toepassingsgevallen in elk type voorziening duidelijk kunnen omschrijven, een onderscheid makend tussen een medische en niet-medische oorzaak. Voor maatregelen met een medische oorzaak moet rekening gehouden worden met de federale bevoegdheid inzake de medische beroepsuitoefening, al lijkt het ons toelaatbaar dat de Vlaamse regelgever aangeeft in welke voorzieningen welke maatregelen wanneer mogen worden toegepast. Eenmaal vaststaat welke

maatregelen toelaatbaar zijn in welke context, worden de waarborgen (registratie, klachtrecht, inspraak, bezoek, tijdstip van her-evaluatie, maximale duurtijden, extern toezicht...) best zo uniform mogelijk geregeld. Bij waarborgen die betrekking hebben op wie over de maatregel beslist en wie ze uitvoert moet een onderscheid gemaakt worden tussen de medische en niet-medische oorzaak voor de maatregel. Voor zover waarborgen betrekking hebben op de bevoegdheid van medische beroepsbeoefenaars is afstemming met de federale wetgever noodzakelijk.

3.3 Zorghandeling

3.3.1 Toetsing

403. Voor geen van de voorzieningen voor gesloten opvang bestaat er een omvattende regeling voor het gebruik van afzondering en fixatie als vorm van zorg buiten acute gevaarsituaties. Nochtans is de toepassing van dit omvangrijke motief in de praktijk niet ondenkbaar, bijvoorbeeld om valrisico in een GES+ te vermijden.

Omdat deze handelingen meestal bedoeld zijn om de gezondheidstoestand van de minderjarige te bevorderen, te behouden, te herstellen of te verbeteren, omdat ze gepaard gaan met een medische techniciteit, en/of omvat ze aan bepaalde gezondheidszorgberoepen zijn voorbehouden, moeten ze in de meeste gevallen binnen de context van de Wet patiëntenrechten en de Wet Uitoefening Gezondheidszorgberoepen gesitueerd worden. Dat betekent dat de toepassing ervan voorbehouden is aan bepaalde gezondheidszorgberoepen (voor afzondering, mechanische fixatie en fysieke interventie een arts of verpleegkundige; voor chemische fixatie een arts (of verpleegkundige mits voorschrift van een arts)) en dat deze beroepsbeoefenaar de Wet patiëntenrechten respecteert. Deze maatregelen zijn bijgevolg slechts toegelaten indien de minderjarige (of bij wilsonbekwaamheid zijn vertegenwoordiger) ermee instemt.¹⁶²⁷ Er bestaat geen specifieke regeling inzake dwangbehandeling, en dwangbehandeling wordt veelal op de noodtoestand gebaseerd. Deze rechtsgrond voldoet evenwel niet aan de mensenrechtelijke eisen.

Gelet op de ruime en exclusieve medische bevoegdheid lijkt het ons dat afzondering en fixatievormen niet als zorg kunnen worden toegepast door anderen dan bevoegd medisch personeel. Wat afzondering betreft, lijkt een afwijking hiervan o.i. verantwoordbaar voor zover een minderjarige in een niet-medische context zelf om een afzondering vraagt.

404. Aangezien het (meestal) om medische handelingen gaat is registratie in het patiëntendossier gewaarborgd. Centrale registratie van de maatregel is evenwel niet geregeld.

3.3.2 Aanbevelingen

405. Volgende punten moeten worden overlopen.

1. Het verdient aanbeveling om afzondering en fixatie die uitgevoerd worden vanuit zorgperspectief, niet enkel in het patiëntendossier, maar ook centraal te registreren.
 - Dat is iets dat volgens het internationale kader wettelijk geregeld moet worden (W).
 - Inspiratie kan gevonden worden bij de reeds in de wet geregelde vormen van afzondering en fixatie als veiligheidsmaatregel, alsook bij o.m. de regelgeving over de Franse Gemeenschap (die daarover zeer uitgebreid is).

¹⁶²⁷ Art. 8 en 12 Wet Patiëntenrechten.

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht aanbevelingen

HT 1: Basisprincipes				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Gerechvaardigd doel gesloten opvang</i>				
Detentie	v	v	v	v
Gericht op re-integratie in maatschappij	v	v	/	/
Individueel re-integratieplan	v	v	/	/
<i>Inhoud: doelen; tijd; middelen + aspecten: onderwijs; werk; inkomen; gezondheid; huisvesting; sociale levenssfeer; opvolging</i>	Aw	v	/	/
<i>Regelmatige herziening</i>	Pw	v	/	/
Afname restrictief karakter gesloten opvang met de tijd	v	v	/	/
Mogelijkheid tot contact met lokale gemeenschap	Pn	Pn	/	/
opleidingen	Pn	Pn	/	/
Begeleiding door door overheid verstrekte of verzekerde (sociale) diensten	v	v	/	/
<i>Jeugdhulp en gehandicaptenzorg</i>				
Primair gericht op zorg	/	/	v	v
Individueel zorgplan	/	/	v	v
<i>Inhoud: doelen; middelen; personeel + aspecten: voorbereiding op zelfstandig leven, ontwikkeling capaciteiten, respect voor autonomie en contacten met de buitenwereld; gehandicaptenzorg: therapie en revalidatie</i>	/	/	v	v
<i>Opgesteld i.s.m. minderjarige en regelmatige herziening</i>	/	/	v	v
Afname restrictief karakter gesloten opvang met de tijd	/	/	Pw	Pw
Mogelijkheid tot contact met lokale gemeenschap	/	/	Pn	Pn
Mogelijkheid tot volgen van op re-integratie gerichte opleidingen	/	/	Pn	Pn
Begeleiding door door overheid verstrekte of verzekerde (sociale) diensten	/	/	Pw	Pw
<i>Belang van het kind</i>				
Belang van het kind vormt eerste overweging bij alle maatregelen	v	v	v	v
Ontwikkelen procedures en criteria die actoren in staat stellen belang van het kind te bepalen	An	An	An	An

Jeugdhulp en gehandicaptenzorg: geen scheiding van (eveneens geplaatste) broers en/of zussen; alternatief: mogelijk om contact te houden

	/	/	Pw	Pw
Non-discriminatie				
Verbod op discriminatie tussen minderjarigen	v	v	v	v
Beschermingsmaatregelen t.a.v. minderjarigen met bijz. behoeften	/	/	/	/
1) Meisjes	/	/	/	/
<i>Opgvangen in kleinere leefgroepen</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Onthaalprocedure: specifieke medische screening</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Specifieke hygiëne</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Bijz. gezondheidszorg</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Bescherming tegen psychisch en fysiek geweld binnen voorziening</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
2) Etnische minderheden en taalminderheden	/	/	/	/
<i>Etnische minderheden: mogelijkheid voortzetten culturele gewoontes voor zover mogelijk</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Taalminderheden: gratis bijstand door tolk indien nodig; toegankelijk maken beschikbare schriftelijke materiaal; mogelijkheid tot volgen taallessen in officiële taal</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
3) Jonge kinderen	/	/	/	/
<i>Waarborgen specifieke behoeften op vlak van veiligheid, gezondheid, voeding, ontwikkeling</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Steeds verbonden aan dezelfde verzorger</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
4) Andere: minderjarigen die het slachtoffer zijn van fysiek, mentaal of seksueel misbruik, minderjarigen met een drugs- en/of alcoholverslaving, minderjarigen die lange tijd in de gesloten opvang moeten doorbrengen, sociaal geïsoleerde minderjarigen	/	/	/	/
<i>Lenigen bijzondere behoeften</i>	Pn	Pn	Pn	Pn

HT 2: Opname	Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen			
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Onthaal</i>				
Informeren persoon naar keuze van de minderjarige over zijn plaatsing, i.h.b. ouders of voogd(en)	Pn	Pn	Pn	Pn
Informatie	/	/	/	/
<i>Kopie leefregels en geldende rechten en plichten voor minderjarige</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Minderjarige tekent voor ontvangst</i>	An	An	An	An
<i>Ook ouders of voogd(en) worden ingelicht</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Verstrekt in/op voor minderjarige verstaanbare taal en wijze; bijstand indien nodig</i>	Pw	v	Pw	Pw
<i>Samenvattingen informatie in gemeenschappelijke delen voorziening</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Medisch onderzoek bij aankomst</i>	Pw	v	Pw	v
<i>Inhoud: specifieke aandacht voor bep. aspecten (o.a. psychologische of andere vormen van stress t.g.v. opname)</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Uitvoering: zo snel mogelijk; bij voorkeur binnen 24 uur na aankomst</i>	Pw	v	Pw	Pw
<i>Zo min mogelijk invasief</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Onderworpen à medisch beroepsgeheim</i>	v	v	v	v
<i>Schriftelijke registratie conclusies</i>	v	v	v	v
<i>Psychosociaal onderzoek bij aankomst</i>	v	v	v	v
<i>Doel: bepalen juiste behandeling en nodige niveau van veiligheid</i>	v	v	v	v
<i>Aandacht voor educatieve aspecten m.o.o. bepalen te volgen onderwijs- en opleidingsprogramma's</i>	Pn	v	Pn	Pn
<i>Ontvangst- en introductieprogramma's</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Overplaatsing en transport</i>				
<i>Overplaatsing: beginsel = verblijf op vaste plaats; overplaatsing slechts mogelijk indien bij wet voorzien en bevolgen door door gerechtelijke of administratieve autoriteit na passend onderzoek</i>	v	Pw	v	v
<i>Transport</i>	/	/	/	/
<i>Waarborgen anonimiteit en privacy</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Op humane wijze (o.a. qua ventilatie en verlichting)</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Geen aanrekening kosten à minderjarige</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Handboeien: enkel indien wettelijke basis én o.b.v. individuele risico-inschatting; menswaardig gebruik</i>	W	W	W	W
<i>Overdracht informatie en gegevens naar nieuwe voorziening (continuity of care)</i>	v	W	v	v

HT 3: Infrastructuur				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Ligging</i>				
Sociaal, economisch, cultureel ingebed in gemeenschap	Pn	Pn	Pn	Pn
Gemakkelijk bereikbaar, incl. met openbaar vervoer	Pn	Pn	v	v
Op plaats vrij van gezondheids- en andere risico's	Pn	Pn	v	v
Plaatsing minderjarige: in voorziening zo dicht mogelijk bij verblijfplaats familie of plaats waar hij gewoonlijk verblijft				
Pw	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Vormgeving</i>				
Gedecentraliseerde, kleine units, met beperkt aantal kamers en gemeenschappelijke ruimte	Pn	Pn	v	Pn
Brandpreventie: ontwerp en structuur voorzieningen beperken risico op brand en maken veilige evacuatie mogelijk; aanwezigheid brandalarm; formele en geoefende evacuatieprocedures	Pw	v	v	v
<i>Kamer</i>				
Individuele kamer per minderjarige	Pw	Pw	Pw	v
Minimumvereisten afmetingen kamer	Pw	v	Pw	Pw
Kamer = bemeubeld (bed met matras en kussen; nachttafel; kleerkast)	Pn	Pn	Pn	Pn
Voldoende, individueel en proper beddengoed	Pn	Pn	Pn	Pn
Mogelijkheid tot verwarming + natuurlijk licht en verse lucht	Pw	v	Pw	Pw
Voldoende kunstmatige verlichting	Pw	Pw	Pw	Pw
Aandacht voor decoratie van kamers en gemeenschappelijke ruimten	Pn	Pn	Pn	Pn

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

<i>Sanitaire voorzieningen</i>				
Onmiddellijk beschikbaar, d.w.z. op kamers zelf of erbuiten met toegang op elk moment van de dag	Pw	v	v	v
Hygiënisch gehouden	Pn	Pn	Pn	Pn
Privacy minderjarigen gegarandeerd bij gebruik	Pw	v	v	v
Recht op regelmatige douche: mogelijkheid onderhouden persoonlijke hygiëne gelet op i.h.b. het klimaat	Pw	v	Pw	Pw
Water douches: aangepaste temperatuur	Pn	Pn	Pn	Pn
Hygiënisch gehouden	Pn	Pn	Pn	Pn
Privacy minderjarigen gegarandeerd bij gebruik	Pn	Pn	Pn	Pn
Wenselijk: lopend water in kamers	Pn	v	v	v
Gehandicaptenzorg: aangepaste sanitaire voorzieningen, incl. voor bedlegerige patiënten	/	/	/	Pn
<i>Maaltijdzorg</i>				
Voedsel van adequate kwaliteit en kwantiteit (≈ leeftijd, gezondheid, fysieke toestand, religie, cultuur, activiteiten)	Pw	v	v	v
Serveren voedsel op correcte temperatuur en met aandacht voor presentatie	Pn	Pn	Pn	Pn
Inwilligen nood à volgen speciaal dieet	Pn	Pn	Pn	Pn
Verstrekken voedingssupplementen indien nodig	Pn	Pn	Pn	Pn
Opdiene voedsel op gebruikelijke tijdstippen, d.w.z. 3 x daags m. voldoende tussentijd	Pn	Pn	Pn	Pn
Mogelijkheid om zelf te koken, indien mogelijk	Pn	Pn	Pn	Pn
Gehandicaptenzorg: zelf eten, indien nodig m. bijstand; regelingen indien minderjarige niet kan of wil eten	/	/	/	Pn
Drinkbaar water te allen tijde beschikbaar	Pn	Pn	Pn	Pn

HT 4: Personeel				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Personeelsbeleid</i>				
Personeelsbeleid: formeel geschreven document	v	v	v	v
Behandelde aspecten	v	v	An	An
Gedragcode omgang met minderjarigen	v	An	An	An
<i>Aanwerving en selectie</i>				
Zorgvuldige selectie	/	/	/	/
Capaciteit om met minderjarigen te werken	v	v	v	v
Slagen voor theoretisch en praktisch examen/assessment	v	v	Pw	Pw
Adequaat gediplomeerd	v	v	Pw	Pw
Selectie directeur	/	/	/	/
Adequaat gediplomeerd	v	v	Pw	Pw
Nodige ervaring	Pn	Pn	Pn	Pn
Beschikken administratieve capaciteiten	Pn	Pn	Pn	Pn
Periodieke evaluatie (blijven) voldoen à selectiecriteria	v	v	Pw	Pw
Behoorlijke selectieprocedure	v	v	Pw	Pw
<i>Opleiding</i>				
Opleiding m.b.t. uit te oefenen taken, bij indiensttreding en tijdens carrière	v	v	v	Pw
Behandelde aspecten	Pn	Pn	Pn	Pn
Minderjarigen met bijz. behoeften: specifieke opleiding	Pn	Pn	Pn	Pn
Opleidingen buiten voorziening; secondments; onafhankelijke personen en organen in voorziening	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Statuut en arbeidsvoorwaarden</i>				
Professioneel statuut	v	v	v	v
Correcte arbeidsvoorwaarden (o.a. loon)	v	v	v	v
In dienst door of via uitvoerende macht	v	v	v	v
Externe bijstand	Pn	Pn	Pn	Pn

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

<i>Samenstelling equippe</i>				
Algemeen	/	/	/	/
Gemengde bezetting	v	Pw	Pw	Pw
Voorz. meisjes: minstens: personeel hoofdzakelijk vrouwen	v	Pw	Pw	Pw
Aanwerven personen etnische minderheden	v	v	Pw	Pw
Nodige gespecialiseerde profielen	Pw	Pw	Pw	v
Medisch personeel	/	/	/	/
<i>Interdisciplinair team met voldoende gekwalificeerd personeel</i>	v	v	v	v
<i>Specifieke kennis en handelen daarop afstemmen</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Voorz. meisjes: kennis behandeling vrouwen</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Gelijkstelling medisch personeel maatschappij</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Supervisie werk: gekwal. medische autoriteit</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Team, regelmatige samenkomst, o.l.v. ervaren arts</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Beslissingen: enkel o.b.v. medische criteria</i>	v	v	v	v
<i>Mogen bep. taken niet uitoefenen (bv. fouille)</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Professionele plicht blijft gelden</i>	v	v	v	v
Gehandicaptenzorg: hulppersoneel: supervisie door gekwal. medisch personeel; vereisten inzake aanwerving, selectie en opleiding	/	/	/	Pn
<i>Personeelsnorm</i>				
Voldoende aantal, incl. 's nachts / in weekend	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Organisatie van het werk</i>				
Organisatie en leiding m.o.o. bevorderen communicatie tussen personeelsleden	Pn	Pn	Pn	/
Gehandicaptenzorg: één of meerdere teams o.l.v. ervaren arts	/	/	/	Pn
Gedragscode m.b.t. relatie personeel - minderjarigen	v	v	An	An
<i>Rol elk personeelslid</i>	An	An	An	An
<i>Rapporteringsprocedures i.g.v. professioneel wangedrag</i>	v	v	v	v
<i>Respect en bescherming menselijke waardigheid en fundamentele mensenrechten minderjarige</i>	v	v	v	v
<i>Taal spreken meerderheid minderjarigen / tolk</i>	An	An	An	An
<i>Geen uniform</i>	An	An	An	An

HT 5: Omkadering en tijdsbesteding				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Algemeen</i>				
Min. 8 uur / dag uit kamer + betrokken in nuttige activiteiten, incl. weekends en vakanties	Pw	Pw	Pw	Pw
Toegang tot kamer overdag	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Onderwijs</i>				
Recht op onderwijs	v	v	v	v
<i>Equivalence of education</i>	/	/	/	/
<i>d.i. professionele leerkrachten</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>d.i. volgen normale curriculum</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>d.i. ontvangen zelfde diploma's</i>	Aw	Aw	Aw	Aw
Breed onderwijs	v	Pn	Pn	Pn
Aan effectief of voorlopig geplaatste	v	v	Pn	Pn
Verplicht voor leerplichtige; keuzemogelijkheid nadien	v	v	Pn	Pn
In school gemeenschap of in voorziening + externe controle	v	Pw	Pw	Pw
Kosteloos + beperken verborgen kosten	Pn	Pn	Pn	Pn
Min. 25 uur / week	Pn	Pn	Pn	Pn
Aandacht speciale categorieën	Pn	Pn	Pn	Pn
Gehandicaptenzorg + jeugdhulp: recht op onderwijs indien passend en proportioneel i.f.v. aard en duur gesloten opvang	/	/	Pw	Pw
<i>Beroepsopleiding</i>				
Recht beroepsopleiding te volgen	v	v	Pw	Pw
<i>Equivalence of vocational training</i>	/	/	/	/
<i>d.i. professionele vakleraren</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>d.i. ontvangen zelfde certificaten</i>	Aw	Aw	Aw	Aw
Nuttige beroepen (m.o.o. tewerkstelling)	v	v	Pn	Pn
In centrum gemeenschap of in voorziening + externe controle	v	Pw	Pw	Pw

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

Gehandicaptenzorg + jeugdhulp: recht op opleiding indien passend en proportioneel i.f.v. aard en duur gesloten opvang	/	/	Pw	Pw
Werk				
Recht om te werken	v	v	v	v
Keuze werk (voorwaardelijk: te organiseren + nuttig en stimulerend)	W	v	W	W
In gemeenschap of in voorziening met gelijkaardige organisatie en methoden	W	W	W	W
Billijke vergoeding	v	v	v	v
Dekking socialezekerheidsstelsel	v	v	v	v
Toepasselijkheid beschermende nationale en internationale standaard m.b.t. tewerkstelling minderjarigen	v	v	v	v
Onderwijs en beroepsopleiding voorrang op werk	Pn	Pn	Pn	Pn
Sport en fysieke activiteit				
Recht op fysieke activiteit in buitenlucht	Pw	v	Pw	Pw
Min. 2 uur per dag	Pw	Pw	Pw	Pw
Faciliteiten (ruimte, installaties, materiaal)	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Mogelijkheid om sport te beoefenen</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Voldoende ruim</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Beschutting weer</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
Lichamelijke opvoeding	Pn	Pn	Pn	Pn
(Lichamelijke) therapie m.o.o. deelname indien nodig	Pn	Pn	Pn	Pn
Vrije tijd				
Recht op vrije tijd	Pw	Pw	Pw	Pw
Dagelijks	Pn	Pn	Pn	Pn
Invulling	/	/	/	/
<i>Georganiseerde en/of verplichte activiteiten</i>	Pn	v	Pn	Pn
<i>Vrij spel en vrije ontspanning</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Incl. culturele en artistieke activiteiten</i>	Pn	v	Pn	Pn
In gemeenschap indien mogelijk	Pn	Pn	Pn	Pn
Faciliteiten	Pn	Pn	Pn	Pn

HT 6: Persoonlijke levenssfeer				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Kledij en pers. bezittingen</i>				
Eigen kledij of kledij voorziening krijgen	Pw	v	Pw	Pw
Geen uniform, niet vernederend, geen badges	v	Pn	Pn	Pn
Aangepast aan klimaat	Pn	Pn	Pn	Pn
Proper	v	v	v	v
Verlaten voorziening: eigen of onopvallende kledij	Pn	Pn	Pn	Pn
Niet hele tijd in pyjama/nachtjapon	Pn	Pn	Pn	Pn
Mogelijkheid pers. bezittingen bij te houden	v	v	Pw	Pw
Adequate opbergruimte	Pw	Pw	Pw	Pw
Veilige bewaring verboden en ontvangen voorwerpen + afgetekende inventaris	An	v	An	An
Ontslag: teruggave + tekenen voor ontvangst	An	An	An	An
<i>Hygiëne</i>				
Onderhouden pers. hygiëne	v	v	Pw	Pw
A.d.h.v. water en toiletartikelen	Pn	Pn	Pn	Pn
Artikelen onderhoud haar en baard	Pn	Pn	Pn	Pn
Mannen: regelmatige gelegenheid om te scheren	Pn	Pn	Pn	Pn
Luiers/maandverbanden + regelm. verversing	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Geneeskundige hulp</i>				
(1) Recht op toegang tot dokter	v	v	v	v
Regelm. consultatie; G: consultatie periodieke basis	v	v	Pn	Pn
Transport naar ziekenhuis: adequate snelheid en wijze	Pn	v	Pn	Pn
Verstrekken diensten: in gemeenschap of in voorziening met adequaat personeel en materiaal	Pn	Pn	Pn	Pn
Nog niet veroordeelde: mogelikh. eigen dokter	v	v	v	v
Kosteloos	Pn	Pn	Pn	Pn
Mogelikh. 2e opinie vragen	Pn	Pn	Pn	Pn
Continuity of care	Pn	Pn	Pn	Pn
Recht op adequate medicatie	Pw	Pw	Pw	Pw
Bereid door gekwalificeerd personeel	v	v	v	v
Correcte bedeling	Pn	Pn	Pn	Pn

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

<i>Toediening: medische gronden + toestemming (indien mogelijk)</i>	v	Pn	Pn	Pn
<i>Opname in register</i>	An	An	An	An
<i>Regelmatig herziening</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
Recht op mentale gezondheidszorg	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Gespecialiseerde psychologen en psychiaters</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Min. 1 psychiater en verschillende verpleegkundigen / voorziening of behandeling in gespec. instelling</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Beleid en procedures suïcide en automutilatie</i>	An	An	An	An
<i>Continuity of care na ontslag</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Gehandicaptenzorg: voorwaarden m.b.t. toediening ECT</i>	/	/	/	Pn
(2) Equivalence of care	Pw	v	Pw	Pw
(3) Vrije toestemming behandeling en medische vertrouwelijkheid	/	/	/	/
<i>Vrije toestemming behandeling + uitz.: bij wet omschreven en m.b.t. duidelijke en strikt omschreven uitz. omst.</i>	v	v	v	v
<i>Voorwaarde: adequate informatie</i>	v	v	v	v
<i>Waarborgen wilsonbekwame mind.</i>	v	v	v	v
<i>Medische vertrouwelijkheid + uitz.: m.b.t. reëel en imminent gevaar of onmenselijke beh.</i>	v	v	v	v
(4) Recht op preventieve gezondheidszorg (voorlichting)	Pn	Pn	Pn	Pn
5) Onafhankelijke en onbekwame zorgverstrekker	v	v	v	v
(Verwerking van) persoonsgegevens				
<i>Opname gegevens bij aankomst / tijdens verblijf</i>	An	An	An	An
<i>Opname in gecentraliseerd en officieel register</i>	v	An	v	v
<i>Makkelijk toegankelijk voor familie</i>	v	Pw	v	v
<i>Medische gegevens</i>	v	v	v	v
<i>Bijgehouden onder verantwoordelijkheid arts</i>	v	v	v	v
Overmaken aan externe arts bij ontslag	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Toegang: wettelijk geregeld + beperkt</i>	v	v	v	v
<i>Gegevens m.b.t. gerechtelijke procedure, disciplinaire procedures, behandeling: vertrouwelijk dossier en beperkte toegang</i>	v	Pn	v	v
<i>Wettelijk verbod op identificatie mind.</i>	v	v	v	v

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

<i>Overtuiging</i>				
Recht op vrijheid gedachte, geweten, godsdienst	v	v	v	v
Organisatie erediensten (voorziening of zelf)	v	v	Pw	Pw
Religieuze en andere boeken en voorwerpen	Pn	Pn	Pn	Pn
Privaat bezoek religieuze of andere vertegenwoordiger	v	v	Pw	Pw
Recht om te weigeren	v	v	v	v

HT 7: Sociale levenssfeer				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Scheiding categorieën</i>				
Minderjarigen - meerderjarigen	v	Pw (tenzij uit.)	v	v
Jongens - meisjes	v	v	/	/
Delinquenten - andere redenen voor plaatsing	v	v	v	v
Delinquenten: veroordeelden - niet-veroordeelden	Pw	v	/	/
Mentale stoornissen - leerstoornissen	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Bezoek</i>				
Recht om bezoek te ontvangen	v	v	v	v
Personen: familie; vrienden; vertegenwoordigers organisaties: J: buren; voormalige hulpverleners	Pw	Pw	Pw	Pw
Vanaf ogenblik plaatsing	Pw	v	Pw	Pw
Meer dan 1 u. / week	Pw	v	Pw	Pw
Ook tijdens weekend	Pn	Pn	Pn	Pn
Uitgeruste faciliteiten	Pn	v	Pn	Pn
Recht op privacy minderjarige; korte bezoeken: open omstandigheden; langdurige bezoeken zonder toezicht aangemoedigd	Pn	Pn	Pn	Pn
Toegangsprocedures niet vernederend (mogelijkheid tot intrekken toestemming; geen onderzoek lichaamsholten)	Pn	v	Pn	Pn
Recht op consultatie advocaat	v	v	Pw	Pw
Adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten Zonder vertraging, onderschepping, censuur	Pn	Pn	Pn	Pn
Volle vertrouwelijkheid: personeel mag niet meeluisteren	Pw	v	Pw	Pw
<i>Communicatie</i>				
Recht op communicatie	v	v	Pw	Pw
Personen: familie; vrienden; vertegenwoordigers organisaties: J: buren; voormalige hulpverleners	Pw	Pw	Pw	Pw
Brief; telefoon; VOIP	Pn	Pn	Pw	Pw
Vanaf ogenblik plaatsing	v	v	Pn	Pn

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

Telefoon: min. 2 x / week	Pw	v	Pw	Pw
Brief: geen beperking aantal; ook recht te ontvangen	Pw	v	Pw	Pw
Bijstand indien nodig	Pn	Pn	Pn	Pn
Verbod enige bewaking, onderschepping of opname; brieven: aflevering zonder openen of lezen	Pw	v	Pw	Pw
Recht op communicatie advocaat	v	v	Pw	Pw
Adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten	Pn	Pn	Pn	Pn
Zonder vertraging, onderschepping, censuur	Pw	Pw	Pw	Pw
Volle vertrouwelijkheid	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Verlaten voorziening</i>				
Mogelijkheid om voorziening te verlaten	v	v	Pw	Pw
Alternatief: bijkomende of langdurige bezoeken van familie of andere personen	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Ad hoc</i> mogelijkheid: gaan naar ziekenbed of begrafenis	v	v	Pw	Pw

HT 8: Klachtrecht en recht op bijstand		Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
Te toetsen elementen					
<i>Klachtrecht</i>					
Klachtrecht	/	/	/	/	/
Intern	v	v	v	v	v
Extern	v	v	v	v	v
Extern: bij onafhankelijke autoriteit	v	v	v	v	v
Informatie	/	/	/	/	/
Mondeling en schriftelijk	v	Pn	Pn	Pn	Pn
Instrumenten: eenvoudig, gebruiksvriendelijk, niet-juridisch formaat	v	Pn	Pn	Pn	Pn
In de meest gesproken talen	v	Pn	v	v	v
Uitoefening	/	/	/	/	/
Minderjarige	v	Pw	v	v	v
Ouders of wettelijke vertegenwoordigers	v	v	v	v	v
Advocaat of juridisch adviseur	Pw	Pw	Pw	Pw	Pw
Nabije familie en vrienden, mits toestemming en nauwe samenwerking	Pw	Pw	Pw	Pw	Pw
Procedure	/	/	/	/	/
Toegang: simpel, effectief en kindvriendelijk (intern)	v	v	Pw	Pw	Pw
Toegang: simpel, effectief en kindvriendelijk (extern)	v	v	v	v	v
Vertrouwelijk	v	Pw	Pw	Pw	Pw
Snelle en grondige behandeling	Pn	Pn	Pn	Pn	Pn
Resultaat: gemotiveerde beslissing + kennisgeving	Pn	Pn	Pn	Pn	Pn
Passend gevolg	Pn	Pn	Pn	Pn	Pn
Voorkeur voor alternatieve geschillenbeslechting	Pw	Pw	Pw	Pw	Pw
Bijstand indien nodig	Pn	Pn	Pn	Pn	Pn
Mogelijkheid tot opstarten ex officio procedure	v	v	v	v	v
Vrijwaren klager intimidatie, represailles, sancties	Pn	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Recht op bijstand</i>					
Recht op bijstand advocaat	v	v	Pw	Pw	Pw
Indien geen eigen advocaat, toewijzing	v	v	Pw	Pw	Pw
Kosteloos indien nodig	v	v	Pw	Pw	Pw
Bijstand vertrouwenspersoon	v	Pw	v	v	v
Aangewezen met akkoord minderjarige	v	Pw	v	v	v
Informatie minderjarige m.b.t. breken vertrouwelijkheid	Pn	Pn	Pn	Pn	Pn

HT 9: Inspectie voorzieningen					
Te toetsen elementen		Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Vanuit overheid</i>					
Op regelmatige basis		Pw	Pw	Pw	Pw
Aangekondigde en onaangekondigde bezoeken		Pw	Pw	Pw	Pw
Doel: nagaan conformiteit met nationaal en internationaal recht					
Inhoud		/	/	/	/
<i>Observatie minderjarigen-bewoners en personeel</i>		v	v	v	v
<i>Gesprekken met minderjarigen-bewoners en personeel</i>		v	v	v	v
<i>Component training</i>		Pw	Pw	Pw	Pw
Private voorzieningen: erkenning en registratie		v	v	v	v
<i>Door onafhankelijke instantie</i>					
<i>Zorginspectie</i>					
Op regelmatige basis		Pw	Pw	Pw	Pw
Aangekondigde en onaangekondigde bezoeken		Pw	Pw	Pw	Pw
Doel: nagaan conformiteit met nationaal en internationaal recht					
Inhoud		/	/	/	/
<i>Inspecteren accommodatie en faciliteiten</i>		v	v	v	v
<i>Vertrouwelijke gesprekken met minderjarigen-bewoners en personeel</i>		v	v	v	v
<i>Ontvangen klachten minderjarigen-bewoners; ouders/wett. vertegenw.</i>		v	v	v	v
<i>Raadplegen informatie m.b.t. minderjarigen-bewoners</i>		v	v	v	v
<i>Bijz. aandacht restrictieve vormen van behandeling</i>		Pn	Pn	Pn	Pn
Procedure		/	/	/	/
<i>Na inspectie: schriftelijk rapport t.a.v. overheid</i>		v	v	v	v
<i>Publiekelijk beschikbaar maken rapport</i>		v	v	v	v
<i>Aangeven: aanbevelingen implementeren?</i>		Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Schendingen: overmaken, onderzoek en vervolging</i>		v	v	v	v
Inspecteurs		/	/	/	/
<i>Gekwalificeerd en ervaring</i>		v	v	v	v
<i>Beroepsbeoefenaars gezondheidszorg</i>		Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Mannen - vrouwen</i>		Pw	Pw	Pw	Pw

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

<i>Kinderrechtencommissariaat / CvT</i>				
Op regelmatige basis	v	v	v	Pw
Aangekondigde en onaangekondigde bezoeken	Pw	Pw	Pw	Pw
Doel: nagaan conformiteit met nationaal en internationaal recht	v	v	v	Pw
Inhoud	/	/	/	/
<i>Inspecteren accommodatie en faciliteiten</i>	v	v	v	Pw
<i>Vertrouwelijke gesprekken met minderjarigen-bewoners en personeel</i>	v	v	v	Pw
<i>Ontvangen klachten minderjarigen-bewoners; ouders/wett. vertegenw.</i>	v	v	v	Pw
<i>Raadplegen informatie m.b.t. minderjarigen-bewoners</i>	v	v	v	Pw
<i>Bijz. aandacht restrictieve vormen van behandeling</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
Procedure	/	/	/	/
<i>Na inspectie: schriftelijk rapport t.a.v. overheid</i>	v	v	v	Pw
<i>Publiekelijk beschikbaar maken rapport</i>	v	v	v	Pw
<i>Aangeven: aanbevelingen implementeren?</i>	v	v	v	Pw
<i>Schendingen: overmaken, onderzoek en vervolging</i>	v	v	v	Pw
Inspecteurs	/	/	/	/
<i>Gekwalificeerd en ervaring</i>	v	v	v	Pw
<i>Beroepsbeoefenaars gezondheidszorg</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Mannen - vrouwen</i>	v	v	v	Pw

HT 10: Veiligheid				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
<i>Toezicht</i>				
Regelmatig en opvallend toezicht personeel, i.h.b. 's nachts in slaapvertrekken	Pn	Pn	Pn	Pn
Personeel draagt geen wapens, uitz.: operationeel noodgeval; dodelijke wapens verboden	v	v	v	v
<i>Fouillering</i>				
Situaties en aard ervan bepaald in nationale wetgeving	W	v	W	W
Overige aspecten: gedetailleerde procedures	v	v	An	An
Elke fouillering ≈ proportionaliteit en noodzakelijkheid	v	v	Pw	Pw
Uitvoering: respect voor menselijke waardigheid en individuele privacy	v	Pw	Pw	Pw
Registratie elke fouillering (incl. identiteit uitvoerder(s); reden; resultaat)	v	An	An	An
Fouillering personen: door pers. zelfde geslacht	v	v	Pw	Pw
Naaktfouillering	/	/	/	/
<i>O.b.v. individuele risico-inschatting</i>	/	Aw	/	/
<i>Uit zicht personeel van andere geslacht</i>	/	v	/	/
<i>Geen gelijktijdige verwijdering alle kledij; mogelijkheid afwisselend te verwijderen</i>	/	Pn	/	/
Fouillering met onderzoek lichaamsholten	/	/	/	/
<i>Alternatieve screeningsmethodes</i>	/	/	/	/
<i>O.b.v. individuele risico-inschatting en omgeven door passende waarborgen</i>	/	/	/	/
<i>Door arts die niet behandelend arts is</i>	/	/	/	/
Opleiding personeel	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Drugs</i>				
Alomvattende strategie aanpak drugsmisbruik	Pw	Pw	Pw	Pw
Onthaal: medisch onderzoek aankomst - druggerelateerde gezondheidsproblemen? + zo ja, aandacht afkickverschijnselen	Pn	Pn	Pn	Pn
Tijdens verblijf: mogelijkheid afkicken - faciliteiten en diensten	Pn	Pn	Pn	Pn
Drugs of medicatie gevonden: arts (of medisch personeelslid) beslist wat er moet gebeuren	Pn	Pn	Pn	Pn

HT 11: Sancties				
Te toetsen elementen	Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
Sanctie opgelegd ≈ wettelijke bepaling(en) en/of reglementering admin. OH; proportionaliteit; billijkheid; behoorlijke rechtspleging	Pw	v	Pw	Pw
Inhoud wettelijke bepaling / reglementering admin. OH	/	/	/	/
<i>Gedrag = disciplinaire inbreuk</i>	W	v	W	W
<i>Types sancties + duur</i>	W	v	W	W
<i>Bevoegde autoriteit</i>	v	v	v	v
<i>Procedures</i>	W	v	W	W
<i>Autoriteit die beroepen behandelt</i>	W	v	W	W
Voorkeur voor alternatieve afhandeling	Pw	v	Pw	Pw
Sanctie ≈ menselijke waardigheid en nooit onmenselijke behandeling	v	v	v	v
Verboden sancties	/	/	/	/
<i>Lijfstraffen, plaatsing in een donkere cel</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Verbieden of beperken contact met familieleden, voor welk doel ook</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Overplaatsing</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
Sanctie opgelegd ≈ geldende procedures	Pn	v	Pn	Pn
Inhoud procedures	/	/	/	/
<i>Rapport van gedrag + onverwijld ingediend bij bevoegde autoriteit</i>	W	v	W	W
<i>Grondig onderzoek door bevoegde autoriteit</i>	W	v	W	W
<i>Beslissing bevoegde autoriteit zonder onnodige vertraging</i>	W	v	W	W
<i>Voorafgaand: informeren en horen minderjarige</i>	W	v	W	W
<i>Beroepsmogelijkheid bij onafhankelijke autoriteit</i>	W	v	W	W
<i>Mogelijkheid opgelegde sanctie aan te vechten bij rechter</i>	W	v	W	W
<i>Kosteloze bijstand door tolk indien nodig</i>	W	W	W	W
Bijhouden register alle procedures en sancties	An	v	An	An
Opname in dossier van minderjarige in kwestie	v	v	v	v

HT : Afzondering en fixatie		Gemeenschapsinstellingen	Vlaams Detentiecentrum	Beveiligend verblijf	GES+
Te toetsen elementen					
<i>Sanctie</i>					
In geen geval fysieke interventie, mechanische fixatie of medicamenteuze fixatie als straf		v	v	v	v
Afzondering als sanctie is verboden, behalve (volgens sommige bronnen) in een detentiecontext		W	v	W	W
Wettelijke basis		/	/		
<i>omvangrijke wettelijke regeling (bevoegdheid, gedrag, maximale duurtijd)</i>		W	v		
<i>maximaal drie aaneensluitende dagen</i>		W	W		
Omvattend beleid		Aw	Aw		
Automutilatie, suïcidepoging, geestesziekte, verstandelijke handicap kunnen niet tot afzondering leiden		An	An		
Beslissing		/	/		
<i>Door bevoegde autoriteit</i>		v	v		
<i>Laatste redmiddel (als alternatieve geschillenbeslechting niet werkt)</i>		Pw	Pw		
<i>Verbod om te dreigen met sanctie</i>		Pn	Pn		
<i>Zo kort mogelijk</i>		Pn	Pn		
<i>In verhouding met de inbreuk</i>		Pn	Pn		
<i>Geen tussenkomst medisch personeel</i>		Pw	Pw		
Uitvoering op de kamer van de minderjarige of in een specifieke ruimte (+normen ruimte)		Pn	v		
Rechten blijven behouden: socio-educatieve ondersteuning; activiteiten in buitenlucht; betekenisvol contact (niet beperken tenzij dit aanleiding tot inbreuk was)		Pw	Pw		
Opname in sanctieregister		Aw	v		
Onder medisch toezicht		/	/		
<i>Regelmatig (dagelijks) en telkens wanneer nodig</i>		Pw	Pw		
<i>Kan maatregel beëindigen om medische redenen</i>		Pw	Pw		
<i>Psycholoog</i>		Pn	Pn		
Gezondheidsschade vermijden		Pn	Pn		

Veiligheidsmaatregel				
Toepassingscriterium	/	/	/	/
<i>MED: laatste redmiddel om immintene schade bij minderjarige/derden te voorkomen</i>	W	W	W	W
<i>N-MED laatste redmiddel om imminente schade bij minderjarige/derden te voorkomen (of ernstig veiligheidsrisico, of ernstig risico op materiaalschade)</i>	W	W	W	W
<i>Inzetten op alternatieven (behandelomgeving, opleiding personeel ...)</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Nooit als straf, therapeutisch middel, middel bij personeelsgebrek, gedragsbeïnvloedend middel</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
Welke maatregelen?	/	/	/	/
<i>MED: fysieke interventie, mechanische fixatie met medisch fixatiemateriaal, medicamenteuze fixatie met kortwerkende medicatie, afzondering+A33+A10</i>	W	W	W	W
<i>NMED: fysieke interventie, mechanische fixatie met handboeien (enkel detentie), afzondering</i>	W	W	W	W
<i>Maximale duurtijden</i>	W	W	W	W
<i>Omvattend beleid waarvan personeel en zorggebruiker op de hoogte zijn</i>	Aw	Aw	Aw	Aw
Besluitvorming	/	/	/	/
<i>MED: arts na onderzoek van de minderjarige of medisch personeel mits arts onmiddellijk op de hoogte.</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>NMED: bevoegde autoriteit (meestal directeur) zonder betrokkenheid medisch personeel</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>NMED: onmiddellijk na besluitvorming medisch personeel op de hoogte brengen</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
Keuze van de maatregel	/	/	/	/
<i>Veilige maatregel met minste impact op de autonomie</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Bij voorkeur fysieke interventie; mechanische fixatie als laatste optie</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Geen mensonterende, gevaarlijke of pijnlijke technieken (zie toetsingskader)</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Buiten het zicht van derden</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Uitvoering door bevoegd en opgeleid personeel</i>	/	/	/	/
<i>MED: medisch personeel</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>NMED: Niet noodzakelijk medisch personeel</i>	Pn	Pn	Pn	Pn
<i>Minimale impact op rechten en autonomie bij uitvoering maatregel</i>	/	/	/	/

Bijlage 1 - Overzicht aanbevelingen

<i>Menswaardige uitvoering</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Basisbehoeften blijven gewaarborgd</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Andere rechten blijven in beginsel behouden</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
Toezicht	/	/	/	/
<i>Toezicht biedt opvolging, nabijheid en houdt de duur van maatregel zo kort mogelijk</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Voortdurend toezicht. Bij mechanische fixatie vanuit dezelfde ruimte, bij afzondering eventueel vanuit aangrenzende ruimte mits wederzijds contact</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Cameratoezicht vervangt personeel niet</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>NMED: regelmatig (minstens dagelijks) medische controle</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
<i>Volledige herbeoordeling op vaste tijdstippen</i>	Pw	Pw	Pw	Pw
Debriefing	An	An	An	An
Registratie	W	W	W	W
Klachtmechanisme en extern toezicht	v	v	v	v
Ordemaatregel	Geen toetsingskader mogelijk			
Zorghandeling	Geen toetsingskader mogelijk			
Toepassingscriterium: zie regels medische behandeling	/	/	/	/
Registratie	W	W	W	W

Bijlage 2: Checklist voorzieningen

Checklist gemeenschapsinstellingen

Wat de aanbevelingen betreft waarbij we geen opname in de regelgeving suggereren (An; Pn) wordt een 'checklist' opgenomen dat als werkdocument kan dienen voor de voorzieningen om op het terrein mee aan de slag te gaan (voor deze elementen moet in de praktijk immers worden geverifieerd of ze inderdaad aantoonbaar zijn (in het geval van An) of in de praktijk worden gerealiseerd (in het geval van Pn)). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen 'aantoonbaar' en 'realisatie in de praktijk'. Er wordt ook telkens verwezen naar het randnummer in het rapport, waar de desbetreffende eis uit het internationale kader wordt besproken. In de meest linkse kolom kan worden aangevinkt of dit al dan niet in orde is.

1. Basisprincipes

<u>Aantoonbaar</u>	Randnr. raport	
Ontwikkelen procedures en criteria die actoren in staat stellen belang van het kind te bepalen		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Mogelijkheid tot contact met lokale gemeenschap		
Mogelijkheid tot volgen van op re-integratie gerichte opleidingen		
Meisjes: opgevangen in kleinere leefgroepen		
Meisjes: onthaalprocedure: specifieke medische screening		
Meisjes: specifieke hygiëne		
Meisjes: bijzondere gezondheidszorg		
Meisjes: bescherming tegen psychisch en fysiek geweld binnen voorziening		
Etnische minderheden: mogelijkheid voortzetten culturele gewoontes voor zover mogelijk		
Taal minderheden: gratis bijstand door tolk indien nodig		
Taal minderheden: toegankelijk maken beschikbare schriftelijke materiaal		
Taal minderheden: mogelijkheid tot volgen taallessen in officiële taal		
Jonge kinderen: waarborgen specifieke behoeften op vlak van veiligheid, gezondheid, voeding, ontwikkeling		
Jonge kinderen: steeds verbonden aan dezelfde verzorger		

Andere: minderjarigen die het slachtoffer zijn van fysiek, mentaal of seksueel misbruik, minderjarigen met een drugs- en/of alcoholverslaving, minderjarigen die lange tijd in de gesloten opvang moeten doorbrengen, sociaal geïsoleerde minderjarigen: lenigen bijzondere behoeften		

2. Opname

<u>Aantoonbaar</u>		
Informatie: minderjarige tekent voor ontvangst kopie leefregels en geldende rechten en plichten		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Informeren persoon naar keuze van de minderjarige over zijn plaatsing, i.h.b. ouders of voogd(en)		
Informatie: kopie leefregels en geldende rechten en plichten voor minderjarige		
Informatie: ook ouders of voogd(en) worden ingelicht (over leefregels en geldende rechten en plichten)		
Informatie: samenvattingen informatie (leefregels en geldende rechten en plichten) in gemeenschappelijke delen voorziening		
Medisch onderzoek bij aankomst: inhoud: specifieke aandacht voor bepaalde aspecten (o.a. psychologische of andere vormen van stress t.g.v. opname)		
Medisch onderzoek bij aankomst: zo min mogelijk invasief		
Psychosociaal onderzoek bij aankomst: aandacht voor educatieve aspecten m.o.o. bepalen te volgen onderwijs- en opleidingsprogramma's		
Ontvangst- en introductieprogramma's		
Transport: waarborgen anonimiteit en privacy minderjarige		
Transport: op humane wijze (o.a. qua ventilatie en verlichting)		
Transport: geen aanrekening kosten aan minderjarige		

3. Infrastructuur

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Ligging voorzieningen: sociaal, economisch, cultureel ingebed in gemeenschap		
Ligging voorzieningen: gemakkelijk bereikbaar, incl. met openbaar vervoer		
Ligging voorzieningen: op plaats vrij van gezondheids- en andere risico's		
Vormgeving voorzieningen: gedecentraliseerde, kleine units, met beperkt aantal kamers en gemeenschappelijke ruimte		
Kamer: is bemeubeld (bed met matras en kussen; nachttafel; kleerkast)		
Kamer: voldoende, individueel en proper beddengoed		
Sanitair: hygiënisch gehouden		
Douches: water met aangepaste temperatuur		
Douches: hygiënisch gehouden		
Douches: privacy minderjarigen gegarandeerd bij gebruik		
Lopend water in kamers (wenselijk)		
Maaltijdzorg: serveren voedsel op correcte temperatuur en met aandacht voor presentatie		
Maaltijdzorg: inwilligen nood aan volgen speciaal dieet		
Maaltijdzorg: verstrekken voedingssupplementen indien nodig		
Maaltijdzorg: opdienen voedsel op gebruikelijke tijdstippen, d.w.z. 3 x daags met voldoende tussentijd		
Maaltijdzorg: mogelijkheid om zelf te koken, indien mogelijk		
Maaltijdzorg: zelf eten, indien nodig m. bijstand; regelingen indien minderjarige niet kan of wil eten		
Maaltijdzorg: drinkbaar water te allen tijde beschikbaar		

4. Personeel

<u>Aantoonbaar</u>		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: omschrijving rol elk personeelslid		

Gedragcode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: taal spreken meerderheid minderjarigen; tolk indien nodig		
Gedragcode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: personeel draagt geen uniform		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Selectie directeur: o.b.v. nodige ervaring		
Selectie directeur: o.b.v. beschikken over administratieve capaciteiten		
Opleiding personeel: behandelde aspecten: omgaan met de minderjarige; relevante internationale en nationale regelgeving; rechten en plichten van het personeel bij de uitoefening van hun taken; gezondheid van de minderjarige; technieken op het vlak van geweldbeheersing.		
Opleiding personeel: specifieke opleiding m.b.t. minderjarigen met bijzondere behoeften		
Statuut en arbeidsvoorwaarden: externe bijstand (bv. psychologische begeleiding na een incident waarbij dwang werd gebruikt)		
Medisch personeel: specifieke kennis ziektebeelden gesloten opvang en handelen daarop afstemmen		
Medisch personeel: voorzieningen meisjes: kennis behandeling vrouwen		
Medisch personeel: gelijkstelling medisch personeel maatschappij		
Medisch personeel: supervisie werk door gekwalificeerde medische autoriteit		
Medisch personeel: bestaat uit team, regelmatige samenkomst, o.l.v. ervaren arts		
Personeelsnorm: voldoende aantal, incl. 's nachts / in weekend		
Organisatie werk: organisatie en leiding m.o.o. bevorderen communicatie tussen personeelsleden		

5. Omkadering en tijdsbesteding

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Onderwijs: kosteloos + beperken verborgen kosten		
Onderwijs: min. 25 uur / week		
Onderwijs: aandacht speciale categorieën (minderjarigen van buitenlandse origine of met bijzondere culturele of etnische behoeften;		

minderjarigen die ongeletterd zijn of die cognitieve problemen hebben of moeilijkheden om te leren)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten (ruimte, installaties, materiaal)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: mogelijkheid om sport te beoefenen		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: voldoende ruim		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: beschutting tegen weer		
Sport en fysieke activiteit: lichamelijke opvoeding		
Sport en fysieke activiteit: (lichamelijke) therapie m.o.o. deelname indien nodig		
Vrije tijd: dagelijks		
Vrije tijd: invulling: georganiseerde en/of verplichte activiteiten		
Vrije tijd: invulling: vrij spel en vrije ontspanning		
Vrije tijd: invulling: incl. culturele en artistieke activiteiten		
Vrije tijd: in gemeenschap indien mogelijk		
Vrije tijd: nodige faciliteiten		

6. Persoonlijke levenssfeer

<u>Aantoonbaar</u>		
Persoonlijke bezittingen: veilige bewaring verboden en ontvangen voorwerpen + afgetekende inventaris		
Persoonlijke bezittingen: bij ontslag: teruggave + tekenen voor ontvangst		
Medicatie: opname in register		
Mentale gezondheidszorg: beleid en procedures suicide en automutilatie		
Persoonsgegevens: opname gegevens bij aankomst / tijdens verblijf		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Kledij: aangepast aan klimaat		
Kledij: verlaten voorziening: eigen of onopvallende kledij		
Hygiëne: terbeschikkingstelling water en toiletartikelen		
Hygiëne: terbeschikkingstelling artikelen onderhoud haar en baard		
Hygiëne: mannen: regelmatige gelegenheid om te scheren		

Hygiëne: luiers/maandverbanden + regelmatige verversing		
Toegang tot dokter: transport naar ziekenhuis: adequate snelheid en wijze		
Toegang tot dokter: verstrekken diensten: in gemeenschap of in voorziening met adequaat personeel en materiaal		
Toegang tot dokter: kosteloos		
Toegang tot dokter: mogelijkheid 2e opinie vragen		
Toegang tot dokter: <i>continuity of care</i>		
Medicatie: correcte bedeling		
Medicatie: regelmatig herziening		
Mentale gezondheidszorg: gespecialiseerde psychologen en psychiaters		
Mentale gezondheidszorg: min. 1 psychiater en verschillende verpleegkundigen / voorziening of behandeling in gespecialiseerde instelling		
Mentale gezondheidszorg: <i>continuity of care</i> na ontslag		
Recht op preventieve gezondheidszorg (voorlichting)		
Overtuiging: terbeschikkingstelling religieuze en andere boeken en voorwerpen		

7. Sociale levenssfeer

Realisatie in praktijk		
Bezoek: ook tijdens weekend		
Bezoek: uitgeruste faciliteiten		
Bezoek: recht op privacy minderjarige; korte bezoeken: open omstandigheden; langdurige bezoeken zonder toezicht aangemoedigd		
Bezoek: toegangsprocedures niet vernederend (mogelijkheid tot intrekken toestemming; geen onderzoek lichaamsholten)		
Bezoek: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		
Communicatie: via brief; telefoon; VOIP		
Communicatie: bijstand indien nodig		
Communicatie: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		

8. Klachtrecht en recht op bijstand

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Klachtrecht: procedure: snelle en grondige behandeling		
Klachtrecht: procedure: resultaat: gemotiveerde beslissing + kennisgeving		
Klachtrecht: procedure: passend gevolg		
Klachtrecht: procedure: bijstand indien nodig		
Klachtrecht: vrijwaren klager intimidatie, represailles, sancties		

9. Inspectie voorzieningen

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Inspectie door Zorginspectie: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		
Inspectie door Kinderrechtencommissariaat / CvT: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		

10. Veiligheid

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Toezicht: regelmatig en onopvallend toezicht personeel, i.h.b. 's nachts in slaapvertrekken		
Fouillering: opleiding personeel		
Drugs: onthaal: medisch onderzoek aankomst - druggerelateerde gezondheidsproblemen? + zo ja, aandacht afkickverschijnselen		
Drugs: tijdens verblijf: mogelijkheid afkicken - faciliteiten en diensten		
Drugs: drugs of medicatie gevonden: arts (of medisch personeelslid) beslist wat er moet gebeuren		

11. Sancties

<u>Aantoonbaar</u>		
Bijhouden register alle procedures en sancties		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Sanctie opgelegd ≈ geldende procedures		

12. Afzondering en fixatie

Voor afzondering en fixatie in gemeenschapsinstellingen wordt geen checklist toegevoegd. Dit thema maakt het voorwerp uit van een lopend onderzoek waarin een multidisciplinaire richtlijn wordt ontwikkeld (Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin, EF 64). In deze richtlijn worden op basis van onderzoek door verschillende disciplines aanbevelingen geformuleerd over de preventie en toepassing van afzondering en fixatie, zowel op het niveau van de voorziening als het niveau van de zorgverlener.

Checklist Vlaams detentiecentrum

Wat de aanbevelingen betreft waarbij we geen opname in de regelgeving suggereren (An; Pn) wordt een 'checklist' opgenomen dat als werkdocument kan dienen voor de voorzieningen om op het terrein mee aan de slag te gaan (voor deze elementen moet in de praktijk immers worden geverifieerd of ze inderdaad aantoonbaar zijn (in het geval van An) of in de praktijk worden gerealiseerd (in het geval van Pn)). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen 'aantoonbaar' en 'realisatie in de praktijk'. Er wordt ook telkens verwezen naar het randnummer in het rapport, waar de desbetreffende eis uit het internationale kader wordt besproken. In de meest linkse kolom kan worden aangevinkt of dit al dan niet in orde is.

1. Basisprincipes

<u>Aantoonbaar</u>	Randnr. raport	
Ontwikkelen procedures en criteria die actoren in staat stellen belang van het kind te bepalen		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Mogelijkheid tot contact met lokale gemeenschap		
Mogelijkheid tot volgen van op re-integratie gerichte opleidingen		
Meisjes: opgevangen in kleinere leefgroepen		
Meisjes: onthaalprocedure: specifieke medische screening		
Meisjes: specifieke hygiëne		
Meisjes: bijzondere gezondheidszorg		
Meisjes: bescherming tegen psychisch en fysiek geweld binnen voorziening		
Etnische minderheden: mogelijkheid voortzetten culturele gewoontes voor zover mogelijk		
Taal minderheden: gratis bijstand door tolk indien nodig		
Taal minderheden: toegankelijk maken beschikbare schriftelijke materiaal		
Taal minderheden: mogelijkheid tot volgen taallessen in officiële taal		
Jonge kinderen: waarborgen specifieke behoeften op vlak van veiligheid, gezondheid, voeding, ontwikkeling		
Jonge kinderen: steeds verbonden aan dezelfde verzorger		

Andere: minderjarigen die het slachtoffer zijn van fysiek, mentaal of seksueel misbruik, minderjarigen met een drugs- en/of alcoholverslaving, minderjarigen die lange tijd in de gesloten opvang moeten doorbrengen, sociaal geïsoleerde minderjarigen: lenigen bijzondere behoeften		

2. Opname

<u>Aantoonbaar</u>		
Informatie: minderjarige tekent voor ontvangst kopie leefregels en geldende rechten en plichten		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Informeren persoon naar keuze van de minderjarige over zijn plaatsing, i.h.b. ouders of voogd(en)		
Informatie: kopie leefregels en geldende rechten en plichten voor minderjarige		
Informatie: ook ouders of voogd(en) worden ingelicht (over leefregels en geldende rechten en plichten)		
Informatie: samenvattingen informatie (leefregels en geldende rechten en plichten) in gemeenschappelijke delen voorziening		
Medisch onderzoek bij aankomst: inhoud: specifieke aandacht voor bepaalde aspecten (o.a. psychologische of andere vormen van stress t.g.v. opname)		
Medisch onderzoek bij aankomst: zo min mogelijk invasief		
Ontvangst- en introductieprogramma's		
Transport: waarborgen anonimiteit en privacy minderjarige		
Transport: op humane wijze (o.a. qua ventilatie en verlichting)		
Transport: geen aanrekening kosten aan minderjarige		

3. Infrastructuur

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Ligging voorzieningen: sociaal, economisch, cultureel ingebed in gemeenschap		
Ligging voorzieningen: gemakkelijk bereikbaar, incl. met openbaar vervoer		

Ligging voorzieningen: op plaats vrij van gezondheids- en andere risico's		
Vormgeving voorzieningen: gedecentraliseerde, kleine units, met beperkt aantal kamers en gemeenschappelijke ruimte		
Kamer: is bemeubeld (bed met matras en kussen; nachttafel; kleerkast)		
Kamer: voldoende, individueel en proper beddengoed		
Sanitair: hygiënisch gehouden		
Douches: water met aangepaste temperatuur		
Douches: hygiënisch gehouden		
Douches: privacy minderjarigen gegarandeerd bij gebruik		
Maaltijdzorg: serveren voedsel op correcte temperatuur en met aandacht voor presentatie		
Maaltijdzorg: inwilligen nood aan volgen speciaal dieet		
Maaltijdzorg: verstrekken voedingssupplementen indien nodig		
Maaltijdzorg: opdienen voedsel op gebruikelijke tijdstippen, d.w.z. 3 x daags met voldoende tussentijd		
Maaltijdzorg: mogelijkheid om zelf te koken, indien mogelijk		
Maaltijdzorg: zelf eten, indien nodig m. bijstand; regelingen indien minderjarige niet kan of wil eten		
Maaltijdzorg: drinkbaar water te allen tijde beschikbaar		

4. Personeel

<u>Aantoonbaar</u>		
Personeelsbeleid: gedragscode omgang minderjarigen		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: omschrijving rol elk personeelslid		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: taal spreken meerderheid minderjarigen; tolk indien nodig		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: personeel draagt geen uniform		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Selectie directeur: o.b.v. nodige ervaring		
Selectie directeur: o.b.v. beschikken over administratieve capaciteiten		

Opleiding personeel: behandelde aspecten: omgaan met de minderjarige; relevante internationale en nationale regelgeving; rechten en plichten van het personeel bij de uitoefening van hun taken; gezondheid van de minderjarige; technieken op het vlak van geweldbeheersing.		
Opleiding personeel: specifieke opleiding m.b.t. minderjarigen met bijzondere behoeften		
Statuut en arbeidsvoorwaarden: externe bijstand (bv. psychologische begeleiding na een incident waarbij dwang werd gebruikt)		
Medisch personeel: specifieke kennis ziektebeelden gesloten opvang en handelen daarop afstemmen		
Medisch personeel: voorzieningen meisjes: kennis behandeling vrouwen		
Medisch personeel: gelijkstelling medisch personeel maatschappij		
Medisch personeel: supervisie werk door gekwalificeerde medische autoriteit		
Medisch personeel: bestaat uit team, regelmatige samenkomst, o.l.v. ervaren arts		
Personeelsnorm: voldoende aantal, incl. 's nachts / in weekend		
Organisatie werk: organisatie en leiding m.o.o. bevorderen communicatie tussen personeelsleden		

5. Omkadering en tijdsbesteding

Realisatie in praktijk		
Onderwijs: breed onderwijs		
Onderwijs: kosteloos + beperken verborgen kosten		
Onderwijs: min. 25 uur / week		
Onderwijs: aandacht speciale categorieën (minderjarigen van buitenlandse origine of met bijzondere culturele of etnische behoeften; minderjarigen die ongeletterd zijn of die cognitieve problemen hebben of moeilijkheden om te leren)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten (ruimte, installaties, materiaal)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: mogelijkheid om sport te beoefenen		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: voldoende ruim		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: beschutting tegen weer		

Sport en fysieke activiteit: lichamelijke opvoeding		
Sport en fysieke activiteit: (lichamelijke) therapie m.o.o. deelname indien nodig		
Vrije tijd: dagelijks		
Vrije tijd: invulling: vrij spel en vrije ontspanning		
Vrije tijd: in gemeenschap indien mogelijk		
Vrije tijd: nodige faciliteiten		

6. Persoonlijke levenssfeer

<u>Aantoonbaar</u>		
Persoonlijke bezittingen: bij ontslag: teruggave + tekenen voor ontvangst		
Medicatie: opname in register		
Mentale gezondheidszorg: beleid en procedures suicide en automutilatie		
Persoonsgegevens: opname gegevens bij aankomst / tijdens verblijf		
Persoonsgegevens: opname in gecentraliseerd en officieel register		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Kledij: geen uniform, niet vernederend, geen badges		
Kledij: aangepast aan klimaat		
Kledij: verlaten voorziening: eigen of onopvallende kledij		
Hygiëne: terbeschikkingstelling water en toiletartikelen		
Hygiëne: terbeschikkingstelling artikelen onderhoud haar en baard		
Hygiëne: mannen: regelmatige gelegenheid om te scheren		
Hygiëne: luiers/maandverbanden + regelmatige verversing		
Toegang tot dokter: verstrekken diensten: in gemeenschap of in voorziening met adequaat personeel en materiaal		
Toegang tot dokter: kosteloos		
Toegang tot dokter: mogelijkheid 2e opinie vragen		
Toegang tot dokter: <i>continuity of care</i>		
Medicatie: correcte bedeling		
Medicatie: toediening: medische gronden + toestemming (indien mogelijk)		

Medicatie: regelmatig herziening		
Mentale gezondheidszorg: gespecialiseerde psychologen en psychiaters		
Mentale gezondheidszorg: min. 1 psychiater en verschillende verpleegkundigen / voorziening of behandeling in gespecialiseerde instelling		
Mentale gezondheidszorg: <i>continuity of care</i> na ontslag		
Recht op preventieve gezondheidszorg (voorlichting)		
Persoonsgegevens: gegevens m.b.t. gerechtelijke procedure, disciplinaire procedures, behandeling: vertrouwelijk dossier en beperkte toegang		
Overtuiging: terbeschikkingstelling religieuze en andere boeken en voorwerpen		

7. Sociale levenssfeer

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Bezoek: ook tijdens weekend		
Bezoek: recht op privacy minderjarige; korte bezoeken: open omstandigheden; langdurige bezoeken zonder toezicht aangemoedigd		
Bezoek: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		
Communicatie: via brief; telefoon; VOIP		
Communicatie: bijstand indien nodig		
Communicatie: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		

8. Klachtrecht en recht op bijstand

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Klachtrecht: informatie: mondeling en schriftelijk		
Klachtrecht: informatie: instrumenten: eenvoudig, gebruiksvriendelijk, niet-juridisch formaat		
Klachtrecht: informatie: in de meest gesproken talen		
Klachtrecht: procedure: snelle en grondige behandeling		

Klachtrecht: procedure: resultaat: gemotiveerde beslissing + kennisgeving		
Klachtrecht: procedure: passend gevolg		
Klachtrecht: procedure: bijstand indien nodig		
Klachtrecht: vrijwaren klager intimidatie, represailles, sancties		

9. Inspectie voorzieningen

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Inspectie door Zorginspectie: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		
Inspectie door Kinderrechtencommissariaat / CvT: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		

10. Veiligheid

<u>Aantoonbaar</u>		
Fouillering: registratie elke fouillering (incl. identiteit uitvoerder(s); reden; resultaat)		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Toezicht: regelmatig en onopvallend toezicht personeel, i.h.b. 's nachts in slaapvertrekken		
Fouillering: naaktfouillering: geen gelijktijdige verwijdering alle kledij; mogelijkheid afwisselend te verwijderen		
Fouillering: opleiding personeel		
Drugs: onthaal: medisch onderzoek aankomst - druggerelateerde gezondheidsproblemen? + zo ja, aandacht afkickverschijnselen		
Drugs: tijdens verblijf: mogelijkheid afkicken - faciliteiten en diensten		
Drugs: drugs of medicatie gevonden: arts (of medisch personeelslid) beslist wat er moet gebeuren		

11. Afzondering en fixatie¹⁶²⁸

<u>Aantoonbaar</u>		
Sanctie (afzondering): omvattend beleid, aangepast aan de aard van de voorziening, met waarborgen dat automutilatie of suïcidepoging, een geestesziekte of verstandelijke handicap geen aanleiding kunnen geven tot een afzondering		
Veiligheidsmaatregel: omvattend beleid ontwikkelen en bekendmaken		
Veiligheidsmaatregel: debriefing		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Sanctie (afzondering): voorrang van alternatieve afhandeling van het geschil		
Sanctie (afzondering): medisch personeel niet betrekken bij de besluitvorming van de maatregel, wel op de hoogte brengen van de beslissing		
Sanctie (afzondering): gebruik van afzonderingsruimte in reglement omschreven		
Sanctie (afzondering): veilige en conforme afzonderingsruimte		
Sanctie (afzondering): huishoudelijk reglement waarborgt rechten (socio-educatieve ondersteuning en activiteiten in de buitenlucht)		
Sanctie (afzondering): medisch toezicht (die maatregel kan beëindigen)		
Sanctie (afzondering): gezondheidsschade vermijden		
Veiligheidsmaatregel: last-resort-karakter garanderen (kwalitatieve en veilige leef- en behandelomgeving, personeel, opleiding, alternatieven)		
Veiligheidsmaatregel: niet als straf, therapeutisch middel, middel bij personeelsgebrek of gedragsbeïnvloedend middel		
Veiligheidsmaatregel: bevoegde voor beslissing op de hoogte brengen		
Veiligheidsmaatregel: afstemmen op oordeel van minderjarige en voorgaande ervaringen		
Veiligheidsmaatregel: meest veilige en minst-autonomie-beperkende maatregel		
Veiligheidsmaatregel: uitvoering door bevoegd en opgeleid personeel		
Veiligheidsmaatregel: rechten en autonomie maximaal waarborgen		
Veiligheidsmaatregel: voortdurend toezicht		

¹⁶²⁸ Voor het Vlaams detentiecentrum zijn er in het hoofdstuk omtrent sancties (hoofdstuk 11) geen aanbevelingen op An- of Pn-niveau.

Checklist voorzieningen beveiligend verblijf

Wat de aanbevelingen betreft waarbij we geen opname in de regelgeving suggereren (An; Pn) wordt een 'checklist' opgenomen dat als werkdocument kan dienen voor de voorzieningen om op het terrein mee aan de slag te gaan (voor deze elementen moet in de praktijk immers worden geverifieerd of ze inderdaad aantoonbaar zijn (in het geval van An) of in de praktijk worden gerealiseerd (in het geval van Pn)). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen 'aantoonbaar' en 'realisatie in de praktijk'. Er wordt ook telkens verwezen naar het randnummer in het rapport, waar de desbetreffende eis uit het internationale kader wordt besproken. In de meest linkse kolom kan worden aangevinkt of dit al dan niet in orde is.

1. Basisprincipes

<u>Aantoonbaar</u>	Randnr. raport	
Ontwikkelen procedures en criteria die actoren in staat stellen belang van het kind te bepalen		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Mogelijkheid tot contact met lokale gemeenschap		
Mogelijkheid tot volgen van op re-integratie gerichte opleidingen		
Meisjes: opgevangen in kleinere leefgroepen		
Meisjes: onthaalprocedure: specifieke medische screening		
Meisjes: specifieke hygiëne		
Meisjes: bijzondere gezondheidszorg		
Meisjes: bescherming tegen psychisch en fysiek geweld binnen voorziening		
Etnische minderheden: mogelijkheid voortzetten culturele gewoontes voor zover mogelijk		
Taal minderheden: gratis bijstand door tolk indien nodig		
Taal minderheden: toegankelijk maken beschikbare schriftelijke materiaal		
Taal minderheden: mogelijkheid tot volgen taallessen in officiële taal		
Jonge kinderen: waarborgen specifieke behoeften op vlak van veiligheid, gezondheid, voeding, ontwikkeling		
Jonge kinderen: steeds verbonden aan dezelfde verzorger		

Andere: minderjarigen die het slachtoffer zijn van fysiek, mentaal of seksueel misbruik, minderjarigen met een drugs- en/of alcoholverslaving, minderjarigen die lange tijd in de gesloten opvang moeten doorbrengen, sociaal geïsoleerde minderjarigen: lenigen bijzondere behoeften		

2. Opname

<u>Aantoonbaar</u>		
Informatie: minderjarige tekent voor ontvangst kopie leefregels en geldende rechten en plichten		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Informeren persoon naar keuze van de minderjarige over zijn plaatsing, i.h.b. ouders of voogd(en)		
Informatie: kopie leefregels en geldende rechten en plichten voor minderjarige		
Informatie: ook ouders of voogd(en) worden ingelicht (over leefregels en geldende rechten en plichten)		
Informatie: samenvattingen informatie (leefregels en geldende rechten en plichten) in gemeenschappelijke delen voorziening		
Medisch onderzoek bij aankomst: inhoud: specifieke aandacht voor bepaalde aspecten (o.a. psychologische of andere vormen van stress t.g.v. opname)		
Medisch onderzoek bij aankomst: zo min mogelijk invasief		
Psychosociaal onderzoek bij aankomst: aandacht voor educatieve aspecten m.o.o. bepalen te volgen onderwijs- en opleidingsprogramma's		
Ontvangst- en introductieprogramma's		
Transport: waarborgen anonimiteit en privacy minderjarige		
Transport: op humane wijze (o.a. qua ventilatie en verlichting)		
Transport: geen aanrekening kosten aan minderjarige		

3. Infrastructuur

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Ligging voorzieningen: sociaal, economisch, cultureel ingebed in gemeenschap		
Kamer: is bemeubeld (bed met matras en kussen; nachttafel; kleerkast)		
Kamer: voldoende, individueel en proper beddengoed		
Sanitair: hygiënisch gehouden		
Douches: water met aangepaste temperatuur		
Douches: hygiënisch gehouden		
Douches: privacy minderjarigen gegarandeerd bij gebruik		
Maaltijdzorg: serveren voedsel op correcte temperatuur en met aandacht voor presentatie		
Maaltijdzorg: inwilligen nood aan volgen speciaal dieet		
Maaltijdzorg: verstrekken voedingssupplementen indien nodig		
Maaltijdzorg: opdienen voedsel op gebruikelijke tijdstippen, d.w.z. 3 x daags met voldoende tussentijd		
Maaltijdzorg: mogelijkheid om zelf te koken, indien mogelijk		
Maaltijdzorg: zelf eten, indien nodig m. bijstand; regelingen indien minderjarige niet kan of wil eten		
Maaltijdzorg: drinkbaar water te allen tijde beschikbaar		

4. Personeel

<u>Aantoonbaar</u>		
Personeelsbeleid: behandelde aspecten: aanwerving en selectie; opleiding; statuut en arbeidsvoorwaarden; gedragscode voor de omgang met minderjarigen; mogelijkheid om enige schending van ethische en professionele standaarden te rapporteren		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: omschrijving rol elk personeelslid		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: taal spreken meerderheid minderjarigen; tolk indien nodig		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: personeel draagt geen uniform		

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Selectie directeur: o.b.v. nodige ervaring		
Selectie directeur: o.b.v. beschikken over administratieve capaciteiten		
Opleiding personeel: behandelde aspecten: omgaan met de minderjarige; relevante internationale en nationale regelgeving; rechten en plichten van het personeel bij de uitoefening van hun taken; gezondheid van de minderjarige; technieken op het vlak van geweldbeheersing.		
Opleiding personeel: specifieke opleiding m.b.t. minderjarigen met bijzondere behoeften		
Statuut en arbeidsvoorwaarden: externe bijstand (bv. psychologische begeleiding na een incident waarbij dwang werd gebruikt)		
Medisch personeel: specifieke kennis ziektebeelden gesloten opvang en handelen daarop afstemmen		
Medisch personeel: voorzieningen meisjes: kennis behandeling vrouwen		
Medisch personeel: gelijkstelling medisch personeel maatschappij		
Medisch personeel: supervisie werk door gekwalificeerde medische autoriteit		
Medisch personeel: bestaat uit team, regelmatige samenkomst, o.l.v. ervaren arts		
Personeelsnorm: voldoende aantal, incl. 's nachts / in weekend		
Organisatie werk: organisatie en leiding m.o.o. bevorderen communicatie tussen personeelsleden		

5. Omkadering en tijdsbesteding

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Onderwijs: breed onderwijs		
Onderwijs: aan effectief of voorlopig geplaatste		
Onderwijs: verplicht voor leerplichtige; keuzemogelijkheid nadien		
Onderwijs: kosteloos + beperken verborgen kosten		
Onderwijs: min. 25 uur / week		
Onderwijs: aandacht speciale categorieën (minderjarigen van buitenlandse origine of met bijzondere culturele of etnische behoeften;		

minderjarigen die ongeletterd zijn of die cognitieve problemen hebben of moeilijkheden om te leren)		
Beroepsopleiding: nuttige beroepen (m.o.o. tewerkstelling)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten (ruimte, installaties, materiaal)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: mogelijkheid om sport te beoefenen		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: voldoende ruim		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: beschutting tegen weer		
Sport en fysieke activiteit: lichamelijke opvoeding		
Sport en fysieke activiteit: (lichamelijke) therapie m.o.o. deelname indien nodig		
Vrije tijd: dagelijks		
Vrije tijd: invulling: georganiseerde en/of verplichte activiteiten		
Vrije tijd: invulling: vrij spel en vrije ontspanning		
Vrije tijd: invulling: incl. culturele en artistieke activiteiten		
Vrije tijd: in gemeenschap indien mogelijk		
Vrije tijd: nodige faciliteiten		

6. Persoonlijke levenssfeer

<u>Aantoonbaar</u>		
Persoonlijke bezittingen: veilige bewaring verboden en ontvangen voorwerpen + afgetekende inventaris		
Persoonlijke bezittingen: bij ontslag: teruggave + tekenen voor ontvangst		
Medicatie: opname in register		
Mentale gezondheidszorg: beleid en procedures suïcide en automutilatie		
Persoonsgegevens: opname gegevens bij aankomst / tijdens verblijf		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Kledij: geen uniform, niet vernederend, geen badges		
Kledij: aangepast aan klimaat		
Kledij: verlaten voorziening: eigen of onopvallende kledij		
Hygiëne: terbeschikkingstelling water en toiletartikelen		

Hygiëne: terbeschikkingstelling artikelen onderhoud haar en baard		
Hygiëne: mannen: regelmatige gelegenheid om te scheren		
Hygiëne: luiers/maandverbanden + regelmatige verversing		
Toegang tot dokter: regelmatige consultatie		
Toegang tot dokter: transport naar ziekenhuis: adequate snelheid en wijze		
Toegang tot dokter: verstrekken diensten: in gemeenschap of in voorziening met adequaat personeel en materiaal		
Toegang tot dokter: kosteloos		
Toegang tot dokter: mogelijkheid 2e opinie vragen		
Toegang tot dokter: <i>continuity of care</i>		
Medicatie: correcte bedeling		
Medicatie: toediening: medische gronden + toestemming (indien mogelijk)		
Medicatie: regelmatig herziening		
Mentale gezondheidszorg: gespecialiseerde psychologen en psychiaters		
Mentale gezondheidszorg: min. 1 psychiater en verschillende verpleegkundigen / voorziening of behandeling in gespecialiseerde instelling		
Mentale gezondheidszorg: <i>continuity of care</i> na ontslag		
Recht op preventieve gezondheidszorg (voorlichting)		
Overtuiging: terbeschikkingstelling religieuze en andere boeken en voorwerpen		

7. Sociale levenssfeer

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Scheiding categorieën: mentale stoornissen - leerstoornissen		
Bezoek: ook tijdens weekend		
Bezoek: uitgeruste faciliteiten		
Bezoek: recht op privacy minderjarige; korte bezoeken: open omstandigheden; langdurige bezoeken zonder toezicht aangemoedigd		
Bezoek: toegangsprocedures niet vernederend (mogelijkheid tot intrekken toestemming; geen onderzoek lichaamsholten)		

Bezoek: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		
Communicatie: vanaf ogenblik plaatsing		
Communicatie: bijstand indien nodig		
Communicatie: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		

8. Klachtrecht en recht op bijstand

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Klachtrecht: informatie: mondeling en schriftelijk		
Klachtrecht: informatie: instrumenten: eenvoudig, gebruiksvriendelijk, niet-juridisch formaat		
Klachtrecht: procedure: snelle en grondige behandeling		
Klachtrecht: procedure: resultaat: gemotiveerde beslissing + kennisgeving		
Klachtrecht: procedure: passend gevolg		
Klachtrecht: procedure: bijstand indien nodig		
Klachtrecht: vrijwaren klager intimidatie, represailles, sancties		
Recht op bijstand: informatie minderjarige m.b.t. breken vertrouwelijkheid		

9. Inspectie voorzieningen

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Inspectie door Zorginspectie: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		
Inspectie door Kinderrechtencommissariaat / CvT: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		

10. Veiligheid

<u>Aantoonbaar</u>		
Fouillering: overige aspecten (buiten situaties en aard fouillering): gedetailleerde procedures		
Fouillering: registratie elke fouillering (incl. identiteit uitvoerder(s); reden; resultaat)		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Toezicht: regelmatig en onopvallend toezicht personeel, i.h.b. 's nachts in slaapvertrekken		
Fouillering: opleiding personeel		
Drugs: onthaal: medisch onderzoek aankomst - druggerelateerde gezondheidsproblemen? + zo ja, aandacht afkickverschijnselen		
Drugs: tijdens verblijf: mogelijkheid afkicken - faciliteiten en diensten		
Drugs: drugs of medicatie gevonden: arts (of medisch personeelslid) beslist wat er moet gebeuren		

11. Sancties

<u>Aantoonbaar</u>		
Bijhouden register alle procedures en sancties		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Sanctie opgelegd ≈ geldende procedures		

12. Afzondering en fixatie

Voor afzondering en fixatie in voorzieningen voor beveiligend verblijf wordt geen checklist toegevoegd. Dit thema maakt het voorwerp uit van een lopend onderzoek waarin een multidisciplinaire richtlijn wordt ontwikkeld (Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin, EF 64). In deze richtlijn worden op basis van onderzoek door verschillende disciplines aanbevelingen geformuleerd over de preventie en toepassing van afzondering en fixatie, zowel op het niveau van de voorziening als het niveau van de zorgverlener.

Checklist GES+

Wat de aanbevelingen betreft waarbij we geen opname in de regelgeving suggereren (An; Pn) wordt een 'checklist' opgenomen dat als werkdocument kan dienen voor de voorzieningen om op het terrein mee aan de slag te gaan (voor deze elementen moet in de praktijk immers worden geverifieerd of ze inderdaad aantoonbaar zijn (in het geval van An) of in de praktijk worden gerealiseerd (in het geval van Pn)). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen 'aantoonbaar' en 'realisatie in de praktijk'. Er wordt ook telkens verwezen naar het randnummer in het rapport, waar de desbetreffende eis uit het internationale kader wordt besproken. In de meest linkse kolom kan worden aangevinkt of dit al dan niet in orde is.

1. Basisprincipes

<u>Aantoonbaar</u>	Randnr. raport	
Ontwikkelen procedures en criteria die actoren in staat stellen belang van het kind te bepalen		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Mogelijkheid tot contact met lokale gemeenschap		
Mogelijkheid tot volgen van op re-integratie gerichte opleidingen		
Meisjes: opgevangen in kleinere leefgroepen		
Meisjes: onthaalprocedure: specifieke medische screening		
Meisjes: specifieke hygiëne		
Meisjes: bijzondere gezondheidszorg		
Meisjes: bescherming tegen psychisch en fysiek geweld binnen voorziening		
Etnische minderheden: mogelijkheid voortzetten culturele gewoontes voor zover mogelijk		
Taal minderheden: gratis bijstand door tolk indien nodig		
Taal minderheden: toegankelijk maken beschikbare schriftelijke materiaal		
Taal minderheden: mogelijkheid tot volgen taallessen in officiële taal		
Jonge kinderen: waarborgen specifieke behoeften op vlak van veiligheid, gezondheid, voeding, ontwikkeling		
Jonge kinderen: steeds verbonden aan dezelfde verzorger		
Andere: minderjarigen die het slachtoffer zijn van fysiek, mentaal of seksueel misbruik, minderjarigen met een drugs- en/of		

alcoholverslaving, minderjarigen die lange tijd in de gesloten opvang moeten doorbrengen, sociaal geïsoleerde minderjarigen: lenigen bijzondere behoeften		

2. Opname

<u>Aantoonbaar</u>		
Informatie: minderjarige tekent voor ontvangst kopie leefregels en geldende rechten en plichten		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Informereren persoon naar keuze van de minderjarige over zijn plaatsing, i.h.b. ouders of voogd(en)		
Informatie: kopie leefregels en geldende rechten en plichten voor minderjarige		
Informatie: ook ouders of voogd(en) worden ingelicht (over leefregels en geldende rechten en plichten)		
Informatie: samenvattingen informatie (leefregels en geldende rechten en plichten) in gemeenschappelijke delen voorziening		
Medisch onderzoek bij aankomst: inhoud: specifieke aandacht voor bepaalde aspecten (o.a. psychologische of andere vormen van stress t.g.v. opname)		
Medisch onderzoek bij aankomst: zo min mogelijk invasief		
Psychosociaal onderzoek bij aankomst: aandacht voor educatieve aspecten m.o.o. bepalen te volgen onderwijs- en opleidingsprogramma's		
Ontvangst- en introductieprogramma's		
Transport: waarborgen anonimiteit en privacy minderjarige		
Transport: op humane wijze (o.a. qua ventilatie en verlichting)		
Transport: geen aanrekening kosten aan minderjarige		

3. Infrastructuur

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Ligging voorzieningen: sociaal, economisch, cultureel ingebed in gemeenschap		
Vormgeving voorzieningen: gedecentraliseerde, kleine units, met beperkt aantal kamers en gemeenschappelijke ruimte		

Kamer: is bemeubeld (bed met matras en kussen; nachttafel; kleerkast)		
Kamer: voldoende, individueel en proper beddengoed		
Kamer: aandacht voor decoratie van kamers en gemeenschappelijke ruimten		
Sanitair: hygiënisch gehouden		
Douches: water met aangepaste temperatuur		
Douches: hygiënisch gehouden		
Douches: privacy minderjarigen gegarandeerd bij gebruik		
Aangepaste sanitaire voorzieningen, incl. voor bedlegerige patiënten		
Maaltijdzorg: serveren voedsel op correcte temperatuur en met aandacht voor presentatie		
Maaltijdzorg: inwilligen nood aan volgen speciaal dieet		
Maaltijdzorg: verstrekken voedingssupplementen indien nodig		
Maaltijdzorg: opdienen voedsel op gebruikelijke tijdstippen, d.w.z. 3 x daags met voldoende tussentijd		
Maaltijdzorg: mogelijkheid om zelf te koken, indien mogelijk		
Maaltijdzorg: zelf eten, indien nodig m. bijstand; regelingen indien minderjarige niet kan of wil eten		
Maaltijdzorg: drinkbaar water te allen tijde beschikbaar		

4. Personeel

<u>Aantoonbaar</u>		
Personeelsbeleid: behandelde aspecten: aanwerving en selectie; opleiding; statuut en arbeidsvoorwaarden; gedragscode voor de omgang met minderjarigen; mogelijkheid om enige schending van ethische en professionele standaarden te rapporteren		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: omschrijving rol elk personeelslid		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: taal spreken meerderheid minderjarigen; tolk indien nodig		
Gedragscode m.b.t. relatie personeel – minderjarigen: personeel draagt geen uniform		

Realisatie in praktijk		
Selectie directeur: o.b.v. nodige ervaring		
Selectie directeur: o.b.v. beschikken over administratieve capaciteiten		
Opleiding personeel: behandelde aspecten: omgaan met de minderjarige; relevante internationale en nationale regelgeving; rechten en plichten van het personeel bij de uitoefening van hun taken; gezondheid van de minderjarige; technieken op het vlak van geweldbeheersing.		
Opleiding personeel: specifieke opleiding m.b.t. minderjarigen met bijzondere behoeften		
Opleiding personeel: opleidingen buiten voorziening; secondments; onafhankelijke personen en organen in voorziening		
Statuut en arbeidsvoorwaarden: externe bijstand (bv. psychologische begeleiding na een incident waarbij dwang werd gebruikt)		
Medisch personeel: specifieke kennis ziektebeelden gesloten opvang en handelen daarop afstemmen		
Medisch personeel: voorzieningen meisjes: kennis behandeling vrouwen		
Medisch personeel: gelijkstelling medisch personeel maatschappij		
Medisch personeel: supervisie werk door gekwalificeerde medische autoriteit		
Medisch personeel: bestaat uit team, regelmatige samenkomst, o.l.v. ervaren arts		
Hulppersoneel: supervisie door gekwalificeerd medisch personeel; naleven vereisten inzake aanwerving, selectie en opleiding		
Personeelsnorm: voldoende aantal, incl. 's nachts / in weekend		
Organisatie werk: één of meerdere teams o.l.v. ervaren arts		

5. Omkadering en tijdsbesteding

Realisatie in praktijk		
Onderwijs: breed onderwijs		
Onderwijs: aan effectief of voorlopig geplaatste		
Onderwijs: verplicht voor leerplichtige; keuzemogelijkheid nadien		
Onderwijs: kosteloos + beperken verborgen kosten		
Onderwijs: min. 25 uur / week		

Onderwijs: aandacht speciale categorieën (minderjarigen van buitenlandse origine of met bijzondere culturele of etnische behoeften; minderjarigen die ongeletterd zijn of die cognitieve problemen hebben of moeilijkheden om te leren)		
Beroepsopleiding: nuttige beroepen (m.o.o. tewerkstelling)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten (ruimte, installaties, materiaal)		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: mogelijkheid om sport te beoefenen		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: voldoende ruim		
Sport en fysieke activiteit: faciliteiten: beschutting tegen weer		
Sport en fysieke activiteit: lichamelijke opvoeding		
Sport en fysieke activiteit: (lichamelijke) therapie m.o.o. deelname indien nodig		
Vrije tijd: dagelijks		
Vrije tijd: invulling: georganiseerde en/of verplichte activiteiten		
Vrije tijd: invulling: vrij spel en vrije ontspanning		
Vrije tijd: invulling: incl. culturele en artistieke activiteiten		
Vrije tijd: in gemeenschap indien mogelijk		
Vrije tijd: nodige faciliteiten		

6. Persoonlijke levenssfeer

<u>Aantoonbaar</u>		
Persoonlijke bezittingen: veilige bewaring verboden en ontvangen voorwerpen + afgetekende inventaris		
Persoonlijke bezittingen: bij ontslag: teruggave + tekenen voor ontvangst		
Medicatie: opname in register		
Mentale gezondheidszorg: beleid en procedures suïcide en automutilatie		
Persoonsgegevens: opname gegevens bij aankomst / tijdens verblijf		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Kledij: geen uniform, niet vernederend, geen badges		
Kledij: aangepast aan klimaat		

Kledij: verlaten voorziening: eigen of onopvallende kledij		
Kledij: niet hele tijd in pyjama/nachtjapon		
Hygiëne: terbeschikkingstelling water en toiletartikelen		
Hygiëne: terbeschikkingstelling artikelen onderhoud haar en baard		
Hygiëne: mannen: regelmatige gelegenheid om te scheren		
Hygiëne: luiers/maandverbanden + regelmatige verversing		
Toegang tot dokter: regelmatige consultatie		
Toegang tot dokter: transport naar ziekenhuis: adequate snelheid en wijze		
Toegang tot dokter: verstrekken diensten: in gemeenschap of in voorziening met adequaat personeel en materiaal		
Toegang tot dokter: kosteloos		
Toegang tot dokter: mogelijkheid 2e opinie vragen		
Toegang tot dokter: <i>continuity of care</i>		
Medicatie: correcte bedeling		
Medicatie: toediening: medische gronden + toestemming (indien mogelijk)		
Medicatie: regelmatig herziening		
Mentale gezondheidszorg: gespecialiseerde psychologen en psychiaters		
Mentale gezondheidszorg: min. 1 psychiater en verschillende verpleegkundigen / voorziening of behandeling in gespecialiseerde instelling		
Mentale gezondheidszorg: <i>continuity of care</i> na ontslag		
Mentale gezondheidszorg: voorwaarden m.b.t. toediening ECT		
Recht op preventieve gezondheidszorg (voorlichting)		
Overtuiging: terbeschikkingstelling religieuze en andere boeken en voorwerpen		

7. Sociale levenssfeer

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Scheiding categorieën: mentale stoornissen - leerstoornissen		
Bezoek: ook tijdens weekend		

Bezoek: uitgeruste faciliteiten		
Bezoek: recht op privacy minderjarige; korte bezoeken: open omstandigheden; langdurige bezoeken zonder toezicht aangemoedigd		
Bezoek: toegangsprocedures niet vernederend (mogelijkheid tot intrekken toestemming; geen onderzoek lichaamsholten)		
Bezoek: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		
Communicatie: vanaf ogenblik plaatsing		
Communicatie: bijstand indien nodig		
Communicatie: consultatie advocaat: adequate mogelijkheden, tijd en faciliteiten		

8. Klachtrecht en recht op bijstand

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Klachtrecht: informatie: mondeling en schriftelijk		
Klachtrecht: informatie: instrumenten: eenvoudig, gebruiksvriendelijk, niet-juridisch formaat		
Klachtrecht: procedure: snelle en grondige behandeling		
Klachtrecht: procedure: resultaat: gemotiveerde beslissing + kennisgeving		
Klachtrecht: procedure: passend gevolg		
Klachtrecht: procedure: bijstand indien nodig		
Klachtrecht: vrijwaren klager intimidatie, represailles, sancties		
Recht op bijstand: informatie minderjarige m.b.t. breken vertrouwelijkheid		

9. Inspectie voorzieningen

<u>Realisatie in praktijk</u>		
Inspectie door Zorginspectie: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		
Inspectie door Kinderrechtencommissariaat / CvT: inhoud: bijzondere aandacht voor restrictieve vormen van behandeling		

10. Veiligheid

<u>Aantoonbaar</u>		
Fouillering: overige aspecten (buiten situaties en aard fouillering): gedetailleerde procedures		
Fouillering: registratie elke fouillering (incl. identiteit uitvoerder(s); reden; resultaat)		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Toezicht: regelmatig en onopvallend toezicht personeel, i.h.b. 's nachts in slaapvertrekken		
Fouillering: opleiding personeel		
Drugs: onthaal: medisch onderzoek aankomst - druggerelateerde gezondheidsproblemen? + zo ja, aandacht afkickverschijnselen		
Drugs: tijdens verblijf: mogelijkheid afkicken - faciliteiten en diensten		
Drugs: drugs of medicatie gevonden: arts (of medisch personeelslid) beslist wat er moet gebeuren		

11. Sancties

<u>Aantoonbaar</u>		
Bijhouden register alle procedures en sancties		
<u>Realisatie in praktijk</u>		
Sanctie opgelegd ≈ geldende procedures		

12. Afzondering en fixatie

Voor afzondering en fixatie in GES+ wordt geen checklist toegevoegd. Dit thema maakt het voorwerp uit van een lopend onderzoek waarin een multidisciplinaire richtlijn wordt ontwikkeld (Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin, EF 64). In deze richtlijn worden op basis van onderzoek door verschillende disciplines aanbevelingen geformuleerd over de preventie en toepassing van afzondering en fixatie, zowel op het niveau van de voorziening als het niveau van de zorgverlener.

